BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
9 C
31

1474-1531

[illegible] (de) A

1495-1558

DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE, LIBRI III.

F. ALFONSO A CASTRO Zamorensis, ordinis Minorum, regularis Obseruantiæ, prouinciæ sancti Iacobi, authore, nunc recèns accuratè recogniti.

His rerum præcipuarum accessit index locupletissimus.

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iuntæ.
M. D. LVI.

LECTORI S.

Obſecro te,candide lector,vt nolis de opere hoc ex ſola illius ſuperſcriptione cenſere,putans res ſolas vulgares, & forenſes in illo tractari, quales ſæpe ab aliis de eadem re diſſerentibus tractari ſolent. Multò enim plura habet hoc opus in receſſu,quàm in fronte promittat. Quoniam non ſoli Iuriſperiti: ſed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere poſſunt, prout author in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipſum probes, & maioribus, quàm ego laudibus extollas. Lege ergo feliciter, & noſtris laboribus faueto.

INVICTISSIMO,

ATQVE CHRISTIANISSImo Carolo huius nominis Quinto Cæſari ſemper Auguſto, Hiſpaniarúmque Regi Catholico eiuſdem nominis primo, Frater Alfonſus à Caſtro Zamorenſis, ordinis minorum æternam optat felicitatem, perpetuámque de hoſtibus victoriam.

VM mecum ipſe cogito, Chriſtianiſſime Cæſar, & ad hoc miſerabile ſeculum mentem, atque animum refero: non poſſum non ingemiſcere, & à gemitu cordis rugire, videns tot, taléſque hæreticos hoc ſeculo prodiſſe, qui plurimum negotij viris doctis, atque adeo toti Eccleſiæ faceſſunt, vt nunquam tam multos, aut tam truculentos eccleſia perpeſſa fuerit hoſtes. Tanta enim eſt iſtorum nocendi cupiditas, vt nihil ſit à ſummo vſque deorſum, cui detrahere non conentur. Neque enim Deo, nec Virgini eius matri, nec apoſtolis, aut euangeliſtis, nec reliquis ſanctis, nec toti denique militanti eccleſiæ, quæ Chriſti eſt vnica ſponſa, parcere volunt: ſed contra eorum quenque impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illum mordere nituntur. Hoc autem non leui animo, aut negligenti, & ignauo ſunt facere aggreſſi: ſed tanquam rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullúm-

quę non mouerunt lapidem, vt quod mente conceperant scelus, opere perpetrarent. Vix enim vllum est tam turpe, aut execrandum, aut pestiferum, abominabiléque dogma ab antiquis hæreticis probatum, quod & si longissima obliuione sepultum, isti hæretici non sint suscitare conati, si inde telum aliquod se capturos sperarũt, quo ecclesiæ catholicæ, aut summo illius præsidi vtcunque incommodare possent. Primatum Petri negant, omnibus christianis sacerdotia sine discrimine tribuunt. Sacerdotes omnes pares episcopis faciunt. Antiquas omnes ecclesiæ ceremonias ab ipsis apostolis traditas, & ad hoc vsque seculum seruatas tollunt; & nouas quasdam ab illis excogitatas inuehunt. Sacramenta ecclesiæ minuunt, quo pauciora peccatorum antidota illa retineãt. Vt autem nihil vtile se ecclesiæ detraxisse persuaderent, sacramentorum virtutem, atque potẽtiam negantes venenum veneno addiderunt. Totius cleri cœlibatum tollunt. Vota omnia Deo facta violare docent. Omnem monachatus religionem ab ecclesia reijciunt. Omnes laudes, quas voce, aut musicis instrumentis ecclesia in templis Deo dicatis, statis horis Deo cantare solebat, à suis templis procul relegarunt. Hic denique vnus eorum omnium scopus fuit, vt totum ecclesiæ ordinem à Christo ipso saluatore nostro institutum, & ab eius apostolis ad hoc vsque seculum obseruatum euertere possent, & nouam quandam nobis fingerent ecclesiam, talem, ac tam male institutam, tamque deformem, vt tu christianissime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem esse vllam quamlibet rempubli

publi

publicam tibi subiectam. Quod autem tam anxie optauerunt, Deo permittente, & dæmone illorum patre improbe solicitante, magna ex parte (proh dolor) assecuti sunt. Nam virulentum eorum dogma, quod Paulo teste, vt cancer serpit, tam sæue, atque potenter grassatum est, vt vix vlla sit iam christiani nominis prouincia, cuius pars aliqua non sit hac peste infecta. Vt autem his tam truculentis, & mortis auidis hostibus occurreretur, multi viri catholici, & docti ex toto orbe christiano se opposuerunt pro muro ecclesiæ, qui verbo, & scripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripsit primus omnium vir doctissimus Ioannes Echius multa contra illos volumina, qui etiã cum ipso huius factionis principe Luthero primus etiam publice disputauit. Scripsere deinde Ioãnes Faber Viennensis episcopus, Gaspar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus Kolin Vlmensis, Ioannes Deitembergius, Conradus Vuimpinensis, Hieronymus Enser, Ioannes Mensingus, aliique multi Germani scripsisse feruntur, quos nec nomine noui. Neque soli Germani, apud quos primum hæc pestis est orta, contra hos hæreticos scripserunt. Sed ex omni natione, quæ Christum agnoscens ab illo nomen accepit, multi viri doctissimi cateruatim contra hos perniciosissimos ecclesiæ hostes plurima, & varia volumina ediderunt, quibus multa dexteritate ab huiusmodi perduellionum impetu furioso ecclesiam catholicam propugnare, defendere, atque dilatare conati sunt. In Germania siquidem inferiori, quæ superiori proxima est, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Hoch-

ſtratenſis ordinis prædicatorum, & alij multi ſcripſe re, quorum omnium catalogum texere, faſtidioſum eſſet. In Anglia ſcripſit primus ipſe Rex Henricus huius nominis octauus, qui ſi rectè ſibi conſuluiſſet, à recta, quam tunc cognoſcebat, fide nunquam defeciſſet. Poſt Regem ſcripſit Ioannes Fiſcherus tunc Roffenſis epiſcopus, & Poſtea S.R.E. preſbiter Cardinalis: vir ſanctitate perinde ac doctrina clariſsimus, dignus certe, qui inter ſanctos martyres recenſeatur. quem ſenio confectum ſcimus pro fide Catholica libenti, & alacri animo ceruicem gladio ſuppoſuiſſe. In Gallia, quamuis ipſe non Gallus, Iodocus Clithoueus Neoportuenſis multa volumina contra recentes hæreticos ſcripſit. Poſt illum Hieronymus ab Hangeſt, Nicolaus Grandis ordinis minorũ in commentarijs quæ edidit ſuper epiſtolã ad Rom. & ſuper epiſtolam ad Heb. aliq́ multi ſcripſere. In Italia primus, quem ſciam, ſcripſit Syluester de Prierio magiſter ſacri palatij. Poſt iſtum Ambroſius Catharinus Senenſis, ambo ex ordine prædicatorum, Albertus Pius olim Carporum comes. Ex Hiſpanis, eo quòd nationi huic ſatis bene alioqui proſpectum erat, & cautum, pauci hactenus, doctiſsimi tamen, contra hos hæreticos ſcripſerunt. Dominicus Soto ex ordine prædicatorũ, qui cathedram Theologiæ in inſigni Salmanticenſi gymnaſio, ante multos annos perpetuo regendam ſucepit, in Tridentino concilio quo ex mandato tuæ Ceſareæ maieſtatis nunc agit, opus inſigne de natura, & gratia contra hos recentes hæreticos edidit. Andræas de Vega ordinis minorum, vir trium linguarum peritus, in hoc etiam concilio Tidentino ad

quod

quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ Maiestatis primogeniti simul mecum fuit destinatus, librum de fide iustificante multa doctrina refertum aduersus Lutheranos edidit. Ego denique istorum omnium minimus magnum quoddam opus ante aliquot annos edidi, in quo omnes hæreses, quæ à Christi saluatoris nostri in cœlos ascensione ad hoc vsque seculum Ecclesiam inuaserunt, congessi contra illas omnes singulatim disputans, illarumq́ omnium primos Duces, atq; parentes prodens: vt vel sic omnibus palã facerem, recentes hæreticos à fecibus olim ab ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verum & si ab his omnibus, aliisq́ multis doctissimis viris tã dextre pugnatum sit, vt plane, & aperte de his Ecclesiæ hostibus triumphauerint, nunquã tamen hi resipuerunt, aut insanire desierunt. Quoniam tanta est illorum obstinata impudẽtia, & impudens obstinatio, vt quãuis aperte victi nunquã tamen cedere voluerint, imò potius duriores inde effecti, & in sua sentẽtia pertinaciores insaniã suã indies auxerũt, tam nouas tãq́ diuersas quotidie inducendo doctrinas, vt nihil aliud illos excogitare merito credamus, quàm quomodo eorũ quilibet plus possit Ecclesiæ nocere. Nã & si inter illos sæpe (vt solẽne semper fuit hæreticis) de doctrina non cõueniat, adeo vt plus alter eorũ ab altero distet, quàm vterq; illorũ ab ecclesia: de hac tamen re inter eos omnes cõuenit, & hæc amicitiæ inter eos ineundæ potissima causa, & partæ amicitiæ fortissimum vinculum, si summo Ecclesiæ præsidi simul omnes detrahant, illius potestatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Isti sunt vere serpentes illi, quos Deus per

Hieremiam prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (vt ille ait) non est incantatio. Nam furor istis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, quæ non audiet vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Cum itaque re ipsa mihi iam bene compertum esset, nihil istis blanda prodesse fomenta, necessarium esse censui acerbioribus vti medicaminibus, vt iam non verbis: sed fustibus, & flagellis, & gladijs contra illos ageretur, vt pœna illos faceret sapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in sua hactenus perstitere insipientia, & vexatio daret illis intellectum, quem nimia mansuetudo præstare non potuit. Hanc tamen vexationem hæretici formidantes, vt se ab illa eripere valerent astutia serpentina, docuerũt illicitam esse hæreticorũ punitionẽ, tyrannosq́; potius quàm Reges esse dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim via putarũt Christianorum Principum animos ab ipsorum punitione deterrere, & prorsus reuocare: vt vel sic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius quotquot vellent, possent verbis, & scripturis hæreses docere. Hac igitur causa ego motus de pœnis, quæ hæreticis merito debẽtur longo tractatu in hoc opere disserere statui, vt Principes Christiani de hæreticorum punitione bene persuasi, nullam illarum pœnarum, quas iura contra hæreticos decernunt, prætermitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuscũque hæreticis, & obstinatis infligere iubeant: vt pœnarum metu illi coerceantur, ne similes nouitates, & insanias effutire audeant, &

Hiere. 8

sic

ſic tandem à ſuis erroribus reſipiſcant. Etſi forte illi (quod Deus pro ſua clementia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (vt credere par eſt) alieno periculo ſapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo authore, ad vmbilicum vſque perduxi, tibi ſoli, Chriſtianiſsime Cæſar, merito dicandum eſſe cenſui, qui tam feruẽtem habes fidei catholicæ zelum à maioribus tuis veluti hæreditario iure deriuatum: vt pro fide tuenda, aut propaganda nullos vnquam recuſaueris quãlibet duros, & immenſos ſubire labores. Nam ab eo tempore quo primum Imperatorum celſitudo Chriſti ſe ſubdidit humilitati, & ab illo nomen accepit, nullus vnquam fuit Imperator (abſit precor verbo adulationis ſuſpitio) qui pro Chriſtianæ religionis tutela, & dilatatione tot, tãtiſque ſe obiecerit laboribus, etiam ſi Carolus ille vere Magnus, cui tu & ſanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine ſuccedis, inter eos receſeatur. Plures enim, quàm ille prouincias pro religione tuenda penetraſti, multo pluries maris pericula ob eandem cauſam nõ ſolum tentaſti, ſed ſubijſti. Hoſtibus Chriſtianæ religionis multo fortioribus occurriſti, quàm ille vnquam fecit. Per tot varios caſus, & por tot rerum diſcrimina pro Chriſtianæ religionis tutela intrepidus peruagaſti, vt Herculem illum, quem poetæ monſtrorum domitorẽ finxerũt multis paraſanguis antecedere mihi videaris: præſertim cũ tu ad domãda ea monſtra, quæ animas trucidare ſolent, illos pertuleris labores, quos pro domãdis illis, quæ ſolis corporibus nocere poterãt, Herculẽ toleraſſe Gentiles falſò dixerũt. Hoc

solum in te, & tuis meritis desyderari posse considero, vt gestorum tuorum parem scriptorem haberes, qui digna factis tuis referre valeret, & illorum gloriam posteris suauissime decantaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vlysses: aut talem certe scriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad sui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iustum quippe esset, vt tantorum gestorum tuorum imago non nisi ab eloquentissimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentissimum, atque ferocissimum Christiani nominis hostem à te apud Viēnam gloriose fugatum, & Tunetum à te sub feruētissimis solis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbarossæ potentissimi tyranni ereptum, aliásque multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas victorias. Ea solum, quæ pro hæreticorū reductione, vt eos ad resipiscentiam, aut alliceres, aut cogeres, patientissime tolerasti, tot, ac tanta sunt, vt immortalem per illa sis iam apud posteros gloriam assecutus, & perpetuam à Deo sis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Christianissima Imperatrice coniuge tua, quæ tibi charissima erat, relicto etiam Hispaniarum potentissimo regno, quod ipsa coniuge, & filijs multo charius esse oportebat, perhorrendas maris tempestates, & asperrima montium itinera Germaniam adijsti, vt magnam illius partem, quæ ab Ecclesiæ vnitate se subtraxerat, eidem reconciliares. Qua in re illum verum pastorem optime expressisti, atque effigiasti, qui nonaginta nouem

uem oues, quas pascendas susceperat, in deserto reliquit, vt centesimam, quæ perierat, inueniret. Sæpissime pro dissidijs religionis componendis, quæ plurima vbique in Germania scatebant, Comitia, quæ nunc Diætam vocant, ex tota illa inclyta natione celebrasti: bis, aut ter Vuormatiæ, bis etiam Augustæ, totidem Ratispona, & nescio an pluries Spiræ. In his omnibus vere christianum agens imperatorem, aliquando illos arguisti: sæpe iuxta Pauli consilium obsecrasti, aliquando cum maxima modestia corripuisti, sperans, vt aliquando Deus illi pœnitentiam daret, & sic illi resipiscerent à laqueis Diaboli, à quo captiui tenebantur. Tam modestum quidem te illis tribuisti, vt multis visus fueris nonnihil tuæ Imperiali celsitudini pro illis recuperandis detraxisse. Sed qui hoc tibi, Christianissime Cæsar, exprobrabant, nō attendebant quanta sint tolleranda, vt errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, vnde nescia discesserat, reducatur. Verum hi, pro quibus tu illorum saluti consulere optans, tot, tantáque perpessus es, vt nihil, quod Christianum Principem deceret, omisisse videaris, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu antea portauerant, à se excusserant, post modum ad tantam rebellionem proruperunt, vt tibi ipsi de illis optime merito, & cui se firmissimo sacramento ad obedientiam obstrinxerant, tam impudenter pro multis alijs rebus, & pro Christiana potissimnm religione multi ex illis rebellarunt, vt non sint veriti aduersus tuam imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicum

certa

certamen prouocare. Hanc autem tantam ferocissimæ gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repressisti, vt gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa enim semper apud omnes fuit gloriosior, & celebrior habita victoria, quæ fuit minus cruenta. Optimam igitur perpetuáque laude dignam, inuictissime Cæsar, adeptus es nunc de hostibus victoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus vi, & armis captis, reliquos omnes, vt præteritæ conurationis veniam supplices peterent, & iussioni tuæ humiles parerent, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, vt illos omnes ad gregem Dominicum vnde discesserant, redire: & iugum Ecclesiasticæ obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis vrgentibus illos in suscepta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentem non minus liberam, atque ferocem in tua obedientia, & vera fide catholica hactenus seruasti. Precor tamen Cæsaream Maiestatem tuam, vt hæc non ideo à me dicta esse putes, vt meis adhortationibus te quasi nolentem trahere velim: sed vt vltro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile præstare possis, nobis omnibus incumbit Deum precibus solicitare, vt te diu incolumen seruet, tuísque sanctis conatibus, vt hactenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime Cæsar, &, vt meum hunc laborem boni consulas, oro. Ex tua Salmantica, decima octaua die Octobris. Anno Domini 1547

TESTIMONIVM EXAMINATIONIS,

&approbationis huius operis factæ per Ordinarium Salmanticensem.

Vm huius libri, de iusta hæreticorum punitione inscripti, censuram, admodum Reuerendus *Doctor* Quodorniga, *huius Salmantinæ diœcesis* Vicarius, & Officialis ordinarius, *meæ concrediderit* Fidei, *ac proinde eundem* Librum *uiderim, perlegerim, ac plene excusserim, affirmo, testimonióque meo declaro omnia in eo tradita pia esse, orthodoxam* Fidem *stabilientia, atque contrarias hæreses stirpantia, mores insuper synceros instituentia: oppositos uero radicitus euellentia.* Quæ *omnia ad hunc maxime scopum miro sunt ingenio perfecta, atque diligenti industria elaborata.* Vnde *tantum abest quidquam in eo esse* Catholicæ *fidei,* Christianæue *religionis pietati, aut sanctis moribus, uel repugnans, uel dissonum: ut ab omnibus probandus sit iure optimo liber iste, & accipiendus: quippe qui & in fide constantes, & firmos teneat, & firmiores reddere ualeat, uacillantes uero, ac deuios confirmat, ad rectúmque iter reducit; maxime tamen eis, quibus ueræ* Fidei *est demandata inquisitio, utilis est, ac plane necessarius.* Nempe *eosdem instruit, necnon qua ratione officium suum iuxta diuinas regulas peragendum sit, singulari quadam dexteritate, & perspicuitate eis indicat, & uelut digito demonstrat.* Ecclesiasticos *etiam* Principes, *pariter*

pariter & omnes animarum curam agentes, instituit, insuper & eorum graue, & maximum onus ob oculos ponit, modum deinde, quo plene suo poßint satisfacere officio, aperte docet. His adde, quòd & concionatores uerbi Dei grauiter, & sapienter admonet, quo pacto officio prædicationis illis commisso (prout iuxta sacras regulas tenentur) respondere poßint ut animarum saluti, quàm potißimum optare debent, Deo adiutore prospicere poßint. Quod sane testimonium, quoniam uerum est, subscriptione manu meæ confirmare decreui. Datum Salmanticæ tertia die mensis Iunij. Anno Domini

1547.

Magister Franciscus Sancho, Cathedraticus Salmanticensis.

TESTIMONIVM EXAMInationis & approbationis huius operis factæ per Ministrum Generalem Ordininis Minorum.

IN Christo sibi charissimo, Venerando Patri Fratri Alfonso de Castro, ordinis minorum, Obseruantiæ regularis, prouinciæ diui Iacobi, prædicatori, ac lectori eruditissimo, Patríque probatissimo, Frater Ioannes Caluus totius eiusdem ordinis generalis Minister, ac seruus, Salutem in salutis ipsius Autore, Domino Iesu Christo.

Tanta est ingenij tui facunditas,& vbertas, vt continuis lucubrationibus, studiis, ac compositionibus vacans, noui indies aliquid in lucem edere studeas. Cum igitur volumen quoddam, tres libros complectens, quos De iusta hæreticorum punitione inscripsisti, insuper compilaueris, ipsúmque ad Dei optimi maximi honorem, Christianæ totius reipublicæ, ac nostræ Franciscanæ religionis decus, ac communem legentium vtilitatem, typis excusum in lucem prodire cupias, Nos, qui præfatum volumen venerando Patri Fratri Andrææ de Vega, prælectori Salmanticensi doctissimo, examinandum dedimus, ipsumque (vt ipse nobis retulit) in omnibus,& per omnia Catholicæ, ac orthodoxæ patrum doctrinæ consonum ac conforme comperimus,

tan

tantum thesaurum hactenus absconditum, diutius latere nolentes: vt nobis ipsis ac tibi morem geramus, harum serie literarum, cum salutaris obedientiæ merito, copiam tibi facimus vt memoratum volumen impressioni tradere queas. Vale in Domino, ac ipsum pro nobis deprecare. Datis Tridenti, Die 27. Iulij. Anno 1546.

Frater Ioannes, qui supra manu propria.

F. FRANCISCVS MENESius fratri Alfonso à Castro patri perquàm Reuerendo ac eruditissimo

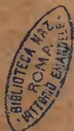

S. P. D.

CVM *vidissem iampridem neq; indiligenter euoluissem opus illud tuum mirabile aduersus omnes hæreses toto iam orbe celebratum, varijsq; typis excusum, Alfonse Pater longe doctissime, cœpi nunc legere recentiorem hunc librum quem De iusta hæreticorum punitione inscripsisti, mecumq; mirari cum laboris assidui pertinacem constantiam, tum fidelis animi piam destinationem, deinde ordinis sibi non disso-*

nam congruentiam , postremo velut cæterorum condimentum festiuißimæ phraseos cultum atque politiem. Idcirco autem cœpisse me dixerim: quod hisce delicijs forinsecus oblectatus, operis adyta atque profunda penetrare ausus non fuerim. Quippe quæ præter theologicam maiestatem, insignem quendam vtriusque iurisperitum, atque in disciplinis alijs non segniter exercitatum vehementer efflagitant. Cuiusmodi viro, vbicunque tandem is inueniri poßit, reliqua omnia & expendenda & ebuccinanda relinquo. Nam, vt de vna solummodo particula, hoc est præfatione nonnihil attingam, quomodo ego dicam, quàm decenter in fronte ipsa Cæsaream maiestatem compellas? Quàm acute hæreticorum omnium mentes denudas ac detegis? Quàm diligenter, è diuersis

mundi

mundi partibus veritatis defensores colligis, suis dotibus, atque titulis singulis distributis? Quàm honorifice atque reuerenter Imperatoria gesta commemoras? Quàm piè atque prudenter eiusdem maiestatis præcedentem processum vel excusas vel interpretaris, vel quod tibi & ipsi veritati magis arridet, libenter collaudas? Quàm efficaciter tandem ad futuram executionem incitas atque hortaris? Non immerito ergo sapientius trutinanti cætera missa facimus. Verum, vt partes meas intactas non prætermittam, omnino te ô Franciscanæ militiæ adiuratissime cataphracte, macte, rerum ingentium præstantissime author, orthodoxæ fidei propugnator inuicte, perfidiæ sacrilegæ vniuersalis destructor, impietatum cunctarum acerrime confutator, te inquam Dominicæ vineæ

operosißime cultor, monere, hortari, obtestarique non desinam, vt præclaris istiusmodi facinoribus semper incumbas: quo & polorum celsa tibi feliciter comparare, & religioni nostræ sanctißimæ splendorem non vulgarem cumulare iugiter queas.

Vale.

INDEX CAPITVLORVM OMNIVM RERVM, QVAE IN TRIbus huius operis libris pertractantur.

Primus numerus caput, secundus paginam indicat.

Capitula primi Libri.

Capitula libri secundi.

amittat

Capitula libri tertij.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS, ordinis minorum de obseruantia, in tres libros, quos de iusta hæreticorum punitione edidit,

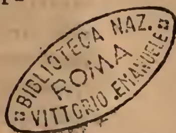

PRAEFATIO.

VARIAE sunt & ex diametro pugnantes de hæreticorum punitione ab aliquibus datæ censuræ, quibus etsi extremæ illæ sint & longissimæ ab æquitate recedentes, patroni tamen non desunt, qui nunc illarum vltro suscipiant tutelam, & illis pertinacissimè fauere conentur. Sunt enim aliqui multum de Pharisæorum supercilio habentes, adeo morosi, & intractabiles, vt hæreticos omnes irreconciliabili odio, & sine vlla punitionis lenitate persequendos esse censeant. Cùm aliquem in hæresim lapsum esse ceperint, mirum in modum lætantur, sicut exultant victores capta præda quando diuidunt spolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mille in illum conijciunt conuitia, mille illi in faciem dicunt contumelias, & tandem citissimè illum igni tradendum esse decernunt. Hoc enim hæreticorum odio quasi quodam certissimo, & indubitato Symbolo se fidei Catholicæ ardentissimos zelatores, propugnatorésque constantissimos alijs ostendere conantur: tanquam si fides Christiana secum necessario conne-

xum haberet furorem,& omnẽ prorſus à ſe reiyceret mãſuetudinem,& correctionis lenitatem. Vt tamen hos, qui non vſquequaque à vera iuſtitiæ regula aberrant, aliqua ex parte conſolari poſſim, fateor quidem illos zelum fidei Catholicæ habere: verũtamen non ſecundum ſcientiam illum moderantur, atque temperant. Quia volentes iuſtitiam ſuam ſtatuere, iuſtitiæ Dei obliuiſcuntur. Nam iuſtitia Dei, quam
2. Ti. 2. Paulus docet eſt, vt cum modeſtia corripiãtur ij, qui reſiſtunt veritati, ne quãdo det illis Deus pœnitentiã ad cognoſcendum veritatem,& reſipiſcãt à Diaboli laqueis à quo captiui tenẽtur ad ipſius voluntatem. Bonum quidem rectorem decet, vt ex ſua infirmitate aliorum infirmitates penſans, magis per humilitatis,& manſuetudinis lenimentum ſtudeat errantes ab erroris laqueo eripere, quàm per auſteritatem in foueam perditionis propellere. Sæuus quidem & plus ſatis acerbus merito cenſebitur chirurgus, qui nulla prorſus adhibita fomentorum lenitate, nulliſque alijs tentatis remedijs omnia vulnera aduſtionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere vulneri medicamenta,& experiri an vllis poſſit vulnus lenibus ſanari fomentis, quæ cum nihil proficere poſſe ex re ipſa intellexerit, tunc bonum erit acerbioribus vti medicamentis,& partem illam infectam, ſi res deſperata fuerit, reſecare, ne virus ipſum in reliquas corporis partes graſſetur,& ſic totũ corpus inficiat,& perdat. Hoc exemplum imitantes ij, penes quos eſt ius,& poteſtas de hæreticorũ punitione cenſendi, deberent prius eorũ, qui in hæreſim lapſi ſunt læſas ſanare conſcientias, ſerpentia auferre vlcera,
adurere

adurere aliqua non abſcindere: tandem quod ſanari non poſſet cum dolore reſecare. Qui hæreticos primo congreſſu contumelijs afficiunt, & nullis prius tẽtatis remedijs, quibus illos ad Catholicæ eccleſiæ gremium reducere poſsint, ſtatim è vita tollendos eſſe decernũt non ſanare: ſed occidere optant. Hos enim redarguit Deus per Ezechielem prophetam dicens. Quod infir mum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis: quod confractũ eſt, non alligaſtis, & quod abiectum eſt, non reduxiſtis: & quod perierat, non quæſiſtis. Sunt rurſus alij prorſus contrariam docentes ſen tentiam, qui nequaquam pati poſſunt, vt hæretici quãlibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eã cauſam Catholicam eccleſiam nigro carbone notãt, quod varia pœnarũ genera huiuſmodi hæreticis contra ius, fáſque (vt aiunt) decretis editis illa ſtatuerit. Reges, ac cæteros Chriſtiani orbis Principes, propterea quòd hæreticos puniunt, & verberibus illos ad fidem, quam in baptiſmo ſuſceperunt, tuendã cogunt, tyrannos vocant. Qui ita ſentiunt, ſi aliquis in hac parte permittitur coniecturis, aut ſuſpitionibus locus, non aliorum: ſed ſuam cauſam mihi tueri vidẽtur. Nam ideo illos ita docere ſuſpicor, vt impunitate hæreſibus conceſſa, liberius quas voluerint, poſsint hæreſes, aut verbo prædicare, aut ſcripto docere. Optant quidem illi eas, quas contra eccleſiæ Catholicæ fidem mente cõceperunt ſententias in publicum effundere: ſed metu pœnæ coerciti mutire non audẽt. Et ob hãc cauſam male illos habet hæreticorum punitio, quæ illorum effrænatam compeſcit dicendi, ſcribendíque li bidinem. Hæreticos igitur ideo impunitos eſſe relin-

Eze. 34

quendos aliqui cõtendunt, & vt vel hac via sibi ipsis impunitatem acquirant, qua adepta libere possint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuersarum, secúmque pugnantium sententiarum: altera propter acerbissimam illius austeritatem: altera ob nimiam remissionem, pernitiosámque indulgentiam deserẽda mihi videtur. Inter has igitur mediã in hoc opere docere statui, quæ ab vtraque longe discedat, neque ad dexteram, neque ad sinistrã declinans. Potissimus tamen huius nostri operis scopus est: cõtra eos, qui hæreticorum impunitatem docent, pro Catholica ecclesia, veluti filius pro matris honore pugnare, causámque illius pinguiori, qua potuero Minerua agere, vt ostendã nihil illam iniustum, nihilque, quod veram matrem dedeceat illam statuisse. De qua re nullus vnquã (quod sciam) ante me disseruit. Nam etsi aduersus eos, qui hæreticorũ impunitatem docẽt, multi theologi Catholici, & docti hoc nostro seculo scripserunt, qui hæreticorum punitionem multis, euidentissimísque rationibus iustissimam esse persuaserunt, quod tamẽ iustæ sint omnes illæ pœnæ, quæ iure canonico & ciuili aduersus hæreticos decretæ sunt: nullus eorum, quos hactenus videre licuit, probauit: nec de illa re vllus vnquam illorũ disseruit. Quæ res certe non erat prætereũda, præsertim cum multi sint hoc nostro seculo, qui illas iniustas esse pertinacissime contendant. Scio plerósque iuris peritos de huiusmodi pœnis satis supérque disseruisse, nullus tamen eorũ, quos nouerim, vel aliquam suæ disputationis partem ad hunc scopum direxit, vt omnes illas pœnas iuste hæreticis irrogatas esse probaret. Suspicor hac occasione

sione ab illis omnibus hanc disputationem fuisse omissam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iustitia disputare, quas omnes sanctas esse censent, & perinde ac diuina oracula venerandas. Sint licet illæ sanctissimæ, non desunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non verentur. Harum igitur legum, quæ hæreticis pœnas aliquas decernunt, tutelam ab omnibus desertã ego hac intentione impræsentiarum suscipio, vt illas omnes iustissime inflictas esse non solum pro viribus tuear: sed alijs etiam vt in eandem transeant sententiam vrgentissime Deo fauente persuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus quicquid ad hãc rem spectat, comprehendi posse sum arbitratus. Primo libro de ipsis hæreticis disseram, & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis hæresibus legitime admonendi, vt si forte suo agnito errore ad viam voluerint veritatis redire, doceamus qua benignitate, & misericordia sint ab ecclesia recipiẽdi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui suas tam mordicus hæreses tenẽt: vt ab illis nequaquam auelli possint, pertractabo: & pœnas, quæ sunt illis à iure decretæ, sigillatim recensebo: quibus ad amussim declaratis, eas omnes iustissime inflictas esse multis euidentissimisque rationibus Deo adiutore cõuincam. Tertio denique libro vias aliquas ostendam, quibus mea sententia obuiari potest hæresibus, ne vlli deinceps inter Christianos oriantur hæretici, quos ecclesiæ præsules, & mundi Principes citra remissionis, & ignauiæ notam nõ possint relinquere impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iurisperitos, quibus omnibus opus

hoc profuturũ spero, exoratos esse vellem, vt si illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima suæ facultatis principia ampliorem forte, quàm ille vellet sermonem me fecisse viderit, non ideo succenseat mihi, aut opus hoc contemnat: sed illa non sibi, sed alterius facultatis hominibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iurisperitis notissima, circa quæ parum versantur theologi. Sunt rursus alia theologis apertissima, etiam ex his, quæ ad hæreticos spectant, quæ non sunt ita iurisperitis manifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere disputaturus, ne forte in eam, quam alijs parare intendo incidam foueam, illud in primis testor me nolle quicquam aduersus Catholicæ ecclesiæ doctrinam sentire: sed eiusdem ecclesiæ indicio, & cẽsuræ opus hoc, & meipsum totum subijcio. Quod si forte, prout sunt intellectus humani fallaces, ab illa sententia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquando in hoc opere me deuiare contigerit, vt id non ex industria: sed per ignorantiam, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in verba ecclesiæ Catholicæ iuraui, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iamdudum in captiuitatem redegi. Ob quam causam omnibus ecclesiæ Catholicæ definitionibus veluti diuinis oraculis fateor me esse obedire paratum.

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE, LIBER PRIMVS.

Quid sit heresis. CAPVT I.

E hęreticorum punitione tractaturus ab hæretici definitione exordiri debuissem, vt inde omnibus pateret quid sit id, de quo pręsentẽ suscipimus disputationẽ. Verum quia omnes, qui
B vocis etymologiam, vel mediocriter agnoscunt, optimè norunt hanc vocẽ, hæreticus ab heresi deduci: ideo pręsentem disputationem longius petendam esse censui, vt ab hæresis definitione illam auspicarer: & inde ad hæretici definitionem manifestandam facilius proficiscerer. De hac re & si in opere illo, quod aduersus omnes hæreses edidi abunde pertractauerim, nunc tamen fusius, & exactius dicere statui, propterea quòd quæ nunc agimus, eò tendunt: vt his, qui de hæreticis iudicare, & illos punire habẽt, notum esse posit, quali nota omnes circa fidem errantes innurere debeant. Quę omnia scire huiusmodi iudicibus est valde necessarium, ob id solum, quod non omnes errores etiam si illi de rebus fidei tractent, sunt æqua lance pensandi. Prius igitur nudam nominis significationem explicemus, & inde veram hæresis definitionem melius inuestigare poterimus. Hæresis cum non Latina, sed Græca vox sit illius etymologia, & significatio à Græcis petenda est, non autem à Latinis, prout quidam parum in sermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæresi disserentes faciunt, qui hæresim ab hęrendo dedu-

cunt,atq; ob id aliquam aſſertionem hæreſim dictam eſſe C putant,quod quis ſuo tãtum innitens iudicio, illi pertinaciter adhæreat. Hanc vocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto ſẽtẽtiarum diſtinctione xiij. Hoſtienſis vero in ſua ſumma deducit hanc vocem hæreſis ab erciſcor, quod priſco vocabulo ſignificat diuidere. Sed iſta multo magis ridẽda eſt etymologia, quàm præcedens quod facile intellexiſſet,ſi conſideraſſet, quod huius vocis hęreſis prima ſyllaba ſcribitur per diphtongum,æ,& cum aſpiratione. At hęc vox,erciſcor,nec diphtongum habet in principio nec aſpirationem. Abbas in cap. firmiſsime,de hæreticis, triplicem aſsignat deriuationẽ huius vocis hæreſis. Dicit enim eam deduci ab hoc verbo adhæreo,vel ab hoc verbo erciſcor,vel ab hoc verbo erro. Non quidem miror, quod hæc ignorent, quæ ſuæ profeſsionis non erant: ſed miror,quòd quę ignorabant,non ſunt veriti tanta cum authoritate docere. Iuſtum quidẽ fuiſſet,vt de hac re,quam prorſus ignorabant, viros doctos conſuluiſſent, à quibus edocti potuiſſent poſtea ſine rubore alios docere. His igitur,& aliis eiuſdem farinæ huius vocis etymologiis reiectis,dicimus hæreſim Græcè idem eſſe, quod electionem D Latinè. Nàm hæreſis ab αἱροῦμαι verbo Græco deducitur, quod Latinè verſum ſonat idem quod eligo. Et ob hanc cauſam philoſophorum ſententiæ, aut opiniones hæreſes quandoque dicuntur:quia eam,quæ ſibi magis placebat,illorum quiſque eligebat ſententiam. Sic enim Cicero in paradoxis ait. Cato in ea eſt hęreſi,quæ nullum ſequitur orationis florem. Hæreſim dixit pro electione,quia talem dicendi ſtylum ſibi elegerat Cato, qui nullum prorſus orationis florem haberet. Quia igitur hęreſis electio eſt,fit,vt Chriſtianorum fides nũquam hæreſis verè dici poſsit. Hæc enim non ex hominis arbitrio pendet, neque ingenio humano inuenta eſt: ſed Deo inſpirante & reuelante eſt hominibus manifeſtata. Sermo meus,& prædicatio mea (inquit Paulus) non in perſuaſibilib. humanæ ſapientiæ verbis,ſed in oſtenſione ſpiritus,& virtutis Dei. Et iterum alibi: Gratia enim ſaluati eſtis per fidem, & hoc nõ ex vobis. Quibus verbis Paulus aperte ſatis docuit Catholicam fidem non eſſe humna ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere: ſed ex Dei vocatione, & donatione.

Cicero

1. Corin. 2.

Ephe. 2.

A ne. Quo fit, vt iuxta veram huius vocis significationē, hæresis minimè dici posſit. Inuenimus autem fidem Catholicam ſectam fuiſſe aliquando nominatam: ſed hoc à viris impiis, & incredulis, aut ab iis, qui & ſi Chriſtiani ſunt, parum tamen fidei Catholicæ dignitatem intelligunt. Nam Iudæi habitantes Romam Paulo illuc aduentanti dixerunt. Rogamus à te audire, quæ ſentis: nā de ſecta hac notum eſt nobis: quia vbique ei contradicitur. Secta dicta eſt ab infidelibus: nunquam tamen fideles Catholici, niſi forte parū eriditi, hoc paſsi ſunt, vt Chriſtiana religio à Deo inſpirata, & non per hominem inuenta, hæreſis, aut ſecta diceretur. Vnde Theophilactus exponens illud Pauli. Videte, ne quis vos ſeducat per philoſophiam & inanem fallaciam, ſic ait: Vides quemadmodum per varia, humana quędam, hominum ſenſus, & cogitatus, captiones eiuſmodi emanarint, eóq; hæreſes dicuntur, quòd hominum ſint variæ ſentiētium opiniones. Sed Chriſtianorum hæc fides nequaquam humano aliquo ſenſu, vel iudicio conſtat, & ideo neque nomen aliquod ſortita eſt huiuſmodi, vt hæreſis diceretur. Hæc Theophilactus. & Tertullianus in libro B de præſcriptionibus hæreticorum circa principium ait. Hæreſis dicta eſt Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis ſiue ad inſtituendas, ſiue ad ſuſcipiendas eas vtitur. Ideo & ſibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur ſibi elegit. Nobis vero nihil ex noſtro arbitrio indulgere licet: ſed neque eligere, quod aliquis de ſuo arbitrio induxerit. Apoſtolos domini habemus authores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus adſignauerunt. Hæc ille. Omnis igitur, & ſola aſſertio, quę ex hominum arbitrio pēdet: ſiue vera illa ſit, ſiue falſa, hæreſis dici poteſt, iuxta nudam huius vocis etymologiam. Theologi vero, & cæteri fideles Catholici huius vocis ſignificationem ad fidei dogmata contrahentes ſolam illam hæreſim eſſe dixerunt, quæ aperte fidem Catholicam oppugnare dignoſcitur, quia in iſtarum aſſeueratione propria ſententia ſacris literis, aut eccleſiæ definitioni præfertur, cum tamen oporteret (iuxta Pauli cōſilium) captiuare intellectum in obſequium Chriſti. Nobis igitur hæreſeos nomen infame eſt, quamuis Ethnicis

Act.28. *Colo.2.* *Theo.* *Tertu.* *Tit.3.* *2.Cor.10.*

sit promiscuũ, verę falsæque assertioni conueniens. Ethnici siquidem liberum sibi esse putant, vt pro suo quisque iudicio sentiat. Nos autem, qui in verba sacræ scripturæ, & ecclesiæ Catholicæ iurauimus, nefas esse censemus, vel latum pilum ab illarum sententia recedere. Sed fortasse hic quispiam obiiciet, quod hæresis non sit electio, quia electio est opus voluntatis: hæresis vero opus est intellectus. Huic autem obiectioni nos ita respondemus: quòd licet sit operatio intellectus, procedit tamen ab electione volũtatis, à cuius imperio intellectus mouetur ad assentiendum: quemadmodum fides etiam ex propria affectione procedit. Vnde Augustinus tractatu vigesimo sexto super Ioannem ait: Intrare quisquam ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere sacramentum potest nolens, cedere nõ potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus, sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicẽtem: Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. Hæc Augustinus. Et quod ille dixit de vera fide, per quam id quod credere oportet, quis credit, idem prorsus de hæresi, per quam non veritatem Catholicam, sed errorem illi contrarium quis credit dicere oportet, ita vt errori aut hæresi nullus adhærere possit, nisi volens. Hæresis igitur non est electio: sed procedit ab electione voluntatis. Declarata iam vocis etymologia, opus est, vt rei definitionem ostendamus. Hæresis est enunciatio, siue propositio falsa fidei Catholicę ita repugnans, vt cum illa simul esse non possit. Sunt, qui in hac definitione plura reponãt: sed an merito id fiat, mox discutiemus. Cum diximus hæresim esse enunciationem, siue propositionem falsam, aperte satis ostẽdimus factum aliquid, aut quamlibet rem gestam non esse hæresim: quoniam hæresis nõ respicit opus exterius, neque ex illo pendet, vt hæresis dici possit: sed ex intellectu. Non est enim hæresis in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicantis. Qui furatur, nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est hæresis reus. Qui fornicatur, aut occidit, aut aliud simile crimen committit, nunquam in hæresim ob hanc causam lapsum fuisse dicetur, nisi hoc impune fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda venit sententia illa, quæ docuerit opus aliquod

A quod esse hæresim, ita vt hæresis non ad opus: sed ad iudicium de opere datum referatur. Ita enim intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum simoniam appellauit hæresim, non quidem quòd opus ipsum simoniacum, puta rerum spiritualium emptio, aut venditio sit heresis: sed quia ipsa opinio, qua censet, hoc sine peccato fieri posse, sit hæresis. Nam qui spiritualia vendit aut emit, quamuis grauissime peccet, crimine tamen hæresis non erit infectus: nisi hoc sibi licere putetur. Verum hic forte quispiam nobis obiiciet, quòd sæpe Inquisitores hæresum puniũt, velut hæreticos illos, qui in aliqua ceremonia Iudaica, aut in aliquo ritu Sarracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda heresis: cur isti velut hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustam oriri, vt illa facientes sic faciendum esse censeant: cur non eadem suspitio iuste etiam ex furto, aut homicidio, aut adulterio nascetur, ita vt illa exequentes credãtur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidam vir doctus in quadam repetitione, seu mauis, relectione, quam de propositione hæretica habuit, respondet, dicens: tunc ex facto oriri suspitionem hæresis, quãdo opus ipsum B fuit ab aliqua hæresi laudatum, aut saltem permissum, tunc enim de sic faciente suspicari licet (vt dicit) illum tali hæresi fauere, quæ probat factum illud. Verbi gratia: Si quis circuncidatur, aut Sabbatum religiose obseruet, hic talis in suspitionem Iudaicæ perfidiæ merito incidit, aut quod credit veteris legis ceremonias etiam à Christianis esse obseruandas, quoniam Ebionitæ hæretice sic olim senserunt. Si autem opus illud non fuit vnquam ab aliqua hæresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum, dicit suspitionem hæresis iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime conuincitur per hoc, quòd nullum ferè crimen posset committi, ex quo iuxta hanc opinionem, non oporteret suspicari illum sic facientem male sentire de fide: quoniam adeo hominum malitia præualuit, vt vix vllum sit peccatum, quod aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitus carnis loqui velis, nulla est illius tam pestilens species, aut nefanda soboles, quæ non sit ab aliquo laudata. Promiscuum fœminarum vsum licitum esse dixerunt,

runt Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Græci à peccato defendunt. Omnis denique carnalis commistio quæcunque illa sit, siue inter viros, siue inter fœminas, si carnalis libido nimium vrat, à Valdensibus iudicata est licita. Restitutionem rei furto sublatæ esse necessariam ad salutem animæ assequendam, omnes fideles Christiani sentiunt. Græci tamen (vt de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessarium docent. Sui ipsius occisio adeo damnata est ab omnibus fidelibus, vt veniæ locum apud Deum nullum habere dicant. Circumcelliones tamen illam vsqueadeo laudauerūt, vt martyrium esse dicerent. Nec sola occisio, sed cuiusque principalis membri abscissio, nisi pro tuenda corporis bona valetudine fiat, ab omnibus etiam fidelibus est damnata. Valesij tamen hæretici (vt beatus August. refert) dixerunt esse necessariam virilis membri abscissionem ad Deo bene seruiendum. Inobedientiam subditorum Beguinæ, & Begardi laudarunt, & illis subscripsit in hac parte Lutherus dicens obedientiam, quam inferiores superioribus reddunt, esse miseram seruitutem. Votorum violationem licitam esse docuerunt Lampariani, pseudoapostoli, Vuitcleuitæ, Luterani, denique si fides adsit, nullum opus damnandum esse docuit Eunomius. Cùm ergo hæc ita se habeant, illi, qui dicunt ex quolibet facto, quod ab aliqua hæresi probatum esse constiterit merito suspicionem hæresis oriri, necessario concedere habent omnem talem qui in aliquod horum criminum lapsus fuerit, quæ nunc proximè enarrauimus à variis hæreticis fuisse laudata, merito suspicionem hæresis incurrere, & ob illam posse capi, & puniri. Oportet igitur omnem fornicatorem, & ablata restituere nolentem, seipsum castrantem, omnem subditum inobedientem, omnem voti cuiuscunque violatorem, omnem mendacem, periurum, omnem denique scelestum hominem de hæresi suspectum esse, propterea quòd hæreses fuerunt olim quæ singula hæc licita esse dixerunt. Absit tamen à viro Christiano tanta seueritas & tam iniusta. Nam si ita fieri oporteret, necessarium esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia, aut ex infirmitate: sed omne ex ignorantia. At multa sunt peccata ex pura malitia, quæ homines scientes se malè agere committunt. Vt patet in illis de quibus ait

A ait Iob, quod industria recesserunt à Deo, & in illis, qui *Iob 37*
cum proposito pœnitendi peccant, qui nisi se male agere
crederent, nunquam in posterum pœnitere proponerent.
Cùm igitur multos tales esse constet, non est æquum, vt
de omnibus suspicemur, illos cùm crimen aliquod committunt, sentire sic esse faciendum. Cur autem de vno plusquam de alio hoc suspicari liceat, ego ex natura ipsius criminis oriri puto. Sunt enim aliqua opera, ad quæ sumus omnes proni, & natura procliues, & in illa etiam contradicente conscientiam præcipites sæpe labimur: vt sunt carnis voluptates, diuitiarum cupiditas, honoris appetitus. Et in his nisi aliud addatur, quod merito suspitionem augere valeat, ex solo facto non credo, quòd posſit iusta suspicio oriri. Vt si quis fornicetur, aut furetur, aut mentiatur, aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinæ scelus committat: quamuis circa qualitatem delicti peccet, non tamen ob hoc solum erit de hæresi suspectus, vt ille credat hoc sibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa à carne nostra solicitemur, fit vt quamuis illa esse mala sciamus, committere
B tamen non formidemus. Posset tamen talis circunstantia in huiusmodi peccatis esse, propter quam ex opere ipso vehemens hæresis suspicio iuste oriatur. Vt si quis sacerdos, aut religiosus nō sacerdos, publice matrimonium contraheret, is certe licet ex simplici coitu, non posset merito credi hæreticus, tamen propter matrimonium adiunctum digne præsumitur hæreticus, præsertim si publicè contraxit, aut publice nuptias celebrauit, quoniam talis merito credendus est male sentire de sacramentis ecclesiæ. Non tamen credo æquè vehementem suspicionem esse habendam de illo si clam hoc fecisset, quoniam de illo merito suspicari posset dolo fecisse, vt hac videlicet via muliere frueretur, quam aliàs assequi non poterat. Et idem censeo dicendum de illo, qui viuente vxore aliam sciens duxit. Sunt alia opera ab his, quæ diximus longè diuersissima, quæ voluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: nisi ab alio, puta à passione vehementi, vel ab errore intellectus vehementer impellatur, nunquam ipsa ex se mouebitur. Verbi gratia, sui ipsius occisionem, principalis membri abscisionē, voluntas hominis propter insitum, quem habet carnis suæ
amor

amorem naturaliter refugit, quoniam (vt ait Apostolus) C
nemo vnquam carnem suam odio habuit. Et in his (mea quidem sententia) ne temere quicquam suspicemur, prius inquirendum est: an passio aliqua vehemens præcesserit, quæ illum ad tam horrendum scelus perpetrandum impulerit. Nam impotenti, & effrænato odio libidinis euenire poterit, vt quis virile membrum abscindat, tædio tentationis victus. Sæpe etiam contingere scimus aliquos tædio angustiæ, aut doloris alicuius, quem pati non possunt, mortem sibi ipsis inferre, vt saltem hac via, doloris & angustiæ finem inueniant. Et certè qui hæc, & similia committunt, credēdi sunt ex infirmitate, aut ex passione victos tam horrendum scelus commisisse. Si verò aliunde constiterit, non ex pusillanimitate spiritus, aut vehementi passione, in tale crimen fuisse lapsos, necessarium erit tunc suspicari illos tali hæresi fuisse infectos, vt crediderint hoc sibi licuisse, quod fecerunt. Quoniam cum voluntas ex se ad illa non fuerit mota, nec ex passione, vel infirmitate (vt supponimus) oportet necessario, vt ex errore intellectus ad id faciendum motam esse credamus. Sunt rursus alia opera, ad quæ voluntas non ex se mouetur, nec etiam ex se illa refugit: quoniam nihil illa habent, quo possint voluntatem allicere, vel à se repellere: sed voluntas est dubia & anceps ad illa, cùm sint illi per intellectum nude ostēsa. Talium sunt ceremoniæ Iudaicæ, aut Sarracenorum ritus: vt sunt, religiosa Sabbati obseruatio abstinentia à suffocato, & sanguine, aut aliis cibis, lege Mosaica prohibitis, nisi fortè salutis corporalis causa, talem abstinentiam factam esse constiterit. Ieiunium die Dominico, esus agni Paschalis iuxta ritum Iudaicum, aut quoduis aliud simile. Baptizare imagines, aut corpora mortuorum, imagines sanctorum confringere, sacramentum altaris conculcare. Cùm hæc homo facit, certum est illius voluntatem ab intellectu moueri ad illorum appetitum. Non enim mouetur ab obiectis: quoniam (vt diximus) obiectum tale non est, vt possit allicere voluntatem. Nec mouetur à se, aut à carne sua: quoniam nec voluntas, nec caro habet ad illa opera aliquam inclinationem. Consequens est igitur vt ab intellectu motam esse voluntatem credamus, ita, vt voluntas tale opus non voluisset, nisi intellectus illi bonum esse persuasisset.

In

A In his ergo vehementissima hæresis suspitio ex opere exterius facto iuste oriri potest, ita vt qui talia facit, merito præsumatur credere hoc bonum esse, quod facit. Nam Aristoteles Ethicorum tertio ait: Qualis est vnusquisque talia dicit, & operatur. Deinde additum est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Catholicæ repugnantem, vt hæresis dici possit. Nam multæ sunt propositiones falsæ, quæ nullo modo hæreses dici merentur: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut enim non omnis veritas ad fidem pertinet: ita nec omnis falsitas, aut error hæresis dici meretur. Potest enim quis multis propositionibus falsis cum errore, & sine peccato assentire. Hæresi autem sine peccato. & quidem graui nullus obstinato animo adhærere potest. Non ergo omnis assertio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hæc omnia testimonio Augustini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium cap. xxj. Postquam dixerat nullum esse peccatum in quibusdam rebus errare. hæc, quæ sequũtur, subiunxit. Postremo qualecunque illud, & quantumcunque sit, ad illam viam non pertinet, qua imus ad Deum, quæ via B fides est Christi, quæ per dilectionem operatur. Neq; enim ab hac via deuiabat in geminis filiis gratus ille parentibus error, aut ab hac via deuiabat Apostolus Petrus, quando se existimans visum videre: aliud pro alio sic putabat, vt à corporum imaginibus, in quibus se esse arbitrabatur, vera in quibus erat corpora non dignosceret, nisi cum ab illo angelus per quem fuerat liberatus, abscessit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha, quãdo viuentem filium bestia credebat occisum. In his, atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Quamuis enim hæc ab ea fide absint, perquam ad veram, certámque, atque æternam beatitudinem tendimus, ab ea tamen miseria non absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo quippe falleremur in aliquo: vel animi, vel corporis sensu, si iam vera illa, atque perfecta felicitate frueremur. Hactenus Augustinus. Ex his satis clarè patet non omnem

Aristot. *August.* *Genes. 27* *Act. 12* *Genes. 37*

omnem assertionem falsam esse hæresim dicendam. Si tamen illa fidei Catholicæ repugnauerit, nos omnem talem dicimus esse de hæresi notandam. Scio tamen esse aliquos, qui plura esse necessaria dicunt, vt assertio aliqua hæresis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæresim requiri, quæ requiruntur ad hominem hæreticum efficiendum. Et certè qui hæc asserunt, tota errãt via: quoniam vnum ab altero facillimè separatur. Possibile est enim, vt aliquis propositionem hæreticam asserat, qui tamen non sit hæreticus dicendus. Hoc ita esse manifestè apparet in illo, qui non obstinato animo talem propositionem asseruerit, & in illo, qui asserit, quod ignorat præsertim si illud scire non tenebatur. Hunc enim ignorãtia excusabit, vt hæreticus non dicatur. Propositio autem ab illo asserta, non video qua via possit ab hæresis nota liberari si illam fidei Catholicæ repugnare cõstiterit. Nam quod aliqui dicunt nullam assertionem esse de hæresi notandam, nisi illa sit cõtra propositionem Catholicam, quam omnes fideles scire tenentur, ridiculum videtur, & audaci temeritate dictum, quoniam hac sola ratione impetunt omnes egregios doctores, & sanctos viros, qui de hæresibus scripserunt, vt fuerunt Irenæus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores hæreseos nota infamarunt, qui iuxta istorum opinionem nihil minus dici merebantur, cùm non essent contra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Præterea, licet sint multæ propositiones ad fidem Catholicam pertinentes, quas non omnes scire tenentur, si tamen illas præter obligationem, quis sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, & contrarias aut contradictorias asserat: nullus dubitat quin tales contradictoriæ sint hæreses dicendæ, & tamen illæ non sunt contra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales cõtradictorias pertinaciter assereret, meritò hæreticus diceretur. Idiota verò illis assentiens, & si erraret, non tamen hæreticus diceretur, imò nec peccaret, si pertinacia deesset, quia in his, quæ scire non tenebatur erraret. Vt gratia exempli, si quis doctus vir Christianus sciens contrarium in sacris libris contineri pertinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Dauidem non genuisse Salomonem, absque dubio hæreticus

A reticus diceretur, & non ob aliam causam: nisi quia hæresim obstinato animo asserit. Si vero homo simplex, & idiota aliquam istarũ assereret, quamuis ille ob hoc non diceretur hæreticus, imò nec peccasse censebitur, tamen ab illo asserta propositio semper dicetur hæretica. Alioqui oporteret concedere eandem propositionem ab aliquo assertam esse dicendam hæresim, quæ si ab alio assereretur, hæresis dici non mereretur. Hoc autem concedere, quàm sit erroneum, vel mediocriter docto erit manifestum, si consideret, quòd propositio non dependet ab assertore, vt talis dicatur. Propter nostrum affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est vera à quocunque dicatur: etiam si mendacissimus ille sit, semper erit vera. Si propositio est falsa, à quocunq; dicatur, etiam si alias ille semper fuisset verax inuentus, erit falsa. Oportet ergo, vt si propositio est hæretica, à quocunq; asseratur, sit etiam semper hæretica. Deinde, propositio Catholica non pendet ab assertore, vt talis dici mereatur: ergo nec propositio hæretica ab assertore pendebit, vt hæresis dicatur. Hæc propositio: Deus est trinus, & vnus: siue illam asserat Iu-

B dæus, siue Sarracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicetur Catholica: ergo sua contradictoria videlicet: Deus non est trinus, & vnus, à quocunque dicatur, semper erit hæretica, quamuis non omnis, qui illam asserit, sit necessario dicendus hæreticus: quoniam (vt postea docebimus) non satis est, vt quis dici hæreticus mereatur, quòd propositionem asserat hæreticam. Rursum hæresis non deducitur ab hæretico: sed hæreticus versa vice ab hæresi deriuatur: non igitur oportet, vt propositio, quæ hæresis est dicenda, sit ab hæretico asserta, sed bene contra oportet, vt qui hæreticus est dicendus, propositionem asserat hæreticam. Ex his igitur constat errare illos, qui dicunt, ad hoc, vt propositio aliqua dicatur hæresis, esse summe necessarium, vt à viro Christiano sit asserta. Bene tamen nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, vt quis hæreticus dici mereatur, quòd fidem in baptismo susceperit: quia hæreticus (vt diximus) ab hæresi deriuatur: non autem hæresis ab hæretico: & homo ab assertione, & confessione sua nomen suscipit, vt fidelis, vel hæreticus dicatur. Propositio autem nullo modo ab assertore dependet, vt illa hæretica, vel

Catholica merito dici possit. Et propter hanc causam à C multis doctis viris erratum est in hac parte, quia hoc consi derare neglexerunt. Nam quæ pertinent ad hæresim, & quæ heretico conueniunt, simul in vnum confuderunt, tanquam eadem esset vtriusque definitio, & eadem habenda esset de vtraque re disputatio. Nos tamen rem (vt decebat) magis scrutantes, & inuestigantes, cum res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes facimus. Nunc de hæresi diximus: postea autem de hæretico tractabimus, vt quis tali nomine appellandus sit, ostendamus. Vt igitur ea quæ de hæresi diximus, in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fi dei Catholicæ repugnantem.

De malitia hæreseos quanta sit. CAP. II.

Qvanta sit hæreseos malitia ex eo facile quisque intel ligere potest, si consideret quanta sit fidei bonitas, *Aristot.* & virtus: Rectum enim (vt ait Aristoteles) est index sui & obliqui. Fidei autem virtus tanta est, vt sine ipsa nil Deo gratum esse possit, nec sine ipsa aliquid à nobis vere bo- D num effici possit: quoniam illa est, quæ cæteris virtutibus viam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter cæteras virtutes, quæ vsitato & iam recepto vocabulo Cardinales dicuntur, prudentia est prima quia reliquas dirigit, & viam, qua incedere debent, ostendit: sic etiam inter illas, quæ theologales appellantur, fides est prima: quia reliquas quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut quid diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deum nunquam (vt decet) amabit: quia nunquam illum remuneratorem, aut vere bo- *Hebr.11* num intelliget. Credere oportet accedentem ad Deum (ait Paulus) quia est: & quòd inquirentibus se remunerator sit. Fides est, quæ nobis præmium nostrorum laborum ostendit, & per hoc vires nobis ad laborandum ministrat, & in ipsis laboribus constantes reddit. Hæc est, quæ nos temporalia omnia contemnere, & Deum plus quàm omnia creata diligere, admonet. Nam qui veram de Deo fidem habet, non cupit in miseriis huius seculi diues fieri, quoniam dum æterna considerat, temporalia sibi vilescunt. Et ideo

Paulus

A Paulus omnia huius mundi arbitratus est stercora, vt Christum lucrifaceret. Per hanc Moyses honores, delicias, & diuitias contempsit. Nam (vt de illo refert Paulus) Fide grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cum negauit se esse filium filiæ Pharaonis, regiam dignitatem contempsit, ac proinde honores huius seculi se vilipendere declarauit. Eligens affligi cum populo Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quàm temporalis peccati habere iucunditatem, aperte ostendit nobis quantum huius mundi delicias æstimauerit. Cum vero improperium Christi, hoc est, iniurias vel pro Christo vel ad Christi similitudinem patienter toleratas maiores æstimauit thesauro Aegyptiorum, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitiis senserit. Causam autem à qua hic omnium rerum temporalium contemptus processerit, Paulus expresſit dicens. Aspiciebat enim in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit B alia multo maiora bona in posterum manere, quæ forent per paupertatem, & contumelias adipiscenda. Fides est quę nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidē, quæ est in Christo Iesu. Hæc est vita iustorum quoniam ex fide (vt Abacuc propheta testatur) iustus viuit. Hæc est denique Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad veram pietatem & religionem spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmiſsima petra supra quam Deus fundauit ecclesiā suam, supra quam nos omnes fundari præcepit Paulus, vt stabiles & immobiles simus à spe Euangelij quod audiuimus. Hinc iam (vt opinor) aperte conuincitur hæresim pesſimum esse vitium, quoniam hæc fidem destruit, quæ fundamentum est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua omnia profutura. Vbi enim fundamentum deest, nihil superædificari potest, & si quid superædificatum fuerat necesse est vt corruat. Fide sublata, omni vitio quamlibet prauo & magno, porta latiſsima aperitur. Sicut enim fidès cæteris virtutibus, ita econtrario hęresis omnibus vitiis viam parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorum ve-

Phil. 3 · Hebr. 11 · Gala. 3 · Abac. 2 · Matt. 16 · Coloss. 1

xationibus conqueruntur, apud Iob dicentes. Quasi rupto C
Iob 30 muro & aperta ianua irruerunt super me. Quæ verba Beatus
Gregor. tus Gregorius interpretans ait: Quasi murus rumpitur cum prauorum persuasionibus fides quæ de redemptore nostro est in quorundam corde dissipatur. Cúmq; peruersis in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quàm ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruunt mali, cum accepta temporaliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorundam corde destruere munimina fidei conantur. Hæc Gregorius. Ob hanc causam
Prouer. 9 de hæreseos malitia mystice Salomon in prouerbiis loquens dixit: Mulier stulta, & clamosa, plenáque illecebris, & nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suæ super sellam, in excelso vrbis loco. Hæc enim verba beatus Hieronymus de hæresi intelligenda esse censet, ita inquiẽs: Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientiæ, quæ sua superius sacramenta cecinit, stulta scilicet per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem, plenáque illecebris vitiorum: & nihil omnino sciens, sicut ait Apostolus:
Galat. 6 Qui se existimat esse aliquid, cùm nihil sit, ipse se seducit. Sedet autem & ipsa in foribus domus suæ, id est, in doctoribus falsitatis, qui in penetralia perfidiæ miseros fallendo perducunt. Hactenus Hieronymus. Admonere tamen D hic decreui lectorem, ne ex his dictis meis occasionem suspitionis accipiat me sentire, omnia infidelium opera esse peccata, prout Gregorius Arminensis docet: quoniam ab illius opinione, & sententia ego manibus (vt dicitur) & pedibus recedo. Fateor quidem sine fide nullum opus esse meritorium, & vita æterna dignum: non tamen ideo consequens est, vt omne tale sit peccatum, quoniam hæc duo, videlicet peccatum, & meritum: non tam proxime diuiduntur, aut ab inuicem separantur, vt qui ab vno recedit, statim ad alterum transeat. Est enim inter illa medium aliquod, quod ab vtroque extremorum separatur: ita vt aliquod sit opus humanum, hoc est, per considerationem intellectus, & voluntatis libertatem factũ, quod nec est præmio dignũ, nec pœna. Verum & si non omnia infidelium opera sint peccata dicenda: infidelitas tamen portam aperit latissimam ad omnia vitia introducenda. Vnde euenit, vt qui infidelis est, omni vitio perpetrando aptissimus sit.
Sicut

A Sicut enim qui corporales oculos amisit, male se ab hostibus tuetur, quoniam illorum iacula, à quibus cauere illum oporteret, videre non potest, ita qui fidē Catholicam, quæ oculus est mentis nostræ, dereliquit à dæmonis tentationibus liberari non potest: quoniam sine fide hostes inuisibiles, illorúmq; iacula non videntur, & ideo non cauentur. Hac de causa dæmones impense laborant, à fidelibus Catholicis hos oculos eruere, vt eo facilius illorum animabus nocere possint, quominus ipsi cogniti fuerint. Samsonem post erutos oculos, Philisthiim vinctum catenis duxerunt, *Iud.17* & clausum in carcere molere fecerunt, sic dæmones postquam oculos mentis, hoc est, fidem ab aliquo abstulerunt, vinctum illum detinēt, & per omnium peccatorum circuitum illum deuolui cogunt. Nam fide ablata, mutua inter proximos charitas euanescit: vinculum pacis dissoluitur: concordia scinditur: vilia hæc, & caduca supra illorum meritum æstimantur. Deus vilescit, & non (vt decet) colitur: omnis denique religio prophanatur, omnísq; pietas perit. Vnde Felix Papa, & martyr in epistola ad Paternum Episcopum ita ait. Hæresis quippe est nimis impia, & Euange- *Felix Papa.*
B licæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, sed ipsa Christianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quoscunq; enim rapit ad se, non solum in hoc vitium: sed in multa alia vitia ruere facit, & ipso suadēte antiquo hoste non solum persecutores ecclesiæ: sed etiam sacerdotum eius fiunt. Hæc ille. Verum hic aliquis fortasse dubitabit, & merito: an hæresis sit grauius schismate peccatum: dubitandi autem causa hæc est quod schisma multo grauius adeo fuisse punitum legimus. Sed hoc nō obstante nos dicimus hæresim multo peiorem esse, quàm schisma: quoniā iuxta regulam beati Augustini, tanto aliquod malum est peius, quāto maiori bono opponitur. At hæresis est contra primam veritatem, quæ Deus est. Schisma vero & si dicatur esse contra charitatem, non tamen contra illā charitatis partem, quæ Deum respicit: sed cōtra illam, quæ circa proximum versatur. Est enim schisma cōtra bonum fraternæ charitatis, & vnionis. Licet autem charitas maior sit fide, sola tamē ea parte censetur maior, qua respicit Deum: & contra hanc non est schisma: sed contra illam, quæ respicit proximum, & hæc minor est, quā fides. Vnde colligimus

hæresim esse ex genere suo grauiùs schismate peccatum: C
quia hæresis diuinam veritatem, cui fides innititur oppugnat. Schisma autem fraternam oppugnat charitatem, & ecclesiæ vnitatem scindit. Fatemur tamen aliquas posse contingere circunstantias, propter quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quàm hæreticus, vt puta si maior adesset contemptus vel quia magis per schisma, quàm per hæresim noceret. Sed hæc, aut alia similia contingunt schismati, nec illi à natura insunt, ac proinde genus schismatis non ex illis æstimandum. Nam grauitas peccati ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi insita, & naturalia, capienda est, & non ex circunstantiis, quæ contingere possunt. Quod autem obiicitur, schisma esse grauius punitum, fatemur quidem: quoniam hoc apertissime
Nu.16 docet liber Numerorum referens Dathan, & Abiron ob hoc scelus fuisse viuos absorptos à terra: sed hoc non obstat quin hæresis grauius sit peccatum. Quoniam licet vltimæ pœnæ, quæ videlicet post mortem peccatoribus infliguntur, iuxta mensuram delicti (vt
Deut.25 legitur in Deuteronomio) imponantur, quæ tamen in hac vita infliguntur, non semper iuxta hanc mensuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac vita non D
solum dantur in punitionem: sed ad medicinam, vt scilicet per eas curentur peccata, & ipsi peccatores à similibus in posterum caueant, & alij illorum periculo sibiipsis consulant, & ab aliis abstinere procurent. Ob hanc causam minus, & leuius pecccatum: quia tamen sæpius commissum, aut quia ad illud maior est pronitas, aliquando grauius punitur, vt timore pœnæ illi aut alij ab illorum commissione arceantur. Populus autem Iudæorum ad seditionem, & schismata fuit semper procliuis, vt ex discursu sacrarum historiarum facile est cognoscere. Et apertum etiam de hac re habetur testimonium apud Esdram sic dicentem: ciuitas illa à diebus an
1.Esd.4 tiquis aduersum Reges rebellat, & seditiones & prælia concitantur in ea. Iustum ergo fuit duras infligere pœnas, vt illis veluti acerbissimis quibusdam adustionibus tam late grassanti morbo obuiaretur.

De

A *De differentia inter positionem hæreticam, & erroneam, & temerariam, & scandalosam, & alias similis notæ propositiones.*

CAP. III.

QVia dixi aliquas esse propositiones, quæ & si hæreticæ merito censeri non possint, propter varias tamen illarum propositionum infames notas, vt puta, quia erroneæ, aut scandalosæ, aut temerariæ sunt, inhiberi possunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo, aut quomodo libet doceantur: ideo necessarium esse existimaui de istarum propositionum differentia tractare, vt inde constet quali nota sit quælibet falsa propositio inurenda. De propositione hæretica cum satis in primo huius operis capite tractauerim, non est opus impræsentiarũ quicquã aut repetere, aut superaddere. Propositio erronea si absque vlla nominis restrictione diffiniatur, diecetur absolutè quod est propositio falsa. Et falsam propositionem nunc dico esse non sólum illam, qua aliquid enunciatur aliter esse, quàm est: sed etiam illam, qua aliquid enunciatur aliter quàm deberet, assentit: vt puta quia firmius, aut certius
D B quàm deberet. Nam beatus Augustinus errorem diffiniens in Enchiridio ad Laurentium capite 17. sic ait: Errare est approbare falsa pro veris, aut improbare vera pro falsis, aut habere incerta pro certis, aut certa pro incertis. hæc ille. Ex quibus aperte constat omnem illum errare, qui propositioni dubiæ, aut opinabili assentit cum certitudine fidei, & omnem talem assensum esse erroneum: quia & si verum forte sit, quod asserit: aliter tamen quàm deberet, asserit: cum incerta pro certis teneat. Si autem iuxta hunc modum, de propositione erronea loquamur, nulla prorsus est difficultas distinguere inter hæresim, & propositionem erroneam: cum constet alterum esse genus, alterum vero illius speciem. Nam propositio erronea genus est, quod sub se continet hęresim tamquam suam speciẽ: quia omnis hęresis est propositio erronea, non tamen viceversa omnis propositio erronea est hæresis dicenda. Sed difficultas est nõ parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: quoniam si est propositio erronea consequens est, vt falsa sit, & si est erronea

Augu.

in fide, oportet, vt falsitas illius sit contra veritatem fidei. C
At falsum, quod veram fidem oppugnat: nescio qua via eximi possit, ne hæresis dicatur. Quo fit, vt nullum sit inter illa duo discrimen: & certe si aliquod est, tam occultum est illud, vt omnes, qui de hac re scripserunt, latuerit: quoniam nullus eorum, qui de varietate propositionum damnabilium scripsit, quicquã docuit: vnde hæc diuersitas posset agnosci. Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ, libro quarto, parte secunda, capite xj. diffinit propositionem erroneã, absolute: sed non diffinit propositionẽ erroneam in fide. Quidam Martinus Garsia olim in regno Aragonũ Inquisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quodam libello, quẽ aduersus aliquas Pici Mirandulani conclusiones edidit, de diuersitate harum propositionum in principio libri tractans eadem, & sub eisdem verbis, & ferè nullo mutato verbo dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata habebãtur. De Guidone Carmelita pudet loqui: quoniam de hęresibus disserens, cum nihil absolutum, & consummatum scribat, nullã etiam prorsus de diuersitate istarum propositionum mentionem facit. Ex aliquibus tamen variarum vniuersitatum, & diuersorum conciliorũ censuris: videtur aliquod esse inter illa duo discrimen: quoniam de variis assertionibus illi definientes aliquas cesent esse hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod autem ita res habeat ex his quæ in cõcilio Constantiensi definita sunt, conuinci potest: quoniã cum in sessione octaua eiusdem concilij multæ Ioannis Vuiclefi assertiores damnẽtur: non tamẽ omnes eadem nota vtuntur: sed earum aliquę censentur hęreticæ, aliquę erroneæ, aliquę scandalosæ. Si quis ab his angustiis liberari cupiens, dixerit solam esse vocum differentiam, & non rerum, ita vt idem prorsus sit propositio hęretica, & propositio erronea in fide, ego illius sentẽtiæ libentissime consentirem, dicens vuiuersitates illas in suis censuris ad solum orationis ornatum tali vocum varietate esse vsas, ita vt propositiones eiusdẽ notæ, nunc hæreticas, nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius sententiæ videtur fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro, & parte supra citatis, hæc, quæ sequũtur ait. Error circa quæcunque contenta in sacra scriptura, siue pertineãt ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicetur hæresis. Hæc D

illę

A ille. Si tamẽ cogor fateri aliquod esse inter propositionem erroneam in fide, & propositionem hæreticam discrimen, dicã, quod sentio: paratus tamen meliora docenti obedire. Vt autẽ quod dixerim, apertius fiat, admonere prius oportuit diuersa esse credibiliũ genera. Quædam enim sunt talia, quod superant virtutem nostri intellectus, ita vt ad illa intelligẽda non posit pertingere noster intellectus nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationẽ. LXX. ait. Nisi credideritis, nõ intelligetis. Et ista sunt, circa quæ proprie versatur fides. Assertio autẽ, quę hęc credibilia oppugnat, hæresis propriè dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem virtutem intellectus superãt, & sunt illa, quæ intellectus ex virtute sua (non excludo hic vniuersalẽ Dei concursum) attingere potest: sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere nõ potest, & propter hoc Deus nostri miseratus illa per scripturam sacram nobis innotescere voluit, vt si per nos ipsos malitia nostra obstante illa cognoscere non valeremus, saltem Deo docente intelligeremus. Tales sunt istę propositiones. Deus est. Deus est vnus. Deus est intelligens. Deus est omnipotens. Istæ omnes proposi-
B tiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quod autẽ à multis gentibus fuerint ignoratę, malitia fuit causa, quę illorum excæcauit intellectus. Nam de istis, & aliis similibus propositionibus Paulus loquebatur, cum Gentilium philosophorum insipientiam & cæcitatem arguens, dixit: Qui veritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei manifestum est in illis. Quæ verba exponens beatus Anselmus ait: Veritatem, id est, quòd ipse est verus Deus, detinent in iniustitia, quia cum vere sciant vni creatori Deo debere cultum summæ venerationis exhiberi, eum iniuste exhibent creaturæ. Et post pauca subdit. Nam illi nouerunt veritatem, quam cæteris abscondunt: quia quod notum est Dei, id est, quod naturali ingenio sciri potest de Deo, manifestum est illis. Multa enim sunt, quæ de Deo per naturam sciri non possunt: sicut est mysterium incarnationis, & passionis, quod latuit sapientes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter sciri potest: quod ipse sit Deus: quia omnis creatura ostendit se non esse Deum: sed esse alium, qui eam fecerit cuius seruitio parere necesse sit. Ita quod notum est dę Deo manifestum est illis. Hæc

Esa. 7 *Ro. 1* *Ansel.*

ille. Et istæ tales propositiones non sunt propriè obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (vt beatus Grægorius ait) fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Assertio ergo talis, quæ est contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quòd Deus nō est vnus: quod Deus non omnipotens: quod Christus fuerit homo in triduo: quòd anima hominis producatur ex semine humano, sicut anima bruti: quod charitas, qua nos Deum diligimus, est Spiritussanctus. Vita actiua est excellentior, quàm contemplatiua. Omnes istæ propositiones dicendæ sunt erroneæ in fide: quia ratione naturali confutari possunt. Hoc igitur inter propositionem hæreticam & propositionē erroneam in fide esse censeo: quòd hæresis proprie dicta est contra credibilia, quæ superant omnem virtutem intellectus. Error vero in fide est contra credibilia, quę ratione naturali probari possunt. Si autem credibile aliquod huiusmodi fuerit, vt præter rationem naturalem possit etiā probari per sacram scripturam, aut ecclesię determinationē, aut per alias vias, quibus ea, quæ credere tenemur probari possunt, assertio, quæ illud credibile oppugnat, dicetur hæretica simul, & erronea in fide. Talis est hæc propositio: Deus non est vnus. Nam, quia ratione naturali illius falsitas conuinci potest, dicetur propositio erronea in fide: quia vero idem per sacram scripturam potest probari, dicetur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor, censebitur hæreticus, & velut talis erit merito puniendus. Potest adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quod hæresis semper est contra id, quod credere tenemur. Error autem in fide non semper est contra id, quod credere tenemur. Sunt enim multæ propositiones theologicæ, quę in sola opinione consistunt. quarum neutram contradictionis partem homo credere tenetur: sed quamlibet circa fidei dispendium tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam. Beatus, Deo ita operante, potest videre vnam personam diuinam sine alia. Beatitudo consistit magis in visione, quàm in dilectione. Qui has propositiones, aut illarū con-

Greg. C D

tradi

A tradictorias assereret, non esset hęreticus, si quis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita vt oppositam assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (vt infra capite octauo huius libri dicemus) esset hęreticus: quia firmius illi adhæreret, quàm deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiam : quia habet incerta pro certis : sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæ distinctiones inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide non placent, ego aduersus illum contendere nolo : sed rogo illum, vt offerat meliorem: quoniam (vt dixi) paratus sum meliora docentem audire. Audiui ego ex quorundam relatu, virum quendam doctissimum in Complutensi gymnasio publice theologiam profitentem, qui, vt inter hęc duo aliquod præberet discrimen, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea : Quo fit, vt omnis propositio erronea in fide errore logico, sit etiã hæresis dicenda: quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio B erronea in fide errore theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionem theologorum. Ex quibus multæ sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Dictúmque est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio. Virgo Maria concepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra communem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illam pro fide Catholica tenendam esse ecclesia vnquam decreuit. Quantum veritatis hæc erroneæ propositionis distinctio habeat, lectori iudicandum relinquo, admonens solum, vt cõsideret, quomodo possit dici propositio erronea in fide, quæ nec ex parte suæ enunciationis, nec ex parte illius, qui illam firmius, quàm deberet, asserit, fidem oppugnat. Nam etsi demus omnem illum, qui asserit aliquid contra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durũ est, vt quis dicatur errare in fide, quando propositio quam asserit, non est contra fidem, nec mo-

dus

dus afferendi est contra fidem: quia non maiorem, quam debet, illi adhibet fidem. C

Propositio hæresim sapiens, aut male circa ea, quæ ad fidem pertinent sonans est illa, quæ in prima significatione, quam verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta sensum aliquem habeat verum. Vt sunt istæ propositiones. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dij. Vesci carnibus, vel non vesci impertinens est Christianæ perfectioni, Philosophi Gentiles in sola lege naturæ saluari potuerunt. Hæc vltima pro eo hæresim sapit, quia si fidem excludat, est hæretica, si fidem de Deo non excludit, vera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere videtur, & expositione indiget. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem verum sensum habeant, tamen iuxta facialem verborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæ propositiones, aut aliæ similis notæ prædicantur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hæreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit alias de hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus verba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, D ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc vltimum contigerit, vocandus est illius propositionis assertor, & cogendus: vt publice ea, quæ dixit iuxta verum illorum verborum sensum interpretetur, vt omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si verò persona est suspecta: sed nullum auditores ex illius verbis concepere scandalum, tunc vocandus est secreto, & de verborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicum sensum verba illum dixisse constet, liber absque vlla punitione dimittendus est, neque (vt ego existimo) opus est illum ad publicam verborum suorum declarationem cogere, ne forte ex noua verborum declaratione aliquis scandalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus. Iustum tamen esse censeo, vt Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctorem talem, ne similia iterum sine manifesta verborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiua est propositio, quæ auditoribus piis occasionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla proponam, vt ad istarum imitationem

A tionem posit lector prudens de aliis iudicare.

Hæretici sunt tolerandi,& non occidendi.

Maioris meriti est eleemosynā pauperi elargiri, quàm eleemosynam pro missæ sacrificio offerre.

Ineptum est pro oratione offerre salutationē Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus occidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum est præceptum de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiones sunt scandalosæ:quia omnes auditoribus occasionem ruinæ præbent. Prima quidem viam latissimam aperit ad hæreses, quascunque inducendas,quoniam facilitas veniæ incētiuum præbet delinquendi. Secunda propositio auertit à sacrificio Missæ, & deuotione illius: quia si populus credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quàm eleemosynam, tunc populus minus reuerebitur illud sacrificium,quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, vt nunc facit. Sed vnicam Missam (vt Lutherus docet) vni populo satis esse dicet. Tertia propositio tollit deuotionem,quam populus ergo piam Dei matrem habet, quam Deus mediatricem esse voluit

B inter nos, & illum.

Quarta propositio animum,& vires populo præbet, vt pro libito dominum suum occidat:quoniam semper causabitur dominum suum esse tyrannum.

Quinta propositio quodāmodo homines à ieiunio auertit.

Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria est illa, quæ omni prorsus caret authoritate, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari posit. Illa enim temere fieri dicuntur (vt beatus Thomas in secunda secundæ,quæst.liij.ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, vt illud merito temerarie assertum dicatur,quod nulla authoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio dicetur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidem spectātibus aliquid enunciat, quod nulla ratione,nullàque authoritate probari potest. Tales sunt hæ propositiones,quæ sequuntur.

Dies iudicij erit infra annum.

Christus redemptor noster mansit per xl. dies, qui fluxerunt à resurrectione vsque ad ascensionem in arca fœderis.

deris. Discipuli Ioannis Baptistæ fuerunt illi, qui in Christi redemptoris nostri passione dixerunt: Tolle, tolle, crucifige eum. Ioan. Euan. fuit sanctificatus in vtero matris. C

Omnes Romæ viuentes sunt in peccato mortali.

Omnes Episcopi damnantur.

Plures saluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.

Plures fœminæ saluantur, quàm viri.

Omnes istæ propositiones sunt de temeritate notandæ, & illarum assertor, merito temerarius censebitur. Ab hac tamen nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam verisimilitudinem habeat id quod asseritur, quamuis & authoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua vtilitas ex illa assertione oriri potest. Vt sunt multa, quæ viri contemplatiui gesta fuisse verisimiliter imaginantur, & populo narrata optimos per illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quædam iniuriosa verba, quæ à pessimis satellitibus, & aliis militibus, & crucifixoribus Christo redemptori nostro in faciem dicta fuisse viri contemplatiui, verisimiliter imaginantur, & concionatores verbi Dei vtiliter illa populo referunt. Quæ & si nulla authoritate, aut valida ratione probari queant, non tamen ideo sunt temeraria D dicenda, quia magna verisimilitudine roborantur, & non sine vtilitate referuntur. Si tamen omni careat verisimilitudine quantumlibet illa proficere sperent, temeraria merito censebuntur, & velut talia prohiberi debēt ab his, ad quos hoc facere spectat: quia non sunt facienda mala, vt inde veniant bona: neque Deus indiget mendacio nostro.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quæ vnionem membrorum ecclesiæ, aut vniuersaliter, aut particulariter quomodolibet tollit, cuiusmodi sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Episcopus non est simplici sacerdote superior.

Papa non est superior cæteris Episcopis.

Malo prælato non est obediendum.

Per peccatum mortale omnis potestas amittitur.

Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimē commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio iniuriosa est, quæ alicui fidelium statui, vel alicui illustri personæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi. & Ioannis Huss. quæ in concilio Con-

stant

A ſtantienſi ſectione octaua,& quintadecima damnatæ ſunt. E quibus ſunt iſtæ,quæ ſequuntur.

Si quis ingreditur religionem priuatam qualemcunque tam poſſeſsionatorum,quàm mendicantium redditur ineptior,& inhabilior ad obſeruantiam mandatorum Dei.

Religioſi viuentes in religionibus priuatis, non ſunt de religione Chriſtiana.

Omnes de ordine mendicantium ſunt hæretici, & dantes eis eleemoſynas ſunt excommunicati.

Eccleſia Romana eſt ſynagoga Sathanæ.

Papa eſt Antichriſtus.

Cardinales ſunt miniſtri Antichriſti.

Omnes iſtæ propoſitiones ſunt iniurioſæ dicendæ, eo quòd apertiſsimas,ſtatibus,aut illuſtribus perſonis inferũt iniurias.Cum iam de omni genere propoſitionum damnabilium diſſeruerim,operæpretium fore exiſtimaui admonere lectorem,ne iſta propoſitionum genera ſic putet eſſe abinuicem diſtincta, & ſeparata,vt vni & eidem aſſertioni conuenire nõ poſsint.Poteſt ſiquidem eadem aſſertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam B hæc propoſitio,quæ vna eſt ex peſtiferis Ioannis Vuicleſi aſſertionibus. Religioſi viuentes in religionibus priuatis non ſunt de religione chriſtiana, eſt hæretica, ſcandaloſa, temeraria,ſchiſmatica,& iniurioſa. Hæretica eſt:quia contra vniuerſalis eccleſiæ definitionem ſentit. Scandaloſa, quia homines ab ingreſſu religionum auertit,& profeſsis, vt vota,quæ domino vouerunt non reddant,ſuadet.Temeraria dicetur, quia nulla prorſus ratione, aut authoritate fulcitur:ſed omnium ſanctorum virorum turbæ contradicit.Schiſmatica ideo merito cenſenda eſt,quia eccleſię vnitatem diuidit,cum religioſos ab illa ſeparat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religioſis ſit iniurioſa adeo eſt apertum,vt nullus merito dubitare poſsit.

De multiplici via per quam cõuinci poteſt aliquam propoſitionem eſſe hæreticam. CAP. IIII.

QVamuis de hæretica propoſitione ſatis, vt exiſtimo, diſſeruerim,vt tamẽ rem plenè abſoluerem, neceſſarium fore iudicaui, vias oſtendere, per quas propoſitio aliqua

aliqua possit apertissimè de hæresi conuinci, ne fortè in C
damnatione propositionis alicuius, iudices, quibus agere incumbit, sententiam peruertant propositionem aliquam velut hæreticam damnantes, quæ talis merito dici non posset, aut Catholicam dicentes, quæ velut hæretica damnanda erat. A multis enim non solum idiotis, & ignorantibus: sed viris etiam alioqui doctis, hac in parte erratum est, cum multas propositiones in suis scriptis velut hæreticas diffamauerunt, quæ nihil minus quàm hæreticæ dici merebantur. Nam (vt de aliis taceam) multas assertiones hæreseos nota maculauit in suo illo opere de hæresibus, Philaster Brisiensis episcopus, de quo Augustinus mentionem facit in lib. de hæresibus, ad quod vult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquam Catholicas nobis proponit assertiones, quas nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, inter hæreses non immerito recensuimus. Ne igitur simile quid aliis contingat, plures vias, eásque certas, & indubitatas, nunc ostendere decreui, per quas propositio aliqua de hæresi conuinci possit. Ex quibus apertissime constabit propositionem illam non esse hæreticam dicendam, quæ aliquo istorum modorum, quos statim explicabimus, non potuerit de falsitate conuinci. D

Prima via, & omnium potissima est sacra scriptura: quoniam omnis, qui se Cristianum fatetur, tenetur firmissime credere vera esse omnia; quæ nos sacra scriptura docet, & nefas est de illis quomodolibet dubitare. Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus creditur author, suspectus de mendacio haberetur, quod Christianæ aures audire horrent. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum, quæ est decima nona in ordine suarum epistolarum, ita ait: Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honorémque deferre, vt nullum eorum authorē scribēdo aliquid errasse firmissime credam: ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quàm vel mendosum esse codicē, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Hæc Augu. Et habētur hæc verba in volumine decre. in c. Ego solis. dist. ix.

August.

Quan

A Quanquam illic mēdoſe Auguſtini verba citantur, propter quod moneo lectorem, vt quæ in decreto ibidem citantur ad hoc exemplar corrigat. Cum ergo omnia, quæ nobis ſacra ſcriptura credenda proponit, firmiſsime credere teneamur, conſequens eſt, vt quicquid illis repugnauerit, hæreticum ſit merito cenſendum. Neque curandum eſt, an aperte contradicat, an latēter: quoniam quocunq; modo repugnare conſtiterit, propoſitio illa ſic cum ſcriptura ſacra pugnās, erit merito de hæreſi notanda. Sunt enim aliquæ hæreſes quarum contrariæ, aut contradictoriç ſunt expreſſæ in ſacra ſcriptura, & huiuſmodi propoſitiones ſunt, quæ aperte contra ſacram ſcripturam pugnant. Vt (gratia exempli) quòd Chriſtus non eſt Deus. Quòd tres perſonæ non ſunt vna eſſentia, illarum contradictoriæ ſunt expreſſæ in ſacra ſcriptura. Sunt etiam aliæ hæreſes quarum contrariæ, aut contradictoriæ, licet non ſic exprimuntur in ſacris literis, vt ſub illo verborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quæ ſacra ſcriptura docet, euidentiſsima conſequentia inferuntur tales contrariæ, aut contradictoriæ: & tales aſſertiones latenter pugnant contra ſacram ſcripturam: quia repugnat contra illa, quæ ab illis neceſſario deriuantur. Et tales
B propoſitiones ſunt etiam hæreticæ cenſendæ perinde ac primæ: quoniam ea, quæ ex contentis in ſacra ſcriptura, neceſſaria conſequentia inferuntur, tantam habeat veritatis firmitatem, & fidei neceſsitatem quantam illa, ex quibus colliguntur. Verbi gratia, iſtæ propoſitiones: Deitas eſt mortua in paſsione Chriſti. Chriſtus non eſt ſimul Deus & homo. Hæreticæ dicuntur, & ſunt: quia licet illarum oppoſitæ ſub illo verborum tenore in ſacris literis nōn inueniantur. Ex illis tamen, quæ in ſacris literis continentur, euidenti conſequētia deducuntur. Hic tamen ſumme aduertere oportebit, vt quiſq; in huiuſmodi deductionibus, optime, & euidenter colligat: quoniam ſi conſequentia non ſit euidens, ſed dubia, non erit etiam euidens propoſitionem, quæ cum ſacra ſcriptura in faciem pugnare videtur, eſſe hæreticam. Erit tamen de hereſi ſuſpecta, quouſq; de conſequentia conſtet, neceſſaria ſit an non. Prima igitur via, & (vt diximus) omnium potiſsima, qua propoſitionem aliquam de hæreſī conuīncere poſſumus, ſacra eſt ſcriptura. Hæc eſt enim turris illa Dauid, ex qua mille clypei pendent, & omnis arma- *Can. 4*

tura fortium: quoniam ex ea ſumenda ſunt arma, quibus contra hoſtes fidei Catholicæ pugnare debemus. Hæc eſt etiam torrens ille vnde Dauid lapides ſumpſit, quibus ſuperbum Goliath acerbiſsimum Iſraelis hoſtem proſtrauit. Vnde Paulus in poſteriori epiſt. ad Timoth. ait. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendũ, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Hic tamen admonendus eſt lector, ne putet ſacræ ſcripturę verba iuxta omnem illorum ſenſum eſſe efficacia ad hæreſes confutandas, quoniam niſi in ſenſu literali ſumantur, parum roboris habent ad diſputationem. Senſus myſticus non eſt validus ad hæreticos conuincendos, ſed ſolus literalis, Secunda via, per quam propoſitio aliqua poteſt de hęreſi conuinci eſt concilij generalis recte (vt decet) cõgregati definitio. Concilia ſiquidem generalia errare non poſſunt: cum à ſpiritu ſancto, qui illis ſemper aſsiſtit, regantur. Quo fit, vt illis, quę à generali concilio recte congregato decreta ſunt, & quæ ex huiuſmodi decretis conſequentia neceſſaria deducuntur, plenam teneamur pręſtare fidem, etiam ſi apertis ſcripturę ſacrę teſtimoniis illa probari non poſsint, Omnis igitur propoſitio aſſerens aliquid contra alicuius probati concilij definitionem, aut contra illud, quod euidenti, & neceſſaria conſequentia ex concilij decreto colligitur, erit merito hereſeos nota maculanda, & ad illius redargutionem ſatis eſt probati concilij definitio, etiam ſi apertum ſacræ ſcripturæ teſtimonium contra illam deſit. Per hanc viam multę propoſitiones de hęreſi conuincuntur, quę ſubtractis conciliorum definitionibus minime, aut difficillime poſſent hæreticæ demonſtrari. Ne autem quis mihi in hac parte ob exemplorum defectum fidem deroget, aliquas propoſitiones ſubiungam, quę niſi conciliorum authoritate vix poſſent à gremio fidei Catholicæ reiici,

1. Reg. 27

2. Timot. 3

Subſtantia panis materialis, & ſubſtantia vini materialis ſunt realiter in ſacramento altaris.

Populares poſſunt ad arbitrium ſuum dominos delinquentes corrigere.

Omnes ſunt ſimoniaci, qui ſe obligant orare pro illis in temporalibus ſubuenientibus.

Oratio priuati hominis nulli prodeſt.

Anima

A Anima rationalis non est vere, & per se forma corporis humani.

Epistola ad Hebræos non est Pauli.

Epistola prima ex septem canonicis non est Iacobi.

Omnes istæ propositiones sunt hæreticæ:illarum tamen error vix aliunde posset demonstrari,quàm ex conciliorum authoritate.quatuor primæ damnatę sunt in concilio Constantiensi sesione octaua. Quinta damnata est in concilio Vienensi sub Clemente huius nominis quinto summo Pontifice,cuius decretum habetur in Clementina de sum. Trinitate, & fide Catholica. Duæ vltimæ per multa concilia damnatæ sunt.

Tertia via per quam possumus assertionem aliquam de heresi conuincere,est vniuersalis ecclesiæ consensus sine alicuius scripturæ sacræ testimonio, & sine alicuius generalis concilij definitione. Multa enim sunt,quæ etsi in scriptura sacra non contineantur : quia tamen antiquissima ecclesiæ consuetudine seruata sunt, vim habent non paruam ad hæreses confutandas: quoniam credi par est,illa ab ipso Christo saluatore nostro fuisse deriuata, & inde ex ore in os ad B nostra secula peruenisse. Nam idem de Archippo,& Lysiade Pythagoricis philosophis fertur, qui Thebis in Græcia scholas habentes Pythagorica dogmata solo verbo tradebant, quæ discipuli memoriter retinentes, ingenio, & memoria pro libris vtebantur. Christum nihil scripsisse, quod permanserit legimus: sed solo verbo docuisse, cuius verba, & præcepta non omnia Euangelistæ scripserunt: sed eorum aliqua memoriter conseruata sunt, & ex ore in os transfusa ad nos peruenerunt. Quæ autem sic seruata sunt, firmissimam habent veritatis certitudinem perinde ac si per scripturam fuissent traditæ. Nam sicut Deus Spiritu suo diuino adflauit Euangelistas, aut alios sacros scriptores,cum aliquid scripserunt, ita adflat ecclesiam eodem Spiritu,cum aliquid illa nobis loquitur,Christus siquidem Apostolis suis ait. Non estis vos,qui loquimini:sed Mat. 10
Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Non est enim credendum Deum ecclesiam suam destituisse iam Spiritu suo, vt iam per os illius loqui dedignetur, prout ante faciebat: præsertim cum ipse dicat. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Sicut ergo credimus Mat. 28

scripturæ diuinæ per manus Apostolorum, & Euangelistarum scriptæ, ita etiam credere tenemur voci diuinæ per os ecclesiæ prolatæ. Nam sicut non omnia, quæ Christus fecit (vt Ioannes Euangelista testatur) scripta sunt, ita neque omnia, quæ dixit. Istorum autem siue factorum, siue dictorum Christi, quę scripta non sunt, multa credēdum est Apostolos aliis verbo narrasse, atq; ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfusa ad nos vsq; peruenisse sine alio quouis scripturæ testimonio. Talia sunt fermè omnia, quæ ad ritũ sacramentorum exercendorum Catholica seruat ecclesia: qui ritus quamuis in sacra scriptura non sint expresfi, illos tamen reiicere non licet: quoniam aut omnes illi aut maior illorum pars ab ipso Christo illorum institutore processit, & ex ore in os prodiens ad nos vsque peruenit. Quo fit, vt si quid contra hæc, quæ vsque ad hæc tempora sic seruauit, & docuit ecclesia, aliquid doceatur, illud sit merito hæreticum censendum. Vnde Origenes Homilia quinta super librum Numerorum, ait: In ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod (verbi gratia) genua flectimus, orantes, & quòd ex omnibus cœli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione compertum. Sed & Eucharistię, siue percipiendæ, siue eo ritu, quo geritur explicandæ, vel eorum, quæ geruntur in baptismo verborum, gestorúmque, & ordinum, atque interrogationum, ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta, & velata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Pontifice, & eius filiis tradita, & commendata suscepimus. Hactenus Origenes. Præterea ille verborum contextus, & ordo, quo Catholica vtitur ecclesia in consecratione corporis, & sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarum plene reperitur, nephas tamen esset credere aliis verbis sacramentum illud esse conficiendum, quàm quibus nunc conficit Ecclesia: quoniam talia verba, quibus nunc vtitur ecclesia, ab ipso Christo (vt credimus) processerunt. Hoc enim Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur sic inquiens. Credimus igitur, quòd formam verborum: sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum acceperint

Marginalia: *Ioan.* 20 (beside "rum Christi, quę scripta non sunt"); *Orige.* (beside "reticum censendum"); C (top right); D (beside "tia) genua flectimus")

A ceperint successores. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba in volumine decretalium, titulo de celebratione missarum. cap. Cum Marthæ. Certissima igitur via, & validissimum argumentum ad conuincendum aliquam propositionem esse hæreticorum, est ecclesiæ vniuersalis consensus, ita vt illa propositio dicatur hæretica, quæ est contra vniuersalem ecclesiæ consensum, quamuis nullum sit scripturæ testimonium, quo possit talis propositio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbiis ait. Ne dimittas legem matris tuæ.

Quarta via est iudicium sedis Apostolicæ: quoniam hæc circa illa, quæ fidē spectant, errare non potest. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen sedis Apostolicæ intelligere debeat: quoniam hoc nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: quoniam illa errare potest, vt homo, male sentiendo, & male opinando: sicut de multis summis Pontificibus historiæ referunt illos errasse. Nam (vt de cæteris taceam) Honorius Primus damnatus est in sexta synodo, eo quòd Monothelitarum hæresi faueret. Nomen sedis Apostolicæ significat ipsum summū Pontificem, non vt facit aliquid tanquam priuata persona: sed vt facit B ea quę ad cathedram spectant, non ex suo tantum consilio procedens: sed ex consilio bonorum virorum, & doctorum. Hoc modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunque in decretis, aut alibi legitur Apostolicam sedem non posse errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanquam ipsius diuina voce Petri firmatæ. Hæc ille, & habentur in cap. Sic, dist. 19. Quæ verba exponens Archidiaconus super decreto ita ait. Caute dicit Apostolicæ sedis, & non dicit Apostolici. Hæc ille. Sedis ergo Apostolicæ sanctiones, siue sententia in iudicio prolata à Romano Pontifice, intelligitur non, quæ occulte, malitiose, inconsulte per solum Romanum Pontificem, aut etiam quæ per ipsum cum paucis sibi fauentibus, aliis in fraudem contemptis, siue non vocatis profertur: sed quæ à Romano Pontifice, ex consilio plurimorum virorum sapientum præsertim Dominorum Cardinalium, plene prius examinata profertur. Quali autem examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, antequam proferatur, Beatus Gregorius declarat sic inquiens. Grego.

Prou. 6

Apostolicæ sedis sententia, tanta semper consilij modera- C
tione concipitur, tanta potentia, & maturitate decoquitur, tantáque deliberationis grauitate profertur, vt nec immutari necessarium ducat nisi forte sic prolata sit, vt retractari posit, vel immutari, si secundum tenorem præmissæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habentur
Grego. hæc verba in decreto 25. quæst. 1. cap. Apostolicæ. Sic igitur accipiendo nomen sedis Apostolicæ, credo illam in fide errare non posse, & illius sanctiones esse prorsus indeuiabiles, non quidem ratione personæ, à qua procedunt: quoniam cum homo sit, consequens erat, vt errare posset: sed ratione cathedræ, quam regit, & moderatur. Nam personæ alioqui indignæ Deus dona gratiarum impartiri solet propter officium, quod administrat. Nam (vt de aliis taceam) Cayphæ propter pontificiam dignitatem qua ho-
Ioan. 11 nestatus erat, datum est de humani generis redemptione per Christi mortem facienda prophetare. Multò ergo magis dignum erat, vt illi, qui totius ecclesiæ est pastor, & rector, Deus veritatis indeuiabilis priuilegium concederet.
Luc. 22 Sic enim Christus se facturum promisit, dicens: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quomodo autem deficiet Petri, hoc est, Apostolicæ sedis fides, illo pro ea rogante, qui semper exauditur? Aut quomodo oues errantes reducere posset, aut vacillantes confirmare si illarũ pastor, & rector erraret perinde ac illæ? Ideo beatus Leo in sermone secundo suæ ordinationis, hanc Christi promissionem pertractans, ait: Specialis cura à Domino, Petri suscipitur, & pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita roboratur auxilium, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. Hæc beatissimus Leo Papa. Si quando forte aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quod non tantam quantam debebat, adhibuit diligentiã, antequam sententiam proferret, quoniam vel rem non plenè (vt decebat) examinauit, vel nõ eos, quos oportebat, consuluit. Eo enim euentu errauit, vt particularis persona, non vt Cathedræ moderator, & rector. Errauit tunc homo, qui in sede Apo-

stolica

A ſtolica erat: ſed non errauit ſedes Apoſtolica, quoniam ſedes Apoſtolica (vt ſupra ex beato Gregorio oſtendimus) nihil ſine maturo examine iudicat. Cum autem ſic iudicat, errare illa nõ poteſt, quia Deus in medio illius exiſtit, ne à vera fide moueatur. Cum igitur hoc priuilegio Deus Apoſtolicam ſedẽ donauit, vt errare illa non poſsit, conſequens eſt, vt iis, quæ ab illa maturo examine præhabito in rebus fidei definita, & iudicata ſunt: omnes credere teneantur, & ſi quid cõtra illa pertinaciter aſſeratur, hæreticũ ſit neceſſario iudicandũ. Vnde beatus Hieronymus Damaſo Papæ ſcribẽs, ait: Hæc eſt fides Papa beatiſsime, quã in Catholica didicimus eccleſia, quãnq; ſemper tenuimus, in qua ſi minus perite, aut parum caute forte aliquid poſitum eſt, à te emendari cupimus, qui Petri, & ſedem, & fidem tenes. Si autem hæc noſtra confeſsio Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare voluerit, ſe imperitum, & maleuolum, vel non etiam Catholicum: ſed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Per hanc viam conuincimus has propoſitiones eſſe hæreticas. *Hierony.*

Confeſsio ſacramentalis eſt ſolum de iure humano.

B. Animę iuſtorum in gratia decedentium non vident clare eſſentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propoſitiones tanquã hereticas catholica reiicit eccleſia: illarũ tamen error nõ tã facile aliunde poſſet euidenter demonſtrari, ſicut ex Romanorũ Pontificiũ determinationibus. Nam primã damnauit Syxtus Quartus, cuius decretũ ego inſerui in eo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, titulo de confeſsione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretum poſitum eſt in eodem opere, titulo de Beatitudine, hæreſi ſexta.

Quarta via per quam poſſumus conuincere aſſertionem aliquã eſſe hæreticã, eſt omnium ſacrorũ doctorum, qui de re illa ſcripſerunt cõtra illam propoſitionẽ concors ſententia. Nam id, quod contra omniũ talium ſententiã aſſertum fuerit, hæreticũ eſſe conſtabit. Si tamen vni tantũ, aut alteri ſacro doctori contradixerit aliqua propoſitio, non proinde talis propoſitio cenſenda eſt hæretica, quoniã talium hominum ſcripta, quãlibet illi ſint ſancti, & docti: non ſunt velut oracula diuina recipienda: quia non conſtat illa à Deo proceſsiſſe: ſed ab homine, qui falli potuit. Nihil autẽ obſtat,

vt eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus. Neq; etiam est æquum, aut rationi consentaneum: vt ei, qui & falli, & fallere potest, qualis est quisquis purus homo sub gehennę comminatione credere teneamur: quoniam hac ratione euenire oporteret, vt sæpissime falsa pro veris, & vera pro falsis recipere teneremur: quod nefas est dicere. Verum & si singulorū sanctorū scripta non sint sic pro lege tenenda: vt impium sit ab illis discedere: omnium tamen sacrorum doctorum de rebus fidei cōcors sententia, cui nunquam ab ecclesia, aut ab aliis viris Catholicis impunè contra dictum est, pro vera ecclesiæ definitione tenenda erit. Nam (vt beatus Paulus ait) ad hoc nobis dedit Deus, quosdā Apostolos, alios prophetas, alios doctores: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Si ergo ad hoc dati sunt, vt non erremus, nō est possibile, vt omnes simul errauerint, qui, vt nos nō erraremus missi sunt. Præterea sacræ literæ ad veteres doctores nos mittunt, vt ab illis doceamur: quo fit, vt eadem lege nos illis credere teneamur. Frustra siquidem ad illos accedere iuberent: nisi illorum doctrinam suscipere teneremur. Sic enim Moyses ait: Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi. Rursum omnium sacrorum doctorum concors sententia, cui nunquam impune aliquis contradixit, apertissime conuincit illam esse etiam totius ecclesiæ sententiam: quoniam si illi sacri doctores omnes errassent, illorum errorem per tot secula protractū ecclesia non dissimulasset. Quo fit, vt ecclesia ad illorum omnium sententiam semper tacens, illis consentisse videatur: quoniam si non consensisset, nec etiam tacuisset. Nunquam enim verius dici potest, vt qui tacet consentire videatur, quàm cum res est adeo seria, vt tacere sit perniciosum, loqui vero & vtile, & necessarium. Error enim, cui non resistitur (vt Innocentius Papa ait) approbatur, & veritas cum minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba lxxxiij. distinct. cap. Error. Sed quoniā de hac re satis

Ephes. 4

Deut. 32

Innocentius primus.

prolixe

A prolixe disputaui in libro primo contra omnes hæreses capite septimo: ideo superfluum iudicaui longius de hac re hîc disputare. Hoc tamen solum colligamus omnium sacrorum doctorum tam præsentium, quàm præteritorum concordem de aliqua re sententiam æquè efficax esse argumentum ad hæresim reuincendam, sicut esset ecclesiæ vniuersalis definitio: quoniam ea, quæ ab omnibus sine ecclesiæ contradictione de rebus fidei tradita est sententia, ab eadem ecclesia videtur fuisse approbata dum tacuit, quia nisi probasset contradicere tenebatur, ne cum propheta Esaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac via pugnauit Hieronymus contra Eluidium. Nam vt perpetuam Dei *Esa. 6* genitricis Mariæ virginitatem contra illum ostenderet, cum expressa sacræ scripturæ testimonia pro hac re deessent, potissimum vsus est testimonio sacrorum virorum, qui illum præcesserunt. Deinde quinta synodus contra Macharium Antiochenum Episcopum congregata, plurimum roboris tribuit testimoniis sanctorum patrum. Sic enim ait. Sequimur per omnia sanctos patres, & doctores ecclesiæ. Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium
B theologum, & Gregorium Nissenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium: & suscipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt. Hæc ex quinta synodo. Ex quibus apertissime con- *Quinta Synodus.* stat magnam authoritatem ad hæreses reuincendas: habere omnium sanctorum virorum, qui nos præcesserunt, concordem sine contradictione sententiam. Quinque igitur sunt viæ, per quas propositionem aliquam conuincere possumus esse hæreticam: extra quas credo nullam aliam esse. Quo fit, vt assertio, quæ nulla istarum viarum, quas nunc pertractauimus, potest de hæresi conuinci, talis quamuis debeat alia nota maculari merito hæretica dici non possit. Et assertor, quamuis pertinax illius propositionis quæ non potest aliquo istorum modorum de hæresi conuinci, non poterit hæreticus censeri, & velut talis merito puniri.

Quis possit de hæresi iudicare, & sententiam cui obedire teneantur, ferre. CAP. V.

QVamuis hæresis definitionem statuimus, per quam cognosci posset, quæ propositiones sint hæreticæ dicendæ, & quæ non, sæpe tamen circa multas propositiones dissensiones oriuntur inter viros doctos in iudicio de illis ferendo, quibusdam dicentibus illas merito esse hæreseos nota maculandas, quibusdam contra asserentibus illas esse Catholicas, aut saltem non posse citra iniuriā hæreticas appellari. Nec ista contentio contingit fidelibus contra solos hæreticos: sed ipsi fideles Catholici, & docti, ab inuicem dissentiunt, & de hac re sæpe contra se inuicem pugnant. Necessarium ergo est iudicem verum in hac controuersia agnoscere, penes quem sit potestas sententiā dicendi, vt lites omnes, & dissensiones tollātur. Alioqui si nullus de hac re sit iudex, cuius definitione omnes obtēperare cogantur: sed liberum sit cuiq; pro arbitrio sentire, nullus erit, qui hastam in certamine abiicere velit. Fieret igitur hoc pacto, vt in multis rebus ad fidem spectantibus, nihil certum haberemus: sed anceps semper, & dubia esset sententia, propterea quod inter omnes viros fideles & doctos, de illa sententia non conueniret. De hac re & si in illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidi abunde me dixisse credam: hic tamen aliqua inde repetere, plura etiā addere decreui, propterea quod, quæ in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale forū diriguntur. Ac proinde necessariū fore existimaui rē istam plenius absoluere, vt ante omnia plenam, atq; firmissimā iudicis potestatē omnibus declaremus. Admonere tamen imprimis lectorem decreui, ne putet me in hoc capitu. disserere de iudice hæreticorū, quoniā de hac re valde diuersa est disputatio. Multi enim sunt, qui hæreticos iudicare, & punire possunt, qui tamen de hæresi (vt mox dicemus) sententiam dicere non valent. Omnis tamen, qui de hæresi iudicare potest, hæreticū iudicare, & punire potest. Postquā enim is, cui interest, censuit assertionē aliquā esse hæreticam, ipsemet, vel alius, cui hoc cōmissum est, potest assertorē illius propositionis pertinacē, hæreticū iudicare, & velut talē punire. Iudicē hęreseos Lutherus dicit esse solā sacrā scripturā, ad quā solā omnis prouocatio, vel appella-

Lib. 1 cap. 8

A tio facienda est: quoniã per solam illã (vt ait) omnes lites circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem callidus homo sibilo serpentino afflatus, tam apertã esse iudicis necessitatẽ, vt nulla posset verborũ astutia celari, ac proinde talem decreuit iudicẽ eligere, qui sententiã proferre non posset. Nam etsi scriptura ipsa recte intellecta (vt præcedenti capitulo diximus) validissima sit ad hæreses reuincendas, cũ tamen de illius intelligẽtia est cõtentio, ipsamet non poterit esse iudex: præsertim cum alius scripturæ locus apertissimus deest, per quem posset is, de quo dubitatur elucidari. Præterea si de scriptura ipsa est quæstio, an sit sacra dicenda, non poterit ipsamet esse iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In propria causa nullius testimoniũ est validum dicente Christo saluatore nostro: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimoniũ meum non est verũ. Si dicas vnam scripturã per aliam probari esse sacram, tunc erit hac ratione abeundũ in immensum sine fine, aut oportebit necessario aliquam contentionẽ carere iudice: vt puta, si de prima scriptura ex cuius testimonio cæteræ omnes pendent, vt sacræ dicantur, fieret contentio. Accedit ad hæc, *Ioan. 20*

B quod multa sunt, ad quæ credenda cõpellimur, quæ tamen scripturæ sacræ testimonio probari non possunt: quoniam (vt dicit beatus Ioannes) multa alia fecit dominus Iesus, de quibus Euangelistæ nullam prorsus fecere mentionẽ, quæ tamen ecclesia Catholica firmissima fide tenet, & docet. Sed opus est, vt illis, quæ pro se adducit Lutherus respondeamus. Obiicit enim nobis illud, quod Christus apud Ioãnem ait: Scrutamini scripturas: quoniã illæ testimonium perhibent de me. Et certe si bene aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio transfigi: quoniam ex illo loco solum colligitur scripturas esse testes, non iudices. Non enim dixit: Scrutamini scripturas: quoniã illę ferunt iudicium de me. sed dixit: Scrutamini scripturas: quoniã illæ testimonium perhibent de me. Testium autẽ officiũ nõ est sententiam dicere: sed solum testimoniũ. Ad iudicem vero spectat testiũ dicta audire, & scrutari, quibus auditis iuxta illorum testimoniũ sententiã dicet. Quapropter nos fatemur, iuxta scripturæ sacræ testimoniũ sententiã esse dicendã, quoniam (vt præcedenti capitulo diximus) illa efficacissimus est testis ad hæreseos condemnationem: sed opus est iudice, qui *Ioan. 20* *Ioan. 5*

huius

huius testis dicta scrutetur, & examinet: quoniā hoc sublato ipsius testis dicta quilibet peruertet, cum quilibet præsumat sacram scripturā pro suo arbitratu interpretari. Hac igitur insana Lutheri sententia reiecta, ego verum, & indubitatum in causa fidei iudicem censeo esse cōcilium generale recte, vt decet, congregatum. Ad huius autem sentētiæ confirmationem multæ, & vrgentissimæ suppetunt rationes. Prima est, quod concilium tale vniuersam repræsentat ecclesiam, de qua omnes viri Catholici censuerunt illam tantæ esse potestatis, vt illius iudicia, & decreta velut oracula diuina dixerint esse recipienda. Augustinus siquidem in Epistola ad Casulanum presbyterum, contemptores ecclesiasticarum consuetudinum, velut præuaricatores, diuinarum legum coercendos putat. Et (vt alios vitandæ prolixitatis causa omittam) Beatus Irenæus martyr, libro tertio, aduersus hæreses capit. 4. ait. Tantæ igitur ostensionis quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere quum Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim & si quando de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli cōuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinē sequi traditionis, quem tradiderunt iis, quibus cōmittebant ecclesias? Hæc Irenæus martyr. Cuius authoritas tanto cæteris omnibus præstat, quanto ille fuit Apostolis propinquior. Nā polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euangelistæ discipulum fuisse multorū historiæ commemorant. Cum ergo ex horum, & aliorū multorum testimonio cōstet ecclesiæ authoritatem tantam esse, vt illius iudiciis, & decretis, omnes fideles teneantur per omnia obedire, consequens est, vt hæc eadem authoritas sit in generalibus cōciliis recte (vt decet) cōgregatis. Concilia siquidem generalia vniuersalē repræsentant

Augusti.

Irenæus.

C

D

A sentant ecclesiam, propterea quod omnes illi, ad quos spectat de fide, & moribus definire ad illa conuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas conceditur. Non enim spectat ad omnes docere, & de lege iudicare: sed ad solos sacerdotes. Hoc enim Malachias propheta testatur sic inquiens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus Domini exercituum est. *Malac. 2* In corpore humano non omnia membra eundem actum habēt, ita (vt Paulus ait) multi vnū corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra habētes donationes secundū gratiā, quæ data est nobis, differentes: siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministeriū in ministrādo, siue qui docet in doctrina. *Rom. 12* Vides qualiter iuxta Pauli sententiā officia in ecclesia sunt diuersa, quæ non omnia omnibus cōpetunt, quemadmodum actus corporis sunt diuersi iuxta membrorum diuersitatem. At cum membrum quodlibet actum sibi competentē exercet, totum corpus illud agere dicitur, quamuis nō omnia membra illud agant. Vt (gratia exempli) homo dicitur videre, quāuis nec manus, nec pes videat: sed solus oculus: homo dicitur audire,

B quamuis sola auris audiat. Idem igitur de corpore mystico quod est ecclesia, dicendum erit, ita vt quæ à concilio generali recte cōgregato ordinata sunt, à tota ecclesia fuisse decreta, & diffinita dicamus, propterea quod omnes illi, ad quos in ecclesia spectat de fide tractare in illo cōuenerunt, aut saltem, vt venirent, vocati sunt. Sic enim cum Apostoli, & seniores conuenerunt Hierosolymis pro decidenda illa magnifica quæstione de legalium cessatione, cōuentus ille Apostolorū, & seniorū vocatus est omnis ecclesia, quamuis multi tunc erāt alibi Christiani, qui ibidem cōgregati non erāt. Nam postquam retulit illius quæstionis definitionem, liber Actuum Apostolorum hæc, quæ sequuntur, subiungit. *Act. 15* Tunc placuit Apostolis, & senioribus cū omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam. In quibus verbis satis aperte cōuentus ille Hierosolymis congregatus, vocatus est omnis ecclesia. Cum ergo conciliū recte congregatum vniuersam repręsentet ecclesiā, oportet, vt omnē illam potestatē in concilio recte cōgregato esse credamus, quam in vniuersali ecclesia residere, fideles Catholici credunt. Est adhuc alia, & non minus vrgens ratio, quæ nos monet, vt

credamus poteſtatem de hæreſibus iudicandi eſſe in toto C
concilio firmiſsimam : quia videlicet concilium legitime adunatum nullo modo errare poteſt in fide. Dignũ quippe eſt, vt fides, quæ ſupremæ, & infallibili innititur veritati, talem etiã habeat iudicem, qui errare nõ poſsit. Concilium autem generale legitime coactum, nullo modo in fide, aut moribus decipere, aut decipi poteſt, propterea quod à Spiritu ſancto, qui illi ſemper adſtat, regitur in omnibus, quæ definit, & iudicat. Nam & hoc ipſum Chriſtus ſaluator noſter promiſit eccleſiæ, dicens: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum.
Ioan. 14 Quæ verba non ad ſolos Apoſtolos referenda ſunt : ſed ad vniuerſalem eccleſiam, cui promittit Spiritus ſancti præſentiam ad finem vſque ſeculi. Apoſtoli enim non erant vſque
Matt. 18 ad finem ſeculi duraturi. Deinde apud Matthæum iterũ ait: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re quacunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo: ibi ſum in medio eorum. Et ſi hoc Chriſtus promiſit ſe facturũ, cum duo, aut tres fuerint in nomine illius congregati, multo liberalius hoc faciet cum totum generale conciliũ fuerit le- D
gitime cõgregatum. Hæc autem poteſtas iudicandi de fide non eſt in prouincialibus conciliis: quoniam concilia talia errare poſſunt in fide: ſicut de multis veriſsima hiſtoriarum relatione, erraſſe ſcimus. Nam (vt alia omittam) cõcilium Carthaginẽſe, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenere Epiſcopi, decreuit hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, cum ad eccleſiæ cõmunionẽ redirent, debere iterum baptizari. In hac tamen ſentẽtia concilium illud erraſſe, nullus eſt fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igitur prouincialia concilia errare cõtingit, illorũ errores authoritate generalium conciliorũ corrigũtur. Vnde Auguſt.
Auguſti. lib. ij. contra Donatiſtas ait: Et ipſa concilia, quæ per ſingulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorũ conciliorũ authoritati, quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere cum experimento eorum aperitur. Hæc ille. Si quis vero à me petat qualem habeant authoritatem definitiones, aut decreta fidei, quæ concilia prouincialia dederunt, de quibus non conſtat legatũ ſedis Apoſtolicæ habuiſſe, aut Papæ authoritate cõfirmata fuiſſe, vt ſunt multa

Gall

A Galliæ,& Hispaniæ concilia: Respondeo, quod si illorum definitionibus nunquam postea ecclesia cõtradixit, sunt ab omnibus pro vera,& indubitata fide tenẽda. Quia etsi illorum expressa confirmatio non pateat, tacito tamen totius ecclesiæ consensu sunt confirmata, cum nunquam fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa cõcilia errassent in fide, nunquam ecclesia dissimulasset: sed (vt moris suæ est) statim illorum errori per contraria decreta occurrisset. Et idem per omnia dicendum est de vniuersitatibus, aut studiorum academiis: vt penes nullam earũ sit potestas de fide iudicandi: ita vt illius iudicio omnes obtemperare cogãtur: quoniam talis academia, sicut prouinciale concilium errare potest in fide. Non est enim conuentus ille, pro quo Deus rogauit, vt eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpe. Nam (vt de aliis taceam) manifestũ est multas academias errasse hoc nostro seculo in causa matrimonij, quod cõtractum est inter Henricũ Octauũ huius nominis Angliæ Regem, & Catherinam relictam à fratre eiusdem Henrici defuncto. De hoc siquidẽ matrimonio aliquæ academiæ quarum vna fuit Parisiensis, censuerũt esse prorsus nullum, propterea quod leges, apud Leuiticũ datas, quæ huic matrimonio cõtradicere videbantur, nunc post datum Euangelium obligatorias esse contendebant. Contrarium tamen verum esse cõstitit: quoniã maturo de hac re (vt decebat) prius habito fratrũ consilio,& omnibus orbis academiis consultis, & multis de hac re inter viros doctos habitis disputationibus, tandem Clemens huius nominis Septimus Pontifex, qui tũc vniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit præfatum matrimonium fuisse validum, & leges Mosaicas, quæ huic matrimonio repugnare videbantur: esse inter iudicialia præcepta commemorandas,& per consequens per Christi mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis concilij, aut alicuius academiæ contradicit, erit tamen de hæresi suspecta dicenda,& illius doctrina,& prædicatio poterit merito ab his, quibus hæc incumbit, interdici: nisi alia forte illi faueret academia, aut aliquem haberet doctorem vere Catholicum, qui illam docuerit. In hoc enim euentu dicimus illam, nec suspectam de hæresi dicendam, ob hoc solũ, quod talis, aut talis academia censuit esse

B (margin letter beside "sus nullum")

hære-

hæreticam,præsertim si doctor,qui illam defendit, non leuibus rationibus fuerit adductus ad illius assertionem.Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniã is totam ecclesiam repræsentat,eo quòd sit totius corporis caput.Sic enim dicit Augustinus super Ioannẽ.Petrus quando claues accepit,ecclesiam sanctã significauit. Hæc Augustinus.& habẽtur xxiiij. quæst.j.cap.Quodcunque. Et ob hanc causam prælatus,qui alicuius ecclesiæ curam gerit, vocatur ecclesia, vt patet vij. quæst.j.cap. Scire debes.& expressius habetur in Euãgelio eo loco,vbi qui duas fratris monitiones audire noluit,ecclesiæ reuelari iubetur. Prælatus siquidẽ, illo loco ecclesia appellatur,& quæ illi velut iudici dicuntur,ecclesiæ dicta esse censentur. Ad eundem modum ego nunc faciendũ esse censeo, vt si de fide aliqua subsit dubitatio:Romanus Pontifex de illa interrogetur,& (quoniam ille locum beati Petri tenet,& toti præest ecclesiæ) quæ ille respõderit,totius ecclesiæ fidem esse credamus.Nam qui omnibus præpositus est, omnium causas iudicare poterit,prẽsertim illas quæ totam concernunt multitudinem,qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt virorum sanctorũ testimonia.Beatus Hieronymus in epistola ad Damasum Papam,ait.Hæc est fides Papa beatissime,quam in catholica didicimus ecclesia, quãmque semper tenemus,in quasi minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me inculpare voluerit, se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus, & habentur hæc verba xxiiij. quæstio.j.cap. Hæc est fides. Innocentius Papa huius nominis primus vir sanctitate perinde ac doctrina clarus in epistola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties ratio fidei ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, nominis & honoris authoritatem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio,quod per totũ mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse. Hæc Innocentius, quæ verba etiã citantur à Gratiano in decreto, eadẽ causa & quæstione supra proxime expressis. Iulius Papa huius nominis primus in epistola cõtra orientales pro Athan

Margin notes: *Augusti.* (beside "gustinus super Ioannẽ"); *Matth.* (beside "quæst.j.cap. Scire debes"); *Hierony.* (beside "tus Hieronymus"); *Innoc. 1.* (beside "Hæc est fides. Innocentius"); *Iul.papa.* (beside "Papa huius nominis primus in epistola"). Section letters C and D in right margin.

A Athanaſio, ſic ait. Scripſi vobis, & omnibus qui in Antiochiam contra Apoſtolicam, canonicámq; regulam nobis inconſultis fueratis congregati, arguens vos primum de iniuriis literarum, deinde cur Athanaſium ſuóſq; conſectatores, ad veſtrum concilium conuocaſſetis, canonibus ſcilicet pręcipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora eccleſiarum negotia tam ab ipſo domino, quàm ab omnibus vniuerſorum conciliorum fratribus, ſpeciali (vt iam dictum eſt) priuilegio contradicta ſunt. Hæc *Innoc.3* Iulius Papa. Deniq; Innocentius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores eccleſiæ cauſas præſertim articulos fidei contingentes: ad Petri ſedem referēdas intellexit, qui cum quærenti domino, quem diſcipuli dicerent ipſum eſſe, reſpondiſſe notabat: Tu es Chriſtus filius Dei viui, & pro *Matt.16* eo dominum exoraſſe ne deficiat fides eius. Hæc Innocentius Tertius. Quæ verba habentur extra de baptiſmo, & eius effectu, in cap. Maiores. Per hæc quæ citauimus teſtimonia, aperte conuincitur hanc de rebus fidei decernendi poteſtatem, non eſſe apud aliquem inferiorem Epiſcopum. Et quod ita, vt factum eſt, fieri oportuit, ratio ipſa ſuadet, B quoniam, quod omnes tangit (vt regula iuris decernit) ab omnibus approbari debet. Non eſt autē res aliqua, quæ magis ſpectet ad omnes, quàm fides: quoniam ob hanc cauſam fides vera appellatur Catholica: hoc eſt vniuerſalis: quia illā omnes Chriſtiani amplecti tenentur. Vna ſiquidem eſt totius eccleſiæ fides: ſicut Paulus ait. Vna fides, vnū baptiſma. *Ephe.4* Cum ergo cauſa, quæ de fide tractatur, res ſit talis, quæ vniuerſam concernat eccleſiam, colligitur, vt ſententia, quæ lites de fide orientes iure dirimere poſsit ab omnibus approbetur, vel ab illo, qui omnibus præeſt, qui (vt diximus) pro omnibus loqui poteſt, & cuius dictum, ab omnibus dictum eſſe, merito cenſeri debet. Nullus ergo inferior Epiſcopus aut totum collegium cui præeſt poteſt in cauſa fidei ſententiam dicere, cum hæc talis ſit, quæ ad totam ſpectet eccleſiam. Nam quod de fide eſſe ſemel conſtiterit, omnes illud ſub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis vero nobis obiiciat, id quod dicitur capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicatos videlicet eſſe omnes hæreticos, quos Romana eccleſia aut Epiſcopi in ſuis eccleſiis declarauerint hæreticos. Ex quibus verbis forte alicui

videbitur datam esse Episcopis potestatem de hæresi iudicandi, sed non ita est. Datur quidem potestas iudicandi de persona illius qui in apertam & manifestam hæresim lapsus est, vt illum declarare possit hæreticum nisi resipiscere voluerit. Non tamen per illa verba concessa est vllo modo potestas iudicandi de contentione super fidem orta, pręsertim cum res est dubia: quoniam hæc potestas (vt ex præfatis testimoniis patuit) soli sedi Apostolicæ reseruata est. Et huic nostræ sententię fauit glossa in cap. Quoties. xxiiij. quæst. j. in verbo, nisi ad Petrum. Sic enim ait. Videtur contrarium, extra de hæreticis. Ad abolendam, §. ad hoc de Episcopali. nam ibi innuitur quòd illi sunt vitandi, tanquam hæretici quos Episcopi vitandos dixerunt. Sed dic quòd illud intelligendum est, quando aliquid tale dicunt quod certum est esse hæresim, hic vero, vbi dubium est, Hęc glossa. Ex quibus satis apertè constat, penes Episcopum inferiorem Romano Pontifice non esse potestatem decernendi, & definiendi in re dubia circa materiam fidei. Caueant ergo hęreticorum inquisitores ne temere hanc sibi potestatem arrogent: inquisitores se esse intelligant, non iudices. Et si iudices sunt, hæreticorum iudices se esse agnoscant, non hæresum. Prius quidem incumbuit illis vt omni diligentia adhibita, viros doctos de illa re consulant, non vnum aut alterum tantùm sed plures. Si his rectè peractis, de propositione asserta constiterit esse hęreticam, ipsi iudices sunt qui contra illius assertorem procedere possunt, & si ille resipiscere contempserit, potestatem habent illum iuxta sanctiones ecclesiasticas puniendi. Si vero de propositione asserta non constat an sit merito hæretica dicenda, an non: propterea quòd inter doctos & fideles viros de re illa non conuenit, aliis hæreticam asserentibus, aliis velut Catholicam eam defendentibus, tunc male facerent inquisitores si de propositione illa sententiam dicerent: quoniam eo euentu debent rem illam ad iudicium sedis Apostolicæ deferre, ad quam spectat de maioribus causis præsertim articulos fidei concernentibus iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius Papa, & habentur eius verba in decreto, distinct. xvij. cap. Multis. Si vero (inquit ille) in qualibet prouincia ortæ fuerint quæstiones, & inter prouinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes

Pel. Papa.

non

A non conueniat, ad maiorem tunc ſedem referantur, etſi illic quidem facile & iuſte non diſcernuntur, vbi fuerit ſynodus regulariter congregata, & canonice, & iuſte iudicentur. Maiores vero & difficiliores quæſtiones (vt ſancta ſynodus ſtatuit, & beata conſuetudo exigit) ad ſedem ſemper referantur Apoſtolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Moſem data hoc idem in Deuteronomio præcepit ſic inquiens. Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris, inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniénſque ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quæréſque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præſunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius ſequeríſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Moſayca dubium lepræ iudicium ad ſacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuoluebatur: ita nunc in lege Euange- *Deut. 17*
B lica, dubium de fide iudicium per ſolum ſummum Pontificem definiendum eſt. Alioqui non ſatis Deus ſuæ prouidiſſet eccleſiæ, ſi illi non reliquiſſet iudicem qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quem in rebus dubiis conſuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare poſsit, an non? res eſt inter theologos controuerſa, de qua re quid ego ſentiam, cap. proxime ſequenti paucis verbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmiſsime teneo, quòd licet Papa errare poſsit in fide, & re vera erraret: omnes tamen illius definitionem amplecti deberent, quouſque eccleſia illam damnaret, vt erroneam, aut per aperta ſcripturæ ſacræ teſtimonia conſtaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatum: quia obedientia illos excuſaret. Dominus enim dixit: Facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeríſq; ſententiam eorum. Hic tamen admonere oportuit lectorem, quòd licet Epiſcopi, aut Inquiſitores hæreticorũ non poſsint de hæreſi, præſertim cum res eſt dubia, cenſere & definire: poſſunt tamen aut propter ſolam

dubitationem, quę de tali propositione habetur, aut propter vitandum scandalum, quod ex illius doctrina, aut prædicatione oriri posset, aut propter aliam causam inhibere doctoribus, & prædicatoribus, & omnibus aliis, ne quomodolibet illam docere audeant, aut publicè prædicare. Si quis vero contra huiusmodi prohibitionem egerit, merito ab illis puniri poterit, non tamen vt hæreticus, sed vt inobediens & rebellis, quia cum talis propositio sit dubia, & nondum constet illam esse hæreticam, illius doctor aut prædicator aut quicunq; alius illius assertor, quamuis fuisset ab inquisitoribus ne illam assereret prohibitus, non poterit iuste vt hæreticus puniri. Non potest enim quis tanquam hæreticus puniri, si non constat illum aut propositionem hæreticam asseruisse, aut illi quomodolibet fauisse. Nam ex hoc solum quòd contra inquisitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censeri. Potest tamen hic talis propter talē inhibitionis cōtemptū merito puniri, & quidem grauiter, pensata prius sua rebellionis grauitate. C

An Papa possit alicui committere potestatem censendi de fide, ita vt ea, quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro vera fide necessario tenenda. D

CAP. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo definita sunt, dubitatio quædam non parui momenti oriri potest, cui respondere decreui, vt rem hanc plene, vt decet, absolutam relinquerem. In præcedenti siquidem capitulo dixi, penes summum Pontificem sitam esse potestatem definiendi de fide, neminíq; licere iis, quæ à summo Pontifice circam fidem definita sunt, contradicere. Dubitari merito potest, an Papa posit hanc definiendi potestatem alicui alteri committere, ita vt omnes fideles æqua lege teneantur suscipere eas fidei definitiones, quas dederit legatus sedis Apostolicę cui negotiū fidei fuerit commissum, ac si ab ipso summo Pontifice fuissent datę, & qui huiusmodi legati definitionibus pertinaciter cōtradixerit, sit perinde censendus hęreticus ac si definitionibus & decretis circa fidē à summo Pōtifice datis aperte & obstinate repugnasset? Et quod Papa

hanc

A hanc definiendi poteſtatē in quenquam alium transferre valeat, perſuaderi poteſt per hoc quòd multa alia ſunt quæ Papa agit per commiſſarios, quibus cenſendi poteſtatem tribuit, & quæ ab illis decreta ſunt, idem habent robur eandémq; firmitatem ac ſi ab ipſius ſummi Pontificis ore prodiiſſent. Lites nanque per auditores rotæ dirimit. Votorum diſpenſationes & alia eiuſdem claſsis multa, ſummo quem vocant, pœnitentiario cōmittit Papa, vt ab illo diuerſis perſonis condonentur. Quæ omnes conceſsiones & indulgentiæ, etiam ſi à ſummo pœnitentiario prodierint, à Papa tamen datæ cēſentur, & tantam vim & poteſtatē apud omnes habent, quantam haberent, ſi eas Papa proprio ore dediſſet. Quoniam quod per alios agimus, per nos ipſos agere videmur. Sicut ergo hæc omnia quæ maximi ſunt momenti, Papa aliis diſpenſanda committit: videtur, vt ſimili etiam modo poſsit fidei negotium in aliquem alium, vt ab illo definiatur, transferre. Præterea ex lōga, & antiqua eccleſię conſuetudine obſeruatum eſt, Papam hanc definiendi poteſtatem aliis ſæpe commiſiſſe. Quando enim in aliqua prouincia oriuntur de fide diſsidia, Papa conſueuit legatum mittere, & negotium illud alicui ex eadem prouincia mādare,
B qui re (vt decet) plene cognita, & diſcuſſa, ſententiam ferat, cui omnes obedire teneantur. In omnibus generalibus, & recte congregatis conciliis, quibus Papa fuit abſens, ſemper affuerunt legati ſedis Apoſtolicæ, qui nomine ſummi Pontificis fidei definitiones darēt, quorum ſententiā, ac ſi ipſius ſummi Pontificis voce fuiſſet prolata, ſemper fuit ab omnibus ſuſcepta. In Nicæna ſiquidem ſynodo quæ omnium generalium prima clariſsimáque cenſetur, legati ſedis Apoſtolicæ fuere. Oſius Cordubenſis Epiſcopus, Victor & Vincentius presbyteri Romani. In concilio Epheſino primo legatus ſummi Pontificis fuit ſanctus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus. Aimarius in libro de ſynodis dicit Arcadium quendam ex Italia Epiſcopum fuiſſe etiam in eodem concilio ſimul cum Cyrillo Papæ Legatum, ſed hoc ex geſtis eiuſdem concilij non conſtat. In concilio Chalcedonenſi legati Leonis Papæ huius nominis primi fuerunt Iulianus Epiſcopus & Renatus Presbyter, & poſt iſtos miſsi ſunt alij, videlicet Paſchaſinus Lilibetanus Epiſcopus, & Lucentius Epiſcopus Eſculanus, & Bonifa-

cius Presbyter Romanus, vt ex gestis eiusdem concilij patet. Et in aliis omnibus quæ in posterum absente Papa sunt recte congregata concilia, perpetua & inuiolata consuetudine hoc obseruatum est, vt legati Papæ adessent qui illius nomine fidei regulam certissimam designarent. Ex quibus omnibus videtur Papam hanc potestatem de fide definiendi legatis suis commisisse. Hæc sunt quæ pro huius sententiæ confirmatione fortius pugnare mihi videntur. Verum si rem bene (vt decet) introspiciamus omnia illa quæ adduximus, parum certè præfatam stabiliunt sententiam, & fortiora multòq; magis vrgentia sunt quæ contra istam pro contraria possunt adduci sententia. Quapropter ego libentissime ab hac opinione discedo, firmissime tenens Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiēdi in negocio fidei, talem qualem ipse habet: sic vt definita ab illo cui hæc potestas fuerit commissa, sint tanto robore firmata, ac si ipsius summi Pontificis ore fuissent prolata. Et vt rem istam apertiorem faciam, prius perscrutari oportet, vnde Papa habet hoc priuilegium vt ipse in causa fidei censere valeat, & in dubiis circa fidem ortis definitiuam proferre sententiam, cuius definitioni sub interminatione gehennæ omnes obedire tenentur? Et vnde est quod nulla alia particularis persona, præter Papam, sed sola vniuersalis ecclesia aut concilium generale illam perfecte repræsentans, hoc tanto gaudet priuilegio, vt regulam fidei Catholicæ omnibus præscribere valeat? Causa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ est multiplex sedis apostolicę dignitas. Prima quidem summi Pontificis dignitas est, quòd Deus illum totius ouilis fecit pastorem, dicens, pasce oues meas. Omnes enim qui baptismo suscepto fidem Christianam professi sunt, oues sunt Christi, quarum omnium curam Deus Petro & successoribus eius commisit, illique mandauit, vt eas omnes pasceret. Neque corporali pastu pascendæ erant oues omnes ab illo, qui relictis omnibus rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, vt nec sibi ipsi satis ad similem pastum haberet, quanto magis pro tam multis reliquis omnibus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas pascere iubetur Petrus doctrina, scilicet verbi Dei. Petrus ergo quia generalis pastor omnes Christianos fidem Catholic

Ioan. 21

C

D

A tholicam docere debet, & omnes Christiani si quid de fide dubitant & scire optant, à Petro ne errent discere debent, & non ab alio: quia nullus alius est omniũ dominicarum ouiũ pastor. Secunda Petri dignitas est certitudo & infallibilitas doctrinæ suæ, ita vt docendo oues sibi cõmissas errare non posit, & hoc non à se sed ex donatione Dei qui illi ratione dignitatis semper adsistit, ne in definitionibus fidei erret. Ego rogaui pro te (inquit dominus ad Petrum) *Luc.22* vt non deficiat fides tua. Et quia ista certitudo & infallibilitas fidei, non rationi ipsius Petri, sed ob causam ouium illi commissarũ concedebatur Petro, statim subdit. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos: Ac si apertius dixisset. Ideo pro te rogaui vt non deficiat fides tua, quia tu reliquos omnes in fide confirmare debes. Vt igitur rẽ hanc tibi commissam plene exercere valeas, opus est te semper firmũ in fide esse. Nam alioqui si Petrus aliquid definiens errasset, necessariũ foret, vt oues quæ illum tanquam pastorem sequi debebant, illo errante omnes errarent, aut saltem erroris occasionẽ non paruam susciperent. Hoc est priuilegium sedi apostolicæ, propter vniuersalem ecclesiam B quam regendã suscepit concessum, vt quando ipsam ecclesiam docet fidẽ, errare non posit. Nolo quidem negare Papam errare posse in fide & posse esse hæreticũ, quoniam de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tamẽ contigit illis quando loquebantur, aut scribebant, aut forte docebant, vt singulares personæ & priuatæ. Si tamẽ loquerentur aut docerẽt, aut scriberent tanquã personæ publicæ & officio prelationis fungentes, tunc credo quòd Deus illos errare non permitteret, ne ecclesiã sponsam suam quã sibi speciosam acquisiuit, illi suo errore inficerent. Nullus dubitat longe aliam considerationẽ habendam esse de summo Pontifice quatenus priuatam gerit personam, & quatenus gerit publicam. Cum loquitur aut scribit aliquid tanquã persona priuata, non vult omnes ad illa recipiẽda aut credenda obligari. Cum vero loquitur aut scribit vt persona publica & quatenus summus est Pontifex, tunc verbis suis aut suis scriptis omnes ad illa vtcunque obligare intendit. Non tamen semper sic illi loquũtur aut scribunt, si quando illos aliquid scribere contingit. Multa enim summi Pontifices scripserunt, quæ non eo animo scripserunt vt pro decretis

& definitionibus haberentur. Nam (vt de cæteris taceam) C
vulgatissimum est responsum Innocētij quarti, viri in iure canonico peritissimi, qui cum quæreretur an ea quæ in iure canonico scripserat, vellet ab omnibus pro lege & tāquam firma decreta teneri? respondit se minime id velle, sed liberū cuicunq; relinquere iudicium, vt pro libito suo quisq; sentiret. Dixit enim se non vt summum Pontificem, sed vt quempiam aliquē ex priuatis doctoribus, id scripsisse. Quo fit vt si forte aliquid in fide erroneum in huiusmodi Innocentij scriptis inueniretur, nō sit inde colligendum Papam in fide errasse, quoniam non vt Papa sed vt priuata persona id scripserat. Potest itaq;, vt ego sentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam sentire, Deus tamen nunquam permittet, vt Papa id quod male sentit toti ecclesiæ credendum præcipiat. Sicut non permisit Balaā maledicere Israël. His omnibus præfatis, & bene consideratis facile est colligere, Papam non posse hanc potestatem definiendi in rebus fidei alicui alteri cōmittere: quoniā non potest certitudinē & infallibilitatē quam ipse circa definitiones dandas habet, in quenquam aliū transferre. Nullus vnquā (quod sciam) adeo hucusq; desipuit, vt dixerit legatos Papæ aut commissarios D
eius errare non posse. Possunt enim illi errare, cū non sint tanto priuilegio à Deo donati, vt sint infallibiles in definitionibus suis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut commissariis Petri, vt non deficiat fides eorū, sicut rogauit pro ipso Petro. Hæc autē infallibilitas est summe necessaria in illo qui de fide censere debet, vt omnes fideles posit ad suam definitionem suscipiendam obligare. Alioqui oporteret fidem ecclesiæ non esse aliquando certā, si regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc causam conciliis prouincialibus quia errare possunt, nunquam fuit commissa potestas dandi decreta fidei. Ad hos tantū limites conciliorum prouincialium authoritas extenditur, vt videlicet ibidem simultates amputentur, querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tamen vt de fide aliquid ibidem decernatur. Concilium siquidem Nicænum, hoc solum illis permisit. Præterea, illa quæ sunt alicui certo ordini aut statui connexa & ab illo dependentia, nullus potest alteri extra illum ordinem aut statum constituto committere. Eucharistiam conficere, pœnitentes peccatores à peccatis absol

A absoluere, nullus etiam si Papa sit, potest alteri non sacerdoti committere: quia hæc sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt ordinẽ sacerdotalem, in illo qui aliquod horum exercere debet. Ad eundem modũ Papa non potest committere alicui non Episcopo, vt ordinationes faciat, id est, vt sacramentũ ordinis alicui conferat: quia, vt aliquis sacramentũ ordinis possit conferre, oportet necessario illum esse Episcopũ. Ex quibus aperte colligimus vt Papa non possit alicui alteri cõmittere potestatem definiendi de fide, sic vt illius definitioni omnes fideles teneãtur obedire, quia (vt diximus) certitudo & infallibilitas quæ ad talẽ supremam potestatẽ requiritur, est annexa dignitati Papali, & ab illa nullatenus separabilis: quia (vt diximus) pro sola illa rogauit Deus & non pro alia vt non deficiat fides eius. Rursum, si Papa posset potestatẽ definiendi de fide in quenquam alium transferre, ad eundẽ modum posset etiam canonizationem sanctorum alicui committere, quia sanctorum canonizatio (vt beatus Thomas docet) res est quodammodo ad fidem expectans. Cui beati Thomæ sentẽtiæ quodammodo fauent verba quæ summus Pontifex dicit in
B canonizatione alicuius sancti quæ posita sunt in libro sacrarum ecclesiæ ceremoniarum, & sunt quæ sequuntur. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis, & exaltationem fidei Catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, authoritate eiusdem Dei omnipotentis, patris, & filij, & spiritus sancti, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli & nostra de fratrum nostrorum consilio decernimus & definimus bonæ memoriæ. N. sanctum esse & sanctorum catalogo ascribendum, ipsúmq; catalogo huiusmodi ascribimus. Hæc verba dicit Papa cum aliquem canonizat: in quibus, id est aduertendum quod ait, talem canonizationem fieri ad exaltationem fidei Catholicæ. Si cui vero hæc Beati Thomæ sententia non placet, & prorsus negare contendit, sanctorum canonizationem spectare ad fidem, tanto impensius nostræ fauebit argumentationi, quanto canonizationem ipsam minoris ponderis fecerit ipsa fide. Nam si id quod maius est, videlicet fidei definitionem Papa potest committere alteri, multo melius poterit committere id quod minus est, videlicet canonizationem sanctorum. Hoc autem nullus sanæ mentis concedet, cum sit perpetua con-

suetudine ecclesiæ damnatum. Nam etsi multa ad canonizationem præuia & exacta Papa aliis committat per illos exequenda, vt puta vitæ inquisitionem, testium examinationem: ipse tamen solus summus Pontifex sententiam profert, illum declarans fuisse sanctum, & velut talem catalogo sanctorum illum ascribens. Nec vnquã ab ipsis ecclesiæ primordiis ad hoc vsq; seculum fuit auditũ, vt Papa alicuius sancti canonizationem legato suo committeret. C

Demum quod sententiam certissimam & indubitabilem mihi facit, est perpetua & inuiolata cõsuetudo ecclesiæ quæ nunquam pro certis & indubitatis habuit ante sedis apostolicæ definitionem, ea quæ de fide à legatis eiusdem sedis fuerant definita. Nec ipsi summi Pontifices illa pro tam certis vnquam ab ecclesia haberi voluerunt, quod ipse rerum præteritarũ ordo & processus clarissime docet. Nam multæ fuerunt lites de fide in variis mundi partibus exortæ, ad quas dirimẽdas Pontifices summi legatos miserunt, qui postquam suis sententiis finem litibus imposuerunt, ipsorum legatorum sententiæ fuere per summorum Pontificum sententias cõfirmatæ vel iterũ fuerunt ab ipsis Pontificibus iudicatæ. Quæ res nõ contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sententiã suam fuisse necessariam. Huius rei tam multa sunt apud diuersas nationes exẽpla vt enarrare pigeat: ne tamen testimonio carere videar, ac proinde rem suspectam dimittam, vnum & alterũ exemplum proferam. Cum Berengarius ecclesiæ Andegauensis diaconus contra admirabile Eucharistiæ sacramentum pestiferam per totas Gallias diffunderet hæresim, Hildebrandus sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis legatus Victoris secundi qui tunc vniuersali præerat ecclesiæ, illius hæresim dãnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis secundus qui Victori in Pontificatu successit, Concilio centum & tredecim Episcoporum Romæ coacto, postea damnauit. Quam sententiam à Pontifice dari non fuisset opus, si satis omnibus facere posset Hildebrandi legati definitio. Post Berengarium aliquot elapsis seculis surrexit in Anglia Ioannes Vuiclef, qui plurima impia & pestifera dogmata, verbo, & libris editis docuit. Huius causæ cognitio Archiepiscopo Cantuariensi Apostolicæ sedis legato commissa est qui re vt decebat plene examinata, ipsum Ioannem D

A nem Vuiclef, & omnes illius hæreses publice damnauit. Post Ioannem Vuiclef paucis aliquot elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreses pertinacissime tutatus est. Quo per summum Pontificem audito huius rei cognitionem Archiepiscopo Pragensi commisit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illas hæreses damnauit. Sed vtriusque Ioannis hæreses postea Romæ summus Pontifex, & tandem concilium Constantiense damnauit. Quæ omnia constant ex decreto sessionis octauæ eiusdem concilij. Cùm olim Petrus quidam Osmensis, noua quædam in Hispania doceret, quæ multorum iudicio hæretica videbantur. Syxtus quartus huius nominis Papa, qui tunc vniuersæ præerat ecclesiæ huius causæ cognitionem cum plenitudine potestatis demandauit domino Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano, & Hispaniarum Primati. Hic re plene (vt decebat) cum multorũ virorum doctorum consilio examinata, multas illius Petri Osmens. assertiones erroneas & hæreticas esse iudicauit. Post hanc tamen sententiam, res ipsa ad eundem Syxtum deuoluta est, qui omnibus B plene circunspectis sententiam præfati Archiepiscopi per bullam publicam confirmauit. Quam sententiæ confirmationem nos in eo opere; quod aduersus omnes hæreses edidimus, in titulo de confessione inserere decreuimus, vt omnibus esset nota, quæ in tenebris latebat. Si ea, quæ à præfatis, atque aliis huiusmodi legatis sedis Apostolicæ fuerunt circa fidem definita, fuissent fismo robore firmata, ita vt necessario ab omnibus fidelibus debuissent pro certa, & indubitata fide teneri, non erat opus Papam suam superaddere sententiam: quia esset rem actam agere. Verum quia ea, quæ à legatis Apostolicis sunt circa fidem definita, pleno robore carent, propterea quod illos in fide errare posse semper ab omnibus creditũ est, ideo semper hoc obseruatum est, vt post legatorum definitionem Papa sententiã expressam adderet, quæ ex ore illius procedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerũ experientia apertissime docet ipsosmet summos Pontifices nunquã existimasse ea, quæ à legatis suis circa fidem definita erant, debere teneri pro certis, & indubitatis ante ipsorummet Pontificũ definitiones. Forte hic mihi aliquis

quis obiiciet, sic inquiens. Si ea, quæ à legatis Apostolicæ sedis circa fidem definiuntur, non sunt necessario pro certis habenda, ad quid Papa eos mittit cum superflua, & inanis sit illorum legatio? Respondeo, quòd non frustra mittuntur: quia possunt inquirere, & examinare rem, vt postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sanctorum. Deinde & si illi non possint certam, & indubitabilem de fide proferre sententiam, possunt tamen ob aliquam vrgentem causam (vt capite præcedenti diximus) de Inquisitoribus prohibere alicuius propositionis assertionem, cuius definitioni qui contradixerit, merito punietur, non tamen si res est dubia, vt hæreticus ante Papæ definitionem, præsertim si illam se expectare ostendit: sed vt rebellis, & inobediens. Nec solum hoc obseruatum est in definitionibus priuatim datis per legatos sedis Apostolicæ: sed etiam in conciliorum definitionibus, quibus legati sedis Apostolicæ interfuerunt. Nam post definitionem de fide datam ab eiusdem legatis cum toto concilio, semper ecclesia petiuit sententiam summi Pontificis, nec ante ipsius summi Pontificis confirmationem vnquam certum habere voluit, & firmum, quod à legatis eiusdem sedis fuerat definitum. De qua re aliqua volo proferre testimonia, ex quibus verum esse, quod dicimus plenissime constare potest. In illa siquidem celeberrima synodo Nicæna legatus Syluestri tunc summi Pontificis fuit Osius Cordubensis Episcopus: eorum tamen, quæ ibidem definita fuerant confirmationem petierunt à sede Apostolica, vt constat ex epistola à toto concilio ad summum Pontificem directa, quam placuit hic inserere, vt emendatam redderem, quæ in multis libris habetur vitiata, & multis mendis plena.

Epistola à Synodo Nicæna directa Syluestro Papæ primo.

Beatissimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Syluestro, Osius Episcopus prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubensis, & Macharius Episcopus ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Victor, & Vincentius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri Episcopi trecenti & decem & octo, in Domino salutem. Quoniam omnia corroborata de diuinis mysteriis ecclesiasticæ vtilitatis, quæ ad robur pertinent sanctæ ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, ad sedem tuam Romanam explanata, & de Græco

A Græco in Latinũ redacta ſcribere confitemur: nunc itaque ad veſtræ ſedis augmentum accurrimus roborantes. Itaque cenſeat veſtra Apoſtolica doctrina Epiſcopus totius veſtræ vrbis in vnum conuenire, veſtrúmque habere concilium: ſicut docet myſtica veritas, vt firmetur noſtra ſanctimonia, gradúſque fixos, vel textus ordinationis tuæ ſanctimoniæ, noſtra poſsit habere regula: quoniam decet numerum dictorum tuorum coepiſcoporum à te diſcere gradus, vel ordines conſtituere vrbis. Quidquid autem conſtituimus concilio Nicæno precamur, vt veſtri oris conſortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerſo concilio. Data octauo Calendas Iulias, accepta decimotertio Calendas Decembris, Paulino, & Iuliano ſummis Conſulibus.

Reſcriptum Syluestri Epiſcopi ad Synodum Nicænam.

Syluester Epiſcopus ſedis Apoſtolicæ, & ſanctæ eccleſiæ Catholicæ reuerendæ religionis vrbis Romæ, fratribus, & coepiſcopis, qui in Nicænum concilium conuenerunt in domino ſalutem. Gaudeo vos promptam benignitatem ſeruare. Nam & confirmo, ſigóque ad doctrinam veſtram B reclamantes de myſterin, vel vnitate Trinitatis, chriſmatis vos ſecundum dicta, & doctrinam Euangelicam, ſanctam accepiſſe gratiam, de quo examine probo vera fuiſſe, & eſſe manſura quæ in veſtrum, noſtrúmque manauere myſterium. Meum chirographum, & diſcipulorum meorum offero in veſtro ſancto concilio quidquid conſtituiſtis, vnà parem dare conſenſum, atque in gremio veſtræ ſynodi, parua propter diſciplinam eccleſia alligabo præcepta, propter Victorinum qui arbitrio ſuo quidquid vellet affirmabat, & cyclos Paſchæ pronunciabat fallaces, vt cum Epiſcopis totius orbis Italiæ examinatam vniuerſitas veſtri ſancti concilij dignetur accipere veritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo veſtra ſancti concilij trecentorum decem & octo, vt charitatis, quæ vobis data eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſeruetur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris, accepta quarto Idus Februarij, Conſtantino ſepties, & Conſtantino Cæſare, quater Conſulibus. Deinde concilio Chalcedonenſi interfuerunt legati Leonis tunc ſummi Pontificis, Paſchaſinus Lilibetanus

Alias: victorem.

tanus Episcopus, & Lucentius Episcopus, Esculanus & Bonifacius Presbyter Romanus vt constat ex actis eiusdem concilij actione prima & vltima, & ex epistola quadragesimaprima,& quadragesimasecunda, ad Martianum Imperatorem missis à Leone Papa. & ex epistola eiusdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonense directa: quæ est in ordine epistolarum quadragesim. quint. Ea tamen quæ in illo concilio definita sunt, non fuerunt rata & firma ab ipso concilio existimata, quousque fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecantes vt illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua epistola postquam fecerunt relationem eorum quæ in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequuntur adiungunt. Hæc sunt propria & amica, & ad decorem conuenientissima, dignare complecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum vestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Episcopi Paschasinus & Lucentius, & qui cum eis est reuerendissimus Presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer insistere tentauerunt, proculdubio à vestra prouidentia inchoari & hoc bonum volentes, vt sicut fidei, sic bonæ ordinationis vobis deputetur effectus. Nos enim curantes tam piissimos & Christi amicos imperatores, qui super hoc delectantur, quàm clarissimum senatum & totam, sicut dicere conuenit, Imperij ciuitatem: opportunum credidimus esse, honoris eius confirmationem ab vniuersali concilio celebrari, & velut hæc à tua sanctitate fuerint in choata (eo quòd fouere semper studeas) roborauimus præsumentes, dum nouerimus: quia quidquid rectitudinis à filiis fit, ad patres recurret facientes hoc proprium sibi: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua (quod decet) adimpleat. Hactenus in epistola concilij Chalcedonensis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiusdem concilij. Huic autem petitioni idem Beatus Leo respondit, per epistolam ad totum concilium directa, confirmans decreta eiusdem concilij, & sic inquiens.

Leo

A Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonam habitæ. Omnem quidem fraternitatem vestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ synodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonensi ciuitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum. Quia nulla sinebat ratio, vt qui vnitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrum rediisse gauderem. Hoc tamen non solum ab ipso beatissimæ consensionis affectu, sed etiam ex epistolis meis, quas post reditum meorum ad Constantinopolitanæ vrbis antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si vobis responsionem sedis apostolicæ manifestare voluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur, vtrum quæ in synodo Chalcedonensi per vnanimitatem vestram de fide statuta sunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiscopos nostros qui prædicto concilio interfuerunt, scripta direxi. Quæ gloriosissimus & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam vestram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, vt & fraterna vniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant, me non solum per fratres, qui vocem meam execu-
B ti sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodalium propriam vobiscum iniisse sententiam, in sola videlicet fidei causa (quod sæpe dicendum est) propter quam generale concilium, & ex præcepto Christianorum Principum, & consensu Apostolicæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi voluissent, nulla penitus resideret de vera domini nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio. Vnde si quis vnquam ausus fuerit, vel Nestorij perfidiam tueri, vel Eutychetis ac Dioscori impium dogma defendere, & à Catholicorum communione resecetur, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat veritatem. Hactenus Leo sanctissimus in epistola ad concilium Chalcedonense missa, quæ est in ordine epistolarum suarum lix. Et in epistola lvij. scribit ad Martianum Augustum rogans vt hanc suam concilij Chalcedonensis confirmationem per omnes ecclesias publicari mandaret, vt omnibus innotesceret Apostolicæ sedi placuisse ea, quæ de fide in concilio Chalcedonensi fuerant definita. Præterea, sexta synodus quæ tertia est habita Constantinopoli, vna est ex præcipuis & primi ordinis conciliis

general

generalibus, quæ Catholica suscepit ecclesia, in qua legati Agathonis tunc summi Pontifici fuerunt Theodorus & Georgius presbyteri & Ioannes diaconus. Quæ autem in illo concilio definita sunt, confirmata fuere per Leonem papam, qui Agathoni prope finem concilij defuncto successit. Cuius rei apertissimum & integerrimum testimonium reddit epistola eiusdem beati Leonis papæ huius nominis tertij ad præfatum Imperatorem missa, quæ sic incipit. C

Regi Regum in cuius potestate sunt regna mundi pusilli, & cætera. Quam epistolam nolui per omnia referre, ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illius partem per quam sexta synodus ab eo confirmatur, his verbis. Sancta igitur (inquit Leo papa) vniuersalis & magna sexta synodus, quam nutu Dei vestra clementia & sedule conuocauit, & cui pro Dei ministerio præfuit, apostolicam in omnibus regulam & probabilium patrum doctrinam secuta est. Et quia definitionem rectæ fidei (vt dictum est) plenissime prædicauit, quam & apostolica sedes beati Petri apostoli (cuius licet impares ministerio fungimur) veneranter suscipit, idcirco & nos D
& per nostrum officium hæc veneranda sedes apostolica concorditer ac vnanimiter, his quæ definita sunt ab ea, consentit, & beati Petri authoritate confirmat: sicut supra solidatam petram, qui Christus est ab ipso domino adeptus firmitatem. Propterea sicut suscepimus atque firmiter prædicamus sancta quinque vniuersalia concilia, Nicænum, Constantinapolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum, quæ & omnis Christi ecclesia approbat & sequitur: ita & quod nuper in regia vrbe pro vestræ serenitatis adnisu celebratum est sanctum sextum concilium, vt eorum pedissequi interpretes, pari veneratione atque censura suscepimus, & hoc cum eis digne connumerari, tanquam vna & æquali Dei gratia congregatum, decernimus: & qui in eo fideliter conuenerunt Christi ecclesiæ sacerdotes, inter sanctos ecclesiæ patres atque doctores adscribendos æquè censemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, quæ locata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur clarissimis testimoniis apertissime cõuincitur ea, quæ à legatis sedis Apo-

A ſtolicæ cum reliquo epiſcoporum concilio fuerant circa fidem decreta, non fuiſſe ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa ſuum dediſſet decretum. Ex his omnibus aperte colligimus Papam non poſſe in quenquam alium transferre poteſtatem definiendi de fide talem, qualem ipſe habet, ita vt ſua definitione, aut ſententia poſsit ille omnes Chriſtianos ad aliquid credẽdum obligare: ſicut ipſemet Papa poteſt. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio, cui reſpondere decreui, ne ſcrupulus maneat, qui alicuius cõſcientiam lædere poſsit. Nam propter iſta, quæ de conciliorum confirmationibus à ſummis Pontificibus petitis, & conceſsis diximus, dubitare meritò aliquis poterit, an concilia ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata, in quibus Papa non adeſt: ſed ſolum illius legati, poſsint in definitione fidei errare. Si talia concilia errare poſſe dicatur, conſequens eſt, vt etiam concedatur, talia concilia ſine præſentia Papæ non eſſe dicenda generalia, aut quòd generalia concilia authoritate Papæ congregata poſſunt errare: quorum vtrunq; eſt abſurdum. Nam quòd generalia concilia authoritate Summi pontifi-
B cis congregata, errare poſsint, hæreſis eſt multorum hæreticorum ab omnibus Catholicis damnata. Quòd autem ſine præſentia Papæ poſsit generale concilium celebrari, re ipſa conſtat: quia in nullo illorum quatuor celebratiſsimorum conciliorum, videlicet, Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, Chalcedonenſi, Papa fuit præſens. Illa tamen fuiſſe generalia concilia nullus vnquam negauit. Si vero talia concilia ſine præſentia Papæ: ſed cum legatis eius, & authoritate illius congregata errare non poſſunt: quare eorum, quæ à toto illo concilio definita ſunt, expectatur Papæ cõfirmatio? quia ſi concilium illud errare non poteſt, non eſt opus conciliorum definitiones à Papa confirmari. De hac re (vt ingenue loquar) malluiſſem aliorum audire ſententiam, quàm dicere meam: ſed quia neminem hucuſque vidi, qui hanc dubitationem mouiſſet, aut de illa aliquid diſſeruiſſet, cogor dicere ſaluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re ſentiam. Ego quidem firmiſsime teneo, nec aliud ſentiendum cenſeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata ſunt, in quibus, etſi Papa ſit abſens, ipſius tamen legati præſentes
C

sunt, esse dicenda generalia concilia, & per consequens non posse in fide errare. Non quidem propterea quod legati sedis Apostolicæ sint infallibiles in diffinitionibus fidei, cum illi per se soli errasse potuissent: sed quia totus ille cœtus in quo adsunt, errare non potest propter assistentiam Spiritus sancti. Verum & si illa concilia errare non possint in fide, non tamen frustra, & sine causa: sed ob multas, easque iustissimas causas illa petierunt semper ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Prima quidem causa est, vt omnibus constet Papam idem cum concilio sentire, & legatos suos veram ipsius Papæ mentem expressisse. Nam quia dubitare aliquis posset an legati sedis Apostolicæ fideliter suo functi fuissent officio, rem iuxta voluntatem & sententiam delegantis exequentes: opus est, vt Papa suam exprimat aperte, ore suo prolatam, aut manu sua subscriptam sententiam. Hoc enim in aliis forensibus negotiis fieri iure præcipitur. Si quis per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis illud legitimum esse matrimonium, & indissolubile iura decernant, vt habetur xxxij. quæstione ij. §. cum dicitur. & l. generali. ff. de ritu nupt. quia tamen potuit subesse fraus in huiusmodi contractu, procuratione videlicet existente falsa, ideo sic contrahentes consueuere iterum in præsentia talem contractum propriis verbis repetere. Vt igitur omnibus constet caput esse membris conforme, hoc est, Papam idem cum concilio sensisse, oportet vt non solum per legatos suos: sed per seipsum suam exprimat sententiam. Et hoc aperte expressit idem beatissimus Leo in illa præfata epistola ad concilium Chalcedonense missa, in qua rationem suæ confirmationis reddens, sic ait. Vt fraterna vniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscãt me non solum per fratres, qui vicem meam exequuti sunt: sed etiam per approbationem gestorum synodalium, propriam vobiscum iniisse sententiam. Hæc ille. Ex quibus clare constat definitionis confirmationem non esse à Papa concessam, vt per illam Papa maius robur adderet definitioni: sed vt per illam clarius omnibus constaret de Papæ voluntate, & sententia: quam per legatos suos expresserat. Et sic fieri oportere aperte conuincitur per hoc, quòd aliquando compertum

Leo papa

C

D

A pertum est legatos summi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa commiserat, legationem suam egisse. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epistola ad Episcopos per Asiam, & Libyam constitutos, dicit legatos suos, quos ille Constantinopolim ad cuiusdam grauis causæ cognitionem miserat, contra expressa mandata sua rem totam egisse, & dixisse, illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur in definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egisse, quis posfit suspicari, necessarium est, vt quæ legati sedis Apostolicæ in concilio dixerunt, papa proprio ore, & propria manu confirmet. Altera causa potest id fieri propter ipsum papam, ne si forte in posterum à definitione concilij deficeret, causaretur se nunquam tali definitioni consensisse, legatésque suos minime suam expressisse voluntatem. Ne igitur id in posterum eueniat, opus est, vt propria manu subscribens dicat se id simul cum toto concilio sentire, eámque amplecti fidem quæ à toto concilio Spiritu sancto suggerente data est. Etsi papa Deo permittente postea concilij definitionem deserere tentaret, sua ipsius subscriptione damnare-

B tur. Tertia & potissima causa est, quia licet concilium in definitionibus, & decretis suis circa fidem non posit errare, in aliis tamen, quæ ad fidem non pertinent, quod errare posit, nullus vere doctus dubitat. Nam concilium Chalcedonense, quod vnum est ex illis quatuor celebratissimis conciliis, quæ beatus Gregorius dicit se velut sancta quatuor Euangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, qui ex antiqua ecclesiæ consuetudine per Nicænum concilium confirmata, secundum locum semper post Romanum Pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmauit ea, quæ in concilio Chalcedonensi definita fuerant circa fidem, eam tamen definitionem, per quam Patriarcham Constantinopolitanum prætulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam sententiam damnauit, prout constat ex epistola quinquagesimaseptima eiusdem Leonis: quæ est ad Martianum Augustum, & ex epistola quinquagesimanona eiusdem, quæ est ad totum concilium Chalcedonense. Miserunt ergo præfata concilia rationem gestorum suorum ad summum Pontificem, & petierunt

ab eo confirmationem, non quidem pro his solum, quæ C
ad fidem spectabant: quoniam illa certa erant, & infallibilia, & firmo robore firmata, cùm in illis errare non potuissent concilia: sed ratione aliorum negotiorum, in quibus illa cùm errare potuissent, certitudinem, ac proinde confirmationem definitionis à summo Pontifice tanquam supremo ecclesiæ iudice petebant. Et certe si bene aduertantur verba epistolæ à concilio Chalcedonensi ad Leonem missæ, solum in ea epistola concilium petit confirmationem illius definitionis, quam de prelatione Patriarchæ Constantinopolitani dederat, nec de rebus fidei vlla fit mentio. Et Leo eidem concilio respondens, dicit concilium ad hoc solum congregatum fuisse, vt de fide, & non de aliis iudiciis tractaret. Hæc sunt quæ mihi de hac re certiora videntur, si quis meliora obtulerit, extensis (vt aiunt) vlnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referam ingentes, tantum abest, vt sim cõfutare paratus. Non enim tam tenaciter meæ adhæreo sentẽtiæ, vt illam semper meliorem esse putem, ac proinde alienam recipere contemnam. Argumenta, quæ à principio cap. posuimus, & quæ in faciem oppositæ videntur fauere sententiæ, facillime soluuntur. D Ad primum quidem respondeo concedens multa esse, quæ iuste, imo aliquando necessario per alios dispensat Papa: quia omnibus peragendis ipse solus non sufficit, res tamen ad fidem spectantes eo, quòd sint reliquis omnibus forensibus negotiis multo præstantiores, non est æquum, vt per alios decernat. Nam & si quæ per alios facimus, per nos ipsos facere videamur, non tamen re vera per nos ipsos facimus. Deinde multum interest propriis, an alienis oculis inspicias: quoniam (vt optime Manlius Torquatus apud Liuium ait) vix vnquam bene succedent, quæ oculis egeris alienis. Fatemur rei ad fidem spectantis inquisitionem Papam posse alicui delegare, vt videlicet doctorum dissidentium rationes, & argumẽta audiat, & scrutetur, hac tamen conditione, vt quæ ab illis intellexerit, summo Pontifici referre teneatur, vt ille omnibus examinatis sententiam dicat. Aliàs si Papæ legatus sententiam de fide dixerit, non sic ligabit contradicentem, vt non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionẽ quamuis contradicat legato, non censebitur hæreticus. Alterius

argu

A argumenti solutio ex his, quæ ante diximus, est manifesta.

Quis sit dicendus hæreticus. CAP. VII.

HActenus de hæresi per multa capitula disputauimus. Nunc vero ratio ipsa suadet, vt de ipsius hæresis assertore, qui hæreticus appellari solet, disseramus, & quis merito talis censeri debeat, doceamus. De hac re (prout ego existimo) non oportet facile pronunciare: sed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquem hæreticum esse censeat. Cum enim nullum sit acerbius crimen quod viro Christiano quis posit obiicere, quàm si illum appellet hæreticum, anxie prius rem examinare conuenit, & lapidem (vt dicitur, ad filum referre antequam iudex de hac re sententiam dicat. Lex Mosayca longam, & diligentem iubebat præcedere examinationem antequam sacerdos aliquem pronunciasset leprosum. Multo ergo maiorem decet adhibere inquisitionem antequam aliquis pronuncietur hæreticus: quoniam magis deferendum est veritati, quàm figuræ: magis corpori, quàm B vmbræ. Leprosus siquidem hæretici hominis figuram gerebat, vt infra libro secundo c.xviij. ostendemus. Ne igitur in hæreticorum censura quisquam erret, certissimam regulam hic statuam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus sit an non. Ante omnia tamen admonere lectorem decreui, hæretici nomen varium esse, & multiplex in sacris canonibus. Nam aliquando extensa nimis eius significatione, hæreticus dicitur, quisquis quomodolibet in hæresim lapsus est, aut qui apertam, & vehementem de hæresi suspicionem dedit. Et iuxta hanc vocis latissimam significationem fautores hæreticorum, & illorum receptores hæretici appellantur, etiam si illos erroribus eorum, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex animo fauere non constet. Hæretici etiam dicũtur, iuxta hanc largissimam vocis significationem, schismatici, & simoniaci, quoniam qui tales sunt, non modicam præbent hæreseos suspicionem. Iuxta hanc tam latam hæretici appellationẽ, non vsurpatur hæc vox hæreticus, in illis titulis qui in libro decretalium, & libro sexto, & in clementinis, de hæreticis inscribuntur: quoniam non illis omnibus, qui sub tam larga illius significa-

Leuit. 13

tione comprehendi possent: pœnæ illæ, & mulctæ conueniunt, quæ hæreticis à summis Pontificibus per decretales sub illis titulis cõtentas, infligi mandantur. Omissa igitur hac tam larga vocis significatione, ad propriam, & legitimam eiusdem vocis significationẽ accedentes ostendamus, quis vere, & merito sit hæreticus censendus, vt pœnæ iure decretæ iuste illi posint infligi. Multa quidẽ exiguntur, vt quis merito debeat hęreticus dici. Primò ante omnia opus est, vt fidem Catholicã semel in baptismo susceperit. Nam qui nunquam Christũ in baptismo induit, is Paganus, aut Iudæus, aut Sarracenus, aut Mahometicus, aut alio quouis censebitur nomine, nunquã tamen hęreticus dicetur, vt pœnę, quas aduersus hęreticos ecclesia decreuit merito posint in illum infligi. Ecclesia siquidem de illis, qui foris sunt, non iudicat, dicente Paulo: Quid mihi de iis, qui foris sunt iudicare? At qui non est indutus Christum in baptismo, sic est extra ecclesiam, vt nunquam illius domum intrauerit: quoniã ad baptismum: quæ huius domus est ianua, nondũ accesit. De his ergo, qui baptismũ non susceperunt, nõ iudicat ecclesia, & per consequẽs hi non sunt, quos nomine hæreticorum punit. Secũdum quòd post baptismũ susceptum exigitur, vt quis dicatur hęreticus, est error in fide. Opus solum exterius sine errore intellectus (vt superius cap. j. diximus) non est hæresis, eadem etiam ratione opus ipsum solum absq; errore intellectus quãuis de hæresi suspectũ reddere valeat, hæreticum tamen facere non potest. Qui igitur hæreticus est dicendus, oportet, vt aliquẽ errorem circa fidem teneat. Errat autem non solum, qui cõtrarium veritati asserit, aut credit, sed etiam qui de ipsa fidei certissima, & firmissima veritate dubitat. Vnde August. in Enchiridio ad Laurentium cap. xvij. errorem definiens, sic ait: Errare est verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est vel certum habere pro incerto, incertum vero pro certo, siue falsum, siue sit verum. Hæc Augustinus. Ex his verbis apertissime colligitur non solum illum dicendum esse hæreticum, qui contra veritatem fidei Catholicæ sentit: sed qui de veritate fidei dubitat, si cætera habeat, quæ ad hæreticum exacta esse, infra dicemus. Nam qui de fide dubitat, ita etiam errat, sicut qui aliquid contra fidem asserit, quoniam ipsa sua dubitatione testatur se credere sacrã scripturam

Marginalia: 1. Cor. 5. — August.

A pturam posse fallere, & ecclesiam posse falli. Alioqui si hoc de illis non crederet, nunquam de illarum dictis dubitasset. Praeterea is, qui dubitat fidem amittit: quoniam firmitate caret, quae fidei est annexa: ob quam causam dubitatio vehemens (nam de leuissima dubitatione non est nunc sermo) & fides simul in vnum coire nō possunt. Hoc manifeste probatur testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides ambiguum non habet, & si habet, fides non est. Et beatus Athanasius post datam fidei regulam in symbolo, ita ait: Haec est fides Catholica quam nisi quisque fideliter firmitérque crediderit, saluus esse nō poterit. Et Deus postquam pro Abachuch prophetam filij sui aduentum promiserat, haec subdit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Quae verba interpretans Hieronymus ita ait: Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non venire, quod spōdeo, habebis pro grādi poena, quod meae animae displicebis. Iustus autem, qui credit verbis meis, & de his non ambigit, quae polliceor, habebit praemium vitam sempiternam. Haec Hieronymus. Et Theophilactus super illud ad Rom. 1. Iustitia Dei in eo reuelabitur, ex fide, sic ait. Cū enim ea quibus à Deo donati sumus mortales nequeant cogitatione complecti, merito nobis est fides haec necessaria, quam si scrutari hęsitando coeperimus, omnium proculdubio patientur iacturam. Hęc ille. Ex his omnibus apertissime colligitur dubitationem velut ex diametro pugnare cum fide, & per consequens eum qui dubitat, non esse fidelem: sed haereticum censendum. Haec autem quae de dubitante diximus de illo solo intelligenda esse volumus, qui animo deliberato in dubitatione tali persistit, quę illum inter vtranque dubitationis partem medium, & nutātem tenet. Alioqui si taliter dubitaret, quod magis ad veritatem fidei, quàm ad oppositam partē declinaret, non esset dicendus haereticus, praesertim si ex infirmitate quadam dubitauit, velut contingit in primis motibus, & in illis qui natura hoc habent vt sint in qualibet re ancipites, & dubij, & assiduis conscientiae scrupulis vrgeātur. Hic tamen admonendus est lector, vt non putet omnem dubitationem etiam deliberatam, & constantem, quę quomodolibet circa fidem versatur satis esse, vt hominem illa affectum haereticum reddere valeat. Multum siquidē interest

Bernard. *Abac. 1* *Hiero.* *Roma 1* *Theophi.* B

quid, aut quomodo quisque dubitet. Sunt aliqui, qui de verbis, aut de scripturis dubitant. Sunt rursum alij, qui etsi verbis, aut scripturis integram fidem præbeant, de verborum tamen, aut scripturarum intelligentia dubitant. Credunt, inquam, verba esse vera, & omni prorsus falsitate carentia, quid tamen per illa verba significetur, dubitant. Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinent, est prorsus interdictum: quia de veritate eorum, quæ Catholica fides credenda proponit, dubitare non licet. Secundum dubitationis genus etiam circa illa, quæ firma, & constanti fide credere tenemur, absque hæresis, & cuiusuis alterius criminis nota haberi potest. Primo dubitationis genere hęsitauit Nicodemus de verbis Christi dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Dubitauit quidem: quia non credidit verba illa vllo modo posse fieri vera, atque ideo dixit. Quomodo potest homo nasci denuo, cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato intrare & renasci? Ad eundem prorsus modum dubitauerunt Iudęi discipuli, qui erant in Capharnaum, de verbis Christi dicentis: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Dicebant enim: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dubitabant quidẽ: quia non credebant dictis ab illo cuius apertũ est testimoniũ: quia verbis Christi auditis dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eũ audire? Et tãdem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Christi discipulatum reliquerunt. Secundo dubitationis genere dubitauit virgo Deipara cum Gabrieli Archangelo Deum ab illa in vtero concipiendum, annuncianti respondit: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Percontatur quidem non quasi verbis angeli diffidens: sed verbis firmiter credens, & modũ quo verba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de reipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitauit. Sic enim verba illa Deiparę virginis interpretatur Theophilactus, dicens, Non quasi discredens virgo dixit: Quomodo erit mihi istud? sed vt prudens, & intelligens, vt discat, modum inquirit. Non enim prius tale quiddam factum est, neque posthac fiet. Ideo ignoscit ei angelus, & non condemnat, vt Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias

Ioan. 3

Ioan. 6

Luca. 1

Theophi.

A merito condemnatur, habuit enim exempla multa, quãdo quidẽ, & multæ steriles fuerũt, virgini autẽ nullum exemplum erat. Hęc Theophilactus. Et beatus Bernardus homilia 4. super Euangelium, Missus est, eodem modo illa gloriosissimæ Virginis verba interpretatur, sic inquiens. Non dubitat de facto sed modũ requirit, & ordinem. Nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud. Si oportuerit me frãgere votum, vt pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito: Fiat tamen voluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quorum doctrina fulget ecclesia, vt sol & luna, verbis sacræ scripturę plenissimam adhibentes fidem de illorum intelligentia sæpissime dubitauerũt, prout eorum scripta apertissimè testãtur. Iuxta hunc etiam modum scolastici theologi faciunt, cum plurimas quæstiones ad discutiendum proponunt, non quod de re ipsa, quæ proponitur, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absit enim vt credamus illos toties dubitare, quoties aliquid in

B modum, & faciem quæstionis proponunt. Sæpissime enim quæstiones proponunt, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, quæ forte in aliis oriri possent, obuiare volũt & illis opportune mederi. Hoc autem sine vllo peccato, & cum magno merito fit, tantum abest, vt quis ob eam causam illis digne improperare possit. Tertium, quod (iuxta quorundam opinionem) requiritur, vt quis hæreticus dicatur, est, vt non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliquam illius partem. Dicunt enim illum, qui à fide Catholica prorsus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hęreticum, ab apostata discernunt, hac ratione, quod hæreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apostata vero omnem prorsus fidẽ Christianam repellit. Ita docet Guido Carmelitanus in sua summa de hæresibus. Eidem subscribit Ioannes de Turrę Cremata in opere illo, quod appellatur, summa ecclesiæ, lib. iiij. parte ij. cap. xiij. Verum in hac parte ego illis non cõsentio: quoniam hac ratione oporteret concedere, vt hæreticus homo per augmẽtum, & multiplicationem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui vnã, aut duas hęreses pertinaciter alle-

Bernard.

rit,iuxta istorũ sentẽtiã,dicitur hęreticus,& si hic talis quotidie in aliã,& aliã hęresim labitur,quousq; totam prorsus fidẽ Catholicã deserat, iam iuxta eorundẽ sentẽtiam,Apostata,& non hęreticus dicetur:ergo hæreses addẽdo desinit esse hæreticus. Hoc autẽ fateri,quàm sit absurdũ,nullus est sanæ mẽtis,qui nõ intelligat:quia non est rationi cõsonum vt id,quod ab aliqua forma nomenclauturam aliquã suscipit, per eiusdem formæ multiplicationem, nomenclauturam eandem amittat. Vt gratia exempli, si homo ratione albedinis dicitur albus, quantumlibet illi albedo addatur nunquã desinet dici,& esse albus: ergo eodem modo,cum hæreticus ab hæresi dicatur, nunquam per quamlibet hæresum multitudinem desinet esse hæreticus. Apostata, & hæreticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidẽ conuenire nõ possunt,vt sunt homo,& equus:sed sunt tanquã genus,& species, vt animal, & homo. Hæreticus est nomen generis,quod sub se tot cõtinet species,quot sunt hæresum species,quas homines pertinaciter tueri possunt. Apostata est nomen speciei,ita vt omnis apostata censeri debeat hęreticus,non tamen econtrario omnis hęreticus sit cẽsendus apostata. Et huic meæ sententię fauet beatus Thomas, qui in Secunda Secundę quęstione x.artic.v.dicit solas tres esse species infidelitatis,videlicet:Paganos,Iudæos, & Hæreticos:& sub nomine hęreticorum contineri censet quotquot à fide Catholica,quã semel susceperunt,quomodolibet recedunt. Et expresśius.q.xij.art.j.in responsione ad tertium dicit,quod apostasia non importat aliquam speciẽ infidelitatis:sed quandã circunstantiam aggrauantem iuxta illud ij.Pet.ij. Melius erat eis veritatẽ non agnoscere,quàm post cognitam retro ire. Si apostasia non est species distincta ab hæresi consequens est,vt nec etiã apostata sit species distincta ab hæretico. Eidem sententiæ subscribit Gulielmus Ocham prima parte suorũ Dialogorũ lib.iiij.c.xij. Pręterea omnis pœna, quam iura aduersus hæreticos decernunt, etiam huiusmodi apostatis est infligenda: ergo huiusmodi apostatæ sub nomine hæreticorum sunt comprehendendi: quando iura de hæreticis loquuntur: quoniam alioqui nulla esset canonica lex per quam huiusmodi apostatæ puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiterantibus

A bus baptisma, non hos apostatas concernit, qui à fide Catholica recesserunt: sed illis solum, qui ordinem clericatus, aut religionis quam semel fuerant professi; reliquerunt. Et hoc ibidem annotauit glossa in cap. 1. eiusdem tituli. & confirmatur hoc plenius per capitulum, contra Cristianos. de hereticis, lib. vj. illic enim percipitur eos, qui fide Catholica deserta ad ritus Iudæorum redierint, esse velut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis rationibus motus dico apostatam etiam esse censendum hæreticum: sicut ille, qui in vnam solam hæresim lapsus est. In illo tamen opere, quod aduersus omnes hæreses edidi lib. j. cap. ix. aliorũ sequutus sum sentẽtiam, eo quod rem non bene tunc (vt decebat) consideraui. Priorẽ igitur illam sententiam nunc recanto, & præsentẽ amplector tanquã veriorem. Quartum, & vltimum, quod absolutũ, & consummatum facit hæreticũ, est pertinacia: quã si subtraxeris, etiam si errorem fidei contrarium quis teneat, aut doceat, non est censendus hęreticus. Vnde Augustinus in Epistola ad Glorium, & Eleusium, quæ est in ordine epistolarũ eius 162. sic ait. Qui sententiã quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendũt, præsertim quã nõ audacia suæ præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine, veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hęreticos reputandi. Hæc Augustinus. Et habentur hæc verba in capit. Dixit Apostolus, 24. q. 3. Contra hæc forte quis obiiciet Innocentium Tertium huius nominis summum Pontificem, qui quæsitus à Comite Tolosano, quos oporteat dicere manifestos hæreticos, per hæc verba illi respondet. Super quo tibi duximus respondendum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem Catholicam publice prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram prelatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condẽnati super hęretica prauitate. Hæc Innocẽtius. & habentur in cap. Super quibusdam, extra de verb. significatione. Ex istis Innocentij verbis aliquis forte cõtra ea, quæ de pertinacia diximus argumentum sumet, sic inquiens. Innocentius declarans, qui sint dicendi manifesti hæretici nunquam de pertinacia fecit mentionẽ: ergo pertinacia non est necessa

Augu.

B

necessaria. Verum non ita res se habet, vt obiicitur, neque bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocentius tunc non tractabat de hæreticis in generali: sed solum de hæreticis manifestis. Ille enim tunc solum ad quæsita respondet, fuit autem quæsitus non de pertinacia: sed de euidentia, & manifestatione delicti. Dubiũ quidem non erat, qui essent pertinaces, aut hæretici dicẽdi: sed dubium erat, qui hæretici essent pro manifestis habendi. Et ob hanc causam de pertinacia tacuit illam subintelligens, & solum de manifestatione, & euidentia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit: Ex his igitur omnibus, quæ diximus esse necessario requisita, vt quis hæreticus sit censendus, talem colligo hæretici definitionem. Hęreticus est, qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserens, siue de ipsa veritate dubitans. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, quæ diximus, est satis manifesta. His ergo omnibus bene consideratis cuilibet erit satis euidens quantum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum catalogum texens, multos in illo posuit, qui nihil minus, quàm hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt professi, quales sunt Auerrois, & Auicenna, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam etiam ibidem miscuit, qui etsi sanctum baptismum susceperunt, in nullam tamen lapsi sunt hæresim, vt sunt Marrani, Mosarabes. Et certe vt (vt ego existimo) ille non intellexit, qui & ob quã causam dicantur Marrani, aut Mosarabes: ideo operæpreciũ duxi horum vocabulorũ significationes explicare, vt inde manifestũ sit, quàm immerito illos inter hæreticos recensuit. Marrani ab Hispanis vocãtur illi, qui presentium memoria, aut relatu aliorũ præcedentium noscuntur à Iudæis traxisse originẽ. Filius igitur Iudæorũ, aut nepos, aut pronepos, quamuis ipse iam sit verus Christianus, & fidelis Catholicus, semper ab Hispanis vocatur Marranus. Quo fit, vt non ob culpã aliquam suã: sed ob solam parentum suorũ maculã, ille vocetur Marranus. Nulla igitur est causa, propter quam Marranos inter hęreticos quis merito

A rito recensore debeat cum optime possit aliquis esse Marranus,& vere Catholicus & fidelis. Fateor tamen Marrani nomen esse infame,& iniuriosum,tum propter parentes,à quibus descendunt, tum etiã propter Iudaismi suspicionẽ, quam semper cõtra se portãt,propterea,quod experiẽtia cognitum est,multos eorũ ad Iudæorũ ritus, & ceremonias rediisse. Mopsarabes, nec hæretici, nec de hæresi suspecti sunt. Nullum enim errorẽ contra fidem Catholicã tenent: neq; alicui hæresi fauẽt,neq: ab obediẽtia ecclesiæ Romanæ sunt separati:sed solis ceremoniis,quas in diuini officij ordine,& Missæ celebratione tenent, à communi Latinorum vsu differentes. Quæ ceremoniæ, & si ab illis, quibus Romana vtitur ecclesia differant,nõ tamen sunt ab eadem ecclesia Romana vnquã reprobatæ. Nam morẽ illum Mopsarabum, Romana ecclesia approbãte,olim tota seruabat Hispania tẽpore sancti Isidori Archiepiscopi Hispalensis, & sancti Ildefonsi Archiepiscopi Toletani,qui ante noningẽtos annos illis ecclesiis præfuerũt. Qui celebrãdi mos à tẽpore illo adusq; præsentem diẽ in Toleto ciuitate Hispaniæ opulentissima, in quibusdã illius parochiis perpetuo

B tenore seruatus est,& obseruatur adhuc. Extat etiam hodie in magnificentissima illa eiusdem ciuitatis ecclesia cathedrali insignis quædam,& valde opulenta capella, in qua iuxta Mopsarabum ordinem,& ritus,& ceremonias, missa quotidie celebratur,& statutis septem diei horis reliquum totum diurnũ simul,& nocturnum Deo offertur laudis sacrificiũ. Quo autẽ tempore,& ob quam causam desierit hic modus seruari in aliis Hispaniæ partibus, qui voluerit scire,legat generalẽ Hispaniæ historiã,quam illustrissimus, atq; doctissimus Castellæ,& Legionis Rex Alfonsus huius nominis Decimus cõposuit. Hic enim in quarta parte præfatæ historiæ cap.iij.longã & scitu dignissimã de hac re texit narrationem. Verum quia apud alias nationes hęc historia difficillime inueniri posset, ideo quæ Rex ille doctissimus multis verbis descripsit, breuibus ego perstringere decreui,vt rem scitu dignissimam omnibus notam facerem. Tota Hispania,inquit ille,olim missæ sacrificium faciebat iuxta morem Gotthicum à beato Isidoro, & beato Leandro institutum, longè à consuetudine & ritu ecclesiæ Romanæ diuersissimum. Hoc itaque more, & ritu

ritu vbique Hispaniarum seruato, Alfonsus Hispaniæ Rex C
huius nominis sextus, qui Toletum à Sarracenis recepit, Constantiam Gallorum Regis filiam duxit vxorem. Quæ cum vidisset sacrum Missæ officium longe alio more, & ritu in Hispania, quàm in Francia celebrari, quæ mores, & ritus ecclesiæ Romanæ in illo officio seruabat, orauit maritum Regem, vt morem illum, & Missæ ceremonias ex vniuersa prorsus Hispania tolleret, & loco illius Gallum substitueret, qui Romanæ ecclesiæ erat conformis. De qua re nihil voluit Rex definire nisi prius (vt par erat) consuleret Gregorium septimum huius nominis summum Pontificem, qui tunc vniuersæ præerat ecclesiæ. Pontifex vero re (vt decebat) plene examinata, legatis respōdit, antiquum Hispaniæ morem, qui bonus & sanctus erat, & à sanctis patribus institutus, non esse deserendum, quinimò potius per omnia seruandum. Regina vero iterum Regem pro abrogando illo officio instantissime precatur, cuius votis Rex satisfacere cupiens, conuentum generalem tam ex ecclesiasticis, quàm ex secularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ votum prodit, petitque, vt illi satisfacere vellent, cui Reginæ petitioni cum omnes contradicerent, tandem ex illorum omnium, & Regis concordi sententia decretum est, vt tres hæc armorum conflictu D
definiretur, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gottico, aut Mopsarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina & rege signandus. Ventum est ad pugnam, & qui pro officio Mopsarabum decertabat victor euasit. Sed nec his visis Regina quiescere voluit: sed, vt sunt importunæ, & pertinaces fœminæ, quousque satis suis votis fiat Regem iterum acrius, & vehementius solicitat, qui, vt Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, vt Gotthicum officium deserere, & Gallicum, seu Romanum recipere vellent. Illis autem omnino contradicentibus ex communi omnium consensu decretum est, vt magno aliquo, atque vasto igne accenso duo libri in illum proiicerentur, quorum vnus Missæ officium cōtineret iuxta ritum Gallicum, alter iuxta antiquum Hispaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum est à Bernardo Archiepiscopo Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti agebatur

batur

A batur) vt per ieiunij meritum Deus exoratus reuelare vellet per miraculosi ostensionem, quid esset agendum. Proijciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, siue Romanum tenebat officium, cœpit ex igne stridorem quendam facere, & statim saltu quodam ab igne resiliit. Liber autem, qui officium Gotthicum, siue Mopsarabum continebat, perseuerauit absque vlla lęsione in medio ignis quousque ille fuit prorsus extinctus. Sed nec tanto miraculo viso Regina cedere voluit, ob quam causam Rex deinceps noluit regnum (vt ante fecerat) hortari: sed præcipere, & variis minis cogere, vt officio antiquo relicto Gallicum, siue Romanum reciperent. Quod non sine lachrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remansit, qui inibi vsque in hodiernum diem seruatus est. Et inde ortum est vulgare prouerbium apud Hispanos: *Alla van leyes, do quieren Reyes.* Quod in latinam linguam versum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur. Hanc tam largam historiam hic retexere voluimus, vt apertè inde ostenderemus, quàm sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Catalogo hæreticorum, Mosarabes inseruit.

B

De solutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur.

CAP. VIII.

EX his, quæ in proxime præcedenti cap. disseruimus, aliqua non paruæ difficultatis dubia occurrere possunt, quibus omnibus hic respōdere decreui, vt omnē dubitationis causam tollam, & sic rem absolutam relinquam.

Primum dubium est de Cathecumeno, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiēdi baptismum, si ante quàm baptismatis vnda tingatur in aliquā hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat: Et forte alicui videbitur talem non esse hæreticum dicendum, nec velut talem puniendum, propterea quod nōdum baptismum suscepit, atque ideo ecclesiæ domum non intrauit, & per consequens ecclesiæ iudicio nōdum fuit subiectus. Sed qui sic sentit, maxime fallitur, & toto (vt dicitur) errat cœlo. Nam Catechumenus, qui firmo animo statuit

ſtatuit baptiſmatis vnda mundari, ſi in hoc propoſito perſeuerãs ab hac luce neceſsitate coactus ſine aquæ aſperſione decedat, proculdubio ſaluabitur: quoniam etſi baptiſmo aquæ non ſit baptizatus, eſt tamen baptiſmo flaminis, qui per ſecretã Sancti ſpiritus infuſionẽ ſit baptizatus: de quo baptiſmo Chriſtus in cœlos aſcendens, ſanctúmq; Apoſtolis ſuis promittens Spiritũ, ait: Vos autẽ baptizabimini Spiritu ſancto nõ poſt multos hos dies. Spiritu baptizandos dixit propter gratiã, quam in aduẽtu Spiritus ſancti recepturi erant, & per quam ab omni peccatorũ inquinamẽto erãt mundandi. Baptiſmus igitur, qui à theologicis ſcholaſticis flaminis dicitur: ſicut animas à peccatis mundare valet, ita etiam ſaluare. At extra eccleſiam non eſt ſalus. Eſt enim ecclesia (vt beatus Petrus interpretatur) figurata per arcam Noe. extra quam quotquot inuenti ſunt, periere, & ſoli, qui in illam intrauerunt, ſaluati ſunt. Ex his aperte cõſequitur eum, qui firmo animo baptiſmũ aquę ſuſcipere ſtatuit, iam tunc eccleſiã intraſſe cum ſit in ſtatu ſalutis, quæ extra eccleſiam (vt diximus) haberi nõ poteſt: etſi hoc animę ſuæ firmum eſſe propoſitum eccleſiæ palàm oſtendit, ab illa baptiſmum Publicitus petens hoc ipſo eccleſiæ ſe ſubdidit, quamuis ab illa baptiſmum, quem petit non ſuſceperit. Et confirmatur per capitulum, Veniens, de presbytero non baptizato. vbi hæc habentur verba. Non ſolum per ſacramentum fidei: ſed per fidem etiam ſacramẽti, quis efficitur proculdubio membrum Chriſti. Hæc ibi. Sed per ſolam fidem ſine ſacramento baptiſmi efficitur homo membrum Chriſti, ergo etiã membrum eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanquam pars, & membrum illius. Quo fit, vt Cathecuminus, qui firmo, & conſtanti animo baptiſmum ab eccleſia petiit, ſi poſtquam fuerat de recta fide edoctus, in hæreſim aliquam antequam baptiſmum aquæ ſuſcipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, ſit cenſendus hæreticus, & velut talis: niſi reſipuerit puniendus, non tamen (vt exiſtimo) ita acriter, ac ſi baptiſmum aquæ ſuſcepiſſet. Hæc tamen de illo ſolo intelligenda eſſe volo, qui poſt firmum de ſuſcipiẽdo baptiſmate propoſitum, fuit ſufficienter de recta fide edoctus, & poſt huiuſmodi doctrinam receptam propoſiti pœnitens in hæreſim lapſus eſt. Alioqui ſi in hæreſim laberetur antequam fuiſſet

Marginalia: C (beside line 1); 1. Pet. 3 (beside "etiam ſaluare"); D (beside "ptiſmum Publicitus petens")

A fuisset plene de Catholica fide instructus (vt infra proxime dicemus) talis non esset hæreticus censendus.

Secunda dubitatio est de paruulo baptizato, qui ante vsum rationis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis peruenit, fidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legem, de qua fuit instructus, est amplexatus, an hic talis sit hæreticus, & apostata censendus, & velut talis si à Christianis caperetur, puniendus? Et quod talis sit hæreticus dicendus, videtur conuinci: quia omnia, quę in vulgari hæretici definitione describuntur, illi aptissime conueniunt. Nam hæresim pertinaciter tuetur, aut fidem prorsus deseruit, postquam Christum per baptismum induerat. Verum ego aliter dicendum esse sentio: quoniam vt quis hæreticus merito dicatur (mea quidem sententia) non satis est illum hæresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri, nisi post eiusdem baptismi susceptionem fuerit de vera fide edoctus. Sola siquidem fides infusa, quæ per baptismum datur, sine aliqua viua voce doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologorum sententiam, minime sufficit ad credendum. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine B prædicante? sicut scriptum est. Quàm speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantiũ bona. Sed non omnes obediunt Euangelio. Isaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Quibus verbis Paulus Apostolus apertissime docet veram fidem verbi Dei prædicatione nullum hominem per se assequi posse. Oportet igitur, vt hæreticus nõ dicatur qui sine verbi Dei prædicatione fidem plenam non est assequutus, quam (vt diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, vt quis damnetur: quia non fecit id, quod nullo modo facere poterat. Idem etiam dicẽdum censeo de Iudæis, & Sarracenis & aliis infidelibus, qui adulta ætate baptisma suscipiunt, non esse illos statim dicendos hæreticos, si post baptisma susceptum, & antequam de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliquam lapsi fuerint. De his enim merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cum tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi, etsi post admonitionem & charitatiuam correctionem in eundem labantur

Rom. 10
Naum. 1
Isai. 53

errorem, iam non ex ignorantia sed ex malitia illos errasse merito credetur. Ille igitur qui baptismo suscepto ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum illis nutritus, illorum sectam colit, si postea à Christianis capi contingat (vt ego sentio) erit admonendus & de vera fide docendus, non tamen est hæreticus censendus, neque vt talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo qui baptizatus est non in vera & necessaria forma, qui etsi verum baptismum non suscepit, tamen propter baptismum, se Christianum dicit & prædicat, & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hæresim aliquam pertinaciter tueatur, an sit dicendus hæreticus? Gulielmus Ocham parte j. suorum Dialogorum, lib. iij. cap. ij. & iij. dicit talem esse dicendum hæreticum. Ego tamen ab illo in hac parte longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab ecclesiæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam beatus Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica epistola loquens postquam illos Antichristos esse dixerat, hæc ait: Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis. Didymus Alexandrinus in expositione huius epistolæ declarat quo pacto hæretici sint dicendi Antichristi, sic inquiens. Consequens est enim quod qui semetipsos collegio fidelium segregarunt, Antichristi sunt. Quomodo non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quàm Christi confitetur ecclesia? Hæc Didymus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesiæ vnitate cui se in baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gloriam æternam sunt prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic probat beatus Ioannes. Nam si fuissent (inquit ille) ex nobis permansissent vtique nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesiæ domo recedit. At qui ecclesiæ domum nunquam intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur vt qui ecclesiam nondum intrauit, hereticus esse non possit. Ille autem qui non iuxta veram & necessariam baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit verum baptismum, ita nec etiam intra ecclesiæ domum intrauit. Ille ergo quamuis in hæresim aliquam labatur eámque pertinaciter tueatur, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc verum esse credo, quando ille sciuit se vera baptismi forma qua

j. Ioann. 2 *Didym.*

C D

A qua omnes Christiani vtuntur, non esse baptizatum, & vult sic permanere. Tunc enim nec baptizatus esset baptismo fluminis, nec baptismo flaminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizatus est, putans se bene baptizatum, tunc si vsum rationis habet quamuis non sit baptizatus Baptismo aquę, est tamen baptizatus interiore baptismo, & hoc (vt supra diximus) satis est, vt hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam firmiter tenet & docet, ac si esset verus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libentius vellem aliorum audire sententiam quàm dicere meam. Dicam tamen quod sentio ne gratis videar mouisse quæstionem. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, propterea quod ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis autem qui post susceptum baptismum, pertinaciter circa fidem errat, concordi omnium recte sapientium sententia censetur hæreticus, ergo iste de quo præsens agitur sermo censendus est hæreticus. At, quod iste talis erret
B in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis causam tollam testimonio Augustini qui errorem definiens in Enchiridio ad Laurent. cap. xvij. sic ait. Nibil aliud est errare, quàm verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertum'ue pro certo, siue falsum sit, siue verum. Hæc ille. Iste qui alicuius opinionem putat esse Catholicam fidem, & tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicam tuetur, incerta tenet pro certis, ergo iuxta Augustini sententiam errat. Præterea iste sic sentiens, eo ipso ecclesiæ Catholicæ contumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia illa quæ iuxta istius sententiam sunt certissima, ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio istius ecclesia: quia (vt Augustinus dixit) errare est certum habere pro incerto. Hec autem de ecclesia quæ diuino semper illustratur spiritu, quisquis putauerit, hæreticus ab omnibus Catholicis censebitur. Merito igitur ille dicetur hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam obstinato animo ac fidem Catholicam tuetur. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Ecclesia nihil de conceptione

Deiparæ virginis hactenus definiuit, an fuerit cum peccato originali aut sine illo concepta? sed liberum cuique dimittit, vt quam voluerit, de hac re teneat opinionem. Sic enim definiuit Syxtus Pontifex huius nominis quartus, in extrauaganti quæ incipit, Graue nimis, quam decretalem extrauagantem concilium Tridentinum sess. iiij. confirmauit. Si quis stante hac ecclesiæ definitione, alterutram opinionem tam firmo animo tueretur, vt illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sentẽtia tam pertinaciter perseueret vt pro illa sit mortem subire paratus, hic talis absque vlla dubitatione erit censendus hæreticus. Quia ecclesię definitioni sic parere refugit, vt illam errare pertinaciter credat, cum ea quæ istius iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem virginem Deiparam sine peccato originali conceptam fuisse credo. Quia hoc magis pium est, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius generis humani redemptoris dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens. Attamen non tam firmo animo hanc teneo sententiam, vt illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro huius sententiæ tutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de aliis iudicandum esse arbitror: ita vt quisquis opinionem aliquam de rebus fidei differentem tam firmo animo & tam certe tuetur, vt tueretur fidem Catholicam, sit hæreticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, vt si Papa, aut concilium vniuersale recte congregatum Deus contrarium docere permisisset, imò nec si angelus de cœlo (vt ait Paulus) oppositum annunciasset, illi credere non deberet. Tam constantem autem animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra hæresis notã licet habere. Nam qui tam firmo animo huiusmodi sententias controuersas tueretur, vt ecclesiæ illud dicenti nõ esset obedire paratus, eo ipso putaret ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima hæresis. Si quis vero aliquam opinionem de rebus fidei differentem, quantumlibet firmo animo teneat: & putet illam esse fidem Catholicam paratus tamen ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret, nunquam ob hoc dicetur hæreticus.

Gal. 1

Quid

A *Quid sit pertinacia, & quis sit pertinax dicendus, vt per hoc merito hæreticus possit censeri.*

CAP. IX.

QVamuis longam, & (vt arbitror) satis exactam de hæretici definitione disputationem fecerim, propter id tamen quod de pertinacia ibidem dictum est, quisquam forte hæsitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset pertinax censendus: vt (si alia adsint) posset merito hæreticus appellari. Vt igitur rem vndique absolutam relinquerem: visum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica videtur esse perplexitas explicare. Pertinacia à pertendendo dicitur. Nam (vt dixit Marcus Varro) in quo non debet pertendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo vero oporteat manere, si in eo perstet, perseuerantia vocatur. Aliquando tamen in bonam partem sumitur pro perseuerantia. Seneca lib. vij. de beneficijs: Vincit malos perti nax bonitas, & Liuius ait: Vincit omnia pertinax virtus. Vterq; pertinacem dixit pro perseuerante, propter nimiam illorum inter se vicinitatem. Nam (vt ait B Cicero in officiis) pertinacia finitima est perseuerantiæ, quia vtraque in rebus cœptis persistit. Separantur tamen per id, circa quod versantur: quia perseuerantia occupatur in bono pertinacia in malo. Hac igitur vocis significatione præmissa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinandus. Pertinax est, qui persistit in errore, quem sub reatu culpæ deserere tenetur. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solum illum esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit: sed qui de veritate dubitat. Quoniam (vt supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, qui de certa veritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, vt ita etiam quis posit esse pertinax dubitando id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc causam loco proxime citato docuimus, dubium in fide esse dicendum hæreticum, si cum pertinacia dubitauerit. Tunc autem aliquem in errore persistere dicimus, quando admonitus errorem suum reuocare contemnit. Deinde additum est in definitione pertinacis,

quòd teneatur deserere errorem in quo persistit: quoniam C
licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicendus. Multi quidem sunt errore aliquo decepti, qui sic errantes, non peccant: propterea quod veritatem illi errori oppositam scire non tenentur. Potest enim quis citra omnem culpam errare circa numerum, & vim elementorum, motum cœlorum, effectus siderum, naturas animalium, & cætera huiusmodi, ad quæ scienda, fides Catholica non cogit. Nam Augustinus de huiusmodi erroribus loquēs in Enchiridio cap. xxj. ita ait. In his atq; huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed etiam in his, quæ sunt in sacra scriptura expressa, possunt multi sine omni labe peccati errare, quia cum non omnes teneantur scire omnia ibidem contenta, oportet, vt qui per ignorātiam alicuius illorum errauerit, sit (vt supra docuimus) excusatus à culpa. At errans qui nō peccat, pertinax non est censendus: quoniam pertinax sine peccato esse non potest. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deserere teneatur. Videndum est igitur quis teneatur renūciare errori, quem asserit, aut tuetur, & inde luce clarius euadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hanc in primis statuo certissimā regulam. Quisquis scit assertionem suam esse contra sacrā scripturā, aut alicuius concilij generalis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut contra cōmunem omniū Catholicorū doctorum sententiā, aut cōtra tacitum totius ecclesiæ consensum errat, & peccat, & si à peccato liberari cupit, tenetur statim errorē suū reuocare. Is igitur, qui sic sciens errat, statim sine vlla vlteriori monitione est pertinax censendus. Quoniam sacra scriptura, aut ecclesiæ definitio, quam optime nouit, plus quàm pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus valet. Nam sicut qui agit contra præceptum cuius transgressioni est à iure adiuncta excommunicatio, censetur contumax: quia quamuis nulla præcesserit hominis

August.

D

adm

A admonitio, præcessit tamen iuris cautio, quæ pluris est existimanda, quã tres hominis monitiones, ita etiã, qui contrà scripturã sacrã, aut ecclesiæ diffinitionẽ sciens errat, etiam si nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicetur. Cæterum, si quis contra apertã Catholicæ ecclesiæ sententiam aliquid asserat; propterea quia ignorat id, quod asserit esse contra fidẽ Catholicam, non est pertinax, & per consequens, neq; hæreticus censendus. Neq; ad id dicẽdum gratis moueor: sed plurimis sanctorũ doctorũ authoritatibus, & vrgẽtissima ratione motus id assero. Potest quidem fieri vt quis in vniuersali fidem Catholicã habeat credens omnia in scriptura sacra contẽta, & omnia quæ ecclesia tenet, & docet esse vera, & nilulominus erret circa aliquod particulare: quia ignorat illud esse cõtra scripturã sacram, aut contra ecclesiæ determinationem, imo potius credit ecclesiã ita sentire: sicut ipse sentit, & propterea credit; quia putat ecclesiam ita credere, non crediturus, si constaret sibi ecclesiam aliter sentire. Nullus sanæ mentis dicet hunc talem peccare: quia ignorantia illum excusat, si res est talis, vt ille eam scire non teneatur. Nam Christus pharisæis lo-

B quens ait: Si cæci essetis, non haberetis peccatũ. Quæ verba exponens Theophilactus super Ioannem ait: Vos quidem de corporali cæcitate interrogatis, ego autẽ de animi cæcitate dico, quod si essetis cæci, hoc est, imperiti scripturarum non haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est enim non omnes eadem lege teneri circa fidem: quoniam plus exigitur, à viro docto, quàm ab idiota, plus à viro Ecclesiastico & sacris dedito, quàm à laico, & prophano; plura oportet scire prælatum quàm subditum. Labia sacerdotis (ait Deus per Malachiam prophetam) custodient scientiã & legem requirent ex ore eius, quia Angelus domini exercituum est. Prælatos & prædicatores licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi, non tamen ita excusat à peccato: quia tenẽtur scire omnia, quæ ad officium suum exequendũ sunt necessaria. Nihil debet prędicator coram populo effundere, quod non sit illi perfecte exploratum, & de quo non sit certus verum esse, quod prædicat, & si per ignorantiam errauit, ignorantia non excusabit illum à peccato: quia tenebatur scire. Si tamen reuera paratus est corrigi cum ecclesia aliud docuerit, quam-

Ioan. 9 *Theoph.* *Mal. 2*

uis pecc uit: quia quod ignorauerit, docere tentauit, non C tamen: st hæreticus censendus, & per consequens non tanquam h æreticus: sed tanquam temerarius erit puniendus. Alij vi i docti possunt per ignorantiam excusari, aliquando etiam in his, quæ sunt explicitè damnata, quia videlicet nesciebant esse dánata. Non enim tenentur viri eruditi scire omnes hæreses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non omnia conciliorum decreta scire tenentur, & ideo si per ignorantiam aliquid dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi. Plæbs indocta, & promiscuum vulgus non tenetur scire plusquam eos fidei articulos qui in apostolorum sym bolo explicantur, neq; ad subtilem illorum intelligentiam obligatur, sed satis est illi si grosso modo intelligat, dummodo hanc habeat animi promptitudinem, vt paratum sit credere quidquid aliud ecclesia docuerit. Si rusticus homo quidquam aliud preter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illum excusabit. Ex quibus apertissime consequitur, vt talis ob hanc causam hæreticus non sit dicendus, quia error cui non est adiuncta malitia, non valet hominem efficere hæreticum. Nullus enim homo qui est sine peccato, est hæreticus censendus, quoniam qui D est sine peccato, est in statu salutis, hæreticus autem non est in statu salutis, quia sine fide (vt ait Paulus) impossibile est placere Deo. At vulgaris homo qui errauit per ignorantiam eorum quæ scite non tenebatur, est sine peccato, ergo ille talis non est hæreticus censendus. Præterea beatus Augustinus in libro de Baptismo contra Donatum hoc idem confirmat sic inquiens. Si aliquis hoc idem sentiat de Christo quod Fotinus opinatus est, & in ecclesia Catholica baptizatur, & hoc credit esse fidem Catholicam, nondum dico esse hæreticum, nisi manifesta doctrina Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Hæc Augustinus. Et beatus Hieronymus in epistola quadam ad Damasum, huic fauet sententiæ, sic inquiens. Si autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare voluerit, se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc verba in cap. Hæc est fides. xxiiij. quest. j. In quibus verbis Hieronymus innuit non omnem qui contra Papæ iudicium & determinationem

Hebr. 11

Augusti.

Hier.

A nationem sentit, esse dicendum hæreticum, quia posibile fore censuit vt talis per imperitiam & ignorantiam sic sentiret. Quod si contigisset, non putauit illum dicendum esse hæreticum, sed imperitum, atq; ideo non dixit absolute illum talem esse dicendum hæreticum, sed subdisiunctione posuit imperitum vel maleuolum, vel hæreticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominẽ etiam si quemlibet pestilentem errorem teneat & doceat, dicendum esse hæreticum si absente malitia ex sola id dixerit ignorantia. Qualiter autem posit quis à pertinacia per allegationem ignorantiæ excusari, hoc iura positiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorantiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, testibus & iudiciis possunt & debẽt iudices ecclesiastici præsentẽ vel præteritam ignorantiam in errante conuincere. De hoc solo hæreticorum inquisitores admonere decreui, vt cum aliquem in fide errantem comprehenderint, diligenter considerent personæ & erroris qualitatem, & his bene circumspectis facile intelligent quis & in quo errore posit per ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res quam asserit
B est ex illis quas non omnes scire tenentur, inuestigandum est primò an posit per testes aut alio modo conuinci illum scire assertionem suam esse contra fidem Catholicam: & tunc merito pertinax, & per consequens hæreticus merito censebitur. Si autem illum sic scire, aperte probari non posit, tunc examinandus est an sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet ecclesia: & si se vere paratum ostenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicetur. Si autem non sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet ecclesia, ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicetur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum esse censeo, quia qui rei alicuius est prorsus oblitus, tunc censeri debet ignarus. Et certe hic talis quamuis in fide erret etiam circa illa quæ eum olim sciuisse constat, si se oblitum iam fuisse quouis modo persuadere poterit, est à pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autem se fuisse oblitum, si cum reuocatum fuerit ad memoriam id cui contradicit, statim sine vlla repugnantia illud complectitur, & errorem suum reuocat.

Nam hoc modo aliquos sanctos doctores ab hæresi excu- C
samus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorum quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidem exponens illud saluatoris apud Matthæum, Quem dicunt homines

Mat.16 esse filium hominis? hæc ait: Non dicit quem me dicunt esse homines? ne iactanter de se quærere videretur. Hæc

Hierony. Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertissime

Luc.19 contradicit Lucæ Euangelistæ qui eandem narrans historiam, refert Christum dixisse, Quem me dicunt esse turbæ? Credendum est tamen Hieronymum cum illa scripsit, oblitum fuisse huiusmodi verborum Lucæ. Idem beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum interpretans illud ex Matthæi nono, Ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem suam dicit. Ciuitatem eius non aliam intelligimus quàm Nazarethe vnde Nazareus appellatus est. Hæc ille. Hæc tamen interpretatio apertissime contradicit Marco Euangelistæ, qui capit.ij. eandem narrans historiam, dicit ciuitatem illam in quam tunc Christus intrauit esse Capharnaum. beatus

Ambr. Ambrosius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Iacobum illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne vidit, fuisse primum Hierosolymitanum episcopum. Hæc tamen sententia velut ex diame- D

Matt.17 tro pugnat cum Matthæo, qui transfigurationem Christi describens, dicit Iacobum illum fuisse fratrem Ioannis, qui (vt ex historia Actuum Apostolorum conuincitur) non fuit Hierosolymorum episcopus. Multa alia similia apud sacros, & sanctos doctores inueniuntur, nec tamen per hæc, eorum sanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum est. Pie siquidem credendum est illos hæc tunc scripsisse non recolentes nec attendentes quid de illa re alibi scriptura sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, quæ scripserunt, scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, vt non statim aliquem pertinacem, & hæreticum censeat, quamuis ille propositionem asserat, quam scit ab ecclesia damnatam nisi illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab ecclesia damnatam. Potest quidem fieri, vt vna propositio ab ecclesia damnata plures habeat sensus, vnum falsum, iuxta quem

ab

A ab ecclesia reiicitur, alium verum, iuxta quem minime damnatur. Hæc enim propositio: Deus creat mala, hæretica est, & ab ecclesia damnata. Nam beatus August. in lib. de hæresibus capit. lxvij. Florinianos dicit esse hæreticos ob id solum: quia Deum creasse mala dicebant, contra scripturam sacram, quæ ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et capit. lxv. idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deum creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiam prophetam dicit: Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Hæc autem simul stare non possunt, vt ambo contradictoria falsa, & hæretica esse dicantur, nisi vtrunque eorum duplicem sensum habeat, ita vt iuxta vnum sensum vera, & catholica assertio, iuxta alium vero falsa, & hæretica censeatur. Est enim malum quoddam pœnæ, est etiam malum aliud culpæ. Creat igitur Deus mala (vt Augustinus ibidem ait) pœnas iustissimas irrogando, quod Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas, atque substantias, inquantum sunt naturæ, atque substantiæ: qua B in re Florinus errabat. Si quis igitur hanc damnatam propositionem asseruerit: Deus creat mala, aut illius contradictoriam: Deus non creat mala, quamuis sciat esse ab ecclesia damnatam, non est ob hoc pertinax & hæreticus censendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab ecclesia damnatam. In cuius rei confirmationem, dicit Hilarius in libro, de Trinitate. De intelligentia enim hæresis non de scriptura orta est, & sensus non sermo fit crimen. Hæc ille. Circa præfata hoc vnum addere statui, & de illo admonere lectorem decreui, vt omnia quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicam asserit, illa etiam de illo qui dubitat, dicenda esse putet, ita vt qui de aliquo eorum quæ scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax, & (vt alio capite diximus) hæreticus merito dicetur: quoniam is talis etiam errat, & persistit in errore quem sub interminatione gehennæ deserere tenetur.

Genes. 1 *Esai. 45* *Hilar.*

Secunda de pertinace regula sit hæc. Quisquis contra fidem quam ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat,

errat, si legitime admonitus fuerit, tenetur errorem suum reuocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus censendus. Hæc regula probatur testimonio beati Augustini contra Manichæos sic dicẽtis: Qui in ecclesia Christi morbidum aliquid, prauúmque quid sapiunt, si correcti vt sanum, rectúmque sapiunt, resistunt contumaciter suáque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: sed defensare persistunt, hæretici sunt. Hæc Augustinus. & habetur xxiiij. q. iij. cap. quia in ecclesia. Sed forte contra hanc regulam quis obiiciet, quod is, qui per ignorantiam in fide errat, putans verum esse, & Catholicum, quod asserit non tenetur errorem suum reuocare: quia sic reuocans mentiretur, & qui contra conscientiam agit (vt commune theologorum prouerbium ait) ædificat ad gehennam. Hanc obiectionem facillime reiicimus, dicentes hunc talem qui per ignorantiam in fide errat falsum pro vero asserens: sicut tenetur errorem suum verbo reuocare, ita etiam tenetur sententiam mente mutare, & conscientiam deponere, vt quod prius credebat esse verũ, postea credat esse falsum. Prius quidem mentis sententiam mutare tenetur, deinde vero errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, corde credet (vt Paulus præcipit) ad iustitiam, & ore faciet confessionem ad salutem.

Augusti. *Rom. 10*

Tertia regula sit hæc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat, postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore suo admonitus, tenetur diligenter veritatem inquirere, & viros doctos & Catholicos de ea re consulere animo amplectendi eam doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa. Hanc sententiam docet Augusti. in epistola ad Glorium, & Eleusium, quæ est in ordine epistolarum illius. 162. sic inquiens: Qui sententiam suam quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Hæc Augustinus. In quibus verbis id considerandum est quod ait, & quærunt cauta solicitudine veritatem, ex quibus satis aperte colligitur eum qui in fide catholica errat, si veritatem cauta solicitudine quærere contemnit,

Augusti:

A temnit, eſſe pertinacem & hæreticum cenſendum.

Quarta regula ſit hæc: Omnis qui contra fidem quam catholica tenet eccleſia per ignorantiam, errat & iurat ſe nunquam aſſertionem ſuam deſerturum, ſtatim abſque vlla præuia admonitione eſt pertinax & hæreticus cenſendus. Huius regulæ certitudo ſic conuincitur. Quiſquis non eſt paratus corrigi eſt pertinax cenſendus, ſed qui iurat ſe non diſceſſurum ab ea ſententia quam tenet, non eſt paratus corrigi, ergo ille eſt pertinax cenſendus. Sed contra hoc quis forte arguet, dicens hunc talem non eſſe pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem ſuum reuocare niſi prius admonitus fuerit, ex quo videtur colligi illum non eſſe dicendum pertinacem. Nam iuxta ea quæ ſuperius diximus, nullus eſt dicendus pertinax qui non tenetur reuocare errorem quem tenet. Reſpondeo concedens hunc talem non teneri, ad reuocationem ſui erroris, ante admonitionem, tenetur tamen non tam firmo animo, ſuo errori adhærere, vt non ſit paratus obedire corrigenti. Tenetur quidem illam animi firmitatem reuocare, vt paratus ſit obedire iis quibus obedire
B tenetur & illorum doctrinam ſuſcipere. Sed dices. Nunquid hic talis poterit per ignorantiam à pertinacia excuſari? Nam ignorantia excuſat à mendacio illum qui aſſerit falſum quod putat eſſe verum, iuxta ſententiam Auguſtini *Auguſti.* in Enchiridio, dicentis. Nemo mentiens iudicandus eſt qui dicit falſum quod putat verum, quia quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe ſed fallitur. Hæc ille, & habentur hæc verba in capit. Is autem, vigeſimaſecunda quæſtione ſecunda. Fateor quidem aliquem excuſari poſſe à mendacio, qui tamen nullatenus à temeritate excuſari poteſt. Propter quod Auguſtinus poſt illa verba quæ nunc proxime citauimus, continuo hæc ſubiungit. Non itaque mendacij, ſed aliquando temeritatis arguendus eſt qui falſa incautus credit & pro veris habet. Hæc Auguſtinus. Ita etiam ego dico illum qui iurat ſe non recantaturum ſententiam ſuam quam per ignorantiam putat eſſe veram, excuſari ab errore & mendacio, ſed non excuſari à temeritate iuramenti, & ab illa animi firmitate quæ omnem prorſus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta ſat erunt.

Qualis debeat legitima admonitio esse, vt qui illam contempserit, sit merito pertinax censendus.

CAPVT X.

MVlti sunt circa fidem Catholicam errantes, qui (vt præcedente capitulo præfati sumus) antequam legitime admoneantur, errorem suum reuocare non tenentur, atque ideo ante huiusmodi admonitionem non sunt pertinaces censendi. Cum igitur horũ pertinacia vt manifestari posſit, ex admonitione pendeat, operæprecium, & necessarium fuit de admonitione differere qualem illã esse oporteat, & à quo sit facienda, & quoties iteranda, vt legitima merito censeatur. Vt autem hæc omnia melius absoluantur, varias hæresum conditiones & qualitates ante omnia considerare oportet, quoniam iuxta illarum varietatem, diuersam etiã admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hæreses aperte damnatæ, aliæ sunt non aperte sed latenter damnatæ. Aperte damnatas hæreses illas esse dico, quæ per expressam ecclesiæ definitionẽ sunt damnatæ, aut quarum contradictoriæ, sunt expressæ & manifestæ in sacra scriptura, aut ex aliis in sacra scriptura cõtentis manifestissima consequentia deducuntur. Si quis gratia exempli diceret, Dauid non fuisse Regem, hæresis esset aperte damnata, quia licet non sit in aliquo concilio damnata, illius tamen contradictoria est expressa in sacris literis. Si quis etiam diceret, Iacob Patriarcham non esse nepotem Abrahæ, hæresis esset aperte damnata, quia licet contradictoria illius non sit expressa in sacra scriptura sub eisdem vocibus, manifestissima tamen consequentia colligitur ex aliis in eadem scriptura contentis. Nam illic habetur Iacob esse filium Isaac, & Isaac filium Abrahæ: ex quibus euidenter colligitur Iacob esse nepotẽ Abrahæ. Hæresis non aperte damnata est illa quæ non est damnata per expressam ecclesiæ definitionem, neque illius contradictoria est expressa in sacra scriptura aut ex aliis in sacra scriptura cõtentis manifestissima & immediata consequentia deducitur, sed solum per ambages & per multos discursus, qui nõ sunt omnibus noti, ex aliis contentis in sacra scriptura conuincitur esse hæretica.

A retica. Tales sunt omnes istæ propositiones. Non sunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorsus est valoris plusquam aqua non benedicta. Omnes benedictiones, quas ecclesia facit aut dicit super aquam, vinum, panem, salem, ceram & cætera huiusmodi sunt irridendæ,& contemnendæ. Christianis nullo pacto bellare licet. Animæ in purgatorio possunt mereri, & demereri. Episcopi non sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Omnes istæ assertiones sunt hæreticæ,non tamē expresse damnatæ,nec facile quisque cognoscet illas esse hæreticas: quia vt hæreses esse pateat, multis argumentationibus est opus. Multos oportet facere discursus,& longa indiget lectione,quisquis illas propositiones hæreticas esse conuincere voluerit. Hac igitur hæresum varietate præmissa, aliquas certissimas conclusiones subiungam, ex quibus quidquid ad hanc rem pertinet facillime colligi potest. Sit igitur hæc prima conclusio. Si quis in hæresim aperte damnatam inciderit, vt errorem suum reuocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam ecclesiæ definitionem,aut contradictoriā illius heresis ostendendo in sacra scriptura,aut contradictoriam illius euidenti, & immediata consequentia deducendo ex aliis in sacra scriptura contentis. Nec opus est hanc admonitionem iterato facere, vt ille legitime admonitus sit dicendus: quia etsi semel duntaxat id fiat, legitima dicetur admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte ostenditur erranti assertionem suam Catholicæ veritati repugnare,vt quisquis demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum. Ex his sequitur, vt qui huiusmodi admonitionem non suscipit: sed illa post habita errorem suum reuocare contemnit,pertinax, & per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa,oppugnare non veretur: quo fit, vt (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ita pertinax sit dicendus. Sed nūquid si taliter errans habet aliqua argumēta,quibus motus est, vt errorem illum teneret,licebit illi ante erroris sui reuocationē, taliū argumentorum dissolutionē petere? Minime: Quia tenetur captiuare intellectū suum in obsequium fidei. Et (vt Hieronymus ait) *2. Cor. 10* *Hierony.*

B

ait) fides pura. Et aperta confessio non quærit strophas, & argumenta verborum. Postquam autem errorem suum reuocauerit, tunc licebit illi argumentorum quibus ligatus erat ne veritatem agnosceret, solutionem petere, vt fidem quã credit, melius intelligere valeat, & in illa plenius confirmari. Forte adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito, à paroco ad Episcopum, & ab episcopo aut inquisitore ad summũ pontificem appellare? Respõdeo, quod illi qui legitime admonitus aut correptus est appellare non licet, & si appellare tentauerit, eius appellatio est inanis & maligna censenda. Quo fit vt non obstante tali appellatione, sit per ecclesiam tanquam pertinax & hæreticus censendus. Nam ea quæ iam semel sunt legitime per ecclesiam definita, non opus est vt nouis postmodum tractatibus iterum definiãtur. Vnde Leo Papa huius nominis primus epistola vigesima secunda scribens Martiano Augusto de his quæ in concilio Chalcedonensi tractanda erant, sic ait. Per dominum nostrum Iesum Christum qui regni vestri est author & rector, obtestor & obsecro clemẽtiam vestram, vt in præsenti synodo fidem quam beati Patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et idem dicit Gelasius Papa in cap. Maiores. xxiiij. quæst. j. & Felix Papa in capit. Achatius. eadem causa & quæstione. Secunda conclusio: Qui errat asserens aliquam hæresim non aperte damnatam quamuis sit admonitus à prædicatore, aut paroco, aut Episcopo, aut alio quouis homine summo Pontifice inferiore, non tenetur reuocare errorem suum, nisi per manifesta, & euidentia argumenta illi ostendatur assertionem suam esse contra fidem Catholicam, præsertim sic est vir doctus, qui sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hæresim possent afferri. Nam de viro idiota (vt infra dicemus) alia est habenda ratio. Quo fit, vt admonitio, quæ sine huiusmodi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus præter summum Pontificem (vt supra capitulo quinto diximus) potest de hæresi sic censere, vt illius censuræ omnes obedire teneantur, ergo ad nullius præterquam summi Pontificis

Leo papa

C D

A monitionem tenetur quis assertionem non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quæ ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur etiam ad solam simplicem illius monitionem, assertionem erroneam reuocare, quoniam qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: sed subditi in his, quæ sunt fidei, non tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem præstare, quia tunc fides subditorum in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illorum simplicem monitionem non tenentur subditi errores suos reuocare. Præterea quisquis à sententia alicuius appellare potest non tenetur illius sententiæ obedire: sed à prælato monente subditum de errore, & non monstrante aperte per regulas fidei, quod error ille veritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non tenetur obedire, & per consequens illius admonitio non est legitima censenda. Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellationis: quoniam ab ea sententia, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur authoritate Pelagij Papæ B dicentis. Si vero in qualibet prouincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsos prouinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conueniat, ad maiorem tunc sedem referantur: & si illic quidem facile, & iuste non discernuntur, vbi fuerit synodus regulariter congregata, canonice & iuste iudicentur. Maiores vero & difficiliores quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur Apostolicam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc verba in cap. Multis. xvij. distinct. Et idem ait Iulius Papa in capi. Qui se. ij. quæst. vj. Sed nunquid licebit illi, sic erranti per ignorantiam appellare ab Episcopo, aut inquisitore postquam per euidentia argumenta fuerit illi ostensum suam assertionem aperte repugnare Catholicæ veritati? Si argumenta talia sunt, quod iudicio virorum doctorum manifestissime Catholicam veritatem probant, nequaquam licebit appellare. Si vero argumenta non sunt tam euidentia, non est illi interdicta appellatio. Forte causam petes cur magis hic, quàm ibi liceat appellare. Causa est manifesta: quia is, qui per euidentia argumēta admonitus appellat, nullam

1. Cor. 1

Pelag.

habet appellationis occasionem: quapropter sic appellans peccat, & si ab appellatione non recedit, rebellis & proteruus, & pertinax est censendus, & velut talis puniendus. At is, qui non est per manifesta argumēta admonitus, iustam habet appellationis causam: quia nondum sibi est manifestè ostensum assertionem suam Catholicæ veritati repugnare. Is etiam, cui nondum est Catholica veritas aperte ostensa, si aliqua habet, quamuis falsa argumenta, quibus impellitur ad tuendum assertionem suam, iuste potest petere huiusmodi argumentorum solutionem, antequam errorem suum reuocet. Hoc tamē (vt proxime diximus) non liceret, si iam per euidentia argumenta esset sibi veritas ostensa. Rursum eadem conclusio probatur sic. Episcopus debet esse paratus (vt beatus Petrus ait) omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Episcopi admonitionem errorem suum reuocare: nisi ille rationem reddiderit, per quam conuincat talem errorem fidei Catholicæ contradicere. Ista collectio est euidens: quia si aliquis absque reddita ratione teneretur assertionem suam velut erroneā reuocare, alius non teneretur illi rationem reddere, vt per illam cogat illum ad assertionis suæ reuocationem. Verum hæc cum solis viris doctis facienda esse censeo: quoniam hi ea, quæ sibi ad probationem Catholicæ veritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota vero sæpe argumenta, quæ illi possent offerri, non intelliget: quo fit, vt illi non sint dicenda: quia esset solum verberare aërem, & in vanum verba proferre. Is enim (vt ego censeo) ad solam paroci aut saltem Episcopi simplicem admonitionem, suum tenetur reuocare errorem. Si autem parocum, & Episcopum contemnit, propterea quia ignorantes, vt frequenter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt viri docti, qui simplici verbo sine vlla argumentatione illum iterum, atque iterum admoneant: quos si secundo, & tertio contempserit, erit (meo quidem iudicio) pertinax censendus. Ex his omnibus apertissime conuincitur errasse Bartolum, qui in l. Tutor. §. Tutores. ff. de suspect. tutorib. dicit illum esse censendum hæreticum pertinacem, & velut talem puniendum, qui inquisitori aliquid afferenti non credit. Si omnes tenerentur semper credere inquisitori aliquid afferenti,

verum

Marginalia: C (beside line 1); 1. Petr. 3 (beside "debet esse paratus"); D (beside "non teneretur illi rationem"); Bartol. (beside "omnibus apertissime")

A verum esset quod dicit Bartolus omnem illum censendum esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contemnit. Tunc enim ille persisteret in ea sententia, à qua recedere tenetur, atque ideo iuxta pertinacis definitionem, merito pertinax dicetur. At non ita est, vt omnes necessario teneantur credere semper inquisitori aliquid asserenti, alioqui fiet necessario, vt homines teneantur, aliquando errori, aut hæresi credere. Potest enim esse, vt inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi commissum non est confirmatus in fide, nec factus est indeuiabilis. Nam ij, qui plurimum Papæ authoritati fauent, admittunt illum errare posse in fide, si illam, quam tenetur circa veritatis examinationem, omiserit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ. lib. ij. capit. cxij. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pro illo non rogauerit Christus, vt fides illius non deficeret, sicut rogasse pro Petro sacra perhibet scriptura. *Luc. 22* Noui ego inquisitorem, qui cuidam prædicatori indignatus est, eo quod publice prædicauerat confessionem esse ex iure diuino necessariam præcipitque illi, vt sententiam suam

B publice reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat glossam decretorum in principio distinctionis quintæ de pœnitētia, dicentem confessionem non esse ex iure diuino, sed humano: & Abbatem in cap. Omnis vtriusque sexus. extra de pœniten. & remiss. hoc idem asserentem, atque ideo putauit hanc esse irrefragabilem sententiam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prædicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionem non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano? Si dicat prædicatorem non esse ad hoc obligatum, falsum igitur hac ratione conuincitur esse, quod dixit, omnem illum esse censendum hæreticū pertinacem, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si vero dixerit Bartolus prædicatorem illum fuisse obligatum ad præceptum inquisitoris sententiam illam publice reuocare, tunc fateatur necesse est, prædicatorem illum fuisse obligatum veritatem Catholicam recātare, & loco eius hæresim prædicare. Nam dicere confessionem peccatorum non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano, hæreticum est, & à sede Apostolica per apertam sentētiam iam damnatum.

Quam cõdemnationem nos inseruimus in eo opere, quod C aduersus omnes hæreses edidimus, in titu. de confessione. Non est igitur pertinax hæreticus censendus, omnis ille, qui inquisitori aliquid asserenti non credit, quia nõ omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Quãdo autem sit pertinax hæreticus censendus, qui inquisitori credere noluerit ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte constare poterit. Argumentum autem Bartoli, quo ille suam sentẽtiam probare videtur, nullius est roboris. Nam ex hoc, quod in præfata illa l. Tutor. §. Tutores. dicitur illum pertinaciter resistere, qui iudici præcipienti non obedit, deducit Bartolus illum esse dicendum pertinacem, qui inquisitori asserenti aliquid, non credit. Hæc tamen argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur vniuersaliter de omni iudicis mandato: sed solum de mandato inuentarij per tutorem faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentarium fieri, non vult obedire, dicitur iuxta verba legis pertinaciter resistere iudici. Ex hoc autem particulari legis decreto, inferre legem generalem ad omnem, qui nõ vult iudici obedire, pessima est illatio. Non D est enim omnium negotiorũ æqua conditio, vt sint omnia eadem lege regulãda. In illo enim negotio, de quo ibidem lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti: atque ideo si non vult obedire, merito pertinax dicetur. Multa tamen sunt alia negotia, in quibus homines non tenentur iudici obedire: quia si semper, & in omnibus tenerentur iudici obedire, nunquam liceret alicui à mandato iudicis appellare, fieretque inde necessario, vt superior iudex, quem appellauit, teneretur semper sententiam contra appellantem dicere, propterea quod iniuste appellauit. Constat autem multorum appellationes iustas esse, & velut tales à superiore iudice declaratas. Ex quo manifeste colligitur illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per consequens non esse tunc pertinaces censendos. Secundo errauit Bartolus in præfata sua argumentatione: quia etsi verum esset omnem illum esse censendum pertinacem, qui iudici seculari non vult obedire, non erat inde trahenda consequentia ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectantibus aliquid asserẽti non vult credere. Quoniam

A niam res, quæ ad fidem ſpectant, non ſunt eiuſdem conditionis cum negotiis forenſibus, neq; eadem menſura cum illis metiendæ. Nam res, quæ ad fidem ſpectant, omne humanum iudicium ſuperant: atque ideo dicit Paulus, fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum: ſed in virtute Dei. Propter quod in illis non tenetur homo inquiſitori aliquid aſſerenti obedire: niſi conſtet illa, quæ aſſerit ab vniuerſali eccleſia teneri, in qua virtus, & ſapientia Dei elucent. Forenſia autem negotia non ſunt tam ſublimia, vt humani intellectus vires ſuperent, atque ideo ex ſapientia hominum illa pendere poſſunt. Tertia concluſio: Si quis inciderit per ignorantiam in hæreſim aliquam, & à paroco, aut Epiſcopo, aut quocunque alio homine fideli fuerit per euidentia argumenta admonitus, aſſertionem ſuam eſſe contra fidem Catholicam, tenetur ſtatim errorem ſuum reuocare: quod ſi non fecerit, erit pertinax, & hæreticus cenſendus. Hæc concluſio eſt ſatis nota cuilibet, ſi conſideret, quod nihil intereſt à quo quis edoceatur, modo ſit illi veritas aperte oſtenſa: quia (vt omnes ſapientes philoſophi docent) ſemper conſiderandum eſt quid, & non à

B quo dicantur. Præterea Apoſtolus Paulus ait, fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum, eſſet autem in illorum ſapientia, ſi eadem admonitio à ſubdito facta non eſſet æque potens, ac ſi fieret à prælato. Rurſum ſi is, qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, poſtea per ſeipſum legens in aliorum libris inueniret argumenta, quæ aperte Catholicam veritatem conuincerent, teneretur ſine vlteriore monitore aſſertionem ſuam erroneam reuocare: ergo ſi aliquis alius per euidentia argumenta eandem Catholicam veritatem illi oſtendat, tenebitur etiam aſſertionem ſuam erroneam reuocare. Sed dicet aliquis. Quæ igitur erit differentia inter illum, qui à prælato, & qui à ſubdito monitus eſt? Nónne erit aliqua excellentia in prælato ſupra ſubditum? Magna quidem, prælatus ſiquidem illum, qui contra fidem catholicam errat, poteſt etiam nollentem vocare, vt coràm ſe appareat, & ab illo fidei rationem exigere: poteſt quidem compellere illum, vt argumenta, quibus ille fidem Catholicam perſuadere conatur audiat. Poteſt etiam illum ad ſui erroris reuocationem conſtringere. Etſi in his, & aliis ad

1.Cor.1 (margin, beside "fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum")

1.Cor.1 (margin, beside "fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum" in section B)

ſuum officium pertinentibus obedire contempſerit, poterit illi, iuxta criminis ſui meritum, debitas infligere pœnas. At ſubditus nihil horum poteſt, quamuis ad illius legitimam monitionem æque teneatur errorem ſuum reuocare, ac ſi fuiſſet à ſuo prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus ſummo Pontifice facta dicta ſunt. An autem idem prorſus ſit dicendum de admonitione à ſummo Pontifice facta, varij varia loquuntur. Non enim inter omnes de hac re cõuenit. Nam quidam eadem menſura ſummum Pontificem in hac parte metiuntur, qua cæteros Epiſcopos, & dicunt illũ etiam hac lege teneri, vt paratus ſit omni poſcẽti rationem reddere de ea, quæ in eo eſt fide. Quam niſi reddiderit, neminem propter illius admonitionem obligari dicunt ad reuocationem ſui erroris, quem contra fidem Catholicam propter ignorantiam tuetur. Huic opinioni fauet Gulielmus Ocham par. j. Dialogi. cap. xx. & Ioannes Gerſon in prima parte Alphabeto xiiij. vbi differit, an liceat in cauſis fidei à ſummo Pontifice appellare. Ego tamen contra ſentio, tutius eſſe putans, credere ſimplicem Papæ admonitionem ſatis eſſe, vt quis errorem ſuum reuocare teneatur, præſertim cum ille rem (vt decet) adhibito prius virorum doctorum conſilio, plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in cauſa, quæ eſt de fide, à Papa appellare, quod nefas eſt dicere, cum non ſit, ad quem confugere poſſit, aut appellare. Si dicas ad concilium poſſe fieri appellationem, ridicula quidem appellatio, qui hac via eſſemus ſemper dubij, & langueremus ſine vlla ſpe medicinæ, cum tam difficile ſit concilium congregari legitimum, vt iam ſit penè impoſsibile propter tot principum ſimultates, qui perpetuo, & irreconciliabi bello inter ſe digladiãtur. Præterea, hac via anſa prębetur cuilibet omnes, quas voluerit hæreſes impune docere, quia cum à Papa damnatus fuerit ſtatim concilium appellabit. Fecit quidem hoc Lutherus cum ſe à Leone decimo damnatum intellexit, qui tamen poſtmodum rumorem de congregando concilio audiens, libellis editis concilio detraxit dicens, non eſſe obtemperandum cõcilio, vt omnibus palàm faceret ſe, non vt veritatem diſceret: ſed vt ſuam pertinaciã aliquo fuco tegeret, concilium quod nunquam congregandum ſperabat, appel

A appellasse. Deinde ridiculum est dicere, propter cuiuslibet hominis dubitationem in fide, congregandum fore concilium, quod tamen secundum illos, qui oppositam partem tuentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilij congregatione per euidentia argumenta errores contra fidem sæpe conuincere, quapropter non semper erit necessaria talis concilij congregatio. Sed quid si errans per ignorantiam neget argumenta illa esse vllius valoris, & dicat nihil prorsus contra suam assertionem efficere? Quis tunc erit iudex qui de argumentorum valore censeat? Si dicas iudicio virorum doctorum credendum esse, qui dicent talia argumenta esse valida, eris tunc coactus fateri, authoritatem summi Pontificis minorem esse in censura fidei, quàm authoritas virorum doctorum, cum illa pendeant ex ista. Quo fit, vt quoties de argumentorum, quæ à Papa fiunt, valore, & euidentia fit disceptatio, oporteat necessario concilium appellare, quod nullus sanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (vt ego censeo) simplici Papæ monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cum multis viris do-
B ctis collatione rem plene (vt decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus habere possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pontifex dedit. Sed dices. Ergo fides nostra esset in hominis alicuius sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem reuocare. Respondeo quod non erit in sapientia hominis: sed in virtute Dei qui dixit se rogaturum pro Petro, vt non deficeret fides eius. *Luc. 22.* Si tamen Papa, omnium virorum doctorum consilio post habito: sed soli suo iudicio initens aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam viri docti, & alias Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papæ admonitionem ego non putarem esse satis, vt quis contra illam sentiens, sit eo ipse pertinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quamuis summus Pontifex

compulsus fuit ab Apostolis, & fratribus qui erant in C
Act.12 Iudæa, reddere rationem quare intrasset domum Cornelij hominis gentilis, & cum eo fuisset conuersatus. Decretum autem circa fidem à Pontifice editum, etiam si in eo non reddatur ratio, quæ ad talem fidem cogat, quoniam (vt supra docuimus) satis est ad hæreses conuincendas, illud erranti ostendere, satis esse existimo pro legitima admonitione: ita vt quisquis contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus: Quoniam, etsi nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edendum mouerit, credere tamen oportet, ecclesiam nunquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione editum.

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an valeat illum ab hæreseos nota liberare. CAP. XI.

Viri docti & fideles considerantes fidei nostræ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus vires superat, cum de mysteriis fidei aut verbo, aut scripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreseos macula, quàm maxime horrent, inficiantur, in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, vel latum pilum à recta fidei Catholicæ regula deficere: sed in omnibus se eam fidem velle amplecti quam Catholica tenet ecclesia, & sic eiusdem Catholicæ ecclesiæ definitioni, & censuræ se in omnibus subiicere dicunt. Quod si in posterum aliquod contra Catholicam fidem eos dicere contingat, extunc se per imperitiam, aut inconsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dicunt, ac pro recantato haberi petũt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, quod aduersus omnes hæreses edidi, & in hoc opere tum in præfatione, tum etiam alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisq; & non immerito, quod hæ protestationes valeant, an hi qui aliquid contra fidem Catholicam asseruerunt, posśint & debeant, propter huiusmodi protestationes per eos factas à D
crimine

A crimine, & nota hæreſeos excuſari. Vt autẽ de hac re apertiorem, & firmiorem proferamus definitionem duplicẽ in ea oportet habere conſiderationem. Nam excuſatio illa de crimine hęreſeos, aliter eſt apud Deum facienda, qui nouit ſecreta cordium, aliter apud homines, qui ſolum vident ea, quę foris patent. Poteſt ſiquidem aliquis apud Deum excuſari, qui tamen apud hominum iudiciũ non erit excuſatus, & econtrario. Deus ſiquidem non iudicat, niſi iuxta noſtræ conſcientiæ teſtimonium: quia agnoſcens qualis in noſtro pectore lateat fides, qualis etiam ſit eiuſdem fidei à nobis facta proteſtatio, talem de nobis profert ſententiam, non curans de aliis, quæ à nobis voce proferuntur. Humanum iudicium id ſolum conſiderat, quod foris agitur, & ita ſolum aduertit opera, & voces, & alia quæ foris patent, vt ex illis tanquam ex quibuſdam ſignis coniiciat, quid in corde lateat. Contingit autem ſæpe, vt ea, quæ foris patent, non ſint vera ſigna eorum, quæ ſunt in corde: vt manifeſtum eſt in viris hypocritis: qui aliud foris ſimulant, & aliud corde verſantur. Hinc euenire neceſſe eſt, vt multi apud Deum ſint innocentes, quos humanum dam-

B nat iudicium: multi econtrario humano iudicio probati, qui reprobi ſunt apud Deum. Prius igitur de excuſatione apud Deum dicamus: poſtea de excuſatione apud homines. Sit igitur de hac re talis concluſio. Proteſtatio generalis de fide, & conditionalis de hæreſi reuocatio, ſi vere, & ex animo fiant, excuſant coram Deo ab hæreſis crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapſus eſt hæreſim. Hæc concluſio inde erit cuique manifeſta, ſi conſideret, quod is qui vere, & ex intimo corde vniuerſaliter fidem catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus eſt, ſi errauerit corrigi, & ſi in hæreſim lapſus fuerit, eam reuocare, & damnare cum de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non vere, & ex animo generalem feciſſet de fide proteſtationem, nec ex corde vero conditionalem de hæreſi, in quam labi poterat, feciſſet reuocationẽ. At is qui paratus eſt, cum errauerit corrigi, etiã ſi in hæreſim aliquã per imprudentiã labi contingat (vt ſupra docuimus) nunquam dicetur hæreticus: quoniam (vt Auguſtinus ait) errorẽ ſuum nulla pertinaci animoſitate defendit. Neq; in hac parte vllũ pono diſcrimẽ ſi

ille erret circa ea, quę scire tenebatur, aut circa illa, quę nulla prorsus lege erat obligatus scire: quoniam quocunque modo erret, si ille vere & ex animo fidem est in vniuersum protestatus: & eodem veraci animo hæresim omnem, si in illam labi cōtigisset, reuocauit, semper est apud Deum excusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est, & hęresim si in illam labi contingat vere reuocat, si circa ea, quæ scire tenebatur, errat pro peccato ignorantiæ, id est: quia ignorauit id, quod erat obligatus scire, tenebitur apud Deum reus, non tamen pro crimine hæresis dixi, & non immerito, si ex vero animo illā fecerit de fide protestationem, aut cōditionalem hæresis reuocationem: quoniam si non ex intimo corde: sed sola voce, & simulato animo fidem fuerit protestatus nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio, aut cōditionalis hæresis reuocatio. Hi enim sunt, qui dicunt Deo: domine, domine: quibus tamen Deus dicet in iudicio: Quia non noui vos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatē. Hi etiam sunt, qui teste Apostolo, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis suarum hæresum: quoniam tunc voce fidem catholicam protestatus est; & doctrinam suam sanctæ Romanæ ecclesiæ examini, & censuræ se subiicere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum, & clarissimis ostendit testimoniis. Quo factum est, vt nullam apud Deum qui scrutatur renes, & corda, habuerit de suis hæresibus excusationem. In eo siquidem opere, quod Leoni Pontifici maximo huius nominis decimo nuncupauit, hanc fecit protestationem. Primum protestor (inquit ille) me prorsus nihil dicere, aut tenere velle: nisi quod in & ex sacris literis primo, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis, hucusque seruatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis habetur, & haberi potest. Et paucis interiectis, hæc subdit. Hac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare potero: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortassis hac sua protestatione Lutherus homines fallere potuisset, qui solum ea, quæ foris patent, intuentur, non autem Deū qui abditissimos cordis recessus suis oculis penetrat, & quidquid in illis latet clarissime agnoscit. Quàm

Matth. 7
Titum 1
Luth.

C D

vera

A vera autem fuerit hęc protestatio,& quàm ex animo facta, ipse non longe postea declarauit, cum ab eodem Leone decimo de suis erroribus admonitus, non solum non obtemperauit admonitioni, ne ad illius præceptum hæreses suas reuocauit: sed pertinacius easdem tutatus est,& in eundem Leonem decimum, cuius censuræ prius se subiici finxerat, postea debacchatus est,& multis illum impetiuit iniuriis. Non potuit diu latere hypocrisis: sed necesse fuit, vt ebulliens, atq; sui impotens superbia,& insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nunc vero qualem generalis de fide protestatio valeat facere apud homines de hæresi excusationem, discutiamus. Vt autē apertius, & clarius id facere possimus, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi. Sunt enim aliqui, qui nescientes errant. Sunt rursum alij, qui scientes à vera fidei regula deuiant. Illos dico scientes errare, qui sciūt aliquid esse ab vniuersali ecclesia definitū, aut ab ea pro vera fide receptū,& nihilominus contra eiusdem ecclesię sententiam docere, aut opinari non verentur.
B Illos vero in fide errare dico nescientes, qui ignorant aliquid ad fidē catholicā pertinere,& proinde sentiūt, aut docent contra eandē fidem. Si tamen scirent illud, quod opinantur, esse cōtra fidem catholicā, statim suam sententiam reuocarent. His igitur præmissis, aliquas cōclusiones subiiciā, ex quibus quidquid ad hāc rem pertinet facillime quisque intelligere poterit. Prima cōclusio. Qui nesciens errat in fide circa ea, quę scire non obligatur, excusatus est ab ecclesia per talē generalem reuocationem. Hæc conclusio est manifesta ex illis, quę supra capit. ix. huius libri docuimus. Nam (vt ibi diximus) non omnes æqua lege ad fidei cognitionē tenētur. Qui ignorat id, quod scire non tenetur, non peccat, qui autem nō peccat, hæreticus non est, is ergo qui per ignorantiam eorum, quę scire non tenebatur, errat, per generalē fidei protestationē apud ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda cōclusio: Qui nesciens errat in fide circa ea, quæ scire obligatur per generalem fidei veram protestationem, etsi coram Deo (vt diximus) sit excusatus, non tamen excusatur apud homines: nisi forte ignorantiā suam probare potuerit. Hæc conclusio probatur, quia quamuis ille

ille nesciat, ecclesia tamen præsumit, & merito illum scire ea, circa quæ errat. Nam cum ille sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime illam nosse, & propterea ita de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, vt mox dicemus, per nullam fidei protestationem prius factam valet ab hæresis crimine excusari. Si tamen ignorantiam suam ille probare voluerit, vt se ab hæresis crimine hac via purgare valeat, nõ est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter autem posit quis per ignorantiã suam probare, iuris peritis discutiendũ relinquo. Hic tamen cauta consideratione est opus, vt is, qui alium de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa quod errauit. Sunt enim aliqua etiam ad fidem spectantia tam recondita, vt doctissimos viros sæpe lateant, prout sunt aliqua, quæ ex scriptura sacra difficillime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & sæpe viri docti circa illa nutant, & vacillant. In talibus quidem rebus dubiis, & nondum aperte ab ecclesia definitis, generalis protestatio de fide facta valebit errantem ab hæresis crimine excusare, ita vt si ecclesia aliquid de illa re in posterum definiret, is qui ante ecclesiæ definitionem contrarium sensit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quòd ecclesiæ definitioni sententiam suam libenter subiecerat. Nam ob hanc causam Abbas Ioachim non fuit in concilio Lateranensi sub Innocentio tertio velut hæreticus damnatus, quamuis illius doctrina fuit illic ab ecclesia de hæresi notata. Subiecerat enim doctrinam suam ecclesiæ determinationi, vt patet per ea quæ habentur in cap. firmiter, extra de summa Trinitate, & fide catholica. In his etiam quæ sunt contra expressam ecclesiæ definitionem, valent huiusmodi generales fidei protestationes, illi de quo incertum est an ecclesiæ definitionem nouerat: Quoniam propter illam generalem fidei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis ecclesiasticæ errasse. Confirmauit autem ille hanc aliorum suspicionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit ecclesiæ definitio statim suum recantat errorem, & hæresim quam tenebat damnat. Tertia conclusio. Quisquis asserit aliquid, contra id, quod scit esse ecclesiæ catholicæ fidem, aut dubitat de illo,

Ioachim Abbas.

quamuis

A quamuis generalem fidei protestationem fecerit, nullo modo talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab ecclesia pro hæretico reputandus. Is enim pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab ecclesia corrigi, re vera non est paratus. Nam qui fieri potest, vt quis sit obedire paratus illi quam aperto marte oppugnat? At, is qui ab ecclesiæ sententia sciens discedit, aperte ecclesiam oppugnat: non est igitur ille paratus errorem suum ad ecclesiæ præceptum emendare. Quo fit, vt pertinax & hæreticus sit dicendus, quamuis generalem fidei fecerit protestationem. Alioqui latissima via pateret omnibus, per quam omnes, quas vellent introducerent hæreses, imò maxima præstaretur hæreticis occasio quamlibet hæresim impune docere. Faciet enim quisque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & conditionalem cuiusque hæresis, in quam labi contingeret reuocationem, & satis sibi esse putabit, vt, quamuis pestilentissimam hæresim postea asserat, ab hæretici nota se possit excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia vsus est hoc seculo Martinus Lutherus hæreticorum omnium pestilen-
B tissimus, qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamuis multas & apertissimas hæreses in eo aspersit, eam tamen in principio operis protestationem fecit, quam proxime supra in hoc cap. retuli. Verum & si talem fecerat protestationem, idem summus Pontifex Leo non dubitauit illi hæreseos notam inurere & merito, quoniam simulatam esse & non veram talem illius protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in eiusdem operis contextu declarauit. Nam & si multis velaminibus quis mendacium velit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est conditionis vt se ipsum tandem prodat. In eodem siquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfatæ protestationis aut pœnitens aut oblitus, verba hæc cum præfata protestatione apertissimè ex diametro pugnantia, effundere non erubuit. Et vt aliquando (inquit Lutherus) audax sim; ea quæ iam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignem & mortem suscipere, & hæreticum asseram omnem qui contra sapuerit. Hæc Lutherus. His verbis satis aperte se prodidit, qui prius iacuerat in occulto. Quid vltra

vltra exigere oportebat, vt illum pertinacem hæreticum C censeremus? Qui fieri potest, vt paratus sit corrigi, qui ignem & mortem sustinere paratus est pro illis quæ docet? Putauit quidem astutus serpens huiusmodi præstigiis viros Catholicos eludere. Et vt illius diabolicam malitiam apertius toti mundo ostendamus, alia illius verba referam per quæ suum diabolicum spiritum multo clarius ille prodidit. Nam in libro Actorum coram Reuerendissimo Domino Thoma de Vio Cardinale tituli sancti Syxti legato ad componendas Lutheranas simultates ab Apostolica sede misso, quæ idem Lutherus in vnum volumen collegit, hæc, quæ sequuntur verba inseruit. Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi conueniendus es. Posteriorem istam responsionem meam, etsi cum multa reuerentia dedi, ac veluti in arbitrium summi Pontificis reposui; non tamen id me fecisse credas, quòd de re ipsa dubitem, aut animi mei sententiam sim vnquam mutaturus. Veritas diuina est, etiam domini Papæ. Non enim iudicium hominis expecto, vbi iudicium hominis agnoui. Hæc Lutherus. Vides iam candide lector, quàm vera & quàm ex animo Lutheri prodierit illa sua primùm facta protestatio? D Te nunc rogo an Lutherum velis propter illam protestationem ab hæreticorum catalogo excludere? Non puto virum aliquem catholicum esse, nisi demens aut stupidus ille sit, qui suffragiis tam friuolæ & inanis protestationis, hominem hæreticissimum velit ab hæreseos nota vindicare. Dico igitur ac firmissimo animo teneo, neminem qui catholicæ ecclesiæ sententiã quam optime nouit, oppugnat, posse per quãcunq; generalem fidei protestationem prius ab eo factam ab hæreseos crimine apud ecclesiam excusari. Quo fit, vt si quis in scriptis suis aliquid asseruit contra expressam ecclesiæ definitionem, quam illi fuisse notam ex eiusdem scriptis aperte constat, potest & debet etiam post mortem suam, non obstante quacunque protestatione per eum facta, tanquam hæreticus damnari: nisi illum huiusmodi erroris ante mortem pœnituisse constiterit. Quare ego fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores, qui pro catholicis habentur, à crimine hæreseos excusare, cum in eorũ scriptis aliquas reperiam sententias, quæ apertissime, & ex diametro pugnant cum ecclesiæ definitionibus:

A bus:& ex eorundem doctorum scriptis constat eas ipsas ecclesiæ definitiones,quas oppugnant,fuisse illis notas.Si autem non constat illum sciuisse ecclesiæ definitionem, cui contradicit,& aliunde appareat illum in aliis recte de fide sentire,crederem generalem fidei protestationē prius per illum factam,debere illi suffragari ,vt per illam posit ab hæreseos macula merito liberari.

De blasphemis, an sint hæretici censendi.

CAP. XII.

EXpleta iam generali hæreticorum consideratione, declaratísq; omnibus quę ad consummatā hæreticorum cognitionem habendam satis esse mihi videbantur, nunc (vt rem ipsam clariorem relinquerem) mihi visum est, lapidem (vt dicitur) ad filum referre, & de quibusdam personis,quæ forte dubitationem mouere possent, an hæretici sint censendi,pertractare.Et primò de blasphemo.de quo non parua dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus dicendus.Nam theologi non computant blasphemiam inter peccata infidelitas,ac proinde negant blasphemiam ad B hæresim pertinere.At si blasphemia non est hæresis, consequens est vt nec blasphemus censeatur hæreticus. Oppositum tamen quodammodo persuadere videtur,quod hæreticorum inquisitores puniunt blasphemos,quos tamen punire non auderent, nisi illos hæreticos esse censerent. Pro huius rei apertiore & certiori definitione opus est, vt primo de blasphemia consyderemus,quale illa sit peccatum, & inde de blasphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blasphemiam definit Hugo de sancto Victore in libro de fructu carnis & spiritus, capite vj.sic inquiens. Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate conuitiosorum iaculata in alium maledictio: aut est diuini vel humani nominis diminutio iurando vel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus constat, quod blasphemia proprie est vituperium, aut conuitium cum diminutione honoris diuini. Et propter hanc causam illi qui iurāt per membra Christi,aut aliorum sanctorum pudenda,blasphemare dicuntur. Quia & si Christus re vera habeat illa membra pudenda vt quilibet alius verus & integer homo,ac proinde sic illa nominates non mentiantur

Hugo de sancto Victore.

tur, tamen illa in Christi ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi, innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile. Verba igitur illa & si non sint ex se blasphema, ipse tamen pronunciandi modus qui fit cum vituperio, & irrisione, inducit blasphemiam. Quod autem in diffinitione sua posuit Hugo, conuitiosorum iaculata in alium maledictio, & non expresit in quem, ideo sic posuit, quia non solum conuitia in Deum putauit esse blasphemiam sed etiam conuitia quæ dicuntur in sanctos: propterea quòd conuitia quæ in sanctos dicuntur, inde ad Deum quodammodo deriuantur. Nam sicut laudatur Deus in sanctis suis, eo quòd laudantur opera quæ Deus in sanctis suis & per sanctos suos facit, ita econtrario cum vituperantur aut irridentur ea quæ Deus in sanctis suis operatur, ex consequenti vituperatur, & irridetur Deus, qui est illorum operator. Hæc autem derogatio honoris diuini potest bifariam contingere: quoniam aut fit intus in corde, aut extra per voces, vel alia signa exteriora. Illa quæ est intus in corde, adhuc trifariam fieri potest: quoniam aut fit tantum in intellectu, aut tantum in affectu, aut simul in intellectu & affectu. Illa est blasphemia in solo intellectu, per quam quis de Deo intra se dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tamē propterea est male circa Deum affectus. Deus autem (vt docet Dionysius cap. j. de diuinis nominibus) est ipsa essentia veræ bonitatis, vel ipsamet bonitas. Ex quo aperte sequitur, vt quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipsius: & quidquid est à Deo alienum, longe etiam fit à ratione perfectæ bonitatis, quæ est eius essentia. Quicunque ergo dicit aliquid Deo conuenire quod illi repugnat, vel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc non male afficitur in Deū, hic talis blasphemat Deum in intellectu tantum. Nō est enim dubium quin possit esse blasphemia in intellectu absque peruersa voluntate blasphemādi, vel diuinæ bonitati derogādi. Quia licet omnis blasphemia inquantum est voluntaria, sit à voluntate mala, non tamen omnis est cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati. Sicut enim omne credere est voluntarium, nō tamen omne credere est à voluntate affecta charitate Dei: ita omnis blasphemia est volūtaria, nō tamē omnis

A omnis est à voluntate affecta malignitate, vel volūtate blasphemandi. Habet se enim hæc voluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitas ad fidem. Quo fit, vt sicut fides potest esse sine charitate, ita etiam blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemia affectus. Illa est in solo affectu, & sola voluntate blasphemia, per quam quis credens de Deo, quod credendum est, male tamen circa Deum afficitur. Non enim repugnat blasphemiam simul esse cum fide. Potest enim aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, vt iniurietur Deo, quod Deus non est omnipotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere videmus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, vt quis alteri iniuriam facere volens dicat illi, quod scit minime illi cōuenire, vt puta cum cæcutire dicit illum, quem scit optime videre, aut dicit rudere, quem scit optime cantare. Sic posset quis, vt Deo iniurietur, dicere illum nihil posse, cum tamen certo sciat illum esse omnipotentem. Potest etiam quis credere Deum esse iustum, sapientem, omnipotentem, & nolle aliquid eorum Deum esse: vt puta B quia nollet Deum esse tam sapientem, vt nihil illum lateat etiam secretissimas cordis nostri cogitationes, aut nollet illum esse tam potentem ad sua peccata punienda, vt nemo illi resistere valeat, aut nollet denique tam iustum, vt nullis precibus, aut muneribus quis valeat vellatum pilum à rectitudine illum deflectere. Hi tales blasphemiam habent in voluntate, quamuis veram fidem habeant in intellectu. Tales sunt illi de quibus dicitur in psalmo. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. dæmones siquidem (vt ait Iacobus Apostolus) credunt, & contremiscunt. & idem dicendum est de damnatis hominibus: hi tamē omnes Deum semper odiunt: quia nollent Deum esse tam potentem, aut tam iustum, vt illos pro suis peccatis puniret. Dolent de peccatis, quæ commiserunt non propterea quod ipsa peccata habeant exosa: sed quia odio habent pœnas, quas pro illis sustinent. Habent quidem illi voluntatem suam male adhuc suis peccatis affectam, & vellent adhuc si possent male vti rebus ipsis, pro quibus puniuntur, nollent tamen pœnas pro illis sustinere: ac proinde dolent, quod Deus sit tam iustus, vt semper eos punire velit, aut tam potens, vt

Iacob. 2

illius potestati resistere nemo possit. Et hoc est Deum odisse, & hoc est Deum blasphemare in sola voluntate. Sic enim de damnatis hominibus dicit Ioannes in Apocalypsi. Aestuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Domini habentis potestatem super has plagas. Ideo blasphemant: quia dolent Deum talem potestatem habere, vt illas plagas inferre valeat. Sic enim exponit illum locum glossa quædam, quam citat sanctus Thomas in secunda secundæ, quæstione xiiij. articulo iiij. non tamen expresit ille cuius authoris sit illa glossa. Ego quidem cum legi in beato Thoma, putaui id reperiendum esse in glossa, quæ vulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscunque illa sit, si illius authoritas non suffecisset, certe sufficere deberet authoritas beati Thomæ illam citantis, atque probantis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (vt dicit S. Bonauentura) est quæ in euangelio vocatur spiritus blasphemiæ. Dicit enim ille in secundo sententiarum, distinct. xliij. in commentariis super literam Magistri non esse prorsus idem blasphemiam, & spiritum blasphemiæ: habent enim se hæc duo (vt ille ait) tanquam generale & speciale. Omnis spiritus blasphemiæ est blasphemia, non tamen econtrario. Spiritus blasphemiæ est affectus & desiderium vituperationis diuinæ. Spiritus blasphemiæ sic spirat ad odium Dei, sicut spiritus sanctus ad Dei amorem. Et hunc talem spiritum blasphemiæ, hoc est, affectum vituperationis diuinæ dicunt theologi esse maximum peccatorum & irremisibile, non quod non remittatur, si de illo debita fiat pœnitentia: sed quia tale est (vt dicit Beda super tertium Marci caput) quod nunquam de illo pœnitentiam aget debitam qui illud semel commisit: quoniam propter nimiam illius malitiam Deus illi auxilium suum subtrahet, sine quo ad pœnitentiam peruenire non poterit. Vel secundum Alexandrum de Ales, ideo dicitur irremisibile: quia prouocat oculos diuinæ maiestatis ad non miserendum vel non remittendum. Ex his omnibus iam patet quæ sit blasphemia simul in intellectu & affectu. Est enim illa per quam quis male de Deo sentit, & propterea male illi afficitur & illum vituperare non veretur. Veluti si quis crederet Deum non esse omnipotentem, & inde audaciam sumeret

Apoc. 16

S. Bonauentura.

Beda.

C

D

A ſumeret ad derogandum illius honori, & illum vituperandum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta contemnendum. Hæc blaſphemia certe non eſt tam graue peccatum ex ſe, quia ignorantia quam habet annexam, & vnde maligna illius voluntas oritur quodammodo excuſat à tanta grauitate peccati. Hæc enim eſt blaſphemia in filium, quia eſt per ignorantiam, illa autem eſt blaſphemia in ſpiritum ſanctum, quia eſt ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blaſphemia quæ in corde verſatur, dicta ſufficiant. Eſt adhuc alia blaſphemia exterior quæ ſolet dici blaſphemia oris, non quod in ſolo ore & ſolis vocibus exerceatur, ſed quia pluries per voces quàm per alia ſigna exterius demonſtratur, fitque ab his quæ pluries accidunt denominatio. Poteſt enim blaſphemia in factis ſicut in vocibus exterius demonſtrari. Nam qui per contumeliam ſpueret Chriſti aut virginis Deiparæ imaginem, aut illam fuſtibus percuteret, aut pedibus per contemptum conculcaret, vel alia ſimilia quæ Dei aut ſanctorum eius contemptum & vituperium oſtenderent, faceret, hic ſine dubio eſſet blaſphemus exiſtimandus, & velut talis puniendus. *1.Pet.2*

B Vnde Beda exponens illud ex ſecunda Petri Apoſtoli epiſtola, per quos via veritatis blaſphemabitur, ſic ait. Via veritatis blaſphematur per hæreticos non ſolum in eis quos ſuæ hæreſi ſeductos aſſociant, ſed in eis quoque quos per impuriſsima facta ſua & ſacrificia vel myſteria execranda, quæ faciunt in odium Chriſtiani nominis concitant, exiſtimantibus imperitis omnes Chriſtianos huiuſmodi flagitiis eſſe mancipatos, Qualibus dicit ſcriptura. Per vos nomen meum blaſphematur in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius verbis aperte conſtat blaſphemiam exteriorem non ſolum in verbis, ſed etiam in operibus committi, quamuis communi vocabulo ſoleat (vt dixi) omnis talis blaſphemia, nominari blaſphemia oris. Sic enim confeſsio & negatio frequentius verbis effici ſolent, & ideo omnis exterior confeſsio vel negatio, ſolet dici confeſsio oris vel negatio oris, & tamen quælibet harum poteſt operibus ſicut vocibus exerceri, Nam de peccatoribus Paulus loquens, ait. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Hæc igitur exterior blaſphemia poteſt etiam trifariam diſtingui, ſicut ſupra dixi- *Beda.* *Iſa.52* *Titum.1*

mus de blaſphemia cordis. Cum enim voces & alia opera exteriora ſint ſigna eorum quæ ſunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire eſt neceſſe, vt voces & alia opera diſtinguantur iuxta diſtinctionem eorum quæ ſunt ſigna, & à quibus oriuntur & procedunt. Et ita poteſt eſſe aliqua blaſphemia exterior quæ tantum procedat à blaſphemia ſola intellectus ſine mala affectione voluntatis, alia quæ ſolum procedat à blaſphemia voluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & voluntatis ſimul. Quælibet iſtarum talis eſt neceſſario iudicanda, qualis eſt interior illa blaſphemia à qua proceſsit: ideo neceſſarium eſt videre, an aliquam iſtarum ſit hæreſis dicenda, vel habeat aliquam cum hæreſi connexionem. Et certe de illa blaſphemia quæ eſt in ſolo affectu licet ſit grauiſsimum peccatum, & (ſicut diximus) irremiſsibile, non tamen habet aliquid cum hæreſi aut cum infidelitate. Quia hæreſis & quodlibet infidelitatis vitium pertinet ad intellectum, ſicut fides cui opponitur. Oppoſita enim (vt dicit Ariſtoteles) habent fieri circa idem. Hæc autem ſolius affectus blaſphemia eſt in voluntate: non eſt igitur hæreſis, nec infidelitas. De alia vero blaſphemia, quæ eſt in intellectu, ſiue illi ſit coniuncta malitia in voluntate, ſiue non, eſt difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei conſummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, vt conſideret aliud eſſe dicere aliquid, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tamen non credit eſſe verum, nec refert, an dicat illud ore, an corde. Poteſt enim quis in corde ſuo aliquid dicere & illud ſecum pertractare quod tamen non credit eſſe verum. Deinde aduertendum eſt, duo hæc eſſe conſideranda in fide, primum eſt, credere omnes fidei articulos. Alterum eſt ipſos fidei articulos dicere ore, vel corde. Primum horum ſpectat ad fidem, & hoc vere dicitur fides. Secundum vero dicitur confeſsio fidei, iuxta id quod dicit Paulus. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. *Rom. 10* Ex oppoſito etiam in infidelitate oportet conſiderare hæc duo, puta diſſenſum circa ea quæ ad fidem pertinent, & dicere intus vel extra aliquid contra fidem. Primum horum videlicet diſſenſus pertinet ad infidelitatem, & eſt hæreſis.

A fis. Secundum vero ſcilicet dicere corde vel ore aliquid contrarium fidei, eſt vitium blaſphemiæ, ita quod blaſphemia non conſiſtit in credere, ſed in hoc quod eſt dicere aliquid corde, vel ore contra Deum, ſiue credat ita eſſe quod dicit, ſiue non: ſi tamen illud dicat hac intentione, vt Deo iniuriam faciat. Quoniam vt blaſphemia vitium dici poſsit, non ſatis eſt vt dicat aliquid diuinæ derogans bonitati, niſi illud voluntarie dicat. Ex quo manifeſte colligitur blaſphemiam non eſſe vitium oppoſitum fidei, ſed eſſe vitium contra confeſsionem fidei. Et inde deducitur blaſphemum ea ratione qua blaſphemus eſt, non eſſe dicendum hæreticum, niſi aliunde aliquid præter blaſphemiam adiungat, quod illum efficiat hæreticum. Si quis enim dicat vel faciat aliquid quod diuinæ deroget bonitati, & id quod de Deo dicit credit ita eſſe, ſimul blaſphemus dicitur & hæreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blaſphemus eſt: quatenus vero credit id quod dicit, hæreticus eſt. Si quis crederet aliquid de Deo quod diuinæ bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus eſſet, & non blaſphemus. Si quis autem econtrario
B aliquid intus vel extra Deo diceret quod à diuina eſſet bonitate alienum, & tamen quod dicit non credit ita eſſe, hic talis blaſphemus dicetur, & non hæreticus. Tales blaſphemi ſunt multi, qui à paſsione aliqua aut infirmitate deiecti, vim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo à quo tribulationem ſibi inflictam eſſe putant vindicari cupientes, qui aliter hoc efficere non valent, ore polluto & maledicto execrandas illi dicunt iniurias: quaſi verba illa, quamlibet execranda Deo vel tantillum nocere poſſent. A quibus ſi poſtmodum peteretur, an talem credant eſſe Deum, qualem illi dixerunt, certe ipſi firmiſsime negarent. Tales ego noui multos, qui poſt blaſphemias per paſsionem ore prolatas, ceruicem gladio opponerent antequam verum eſſe faterentur, id quod de Deo per blaſphemiam effuderunt. Cum igitur tanta ſit blaſphemiarum varietas, oportet, vt varia ſit etiam illarum punitio, & varius iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blaſphemia, quæ nullam prorſus habet cum hæreſi communionem, qualis eſt illa, quæ committitur in iuramento emiſſo per membra Chri-

sti, aut sanctorum pudenda: cum illorum vituperatione, C & ignominia, huiusmodi talis, aut cuiusuis alterius similis punitio non spectat ad inquisitores hæreticorum ex iure eorum ordinatio. Nec illi quouismodo ex eodem iure, nisi aliunde sit illis delegatum, possunt se ingerere, vt de illis inquirant aut iudicent. Sed illorum punitio spectat ad ordinarios iudices tam laicos quàm ecclesiasticos. Blasphemia autem quæ habet quandam cum hæresi vicinitatem vel connexionem, hæc merito ad inquisitores hæreticorum spectabit, vt de illa inquirant, iudicent & puniant. Sicut qui diceret Deum iniuste punire aliquem, aut non posse hoc aut illud efficere, aut insipienter rem aliquam egisse: hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorum examinandus. Non propterea solum quòd blasphemus est, sed quia per talem blasphemiam dedit non modicam de hæresi suspitionem. Nam ex abundantia cordis (vt summa veritas ait) os loquitur. Qualis quisq; est talis est eius loquutio. Tanta est verborum cum moribus connexio, vt

Math.12 propter hoc Solon (prout de illo refert Laërtius) dixerit, orationem esse factorũ simulachrum: quoniam animi vis

Solon. in loquutione perinde vt in speculo repræsentatur. Quo fit D vt merito de vnoquoq; suspicemur, illum cum de re aliqua loquitur ita sentire prout dicit. Quoniam (vt est apud Ari-

Aristot. stotelem) voces sunt earum quæ sunt in anima passionum notæ. At, cum omnis res de qua merito vehemens oritur hæresis suspitio, pertineat ad iudicium & tribunal inquisitorum, oportet vt omnis talis blasphemia subdatur, etiam ex ordinaria eorum potestate, examini, & iudicio inquisitorum. Cum tamen de huiusmodi inquirunt, oportet illos diligenter considerare personæ qualitatem, sicut in cæteris criminibus, an sit persona quæ alias de illo errore prolato, aut quouis alio dederit aliquam suspitionem, an nullam. Deinde consideret temporis quo blasphemauit circunstantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit? an extra omnem tribulationem? quoniam inde coniicere valebit adiuncta etiam personæ qualitate, an ex infidelitate? an ex impatientia blasphemauerit? Si consideratis bene tẽporis & personæ circunstantiis, constet illum ex infidelitate blasphemasse, procedet inquisitor ad illius tanquam hæretici punitionem, præsertim si ille se credere dicat. Si neget

se cre

A se credere id, quod dixit, imò dicat se credere oppositum, & consideratis præfatis circunstantiis, adhuc maneat suspitio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purgatio, & deinde moderata pœnitentia. Quod si in purgatione sua defecerit, ego de illo idem faciendum censerem, quod de aliis hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica disponunt. Si vero præfatis circunstantiis bene consideratis constet illum non ex infidelitate, sed ex impatientia & paßione aliqua blasphemasse: tunc quia ille non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non habet inquisitor hæreticorum quid ex iure ordinario amplius circa illum agere posʃit. Solent tamen inquisitores hæreticorum, præsertim in Hispania, hanc habere sibi specialiter delegatam authoritatem, vt huiusmodi blasphemos punire valeant, & merito. Tum propter criminis grauitatem & enormitatem, quod (vt supra docuimus) est grauißimum peccatum. Tum etiam propter negligentiam eorum iudicum tam ecclesiasticorum, quàm laicorum, quibus ex officio incumbebat huiusmodi execrandas blasphemias acerbißime punire. Nam quia illi in hoc negli-
B gentes sunt, iustum est, vt hoc negotium aliis delegetur, qui austeriore correctione, & duriore disciplina blasphemias punientes, possent ab hoc execrando, & horrendo vitio homines reuocare.

De sortilegis, & auguribus, aliisq; diuinatoribus, an sint hæretici dicendi.
CAP. XIII.

TAnta inest hominibus multis sciendi curiosa cupiditas, vt ea, quæ ignorare esset vtilius, etiam cum fidei Catholicæ dispendio improba curiositate discere conentur, Ob quam causam non immerito à multis dubitari solet, de huiusmodi hominibus, qui diuinatores nuncupantur, an sint illi omnes hæretici censendi, & velut tales ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus puniendi. Ad cuius rei pleniorem intelligentiam, oportebit ante omnia inquirere quid sit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere valebimus: an illi, qui illam exercent sint hæretici dicendi, an non. Diuinatio est enunciatio eorum, quorum notitia

per naturam haberi non poteſt, neque à Deo reuelata eſt. C
Res autem ſunt aut preſentes, aut præteritæ, aut futuræ.
Præteritorum & preſentium ſcientia per naturam haberi poteſt, quoniam præſentia poſſunt videri, præterita quia aliquando fuerunt præſentia, aliquando viſa ſunt: & ex illorum intuitione remanet notitia, quam philoſophi vocant abſtractiuam, per quam poteſt quis de præteritis certo aliquid ſcire, & aliis enunciare. Futura autem quia nondum habent eſſe, videri non poſſunt, & ideo nihil certum de illis haberi poteſt. Propter quod diuinatio ſemper circa futurorum præcognitionem conſiderari ſolet: quia illa ſunt quæ ex ſe per naturam cognoſci non poſſunt. Si quis autem præſentia, aut præterita, quæ per naturam cognoſci non poſſent, enunciaret, & certo aſſereret, ego illum etiam diuinatorem appellarem. Sicut qui à Roma per centum milliaria diſtans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquam vidit ea, quæ toto vitæ ſuæ decurſu egit, is certe mea ſententia etiam dicetur diuinator, ac ſi prædixiſſet futura. Nam ſicut propheta dicitur etiam proprie ille, qui per reuelationem agnoſcit præterita, aut præſentia, quæ aliàs ſcire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem D
prænoſcit futura: ita etiam proprie dicitur diuinator ille, qui præterita, aut præſentia, quæ naturaliter ſcire non poterat, abſque Dei reuelatione cum certitudine aſſerit. Illa
Ioan. 4 ſiquidem mulier Samaritana, cui Chriſtus dixerat quinque viros habuiſſe, & quem tunc habebat non eſſe ſuum, ſtatim hoc audito exclamauit dicens: domine, vt video, propheta es tu. Prophetam ſiquidem cenſebat dicendum eum, quia præterita, aut abſentia, quæ in ſecreto latebant optime noſcebat. Quamuis tamen hæc ita ſe habeant, ſolet frequenter ille ſolus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & abſque deceptionis metu aſſerit. Futura autem (vt egregie beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæſtione nonageſima quinta docet) duobus modis cognoſci poſſunt. Aut enim cognoſcuntur per ſuarum cauſarum cognitionem, aut cognoſcuntur per ſe ipſa. Cauſæ autem futurorum tripliciter ſe habent ad effectus ſuos. Nam aliquæ ſunt, quæ ex neceſsitate & ſemper ſuos producunt effectus. Huiuſmodi effectus futuri cum certitudine prænoſci,
& præ-

A & prænunciari poſſunt, per cognitionem ſuarum cauſarum, quemadmodum aſtrologi præcognoſcere, & prædicere ſolent æquinoctia, ſolſtitia, eclipſes ſolis, & lunæ. Talis prænunciatio non dicitur diuinatio: quia non vſurpatur per eam, quod proprie diuinum eſt. Aliæ ſunt cauſæ, quæ producunt ſuos effectus non ex neceſsitate, & ſemper, ſed raro contingit eas à ſuorum effectuum productione deficere. Ex harum etiam cauſarum cognitione poſſunt homines futuros effectus præcognoſcere, non quidem cum certitudine: ſed per quandam coniecturam. Ad hunc modum multa prædicunt aſtrologi de pluuiis, ſiccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut ſterilitate terræ: & medici prænunciant de morte, aut conualeſcentia infirmorum, in quibus rebus aliquando prædicunt vera, aliquando falluntur. Hæc etiam prænunciatio non poteſt dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ ſunt cauſæ, quæ nullam prorſus neceſsitatem habent, vt ſuos effectus, aut ſemper, aut pluries producant: ſed dubiæ ſemper ex ſe ſunt, & ancipites, vt modo hos, modo oppoſitos effectus producere valeant. Tales cauſæ vocantur

B liberæ, vt ſunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiuſmodi cauſis producendi ſunt, non poſſunt cum certitudine aliqua, ſiue vt ſemper, ſiue vt in pluribus, per cognitionem cauſarum præcognoſci: quia cauſæ huiuſmodi nullam habent ad ſuos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoſcat Petrum, non poteſt ex hac cognitione certo ſcire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber ſit ad hos effectus, poteſt & vnum, & alterum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiuſmodi cauſis pendent, nullus agnoſcere poteſt, niſi dum ſunt præſentes, vt puta cum videt Petrum comedentem, aut ieiunantem, vel tacentem, aut loquentem. Cognoſcere hæc cum certitudine, aut prædicere, antequam fiant, ſoli Deo conuenit, qui (vt dicit Paulus) vocat ea, quæ non ſunt tanquam ea, quæ ſunt. *Rom.4* De huiuſmodi futuris intelligendum eſt id, quod Salomon ait. *Eccle.8* Multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuncio. Quæ verba in commentariis ſuper Eccleſiaſtem interpretatus Hieronymus ait, *Hierony.* Licet diuerſa eueniant, & non poſsit iuſtus ſcire quid ei futurum ſit, nec ſin-

gularum rerum cauſas, rationéſque cognoſcere. Nemo C
enim eſt conſcius futurorum, tamen ſcit à Deo cuncta in vtilitatem hominum fieri, & non abſque eius voluntate diſponi. Eſt enim magna afflictio generi humano: quia (vt poëta ait) neſcia mens hominum fati, ſortíſque futuræ, aliud ſperat aliúdque euenit, de altero loco expectat hoſtem, & alterius iaculo vulneratur. Hæc Hieronymus. Quiſquis ergo talia futura prædicere, aut prænoſcere, niſi Deo reuelante præſumpſerit, vſurpare conuincitur: quod ſolitus Dei eſt, & hic talis dicitur diuinator. Nam (vt dicitur capit. igitur. xxvj. quæſtione quarta) dicti ſunt quaſi Deo pleni. Diuinitate enim ſe eſſe plenos ſimulant, & aſtutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Si quis vero huiuſmodi futura contingentia, quæ à cauſis liberis dependent, Deo reuelante præcognouerit, aut prædixerit, non dicetur diuinator; quia non ex ſe, & per ſe talem habet notitiam, ſed à Deo: & ita ipſe non vſurpat ſibi diuinum aliquid: ſed Deo tribuit, quod ab illo ſe recepiſſe fatetur. Alioqui omnes Dei prophetæ dicentur diuinatores, eo quòd tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tamen ſanctorum illos diuinatores: ſed prophetas D
appellauit. Ille enim ſolus diuinator dicitur, qui ſibi indebito modo vſurpat præcognitionem, aut prędictionem futurorum euentuum, quę à liberis cauſis pendent. Et talis diuinatio ſemper eſt peccatum, & quidem graue: quia contra religionem, & cultum Deo debitum, non tamen omnes diuinationes æquali culpę ſunt obnoxię: quia vna peior eſt alia, quo peiora media ad futurorum præ notionem aſſumit. Aliquæ enim ſunt, quæ dæmonum inuocatione vtuntur, vt futura præſcire poſsint, velut ſunt Necromantici, aut Arioli. Alij vero ſunt, qui ſine expreſſa dæmonum inuocatione futura prædicunt, vt ſunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruſpices, qui ex auium aſpectu, aut Chiromantici, qui per ſigna manus, multa de futuris prædicere ſolent. Et Sortilegi aliqui ſunt, qui ſub nomine Chriſtianæ religionis, per ſacrarum ſcripturarum inſpectionem, aut per quaſdam, quas ſanctorum, ſeu apoſtolorum (vt Iſidorus octauo lib. Et hi ait) vocant ſortes, diuinationis ſcientiam profitentur. Et hi proprie ſunt ſortilegi, qui in iure canonico reprehenduntur, atque damnan

A damnantur. Sunt enim multi alij sortilegi minime à iure reprehensi, sed ab illo tolerati, & sunt illi, qui quamuis faciant aliquid, vt ipsius euentu considerato, occultum aliquid, siue præsens, siue futurum agnoscant, non tamen illorum cognitionem à dæmone: sed à Deo spectant, vt contingit in sorte diuisoria. Ea diuinatio, quæ cum dæmonum inuocatione fit, multo peior est illa, quæ absque illorum inuocatione exercetur. Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud non paruum discrimen. Sunt enim aliquæ, quæ quodammodo hæresi miscentur, & sine alicuius hæresis adminiculo exerceri non possunt. Vt si quis mortuum baptizaret, ea forma, & eo ritu, quo baptizatur viuus, vel puerum baptizaret, vt inde sortium emissarum responsum habeat, aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantationes exercendas abuteretur, aut coram idolis execrandas effunderet preces ad incantationes suas peragendas. Talia enim sortilegia, aut auguria, sine hæresis admistione non fiunt. Nam credere mortuos vtiliter baptizari posse, hæresis fuit Martionistarum, prout nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus,
B titulo de baptismo, hæresi tertia, docuimus. Rebaptizare pueros, hæresis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est idololatria, & si quis in illa, Deos adoratione dignos esse putat, apertissima est hæresis. Eucharistiæ sacramento ad maleficia peragenda abuti, vehementissima est hæresis suspitio. Quoniam hoc faciens, præter magnam irreuerentiam, quam sanctissimo exhibet sacramento merito creditur illum opinari, sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, aliquid ad maleficia exercenda valere, & vim aliquam, & virtutem ad illorum maleficiorum exercitium habere: quoniam si hoc non crederet, non vteretur illo ad talis maleficij perpetrationem. Hoc autem sentire aperta est hæresis & blasphemia. Si quis autem dæmones inuocaret, vt sortibus emissis, aut figuris aliquibus factis, de futuris ab eis edoceretur, licet grauiter peccaret, non adhuc diceretur hæreticus, si res, quas à dæmonibus scire procurat, tales sunt, quæ à dæmonibus bene prænosci possunt. Nam dæmones, qui rerum naturas, & earum virtutes, & motus (vt habetur in capit. Sciendum.

xxvj.

xxvj.quæst.iiij.) melius quàm homines noscunt, possunt ex cognitione causarum præcognoscere effectus, quos illæ ex necessitate, & semper producunt, prout superius de astrologis diximus, circa prænotionem eclipsium solis, & lunæ. Si quis huiusmodi eclipses, aut fertilitatem terræ, aut sterilitatem futuram, à dæmone præscire tentaret: quamuis grauissime peccaret, non esset tamen censendus hæreticus. Si vero ea, quæ per naturam scire non poterat, per dæmonum inuocationem scire niteretur, hic mea sententia est præsumendus hæreticus: quoniam dæmones ad illa prænoscenda non inuocaret: nisi crederet dæmones illa præscire. Hoc autem de dæmonibus sentire, aperta est hæresis: quoniam qui dæmones credit posse cum certitudine prænoscere ea futura contingentia, quæ ex hominis arbitrio pendent, credit illos esse Deos: quoniam hoc soli Deo conuenire, satis conuincitur per id, quod apud Esaiam prophetam legitur. Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos. De talibus solum, qui dæmones inuocant, vt ea ab illis sciant, quæ non nisi à Deo sciri possunt, ego censeo debere intelligi capitulum Episcopi, quod habetur xxvj.quæstio.v. in quo cap. Sortilegi, & Magici vocantur hæretici. Hoc ideo ibi dictum est, non quod semper oporteat sortilegos, & magicos viros esse hæreticos: sed quia aliquando tales diuinationes, sine alicuius hæresis admissione exerceri non possunt. Ad eundem modum etiam intelligendum est capitulum, non obseruatis. xxvj.quæstio.vij. Aliæ sunt diuinationes, quæ licet sine peccato graui fieri nequeant, sine tamen alicuius hæresis adminiculo exercentur. Veluti si quis per sortilegia, aut auguria, à dæmone inquirat de futuris, ea, quæ ille per suam naturam præscire potest, aut ab illo perat, vt faciat, quæ certum est dæmonem Deo permittente facere posse, & non credit dæmonem plura scire, quàm scit: aut plura posse, quàm potest, nec aliquid aliud suis sortilegiis, aut maleficiis admiscet, quod ex aperto fidei errore procedere constet. Si quis dæmonis adiutorio velit, & instantissime procuret scire, quid Romæ, aut in exercitu Imperatoris agatur, aut quis alicuius maleficij in secreto, sine testibus commissi sit author, aut quo loco malefactor lateat,

Esa. 41 · C · D

A lateat, non propter hæc est censendus hæreticus: quia tales diuinationes, aut talia sortilegia, siue maleficia, quamuis grauissima sint peccata, non tamen habent vllam hæresis commistionem. Nam sicut alia peccata per malitiam puram, & sine vllo errore, & ignorãtia, sed ex industria committi possunt, ita etiam sortilegia, & auguria, & aliæ diuinationes possunt ex pura malitia, & ex industria, sine vllo errore intellectus, & per consequens sine vlla hæresi exerceri. His igitur præmissis, tale pono documentum, ex quo totius huius rei summa pendet. Sortilegia, & auguria, & reliquæ diuinationes, quæ sine alicuius hæresis adminiculo exerceri non possunt: subduntur examini, & censuræ inquisitorum hæreticæ prauitatis, & ab illis puniri debent. Talia sunt opera necromanticorum, quoniam illi (vt postea dicemus) semper male de fide sentiunt, credentes de dæmonibus, quòd multa possint, quæ re vera non possunt. Sortilegia vero, & auguria, & aliæ diuinationes, quæ ex sola malitia voluntatis, absque vllo errore intellectus exercentur, non subsunt ex iure ordinario, censuræ inquisitorum hæreticæ prauitatis, nisi aliunde ad hanc causam illis fuerit

B delegatum. Hoc expresse definitum est ab Alexandro quarto, in capit. Accusatus. §. Sanè. de hæreticis. lib. vj. Episcopi vero de huiusmodi sortilegiis, quæ hæresim non sapiunt inquirere, & iudicare possunt, quia istorum potestas latior est, quàm potestas inquisitorum. Vt autem inquisitor hæreticorum sciat, an sortilegus, aut augur, aut alius quiuis diuinator, suæ subsit iurisdictioni, an non, hoc mea sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum potestate, de illorum scientia, vt puta, quid credit illos scire de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ in solo illius versantur corde, rimari, & perfecte cognoscere. Nam quod hæc solius Dei cognitioni subdantur, scriptura sacra testatur, dicens: Scrutans corda & renes Deus. Et Apostoli orantes Deum, dixerunt. Tu Domine, qui corda nosti omnium &c. Ex quibus constat, hæresim esse, dicere quod dæmon secreta hominum noscat. Huiusmodi autem erroribus solent sæpe sortilegia misceri. Et si ille de omnibus his iuxta regulas fidei responderit, credendum est illum ex pura malitia, & non ex errore intellectus,

Psal. 7
Act. 1

tellectus,tale peccatum commisisse:nisi opus ipsum tale sit, C
quod vehementem præbeat de hæresi suspitionem. Qualia sunt ea,quæ supra enarrauimus, videlicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacramenti, ad maleficia exercenda.Hæc enim, & his similia,licet hæreses non sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (vt supra capite primo libri primi docuimus) vehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem.

De magis, an sint hæretici censendi, & velut tales puniendi.

CAP. XIIII.

MVlti sunt,proh dolor, homines, qui vero Deo illorũ, & aliorum omnium creatore relicto, ad dæmonem omnium hominum capitalem hostem confugere non verentur:& cum à Deo,illi seruientes, omnia vere bona certo sperare possent,dæmoni seruare,& illi per omnia obedire malunt,à quo nil nisi malum recipere valent. Nam dæmon ipse quamuis è sublimi illo statu,in quo à Deo conditus erat,propter insanam illam,prodigiosámq; superbiam, D
qua Deo se æquare tentauit, ad Inferos vsq; deiectus est,in ea tamen cæca ambitione obstinatus hucusque persistit, vt Deo se æquare contendat,& diuinos appetere honores non vereatur. Quos cum in cœlis ex quibus se deiectum conspicit, se iam assequi posse non speret, illos ab hominibus,quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie procurat. Vt autem hos, quos tam anxie concupiscit, diuinos assequatur honores, nihil intentatum relinquit. Nam quosdam fraudibus decipit, transfigurans se (vt de
2.Cor.11 illo refert Paulus Apostolus) in angelum lucis:alios variis, prout quenq; concupiscere noscit, propositis donis, & præmiis allicit. Quibus fraudibus,& technis multos hactenus vtriusque sexus homines seduxit: qui illum summe venerantur,& tanquam Deum adorant.Non tamen omnes,qui illi obediunt, eodem ritu, & ordine illum venerantur, nec omnes eodem censentur nomine. Nam quemadmodum Christiana religio varios continet intra se ritus,quibus verus colitur Deus: varias etiam hominum congregationes, qui licet habitu, & nomine ceremoniisque inter se diuersi

sint,

A ſint, omnes tamen ad hunc tendunt ſcopum, vt Deum colant:& illi obediãt:ita ille ſuperbiæ parẽs Sathanas, Deum in hoc imitari volens, plures ſui diabolici cultus habet profeſſores, qui licet diuerſo cenſeantur nomine, diuerſóſque habeant in dæmonis cultura ritus & mores, hoc tamen inter illos cõuenit, quod omnes laudant dæmonem, & illum venerantur, illiq; per omnia obedire procurant. Diuerſitas autem iſtorum variis modis conſiderari poteſt. Primo quidem conſiderari poteſt, ex diuerſitate mediorum, quibus ad conſequendum id, quod optant, vtuntur. Sunt enim qui incantationibus mortuos ſuſcitare ſe dicũt, vt ab illis edocti, de futuris aliquid prædicere, aut diuinare poſsint. Et hi (vt docet Auguſtinus lib. x. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia νεκρὸς Græce, Latine dicitur mortuus, μαντεία vero dicitur diuinatio. Necromantia igitur dicitur diuinatio ex mortuis habita, vel accepta. Alij dicũtur hydromantici ab aqua, quæ Græce dicitur ὕδωρ, ex cuius inſpectione vmbras dæmonum euocare ſe putant, & imagines eorũ videre, à quibus quod optant (vt ipſi aiunt) edocentur. Sunt alij ſimiles diuerſis nominibus appellati diuinatores, quo- *Auguſti.*
B rum nomina recenſentur in capit. Epiſcopi. xxvj. quæſt. v. de quorũ diuinatione, quoniã in proxime præcedẽti cap. diſſeruimus, ideo de illis nihil aliud dicere ſtatui. Poteſt etiã inter eos, qui dæmonẽ venerãtur, altera cõſiderari diuerſitas, quæ ſumenda eſt ex diuerſitate earũ rerum, quas dæmonis adiutorio exercent, & quas à dæmone impetrare cupiunt. De his omnibus ſigillatim hoc ordine diſſerere ſtatui, vt primo oſtendam, qui, & quales illi ſint, deinde inueſtigem, an ſint inter hæreticos recenſendi, & velut tales puniendi. Sunt igitur aliqui, qui magna aliqua mirabilia ſe facere poſſe vehemẽtiſsime cupiunt, vt per horum mirabiliũ operationem, ab aliјs ſuſpiciãtur, & ſint illis in miraculum, & ſtuporẽ & ob hanc cauſam dæmoni ſe ſubdunt, vt illius auxilio, & potentia mirabilia multa facere poſsint. Hi (vt Auguſti. docet) vocantur magi, quales fuerunt illi, qui coram Pharaone (vt Exodi hiſtoria narrat) Moyſi reſtiterunt omnia illa mirabilia dæmonũ auxilio facere conantes, quæ Moyſes dei virtute faciebat. Talis etiã fuit Simon ille, qui (vt Lucas in actibus Apoſtolicis refert) exiſtimat Dei donum pecunia poſſe poſsideri. Hic enim tot, tantáque mirabilia *Exod. 7* *Act. 8*

bilia dæmonis auxilio operatus est, vt à Samaritanis, vnde C originem traxerat, pro Deo habitus sit, & Romani (vt Iustinus martyr in suo apologetico refert) publicam illi tanquam Deo statuam erexerint. Vt autem de istis certius, & apertius definire valeamus, an hęretici sint dicendi, an non, hoc in primis animaduertere oportet, quod nullus magus aliquid horum mirabilium operatur, sine aliquo pacto, inter illum & dæmonem facto. Non enim gratis hæc omnia Sathanas docet, nec gratis suam magis impartitur eam, quam habet potentiam, sed aliquid ab ipso mago recipit, vt illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare velit. Considerãda igitur est ante omnia ipsius pacti qualitas, & conditio: quoniam inde magna huius rei notitia pendet. Pacta autem ista dupliciter fieri contingit, quoniam quædam aperte, & expresse fiunt, alia vero non, nisi tacite & latenter. Pactum apertum, & expressum est, quod cum ipsomet dæmone emittitur, & illi in propria persona datur, Et hoc iterum duplex. Est enim aliquod publice, & solenniter factum, est etiam aliud priuatim, & sine vlla prorsus solennitate factum. Pactum publicum & solenne est, quod fit cum dæmone sedente in solio regali, & D multitudine suorum subditorum stipato, in generali quadam congregatione veluti in quibusdam commitiis generalibus, quo omnes, qui sub dæmone militant, & illi nomina dederunt, conueniunt. Ibi enim coram omnibus illis promittunt aliqui (vt longius infra dicemus) dæmoni obedientiam, & illius mandata se per omnia seruaturos vouent Deo, & omnibus operibus eius renunciant, aliáque innumera scelera se patraturos iurant. Qua per illos emissa promissione, dæmon illis statim promittit se illis daturum ea, quæ scit illos concupiscere. Non enim omnibus omnia promittit, sed quo quisque plus se dæmoni tradit, & plura in illius honorem se facturum spondet, eo plura etiam dæmon illi promittit, & plura condonat. Pactum priuatum & expressum est, quod cum ipso fit dæmone promissionibus vltro citróque datis, nulla tamen habita solennitate, nullisque etiam adhibitis testibus. Quæ autem dæmon promittit se illis daturum, pro viribus præstare laborat, ne si mendax in promissis inueniatur, hi qui illi se dederant, ab eo iterum recedant, & sic amittat, quos
iam

A iam velut seruos habebat. Sunt tamen aliqua non pauca, quæ dæmon minime efficere valet: quia aut suas naturales vires excedunt, aut licet eas non excedunt, Deus tamen sine cuius nutu nihil agere potest dæmon, illa agere non permittit. Si quid igitur horum dæmon illis promisit illusionibus quibusdam, & præstigiis sic illos sæpe fallit, vt illi putent id, quod à dæmone sperabant, se assequutos fuisse. Pactum tacitum cum dæmone est, quod quis facit non cum dæmone, sed cum eo, qui est dæmonis discipulus, & seruus promittens illi obedientiam integram & absolutam, & renunciat Deo, & fidei Catholicæ, & reliqua omnia spondet, quæ ipsi dæmoni alij promittunt. Is autem cui hęc promittuntur, vice versa promittit illis, quod propter hæc multa magna, & mirabilia assequentur. Hoc autem pactum quamuis non cum ipso dæmone factum, dæmon ipsę ratum habet, & omnia in illo contenta, perinde adimplere nititur, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, vt non solum illi, qui expressum, sed etiam qui tacitum cum dæmone pactum fecerunt, multa insolita, & stupenda, dæmone illos adiuuante faciāt, aut facere videantur. De his omnibus non incongrue dici potest id, quod de aliis peccatoribus Dominus per Esaiam prophetam dixit: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. His igitur annotatis, vt sciamus de mago aliquo, an hæreticus ille sit, an non, duo sunt consideranda. Primum est ipsius pacti, quod cum dæmone fecit qualitas, & conditio, siue tacitum illud sit, siue expressum nihil refert. Si per pactum illud promisit se adoraturum dæmonem, & alios diuinos honores illi daturum, & hoc, vel aliquod aliud simile promisit: quia ita faciendum esse credidit, merito proculdubio ille censendus erit hæreticus: quia dæmonem Deum esse credit, quum illum tanquam Deum adorat, aut adorare promisit, & venerari. Nam verus Deus creator omnium, qui loquutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum eius, per Esaiam prophetam loquens ait: Ego Dominus, & non est alius: extra me non est Deus. Et in eodem loco iterum. Ego Dominus & non est alter. Et rursum: Nunquid non ego Dominus, & non est vltra Deus absque me? Si nullum fecit pactum de re, fidei catholicæ repugnante, quod rarissime contingere potest,

B (margin, beside "bus non incongrue dici")

Esa. 28 (margin, beside "bus Dominus per Esaiam prophetam dixit")

Esa. 45 (margin, beside "sunt prophetarum eius")

quoniam (vt diximus) nunquam solet dæmon gratis, & sine aliqua certa lucri spe eam quam habet potentiam hominibus impartiri, & per illam hominibus ad eorũ nutum inseruire, tunc magus ille erit examinãdus, quid de dæmonis potestate credat. Si certo cognosci potest illum credere de dæmone, quod possit aliquid, quod Deo soli cõuenire fides catholica docet, erit sine vlla dubitatione hæreticus censendus. Vt gratia exempli, si credit dæmonem posse aliquid creare, prout Manichæi, & Priscillianistæ dixerunt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quod re vera solius diuinæ potentiæ est proprium. Nam sicut fide credimus animam humanã à solo Deo creari posse, ita etiam fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano vnire. Hoc enim ratione naturali certo, & euidenter scimus, quod nulla forma substantialis potest alicui materiæ velut illius forma vniri: nisi à solo illo agente, qui posset illam producere. Agens quod non potest formam substantialem producere, nec potest etiam illam materiæ vnire, quoniam sic vniendo videretur ipsum compositum ex materia & forma producere. At ineptia est maxima dicere, quòd aliquod agẽs producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam producere potest. Deus igitur, qui solus animam hominis producere, & creare potest, etiam solus potest illam postquam à corpore suo separata fuerit, iterum eidem corpori vnire. Nam alias ille, qui animam corpori vniret, hominem illum fecisse diceretur, quod nefas est dicere dæmonem hoc facere posse: quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, aperte nos docuit, ipsius hominis productionem tantam esse, vt propagatione seclusa, sóli Deo conuenire possit. Forte quis hic mihi obiiciet Samuelem, qui (vt Regum narrat historia) per phytonissam suscitatus est, & interrogatus responsa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupliciter respondere possumus, prout Augustinus in epistola ad Simplicianum docet. Primo quidem dici potest iuxta illum, non fuisse Samuelis animam, quæ apparuit, & cum Saule loquebatur, sed quoddam phantasma, & illusio imaginaria diaboli, machinationibus facta, quam scriptura sacra in lib. 1. Reg. & in Ecclesiastico Samuelẽ vocat, eo loquutionis tropo, quo imagines

Genes. 1

1. Reg. 28

Eccle. 46

C D

A gines ſuarum rerũ nominibus ſolent appellari. Nam imagines illæ Cherubin, ſuper arcam teſtamenti exiſtentes, Cherubin appellantur in ſacra ſcriptura, cum tamen re vera non eſſent Cherubin: ſed illorum imagines. Et Pincerna ille Pharaonis in carcere cum Ioſeph exiſtens, vitem ſe in ſomnis vidiſſe dixit, in qua erant tres propagines, cum tamen nec vitem, nec propagines vidit: ſed ſolas illarum rerum imagines. Iuxta hunc modum etiam angeli, qui olim à Deo ad homines mittebantur: dicebantur in veteri teſtamento Dij, ob hoc ſolum quia Deum à quo mittebantur, repræſentabant. Nam de Angelo illo cum quo luctatus fuerat Iacob loquens dixit: Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Non enim Deum videbat Iacob (vt omnes ſacri doctores concorditer docent) ſed Angelum à Deo miſſum, qui propterea quòd ſpeciali quodam modo Deum, à quo miſſus erat, repræſentabat Deus, aut Dominus à Iacob dictus eſt. Sic etiam potuit illa Samuelis imago, quam dæmon ob oculos Saulis poſuit, dici Samuel. Si vero ſcrupulus aliquem vrget, vt non imaginem Samuelis: ſed ipſum Samuelem B ſuſcitatum eſſe credat, propterea quod is, qui apparuit, vera Sauli prædixit, quæ à maligno ſpiritu dici non poterant, propterea quod nihil de futuris certum ille præcognoſcere poteſt, præſertim de illis, quæ non à ſolis neceſſariis cauſis eueniunt. Hunc ſcrupulum tollit Auguſtinus, in illa præfata epiſtola, ſic inquiens: Poteſt & illud videri mirum, quod dæmones agnouerunt Chriſtum, quem Iudæi non agnoſcebant. Cum enim vult Deus etiam infirmos ſpiritus aliqua vera cognoſcere temporalia duntaxat ad iſtam mortalitatem pertinentia, facile eſt nec incongruum, vt omnipotens, & iuſtus (ad eorum pœnam, quibus iſta prædicuntur, vt malum, quod imminet, antequam veniat, patiantur) occulto apparatu, videlicet myſteriorum ſuorum talibus ſpiritibus aliquid diuinationis impartiat, vt quod audiunt ab angelis prænuncient hominibus. Tantum autem audiunt, quantum omnium moderator Dominus iubet, vel ſinit. Hæc Auguſtin. Secundo dici poteſt, iuxta Auguſtini ſententiam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit verus Samuelis ſpiritus à dæmone adductus, Deo id permittente propter aliquam rationem nobis

Geneſ. 40

Geneſ. 32.

Auguſt.

occultam. Nam cum Christus permiserit se à diabolo assumi, & super pinnaculum templi portari, & super montem excelsum collocari, non est mirum, quòd animam Samuelis ab inferis portare fuerit permissus, præsertim cum ipsa Samuelis anima prope infinitum minoris sit excellentiæ, quàm ipse Christus. Aut certe dato quod fuerit verus Samuelis spiritus is, qui Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis potestate ad hoc permissa: sed diuina potentia & dispositione, quæ phythonissam, & dæmonem latebat, fuisse illuc adductum, vt Sauli sententiam diuinam propter sua demerita super eum proxime venturam prænunciaret, quemadmodum ipsemet dum viueret eidem Sauli nunciauit illum esse ex Dei decreto à regno deiectum. Si autem aliquis eam sententiam magis probare voluerit, quæ ait animam Samuelis fuisse à dæmone ex Dei permisione ab inferis suscitatam, hoc summe cauere debet, ne credat, aut suspicetur animam illam fuisse suo proprio corpori restitutam, aut alicui alteri corpori sic infusam, vt ex illa coniunctione corporis, cum illa anima, verus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortem suam fuerat. Talem enim coniunctionem corporis cum anima, neque etiam Deo permittente dæmon ex suis viribus facere potest. Et certe Augustinus, qui admittit animam hominis potuisse à dæmone ex Dei permisione ab inferis ad superos adduci, non admittit dæmonem potuisse illam corpori infundere. Ad solum enim motum localem dicit animam Samuelis potuisse dæmonis potestati subesse, vt posset illam de loco ad locum, illa inuita mutare. Nam ad hoc solum valet exemplum, quod attulit de Christo, quem diabolus de deserto ad ciuitatem Hierusalem transtulit, & posuit supra pinnaculum templi. Hoc tamen inter illa duo interest, quod Christus non inuitus: sed se permittente, ductus est à dæmone. Anima vero etiam inuita potest à dæmone, quo illi placuerit duci, nisi dæmon sit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quisquis igitur hanc probare voluerit sententiam, vt dicat veram animam Samuelis à dæmone ex Dei permissione fuisse coram Saule adductam, horum alterum illum dicere oportebit, aut animam illam non fuisse vero corpori, sed phantastico, & apparenti tunc coniunctam, cui non,

A non, vt vera illius forma vniebatur, sed solum illi adsistebat vt motrix illius: aut si in vero corpore, cui vere, vt forma illius vniebatur, illam apparuisse dicat, talem animæ cum corpore vnionem à solo Deo factam esse ille dicere cogetur, ne hominem (quod impium est) à dæmone fieri posse dicat. Si quis vero contendit dæmonem posse animam hominis corpori vnire, is certe testimonio beati Leonis, huius nominis primi damnatur, qui in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum differens de errore Priscilliani dicentis animas, quæ humanis corporibus inseruntur, fuisse in corpore, & in cœlesti habitatione peccasse, atque ob hoc à sublimibus ad inferiora dilapsas in diuersæ qualitatis principes incidisse, & per aëreas, ac sidereas potestates alias duriores, alias mitiores, corporibus esse inclusas, sic ait. Quam impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore suæ vnitatis abscidit, constanter prædicans, atque veraciter quod animæ hominum priusquam suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab vllo incorporentur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est creator, &
B corporum. Hæc Leo Papa, qui fide catholica tenendum esse docet, animas à solo Deo corporibus humanis infundi. Leo papa
Cum igitur magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaquam est illi credendum: quia nec dæmon ipse, à quo iuuatur, hoc facere potest. Poterit quidem Deo permittente, & dæmone fauente animam solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinem corporis defuncti conflato illam infundere, non quidem, vt formam illi coniunctam: sed tanquam illius motricem. Et quia hoc dæmon facere potest, hinc est, quod ipse dæmon huiusmodi illusionibus, & præstigiis magos ipsos, & alios insipientes decipit, vt putent illum posse mortuos suscitare. Quisquis tamen hoc putat, impius est & hæreticus: quia creaturæ, hoc est, dæmoni tribuit id quod soli Deo cõuenit. Nam vnum ex præcipuis testimoniis, quo (vt concors omnium sacrorum doctorum sentẽtia tenet) Christus suam nobis manifeste declarauit diuinitatem fuit mortuorum suscitatio. At si hæc mortuorum suscitatio dæmonum potestate fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumẽto no-

bis probasset Christus. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis potestatem, mutare videlicet homines in pecora, aut volucres, aut quæcunque alia bruta animalia, de quo magum examinandum esse censeo, & diligentissime interrogandum, an credat illud dæmonem facere posse. Nam & magi sæpissime hoc se facere dicũt, & de his multa olim facta esse fabulosa narrauit gentilitas. Quæ omnia apud multos fidem obtinuerunt propter vanam & leuem Græcorum credulitatem, quæ eousque processit, vt nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teste, ac proinde fide apud illos caruerit. Lucianus scribit, se quum in Thessalia noscendæ magiæ causa versaretur, mutatum in asinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (vt opinor) ad artis magicæ irrisionem, & subsannationem, hoc confixit argumentum homo, qui neminem, nec Deos ipsos non subsannauit. Idem argumentum postea Apuleius suscipiens scripsit librum de asino aureo, vt suam ostentaret eloquentiam, quanquam multorum opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circen famosissimam magam socios Vlyssis mutasse in bestias finxit potius, quã narrauit Homerus. Diomedis socios post troianum excidium in volucres fuisse conuersos refert Ouid. lib. xiiij. Metam. Et beatus Augustin. lib. xviij. de ciuitate Dei, cap. xviij. refert se, cum in Italia esset, similia quædam audiuisse de quadam regione illarum partium, vbi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebant quibus vellẽt, seu possent viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent: perfunctáque opera, iterum ad se redirent: nec tamen in eis mẽtem fieri bestialem, sed rationalem, humanámque seruari. Quæ vana, & leuis credulitas à Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra vsque tempora processit, in quibus non desunt homines, qui credant, homines in lupos, aut canes, aut cattos, magorum incantationibus, & dæmonum potentia conuerti posse. Si magus hæc, aut his similia à dæmone fieri posse credat, erit proculdubio hęreticus censendus, quia ea dæmoni tribuit, quæ omnem superant naturalem creaturæ potentiam, & quæ soli Deo conuenire possunt. Nam (vt ex proxime præcedentibus constat) sicut solus

Lucia. Apule. Augu. C D

A lus Deus potest animam humanam producere, ita etiam ille solus potest illam corpori vnire: & inde sequitur, vt etiam ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Præterea anima humana talis est, & tantæ nobilitatis, vt non nisi corpus humanum, & organicum informare & animare possit. Nam sicut quælibet forma substantialis exigit certas aliquas dispositiones in materia, vt illam fouere, & informare possit, veluti forma ignis requirit calorem in materia, forma arboris, aut herbæ requirit humiditatem, aut viriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanam, vt corpus illud animare, & vegetare possit. Non tamen puto sic talem corporis figuram requiri, vt Deus non possit animam hominis si vellet, corpori bruto vnire, Deus tamen hoc nunquam facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non nisi corpori organico infudit, talémque illum in corporis figura tunc fecit, qualis perpetuo postea faciendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis, si ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non posse: nisi corpus humanũ vegetare. Non est igitur credendum vl-

B la dæmonũ potentia posse homines in iumenta, aut aues aut alia bruta animalia mutari. Si quis vero obiiciat ea, quæ Circen illam magam olim fecisse poëtæ referunt, & quæ hodie à multis magis fieri dicuntur, his omnibus eleganter, & ingeniose respondet Augusti. lib. xviij. de ciuitate Dei, cap. xviij. sic inquiens: Nec sanè dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt, de qualibus factis ista vertitur quæstio: sed specie tenus, quæ à Deo sunt creata commutant, vt videantur esse, quod non sunt. Non itaque solum animum: sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra, vel lineamenta bestialia, veraciter posse conuerti: sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, siue somniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis, aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorum sensum, nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perduci: ita vt corpora ipsa hominum alicui iaceant, viuentia quidem, sed multo grauius, atque vehementius, quàm somno suis sensibus obseratis. Phantasticum

Aug.

autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effi- C
gie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri possit in somnis, & portare onera, quæ onera si vera sunt corpora, portantur à dæmonibus, vt illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falsa cernentibus. Hactenus Augusti. Et ad probationem huius suæ sententiæ, qua dicit illa non vera esse, sed dæmonum illusiones, adducit experientiam ipsam, quæ multa vera docere solet. Ad ipsam autem experientiam comprobandam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit verum esse, certissime cognitum est. Quibus narratis, postea iterum sententiam suam explicat sic inquiens. Proinde quod homines dicuntur, mandatúmque est literis à Diis, vel potius dæmonibus Arcades in lupos solere conuerti, & quod carminibus Circe socios mutauit Vlysis, secundum istum modum mihi videtur fieri potuisse, quem dixi: si tamen factum est. Diomedeas autem volucres, quandoquidem genus earum per successionem propaginis durare perhibetur non mutatis hominibus factas, sed subtractis credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamennonis filia. Neque enim dæmo- D
nibus iudicio Dei permissis, huiusmodi præstigiæ difficiles esse potuerunt. Sed quia illa virgo postea viua reperta est, suppositam pro illa ceruam esse facile cognitum est. Socij verò Diomedis, quia nusquam subito comparuerunt, & postea nullo loco apparuerunt, perdentibus vltoribus angelis malis, in eas aues, quæ pro illis occulte ex aliis locis, vbi est hoc genus auium, ad ea loca perductæ sunt, ac repente suppositæ, creduntur esse conuersi. Hucusque Augustinus, qui rem totam luculenter, & ingeniose (vt solet) explicuit. Iuxta hunc modum, quem Augustinus docet, sunt intelligenda multa alia, quæ magos facere posse, vana, & leuis gentilitas credidit. Nam (vt cætera ridicula pertranseam) fuit gentilitati persuasum, magicis incantamentis detrahi cœlo lunam, aut solem obscurari.
Ouid. Ideo Ouidius de Medea loquens, dixit: Illa reluctantem cursu deducere lunam Nititur, & tenebras addere solis
Vergil. equis. Et Vergilius in Pharmacentria. Carmina vel cœlo possunt deducere lunam. Adiuuari putabant lunam sic laborantem sonitibus permagnis, ne voces incantantium eo possent

A possent peruenire, vt ab ea exaudirentur, idcirco tympana & cymbala pulsabantur. Nam hæc omnia plurimum prodesse putabant. Vnde Propertius ait: Cantus & è curru lunam deducere tentant. Et facerent, si non æra repulsa sonent. Et Iuuenalis de fœmina loquacissima loquens, Satyra sexta dixit. Vna laboranti poterit succurrere lunæ. Hæc omnia virtute dæmonum fieri nequeunt, qui naturæ ordinem à Deo institutum permutare non possunt. Sed (vt Augustinus de aliis rebus dixit) diabolica illusione similitudines, & phantasmata illarum rerum dæmon ob oculos hominum sic subtiliter, & artificiose ponebat, vt homines crederent se non similitudines, & phantasmata: sed veras res vidisse. Ad cuius sententiæ confirmationem præter exempla, quæ ille adduxit, alia multa possunt afferri, è quibus vnum solum referam, quod narratur in vitis patrum. Iuuenis quidam iuenculam ardenter amabat, eámque ad actus venereos, vt sibi consentiret quotidie solicitabat. Quam, quia nunquam consentire voluit, quidam Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam conuertit, vt sibi, & aliis aspicientibus videatur. Ob hanc causam illa ad beatum Macharium ducta est, qui

B illam aspiciens dixit, sibi mulierem, & non equam videri. Non enim potuit dęmon sancti viri sensus illudere, quemadmodum aliorum sensus illuserat. Hic igitur Deum pro illa orans, suis precibus à tali illusione eam liberauit. Denique hæc sententia confirmatur authoritate concilij Anquirensis, quod de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquiens. Quisquis credit posse fieri aliquam creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Hęc concilium Anquirense, vt citantur à Gratiano in cap. episcopi, xxix. q. v. Nam huius concilij decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus voluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Coloniæ. Sunt enim illic decreta concilij Ancyrani, & suspicatus Gratianus literam mendosam (prout aliàs sæpe in illo Gratiani volumine contingit) ita vt pro Ancyrano positum esset Anquirense, omnia concilij Ancyrani decreta perlegi, sperans

Properti.

Iuuenal.

prælatum decretum illic inuenire: ſed nihil tale in concilio Ancyrano reperi. Collector tamen illorum conciliorum, poſt Ancyrani concilij decreta hoc addidit, dicens ſe in quodam codice manu ſcripto illud inueniſſe. C

De maleficiis, an ſint hæretici dicendi, & velut tales puniendi. CAP. XV.

INter multos, quos ſub ſuo imperio dæmon continet homines, qui illum inuocant, & pactum cum illo feriunt, vt illius adiutorio ea, quæ optant efficere valeant, quidam recenſentur, qui ab operibus ſuis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis, & peſtiferi ſunt ingenij, vt nulli bene: ſed dæmonem ipſum imitantes, male multis facere optent, & ob hoc ſolum dæmonis imperio ſe ſubdunt, vt ab illo doceantur, quo pacto aliis obeſſe poſsint. Nam licet magi, & incantatores, de quibus in præcedenti capit. diſſeruimus, poſsint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, non tamen ob hanc maleficiorum peritiam magi: ſed malefici vocantur proprio vocabulo, prout ex ipſa vocis etymologia facile conſtare poteſt. Nam in l. nemo. C. de maleficis, & mathematicis, dicitur huiuſmodi homines ob facinorum magnitudinem maleficos à vulgo appellari. Huiuſmodi autem maleficorum multa ſunt genera, quæ non ſecundum varietatem mediorum, & inſtrumentorum, quibus malefici in ſua arte vtuntur: ſed iuxta diuerſitatem malorum, quæ in aliis efficiunt, diſtinguuntur. Eſt enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, eſt etiam aliud quod dicitur veneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorum, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium eſt, quod fit ad flectendos animos virorum, aut mulierum ad libidinoſum, & turpem amorem. Et qui hoc exercent, quocunque modo id faciant, grauiter peccant: quoniam (vt aperte conſtat) ad rem malam, & expreſſe à Deo prohibitam, ſolicitant. Rem autem malam, quæ ſine peccato exerceri poteſt, nullus ſine peccato conſulere alicui poteſt, neque ad illam ſolicitare. Nam (vt ait Paulus) non ſolum, quia talia agunt ſed qui agentibus conſentiunt, digni ſunt morte. Maleficium veneficum eſt, quod fit ad nocumentum D

Roma. 1

A tum aliquod alicui inferendum. Solent enim multifariam huiusmodi homines nocere. Aliquando enim illis in propriis illorum personis nocent: aliquando in possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione veneni. Aliquando vero non tam celeriter eos è vita tollunt: sed mortem in longum temporis spatium producunt, vt post longas luctuosásque querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quousque tandem pereat. Propter hæc & alia nocumenta, quæ corporibus inferre solent humanis, in l. finali. C. de maleficiis & mathema. vocantur hostes communis salutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ forte pinguissima erant, breuissimo temporis spatio, macilenta aliquando efficiunt, aliquando prorsus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, vt ad opus generationis minime commisceri possint. Hi sunt, qui (vt dicitur in l. multi. C. de malefi. & mathe.) elementa turbant, aërem immutant, ventos, & tempestates suscitant,
B grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges omnes deuastent, ex alto descendere faciunt. Vt autem hæc omnia facere possunt, variis vtũtur hi homines instrumentis, & mediis. Aliquando manifesta venena, in cibo, aut poculo, aut veste, aut alia re, quæ personam illam contingat, propinant. Aliquando nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis temporibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorum baptizant, adhibitis & expressis quibusdam aliis verbis, quæ vel referre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, & tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, & ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginem confecerunt, euenire optant. Quandoque etiam acubus, aut aliis acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut ventrem, aut femora, aut aliam corporis partem in qua cupiunt malum aliquod oriri in persona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis, sæpe contingit, vt persona illa cui nocere maleficus procurauit, grauiter

ter torqueatur,& doleat in capite, aut ſtomacho, aut ventre, aut repentinam quandam toleret infirmitatem, quam nullus medicorum cognoſcere valet. Aliquando ſolis verbis ex ore ſuo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni, Incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici poteſt ratione probari. Prima ſumitur ex eo, quod in his omnibus neceſſe eſt ſcribi quaſdam figuras, quę naturaliter intelligi non poſſunt, & quædam dæmonum nomina prorſus ignota, & penitus horrenda, quamuis aliis ſanctis nominibus miſta, illic ſcribuntur, quæ non niſi ad pactum cum dæmone initum implendum, poſita eſſe credendum eſt. Secunda ratio per hoc euidentiſsime conuincit, quòd illę imaginum compoſitiones, & tactus, aut illi characteres, aut verba prolata, non poſſunt ex ſua natura mortem, aut morbos aliquos, aut nocumentum aliquod in corporibus humanis efficere. Quoniam ſi hæc operandi vis eſſet huiuſmodi rebus conceſſa, omni tempore, & omni loco, & omni ſubiecto eiuſdem qualitatis, & diſpoſitionis illa operaretur quiſquis ſimiles imagines, aut characteres efficeret, aut ſimilia verba proferret. Cōſtat autem quod ſi alius nullum cum dæmone pactum habens tales characteres faciat, aut talia verba proferat, nihil efficiet. Ex quo euidentiſsime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto virtute imaginum, aut verborum fieri. Et inde cōuincitur, vt hæc ab ipſis dæmonibus, cum quibus malefici pactum ſiue publicum, ſiue priuatum inierunt, fiant. Nam ipſi dæmones, qui acutiſsimi ſunt, lapidum, atque herbarum, cæterarúmq; rerum naturas, & proprietates optime norunt, melius quàm omnes medici, & phyſici, qui in orbe fuerunt. Dæmon enim peccans (vt beatus Dionyſius libro de diuinis nominibus cap. iiij. docet) ſubſtantiam, & proprietatem ſuæ naturæ angelicæ non amiſit: ſed omnia naturalia integra, & ſplendidiſsima retinuit. Hic igitur cum perſpicaciſsimū habeat intellectum, facillime noſcit ea, quæ mortem, aut morbos, aut cruciatus, aut alia quæuis nocumenta homini inferre poſſunt. Scit miſcere ſimplicia ex quibus venena cōfici poſſunt, quæ tale valeant homini nocumentum inferre, quale optatur. Cum igitur dæmon magnam huiuſmodi rerum peritiam, habeat

Lucan.

C A habeat,quando tales imagines (vt diximus) acubus punguntur,aut characteres fiunt, aut verba proferuntur, Deo parmittente,ille venena,quæ homini cuius imago perforatur,nocere possint,secreto & inuisibiliter adhibet, & sic naturali potestate,& virtute venenorum dæmon facit ea, quæ maleficus efficere optat. Quæ venena, quia maleficus sæpe ignorat,nec illa adhibere videt, putat ea omnia, quæ fiunt,virtute talium imaginum,aut characterum, aut verborum fieri,quæ tamen neque ab imaginibus,neque à figuris,aut verbis vllis,neque à dæmone ipso:sed ab aliis agentibus,ad hoc virtutem naturalem habentibus fiũt, quæ per dæmones ipsos,qui illorum agentium virtutem agnoscũt, latenter applicantur,& admouentur,vt in ipsis corporibus humanis, ea, quæ maleficus cupit, efficiant. Et contingit sæpe,vt qui hæc maleficia operantur, remedia his malis, quæ intulerunt adhibere nesciant: quia non amplius dæmon eorum magister eos docuit,vel(vt rectius loquar)non amplius dæmon illis promisit.Sunt tamen a lij,qui optime vtrunque nouerunt, videlicet nocere, & nocumento à se, vel ab aliis illato remedium adhibere.De qua re lectorem

D B admonere decreui,vt intelligat huiusmodi maleficos homines,non solum grauiter peccare,cum nocent: sed etiam quando nocumento à se,aut alio illato, remedium per huiusmodi diabolicam artem præstant,vt maleficium operatum obesse nõ valeat.Nam licet sic operãtes proximo læso prosint,tamen (vt ait Paulus)non sunt facienda mala,vt inde veniant bona.Mala est autem dæmonum inuocatio; malum est etiam & pessimum, cum dæmone pactum aliquod siue expressum,siue tacitum facere: malum igitur,& pessimum est maleficium iam adhibitum soluere si nõ aliter quàm per dæmonis inuocationem,& illius auxiliũ soluendum est.Id enim quod ex se malum est, nulla adhibita bona intentione,nec quacunque alia bona circũstantia adiuncta poterit bonum esse.Quo fit,vt licet bonum sit proximorum incommodis obuiare,non tamen bonum sit maleficiã facere,ad proximorum nocumenta tollenda. Iuste, quod iustum est(inquit Dominus) exequeris. Si tamen maleficium adhibitum tale esse dignoscitur,vt naturali aliqua virtute,sine vlla dæmonis inuocatione, & sine vllo pacto cum illo inito, impediri possit illius operatio, tũc bonum

Rom. 3

Deut. 16

&

& meritorium erit illud maleficium dissoluere, tãtum abest, vt peccatum dici queat. Potest etiam per orationes sanctorum virorum tolli maleficium ne suum cõsequatur effectum. Similiter etiam potest licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus infixa, aut aliud simile instrumentum per quod faciendum est maleficium, inueniretur & confringeretur. Tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret, quia ex pacto quod cum malefico fecit, nõ assistit: nisi quandiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed quæstio non parui momenti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus est quotidie illa exercere, petere, vt maleficium alicui adhibitum dissoluat, aut impediat, ne operationem suam exercere valeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorũ illud posse dissoluere. Angelus de Clauasio in sua summa, in titulo: Superstitio. §.xiij. citat Petri Aureoli de hac re sententiam, & probat illam; qui quarto sententiarum distinct. xxxiiij. quæst. ij. dicit licite hoc posse peti à quocunque malefico, quem scitur esse paratum ad huiusmodi maleficia exercenda. Hanc autem suam sentẽtiam per hoc persuadere nititur, quod cuicunque licet malo alterius vti ad commodum suum. Pro qua re affert testimonium Augustini dicentis, licitum mihi esse vti ad commodũ meum iuramento hominis infidelis, quamuis sciam illum iuraturum per Deos suos falsos, quos colit. Posset etiam pro eadem re afferri simile de illo, qui mutuum petit ab eo, quem scit non nisi ad vsuram daturum. Hæc autem petitio omnium doctorum consensu licita est. Ex quo sequi videtur, vt etiam liceat cuicunque petere ab eo, qui paratus est maleficium facere, vt maleficium inceptum impediat. Sed his omnibus non obstantibus, ego oppositam teneo sententiam, & dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauasio, qui illum sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eo quod non bene rem considerarunt, ac proinde non viderunt, quam lata sit differentia inter propositum negotium, & alia exempla, quæ loco similitudinis adducta sunt. Nam quod ille, qui petit à malefico, vt maleficium maleficio dissoluat, peccet, vel ex hoc euidentissime conuincitur, quòd ipsemet maleficus (vt paulo ante diximus) grauiter peccat cum diabolica arte inceptum maleficium tollit,

A lit, ne ad operationem perueniat. Fieri igitur non potest, vt ille, qui à malefico petit, vt arte diabolica maleficium inceptum dissoluat, non peccet. Quisquis enim petit ab alio, vt faciat id, quod sine peccato facere non potest, peccat: quia sic petens consentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Certum est autem, quòd sicut par pœna, ita etiam par reatus constrinxit agentem, & consentientem. Nec petens excusari potest à peccato hac ratione, quod maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuscunque petitionem maleficium operari. Nam & si ille paratus esset, non tamen hoc particulari maleficium fuisset operatus, nisi ille petiisset. Ex quo euidenter conuincitur, illius petitionem causam fuisse proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus. Causam enim dicimus illam, qua posita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuisset maleficus, non fuisset illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Et hoc confir-

B mari potest per id, quod habetur in cap. Nec mirum. xxvj. quæstione v. vbi postquam de Necromanticis, & Hydromanticis dictum est, hæc adduntur verba. Ad hæc omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum, & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. Hæc ibi in illo capite, quod inscribitur nomine Augustini, & re vera non est Augustini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos suos, & vsurario parato dare ad vsuram quæ loco similitudinis ad oppositæ sententiæ probationem adducta sunt, nihil penitus efficiunt. Quoniam illa omnia ad hoc negotium de quo nunc disputamus, relata magnam habēt dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non sunt ex se malæ: quia possunt bene fieri, ab his, qui illa factura sunt, si velint.

lint. Quòd autem male fiant, non est ex malitia ipsius rei: sed ex malitia ipsius operantis, qui rem, quam poterat bene, noluit nisi male facere. Ille enim qui petit iuramentum ab infideli non petit, vt per falsos deos iuret, alioqui sic petens peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum: sed solummodo petit, vt iuret: etsi daretur optio petenti, eligeret illum iurare per verum Deum trinum & vnum. Si autem infidelis per falsos Deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille si vellet, bene facere potuisset. Similiter is, qui petit ab vsurario, non petit, vt det ad vsuram: quia sic petens peccaret, cum peteret ab illo id, quod sine peccato fieri non posset: sed petit duntaxat, vt mutuum sibi detur, quod non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si vsurarius non vult dare mutuum sine vsura, culpa est ipsius vsurarij, non autem petentis: quia petit id ab illo, quod ille, si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. In his igitur omnibus exemplis, & aliis similibus ille qui petit, non inducit alium ad peccatum: quia petit id, quod sine peccato fieri potest: sed vtitur ad commodum suum iniquitate alterius, qui non vult, nisi male, & iniuste facere id quod si vellet, poterat facere bene. Longe aliter se habet is, qui petit à malefico, vt maleficium diabolica arte dissoluat, ne nocere valeat. Is enim id à malefico petit, quod ille sine peccato facere nequit. Nam (vt paulo ante diximus) nõ solum peccat, qui maleficium operatur, vt noceat: sed etiã qui arte diabolica maleficium tollit, ne noceat. Quia artem diabolicã exercere quacunque bona intentione id fiat grauissimum est peccatum. Is igitur, qui à malefico petit, vt maleficium diabolica arte dissoluat, non solum vtitur ad commodum suũ iniquitate malefici: sed etiã inducit illum ad peccatum, & per consequens peccat: quia petit ab illo, quod ille etiam si vellet, nõ posset facere sine peccato. Si autem maleficium tale esset, vt sine peccato posset à malefico dissolui, vt puta, quia scit vbi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliquæ, aut characteres: cum quibus est iam inceptum maleficium, tunc sicut ipse potest sine peccato dissoluere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, vt illo modo dissoluat

malefic

A maleficium. His omnibus prænotatis, ſupereſt vt inquiramus an huiuſmodi malefici ſint hæretici cenſendi, & velut tales puniendi. De qua re, vt certa poſsit dari ſententia, tria ſunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum eſt an aliquod pactum, ſiue expreſſum, ſiue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiſerint ſe aliquid, quod fidei Catholicæ deroget facturos. Nunquam enim aut rariſsime (vt præcedenti cap. diximus) dæmon ſuum adiutorium hominibus ſine aliqua ſpe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inito interuenit aliqua promiſsio de rebus fidei repugnantibus, vt puta de adoratione, & reuerentia ipſi dæmoni præſtanda, aut de eadem reuerentia Chriſto ſaluatori noſtro deneganda, aut de confractione, & conculcatione imaginis Chriſti, aut crucis, in qua moriens ille ſalutem noſtram operatus eſt, quæ dæmon ſumme expetere ſolet ab his, quibus ſe exorabilem exhibet: non eſt dubium, quin tunc tales malefici ſint hæretici cenſendi, & velut tales puniendi. Quoniam nihil horum, quæ diximus, poteſt libere, & ex animo ſine manifeſta hæreſi exerceri. Nam licet ſint multa, quæ voluntas contra iudicium rationis operatur: quia ad illam voluntas eſt ex ſe prona, & illa ex ſe habent voluptatem quandam, per quam poſſunt voluntatem ipſam ad ſui amorem allicere: ſunt tamen alia, quæ (vt primo huius operis capite diximus) nunquam voluntas appetit: niſi quia intellectus iudicat eſſe bona: quia nihil habent illa in ſe, per quæ poſsint allicere voluntatem. Et inde ſequitur, vt ſi volūtas aliquod illorum appetat, non niſi ab intellectu iudicante illud eſſe bonum, moueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur maleficos omnes, qui aliquid eorum quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiunt, eſſe hæreticos cenſendos & velut tales puniendos. Secundum, de quo examinare oportet maleficos, eſt maleficim ipſum, quod exercent, de qua re varia eſt facienda inquiſitio, ſicut varia diximus eſſe maleficia. Nam illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum veneficum. Ab illis, qui amatoria veneficia exercent, diligenter inquirendum eſt, an credant maleficia, aut dæmonem poſſe cogere alicuius viri, aut fœminæ voluntatem ad amorem aliquem libidinoſum,

(B in margin at "nis operatur")

aut quolibet inhonestum habendum. Et quòd illi hoc fieri posse credant, violenta est suspicio: quoniam nisi maleficorum arte, aut dęmonis potestate id fieri posse existimarent, nunquam talia maleficia pro re illa efficienda exercerent. Si illos ita credere compertum fuerit, & de hoc errore admoniti ab illo discedere noluerint: sed in illo pertinaces fuerint, merito censebuntur hæretici, & velut tales punientur, quoniam apertam hæresim pertinaciter tuentur. Nam credere hominis voluntatem posse à dæmone cogi ad aliquid amandum: hæresis est apertissima: quoniam illa coactio repugnat libertati, quam Deus nostræ indidit voluntati. Deus enim (vt ait Sapiens) ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua: si volueris mandata conseruare, conseruabunt te, & imperpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ex quibus Ecclesiastici verbis apertissime constat liberam factam esse à Deo hominis voluntatem, & inde sequitur illam à dæmone cogi non posse: quoniam alioqui libera non esset. Si à dæmone cogi posset homo ad aliquid amandum, tunc iam non esset homo in manu sui consilij (vt dixit Ecclesiasticus) constitutus: sed in manu consilij dæmonis. Qui ergo pertinaciter asseruerit hominis voluntatem posse quibuscunque maleficiis, aut quacunq; dæmonis potestate ad aliquid amandum cogi, est hæreticus censendus, & velut talis puniendus. Possunt quidem dæmones voluntatem persuasionibus allicere ad amandum, repręsentando aliquam, quamuis falsam, apparentem tamen boni rationem in amore illo. Possunt etiam carnis appetitum qui liber non est, excitare, vt appetat illud, & ardenter illud perquirat, etiam si aliàs ad illud frigeret. Nam (vt est apud Iob) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem carnis, postquam fuerit vehementer accensus, voluntatem ipsam etiam vehementer solicitabit, & illam validissime impellet, vt in suam trahat sententiam. Et ex hac tam vehementi tentatione euertit, vt homines idiotæ dicant se cogi ad amorem inuitos teneri, velle se discedere, & non posse. Sed re vera falluntur: quia si vellent resistere, possent facile id efficere cum Dei adiutorio, qui omnem ad se confugientem paratus est adiuuare. Fidelis est Deus, inquit Paulus, qui

Marginal notes: C; Eccl. 15.; D; Iob. 41; 1. Cor. 10

A qui non patietur vos tentari ſupra id,quod poteſtis. Deinde examinandi ſunt,qui hæc maleficia exercent,an in illorum exercitio aliquid miſceant, quod merito poſsit vehementem hæreſis preſtare ſuſpicionem. Quoniam ſi hæc non adſint,inquiſitores hæreticorum, niſi illis ſit ſpecialiter hæc prouincia delegata,non poterunt iure quidquam circa illas diſponere: quoniam hoc eſt illis ſpecialiter interdictum, in cap. Accuſatus. §. ſanè. de hæreticis. lib. 6. Si vero talia in ſuis maleficiis miſcent, vt de illis poſsit non leuis ſuſpicio hæreſis ſumi, merito de illis maleficiis inquiſitor maleficos ipſos diligenter, & curioſe examinare poteſt, & debet. Nam quum Papa in illo cap. Accuſatus. §. ſanè. inhibet inquiſitoribus, ne de diuinationibus, aut ſortilegiis inquirant, ſtatim excipit ea ſortilegia, quæ hæreſim ſapiunt. Quo loco ſortilegij nomen capiendum eſt iuxta latam illius ſignificationem, vt comprehendit omnia maleficiorum genera. Nam iuxta propriam illius vocis ſignificationem ſolum ad diuinationes pertinet, vt patet per Iſidorum in cap. ſortilegi. xxvj. quæſt. j. Sed quia in dicto cap. Accuſatus. § ſane. poſtquam Papa expreſsit diuinationes,
B ſtatim addidit ſortilegia, conſtat illum nomine ſortilegiorum non ſolum diuinationes: ſed etiam maleficia intellexiſſe: quorum aliqua dicit eſſe, quæ hæreſim ſapiunt. Videndum eſt igitur, & diligenter inquirendum, quæ ſunt illa maleficia, quæ hæreſim ſapiunt. Paulus Grilland. in tractatu de hæreticis lib. ij. quæſt. x. pro huius rei cognitione quaſdam aſsignat regulas, quas ex Oldrado in conſil. ccx. ſe accepiſſe refert. Primum quidem dicit, quod ſi ſortilegia, aut maleficia taliter fiunt, vt in illis adſit inuocatio dæmonis per modum adorationis tunc aperte ſapiunt hæreſim. Deinde addit, quod licet non fiat per modum adorationis, ſi tamen per illa maleficia petatur, aut expectetur à dæmone, quod ſoli Deo facere conuenit, vt puta mortuos ſuſcitare, ſecreta cordium reuelare, futura, quæ ex cauſis naturalibus non pendent, prædicere, tunc talis petitio ſapit hæreſim. Tertio dicit, quòd ſi eſt inuocatio dæmonis non per modum orationis, & petitur à dæmone id ſolum, quod virtute naturali ille efficere valet, quamuis alia quælibet in maleficiorum exercitio adhibeantur, dicit illa non ſapere hæreſim. Dicit itaque

quod celebrare missam de defunctis pro aliquo viuo, vt cito moriatur, vel hostiam consecratam mulieri cum characteribus scriptam turpibus dare,ad amorem prouocandum libidinosum,non sapit hæresim.Idem dicit de reliquiis sanctorum,de sacramentalibus, vt sunt calix, altare portabile, oleum sanctum, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quæ omnia licet misceantur in maleficiis, dicit non sapere hæresim.Et hanc suam sententiam nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur à iure pœna, quam hæreticis. Et pro hoc adducit cap.Quicunque.xxvj.quæst.5.& ca. De homine.de celebr.Miss. Addit insuper aliud, in quo non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit enim quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparæ virginis Mariæ, aut alterius sancti, irreuerenter proiecisset in terra,& pedibus conculcaret,non saperet hæresim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. §.fi.de offic.iudic.ordin. lib.vj. Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio, quod probare, aut tolerare possim: nisi illa duo prima, quorum alterum est de adoratione dæmonis, & alterum de petitione, qua à dæmone petitur id, quod solus Deus præstare potest. Quæ duo dicit sapere hæresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua vero omnia quæ in tertio dicto continentur,sunt manifeste falsa,& acerba reprehensione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum est, quod sortilegium, aut maleficium aliquod sapere hæresim, idem est ac illud præbere vehementem hæresis suspicionem. Nam alias non videtur quomodo sortilegium, aut maleficium, quod in exteriore operatione consistit, possit sapere hæresim; cum hæresis (vt in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriore: sed in errore intellectus consistat. Res autem sacras præsertim sacramentum, aut sacramentalia ad maleficia exercenda adhibere, apertam & violentam præbet hæresis suspicionem. Quoniam nullus illa ad maleficia exercenda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquam habere potestatem. Talis autem credulitas aperta est hæresis, Quia Deus, qui sacramentis non naturalem, sed aduentitiam virtutem dedit, non ad destructionem, & perditionem corporum & animarum: sed ad salutem animarum illam dedit. Dæmon tamen

videns

A videns se minus potentem ad maleficium amatorium exercendum, cum (vt diximus) non posſit aliquem ad amandum inuitum cogere, ideo res quaslibet ſacratiores miſcere in huiuſmodi maleficiis procurat, quas raro in aliis maleficiis veneficis adhibet. Quia maleficia venefica poteſt dæmon ſi à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur ſpecie dæmon multos fallit perſuadendo illis quod iſtorum ſacramentorum abuſus, mirabiles effectus quoad amorem producat, quos ipſe optime ſcit ab illis ſacramentis, aut ſacramentalibus effici non poſſe. Hoc tamen ille mendacij pater hominibus perſuadere nititur, in vilipendium Chriſtianæ religionis, & vt homines grauius Deum offendant. Nec iſta à ſolis prophanis hominibus: ſed etiam ab his, qui altari ſeruiunt, fieri procurat. Legi enim de quodam ſacrilego ſacerdote, quod cum mulierem quandam impotenti, & impudico affectu adamaret, vt illam in ſui amorem traheret, medietatem ſanctiſsimæ hoſtiæ, quam in Miſſa conſecrauerat, ſumpſit dicens turpia quædam verba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquam vero partem hoſtiæ miſit ad prædictam mulierem, non in forma

B hoſtiæ: ſed contritam, & in puluerem redactam, vt poteaptam ad ſumendum in potu. Quæ autem à mulieribus hac in parte fiunt, tot ſunt, ac tam turpia, & abominabilia, vt ſatius ſit illa ſilentio præterire, quàm aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui compendio concludamus, talem de illa ſtatuo certiſsimam regulam. Omne maleficium, quod exercetur per commiſtionem alicuius ſacramenti, aut rei ſacramentalis, reddit ipſum operatorem de hæreſi ſuſpectum. Quoniam niſi ille crederet talia ſacramenta, aut ſacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, non adhibuiſſet illa. Inquiſitor igitur cum talem aliquem maleficum agnouerit, capere poteſt illum non quidem propter maleficium: ſed propter ſacramentorum commiſtionem, per quam ſe ſuſpectum de hæreſi reddidit. Captum illum diligenter, & curioſe examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit ſe non credere, quòd ſacramenta aliquam habeant ad maleficia virtutem, & poteſtatem: ſed ideo appoſuiſſe, vt dæ-

monis voluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquisitor non poterit illum quamuis grauissime peccantem punire: quia illi prohibitum est in cap. Accusatus, §. Sanè. de hæret. libro vj. sed illius punitio ad solum defertur ordinarium. Si verò maleficus dixerit, se ideo sacramenta, aut sacramentalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa virtutem aliquam, & potentiam ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictum cap. Accusatus. poterit illum punire, non propter maleficium: sed propter errorem fidei, à quo si legitime admonitus discedere noluerit, erit per omnia tanquam hæreticus ab eo tractandus. Et idem prorsus dicendum esse censeo de illo, qui crucem Domini, aut imaginem Deiparæ virginis, aut alterius cuiusque sancti irreuerenter proiicit in terra, & pedibus conculcat. Nam hæc sine vehementi hæresis suspicione fieri non possunt, præsertim cum sit hæresis in septima synodo damnata, dicens imagines non esse veneratione dignas: sed prorsus contemnendas. Quod autem Paulus Grillandus citat, ex capit. Si canonici, §. fin. de offic. iud. or. lib. vj. nihil certe probat: quoniam res illa cum presenti negotio nullam prorsus habet similitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabant, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptum illas ad terram deiiciebant; sed per cerimoniam quandam illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationem, & odium in populo excitandum contra illum propter cuius crimen imponebatur cessatio à diuinis. Quæ res licet fuisset reprehensione digna non debuit tamen hæreseos nomine notari. Si tamen illi ob irreuerentiam, & contemptum imaginum eas ad terram proiecissent, fuissent proculdubio hæretici censendi: quoniam eos, qui ita faciẽdum esse olim docuerunt, septima synodus (vt proxime diximus) hæreticos esse declarauit.

De lamijs, & strigibus, an sint hæretici censendi.

CAP. XVI.

PRæter illos perditissimos homines dæmonem colentes, de quibus supra duobus proximis *cap.* disseruimus, sunt adhuc alij etiam dæmoni inseruientes, tanto *illis*

omnibus

C A omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia committunt, per quæ Deo maiorem inferunt iniuriam, & fidem catholicam apertius deserunt. Sunt enim adeo mali, & impij, vt quidquid maliciæ, aut sceleris, aut infidelitatis apud alios homines, qui dæmoni quomodolibet inseruiunt, excogirari potest, id totum isti exerceant, & perficiant. Hi apud Hispanos lingua eorum vulgari appellantur Bruxos. Itali autem vocant illos strigoni, & strighe. Latine vero dicuntur lamiæ, & striges propter similitudinem (vt existimo) quam habent cum animalibus, quæ huiusmodi nominibus vocantur. Sic illas sæpe vocat Apuleius in suo illo opere, quod inscripsit de asino aureo, præsertim lib. j. vbi de huiusmodi mulieribus loquens hæc ait. At illæ colore spurcissimi humoris percussum, quo me lamiæ illæ infecerant, aspernantur. Et Philostratus in vita Apollonij Pythagorici dicit, lamias à quibusdam laruas appellari, & lemures, esséq; ad amorem, & Venerem propensas & carnes humanas præsertim formosorum esurienter appetere, quæ libidinis cupiditate alliciant eos, quos postea cupiant deuorare. Horum sectam aperte explicare

D B oportet; vt inde melius respondere valeamus ad id, quod de illis inuestigamus, an videlicet tales sint hæretici censendi, an non. De hac re, quia varia apud diuersos authores leguntur, qui forte rem non plenè (vt oportebat) examinarunt, ideo illis omnibus prætermissis dicam, ea quæ certissima experientia cognita sunt, & quæ ipsemet huius pestiferæ sectæ professores tam viri, quàm fœminæ sponte coram iudicibus, à quibus hoc didici, confessi sunt. Quisquis hanc diabolicam sectam profiteri vult, adducitur primo ab eo, à quo docetur ante tribunal dæmonis, in solio quodam ad regis instar sedentis. Dæmon enim se illis in figura quadam visibili, & corporea ostendit, vt falsam maiestatem suam, & imperium ementito quodam signo illis persuadeat. Coram illo itaq; adductus, is qui hanc sectam profiteri paratur: statim debet abnegare baptismum, & omnia Christianæ fidei documenta relinquere. Deinde oportet, vt omnia ecclesiastica sacramenta reiiciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorum quorumcunque sanctorum imagines prosternere debet, pedibúsq; propriis conculcare. Hanc tamen conculcationem imaginum non

est opus coram ipso dæmone statim efficere: sed satis est, C
vt postea se facturum promittat cum primum sese obtulerit occasio. His peractis dæmoni, velut principi, aut regi sese perpetuo obligatum, ac deuinctum reddit, vouens in manibus eius, & promittens, prout religiosi in manibus prælati suæ professionis votum emittere solent, se perpetuo futurum illi fidelem, & omnibus illius mandatis pariturum. Post hæc tactis scripturis super quodam libro, obscuras quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurando promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec diuina præcepta seruaturum: sed solum ea, quæ per ipsum principem, dæmonem videlicet, mandabuntur. Promittit insuper se venturum quoties vocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & sacrificia se facturum, quæ horis illis nocturnis fieri viderit, preces emissurum, adorationis cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, quæ ab aliis ibidem fieri viderit se facturum. Quo voto, & iuramento per illum emisso statim dæmon, qui in solio sedens velut Regem se illi ostenderat, hilarem frontem prætendens promittit illi sic stanti se daturum, quam in se non habet perpetuam felicitatem, & gaudia immensa, & D
quascunq; in hoc mundo cupit habere voluptates: & tandem post hanc vitam multo maiora se daturum promittit. Deinde vnum dæmonem constituit ad illius custodiam, & doctrinam qui illum perpetuo comitetur, & illi per omnia seruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare officium commissum est, vt quotiescunque oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciet suo clientulo, & illum deferat ad locum congregationis. Hunc dæmonem, qui velut patronus ad custodiam datus est, ipsi homines huius diabolicæ artis professores vocant (vt audio) Martinetum, aut Martinellum. Hic quotiescunque nocte aliqua facienda est ad ludos, & voluptates exercendas generalis eorum congregatio, ante duos dies eam congregationem faciendam esse suo clientulo annunciat, horámque, & locum illi declarat, vt cum tempus aduenerit, sit ad veniendum paratus. Hora vero eundi iam appropinquante statim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis vocari diximus, ipsum hominem voce

quadam,

A quadam, ad ſimilitudinem humanæ vocis formata vocat. Qua voce audita mox ille, qui iturus eſt, ſumit pyxidem vnctionis, & quædam ſui corporis membra vnctione ex pyxide ſumpta linit. Quo facto domum exit, & illico inuenit prope domus oſtium Martinetum illum in forma hirci expectantem, ſuper quo (vt ipſi homines referunt) equitat, qui ad ludos deferendus eſt, manibus ſuis crines hirci fortiter apprehendens, ne propter velociſsimum hirci motum, ille forte ad terram deiiciatur. Dæmon igitur ſic illum in forma hirci ſuſcipiens, celerrime illum per aëra tranſuehit, & ad locum vſque congregationis defert, vbi frequens virorum, mulierúmque multitudo coram dæmone ad inſtar Regis ſedente, concurrit. Quò poſtquam quiſque illorum peruenit, in primis dæmoni reuerentiam facit, alio tamen modo quàm nos facere ſolemus. Non enim faciem: ſed terga dæmoni vertunt, & caput non verſus pectus: ſed verſus ſcapulas flectunt, ita vt mento ad cœlum eleuato caput ad terga deflectant. Crura vero (non vt nos facere ſolemus) flectunt à tergo illa curuantes, ſed à parte anteriori illa ſurſum à terra eleuant. Qua præſtita
B reuerentia aliquando illi offerunt ſacrificia, non tamen ſemper. His omnibus conſummatis dæmon ille, qui in ſolio maieſtatis ſedet, præcipit omnibus vt tripudient, & pſallant cum gaudio & lætitia ſumentes voluptates ſuas. Et vnuſquiſque dæmon manu apprehendit mulierem ſuam, ad cuius cuſtodiam deputatus erat, & cum illa ſaltat, & choreas facit. Choreis & ſaltationibus finitis inde ad menſas veniunt, quæ lautiſsimis ferculis ornatę & præparatæ inueniuntur, vt quiſque ad libitum illis veſcatur. Conuiuiis expletis luminaria extinguntur omnia, & quiſque dæmon in forma incubi ſuam capit mulierem. Si qui vero adſunt viri hi habent dæmonem vnuſquiſq; ſuum in forma ſuccubi, hoc eſt in forma mulieris, & ſic inuicem miſcentur, & carnis libidines vſque ad ſatietatem ſuſcipiunt cum maxima (vt dicunt) voluptate. Quibus omnibus completis reuertuntur omnes ad domos ſuas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primo ad congregationem deportatos eſſe. Et in his omnibus exercendis hoc ſummo opere ab illis omnibus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione ſtantes, aut ab illa redeuntes, Deus

inuocetur, aut quomodolibet nominetur, aut crucis signum fiat: quoniam si illorum aliquod fiat, dæmones illud non ferentes statim fugiunt, & omnes illæ illusiones dæmonis artæ factæ euanescunt. Sunt præter hæc omnia multa alia flagitia, & scelera quæ istæ pessimæ lamiæ committunt. Non enim satis illis videtur, quod propter libidines explendas se dæmoni tradant, & illi per omnia seruiant: sed alios insuper quotquot possunt ad dæmonis obsequium adducere, & à Dei seruitio auertere conantur, vt dæmonis imperium suo ministerio augeatur. Nam præter hoc quod multos ad huiusmodi diabolicam artem profitendam solicitant, pueros multos ante baptismum susceptum interficere nituntur, ne baptismo suscepto ad gloriam possint peruenire sempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur, cameras quantumlibet obseratas dæmone illis viam parante, intrant, puerorum sanguinem sugunt, aliquando illos suffocant, & multa alia circa illos mala committunt. Et ob hanc causam (vt existimo) *Lamia.* vocatæ sunt lamiæ, & striges. Nam Lamia animal quoddam est nimium crudele faciem prætendens muliebrem equinos pedes habens. De huiusmodi lamiis loquitur Hie- *Tre. 4* remias, in Trenis dicens: Lamiæ nudauerunt mammas, *Strix.* lactauerunt catulos suos. Strix autem auis quædam est nocturna, & importuna sic dicta à stridore, quem facit. De hac sic dicit Lucan. libro vj.

Quod trepidus bubo, quòd strix nocturna queruntur.

Hæc auis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex illorum corpusculis vitalem sanguinē absorbet. Et ab huius auis nocumēto, striges appellantur mulieres istæ, de quibus hactenus locuti sumus, propterea quòd puerorum sanguinem, sicut auis illa sugunt. Hæc sunt, quæ de ista pestifera hominū secta hactenus certiora esse intellexi, quarum partem ex lectione aliquorum authorū qui de hac re scripserunt, partem ex relatione aliquorū probatorum virorum, qui iudices existētes huiusmodi homines captos diligenter examinarunt, & fere omnia ista ex illorum confessione acceperunt. Et inter cætera, quæ de istis pessimis hominibus, certa experientia docēte sciuntur, est, multo plures esse fœminas, quæ hanc diabolicam artem profitētur, quàm viros. Cuius rei duplex (mea quidem sententia) potest esse causa.

Prima

A Prima est, nimia mulierum credulitas, ob quam sexus iste facilis est ad deceptionem. Quarum defectum dæmon optime agnoscens, illas frequentius per fallacias, & mendacia aggreditur quàm viros. Nam Euam primam omnium matrem dæmon seduxit, vir autem illius Adam (vt Paulus testatur) non est seductus. Ob hanc causam ipse Paulus non permittit mulierem docere, ne ipsa decepta alios sua doctrina decipiat. Quem Pauli locum interpretans Theophilactus ait: Quia semel mulier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat, velim docendi de cætero potestatem. Est nanque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte autem quemadmodum non Euam dixerit deceptam esse: sed mulierem: tanquam de ipso muliebri sexu disseruisset. Nam queadmodum natura omnis humana perdita est, sic & per Euam in omne fœmineum genus delapsa est leuitas: qua & præuaricatio ipsa primum Euam inuasit. Hæc Theophilactus. Secūda causa est, earundem mulierum fragilitas, & ad libidinem pronitas. Sunt enim mulieres natura proniores ad libidinem, quàm viri. Et ob hanc præcipue causam (vt existimo) sexus muliebris B vocatur à beato Petro fragilius vasculum. Primus autem, & præcipuus finis, ad quem homines huius diabolicæ artis professores tendunt, est carnis voluptas, propter quam ad libitum, & satietatem assequendam, se totos dæmoni dedunt, & alia omnia, quæ diximus, faciunt. Ob hanc igitur causam plures fœminæ, quàm viri hanc diabolicam artem profitentur: quia fœminæ vehementius carnis voluptates appetunt, & facilius huiusmodi appetitui succumbunt. Sed inter tam multa, quæ de istarum lamiarum secta diximus, aliqua sunt, quæ quibusdam falsa esse videntur, & prorsus incredibilia. Sunt enim aliqui firmissime tenentes, & docentes falsum esse, quod huiusmodi lamiæ deferantur ad ludos illos, & voluptates illas capiendas, & quòd dæmones cum illis ad carnis voluptatem coeant: sed omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiam in vigilia, putantes se vere vidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirense, vel Ancyranum, cuius verba habentur in capit. Episcopi. xxvj. quæstione quinta. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui transfigurat se in angelū lucis, cum mentem

1. Ti. 2

Theop.

1. Pet. 3

mentem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformat se in diuersarum species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet in somniis deludens, modo lęta, modo tristia, modo incognitas, modo cognitas personas ostendens, per quæque deuia deducit, & cum solus spiritus hoc patiatur, infidelis hoc non in animo: sed in corpore euenire opinatur. Quis enim somniis, & nocturnis visionibus non extra se ipsum educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando viderat? Hæc ibi in cap. Episcopi. Afferunt etiam pro eiusdem sententiæ confirmatione aliqua exempla, quibus experientia certa se comprobasse dicunt, mulieres aliquas, quæ se transferri ad alia loca putabant, ipsis videntibus toto illo tempore in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed re vera, qui lamias de loco ad locum à dæmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potentiam, quam sacræ literæ, & sacri illarũ interpretes tam aperte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscunq; conditionis existant, subduntur imperio angelorum, siue bonorum siue malorum, quoad motum localem, ita vt angeli, siue boni, siue mali posint illa de loco ad locum pro libito mouere. Nam si angeli (vt communior theologorum, & philosophorum tenet sententia) mouent illos orbes cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis: multo facilius poterũt humana corpora, quæ multo minoris sunt magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa in Babylonem, vt panes, quos messoribus suis portabat, Dan. 13 præberet Danieli prophetæ in lacu leonum incluso. Qui postquam panes Danieli prebuit, statim ab eodem angelo reductus est à Babylone in Iudæam. Si angelus bonus illud facere potuit, consequens est, vt dæmon etiam idem facere posit, quia (vt Dionysius Areopagita docet) naturalia in dæmonibus manserunt integra. Rursum, dæmon ille, à quo Christus saluator noster tentatus est in deserto, Mat. 4 assumpsit ipsum Christum (vt Matthæus refert) & ex deserto transtulit in sanctam ciuitatem, & statuit illum super pinnaculum templi. Et iterum assumpsit eum inde, & transtulit in montem excelsum valde, vbi ostendit illi omnia

A omnia regna. Si sanctum Christi corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tam longa spatia mouere potuit, consequens est, vt quodlibet aliud corpus humanum possit ad quamlibet magnam distantiam mouere. Et inde aperte sequitur, vt lamias non solum spiritu: sed etiam corpore posit, Deo permittente, quò voluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifesta, qua certissime cognitum est ipsas lamias à dæmone transferri. Pro cuius rei comprobatione, multa possem referre exempla, quæ ab his, qui viderunt, audiui. His tamen omissis, duo solum referam, quæ recitat Paulus Grillandus in suo tractatu de hæreticis libro secundo quæstione septima. Hic enim refert, quod anno Domini 1524. ipsemet rogatus ab Abbate monasterij sancti Pauli de vrbe accessit ad castrum Nazanum, quod subest ditioni eiusdem monasterij. Quo cum peruenit oblatæ sunt ei duæ mulieres, vt eas examinaret, quæ accusatæ, quòd lamiæ essent, in carcere tenebantur inclusæ. Et ab vna illarum, quæ mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit se didicisse ferè totam illam cæremoniarum multitudinem, quam supra retulimus obseruare homines huius sectæ professores. De altera, quam

B dicit vocatam esse Lucretiam, refert, quòd dum illa ex congregatione ludorum deportaretur à dæmone ad domum suam, prope auroram sonuit campana, quæ in Italia pulsari solet illo tempore, vt moneatur populus per illam ad orationem. Quo sono audito dæmon recessit, & dimisit illam in quodam agro spinetis pleno prope ripam fluminis. Quidam autem iuuenis, quem illa optime agnoscebat, casu illac transiit per viam illi proximam, quem illa videns vocauit ad se. At iuuenis videns illam nudam totam, præter verenda, quæ erant femoralibus tecta, & capillos sparsos habentem, obstupuit, & formidabat ad illam accedere: sed tandem blandiciis mulieris victus accessit, & quæsiuit ab illa, quid sibi accidisset, & ob quam causam illic nuda persisteret. Illa vero rei veritatem voluit confictis mendaciis tegere, & simulare: quæ omnia cum minime crederet iuuenis dixit se nihil pro illa facturum: nisi veritatem aperte reuelaret. Illa igitur videns se mendaciis nihil proficere, promisit se vera dicturam iuueni, si ille promitteret se ea omnia perpetuo secreto seruaturum.

Quod

Quod cum iuuenis iureiurando promitteret, statim illa C plena fide veritatem aperuit, dicens se à dæmone ad ludos nocturnos fuisse portatam, à quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito campanæ sono dæmonem recessisse, & illic illam reliquisse. Hæc iuuenis audiens credidit illi, & illam secretò ad domum suam duxit, ob quam causam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promissi oblitus, retulit hæc omnia vni, & alteri, & sic paulatim res diuulgata est, ob quam causam illa capta, & carceri mancipata est. Iuuenis autem in testem vocatus coram præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio commissa erat, hæc omnia, quæ nunc retulimus narrauit, & tandem ipsamet mulier hæc omnia vera esse confessa est. Ex qua historia, quæ aperta experientia comprobata est, manifeste conuincitur verum esse huiusmodi lamias aliquando à dæmonibus de loco ad locum valde distantem transferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne vno solo testimonio contenti esse videamur. Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus suspicionem haberet, interrogauit il- D lam pluries, an pestiferam illam artem sciret, & exerceret: quæ semper se scire negauit. Maritus vero in suspicione sua persistens anxie veritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, quòd vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vngentem, qua vnctione peracta vidit mulierem celerrime quasi auem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentem, illam maritus sequens, vt videret, quò tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die vero sequenti iterum maritus vxorem interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter (vt ante) se nescire dixit. Maritus vero vt mulier iam negare non possit, aperte dicit illi quidquid nocte præterita illam fecisse viderat, deinde fustibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera nisi veritatem dixerit, quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petiit quam illi maritus hac conditione indulsit, vt illum

ad

A ad tales congregationes adduceret: illa vero, vt veniam impetraret, facile petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum vbi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur sedens, cum cibos insipidos iudicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamuis iterum atque iterum petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem cum post importunam petitionem prolixámque expectationem sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quoniam laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribúsque extinctis mansit ille solus nudus, quousque mane facto vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi vero responderunt esse agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patria illius viri per centum miliaria, ob quam causam licet diues erat, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domum suam redire posset. Ad quam postquam peruenit statim vxorem suam ob lamiæ B crimen accusauit, & totam rem gestam (vt narrata est) coram iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (vt oportebat) examinantes, vera esse omnia, quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris confesсione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognoui: sed ea, quæ proxime narrauimus satis mihi esse videntur, ad probandum lamias illas aliquando à dæmonibus de loco ad locum non solum spiritu: sed etiam corpore deferri. Quod autem alij obiiciunt se expertos esse lamias istas non corpore: sed spiritu à Dæmonibus deferri: quia dum illæ sic se delatas esse putabant, aliis videntibus, qui de hac re testimonium præbuerunt, veluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non enim dicimus semper illas corpore deferri: sed hoc fieri posse, & aliquando factum esse contendimus, concedentes insuper aliquando etiam fieri oppositum, ita vt non corpore: sed solo spiritu per illius fantasticam imaginationem à dæmonibus de loco ad locum deferantur. Veram igitur esse illorum experientiam concedimus: sed oportet,

vt etiam illi nostram veram esse credant: quia altera alteri C
non repugnat: sed vtraque alternis vicibus contingere potuit. Sed restat, vt respondeamus ad capit. Episcopi.xxvj. quæst.v.quod in specie cõtra nos pugnare videtur: si tamen omnia in illo cõtenta bene circunspiciantur, aperte constat nihil contra nos agere. Nam secta illa de qua in illo capit. agitur longe distat ab hac lamiarum secta, de qua nos impræsentiarum disputamus. Primo quidem illius sectæ professores credunt mulierem quandam nomine Dianam, aut Herodiadem esse conuersam in deam, haberéque aliquid veri numinis. Lamiæ autem hoc non credunt: sed bene agnoscunt spiritum illis apparentem esse diabolum, & Dei inimicum, & quamuis hoc agnoscunt, tamen propter voluptates, quas in illo recipiunt, libenter se illi subiiciunt. Secundo illius sectæ professores credunt (prout ex textu illius capit. constat) creaturam aliquam posse ab alio, quàm à Deo in aliam speciem mutari, vt puta homo in asinum, aut equum. An autem Lamiæ omnes hoc credant, mihi hucusque non constat: quoniam (vt ex his, quæ de illis legi & audiui coniicere possum) impertinens est, hoc ad sectam illarum: quanquam forte illarum aliquæ hoc cre- D
dunt, propterea quod non solum lamiarum: sed etiam maleficarum sectam profitentur. Tertio differunt: quia secta illa non dicitur abnegare fidem Christi absolute, & illius sacramenta contemnere, crucem confringere, quæ omnia diximus à lamiis fieri. De hoc tamen inter vtranque sectam conuenit, quòd vtriusque illarum professores noctu cum diabolo in deliciis versantur: vtrique etiã credunt aliquando fieri in corpore, quod in sola contingit illorum imaginatione. Deinde dico, quòd licet ista secta lamiarum esset illa eadem, de qua loquitur illud cap. Episcopi, nihil tamen contra nos ageret textus ille. Non enim negat textus ille mulieres posse à dæmone corporaliter de loco ad locum transferri, neque dicit illum motum semper in spiritu, & in imaginatione fieri, & nunquam in corpore: sed solum dicit mulieres illas decipi putantes in corporibus earum fieri ea, quæ in sola cõtingunt imaginatione. Et certe sæpe ita euenit, quanquam aliquãdo (vt diximus) eas non decipi contingat. Etsi vniuersaliter textus ille loqueretur, vt nunquam illas corpore deferri cõtingat, argumẽta, quibus hoc probare

A probare nititur, nihil prorſus efficiunt. Nam ad ſuæ ſententiæ confirmationem producit in teſtem Ezechielẽ prophetám, qui viſiones Dei non in corpore: ſed in ſpiritu ſe vidiſſe teſtatur,& Paulum, qui neſciebat an in corpore, an extra corpus eſſet, quum vidit arcana Dei. Fateor quidem hæc exempla ſatis eſſe ad probandum, viſiones illas aliquando non in corpore:ſed in ſpiritu fieri, quod nos etiam fatemur. Si tamen ex illis colligere velit nunquam talia in corpore:ſed ſemper in ſpiritu fieri,quis non videt,quàm inualidum ſit argumentum? Ex vna quidem,aut altera ſingulari,etſi liceat inferre particularem propoſitionem,nunquam tamen licet inferre vniuerſalem. Dico inſuper aliqua eſſe in illo cap. Epiſcopi. relata circa illarum mulierum deportationem,quæ nunquam in corpore,ſed in ſpiritu ſemper contingere conſtat. Dicitur enim ibi de mulieribus illis,quòd credant ſe ſuper quaſdam beſtias nocturnis horis equitare, & multarum terrarũ ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire. Et de lamiis nos etiam ſupra retulimus illas hoc idem credere. Quod enim non ſolum ſpiritu,& imaginatione:ſed etiam corpore aliquando deferantur,nos concedimus,& ratione ſimul,& experientia hoc fieri poſſe probauimus. Quod autem ſuper beſtias equitent, & multa terrarum ſpatia breuiſsimo tempore ſuper illas equitantes pertranſeant, hoc non corporaliter,& vere: ſed in ſolo ſpiritu fidei concedam. Nam beſtiæ illæ, à quibus ſe deportari dicunt,non ſunt veræ beſtiæ:ſed corpora quædam fantaſtica ex aëre, vel ex alia quauis materia à dæmonibus ad ſimilitudinem beſtiarum confecta. Aut forte nulla ſunt corpora:ſed dæmon tam vehementem illis imprimit beſtiarum imaginationem, vt mulieribus illis etiam vigilantibus pręſertim noctu quando corporei oculi nihil, aut parum videre poſſunt, contingat id,quod dormiẽtibus contingere ſolet, qui ea, quæ in ſomniis acciderunt ſæpe poſtea vigilantes ſe vere vidiſſe contendunt. Et certe idem huiuſmodi mulieribus contingere poteſt, dum credunt ſe à beſtiis per lõga terrarum ſpatia breuiſsimo tempore deferri. Non enim tanta eſt alicuius beſtiæ, imò nec alicuius auis agilitas, vt vnius horæ ſpatio poſsit trecenta, aut quadringenta miliaria percurrere. Nec tanta eſt etiam alicuius beſtiæ leuitas, vt poſsit per tantum ſpatium in aëre ſe

B

suspendere, vt sua grauitas illam ad terram non deprimat, C
atque deiiciat. Et de his, atque aliis eiusmodi quæ de motu illarum mulierum dicuntur, credo illud cap. Episcopi. esse intelligendum, quum dicit illa non corpore: sed in solo spiritu, & in fantasia fieri. Cæterum quod de incubis dæmonibus dicitur, nisi sane intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nam supposito quod dæmones (vt communior tenet sententia) sunt spirituales substantiæ corporibus carentes, necessarium est, vt sint indiuisibiles, & impartibiles. Quo fit, vt nihil de sua substantia velut semen emittere possint, & inde consequens est, vt cum fœminis coire non valeant, quemadmodum viri cum illis coire solent. Et iuxta hunc sensum credo intelligendos esse aliquos doctores sacros, qui negant dæmones cum fœminis coire posse. Chrysostomus homilia xxij. super Genesim hoc aperte negat. Philaster Brixiensis Episcopus, quem beatus Augustinus se Mediolani vidisse refert, in quodam opusculo, in quo de omnibus hæresibus disseruit, inter alias hæreses connumerat eam sententiam, quæ dicit dæmones posse coire cum fœminis. Beatus Augustinus lib. xv. de ciuitate Dei, cap. xxiij. dubius est in hac re, quæ dubitatio inde (vt D
suspicor) est illi orta, quod ipse putauit dæmones habere corpora, quamuis non eiusdem forte conditionis cum nostris. Hæc autem Augustini sententia, ab omni theologorum schola reiecta est, neque est, præter vnum, theologus aliquis, qui Augustini sententiam in hac parte tueatur. Sed quia (vt idem Augustinus loco nunc proxime citato ait) certissima experientia sæpe cognitum est, fœminas etiam inuitas à dęmonibus fuisse compressas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri posse fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod sentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris conditiones & proprietates melius, quàm omnes mundi sapientes nouit, potest aërem condensare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut asini, aut equi disponere. Quo corpore confecto, licet animam vllam illi dare non possit, potest tamen circa motum localem omnia illa operari, quæ operaretur anima, si esset in illo. Nam potest mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra

genit

A genitalia, vt apta esse videantur ad coitum, & totum denique corpus mouere, sicut viri cum mulieribus coëuntes mouere solent. Quæ omnia cum fecerint, semen tamen, quod Græci sperma vocant, ex corpore illo emittere non possunt. Quia semen illud (vt physici, & medici docent) est pars substantiæ, quæ ex cibo optime digesto remanet, illa, scilicet quæ proxima est, vt conuertatur in sanguinem. Quod vel ex eo coniiciunt medici, quod hi, qui nimirum indulgent veneri, postquam totum quod habebant hauserunt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autem phantasticum cum sit prorsus inanimatum, non potest cibos concoquere, nec vllam illorum facere digestionem. Quo fit, vt nec semen vllum habeat: quod, cum fœmina coiens, emittere posſit. Necessarium est igitur vt dæmon, cum in corpore phantastico cum fœmina coit, ex alio corpore humano semen illud extorqueat, vt illud in vas muliebre emittere posſit. Fœmina autem præstigiis dæmonis illusa putat semen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine concipere posſit. Quod si contingeret, proles inde nata non B esset filius dæmonis dicenda: sed filius illius à quo dæmon extorsit semen, quod in vuluam mulieris fuerat decisum, & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur omnibus prælibatis, superest, vt ad id, quod primo quæsitum est, respondeamus an scilicet huiusmodi lamię, & striges, de quibus hactenus disseruimus, sint censendæ hæreticæ, & velut tales puniendæ. Cui quæstioni facile ex his, quæ de illis supra relata sunt, responderi potest. Multa enim ab illius sectæ professoribus fiunt, propter quæ omnes illi non solùm hæretici: sed etiam apostatæ merito censendi sunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquam Deo impendunt, illum adorantes, & illi sacrificia offerentes. Quæ sine violenta hæreseos suspicione nequaquam effici possunt. Nunquam enim talia dæmoni præstarent: nisi illum aliquid numinis habere putarent. Hoc autem credentes blasphemi sunt, & in apertam incidunt hæresim, contra id, quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dominū, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in alio psalmo. Quoniam magnus es tu & faciēs mirabilia, tu es Deus solus. Et ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dominus, & non est alius:

Psal. 17
Psal. 85
Esa. 45

extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sæpissime repetit. Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contemnunt, per quem contemptum in aliam apertam, & damnatam incidunt hęresim, putantes sacramenta nullius esse valoris, quæ ex ecclesiæ Catholicæ sententia, gratiam digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem & aliorum quorumcunque sanctorum imagines confringunt. Quæ res non paruam præbet hæreseos suspicionem. Nam dicere imagines non esse tolerandas: sed potius esse confringendas, hæresis est in septima synodo damnata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, vt nihil illorum maliciæ desit, etiam sunt apertissimi apostatæ. Quoniam fidem Christi expresse abnegant, & quod omnium pessimum est, iureiurãdo promittunt se nunquam ad fidem catholicam redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue viri, siue fœminæ, qui hanc diabolicam profitentur artem, hæretici sunt censendi, & velut tales puniendi. Sed præter hæc, quæ ad fidem spectant, quædam alia flagitia committunt, propter quæ absque iudicis ecclesiastici sententia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis potestas potest illos capere, & vltimo supplicio punire. Nam (vt supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ægros, & valetudinarios efficiunt, & alia similia committunt propter quæ digni sunt morte, etiam si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus hæreticorum, an sint hæretici censendi, & velut tales puniendi.

CAP. XVII.

MVlta, & varia sunt hominum genera, quibus iura, quæ de hæreticis loquuntur, multas & varias, & graues infligunt pœnas: ob quam causam merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Horum hominum aliqui dicuntur credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij denique defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia competunt, declarabimus,

A bimus, deinde an sint inter hæreticos merito numerandi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto sententiarum, distinct. xiij. quæst. iij. dicit illos esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hæresim credant, de hæreticis tamen, qui illas docent, bonam habent existimationem, credentes illos esse bonos viros, & recte de fide sentire: & ob hanc causam generali quadam credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hæreticos versati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hæreticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita vt quamuis admoniti sint illos esse hæreticos, nihilominus persistunt in sua credulitate, & existimatione credentes illos hæreticos esse bonos viros, & vere fideles. Nam sicut non est necessarium fidem catholicam expresse, & in particulari credere, vt quis verus fidelis censeatur: sed satis est, vt in vniuersali credat, & fateatur, quidquid catholica credit ecclesia: ita ex opposito, vt quis dicatur infidelis, & hæreticus, non est opus, vt aliquam in particulari hæresim credat: sed satis est illum in vniuersali credere vera esse, quæ manifestus hæreticus, & ab ecclesia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hæreticos esse bonos viros & fideles, sint hæretici censendi: quia tamen nulli illorum errori in particulari credunt, ecclesia non vult, vt illi omnibus hæreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur hæretici, sed aliis multo mitioribus, vt postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censeretur hæreticus, vt expresse definitum est in cap. penult. §. vltimo. de hæreticis. Si tamen hæreticus ille non esset ab ecclesia damnatus, neque aliunde manifestus, & simplex homo crederet in vniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solum, quòd putat illum credere, quod ecclesia credit, eo euentu is simplex non censebitur hæreticus, nec credens hæreticorum, prout facile constare potest ex dictis Augustini in epistol. ad Glorium, & Eleusium, quæ habentur in capitulo, Dixit Apostolus. xxiiij. quæstione iij. Alio modo aliqui censentur credentes hæreticorum, non propter verbalem confessionem, qua dicat se credere, quod alij credunt: sed pro-

B

pter opera, quæ circa illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut illis recipiendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis voluntatem suam insinuet. ff. de le. & sena. con. l. destituant. Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affectibus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui viderit. xxxij. quæstione v. & C. de dolo. l. dolum. Si qui hæreticos reuerentur, illorum libenter audiunt sermones, nimiam cum illis habent conuersationem, eorum libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hæreticorum esse dicendos, censet Archidiaconus in cap. Quicunque. de hæreticis. libro sexto. Oportet tamen (vt idem ait) hoc illos frequenter fecisse, alioqui si semel tamen horum aliquod illos fecisse constiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticorum. Nam si qui hæreticorum sermones semel audierunt, & nunquam postea ad eos redierunt, aut libros hæreticorum semel legerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse dicendos credentes hæreticorum: quia non videntur probasse, quod postea vitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credentes hæreticorum omnes, qui hæreticos visitant, aut illis alimoniam exhibent, aut ducatum præstant, aut aliquid aliud simile fecerunt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hæresim pertineat, ostenditur: quoniam hæc sæpenumero ob solam pecuniæ mercedem præstantur. Hoc tamen hac conditione ego verum esse puto, si illi, qui hæc hæreticis præstiterunt, olim non fuerunt in hæresim lapsi: quoniam si prius in hæresim lapsi fuissent, & postea hæc hæreticis exhibuerunt, non solum censebuntur credentes hæreticorum: sed hæretici & relapsi, prout definitum est in c. Accusatus. §. ille quoque. de hæreticis. libro sexto.

Receptores hæreticorum quidam sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorant esse hæreticos: & de his non sunt intelligenda iura: quæ receptatoribus hæreticorum pœnas aliquas infligunt. Iniustum enim esset eis, qui omni culpa carent, pœnas aliquas inferre. Hoc tamen aduertere oportet, quod hi, qui propter ignorantiam hæreticos se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, vt se à culpa immunes ostendant, præsertim si ante fuerant manifeste in hęresim lapsi, aut vehementem dederant hæresis suspicionem. Receptores hæreticorum culpati

A culpati dicuntur illi, qui hæreticos ex industria, & certa scientia recipiunt, siue occulte, siue manifeste id faciant. Nec refert, an talis receptator pluries, aut semel tantum, vnum, aut plures hæreticos receperit, quoniam si vnum tantum hæreticum semel receperit, receptator dicetur hæreticorum, & eisdem subdetur pœnis, quæ à iure sunt contra receptores hæreticorum statutæ. Nam vt quis receptator hæreticorum dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quàm finis, propter quem hæreticum recipit. Quoniam si recipit, vt occultaret hæreticum ne à iudice puniri possit, tunc vere dicetur hæreticorum receptator, prout ex multis aliis casibus in iure expressis facile colligi potest. Leges enim illum censent esse receptatorem, qui receptat, & celat malefactorem, vt sic ille occultatus è manibus iudicis eripi possit. ff. de recepta. l. j. ff. de officio præf. l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. vltim. Et qui sic hæreticum occultasset, puniendus esset vt hæreticus. Occultans enim alienum delictum facit suum. Et hoc expresse annotauit Bald. in l. j. C. de his qui lat. occult. Et hoc verum esse censeo, etiam si hæreticus esset con-
B sanguineus receptatoris: quia cum filij puniantur pro delicto patris, propter criminis atrocitatem, vt libro ij. dicemus, multo iustius est, vt pro delicto proprio puniantur, quando parentes suos receptassent. Si quis vero hæreticum domi suę ex industria recepisset, non vt illũ occultaret, aut defenderet, neque vt illius hæresi faueret: sed solum, vt illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicetur receptator hæreticorum, neque pœna receptatoris punietur. Nam qui hac intentione hæreticum recepit, præsertim si de illius emendatione aliquam habet spem, opus veræ charitatis efficit, quo vix nullum maius proximo præstari potest, quo fit, vt nullus propter illud iudex possit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione præfixit finem, iustus, & mercede dignus coram Deo habeatur, ecclesia tamen, quæ interiora non agnoscit: sed de his solum, quæ foris patent, iudicat, illum propter talem receptionem merito puniet, nisi ille bona intentione, bonóque fine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius autem bonæ intẽtio-

nis nullum aliud(mea sententia)potest dari certũ,& apertum testimonium,nisi opus ab eo factũ, quod manifestum constet esse medium,ad talem finem consequendum,ordinatum:vt puta,si idoneis testibus probauerit, se reprehendisse illum ob hæresim,quam tuebatur,admonuisse illum, vt hæresi deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliis huiusmodi testimoniis probauerit se bona intentione hæreticum domi suæ recepisse, ecclesia illum de bono opere tunc laudabit,tantum abest,vt illum tanquam hæreticorum receptatorem punire velit. C

Alij dicuntur fautores hæreticorum, alij etiam defensores hæreticorum. Quorum diuersitas ex eo solo mihi pendere videtur, quod defensor est in opere, fautor vero in verbo,aut omissione eius quod contra hæreticum,quis facere tenetur. Defensor est, qui viribus, & potentia hæretico suffragatur. Fautor vero dicetur hac in parte ille, qui verbo solum patrocinatur hæretico, aut qui omittit facere aliquid contra hæreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatim de his duobus, & primo de fautoribus dicamus. Fautor hæreticorum (vt diximus) dupliciter quis effici potest, videlicet verbo solo, & omissione. Verbo aliquem fauere hæretico potest contingere dupliciter, quoniam potest aliquis fauere doctrinæ, & potest fauere personæ ex ignorantia doctrinæ illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinæ hæreticorum verbo fauent,dicentes illam esse bonam,& pro hac re contendunt, & rationes afferunt, hi non solum fautores hæreticorum: sed hæretici censentur,imo peiores ipsis hæreticis, quibus fauere nituntur. Nam Vrbanus Papa ait: Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat: sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Hæc Vrbanus Papa. Et habentur hæc verba in capit. Qui aliorum. xxiiij.q.iij. Et idem dicit Isidorus in capit. Qui consentit.xj.q.iij. Potest etiam aliquis fauere solo verbo personæ hæretici, & hoc multipliciter. Primo quidem excusando personam à crimine hæresis, non ex inconsideratione,aut ex ioco: sed serio,vt puta si quis diceret hæreticos non esse tales, quales dicuntur sed esse bonos, & fideles catholicos. Et qui hæc faciunt, si hæretici non sunt manifesti, non dicuntur D

Vrba. papa.

fauto

A fautores hæreticorum:sed excusantur quamdiu non constat illos esse hæreticos: sed sola de illis habetur suspicio. Si tamen ex lubricitate linguæ, aut iocose aliquis verba aliqua in fauorem hæretici dixisset, non ideo censendus esset hęreticorum fautor, vt propter hoc pœnis iuris illum subiacere oporteret. Quod à simili probari potest per l. famosi.ff.ad l.Iul.Maie. Nec refert, an qui sic verbis fauent in iudicio, an extra iudicium fauorem præstiterint. Nam quamdiu illos hęreticos esse non constat, possunt aduocati personis hæreticorum patrocinari, illos illorúmque bona in iudicio defendendo. Neque huic sententiæ obstat cap. si aduersus, de hæreti. quoniam textus ille intelligendus est de illis aduocatis, qui fauent manifestis hæreticis, & idem est dicendum de notariis, qui instrumenta pro manifestis hæreticis conficiunt, qui ipso iure sunt excommunicati, & infames, & ab omni officio suo suspensi. Si tamen his, quos non constat esse hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta cōfecerint notarij, nulli pro hac re pœnæ subiacebunt, etiam si post talem pręstitum fauorem constaret illos esse hæreticos. Iustum enim est, vt quicunque accusa-
B to de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousque fuerit de crimine conuictus. Potest aliter contingere, vt quis solo verbo faueat hæretico, non quidem illum coram aliis excusando: sed illū monendo de captura, quam illi iudex inferre conatur, vt sic monitus fugę præsidio sibi ipsi consulat, & se in tuto collocet loco, à quo iudex illum capere non posit. Et qui sic hæreticum admonuit, credo illum tanquam hæreticorum fautorē puniēdum. Satis enim fauet, qui taliter illum adiuuauit, vt ille monitoris cōsilio manus iudicis euaderet. Et potest pro hac re sumi argumētum à minori ad maius ex eo quod pręcipitur in l.iiij.ff.ad l.Iul.maie. Diuinam autē lędere maiestatem, quod per peccatum hæresis fit, constat multo grauius esse, quàm maiestatem lædere terrenam, vt dicitur in capit. Vergentis, de hæretic. Hoc autem tunc potissimum verum esse censeo quando hæreticus admonitus ab alio de fuga, illius obtemperauit consilio, & sic à iudicis potestate ereptus est. Quando vero hęreticus non est sequutus admonentis consilium, an is, qui illum admonuit, sit tanquam hæreticorum fautor puniendus, ego definire non audeo: sed aliis disputan-

dum relinquo. Et certe, qui monitorē istū dicere vellet fautorem hæreticorum, non abs re faceret: propterea quod in vnoquoq; crimine magis animus delinquentis inspiciendus est, quàm opus ab illo effectū. Et eadem seueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura volunt, vt dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in l. Quisquis. C. Ad legem Iul. maie. Hic autem, qui hæreticum de fuga admonuit, voluit vt hæreticus fugisset, alioqui non admonuisset. Quod autem hæreticus non fugerit, ipsi hæretico est tribuendum, non monitori, qui omnia quæ pro illius fuga facere potuit, effecit. Ex quo sequi videtur, vt monitor ille eadē sit pœna puniendus, qua puniretur si illius admonitio suum sortita fuisset effectum. Alio modo quis potest solo verbo fauere hæretico manifesto, vt puta si pro illo apud Principem, aut aliam potestatem secularem intercedat, ne pœna mortis puniatur, aut iudices ecclesiasticos, quibus de illius hęresi iudicare incumbit, oraret, ne contra illum sententiam dicerent. Qui huiusmodi fauorem, aut patrocinium hæretico exhiberet, fautor hæreticorum merito diceretur, & pœnæ fautorum subiacebit. Nam licet in aliis criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere, vt habetur in l. Si fuerit. ff. de rebus dubiis, & l. In metallū, & l. Diuus. ff. de pœnis. præsertim si de illius emendatione, bona habetur spes, alioqui citra hanc spem hoc in foro conscientiæ non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permissum: hoc tamen in crimine hæresis propter grauissimam illius malitiam nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci potest, quòd huiusmodi intercessiones sunt omnibus à iure interdictę, ne fiant pro his, qui crimen læsæ maiestatis commiserunt, vt habetur in cap. Si quis cum militibus. vj. q. ij. Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam licere pro manifesto hęretico intercedere, quia multo grauius est æternam, quàm temporalem lædere maiestatem. Denique alio modo potest quis dici fautor hæreticorum, non quia verbo fauet: sed quia omittit, id quod iure tenebatur contra hæreticos facere, siue publica sit, siue priuata persona. Aliqua enim sunt contra hæreticos facienda, quæ à sola publica potestate fieri possunt: aliqua etiam sunt, quæ omnes facere tenentur. Publica potestas tenetur hæreticos ab ecclesia damnatos iuxta criminis qualitatem punire.

A Nam hoc illi præcipitur in capitulo ad abolendam, §. statuimus. & capitul. Excommunicamus, §. Moneantur. de hæreticis. Potestas igitur secularis quocunque nomine illa censeatur, si hæc, quæ in illis cap. illi præcepta sunt facere neglexerit, fautrix hæreticorum merito dicetur, & pœnis à iure decretis eo ipso subdetur. Nam (vt Damasus Papa ait) qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & nō facit, nihil est aliud, quàm fauere impietati eorum. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare. Hęc Damasus, & habētur in cap. Qui potest. xxiij. q. iij. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Princeps, qui hęreticis resistere negligit: sed reus apud Deum habebitur omnium malorum, quę hęretici fecerint. Quod vel ex eo aperte conuincitur, quod olim cū fornicatus esset populus Israël, cum filiabus Moab, Dominus iratus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspēde eos contra solē in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israël: *Num. 25* Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum Numerorum ait: Populus peccat, & Principes *Orige.* ostentantur contra solem. Iidem ad examinandum producuntur, vt arguantur à luce. Vides, quæ sit conditio Princi-
B pum populi: non solum pro suis propriis arguuntur delictis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem ne ipsorum sit culpa, quòd populus deliquit, ne forte non docuerint, ne forte non monuerint, neque soliciti fuerint arguere eos, qui initium culpæ dederint, vti ne contagio dispergeretur in plures. Hæc enim omnia facere principibus imminent, & doctoribus. Si enim illis hæc non agentibus, nec solicitudinem gerentibus circa plebem peccauerit populus, ipsi ostentantur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit enim eos Moses, id est, lex Dei, velut negligentes, & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, & cessabit à populo. Hæc Origenes. Oporteret certe, vt omnes Reges, & Principes, cæteræque omnes aliæ seculares potestates rem hanc exacte consyderarent, & hanc historiam semper præ oculis haberent, vt vel inde omnem desidiam, & somnolentiā excuterent. & diligentius, atque fortius hæreticis resisterēt, & durius illos punirēt, ne impunitate sua audaciores effecti grauius illi nocere possent. Sed de hac re quoniam infra lib. ij. longiorē faciemus disputationē, ideo nihil

nihil vltra impræſentiarum dicere cenſui. Perſona autem priuata nihil aliud (quod ſciam) contra hæreticos facere tenetur: niſi vt teſtimonium, quod ſciuerit, cõtra illos reddat, vt illius teſtimonio adiutus iudex poſsit iuſtam aduerſus illum dicere ſententiam. Is igitur, qui ſciens aliquem eſſe hæreticum, præſertim ſi de hac re fuit à iudice requiſitus, noluit verum dicere teſtimonium: ſed ex induſtria id, quod ſciebat negauit, ne hæreticus damnaretur, fautor hæreticorũ merito dicetur, vt colligi poteſt, ex cap. quiſquis. xj.q.iij. Quocunque iſtorum modorum, quis hæretico faueat, peccat, & quidem grauiter, propter quod dignus eſt, qui grauibus puniatur pœnis. Nam qui ſic hæretico fauet, illius crimini conſentit, quo fit, vt illius criminis particeps fiat. Ioſaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob hoc tamen à Deo fuit reprehenſus, quòd impio Achab præbuiſſet auxilium, quamuis non idololatris, quibus ille deditus erat: ſed ſoli fauiſſet perſonæ. Defenſores hæreticorum dicuntur illi, qui viribus, aut armis, & potentia, reſiſtendo impediunt, ne illi capiantur, incarcerentur, aut quomodolibet puniantur, aut denique ne à iudice examinentur. De huiuſmodi defenſione habetur xxiiij. quæſtione iij. per multa capitula, & xxvij. quæſtione j. cap. Si cuſtos. Tales defenſores Lutheranorum fuerunt, & ſunt hoc noſtro ſeculo multi Germaniæ Principes, Dux Saxoniæ Fridericus, qui primus Lutherum tutatus eſt, & huic proximus Lanſtgrauius Heſsiæ Philippus, qui tam impenſe Lutheranis fauent, & illos tam ex animo defendunt, vt pro illis non ſolum ſint purgare parati: ſed ſuffragiis multarum Germaniæ ciuitatum adiuti, hoc anno quadrageſimo ſexto ſupra milleſimum quingenteſimum, ingentem validiſsimũmque congregauerint exercitum contra Carolum Cæſarem Hiſpaniarum Regem Fideliſsimum, atque acerrimum eccleſiæ propugnatorem. Ob iſtorum defenſionem, hæc peſtilentiſsima Lutheranorũ hæreſis adeo graſſata eſt, vt totam ferè infecerit Germaniam. Et certe hoc experientia docente cognoſcimus, nullam diu perſtitiſſe hæreſim: niſi quæ principes potentes habuit, qui illius hæreſiarcham pro viribus defenderunt. Solicitat enim dæmon non ſolum hæreticis: ſed aliis quibuslibet ſceleſtis hominibus fautores, & defenſores præſtare, ne ob defect

A defectum tutelæ crimina desint. Hinc est, quod de diabolo, & membris eius, quæ sunt omnes iniqui. Deus ad sanctum Iob loquens ait. Corpus illius, quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Quæ verba interpretans beatus Gregorius libro trigesimo tertio Moralium capite trigesimo primo ait: Fertur: quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione vllius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est, multitudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, quibuscunque tergiuersationibus se excusare conatur, & quasi quasdam defensionis squamas obiicit, ne transfigi sagitta veritatis possit. Et trigesimotertio capitulo subdit: Istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo vitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ sunt, & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur. Sibi enim quisque metuit dum admoneri, vel corrigi alterum cernit: & idcirco contra corripientium verba vnanimiter assurgit: quia se in altero protegit. Bene ergo dicitur: vna vni coniungitur, & ne spiraculum incedit per eas: quia iniquitatibus suis dum vicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Qui enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniri perdurant, & tanto magis quotidie à cognitione iustitiæ separabiliores fiunt, quanto à se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis potestates, non tam fortiter Lutherum, & alios hæreticos defendissent, aut omnes illi resipuissent, aut si pertinaces in suis hæresibus permansissent, illis è vita sublatis, tota Germania ad verã, & catholicam, quam ante optime nouerat fidem, iam rediisset. Contra

Iob 41.

Gregor.

B

hæc

hæc omnia personarum genera, videlicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defensores hæreticorum multæ, & variæ sunt pœnæ à iure decretæ. Quæcunque enim istorum nomine quis censeatur, est eo ipso excommunicatus, etsi posthâc excommunicationem annus labatur integer absq; vlla per eum data iusta satisfactione, ab illo temporis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis offciis, nec ad electionem aliorum admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam satis clare, & aperte exprimuntur in cap. Excommunicamus. §. Credentes. de hæreticis. & in cap. Quicunq;. §. hæretici. de hæreticis, lib. vj. Ideo causa prolixitatis vitandæ, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quòd loca indicauerim lectori, vbi illæ omnes ad vnam vsque describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secũdo sumus disputaturi. C

Quòd captus hæreticus non statim puniendus est: sed emendatio procuranda, & qualiter.

CAP. XVIII.

HActenus de iis, quæ ad perfectam hæreticorum cognitionem mihi necessaria esse videbantur, pertractaui, nunc iam opus est, vt discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem vt res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc in primis habenda est consideratio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit aliàs de hac, aut alia hæresi conuictus, aut propter vehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut vehementer suspecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro sequenti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquam scitum est ante in iudicio fuisse in hæresim lapsum. Hic talis etsi in posterum iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, non tamen statim cum deprehensus est, digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, vt si possibile fuerit, ab errore ad fidem catholicam prius reuocetur, & sic spiritus eius in Dei iudicio saluus fiat. Blan- D

A da admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpe frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timothæum discipulum docens quo pacto deberet errantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: Ob hoc enim studere debemus, vt eos ad pœnitentiam conuertamus, vt mercedem nobis inde conquiramus, ne quando sine nobis per internam aspirationem det illis Deus pœnitentiam, & nos mercedem inde non habeamus. Hæc Anselmus. Præterea propria ipsorum inquisitorum infirmitas per quam possunt in similem, aut aliam peiorem hæresim, nisi Deus sustineat, labi, cogit eos, vt cum lenitate, & mansuetudine errantes corrigant: quia nisi id fecerint, Deus forte permittet, vt in similem, aut peiorem labantur hæresim, vt inde suam agnoscant infirmitatem, Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis instruite huiuscemodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Hoc ideo dixit Apostolus, ne for B te si proximi peccatum consideret prælatus, & non suum attendat, moueatur non ad miserationem: sed ad indignationem: non ad adiuuandum: sed ad iudicandum: non ad instruendum in spiritu lenitatis: sed ad destruendum in spiritu furoris. Mansueto igitur, id est, eo spiritu homini lapso in hæresim subuenire oportet, quo sibi quisq; cuperet subueniri cum erraret. Et vt sciat vnusquisque iudex qualiter erga errantem mansuescere debeat, subdit Paulus in eadem Epistola inquiens: Considerans te ipsum: ne & tu tenteris. Quia, qui in spiritu furoris, & non lenitatis subditum corripit à Deo permittitur tentari, aut decipi: & vt vel inde suam infirmitatē agnoscens, aliis misereri discat. Et beatus Hieronymus in commentariis super Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum: Recedite, polluti clamauerunt eis, sic ait: Talis est vox superborum magistrorum, qui pecus, quod crassum est de grege assumūt & quod debile proiiciunt, quod infirmum non consolidant, & quod ægrotum non sanant. Recedite, inquiunt, polluti: recedite, abite, nolite nos tangere, nolite in aliquo nobis cōmunicare: insanabilia sunt vulnera vestra, & incurabiles plagæ

2. Tim. 2

Ansel.

Galat. 6

Tre. 4

Hier.

plagæ,non estis digni communione Christiana,vt vltra in C
vobis inhabitet Spiritus sanctus, facies Domini diuidit eos,ac respuit,nec addet vltra,vt recipiat,quia facies sacerdotum vestrorum non erubuistis,nec seniorum vestrorum admonitionem mansuete suscepistis. Talis loquela enim non illuminat cæcum,non sanat ægrotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque in desperationem prædicantem mittit.Boni etenim rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes,magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum, student peccantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueam perditionis nutantes propellere. Hactenus Hieronymus. Deinde propter communem vtilitatem oportet,vt hæreticus homo non statim puniatur: quia posibile esset ipsum conuerti,& quantum sibi soli nunc per hæresim nocet, tantum postea,& multo amplius post conuersionem suá vniuersali prosit ecclesiæ per suam publicam fidei confessionem. Tales igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet Christianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem con-

Gregor. firmat beatus Gregorius, qui Episcopis Galliarum scribens ait: Licet plerunque accidant sacerdotibus, quæ sunt D
reprehendenda,plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia,quàm seueritas: plus cohortatio, quàm comminatio:plus charitas,quàm potestas: cum nemo nostrũ sine reprehensione aut sine peccato viuat. Nam si Dominus statim post trinam negationem,Beatum Petrum Apostolum præceptorẽ nostrum iudicasset,non tantum ex eo fructum, sicut fecit,recepisset. Hæc Gregorius. Quæ verba citantur à Gratiano,in cap.licet.distinct.xlv. Sed vt verum fatear, ego in toto registro epistolarum beati Gregorij non potui hæc verba inuenire, quæ Gratianus illo loco sub nomine Gregorij citat,quamuis illa,magna cum diligentia quæsiui.Sed illud inueni in Gregorio, quod eadem distinctione idem Gratianus citat in cap.Quid autem,quæ verba, quia huic proposito nostro valde conueniunt, hic inserere decreui. Quid autem de Episcopis (inquit Gregorius) qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas vestra nouit. Pastores enim facti sumus, non percusso-

2.Tim.4 res. Egregius prædicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Noua vero, atque inaudita est

ista

A ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Hæc Greg. lib.ij.Regist. Epistol.lij. Quæ verba interpretans decretorum glossator, dicit esse intelligenda, de illo, qui fidem catholicam nondum susceperat: quia hic (vt ait) non est cogendus ad fidem, ille vero, qui semel fidem susceperat cogendus est retinere, & sic dicit non repugnare huic textui ea, quæ dicuntur in cap. Quis vero. xxiij.quæst.iiij. Quoniam quæ illic dicuntur, intelligenda putat de illo, qui iam fidem semel susceperat, vt ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re vera nimium fallitur, & tota errat via: quia nec hunc, neque illum textum intellexit. Nam quod capitulum, Quis vero, non loquatur de illo, qui fidem catholicam susceperat, ex eo est apertissimum, quod loquitur de Paulo Apostolo, quem in Damascum euntem Dominus cæcitate percussit, & in terra prostrauit, & sic illum à persecutione Christianorum reuocauit, & ad fidem catholicam suscipiendam conuertit. Quis autem nescit tunc Paulum nondum fidem suscepisse, imò vt illam susciperet fuisse à Deo per illas pœnas quodammodo coactum? Et ipsa verba eiusdem capituli semel & iterum dicunt Paulum fuisse coactum à Deo ad Euangelium suscipiendum. Non

B ergo loquitur illud cap. Quis vero. de illo, qui fidem semel susceperat. Qualiter autem sint intelligenda nos Deo duce infra lib.ij. declarabimus. Sed nec capitul. Quid autem. bene intellexit, cum dixit illud esse intelligendum de illo, qui fidem non susceperat, vt ille non sit verberibus cogendus ad fidem. Si enim glossator decretorum legisset Epistolam integram beati Gregorij: vnde hoc capit. Quid autem, decerptum est, facile intellexisset non ita esse (vt docuit) interpretandum. Illic enim beatus Gregorius scribit Ioanni Constantinopolitano Episcopo reprehendens illum, propterea quòd quidam Isauriæ monachus fuerat in ecclesia fustibus cæsus. Et hanc talem punitionem repræhendens dixit: Noua atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. De Christiano ergo viro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem susceperat. Deinde ex verbis eiusdem textus potuisset glossator conicere verba illa de fideli viro esse intelligenda, & non de illo, qui nondum fidem professus est. Nam reprehendens Episcopos, qui verberibus timeri volunt, dixit.

Pastores facti sumus non percussores. At Episcopi non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pastores eorum, qui Christum per baptismum sunt induti, quos velut oues pascendos esse docet Gregorius, non percutiendos. Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem esse, quæ verberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu, quo assentimur credendis: sed pro quadam obedientia, per quam obtemperamus cuique bene monenti, siue ille de credendis, siue de agendis moneat. Sic enim dicere solet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incommodum pati te oporteat. Dicit ergo beatus Gregorius non esse bonam prædicationem, quæ verberibus exigit fidem, hoc est obedientiam. Ibi siquidem de omni virtute loquebatur non de sola fide credendorum: ad quam plus putauit beatus Gregorius valere rationes & verba, quàm verbera. Nolo tamen negare, imo firmissime fateor, & postea clarius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperunt esse cogendos, vt illam conseruent, sed dico, testimonio sanctorum fretus, prius esse admouenda blanda, quàm aspera. Prius verbis, quàm verberibus, prius amore, quàm timore agendum esse: quia multi amore, & solis verbis alliciuntur, qui timore, & verberibus à fide repellerentur. Si verbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute merito desperauerit, tunc procedendum est ad verbera, & velut incorrigibilem illum tractabit. Quid autem circa hunc talem agere oporteat infra libro secundo differemus, quem totum huic negotio impendemus. Circa illum vero, de cuius salute nondum merito desperatur, etsi ille puniendus sit, prius tamen adhibenda sunt verba, quàm verbera, vt verbis & rationibus, quæ plusquam tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciatur, & sic tandem saluus fiat. Nam hoc multo melius esse, aperte satis docet beatus Augustin. acerrimus hæreticorum oppugnator, qui in libr. contra epistolam fundamenti, cap. j. hæc ait. Quanquam enim Dominus per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tamen homines, inquantum homines

August.

sunt,

A ſunt, emendandos eſſe, potius quàm perdendos putat. Et infra in eodem cap. Noſtrum igitur fuit, & eligere, & optare meliora, vt ad veſtram correctionem (Manichæis, contra quos ſcribit, loquitur) aditum haberemus: non in contentione, & æmulatione, & perſecutionibus: ſed manſuete conſolando, beneuole tractando, leniter diſputando. Hęc Auguſt. Et beatus Bernardus ſermone lxiiij. ſuper Cantica apertius, & effuſius hanc ſententiam docet, qui interpretans illum locum ex canticis, capite nobis vulpes paruulas, ſic ait: Capiantur, dico, hæretici, non armis: ſed argumentis, quibus refellantur errores eorum. Ipſi vero ſi fieri poteſt eccleſiæ reconcilientur catholicæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc eſt enim voluntas eius, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc denique velle ſe perhibet, qui non ſimpliciter, capite vulpes: ſed capite, inquit, nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & ſponſæ ſuæ, id eſt, catholicæ eccleſiæ iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaque homo de eccleſia exercitatus, & doctus, ſi cum hæretico homine diſputare aggreditur, illo intentionem ſuam dirigere de- *Can.2* *Bernar.*

B bet, quatenus ita errantem conuincat vt & conuertat, cogitans illud Apoſtoli Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Quod ſi reuerti noluerit, nec conuictus, poſt primam iam, & ſecundam admonitionem (vtpote qui omnino ſubuerſus eſt) erit ſecundum Apoſtolum deuitandus. Hactenus Bernardus. Poſt verba, ſi ille obedire noluerit, & diſputatione ſe victum fateri recuſet, tunc bonum, imò neceſſarium eſſe iudico, vt verberibus circa illum agatur: quoniam vexatio ſolet dare intellectum. Nam qui à natura ad virtutem non inclinantur, neque ingenuos habent animos, vt verborum doctrina duci queant, ſub iugo diſciplinæ illos ponere oportet, vt legum authoritate coërciti melius deinceps ſapiant. Vnde Salomon in prouerbiis ait: Stultitia colligata eſt in corde viri: ſed virga diſciplinæ effugabit eam. Hæc tamen omnia ideo facienda eſſe dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, vt in corpore hic non ſit puniendus. Nam etſi ille conuertatur, & fidem catholicam vere ſuſcipiat, erit tamen iuxta ſui *Iacob.5* *Prou.22*

A ex pacis negotio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Si quis autem videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia Dei. Hæc Gregor. Ex hac gloriæ immodica cupiditate oritur tam proterua in disputatione contentio, vt etiam si per manifestissima argumenta hæreticus sit conuictus, nunquam tamen veritatem fateri velit: sed rimulas quasdam, per quas elabi possit, semper quærat, ne se victum coram populo fateatur. Licet apertissime se errasse in semetipso agnoscat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorem suum etiam contra conscientiam publice tueri, quàm fateri se in disputatione fuisse victum, ne hac occasione illa, quam ardenter amabat, gloria depereat. Huius rei tam multa sunt exempla, & tam manifesta, vt non esset opus enarrare si solis viris eruditis scriberemus. Arrius in concilio trecentorum decem & octo patrum apud Nicæam celebrato conuictus, & damnatus est, nec tamen ob hoc sapientior factus est, imò insanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunquam emendatus est. Berengarius in multis conciliis damnatus est. In concilio Vercellensi damnauit il-
B lum comparere nollentem Leo Nonus. In concilio Turonensi coram Victore Secundo Pontifice Maximo idem Berengarius Palinodiam cantauit: sed postea huius Palinodiæ illum pœnituit, & ad pristinam hæresim rediit. Deinde à Nicolao secundo Pontifice Maximo Romam vocatus in concilio generali tunc celebrato, hæresim suam abiurauit, & anathematizauit. Cuius abiurationis verba habentur in cap. Ego Berengarius. de consecr. distin. ij. Sed post istam abiurationem (vt Lanfrancus de illo refert) ad vomitum iterum velut canis rediit. Idem contigit Ioanni Hus in concilio Constantiensi, qui licet multis, & euidentibus rationibus conuictus, nunquam tamen errores suos recantare voluit. Hæreticus enim, vt gloriam, quam anxie cupit, tueri valeat, non erubescit permanere in errore, & erubescit corrigere errorem. Difficillimum igitur est, vt quis pertinacem hæreticum publica disputatione sic conuincat, vt se errasse fateatur. Hanc enim difficultatem agnoscens Salomon ait: Expedit magis vrsæ currere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Prouerbia

1. Cor. 11

Prou. 17

Hierony.

ait: Facilius erat doctoribus sanctis furori Gentilitatis occurrere, raptis à se populis aliquibus, atque à bestiali eius sæuitia ad fidei pietatem prædicando conuersis, quàm hæretico cuilibet confidenti in sua perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra exteros, hoc contra sua viscera certamen agebant. Hæc Hieronym. Si autem hæc disputatio secretò, & coram solis doctis fieret, facilius ille veritatem disceret: quia absente populi applausu, facile cessabit ventus superbiæ, qui oculis intellectus nimium obesse solet. Deinde veritate cognita facilius illam fateri cogetur, cum non sit populus, quem vereatur, & coram quo se victum fateri reformidet. Ex his igitur aperte constat secretam disputationem multum hæretico homini prodesse posse ad fidem catholicam recipiendam, & publicam disputationem multum obesse. Ipsi etiam disputanti catholico non parum nocere potest huiusmodi disputatio, si ille non sit vir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in aliis disputationibus valde exercitatus. Nam aliàs fieri posset, vt veritas, quæ semper est victrix, in ore illius victa videatur. Sunt enim sæpe hæretici in disputando disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tendere, & vagam rhetorice libertatem in syllogismorum spineta concludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, vt nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc autem si cum viro catholico disputans hæreticus fecerit, forte vir catholicus nesciens illius argumentationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sententiam sequetur. Nisi disertus fuisset in disputando Athanasius, facile illum coram probo iudice decepisset Arrius. Quàm necessaria sit ars, & exercitium disputatori aperte ostendunt plurimæ disputationes, quas cum hæreticis habuit Augustinus, in quibus, nisi fuisset disertus, sæpe succubuisset. Et propter hoc Bernardus, qui (vt in fine præcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendũ, censet talem disputationem nõ nisi à viro docto, & exercitato esse faciendã propter periculum,
Eccl.10 quod inde euenire potest. De huiusmodi periculo locutus est Salomõ cum ait: Qui scindit ligna periclitabitur in eis,
Hierony. si retusum fuerit ferrum. Quæ verba interpretans Hieron.

in com

A in commentariis super Ecclesiastem ait: Hæretici ligna infructuosa sunt,& saltus absque vtilitate pomorum. Vnde & in templo Dei prohibetur plantari nemus, & vana foliorum, id est verborum tantum sonantium spernuntur vmbracula. Quamuis igitur sit prudens,& doctus vir,qui gladio sermonis sui hæc ligna conscindat,periclitabitur in eis, nisi diligenter attenderit: maxime si ei,quod sequitur acciderit. Si retusum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit,id est si disputatio eius infirmior fuerit inuenta, nec acumen habuerit ingenij,quo contraria quæq; desecet: sed principale cordis eius hebetetur, in partem transibit aduersum, & confirmabit eum fortitudo peruersa. Hactenus Hieronymus. Nocet etiam hæc publica disputatio ipsis audientibus, præsertim si illi indocti sunt, aut in fide nutantes, & infirmi. Nam vulgus indoctum, & nunquam in re literaria versatum, nescit inter verum & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, verum pro falso, & falsum pro vero iudicans. Sophistica hæreticorum argumenta, tanquam recte concludentia laudabit. Cum peruerse hæreticus collegerit, optime collegisse, &
B irrefragabile argumentum fecisse dicet. Apparentia illius argumenta, quæ si intus discutiantur nullius sunt roboris, vrgentissima iudicabit, & sic in hæretici sententiam paulatim trahetur. Fiet itaq;, vt populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam venerat, infirmus, & vacillans discedat: & si qui forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine vlla dubitatione amplexetur. Huius rei exemplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsiæ in Germania habita: vbi vir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans quamuis sæpe illum apertissimis diuicit argumentis. Populus tamen non ita, vt res erat, iudicans impium Lutherum magis, quàm catholicum Echium laudabit, quapropter hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suarum animarum dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de præcipuis legibus ciuitatis non esse differendum coram iuuenibus, si qua difficultas de illis emerserit, ne præcipuarum legum authoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illam esse oportet. Si tanta reuerentia legibus humanis, Platone iu-

dice, debetur, iustum est multo maiorem legibus diuinis C
exhiberi, vt coram populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinarum authoritas, & fidei certitudo minuatur cum videat ea in dubium, & quæstionem vocari, quæ oportebat existimari verissima, & firmissima. Ideo Paulus optime hæc pericula agnoscens, & volens ea præcauere, Timothæum discipulum admonet, vt ab huiusmodi disputationibus abstineat, sic inquiens: Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Quæ verba interpretans Ambrosius in com-
2. Timo. 1 mentariis super Epistolas Pauli, ait: Contentiones vitan-
Ambro. das monet, præcepta autem danda sub Dei timore, & terrore: quia contentio potest adhuc minus stabilitis generare scrupulum. Solent enim in contentione talia opponi elimato maleuolentiæ ferro, vt moueant animos insi-
Leo papa pientium fratrum. Hæc Ambrosius. Et beatus Leo Primus huius nominis Pontifex Martiano Augusto scribens Epistola xx. sic ait. Compressa enim vel remota inquietudine, ac prauitate paucorum facile firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Euangelicis, & Apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos patres nostros D
accepimus, & tenemus omnium corda concurrant, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admissa, ne per vanam fallacémq; versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Hæc Leo Papa. Et certe propter hanc eandem rationem non est æquum, aut rationi consonum, vt in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti viri inter se habere solent, hæreticæ & scandalosæ propositiones etiam exercitij causa, coram populo defendantur. Multi enim ob hanc causam in hæreses illas lapsi sunt, quas disputationis gratia in scholis defendi viderant. Nam ob hoc solum, quod in scholis defendebantur, putarunt vera esse illa, aut saltem tolerabilia, quæ illic dicebantur. Scio equidem virum quendam non prorsus rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus vocatum in iudicium, & carceri mancipatum, propterea quod non fuisset veritus publicè dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus

tam

A tam pestiferam hæresim fateri, respondit se in scholis didicisse, in quibus sæpe viderat talem sententiam publice defendi. Ideó consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus præerant, huiusmodi propositionem hæreticam, à suis disputationibus abegissent, & illam in scholis defendi constantissime prohibuissent. Et certe ni fallor, illi qui huiusmodi disputationibus præsidentes poterant tales propositiones hæreticas, & scandalosas à schola propellere, erant multo grauius puniendi, quàm illi, qui ex talium propositionum publica defensione allecti sunt, vt illas veras esse, dicere auderent. Nec solum propositiones hæreticas, & scandalosas à publica disputatione abigendas esse censeo: sed etiam illas quæ, etsi verissimæ sint, vires tamen populi audientis superant, & in quibus rudis populus facillime errare poterit. Tales sunt materiæ de gratia, & libero arbitrio, de prædestinatione, de præscientia Dei, de multis Eucharistiæ mysteriis, & miraculis. De huiusmodi rebus coram populo rudi, & idiota disputare, periculosum esse censeo: quoniam in illis sæpe contingit argumenta contra verita-
B tem facere, quæ populo illiterato maiorem apparentiam habere videbuntur, quàm responsiones, quæ pro veritatis tutela dantur. Argumenta, quæ fiunt, sæpe intelligit populus, & raro intelligit ipsorum argumentorum dissolutiones. In materia de prædestinatione, & præscientia Dei, quilibet sutor, & sartor argumentari nouit, & neruos adhibere argumentis, illi tamen vix poterit respondere doctissimus vir, qui cuique alteri viro erudito facile responderet. Et ita vix potest esse quin idiota hoc videns non scandalizetur, & in fide vacillet. Huius scandali author est ille, qui de huiusmodi rebus publice disputauit, & ita velut talis à Deo punietur. Sic in figura olim prædictum fuit in lege Moysi: Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima. Quam legem iuxta allegoriam interpretans Origenes homilia decima super Exodum, ait: Sint duo viri isti, qui litigant, duo disputantes, & de dogmatibus,

Exod. 21

Origen.

vel quæstionibus legis secum inuicem conquirentes, & (vt Apostoli sermone dicamus) rixantes circa verborum pugnas. Et paucis interpositis subdit. Quia ergo isti, qui in quæstionibus litigant, ad subuersionem audientium litigant, idcirco percutiunt mulierem prægnantem, & eiiciunt infantem eius, vel formatum iam, vel nondum formatum. Mulier prægnans dicitur anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Et post pauca subdit: Hæc ergo anima quæ nunc pro infirmitate sui mulier appellatur, duobus inter se litigantibus viris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper verborum contentio solet, percutitur, & scandalizatur, ita vt verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abiiciat & perdat. Et hæc est lis, & contentio ad euersionem audientium. Si ergo nondum formatum, anima, quæ scandalizata est, abiecerit verbum, qui scandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans potest videri sermo Dei in corde eius animæ, quæ gratiam baptismi consequuta est, vel quæ euidentius, & clarius verbum fidei concepit. Hæc ergo si nimia contentione doctorum percussa abiecerit verbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus. Iam enim quædam conuersæ sunt retro post Sathanam, animam pro anima dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam, & corpus perdere in gehennam. Vel certe potest fortassis illud aptari, vt qui sibi conscius tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quem scandalizauerit, & vsque ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restituatur ad fidem. Hactenus Origenes. Si soli viri, & firmi in fide adessent non solum de his veris, & catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiam de propositionibus, quamlibet hæreticis disputare licet, si id solum gratia exercitij fiat, vt inde veritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputatores instructiores & diserriores ad hæreticos conuincendos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, & alia certamina inter amicos in palæstra fieri solent, vt inde instruantur quo pacto contra hostes in bello certare valeant: Sic etiam inter viros doctos, & catholicos, literarum exercitia, & disputationes de fide haberi oportet,

1. Tim. 5

vt

A vt inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ, & fidei catholicæ acerbissimos hostes pugnare debeant. Neque huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit. quicunque. de hæreticis, libro sexto, vbi sub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Nam illic Papa veram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quæ solis verbis, & non animis fit, qualis est inter illos, qui cum sint in eadem sententia concordes, argumentantur & respondent, vt rei veritatem clarius inueniant. Sicut etiam est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Disputatio vera est inter illos, qui non solum verbis: sed etiam animis sibi inuicem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt viri catholici cum de rebus fidei disputant: quia idem concordi animo sentiunt, & solis verbis contradicunt. Disputationem veram & non fictam habent viri catholici contra hæreticos cum de fide catholica disputant: quia sicut exterius verbis pugnant, ita interius animis dissentiunt. Hanc veram disputationem quæ cum hæreticis de fide habetur, prohibet
B Papa personis laicis, ne videlicet publice, aut priuatim de fide catholica cum hæreticis disputare audeant. Et merito id prohibuit: quia licet essent aliqui laici docti, qui bene, & sine periculo possent cum hæreticis disputare, leges tamen non decernunt de iis, quæ raro contingunt: sed de iis, quæ vt in pluribus eueniunt. Raro autem contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandum de ea disertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbêtes, sibi ruinæ occasionem assumerent, aut aliis audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdicta. Aliam vero disputationem de fide quæ ficte inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud cap. quicunque. interdicta: quoniam disputatio ficta non est proprie disputatio: sicut nec bellum fictum est proprie bellum, nec homo pictus est proprie homo. Etsi hoc bene aduertisset glossa, in illo capit. quicunque. §. Inhibemus, non tantis premeretur angustiis, quibus illic præmitur, & facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit. Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publice, vel priuatim de fide catholica disputent:

ecclesiast

ecclesiasticis autem viris non sic est absolute prohibitum cum hæreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare, modo id coram viris doctis,& in fide constantibus fiat. Et aliquando non solum erit licitum: imò necessarium contra hæreticos publice disputare,etiam coram populo simplici, vt puta quando populus ab hæreticis,aut aliis infidelibus oppugnatur,& solicitatur,vt fidem catholicam deserat. Tunc enim prælatis ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab huiusmodi hæreticorũ infestatione defendere,& tenentur illi per se,aut saltem per alios viros doctos & in disputando disertos contra hæreticos disputare, vt gloria Dei manifestetur, & veritas catholica defendatur,& hæretici confundantur.Nam ob hoc(vt Paulus ait) oportet Episcopum doctum esse, vt sit potens exhortari in sacra doctrina,& eos,qui contradicunt arguere. Et beatus Petrus præcepit Episcopis, vt sint semper parati ad satisfactionem reddendam, de illa, quæ est in nobis spe & fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocantibus, catholici viri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, vt credat catholicos viros de fidei certitudine diffidere, eo quòd non audeant ad certamen cum hæreticis descendere, aut credet illos cum hæreticis sentire, eo quod illis clamantibus tacent. Nunquam siquidem verius dici potest, vt qui tacet,consentire videatur, quàm cum res est adeo seria, vt tacere sit perniciosum, loqui vero vtile, & necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare: quia error, cui non contradicitur approbatur, & veritas cum minime defensatur opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Decreta autem & leges, quæ absolute omnem videntur prohibere de fide disputationem ad solos hæreticos diriguntur, quibus omnis interdicitur disputatio, per quam fidem catholicam oppugnare præsumunt, aut de illa dubitare. Nam de hac disputatione intelligendum est dictum Marciani Imperatoris, quod habetur,l.Nemo.C.de summa trinitate & fide catholica. Iniuriam (inquit ille) facit iudicio reuerendissimæ synodi: si quis semel iudicata, ac recte disposita reuoluere, & publice

[Margin notes: C; Titi. 1; 1. Pet.3; D; Marcia. Imper.]

A blice diſputare contenderit. Hæc ille. At catholicus, qui pro his, quæ in ſynodo definita ſunt, diſputat contra hæreticum, non facit iniuriam ſynodo, imò exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra ſynodum pugnat, is facit iniuriam ſynodo: quia illam erraſſe contendit. Hæreticis ergo: quia contra fidem ſentiunt, de fide diſputare inhibet, catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide diſputare non prohibet. Vt ergo omnia decreta, & leges, quæ diſputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, eſt aduertendum, quòd in vera diſputatione de fide, quæ eſt inter Chriſtianum, & hæreticum, duæ ſunt prohibitiones diuerſæ iuxta duas perſonas, quæ ad huiuſmodi diſputationem coeunt, videlicet Chriſtianus, & hæreticus. Prohibitio Chriſtiani reſtricta eſt ad perſonas laicas. ſolis enim laicis, in illo §. inhibemus. eſt interdicta huiuſmodi diſputatio. Hæreticis etiam eſt interdicta diſputatio de fide: & hæc prohibitio eſt generalis, quo ad perſonas hæreticorum: quia nulli hæretico permittitur de fide diſputare volens fidem infringere, aut de illa dubitare, præſertim in rebus illis, quæ per expreſſam eccleſiæ definitionem ſunt

B iam olim determinata. Nam ad ſolos hæreticos eſt referendum, quod habetur in cap. maiores. xxiiij. quæſt. j. Illud enim capitulum ſumptum eſt ex quadam epiſtola Gelaſij Papæ, quam ad Epiſcopos Dardaniæ miſit, qui de Gelaſio querebantur, propterea quòd Acatium Eutycianæ hæreſis fautorem, ſine concilio generali damnaſſet. Volebant ſiquidem Epiſcopi illi, vt Acatius prius fuiſſet ad concilium vocatus, & ibidem auditus, etſi ſuæ ſententiæ rationem non dediſſet, imò, vt illam hæreticam fateretur fuiſſet conuictus, tunc merito damnaretur, & non ante. His Epiſcopis Gelaſius Papa ſcribit, probans illos iniuſtam rem petere, & iuſte Acatium ſine concilij congregatione fuiſſe damnatum: quia cum hæreſis Eutyciana fuiſſet iam olim in concilio Calcedonenſi damnata, non erat opus ad eiuſdem hæreſis fautorem damnandum, nouum congregare concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa epiſtola eleganter diſſerit Gelaſius, parum poſt principium refert ea, quæ recitantur in illo cap. Maiores. Quibus verbis (vt ex diſcurſu literæ facile conſtat) docet hæreticos, qui in apertam, & præſertim olim damnatam hæreſim lapſi ſunt, non

eſſe

esse ad disputationem admittendos, sed oportet illos sine C
vlla disputatione errorem suum reuocare. Quoniam (vt
Gelasius. in eadem epistola Gelasius ait) si ea, quæ salubriter decreta sunt, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum non essent elisæ pestes, resumptis certaminibus, contra fundamentum sese veritatis attollerent, & simplicia quæque corda percuterent. Quid si subinde fas esset perfidis inire concilium? Cum quælibet illis manifesta sit veritas, nunquam desit, quod perniciosa depromat falsitas, tametsi ratione, vel authoritate deficiens sola tamen intentione non cedens. Hæc Gelasius. Quæ verba satis se ipsa indicant, quòd aduersus hæreticos dirigũtur, qui diuersis furoribus incitati firmam fidem disputationibus suis oppugnare conantur, non aduersus catholicos, qui eandem fidem defendere satagunt. Beatus Leo primus huius nominis summus Pontifex solos etiam hæreticos à disputatione arcet. Nam Epist.xxj.Mar-
Leo papa Primus. tiano Augusto scribens de Eutyciana hæresi tunc recenti, D
sic ait: Aucta igitur per imperialem amicitiam spe cœlestis auxilij, confidentius pietatem vestram pro sacramento salutis humanæ incitare præsumo, ne cuiusquam procaci impudentique versutia, quasi de incerto quid sequendum sit, sinatis inquiri. Hæc ille. Et Epistola vigesimasecunda, eidem Martiano Augusto de his, quæ in Calcedonensi concilio tractanda erant, scribens ait: Vnde per ipsum dominum nostrum Iesum Christum, qui regni vestri est author, & rector, obtestor, & obsecro clementiam vestram, vt in præsenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus verbis apertissime constat, eam solam disputationem prohibitam esse voluisse, per quam firma fides vertitur in dubium, & quod certum est, in illa inquiritur tanquam incertum. At cum hæretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus contendunt, & catholici sint, qui firmi-
catem

A tatem fidei sua disputatione defendere conentur, consequens est, vt soli hæretici sint qui de fide disputare prohibentur, & non catholici. Hi enim soli sunt, qui iniuriam fidei authoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere non verentur. Vnde beatus Maximus in sermone quodam de pluribus martyribus ait: Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientium sudores ociosa disputatione contendas. Hæc ille. Hæretici ergo sunt, quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta, suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non est interdicta eiusdem fidei defensio: Imò aliquando (vt dixi) est necessaria, & præcepto iniuncta prælatis ecclesiasticis, qui velut pastores curam habent arcendi lupos, ne oues morsibus noceant. Cum enim timetur populum in hæresim labi, propterea quòd nullus est, qui B disputatione sua conuincat hæreticos, tunc necessarium esset contra hæreticos disputare. Propterea hoc beatus Athanasius disputauit cum Arrio, vt illum conuinceret, aut saltem populus in fide confirmaretur. Propter eandem causam beatus Augustinus toties cum variis hæreticis publice disputauit cum Felice Manichæo, cum Feliciano Arriano, cum Pascentio comite Arriano, cum Emerito Donatista. Eadem ratione ductus Lantfrancus Archiepiscopus Cantuariensis optauit publice disputare cum Berengario, vt publice conuictus, & confusus non posset populum secretò (vt faciebat) decipere. Sed hanc disputationem cum Lantfranco habere Berengarius noluit, reformidans victoriæ verecundiam. Hoc constat ex præfatione cuiusdam opusculi, quod idem Lantfrancus aduersus Berengarium scripsit. Ob eandem causam beatus Bernardus de claustro, & quiete monasterij sui in Burgundia siti, ad Senonas vsque in Franciam venire non dubitauit, vt contra Petrum Abailardum pestilentissimum hæreticum pro fide catholica disputaret. Nam etsi prius ab Archiepiscopo Senon

Maxim. *Athan.* *Augusti.* *Lantfr.* *Bernar.*

Senonensi ad rem vocatus venire renuit, tum quia non sua C
putabat referre sed Episcoporum, quorum est ministerium de dogmatibus iudicare: tamen cum audiret hæreticum ob hoc superbiorem factum, & audacius exprobrare agminibus catholicorum virorum, acquieuit amicorum consilio, & ad disputationem venit: sed hanc hæreticus ipse fugit: & ita Deo volente factum est, vt hæreticus, qui prius ad singulare certamen beatum prouocauerat Bernardum, ille prius à certàmine fugerit. Et vt res sit apertior, placuit hic inserere verba, quæ de hac re Bernardus scripsit, epistola centesimaoctuagesimanona. Sic enim ait. Cedens tamen licet vix ita vt flerem consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia, & scandalum proximo, & cornua crescerent aduersario, & quia error magis confirmaretur, cum non esset qui responderet, aut contradiceret, occurri ad locum, & diem, imparatus quidem,
Matt. 10 & immunitus, nisi quod illud mente voluebam. Nolite
Psal. 117 præmeditari qualiter respondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Et illud: Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Conuenerant D
autem præter Episcopos, & Abbates plurimi viri religiosi, & de ciuitatibus magistri scholarum, & clerici literati multi, & Rex præsens erat. Itaque in præsentia omnium aduersario stante ex aduerso, producta sunt quædam cap. de libris eius excerpta. Quæ cum cœpissent legi nolens audire exiuit, appellans ab electis iudicibus. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis apertissime constat quando, & vbi liceat cum hæretico disputare. Cum enim ex defectu disputatoris, qui contradicat, hæreticus magis inualescit, & populo scandalum imminet, tunc necessaria est disputatio, vt hæreticus confundatur, & populus in vera fide confirmetur. Sed tunc coram viris doctis disputandum est, & non coram rudi populo: quia non expedit tam sublimen disputationem coram idiotis iudicibus fieri. Vbi autem ex defectu disputationis nullum imminet populo periculum, consultius fieri existimo, si omnis amputetur disputatio, & iuxta consilium sapientis fiat, qui ait:
Prou. 26 Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

Quamuis

A *Quamuis non sit absolute bonum cum hæretico disputare, est tamen bonum & sanctum contra hæreticos scribere.*

CAP. XX.

FOrte ex his, quæ præcedenti cap. diximus quisquam colliget non esse etiam bonum, neque licitum aduersus hæreticos scribere, putans eandem esse rationem vocalis disputationis & scripturæ, & eadem mensura vtranque fore metiendam. Nam de hac re fuit mihi olim cum quodam viro Græce, & Latine docto non modica contentio. Cum enim Brugis in Flandria, vbi ille morabatur, ego tunc essem, & librum quem aduersus omnes hæreses edidi, tunc pararem, clanculo detrahebat labori meo, dicens me rem prorsus inutilem sumpsisse, & consultius me fuisse facturum, si ab incepto desisterem. Verum (vt sæpe euenire solet) quæ ille clanculo, & me nunquam scituro dicere putauit, amicis audientibus, & tandem mihi referentibus cognoui. Adij hominem, rogauíque ab illo, num ipse
B tale aliquid dixisset. Non potuit negare, qui sibi conscius erat, coram multis id dixisse, quorum testimonio poterat conuinci. Petij deinde ab eo, qua motus ratione ita sentiret, vt tam sancto operi detrahere vellet. Quia multi (respondit ille) opus hoc tuum legentes forte plus laudabunt hæreses ipsas contra quas disputas, quàm catholicam veritatem, & audientes iam olim fuisse illas ab aliis prædicatas, hoc ipso audaciores easdem hæreses tutandas suscipient, quas tu oppugnare conaris. Et sic cùm hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis: quia illis scandalum appones, & hæresis occasionem præbebis. At, qui scandalizauerit vnum ex pusillis, qui in Christo credunt (vt Saluator ait) expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce vides vrgentissimam rationem, qua ille motus est, vt non solum inutile: sed etiam noxium putauerit scribere contra hæreticos. Et tamen vir erat qui nimis ambiebat theologus videri, cum re vera non esset. Deinde absoluto iam libro, quod aduersus omnes hæreses paraueram, & typis excuso,

Matt. 18

cum ad Hispanias, nataléque solum rediissem, non de- C
fuere, qui idem mihi exprobrarent, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti neque viri theologi erant, nec se theologos existimari (vt ille) ambiebant. Viri quidem docti isti erant: sed tantum leges didicerant humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles vocant: & ob hoc istis leuius parcendum esse iudico: quia non est mirum, si in ea re, quæ ad ius suum non spectat, errauerint. Nam si viri theologi, & docti fuissent, non improbassent laborem meum, quo aduersus omnes hæreses disputationem pro fide catholica suscepi, imò potius vehementer laudassent, sicut nunc, Deo authore, cui ego gratias reddo immensas, quotquot vbique terrarum sunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si enim bene nossent, quod qualéque scandalum sit vitandum, & quale contemnendum, non incidissent in talem errorem, quo putarunt non esse scribendum contra hæreticos, aut hæreses, ne quis hæc legens scandalizetur, & in eas ipsas hæreses labatur. Nam quod sit aliquod scandalum merito contemnendum, Saluator noster docuit, quando Apostolis dicentibus illi, Pharisæos fuisse scandalizatos: propterea quòd ipse dixerat, hominem non D
Matt. 15 coinquinari à cibo, quod intrat in os, respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quibus verbis apertissime Saluator noster illud Pharisæorũ scandalum contempsit. Vt igitur huius rei veritatem clarius demonstremus, opus est vt scandalorum varietatem, & quale sit inter illa discrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, est offendiculum Latinæ, & ad mores translatum significat quandam mali occasionem. Vnde Hieronymus exponens illud
Hierony. Matthæi locum: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt, sic ait: Et quia crebro teritur in ecclesiasticis scripturis scandalum, breuiter dicamus, quid significet. Scandalum, nos offendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis possumus dicere. Quando ergo legimus: Quicunque de minimis istis scandalizauerit quempiam, hoc intelligimus, qui dicto factóve occasionem ruinæ cuiquam dederit. Hæc ille, Tale autem scandalum bifariam contingere solet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiam nomine appellatur. Nam quoddam dicitur scandalum datum, &
quoddam

A quoddam dicitur ſcandalum acceptum. Scandalum datum eſt dictum, vel factum, quod ex ſe præbet alteri occaſionem ruinæ, hoc eſt peccati. Tale ſcandalum ſemper eſt peccatum, & quidem mortale, ſi ex ſe eſt peccati mortalis allectiuum. De hoc ſcandalo loquutus eſt Chriſtus cum dixit: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum, Vę homini illi, per quem ſcandalum venit. Huiuſmodi ſcandalum ſemper eſt vitandum, ea lege & ratione, qua cætera peccata vitare tenemur. Eſt aliud ſcandalum, quod dicitur acceptum, & non datum, & eſt caſus, vel ruina, hoc eſt, peccatum proueniens ex bono facto, vel dicto alterius, aut ſaltem ex dicto, vel facto non malo. Hoc ſcandalum ideo dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ non eſt apta ad dandam occaſionem mali, aliquis peccati occaſionem accipit. Tale ſcandalum nullus vitare tenetur in alio, quando ſcandalum oritur ex re bona, & neceſſaria ad ſalutem, vt ſunt omnes illæ quæ ſub præcepto nobis iniunctæ ſunt. Si quis enim ſcandalizaretur propterea quòd in quadrageſima abſtines à carnibus, aut die Dominica ſacrum Miſſæ officium audis, non ideo aliquid horum impune omittere potes: imò ſcandalo illo contempto quodlibet illorum agere teneris. Nam lex charitatis, quæ præcipit, vt plus te, quàm proximum ames, etiam præcipit, vt plus in te quàm in proximo vites peccatum. Peccares autem, ſi ea omitteres, quæ tibi præcepta ſunt. Ne igitur alius per ſcandalum peccet, ea quæ tibi præcepta ſunt omittere non debes. De hoc ſcandalo intelligitur dictum Bedæ, quod ponitur in regula: Qui ſcandalizauerit. extra de regulis iuris. Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm quod veritas relinquatur. Quæ regula iuxta omnium doctorum tum theologorum, tum canoniſtarum ſententiam, intelligenda eſt de triplici veritate, videlicet vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ, ita vt neque veritas vitæ, neque iuſtitiæ, neque doctrinæ ſit omittenda propter vitandum ſcandalum proximi, præſertim ſi talis veritas ſit ad ſalutem animæ neceſſaria. Alioqui ſi veritas illa non ſit neceſſaria, vt contingit in veritate vitæ, quæ non eſt ſub obligatione præcepti iniuncta: ſed ſolum in

Matt. 18

B

consilio data, tunc propter vitandum proximi scandalum, C
quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tempus omittere talem vitæ veritatem, quousque doceatur bonam esse talem rem, neque vllam esse scandali occasionem. Cum autem iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi ostensum rem talem esse vere bonam, quæ nullam prorsus habeat in se scandali rationem, si proximus adhuc scandalizatur, tale scandalum iam est maliciosum: quia ex pura malicia, & non ex ignorantia ortum, propter quòd vitandum nulla vnquam veritas est relinquenda. Ita interpretantur præfatam regulam iuris Alexander de Hales in secunda parte, quæst. clxxxix. membro sexto, Ricardus de Media Villa in iiij. sent. distinct. xxxviij. artic. x. Adrianus papa in prima quæst. quod libeti. Eodem modo etiam exponit glossa regulam illam licet non tam clare & aperte & distincte quantum illi. Hoc etiam differt ab illis, quòd glossa vocat veritatem disciplinæ, illam quam doctores præfati appellant veritatem doctrinæ: nam alioqui oporteret fateri glossam non plene assignasse in sua diuisione omnes veritatis partes, cum omiserit veritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: sed potius primo loco constituenda, sicut fides prior est charitate. Fit igitur necessario, ne diuisionem, quam glossa assignat, mancam esse dicamus, vt per veritatem disciplinæ intelligamus veritatem doctrinę. Regula igitur Christiana est, vt vtilius scandalum nasci permittatur, quàm quod veritas relinquatur. His igitur omnibus præmissis, peto ab illis qui sentiunt non esse bonũ scribere contra hæreses, propter quod aliquis in illo opere legens forte scandalizabitur, veriorem putans esse hæresim quæ reprobatur, quàm illius reprobationem. Quale scandalum erit huius scandalizati datum, an acceptum? Si dicant esse scandalum datum oportebit eadem ratione illos fateri peccatum mortale esse scribere contra hæreses: quoniam (vt diximus) omne tale scandalum quòd ex se dat peccati mortalis occasionem, est peccatum mortale. Cum igitur hæresis sit peccatum mortale, & (vt supra lib. j. ostendimus) grauissimum, consequens est, vt scriptura cõtra hæreses, si (vt dicunt) est scandalum datum, sit etiam peccatum mortale, & scribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi concedant, tunc iterum interrogabo illos, si scri-

pturam

A pturam suam contra hæreses fautor illius ita secretò eam seruet, vt nullus eam videat, aut si illam alij legerint, & nullus ex ea scandalizetur, sed potius econtrario multi, qui erant dubij in fide, aut alias hæretici per illam reuocentur ad fidem, & in illa confirmentur, an tunc etiam scriptura illa contra hæreses sit dicenda scandalum. Si dicat tunc non esse dicendam peccatum neque scandalum, propterea quòd nullum scandalizauit, & multos ædificauit: sequitur inde, vt neq; peccatum sit, neq; scandalum datum dicatur, quamuis multi ex illius lectione scandalizentur. Consequentia ista inde est manifestissima, quòd opus aliquod, vt dicatur scandalum datum, non pendet ex hoc quòd alius scandalizetur ab eo: quia si opus illud est malum coram aliis factũ, siue aliquis ex eo scãdalizetur, siue non, semper dicetur scandalum datum. Siue quis capiat blasphemiæ occasionẽ cùm videt alium blasphemantem, siue non: blasphemia publice facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequentia, vt scriptura contra hæreses non dicatur scandalum datum, quamuis multi ex illa capiant occasionem ruinæ, si non est dicenda scandalum quando nullus ex B ea scandalizatur. Si vero dicant talem scripturam contra hæreses dicendam esse peccatum mortale etiam si nullus eam legat, & esse scandalum datum quamuis legentes in illa non scandalizentur ex ea, oportebit eos fateri, beatum August. beatum Hieronymum, & beatum Irenæum peccasse mortaliter, pro eo quòd multas aduersus hæreses ediderunt scripturas, & tales illorum tractatus, quos aduersus hæreses ediderunt, oportebit dicere esse scandalosos: quoniam etiam per illos tractatus poterit aliquis scandalizari, ita vt ipsas, quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis quàm catholicam veritatem. Qui hoc concedere non dubitauerit, cogetur etiam damnare totam ecclesiam catholicam, propterea quòd illa non damnauit vnquam tales tractatus, neque vnquam viros fideles ab illorum lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam dementem, vt dicat sanctos viros ob hoc peccasse mortaliter, quòd contra hæreses scripserunt, & ecclesiam errare, propterea quòd illa sanctorum virorum tractatus, quos illi aduersus hæreses scripserunt, legi permittit. Si quis tamen fuerit tam effrons, vt hoc cõcedere non vereatur, deducam

illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ fingere possumus viro Christiano in conuenientia. Nam qui hæc dicit, necessario cogetur fateri Euangelistas in scriptura suorum Euangeliorum, & Paulum in suis Epistolis errasse: quoniam omnes hi scripserunt aliquas peruersorum hominum hæreses, & quamuis Euangelista, aut Apostolus eas damnauerat, non tamen defuit qui illas postea sit tutatus. Aperta est. Saducæorum hæresis negantium resurrectionem, quæ à Christo Saluatore nostro, Matthæo, Marco, Luca referentibus, damnata est. Certum est tamen multos fuisse postea hæreticos, qui in hanc eandem hæresim lapsi sunt, & vtinam non sint hodie etiam plures, qui eidem hæresi faueant, putantes nihil reliquum esse post hanc vitam. Paulus apostolus in priore ad Timotheum, Epistola damnat duas hæreses: vnam, quæ prohibet nuptias: alteram, quæ damnat certas aliquas ciborum species: quas hæreses nullus (quod sciam) fidelis homo ante tempus Pauli docuerat: sed quia spiritu prophetico præuidit futuros esse aliquos, qui illas docerent, ideo tempestiue præmonuit, vt ab illis caueremus. Si Paulus de hæresibus futuris præmonuit, scribens illas, & damnans ante illarum ortum, multo efficacius, & vehementius scripsisset contra illas, quæ iam fuissent ortæ, sicut & fecit contra eas, quæ suo tempore sunt ortæ. In epistola ad Galatas ex professo disputat contra illos, qui dicebant ceremonias, & sacrificia veteris legis esse necessaria ad salutem in lege Euangelica. Hoc idem contendit in epistola ad Hæbreos. Potest tamen fieri, vt quis has Pauli Epistolas legens, eligat magis hæreses, quas illic Paulus damnat, quàm catholicam veritatem. Nam Ebion, & Cerinthus, & Sansæi, & Elcesæi hæretici non obstante Pauli sententia veteris legis ceremonias dixerunt esse necessarias in lege Euangelica. Quis ergo erit tam demens, vt censeat delẽdas esse epistolas Pauli, reddenda esse Euangelica, ne forte quis illa legens in eas incidat hæreses, quæ illic damnantur, aut in alia vitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus colligo, quod ille, qui contra hæreses scribit, non solum non peccat in hoc: sed bene agit, nec talis scriptura est peccatum, imo potius opus bonum, & per consequens non est dicen

Mat. 22
Mar. 12
1. Timo. 4

A dicendum ſcandalum datum, licet aliquis per illam ſcandalizetur. Præterea ſicut poteſt quis per huiuſmodi ſcripturam ſcandalizari, ſumens ex illa occaſionem aſſentiendi alicui hæreſi, ita econtrario poſſunt multi per illam ſcripturam ab hæreſi, in quam forte fuerant lapſi ad fidem catholicam reuocari, & qui forte erant dubij, & nutantes in fide confirmari, & veriſimile eſt hoc multo frequentius contingere, quàm illud: quia in tali ſcriptura fides catholica laudatur, hæreſis reprehenditur & damnatur, pro fide catholica illic pugnatur, & hæreſis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici non ſolum poſsint ex huiuſmodi ſcriptura perſuaderi ad confirmationem fidei: ſed vltra hoc vrgeantur, & quaſi compellantur ad illam, conſequens eſt, vt ſi quis talem ſcripturam contra hęreſes diſputantem legens in aliquam illarum hæreſum illic damnatarum labatur, non tribuatur hoc malitię ſcripturę: ſed potius malitiæ ipſius legentis qui ſcriptura abuſus eſt, cum id probet, & bonum iudicet, quod illic legit eſſe malum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietē ſerpentis comedens vertat in venenum, quis dicet eſſe, cibi culpam B & non potius ſerpētis, qui ob ſuæ complexionis malitiam id quod natura ſua erat ſalubre, vertit in venenum? Idem prorſus cenſendum eſt de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos ſcribuntur, ipſas hæreſes quas illic vidit reprehendi, & damnari, magis eligit quàm catholicam veritatem. Ex his omnibus apertiſsime colligitur illum, qui contra hæreſes ſcribit, non ſolum per hoc non peccare: ſed bene agere, nec talem ſcripturam eſſe dicendam peccatum: ſed opus bonum, & meritorium, & per conſequens non eſſe cenſendam ſcandalum datum, quamuis aliquis per illam ſcandalizetur. Quia tale ſcandalum non à ſcriptura oritur, quæ ex ſe bona eſt, cum mala ſit hæreſis, quæ per illam reprehenditur: ſed à malitia ipſius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur ſcandalum cenſeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa ſua voluit offendere, cum tamen fuiſſet de offendiculo præmonitus. Ille per propriam malitiam voluit illi adhærere ſententiæ, de qua fuerat monitus eſſe hæreticam, vt caueret ab illa. Hoc tale ſcandalum nullus euitare tenetur, quoniā de hoc (vt diximus) intelligitur illa iuris Chriſtia-

ni regula, quæ ait: Vtilius ſcandalum naſci permittitur C
quàm quod veritas relinquatur. Si quis enim à me fide Catholica doctus, & de hæreſi, vt ab illa caueat monitus, in hęreſim ipſam labatur, illius erit culpa, nō mea qui illum monui. Ex quo apertiſsime colligitur nullo modo eſſe prætermittendam doctrinam fidei catholicæ, vt euitetur error in proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs eadem ratione oporteret prædicatores verbi Dei non reprehendere vitia in publica concione, & confeſſores non interrogare de illis pœnitentes in ſecreta confeſsione cum poſsit contingere, vt quis peccata, quæ forte ignorabat inde diſcens, occaſionem ſumat appetendi, & tandem perpetrandi ea, quæ nunquam antea commiſerat. Eadem ratione medicus non deberet monere infirmum de cibis noxiis, vt caueat ab illis, quoniam ſæpe contingit, vt poſt prohibitionem ardentius illos cibos appetant, quos ſi comederint, forte morientur. Tamen ſi hoc contigiſſet, nullus ſanę mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipſum infirmum totam reiiciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico conſulenti: ſed ſuæ innitens prudentiæ, mortem ſibi aſciuit. Si medicus corporalis monens infirmum, D
vt caueat à noxiis cibis bene agit, conſequens eſt, vt medicus ſpiritualis monens alios, vt à doctrinis noxiis abſtineant, tanto melius agat, quanto anima melior eſt corpore, & quanto grauiores ſunt animi morbi, quàm corporis. Rurſum, nunquam bonum aliquod omittendum eſt propter euitandum ſcandalum proximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quamuis (vt diximus) liceat ad tempus omittere, ad vitandum ſcandalū, quod oritur ex ignorantia: quia tunc tandiu omittere oporteret bonum opus, quouſque ille de veritate doceatur. Hoc ita eſſe teſtimonio redemptoris noſtri probatur, qui poſtquam docuerat phariſæos, apoſtolos non peccare, eo quòd non lotis manibus
Mat. 15 manducabant, & dicentibus illi Apoſtolis, phariſæos ob hoc fuiſſe ſcandalizatos, reſpondit. Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Quibus verbis Chriſtus redemptor noſter apertiſsime contempſit tale phariſæorum ſcandalum, eo quòd oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de
Theo. veritate edocti ipſam apprehendere nolebant. Vnde Theophila

A phila. præfata saluatoris verba interpretans, ait: Hinc enim discimus, quod offendi illos, qui sponte offenduntur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Hæc ille. Et idem super Lucam declarans miraculum de Hydropico, quem Dominus Sabbato sanauit, sic ait: Porrò cum in medium venisset Hydropicus, non hoc consyderauit Dominus, quomodo non offenderet multos: sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet enim nos vbi magna prospectat vtilitas, non curare insipientes, qui scandalizantur. Hæc Theophilactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduersus hæreticos editos, in ipsas hæreses labuntur, ex propria illorum malitia oritur, & non ex ignorantia: quia cum veritas fidei sit illis aperte declarata, illam contemnunt, & errorem ibidem damnatum eligunt. Consequens igitur est, vt (iuxta Saluatoris nostri doctrinam) tale istorum scandalum, qui sponte sua scandalizantur, sit contemnendum, & propter illud vitandum non debeat quis omittere, scribere contra hæreses. Deinde quàm vanum, & futile sit hoc inconueniens, quod isti offerunt contra libros, qui aduersus hæreses scribuntur, apertissime ostendit Paulus in Epistola ad Romanos, in qua de bonitate legis Mosaicæ disputat, ostendens eam non ita bonam fuisse, vt Iudæi putabant: quia non poterat iustificare homines, vt illi credebant. Et tandem ostendens quid boni lex haberet, ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia aliqua sunt peccata, quæ nesciremus esse peccata: nisi lex docuisset nos illa esse peccata. Ideo iterum in eadem Epistola ait: Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortum est inde, vt homines ipsa peccata, quæ intellexerunt esse per legem prohibita, magis appeterent. Et ideo ipse in eadem Epistola dixit: Lex subintrauit, vt abundaret delictum. In quibus verbis illud aduerbium, vt, non est capiendum in significatione causæ finalis: sed quatenus significat consequutionẽ effectus. Non enim ad hunc finem dedit Deus legem, vt homines magis peccarent: sed vt meliores fierent. Data tamen lege homines exarserunt in maiorem appetitum earum rerum, quæ per legem

Margin notes: Luc. 14 — B — Rom. 3. — Roma. 7 — Roma. 5

illis erant prohibitæ. Nam (vt ait Poëta) Nitimur in vetitum semper, cupimúsque negata. Et idem Paulus in eadem Epistola hoc ipsum ait, sic inquiens: Occasione accepta peccatum per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, contra seipsum arguit, sic inquiens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliqui putare potuissent, legē esse malam, & melius fuisse talem legem non fuisse datam, cum ex illa multi (vt dictum est) occasionem acceprunt magis peccandi. Sed huic obiectioni respondet Paulus absit, Sed peccatum non cognoui: nisi per legem. Et parum infra. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex sancta quidem, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: Peccatum itaque non legitime vtens lege, ex prohibitione aucto desyderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, vel fefellit. Hæc ille. Et Theophilactus eadem Pauli verba exponens ait. Legi nanque mens erat, vt ad vitam traduceret, eóque & tradita est: at si ex mea mors ipsa defluxit, non est propterea illa culpanda: sed peccatum id est impetus ille, qui ad malum fertur, & corruptus, & voluptuarius animus, quin potius, vt proprius loquar, voluptas me ipsa seduxit, occiditque sub mandati prætextu. Hæc Theophilactus. Paulus ergo censet legem fuisse bonam, & bonum fuisse talem sanxisse legem, quamuis ex illa homines sumpserunt occasionem pluries, & ardentius peccandi: quoniam hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumpserunt ex lege occasionem. Et ideo caute Paulus in præfatis verbis loquutus est dicens. Occasione accepta per mandatum, & non dixit, occasione data per mandatum. Quoniam lex, quæ bona erat, non poterat illis alicuius mali occasionem prębere: sed ipsi homines: quia mali erant, ex eo, quod bonum erat mali occasionem sumpserunt

Marginalia: Hora. — Roma. 7 — Ansel. — Theo. — C — D

A runt. Ad eundem modum nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses edita, quemadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes, & fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa peccatum est? Absit. Sed scriptura sancta est, & opus sanctum, & iustum, & bonum. Denique, vt iam concludamus, si vt vitetur insipientium spontaneum scandalum, vitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem ratione vitare omnia sanctorum virorum opera: quoniam vix vllum mediocris magnitudine opus illorum reperies, in quo non recitetur aliqua hæresis, & damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti, vt semper occasionem quæsisse videantur, qua aduersus aliquam illarum pugnare possent. Forte aliquis mihi obiiciet id, quod præcedenti capit. diximus, non esse bonam publicam aduersus hæreticos vocalem disputationem: nisi vbi necessitas vrgeret, & ita forte eadem ratione colliget non esse etiam bonum disputare per scripturam aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius prorsus esse momenti facile quisque intelliget, si consideret, quàm latum sit

B inter vocalem, & scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem disputationi, & publicæ, omnes adesse possunt, & omnes ad illam audiendam certatim concurrunt tam idiotæ, quàm viri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi viri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & non publica. Vocalem autem disputationem secreto, & coram solis viris doctis fieri posse concessimus, sicut nunc de scripta disputatione concedimus. Deinde in vocali disputatione idiotæ, qui adstant, & si sententias non intelligant, iudicare tamen de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi vir doctus: quoniam vix aliquis (vt dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit non intelliget, ac proinde, nec iudicare possunt. Ad hunc modum sancti viri distinxerũt doctrinas, quæ voce, aut scripto dantur: quoniam cum prędicatores verbi Dei admoneãt, vt iuxta auditorũ capacitatẽ sermones temperẽt, ita vt de rebus sublimibus coram populo rudi nõ disserant: ipsi tamẽ, qui hęc consulũt, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserũt, quoniam putabãt illa opera à viris idiotis non fore legenda

da, & ita non putarunt idem imminere periculum ex scri- C
ptura, quod certum erat oriri posse ex vocali prædicatione. Propter hanc eandem causam censeo vitandos esse eos libros, qui lingua vulgari contra hæreticos disputant: quoniam talis scripta disputatio in lingua vulgari edita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotarum, ac si publica voce fieret. Merito igitur laudandus est communis regni Castellæ senatus, qui publico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos editi in linguam vulgatem transferrentur, & de aliquibus, qui iam translati erant, præcepit sub grauibus pœnis ne venderentur.

Quòd hæreticus si resipuerit est ab ecclesia misericorditer recipiendus. CAP. XXI.

HAereticum hominem si resipuerit, solet pia mater ecclesia, quæ sponsi sui dulcissimi vestigia sequitur, extensis (vt aiunt) vlnis recipere. Imitatur siquidem sponsum
1. Tim. 2 suum, qui (vt ait Paulus) vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Eum, qui venerit ad me, inquit Saluator noster, non eiiciam foras. Iustum est ergo, D
Ioan. 6 vt ecclesia illius sponsa non eiiciat foras eos, qui ad Chri-
Hier. 3 stum redire voluerint. Deus per Hieremiã prophetam Iudæorum synagogæ, quæ cum amatoribus multis per varias idolorum culturas fuerat fornicata, promisit se illam recepturum, si ad illum reuerteretur: ergo oportet, vt ecclesia filios, qui ab eius gremio per hæresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Cõtrarium tamen sensit olim Nouatus, à quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, vt non fuerit veritus docere, non esse dandam lapsis peccatorum indulgentiam, siue remissionẽ. At ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene, quàm crudelis, & quàm à diuina misericordia aliena sit hæc sententia, & propterea ipsum Nouatũ damnans lapsis indulgentiam promittit, & tribuit. Imò blandius velut pia mater amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multo amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquam
Luc. 15 amiserat. Agnoscit enim illa, quòd sponsus suus est ille bonus pastor, qui errantem ouem non interfecit, non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ouile
perdux

A perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari sibi ab illis petiit, eo quod ouem, quam amiserat, inuenit. Deinde pater ille Euangelicus filium suum prodigum de pastu porcorum, & longinqua regione, in quam abierat ad se reuertentem non reiecit, neque illi exprobrauit prodigalitatem, aut vlla iniuria illum affecit: sed vt vidit illum pater eius à longe, misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam, & date anulum in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Sic pater cœlestis iudicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella, vt pote qui non vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur, & viuat. Licet hæc filij Prodigi parabola de omni peccatore soleat intelligi, mihi tamē magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda videtur, quàm de fideli, qui aliud crimen letale commisit. Fidelis siquidem adhuc est in domo patris, propterea quòd nondum ab ecclesia quæ Paulo teB stante, domus est Dei, recessit. Hæreticus vero, qui se ab ecclesiæ catholicæ consortio separauit, domum reliquit patris & tanto longius abiit, quanto fide deserta in plura se immersit vitia. Ad domū patris reuertitur, cùm relicto errore, quo fuerat ante deceptus fidem catholicam suscipit per quam iterum in ecclesiam, vnde exierat, intrat. Sed hunc talem pater cœlestis cum gaudio suscipit, & magis super illum lætatur, quàm super seniorem filium, qui domi manserat. Qui fit igitur, vt mater non eodem gaudio suscipiat reuertentem filium, quo illum suscipit pater? Eritne sponsa contraria spōso suo, vt quod sponsus suus benigne, & cum gaudio suscipit, illa cum austeritate reiiciat? Absit. Nihil enim ex his, quæ ad fidem, & mores spectant, ecclesia agit, nisi prout à Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertētibus ad ecclesię consortium, aut Iudæis, vel Sarracenis ad veram fidem conuersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniuriis afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate & amore prosequi, vt his retinaculis illos in fide suscepta melius

Ibidem

1. Tim. 3

consor

conseruarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate C tractant, hoc faciunt, vt illos fidei susceptæ pœniteat: Ideo Dominus in lege veteri sub quadam figura, quemadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, vt huiusmodi hominibus non inferretur iniuria, neque præteritum vitiũ quis illis exprobraret. Sic enim in Leuitico ait: *Leuit.19* Si moratus fuerit aduena apud vos, non exprobretis ei. Vitium aduenæ præcepit non esse illi exprobrandum: sed vt tanquam indigena ab illis æstimaretur. Aduena est inter Christianos quisquis à Iudæorum, vel Sarracenorum ritu ad Christianismum venit, huic tali præcepit Dominus, vt nullus exprobraret aduenæ notam, nullus ex hoc illi iniuriam faceret, quòd ante Iudæus aut Sarracenus fuerit. Nullus in illo considerare debet, sicut neque Deus considerat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vnde Ambrosius ait: *Ambros.* Cum renunciatur improbitati, statim adsciscitur virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingressum, eodemque studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Hæc Ambrosius. Et habentur hæc verba in cap. Cum renunciatur. xxxij. quæst. j. Eos vero, qui contra hanc Domini legem faciẽtes, austere, & improbe tractant nouiter con D uersos, reprehendit Dominus per Ezechielem prophetam *Eze.22* dicens: Aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. Quæ verba interpretans Hieronymus in cõmentariis ait: *Hierony.* Aduenam quoque, & peregrinum, qui nondum eius ecclesiæ fuerat effectus: sed tantum auditor, & habens initia fidei, opprimebant calumnia: vt postquam circuissent mare, & aridam, facerent vnum proselytum & facerent eũ filium gehennæ. Hæc Hieronymus. Iustius est ergo, vt qui à Iudæis, siue Sarracenis, siue hæreticis, eorum erroribus desertis, ad fidem ecclesiæ catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à cœpta fide recedant: sed potius benignitate, & blanditiis sanctis allecti, in fide, quam semel susceperũt alacriter perseuerent. Et si quis ex his Christianis recentibus, & nouiter à Iudaismo, aut à Sarracenis conuersus, in fide errare contingat, & postea errorem suum cognouerit paratus corrigi, dico hũc talem esse cum maiori misericordia, & leuiori pœnitentia, quàm alius ex veteribus Christianis recipiendus: præsertim si ex ignorantia illum errasse cõstet, & non

ex

A ex malitia: vt puta, quia non fuerat plene de fide instructus. Neque obstat capit. contra Christianos. de hæreticis. libro sexto, quia cap. illud, intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tamen veræ contritionis signa ostenderint, & ad vnitatem ecclesiæ redire voluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliquando infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis velamine malitiam suam semper tegere procurent, necessarium esset, vt huiusmodi nouiter conuersis Christianis tempus aliquod, & non nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem catholicam pertinent, discere tenerentur, & magistri qui illos docerent, darentur: quoniam nisi id fiat, etiam si postea errent, merito se excusare poterunt dicentes: Nemo nos conduxit. Verum ne quis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat, putans hæreticum hominem quotiescunque resipuerit, esse semper ad misericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, vt intelligat bifariam posse contingere, vt hæreticus ad fidem conuersus ab ecclesia recipiatur. Vno modo, vt recipiatur ad solam animæ suæ salutem: alio modo, vt

B non solum ad animæ: sed etiam ad corporis salutem recipiatur. Primo modo dicimus hæreticum quocunque tempore pœniteat, etiam si relapsus fuerit esse semper recipiendum ad pœnitentiam, vt salutem animæ assequi possit. Nam pœnitentia (vt Augustinus ait) etiam si in vltimo vitæ hiatu aduenerit, saluat & liberat. Et in cap. super eo. de hæreticis. libro sexto docetur, relapso hæretico non esse neganda pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta, si illa humiliter petierit, & manifesta pœnitentiæ signa in eo appareant. Secundo modo, hoc est, ad corporis, & animæ vtilitatem, non semper oportet hęreticum recipere, neque semper ecclesia illos recipere vult. Et merito hoc ecclesia facit: quia si semper illos reciperet, vt illos in vita, & aliis bonis temporalibus seruaret incolumes, in multorum perniciem (vt lib. ij. longius docebimus) hoc cederet. Quos autem hæreticos, & quando ad corporis, & animæ salutem ecclesia recipiat, sequenti capitul. docebimus.

Quod

Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter, & cum æquali misericordia recipiendi. C

CAP. XXII.

QVamuis omnes hæreticos, qui semel tantum in hæresim lapsos fuisse, deprehensi sunt, cum ad fidem catholicam redeunt, recipiēdos esse diximus, non tamen omnes cum recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet: sed iuxta varietatem criminis, & personæ varia illis impendetur misericordia. Nā pro mensura peccati, præcepit Deus, vt fiat plagarum modus. Hæc autem varietas in multis considerari debet, & primo an is, qui in fide errauit, sponte, & sine alicuius accusatione venit, an post quàm fuerat accusatus. Multum siquidem interest, an libere an ex metu aliquid agas. Si quis in fide errauerit, & postea peccatum suum agnoscens sine alicuius accusatione, aut denunciatione sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit, & se coram illis de sua hæresi accusauerit, & misericordiam petierit, erit absque dubio, cum benignitate, & misericordia recipiendus. Et sine alicuius infamiæ nota, pœnitentia aliqua secreta iuxta hæresis, & personæ qualitatem illi imponitur. Neque in hoc tali est cōsiderandum ex tempore suæ cognitionis, & confessionis aliquod discrimen: vt puta, si ante tempus gratiæ ab inquisitoribus cōcessum, venit vel post. Solent enim inquisitores hæreticorum cum primum oppidum aliquod visitant, vt de hæreticis inquirant, edicta proponere, & populum per prædicatores monere, vt si quis in illo fuerit in hæresim aliquam diabolo suadente lapsus, infra talem, aut talem terminum, puta hebdomadam, vel mensem, errores suos recognoscant, & se errasse humiliter coram illis fateantur: alioqui si hoc illis præsignato termino iam transacto, deprehensi fuerint, velut hæretici punientur. Hic illis præfixus, & concessus terminus, solet vocari tempus gratiæ: quia ex gratia, & non ex necessitate illis cōcessum est tēpus veniæ, vel misericordiæ, quia si illo tēpore venerint, venia illis dabitur, & misericordia. Quocunq; igitur tēpore quis veniat, siue intra tempus gratiæ, siue postea, modo sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille veniat, semper est cum misericordia recipiend

Deut. 25 D

A piendus. Et potest hoc etiam probari à simili per id, quod habetur in cap. Si tibi absenti. §.antequam, de præbendis. lib.vj. Si vero aliquis non sponte sua: sed accusatus, & vocatus ad inquisitores venerit, & peccatum suum fuerit coram illis confessus, tunc hanc oportet habere imprimis considerationem, an videlicet ille intra tempus gratiæ venerit, an post. Si quis de hæresi accusatus peccatum suum antequam ad iudicium vocetur agnoscat, & illud humiliter fateatur intra tempus gratiæ, dico illum esse misericorditer recipiendum, & cum delicti sui venia, siue ille sciat se esse accusatum, siue non. Nam alioqui ego non possum intelligere, quibus illud tempus gratiæ prodesse posit: quoniam illis, qui sponte sua veniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiam si post tempus gratiæ iam elapsum venerint (vt nunc diximus) sunt admittendi. Fateri igitur oportet tempus illud gratiæ, aut nullius prorsus esse momenti, aut necessario valere illis, qui post accusationem venerint. Imponetur tamen istis pœnitentia digna iuxta suorum criminum qualitates. Si autem post tempus gratiæ elapsum quis accusatus, & vocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit coram inquisitoribus confessus, dubium

B est inter doctores, an sit recipiendus. Nam Archidiaconus in c.vt commissi. §.necnon, de hæret.lib.vj. dicit hunc talem non esse recipiendum, & remittit ad notata in l.j.C. de his qui latro.occul. Dominicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neq; confirmat: sed sola illius relatione contentus pertransit. Hostiensis vero in summa, tit. de hæret. dicit hæreticum antequam sit conuictus, semper esse recipiendum. Nam in §. Qualiter deprehendatur. sic ait: Si confitetur vocatus timore probationis, & iudex videat ipsum contritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere iniuncta pœnitentia salutari. Et parum infra ait: Si vero negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc pertinet, vt in c. Ad abolendam. §.j. extra de hæreticis. Et in §. Quando, & qualiter ecclesiæ reconcilietur dicit, quòd post condemnationem statim sine aliquo interuallo posset reconciliari authoritate episcopi, ex interuallo autem non nisi authoritate Papæ. Et dominus Cardinalis in clement. Ad nostram. §. pen. de hæretic. dicit,

Archidi. *Domini.* *Hostiens.* *Cardina.*

quòd si postquam negauerit, sit conuictus, non admittatur C ad huiusmodi reuocationem erroris, vt per illam mortem euadat. Quia qui expectauit, vt per probationes conuinceretur, & conuinctus redit, non hoc facit in continenti, nec sponte: quia videtur timore probationum fecisse. Glossator autem decretalium docet, quòd etiam post condemnationem sit recipiendus, si tunc sponte illum redire cognoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam. §. præsenti. in verbo, recurrere, & in c. penul. de hæretic. §. si qui autem. in verbo, deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens: Quia ecclesia non claudit gremium redeuntibus ad ipsam. C. de summa trinitate & fide catholica. inter claras. circa finem, & delicti veniam petentibus damus, C. eod. tit. Manichæos. Hæc in glos. Panormitanus in j. cap. excommunicamus. §. damnati. eod. tit. quamuis recitat opinionem Archidiaconi, huic tamen magis fauet. Et pro hac opinione ille adducit tex. in cap. Accusatus. de hæret. lib. vj. In quo ca. solos relapsos sine misericordia dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hanc opinionem esse tenendam: quia mitiorem, & probat per regulam: Odia. & per regulam: In pœnis. de regul. iur. lib. vj. Ecce vides tres doctissimorum virorum opiniones, quarum duæ sunt extremæ, alia videlicet Hostiensis, quæ quodammodo mediat. D Quid igitur ego homo theologus faciam, vbi tot magni gigantes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit.

Panorm.

Virg. *Non est meum inter vos tantas componere lites.*

Dicam tamen ingenue, quod nulla istarum opinionum absolute, & ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis, aut me arrogantem, & superbum dicat, propterea quòd ego homo theologus in materia iuridica contra viros iuris canonici peritissimos pugnare audeam: sed magis consideret, obsecro, nullum esse, aut fuisse vnquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in vulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoque dormitat Homerus. Consideret etiam id, quod Iuuenalis ait.

Veniet de Gente togata

Iuuen. *Qui iuris nodos, & legum ænigmata soluet.*

Sed his omissis (vt ad scopum nostrã reducam orationem) pro

A pro clariori huius rei illustratione, oportet negotium hoc trifariam considerare iuxta tres gradus, per quos ad hæretici punitionem solent iudices procedere. Primo enim hæreticus accusatur, & vocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi conuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quam damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & vocatus antequam sit de crimine suo conuictus, post tempus gratiæ peccatum suum agnouerit, dico cum Hostiensi illum talem esse cum salutari pœnitentia ad misericordiam recipiendum, si iudex agnoscat illum de peccato præterito dolere, & de emendatione illius bonam habeat spem. Nam hic talis cum non sit vere, neque vlla iuris fictione relapsus, neque possit verè dici incorrigibilis, cum errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, non est cur ad mortem possit damnari, aut iudici seculari tradi. Iura siquidem neminem nisi incorrigibilem, & relapsum iudici seculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure non sit isti denegata misericordia, intelligitur concessa. Imponetur tamen illi salutaris pœnitentia, in cuius impositione, vt plena seruetur iustitia, considerare
B oportet hæresis, & personæ qualitatem, an videlicet hæresis illa, in quam lapsus est, sit contra illum fidei articulum, quem expresse scire tenebatur. Nam (vt aliàs supra me dixisse memini) non omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppositam fidem non tenebatur iuxta suæ personæ qualitatem scire, atque ideo constat illum ex ignorantia errasse, tunc cum modestia, & charitate docendus est de vera fide, quam si statim susceperit, erit cum misericordia, & sine vlla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, consequens est vt (iuxta Augustini sententiam in cap. dixit Apostolus) non sit hæreticus censendus, nec velut talis puniendus. Quòd si aliqua illi imponatur ad cautelam pœnitentia, vt videlicet cautior deinceps sit in loquendo, leuem illam esse oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si vero errauit circa ea, quæ scire tenebatur, tunc tentandus est, an ex industria, & sciens errauerit, an ex ignorantia. Possibile est enim, vt negligens fuerit in addiscendis iis, quę erat obligatus scire: & quia negligens fuit in discendo, errauit

in aliquo particulari, putans illud, quod ipse credit ab ecclesia catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ scire tenebatur errasse constiterit, & de suo errore admonitus statim illum reuocauerit, & sine vlla rebellione veram fidem susceperit, cum misericordia admittetur, imponetúrque illi pœnitentia, & non leuis : sed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, vt hæreticus punietur: sed quia negligens fuit in addiscendis illis quæ sub gehennæ interminatione erat obligatus scire. Oportet tamen hoc loco cautum esse inquisitorem, vt bene penetrare valeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus scire, errauerit ex ignorantia : quoniam is, qui ignorat ea, quæ scire tenebatur, oportet vt suam probet ignorantiam, si per eam excusari procurat. Si vero constat illum ex industria, & scientia errasse, quamuis post accusationem veniat, admittetur ad misericordiam si hæresim statim abiurauerit : imponetur tamen illi pœnitentia, & multo grauior, quàm duobus præcedentibus. Quia (vt saluator noster ait) seruus, qui nouit voluntatem patris, & non fecit secundum eius voluntatem, vapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l.j. C. de his qui latro.occul. non est ad propositum. Hæreticus vero, qui transacto tempore gratiæ vocatus crimen suum negauit, & postea per testes idoneos conuictus peccatum suum fatetur, & petit misericordiam, est illi concedenda, vt euadat pœnam mortis : sed erit perpetuo carceri mancipandus. Hoc apertissime probatur per secundum cap. Excommunicamus. §. si qui autem. extra de hæreticis. Nec obstat cap. Ad abolendam. §. Præsenti, vbi dicitur, quod secularis arbitrio potestatis relinquatur puniendus, qui non continuo post deprehensionem erroris ad fidem catholicam redierit. Deprehensus enim non dicitur in hæresi omnis qui accusatus est de illa : sed ille solum, qui de hæresi legitime conuictus est. Nam alias oporteret, vt omnis qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat, esset ante legitimam probationem potestati seculari tradendus : quia textus ille dicit, quòd qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei catholicæ vnitatem recurrit, iudici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est, vt quis dicatur in hæresi deprehensus, quod sit per testes conuictus, docuisse, aut fir-

Marginalia: C (beside line 1); *Luc.12* (beside "saluator noster ait"); D (beside "Hæreticus vero")

A miter asseruisse propositionem aliquam, quę vere est hæretica: sed oportet, quòd sit etiam per vera argumenta conuictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (vt supra in isto primo libr. cap. x. docuimus) antequam sit de hæresi sua legitime admonitus, non dicetur pertinax, & per consequens neque hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim, cum fuerit illi vera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, vt quotiescunque inquisitor hæreticorum præciperet alicui prædicatori, aut doctori, vt propositionem aliquam tanquam hæreticam abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquisitor, quod nisi statim abiuret iuxta cap. Ad abolendam, statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliquando propositionem catholicam recantare, & abiurare. Non est ergo dicendus deprehensus, nisi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap. iiij. aperte declarauimus. Et certe (vt opinor) ex falsa huius vocis deprehensus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, putans omnem, qui transacto tempore gratiæ accusatus accedit esse reiiciendum, & potestati seculari
B tradendum. Et Dominus Cardinalis etiam deceptus est, qui existimauit omnem conuictum, etiam si ante condemnationem redeat, esse tradendum potestati seculari: quia (vt ille ait) non statim, & continuo redit. Sed re vera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam. non dixit absolute, nisi continuo redierint, sed dixit, continuo post deprehensionem erroris. Tunc quis dicitur deprehensus in aliquo crimine, quando facti euidentia cognoscitur illum tale crimen commisisse, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est confessus. Quo fit, vt si quis conuictus de hæresi statim illud fatetur, & hæresim abiurat, dicendus sit statim post deprehensionem erroris abiurasse, & per consequens non sit tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniendus. Quia cap. ad abolendam, præcipit vt arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem redire voluerit. Et in cap. Excommunicamus. §. si qui autem. præcipitur, vt huiusmodi talis, qui postquam fuerit deprehensus re-

dierit, perpetuo carceri mancipetur. vt igitur quis pœnam mortis euadat, non opus est, quòd fateatur suum crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sententiam sit condemnatus, suum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatus pœnam mortis euadet. Huic meæ sententiæ fauent non solum glossator Decretalium, Panormitanus, & cæteri, qui aliam extremam, & mitissimam opinionem tenent: sed etiam Gondissaluus de Villa Diego in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo, scilicet qui etiam postquam conuictus est, negauit, & ideo damnatus est, vt secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fatetur, credens se hac via misericordiam consequuturũ. Hunc talem firmissime teneo non esse vllo pacto admittendum, vt talis illi præstetur venia, quæ illum à iudicio secularis potestatis redimat. Quoniam hic talis prçsumendus est ficte accedere, nec de illius emendatione sperandum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam. vbi præcipitur, quod hæreticus relinquatur secularis arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem sponte recurrere voluerit. At qui post damnationem venit, non sponte: sed timore pœnæ quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sententiam expectauit, non continuo redit. Et in vtroq; cap. Excommunicamus. §. damnati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed præcipitur, vt seculari potestati tradantur debita animaduersione puniendi. Quod autem Panormitanus arguit per cap. Accusatus. de hæreticis, libro vj. in quo solis relapsis venia negatur parum mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic enim Papa declarat, qui sint relapsi dicendi, & qui sint pœna relapsorum in hæresim puniendi, non tamen exprimit pœnam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia, non tamen reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, vt patet per cap. Ad abolendam. & cap. Excommunicamus. primo, & secundo. Argumentum etiã, quod adducit, vt opinio sua tanquam mitior

recip

A recipiatur, per regulam: Odia. & regulam: In pœnis. nihil valet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio: quando non constat quid ex iure tenendum sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, quando verò iura apertissime disponunt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa etiam, quæ pro ista opinione adducit glossa, nullius sunt momenti. Nam illis satis, superq; respondetur in cap. super eo. de hæreticis. libro. vj. In illo siquidem textu declaratur, quòd ecclesia nulli claudit gremium, vt illi deneget, quod ad animæ suæ salutem viderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta non negat. Claudit tamen gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: quoniam hæc denegata sæpe saluti animarum prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato §. si qui autem. in verbo, deprehensi. vbi exponit, sic dicens: Publice, ita quòd notorium, vel etiam condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicendos esse deprehensos: sed nõ de istis deprehensis loquitur ille §. si qui autem, quia de istis, qui per condemnationem sunt deprehensi di-
B ctum fuerat eodem c. §. Damnati. Alioqui si de omnibus deprehensis intelligatur §. si qui autem. apertissime erit contrarius præcedenti §. Damnati. Talis autem contrarietas in eiusdem cap. contextu non est imaginanda, quæ contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse præter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetratione criminis sunt capti, vt puta quia visus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt conuicti, & qui publice in iudicio crimen suum confessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur §. si qui autem: de reliquis vero, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur §. Damnati. Quam verborum differentiam, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, vt de alio hæreticorum genere disseramus, de illis videlicet qui errorem suum fatentur: sed illum deserere nolunt, quoniam dicunt non esse errorem: sed veram fidem. Sed de hoc inferius libro secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuemus: nunc enim in hoc primo libro de illis solum hæreticis disputamus, qui post tene-

bras ad lucem redeunt, & erroribus suis desertis, ad fidem catholicam reuertuntur. C

De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, velut cæteri hæretici recipiendi.

CAP. XXIII.

QVamuis de omni hæretico iam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiendum, vt à pœna mortis liberetur: aliqui tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiendi, vt etiam illis si ad fidem catholicam vltro redierint, sit indulgentia præstanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quòd ius ciuile non eandem tribuit benignitatem, & misericordiam apostotis, quam cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. præcipit Imperator, vt apostatæ, etiam si ad fidem catholicam redire voluerint, vltima pœna puniantur: cum tamen alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniendos. Pro huius quæstionis definitione oportet in primis ad memoriam reuocare id, quod supra cap. j. huius primi libri diximus, Apostatas sub nomine hæreticorum comprehendi, nec esse aliam differentiam inter apostatam, & hæreticum: nisi eam, quæ est inter speciem, & genus. Nam (vt illic ex beato Thoma docuimus) Apostasia species est infidelitatis, quæ sub hæresi comprehendunt, & nihil supra hæresim addit: nisi quandam speciem aggrauantem, quæ est totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreses non tatam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est hæresis species, & non alio modo ab illa distincta, consequens necessario est, vt apostata sit etiam quædam hæretici species, & nullum aliud habens cum hæretico discrimen: nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur præmisso, aliqua prius iaciam firmissima fundamenta, quibus innixa nostra huius quæstionis sententia, contra omnia aduersariorum tela constans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæresis nullus iudicare alium potest: nisi solus ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probatur per cap. Vt inquisitioni. de hæreticis. libro vj. vbi expresse inhibet D

Papa

A Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de hæresi cognoscat, aut iudicet, & causam assignet, quia crimen hæresis est mere ecclesiasticum. De nulla enim re mere ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid valet, quod si attentare quis præsumpserit, eius definitio irrita est, & innanis, vt patet expresse in cap. Bene quidem. xcix. distin. & in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. extra de cōstitutionibus. Et propter eandem causam cognitio, & iudicium in causa matrimonij sunt iudicibus secularibus prorsus inhibita, & solis ecclesiasticis iudicibus reseruata: quia matrimonium eo, quod est sacramentum, censetur res mere ecclesiastica. Præterea secularis iudex non potest de hæresi inquirere, nec de illa iudicare, hoc est, non potest iudicare, an hæc, aut illa assertio sit hæretica, an catholica, ergo non potest propter illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, vt quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod autem secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, apertissime conuincitur ex his, quæ supra cap. v. diximus. Et probatur vltra: quia secularis potestas ab ecclesia est illuminanda, & ab illa doceri B debet, & non econtrario. Nam (vt dicitur in cap. solitæ. de maiori. & obe.) ecclesiastica potestas est velut sol, secularis vero comparatur lunæ, quæ lumen suum à sole recipit. Deinde in lege veteri non Rex, aut Princeps, aut Dux, aut medicus: sed solus sacerdos habebat ius lepræ inspiciendæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendum esse iubebat: ergo eodem modo in lege noua fieri oportet, vt non Rex aut Princeps, aut quæuis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, hæresis dignoscendæ, & iudicandæ potestatem habeat. Nam lepra (vt sacri doctores interpretantur) quędam fuit expressissima hęresis figura. Vnde Augustinus lib. ij. quæstionum Euangelicarum, cap. xl. disserens de decem leprosis à Christo saluatore nostro mundatis, ita ait: Nullum eorum quibus hæc corporalia beneficia præstiti, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & ostende te sacerdotibus, & offer pro te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quærendum igitur est quid ipsa lepra significet.

Leuit. 13. *Augusti.* *Matt. 8.*

Non enim ſanati: ſed mundati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium eſt, non valetudinis, aut integritatis ſenſuum, atq; membrorum. Leproſi ergo non abſurde intelligi poſſunt, qui ſcientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abſcondunt imperitiam ſuam: ſed pro ſumma peritia proferunt in lucem, & iactantia ſermonis oſtentant. Nulla porrò falſa doctrina eſt, quæ non aliqua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permiſta in vna diſputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, ſignificant lepram, tanquam veris, falſiſq; colorum fucis humana corpora variantem, atq; maculantem. Hactenus Auguſtinus. In quibus verbis id annotãdum eſt, quod cum dixerit ſolos leproſos ex iis, quos ſanitate corporis Chriſtus donauerat ad ſacerdotes fuiſſe ab illo miſſos, poſtea dixit leproſos hæreticorum figuram portaſſe. Ex quibus ſatis aperte colligitur, neceſſarium fore, vt quemadmodum tunc ſoli ſacerdotes examinabant & iudicabant leproſos, ita nunc ſolus ſacerdotalis ordo, hoc eſt, eccleſiaſtica poteſtas examinet, & iudicet hæreticos. Secundũ fundamentum. Secularis iudex cum punit hæreticos, hoc facit via permiſsionis, & traditionis ab eccleſiaſtico iudice factę cum videlicet eccleſiaſticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticum exercere poterat, relinquit illum, & tradit poteſtati laicali, permittens illi, vt circa illum faciat quod viderit expedire. Hoc habetur expreſſe in cap. Excommunicamus. §. damnati, primo & ſecundo, extra de hæreticis. Ex his duobus fundamentis ſatis aperte colligitur laicam poteſtatem non poſſe quomodolibet hæreticum punire, antequam ab eccleſiaſtica poteſtate ſit illi permiſſum. Tertium fundamentum. Ius canonicũ nunquam ſtatuto aliquo præcepit apoſtatam à fide qui ad eam ſponte redierit, tradi iudici ſeculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeſte ſequitur poteſtatem ſecularem non poſſe apoſtatam, qui ſponte ad fidem catholicam redit, morte punire. Nam apoſtata (vt prædiximus) vere eſt hæreticus. At hæreticum hominem ſecularis poteſtatis punire non poteſt: niſi cum ſibi ab eccleſiaſtica poteſtate eſt traditus. Eccleſiaſtica poteſtas nondum tradidit poteſtati laicali apoſtatas, qui ſponte redire volunt: ergo poteſtas laica non poteſt illos morte punire,

A nire, imò nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dominum Ioannem Nicolai Arelatanum erraſſe qui in ſuo libello de hæreticis. Notabili xliiij. Mordicus tenet apoſtatam etiam ſponte redire volentem, non eſſe ad veniam admittendum, motus ex illa præfata lege, hi qui. C. de apoſtatis. Illa enim lex nullius eſt momenti: quia etſi nulla eſſet ſpecialis lex canonica, quæ de apoſtatis ſtatueret contrarium, ſatis eſt ſupérq; ſatis ad illius euerſionem illa generalis canonica prohibitio, qua iudicibus ſecularibus prohibetur ne quomodolibet de hęreticis cognoſcere aut iudicare præſumant. Multo ergo melius quàm Arelatanus iſte ſenſit Gundiſſaluus à Villa Diego, quē ille oppugnat, qui in ſuo libro de hæreticis quæſt. xx. cenſuit apoſtatas eadē lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (vt fortius meam confirmem ſententiam) ius canonicum non ſolum non ſtatuit apoſtatas ſponte redire volentes eſſe poteſtati ſeculari tradendos, imò expreſſe præcepit contrarium in cap. contra Chriſtianos. de hæreticis. lib. vj. Nā in illo cap. Papa, præcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæorum, eſſe velut hæreticos puniendos. At hæreticos

B cum ſponte ad fidem redeunt, (vt proxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgentiam, & illos ad miſericordiam recipit, non tradens illos poteſtati ſeculari ad illius arbitrium puniendos: ergo eodem modo etiam apoſtatas ſi ſponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autem quod pro ſe adducit Villa Diego, vt hanc ſententiam confirmet ex textu cap. Quidam. extra de apoſtatis. parum, aut nihil huic propoſito ſeruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo capit. loquitur, non erant apoſtatæ tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi enim de quibus Papa loquitur in illo textu non in vniuerſum fidem catholicam deſeruerant, neque ob hoc à ſummo Pontifice reprehenduntur: ſed quia ſimul cum fide baptiſmi, Iudæorum ritus obſeruabant. Nam propterea ad illorum damnationem, addidit illic Papa ex ſacra ſcriptura, maledictū eſſe hominem, qui terram duabus viis ingreditur, duas vias appellans Chriſtianiſsimum & Iudaiſmum. Apoſtatæ vero, de quibus nunc loquimur totam fidem catholicam deſeruerunt, & de iſtis eſt quæſtio formata. Vnde patet textum illum à Villa

Diego citatum parum suam sententiam confirmare. Sed C
caput contra Christianos, quod nos citauimus tam aperte nostram sententiam confirmat, vt nihil apertius dici possit. Nam illud caput aperte loquitur de his, qui relicto Christianismo ad ritus redierant Iudæorum, vt patet ex casu capitis ibidem in glossa inserto. Rursum ius canonicum nihil prorsus in specie statuit de apostatis quali essent animaduersione puniendi: quam rem facere non omisissent: nisi quia illos sub hæreticis comprehendere voluit, & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos esse censuit. Non est enim putandum sanctos patres, qui pro hæresis, & aliorum criminum punitione tot iura statuerunt, circa apostasiam, quæ pestilentissimum est crimen, fuisse tam remissos, vt illam puniendam non esse censerent, aut tam negligentes, vt de illius remedio, & punitione nihil prorsus statuissent. Cum igitur credendum sit, ecclesiam aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperiatur, quàm cum de hæreticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdem legibus, quibus cæteros hæreticos esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in genere statuuntur, & ordinantur ad omnem speciem illius generis sunt D
deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicanda: nisi aliqua esset illius generis species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, vt latro ea, quæ furto accepit, restituat in quadruplum, non est dubium illam legem de omni latrone, puta raptore, sacrilego, aliisque latronis speciebus esse interpretandam, ita vt eorum quilibet ea sit plectendus pœna, vt ablata in quadruplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponeret. Tunc enim generi derogaretur per speciem, vt dicitur de regulis iuris. libro vj. reg. xxxiiij. At hæreticus (vt supra in hoc capit. diximus) genus quoddam est, cuius quædam species est apostata. Fieri ergo est necesse, vt quæ de hæreticis canonica iura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretanda: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali decreto aliud faciendum esse decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in speciali de apostatæ punitione statuerit, oportet necessario vt ea, quæ de hæreticorum punitione ius canonicum statuerat, sint etiam de apostatis intelligenda. Ius

canonicum

A canonicum præcipit, vt hæreticus, qui congruo tempore sponte ad fidem redire voluerit, admittatur ad veniam, ergo idem de apostata erit necessario faciendum. Quæ autem Ioannes Arelatanus affert in suæ sententiæ confirmationem, nullius sunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationem responsionis præbeant: sed tamen respondendum est illis. Dicit primo, quòd non debemus ponere discordiam inter ius canonicum & ciuile, nisi inter illa aperta sit repugnantia: sed oportet ea iura concordare: pro quo adducit l.præcipimus.C.de appella. & l.primam. C. de inoffic.dot.& textum ex cap. cum expediat. de electio.lib.vj. Huic argumento respondeo per eundem textum, quem ipse adducit. Ibi enim dicitur, quod expedit concordare iura iuribus & eorum correctiones euitari, si ipsa iura sustineri valeant, vbi glossa, in verbo sustineri, dicit: Reprehenduntur hic illi, qui volunt sustinere iura, quæ penitus sunt correcta: vbi ergo apparet de correctione non sustineant. Hæc in glossa. Reprehenditur ergo ipsemet Arelatanus in textu, quem citat: quia sustinere vult illam legem, hi qui.C. de apostatis. cum illa sit apertissime redacta in
B nihilum per ius canonicum, in cap.Vt inquisitioni, de hæretic.lib.vj.vbi præcipitur omni seculari potestati ne quomodolibet de crimine hæresis cognoscat aut iudicet. Deinde sic arguit: Nullibi in Pontificio iure scriptum expresse reperitur apostatis pœnitentibus parcendum esse, ne mortem corporalem euitent, ergo standum est decisioni iuris ciuilis expresse disponentis, non esse parcendum apostatis. Huic argumentationi respondeo, bis in illa erratum esse. Primo quidem quod assumit est falsum, videlicet nullibi in Pontificio iure esse expresse scriptum, apostatis pœnitentibus esse parcendum. Nam (vt iam diximus) in capit. contra Christianos, de hæreticis libro sexto, est expresse decretum. & in cap. ad abolendam. extra de hæreticis. & in cap. Excommunicamus, primo & secundo. eodem titu. licet enim sub nomine apostatæ nihil de illo disponat, satis tamen est id, quod de hæreticis dictum erat, cum constet ex illis, quæ supra diximus, apostatam est hæreticum. Secundo peccat illa argumentatio: quia esse assumptum esset verum, collectio tamen est vitiosa, & inualida. Quoniam etsi ius pontificium nihil de apostata statuisset, non erat

conseq

consequens, vt agendum esset per dispositionem iuris ciui- C
lis. Consequentiã tamen istam ille probare nititur per hanc regulam. Vbi aliquid reperitur expresse decisum iure ciuili, nec reperitur cõtrarium iure canonico, standum est iuri ciuili, etiam in foro ecclesiastico. Certe hæc regula, si alicubi vera est, in illis solis rebus valet, quæ iuri ciuili possunt esse subiectæ, & de quibus ius ciuile potest cognoscere, & iudicare: in illis autem rebus, quæ à iure ciuili sunt prorsus alienæ, & in quibus ius ciuile nihil prorsus decernere valet, nihil veritatis habet regula sua. Nam hac ratione oporteret fateri esse valida, & firma omnia decreta, quæ ius ciuile statueret circa cõfirmationem, aut reuocationem matrimonij in casibus, in quibus lex canonica nihil certi statuit, vt est in casu cap. literas. extra de restitut. spolia. In quo casu Papa nihil certi statuit. Posset ergo, iuxta hanc regulam, ius ciuile aliquam illarum trium partium, quas illic Papa probabiles reputat, pro lege præcisa statuere. Posset etiã certam formam in sacramento extremæ vnctionis instituere, etsi illam ius ciuile statuisset, oporteret necessario conformiter ad illum agere: cum illius sacramẽti certam, & præcisam formam (vt ait sanctus Bonauẽtura) nunquam ecclesia statuit. D In his enim & similibus rebus, in quibus ius ciuile nihil statuere potest, si aliquid statuat, erit prorsus inane, etiã si iure Pontificio nihil esset de illis statutum. Cum igitur crimen cuiuslibet hæresis, & per consequens apostasiæ sit à potestate iuris ciuilis alienum, oporteret, vt quidquid de illo ius ciuile statuat, sit prorsus inane, etiam si nihil de illo esset iure Pontificio statutum.

Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigendum sit, antequam ad ecclesiæ communionem recipiatur.

CAPVT XXIIII.

Qvamuis supra diximus omnem hæreticum, si cõgruo tempore resipuerit, esse ab ecclesia admittendum, non tamen id continuo cum petierit, faciendũ esse censeo. Prius quidem tentandus est an vere fidem catholicam tenere velit, & amplecti, an simulate, & solo pœnarum metu. Deinde an leui, & parum duraturo animo fidem catholicã suscipere velit,

A velit,an animo constanti,& firmo.indignum quippe est, vt qui tepido animo, & vacillanti ad fidem catholicã se velle redire dicit, statim in ecclesiæ cõmunionem recipiatur, ne (si forte ad vomitũ velut canis redierit) grauius delinquẽdi habeat occasionem. Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciẽs retro (ait saluator noster) aptus est regno Dei. Vir *Luc. 19* ille fortissimus, & illustris bellator Gedeon, cũ ad bellum cõtra inimicos pugnaturus accingeretur,domino pręcipiente,dixit populo suo,& cunctis audientibus prædicauit. Qui *Iud. 7* formidolosus & timidus est,reuertatur. Sic etiã puto faciẽ- *Can. 6* dum esse in ecclesia,quæ est velut castrorũ acies bene ordinata,& quæ est in cõtinuo bellorũ procinctu, vt qui in fide dubius,ac nutans est,nõ recipiatur in ea:sed reiiciatur,præsertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio suo à fide discessu plene cognita. Nam alias qui illum facile ad ecclesiæ consortiũ reciperet,alios fideles,quibus illum cõmiscet,exponeret periculo contagij, si ille ad pristinũ errorem rediret,Vnde beatus Greg. in registro ait: Quoties cordis ocu- *Gregor.* lus nube erroris obductus,supernæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter author B schismatis irruat,& ab vnitatis radice eos, qui ad eã reuersi fuerint,telo iterũ erroris abscindat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in c.quoties.j.q. vij. Scire igitur oportet constantẽ,& firmũ in fide esse illũ qui ab hæresi rediens, ad ęcclesiæ catholicæ consortiũ recipiendus est. Leprosus iuxta veterẽ legem nõ nisi mutata veste,& capillis rasis, intra castra,aut intra ciuitatẽ,vnde propter leprã eiectus fuerat, recipiebatur, etiã si sacerdotis iudicio mundatus censeretur. Leprã illam fuisse hæresis figurã satis aperte cõstat ex testi- *Leu. 13* monio Augustini,quod proxime præcedẽti cap,citauimus: & inde etiã cõuincitur leprosũm gestasse hæretici figuram. Multo ergo maiorẽ diligentiã adhibere oportet ne hæreticum,cuius figurã leprosus gerebat,statim cum ille se mundatum dixerit,intra ciuitatẽ,hoc est,ecclesiã recipiamus:sed prius oportet vestes,hoc est, exteriores hæreticorũ cõuersationes deponere,& omnes pilos,hoc est,omnes hęresis cogitationes, quæ ex corde, velut illi ex capite pendent,radere, vt vel sic ille in fide firmus,& constans nobis appareat. Verum quia hæc animi constantia, & firmitas in fide non nisi per exteriora signa cognosci potest, ideo sub duobus testimoniis

monijs illam probandam esse ecclesia censuit, antequam C hæretico resipiscenti, & ad fidem catholicam redeunti, ecclesiæ communio detur. Primum testimonium est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Tenetur enim qui ab hæresi ad fidem catholicam redit, antequam recipiatur publicæ præfatam hæresim in quam diabolo suggerente, lapsus fuerat, coram episcopo, aut inquisitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendum esse præcipitur in cap. ad abolendam, §. præsenti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abiuratio, & hæresis detestatio solum in communi concilio episcoporum fiebat, vt patet in cap. de eo. 50. distinct. & in cap. si quis episcopus. j, quæst, vij, Nunc autem quando difficile, & raro concilio siue generalia, siue prouincialia congregantur, ne in tanta temporis dilatione, aut ille suæ veræ cognitionis immemor ad vomitũ ex fastidio expectationis rediret, aut in vera fide permanens morte præuentus sine ecclesiæ communione discederet, decretum est, & merito hanc abiurationẽ coram episcopo, & ad illius arbirrium esse faciendam. Deinde datis cõtra hæreticos inquisitoribus, ad illos etiam hæc authoritas, & potestas recipiendi hæreticos, deriuata est: ita tamẽ vt sine episcopi consilio, & assensu id non faciant. Forma autem huius abiurationis D qualis esse debeat, habetur in cap. ego Berengarius. de consecr. distinct. ij. Circa hæc tamen dubitari potest, an qui in aliqua hæresi deprehensus est, cum sponte ad fidem catholicam redire voluerit, cogendus sit omnem abiurare, & detestari hæresim, an satis erit eam solã abiurare in qua fuerat deprehensus. gl. in cap. accusatus. §, eum vero, in verbo, simpliciter. de hæretic. lib. vj, tenet, quòd non tenetur omnem hæresim abiurare: sed eam solam, de qua fuerat accusatus, & dicit glos. ibi suam sententiam elici ex textu illius §. Eum vero. quia textus ille loquitur sub conditione si generaliter omnem hæresim abiurauit. Si autem teneretur omnem hæresim abiurare, non illud sub conditione reliquisset. Idem docet glos. in præfato capit. Ego Berengarius. in dictione, omnem hæresim: & probat glos. ista hanc suam sententiam per capit. presbyter si à plebe. ij. quæstio. v. Ego quidem istorum opinionẽ sub hoc sensu libenter suscipio, vt hæreticus nullo iure expresso teneatur cum ad ecclesiam redit, omnem hæresim abiurare, & detestari: quia (vt ego

existimo)

A existimo) nullum tale est adhuc latum ius, quod hæreticum de vna hæresi accusatum obliget ad abiurandum omnem hæresim. Verum licet hæc ita se habeant, non tamen obstát, quin ob aliquam iustam causam possint inquisitores hæreticum cogere, vt non solum eam de qua accusatus erat: sed omnem in genere hæresim abiuret, & detestetur. Nam variis succedentibus causis, & occasionibus ad multa potest homo à suo superiori cogi, ad quæ alias non cogeretur. Et certe (vt clarius meam proferam sententiam) semper ita faciendum esse ego censuerim, & melius puto, vt omnem cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis publice vtilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliam, & aliam hæresim labendi præstetur occasio, cùm hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat. Nam (vt ex illo §. Eum vero. aperte colligitur) qui non in eandem, quam prius abiurauerat: sed in aliam labitur hæresim, non dicitur relapsus, nec pœna relapsi punietur, si prius non omnem abiurauerat hæresim: sed eam solam, in quam lapsus fuerat. Præterea omnes ferè hæreses sunt sibi inuicem connexæ, quia licet facies habeant diuersas, caudas tamen
B adinuicem habent colligatas, vt dicitur in c. Excommunicamus. primo & secundo, extra de hæret. Dato vno inconuenienti (vt ait Aristoteles) multa contingunt. Ex vno errore multi necessario deriuantur, tanquam riuuli ex fonte. Hoc aperte experientia docēte in Luthero didicimus. Hic enim omnes Pontificis indulgentias contemnere cœpit, & hinc suorum errorum prædicationē est auspicatus. Deinde hoc non contentus, eo vsque insaniit, vt purgatorium non fuerit veritus negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse satisfactionem vllam pro peccatis, & solas duas admittit pœnitētiæ partes. Post hæc videns vrgentissimas rationes, quæ illum vt ab errore discederet, impellebant, dixit nihil post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneatur. Vides iam quam connexæ, & concatenatæ sint hæreses. Et propter hanc causam necessarium est vt quisquis vnam aliquam abiurat hæresim, abiuret etiam eas omnes, quæ ex illa deriuantur, & quæ illi perpetuo fœdere coniunguntur: quia non potest illa sine aliis deseri. Et quia non potest facile statim agnosci, quidquid mali ex aliqua vna hæresi deduci potest, ideo melius

est,vt omnem prorsus abiuret hæresim,qui vnam abiurare C
debet. Si quis tamen arguat contra hæc per textum ca. Presbyter, qui à plebe. ij.q.v. inane prorsus erit argumentum: quia res valde dissimiles,sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re verũ esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se nisi de illo solo delicto,de quo fuerat infamatus. Hic autem impræsentiarum nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis, quæ est res valde diuersa. Nam & ego etiam fateor neminem posse cogi,vt purget se de hęresi de qua non fuerat infamatus. Deinde etsi eadem esset ratio de abiuratione & de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: quoniam alia crimina non sunt sic connexa, & colligata quemadmodum hæreses, & ideo in aliis non oportet se de omnibus purgare:sed solum de illo,de quo fuerat infamatus. Secundum testimonium sui constantis animi & non simulati: sed veri reditus ad fidem est publica promissio,& iuramento firmata non recedendi ab ea fide, quam tunc confitetur:sed in ea perpetuo vsque ad mortem perseuerandi. Qui enim se aliquid facturum iurat, satis testatur id sibi in voto esse & non simulate: sed verè se id D
Hebr.6 promisisse. Nam (vt ait Paulus) omnis controuersiæ finis est iuramentum. Forma huius promissionis & iuramenti habetur in c. Quoties. j.q.vij. Et (vt nullus relinquatur suspicioni locus)iurabit insuper,quòd illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuramento confirmauit, non facit timore mortis,aut alicuius pœnæ temporalis: sed solum ex odio & detestatione hæresis, & ex amore fidei catholicæ. Quibus omnibus recte peractis,hæreticus qui deserto pristino errore ad fidem catholicam redire voluerit, & misericordiã congruo tempore petierit,in ecclesiæ communione recipietur. Hic autem abiurationis ritus & modus recipiendi ad Ecclesiæ consortium hæreticos, non recens est,nec à trecẽtis annis repertum, nec pure humanum inuentum,quemadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos,& ex ipsis (vt suspicari licet) Apostolorum vestigiis descendens,& Deo ecclesiæ suæ id inspirante(vt credere oportet)in variis conciliis ordinatum. Concilium Arelatense secũdum c.ix. suorum decretorum,hanc disciplinæ regulam statuit, Nouatianũ in communionem recipi non
Concil. Arela.
debere,

A debere, nisi suscepta pœnitentia, incredulitatis præteritum damnet errorem. Concilium Nicænum sub magno Constantino celebratum capi.viij.suorū decretorum de eisdem Nouatianis hæreticis loquens, ait: Si qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, vt fateantur se communi consensu catholicæ ecclesiæ statuta obseruaturos, id est, communicaturos se, & his qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt, quibus tamen lapsis pœnitentiæ modus, & tempus ascriptum est, vt in omnibus sequantur ea, quæ in ecclesia catholica obseruãtur. Hæc Nicænum concilium. Multo clariora sunt, quæ in Ephesina synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum modum, quem in recipiendis hæreticis, catholica nunc seruat ecclesia. Nam in Epistola, quam præfatum concilium misit Nestorio hæretico episcopo Constantinopolitano hæc, quæ sequuntur, habentur. Non autem sufficit, vel tuæ religioni, tantummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem B tempus, spiritu sancto largiente & venerando, & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexisti, nec recte interpretatus es, quinimo peruerse, licet sono vocis eadem verba protuleris. Sed consequens est etiam, iureiurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua polluta, & prophana dogmata: sentias autem, & doceas quæ nos vniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi, & magistri, præsulésque populorum credimus & docemus. Hæc in concilio Ephesino. In quibus verbis aperte monstratur is modus, quem in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire volunt, catholica nunc tenet ecclesia. Ipsa tamen abiurationis forma, quam nunc inquisitores fidei iniungunt hæretico resipiscenti post suæ hæresis confessionem, & ante pœnæ inflictionem, multo plenior est & copiosior: quippe quę omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem sub tali verborum serie. Ego N. recognosco, & confiteor coram vobis dominis me erraſſe in prædictis, & super his corde contrito & humiliato absolutionem & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim & omnem aliam quocunq;

Concil. Nicæ.

Concil. Ephes.

nomine censeatur abiuro, & promitto quòd de cætero ser- C
uabo illibatam fidē,quam Romana tenet ecclesia & prædicat,& quòd hęreticos & credentes eorum toto posse meo persequar, & tam eos quàm eorum fautores, receptores,& benefactores, bona fide, & sine dolo, & sine mora manifestabo ecclesiæ vel prælato , & pœnitentiam quæ mihi pro mea culpa iniungetur,integre seruabo & complebo, & volo & concedo quod si ab hac hora in posterum contigerit me relabi ad eundem errorem,vel alium cuiuscunque hæresis quocunque nomine censeatur, errando forte in aliquo casu,vel credendo, aut fidem habendo errantibus, vel eos, vel credentes eorum recipiendo scienter , aut defendendo, aut fouendo dicto vel facto, aut eis benefaciendo qualitercunque,eos vel celando,vel non manifestando bona fide,& sine mora , vel si pœnitentiam iniunctam à vobis non seruauero,& perfecte non compleuero,ab inde ipso facto habear excommunicatus & periurus,& hęreticus manifestus: & me ego iudico,ita quod sine ampliori cognitione & sententia quæ iure relapsis & manifestis hæreticis indicitur, mihi pœna imponatur. Insuper assero,& protestor me puram & totam veritatem de me,& aliis inquantum scio,dixisse : & si forte constare poterit me maliciose de veritate aliquid suppresisse,vel tacuisse,imponenda,vel iniungenda mihi à vobis pœnitentia,seu absolutio obtenta,vel obtinenda nihil mihi prosit.Hæc est forma abiurationis,quam nunc vt in plurimū inquisitores hæretico tempestiuę resipiscenti verbo, & scripto facere iniungunt , vt ex ea & per eam firmum se in fidé testetur, & nulla illi maneat rimula,per quam si postea errauerit, elabi possit, ne dignas suo scelere sustineat pœnas. D

F. ALF

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE,

LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

TAM *indurata est aliquorum hæreticorum pertinacia, vt si quis illos à prauis, & distortis erroribus, in quos semel deflexerunt, ad rectam fidei lineam reflectere voluerit, citius frangere, quàm corrigere possit. Multi sunt enim hæretici, qui suas hæreses tam mordicus tenent, vt si illis catholicæ ecclesiæ definitiones, aut antiquissimæ illius consuetudines ab ipsis apostolis ad hunc vsque diem seruatæ, aut sanctorum omnium concordes de aliqua re sententiæ, aut apertissima denique scripturæ sacræ testimonia offerantur, multo obstinatiores in illis permaneant, tantum abest, vt ab illis discedere velint. Hos non oportet, imò nec decet, eadem legis mansuetudine puniri, quasi resipiscere voluissent (vt lib. j. diximus) fuissent puniendi. Doctus siquidem medicus non eodem collyrio omninm oculos iniungit: neque omnia vulnera eadem manus lenitate tractat chirurgus. Nam ferro necesse est, vt abscindantur vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam. De illis solis hæreticis, qui non sunt prorsus deplorati, primo huius ope-*

ris libro disserui, & blanda illis ostendi medicamenta, quibus sperabam illorum vulneratis conscientiis posse mederi. Nunc igitur, vt rem vndique consummatam relinquerem, necessarium fore existimaui, de his hæreticis, qui immedicabili morbo laborãt, hoc secũdo libro disserere, vt doceam, qui sint illi, & qua sint lege tractandi. C

Quis merito sit censendus hæreticus incorrigibilis. CAPVT I.

Voniam de illo, qui tam obstinato animo hæresim tuetur, vt iam incorrigibilis merito sit iudicatus, in hoc secũdo libro disputare decreui: ideo necessariũ fore existimaui, ante omnia perscrutari quis sit dicendus incorrigibilis, vt plene sciamus, quis sit ille, de quo præsentẽ suscipimus disputationẽ. Vt autẽ hoc melius facere posimus, oportebit dicere aliquid de correctione, quoniã (vt ait Aristoteles) rectũ est iudex sui & obliqui. Correctio quam reiicit incorrigibilis, emendationem significat alicuius erroris. Error autem esse potest in voluntate, & in intellectu. D Errat voluntas, cum appetit id, quod odio erat habendum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, quod diligendum erat, plusquã deberet diligit, aut quãdo plusquam liceret prosequitur odio id, quod iuste odisse poterat. Errat intellectus, quando iudicat falsa pro veris, aut vera pro falsis, aut certa pro incertis, aut incerta pro certis. Cum aliquis suum errorem emendat, siue ille sit error voluntatis, siue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamen de correctione voluntatis non est opus differere: sed de correctione intellectus: quia hęresis, de cuius correctione nunc agimus, vt capite primo huius operis diximus, error est intellectus, & non voluntatis. De quacunq; tamen correctione fiat sermo, hoc erit in in primis aduertendum, non ideo aliquem dici incorrigibilem: quia corrigi non potest: sed quia non vult. Nam liberum arbitrium vertibile est, & ex hoc in illud mutabila, adeo vt quæ ardentisime amauerat, nunc iniquisimo odio prosequatur, & quæ acerbisime oderat,

C A nunc effrænatè diligat, quæ modo censet vera, postea iudicet falsa, &ècontrario, intellectu semper in his alternationibus cedente volũtati. Et inde euenire necesse est, vt nullus tam tenaciter alicui adhęreat sentẽtiæ, quin ab illa discedere posit, propterea quòd voluntas, cui subest intellectus, & ad cuius nutum sępisime regitur, nouos & contrarios suscipit affectus iis, quos ante habebat. Intellectus siquidem ad voluntatis arbitrium frequenter sua disponit iudicia: quoniam illa iudicat esse bona, quibus voluntatem affectam esse intelligit, illa rursus mala, quæ scit voluntatem odisse. Quo fieri oportet, vt sicut voluntas mutabilis est circa suos affectus, sic intellectus circa sua iudicia, ita vt quod prius dixit bonum, postea dicere posit malũ, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui semel in aliquem errorem lapsus esset, non iuste puniri posse, eo quòd sentẽtiam suam non reuocabat: quia nullus adeo punitur pro eo, quod vitare non potest, multo ergo minus iustum esset, vt quis ab homine puniretur, propterea quod facit aliquid, quod ne faceret in sua non erat situm potestate. Atque in hæresim aliquam lapsus est, nisi resipi-
D B scat assertionem pestilentem abiurans, & ab hominibus in pręsenti vita, & à Deo in futura iustisime punietur. Fit ergo necessario, vt intellectus hominis circa sua iudicia sæpe mutabile sit, ita vt contraria his, quæ prius sentiebat, nunc sentire, & docere posit. Quia etsi intellectus in suis operationibus sit causa naturalis, & non libera, in multis tamen subest imperio volũtatis: ita vt illa pręcipiente nunc ad hęc nunc ad illa cognoscenda vertatur, & nunc hæc, nunc illa credat, & bona vel mala esse iudicet. Ex quibus euidentisime colligitur, non ideo aliquem hęreticum dicendum esse incorrigibilem: quia hæresim, quam prius tuebatur deserere non posit: sed quia non vult, cum posit, nec tamẽ ideo omnis, qui non vult corrigi, statim dicẽdus est incorrigibilis, etiam si ille semel admonitus fuerit: quoniam non satis est semel admonuisse: sed pluries admonere oportet, vt merito sit incorrigibilis censendus. Quoties autẽ, & à quibus sit admonendus, vt merito incorrigibilis censeri posit, id nunc pertractandum est. Pro qua re plene (vt decet) explicanda triplicem oportet habere considerationem, iuxta triplicem finẽ, ad quem dirigenda est admonitio. Primo qui-

dem admonetur, qui est in heresim lapsus, ne hereticus fiat. C
Non enim omnis, qui in hæresim aliquam labitur, eo ipso efficitur hereticus: quoniam nisi illi adsit pertinacia, etiam si erret non dicetur hæreticus, prout docet Augustinus, & habetur eius sententia in cap. dixit Apostolus. xxiiij.q.iij. Ob hanc igitur causam ille, qui in fide errat, primo admonetur, vt hereticus nõ fiat. Quam admonitionem si ille contempserit, iam merito pertinax dicetur, & per consequens hæreticus. Qualiter autem, & à quo ista admonitio facienda sit, & quoties iterãda, iam supra lib.j.cap.x. abunde, atque satis aperte declaraui, & ideo hic repetere non est opus. Postquam ille iam effectus est hæreticus, oportet illum adhuc pluries admonere, vt incorrigibilis merito dicatur. Neque enim omnis hereticus est censendus incorrigibilis, cum multos illorum constet fuisse correctos, qui tamen olim fuerãt in suis hæresibus pertinacissimi. Aliud est esse pertinacem, & aliud esse incorrigibilem. Quomodo, & ob quam causam sit aliquis censendus pertinax, supra lib.j.cap.ix. declarauimus: nunc vero declarare intendimus quãdo, & ob quam causam aliquis censeri debeat incorrigibilis. Admonendus est ergo hæreticus, & non leuiter, antequam seculari potestati velut incorrigibilis tradatur. Nam beatus Paulus hæreticum hominem non ante duas correctiones dixit esse vitandum. Caueant ergo hereticorum inquisitores, ne ideo statim hæreticũ aliquem incorrigibilem censeant: quia semel & forte leuissime ab illis admonitus, noluit illorũ admonitioni acquiescere. Magis laborare debent, vt paucos iuste puniant, quàm vt multos iniuste. Non glorientur, etiam si gloriari liceret, quod multos ob heresim damnauerint: sed propterea quod iuste damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint sententiam. Non enim hoc curare debet bonus iudex quàm multos, sed quàm iuste hæreticos puniat. Anxie res est examinãda, & omnem (vt dicitur) lapidem mouere oportet, antequam de alicuius correctione desperetur. Oportet hereticorum inquisitores omnem circa heretici emendationẽ adhibere diligentiã, antequam illum incorrigibilem censeant, & velut talem potestati seculari tradãt. Nolo tamen, vt ob hoc quisquam putet, me sentire admonitionem hæretici esse in infinitum protrahendam, aut millies iterandam, vt semper sit hæreticus vsq; ad mortem admonendus, & sem-

A per de illius emendatione ſperandum, vt nunquam ante mortem ſit incorrigibilis cenſendus: quia ſemper ante mortem ab hæreſi reſipiſcere poteſt. Non ita ego ſentio: quia (vt dixi) non ideo quis cenſendus eſt incorrigibilis: quia corrigi non poteſt: ſed quia legitime admonitus corrigi non vult. Qualis autem ſit cenſenda legitima admonitio, vt ſi illam hæreticus contempſerit, merito dicatur incorrigibilis, id nunc à me tractãdum eſt. Abbas in ca. cum non ab homine. de iudiciis. refert ſententiam domini Antonij dicentis trinam admonitionẽ debere neceſſario præcedere, vt quis dicatur incorrigibilis. Cuius ſentẽtiam quãuis in aliis ad hanc rem pertinentibus Abbas reiiciat, hac tamen parte illam libenter amplectitur. Sed hæc illorum ſentẽtia licet in aliis criminibus vera ſit, in crimine tamen hęreſis verum nõ habet iudicium. Nam beatus Paulus cenſet duas admonitiones eſſe ſatis, vt hæreticus merito cenſeri poſsit incorrigibilis, & ideo poſt duas admonitiones iubet ab vlteriori admonitione ceſſare, quippe quod non ſperarit vllam à tali hæretico emendationem. Hæreticum hominẽ (inquit ille) poſt vnam, & ſecundam correctionem *Titum. 3*
B deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. Duas voluit adhiberi admonitiones, vt per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, ſi ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitione, & colloquio abſtinere, & hoc eſt quod dixit, deuita. Cauſa autem cur ſit deuitandus eſt illius incorrigibilitas immedicabilis, & hanc expreſsit Paulus aliis verbis ſic inquiens: Sciens quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt. Subuerſum dixit incorrigibilem, & de cuius emendatione nulla merito habetur ſpes. Quod autem præfata Pauli verba ſint de incorrigibili hæretico intelligenda, teſtatur Thephilactus, qui illa verba interpretans ait: Quo pacto alibi dixit, ne forte illos Deus ad pœnitentiam adducat? Ibi quidem facit de his mentionem, qui emendationis ſpem aliquam prę ferunt: hic vero incorrigibilem dicit, & vndequaque adeo plane diſtortum, & tam variis, & multiplicibus modis implicicitum, vt ſeſe nequeat his explicare, ſed per ſe ſit condemnationis adiudicatus, id eſt qui nullam habeat ſui erroris excuſationem, quippe cum nec illud poſsit prætendere ſeſe à nemine fuiſ- *Theo. 1. Ti. 3*

se admonitum, vel ad veritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, vt sit per se condemnatus, qui nihil hebeat, quo sua errata excuset. Hæc Theophilactus. Ecce vide iuxta Pauli sententiam, hæreticum hominem, qui primam, & secundam admonitionem contemnit esse censendum incorrigibilem, & propterea non oportere illum iterum admonere. Forte aliquis mihi obiiciet, dicens Christum saluatorem nostrum trinam saltem monitionem præcepisse, qui fratrem in nos peccantem præcepit ter admoneri, antequam haberetur tanquam Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facile responderi, quod saluator noster loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam præcedit. Admonitio autem illa, quæ hæretico adhibetur, de qua modo loquimur non est secreta, neque fraterna: sed iudiciaria dicenda: quoniã ex mandato iudicis, aut per eum facienda, vt ipse ex bina admonitione posit iudicare, an ille sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, vt trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, vt iuxta Pauli sententiam bis admoneatur, & sic admonitus, si emendari noluerit, incorrigibilis censeatur. Hæ tamen duæ admonitiones non sunt nimis celeriter vna post alteram sine interuallo adhibendæ: quia tunc non duæ: sed potius vna censeri deberet. Si quis mihi obiiciat cap. ad abolendam. De hæreticis, vbi Papa præcepit, vt hæreticus, qui postquam in errore fuerit deprehensus, non confestim abiurauerit hæresim suam, tradatur potestati seculari ab illa puniẽdus, ex quo videtur sequi nõ esse necessariam vlteriorẽ admonitionẽ. Respondeo, quod ille dicẽdus est confestim renunciare, qui post primam aut secundã admonitionem renunciat. Interualla siquidẽ temporis, & spatia quãdo nõ sunt punctualiter præfixa, nõ sunt tam stricte accipiẽda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde cõsuetudo quæ est optima legũ interpres, docet nos verba illa sic esse intelligẽda. Nam semper ecclesia consueuit aliquem hęreticis pręfigere terminũ, nec tamẽ breuẽ, infra quem si resipuerint, recipiet illos ad gremiũ suũ tanquã benigna mater. Quo tẽpore trãsacto claudit illa ianuã, sicut fatuis virginibus, quę intẽpestiue ad nuptiarum celebritatem venerãt, dominum clausisse historia Euan

Mat. 18

C

D

A Euangelica refert. Neque huius laudabilis Ecclesiasticæ consuetudinis recens est initium: sed antiquissimum esse constat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam virginem Mariam esse Dei matrem dicendam, Celestinus Papa, qui tunc vniuersali præerat ecclesiæ epistolam ad illum misit: quia illum de errore arguebat, deditque illi decem dierum spatium, quo sibi bene consulere posset. Etsi intra illud tempus nollet veram atque catholicam recipere fidem, intelligeret se Episcopatu, & cõmunione fidelium priuandum. De hac re testimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit temporibus Silucrij, & Vigilij Pontificum in quodã opere, quod appellauit Breuiarium Nestorianorum, & Eutychianorum, cap. v. sic inquiens: Celestinus vero Papa misit increpationis epistolam cum exhortatione & vituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principium, Aliquantis diebus vitæ nostrę, tribuens ei decem dierum spatium, hoc est, à prima die acceptionis ipsius epistolæ, vsque in vltimam diem, B vt si minime Nestorius emendaret expositiones suas & reuocaret ad ecclesiam, qui propter Christum, qui est caput eius ab eo fuerãt expulsi, cognoscere se ab eius collegio & omnium sanctorum Episcoporum collegio esse separatũ, insinuans ei dedisse vicem suam in concilio per epistolam suam, cuius principium est: Tristitia nostræ, sanctitatis vestræ literæ, qua Cyrillum admonuit, vt si per illos decem dies doctrinam suam minime Nestorius emendaret, disponeret eum à communi communione Episcoporũ, vel Coepiscoporum remouendum, & prouidendum illi ecclesiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celestino Papa Nestorio ad misericordiam concessa, meminit epistola à concilio Ephesino ad eundem Nestorium missa, in qua post verba monitoria hęc adduntur. Quòd si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilationem literis præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi consacerdotis nostri Romanæ præsulis ecclesiæ Celestini, scias te nullam sortẽ habere nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus, & Episcopis obtinere. Hęc in epistola cõcilij Ephesini. Hanc etiam consuetudinem post aliquot secula seruauit

Mat.25

Liberatus diaconus.

Concil. Ephes.

uit Benedictus Papa huius nominis secundus cum Machario Antiocheno Episcopo hæretico, concedens illi quadraginta dierum spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse constat ex actis septimæ synodi, quorum pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. j. quæst. vij. in quo inter alia, hæc inseruntur verba. Item Petrus Apochrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus à sancta sexta synodo, & quadraginta dierum inducias dedit ille pater noster Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium consiliarium suum, & instruebat eũ commonitoriis verbis ex diuina scriptura: sed nullatenus voluit emendari. Hoc autem faciebat, vt eum reciperet in ordine suo. Hæc ex septima synodo: In quibus verbis id potissimum annotandum est, quòd Machario iam per synodum de hæresi damnato, datæ sunt ad resipiscentiam quadraginta dierum induciæ. Ex quibus verbis apertissime conuincitur, longe aliud esse damnare aliquem vt hæreticum, & aliud damnare illum, vt incorrigibilem. Non ergo omnis, qui hæreticus est, cẽsebitur incorrigibilis: nisi postquam constiterit illum esse hæreticum, fuerit insuper sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit, cũ Hieronymus de Praga, quem (vt ex vigesima prima eiusdem concilij sessione constat) multis diebus in carcere detentum expectauit concilium, vt pristini erroris pœnitentia ductus, resipisceret à laqueis diaboli, à quibus captiuus tenebatur. Postquam igitur hæretico datum fuerit aliquod, vel mediocre induciarum tempus, hæreticorum inquisitores, & iudices omnem, quam potuerint intra illud tempus debent adhibere diligẽtiam, vt hæreticus ab errore suo discedat. Nunc ipsimet illum blande admoneant, nunc alios viros doctos, & pios ad illũ mittant, qui illum doceant quantùm à catholica fide aberret, testimoniis sacræ scripturæ, aut ecclesiæ definitione, aut aliis viis, quibus hæreses reuincendas esse supra docuimus, illum conuincant. Hãc esse, & semper fuisse ecclesię sententiam, testimoniis sanctorum doctorum ostendant. Si hæreticus adeo in suo errore fuerit induratus, vt intra tempus præfixum sufficienter admonitus hæresim deserere noluerit, tunc merito incorrigibilis censeri poterit, & velut talis puniri. Etsi post elapsum tempus illi pręfixum, & post adhibitam

Septima Syno.

C

D

bitam

A bitam in illo tempore omnem debitam admonitionem de errore veræ pœnitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tamen velut incorrigibilis, & ad veniam, & indulgentiam non recipietur, ita vt per illam conuersionem & pœnitentiam, pœnam mortis euadat, præsertim si iam per sententiam damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum præfixum, resipiscat (vt supra lib. j. docuimus) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandatur in cap. excommunicamus. §. si qui autem. de hæreticis. Si vero post damnationem redire voluerit, iam non recipietur. Quia etsi tunc pœniteat, non tamen amore veritatis: sed odio pœnæ id facere videtur. Neque talis suspicio iudicanda est longè à Christiana pietate abesse, imò potius econtrario diuinæ voluntati simillima. Nam eodem modo Deus peccatores iudicat, qui si in tempore vitæ illis ad pœnitentiam dato pœnitere voluerint, veniam à Deo impetrant, quam præsentis vitæ tempore transacto, etiam si cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquam tamē obtinebunt. Damnati siquidem in inferno (vt liber sapientiæ testatur) se male egisse dolent, & propter peccata quæ olim Sap. 5
B in hoc mundo viuentes commiserunt, pœnitentiam agūt, quæ tamen illis ad salutem nequaquam prodest. Quia nō amore virtutis, & iustitiæ: sed odio pœnæ, quam sustinēt, se peccasse dolent. Esto etiam, vt amore iustitiæ pœniteret illos præteritorum malorum, nihil à Deo talis pœnitentia impetraret, ob hoc solum: quia extra tempus à Deo ad pœnitentiam, & veniam datum, facta fuisset. Venit enim mox Ioan. 9 (ait saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationem saluator noster noctem appellauit tempus post hanc vitā, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad vitam, siue ad mortem perpetuam: sed quare mereri non possunt? Nónne habent plenam Arbitrij libertatem? Habent vtique. Quid igitur obstat ne gloriam, aut pœnam mereri possint? Certe, vt multis non infimæ authoritatis doctoribus placet, solus status obstat: quia videlicet in eo sunt statu, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut pœnam illos posse mereri, quantumlibet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, cum tempus ad pœnitentiam hæreticis statuit, infra quod si ab hæresi recesserint, eos recepit, & veniam illis tribuit.

tribuit. Tempus autem ad pœnam mortis euitãdam ab ec- C
clesia cõcessum, vt libro primo diximus, est totum tempus ante sententiæ prolationem: quia toto illo tempore si redierint, etiam si postquam fuerint per testes conuicti veniant, pœnam mortis euadent. Hoc autẽ tempore peracto, etiam si pœnitere se dicant, non recipit illos ad veniã: quia tunc nõ amore iustitiæ: sed odio pœnæ illos pœnitere præsumit, & ideo illos incorrigibiles censet, & velut tales potestati seculari tradet, vt ab illa debita animaduersione puniantur. Ad eundem modum dicitur hæreticus incorrigibilis ille, qui hæresim, quam sciebat ab ecclesia damnatam tutatus est, & in illa vsque ad mortem perseuerauit: quoniam ecclesiæ diffinitio, quam optime sciebat, satis erat illi pro bina, & trina admonitione. Cum igitur ecclesiæ admonitionem audire noluit: sed illa contempta vsque ad mortem in hæresi perseuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eisdem pœnis, si post mortem de illius hæresi constiterit, plectetur quibus viuens, & incorrigibilis manens plecteretur, vt habetur in cap. Accusatus. §. in eo. de hæret. libro vj. Ob eandem causam censetur incorrigibilis hæreticus, is qui accusatus de hæresi negauit delictum suum D
toto tempore, quod illi, si fuisset confessus, datum erat ad veniam. Cum autem videt se per testes conuictum, transacto tempore illo ad veniam dato, fatetur crimen suum, & dicit se pœnitere. Hic talis existimatur incorrigibilis: quia & si pœnitere se dicat, non est credendus, quòd zelo fidei, & odio hæresis hoc dicat: sed timore pœnæ, quam vehemẽter abhorret. Verùm & si hic talis merito censeatur incorrigibilis, ecclesia tamen illum mitius tractare decreuit, quàm si vsque ad finem pertinax in hæresi mansisset. Nam hunc, qui postquam per testes conuictus est, ante sententiæ prolationem resipiscit, & ad ecclesiæ communionem redire vult, ecclesia iubet perpetuo carcere ad agendam condignam pœnitentiam detrudere: vt habetur in cap. penul. de hæreti. §. si qui autem. Nec tamen proprerea quòd iam velut incorrigibilis aliquis damnatus est, debent inquisitores hæreticorum ab illius admonitione cessare: sed vlteriorem adhuc oportet eos adhibere diligentiam, vt illum ab errore ad verã fidem reuocent, & sic animã illius à gehẽnæ incẽdiis, si potuerint, saluẽt: quãuis corpus à morte iam eripere

non

A nõ valeāt. Et hic iā tertius est finis, ad quē vltima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentanda remedia vt vel animā à dæmonis potestate eripiant. Si Machariū hæreticum Papa Benedictus per xl. dierū spatium (vt dictum est) supra quoti die monebat, vt illū in ordine episcopatus reciperet, multo instītius, & importunius id faciēdum est, vt animā illius à potestate dęmonis ereptā Christus inter choros angelorū illam recipiat. Sępe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis nō profecerint, tunc alios viros doctos, & verè pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quāuis isti nihil aduersus hæreticū præualuerint, nō tamen dedignentur alios iterum adhibere: quoniā non omnia possumus omnes. Multi siquidem ad verba Pauli conuersi sunt ad fidem catholicā, qui forte per verba Petri, & aliorum apostolorum nō fuissent conuersi. Multi etiam in prædicatione Petri egerunt pœnitentiam, & baptizati sunt, qui forte aliis Apostolis prædicantibus pœnitentiam minime egissent. Non enim omnes per eundem verbi ministrum Deus ad se trahere decreuit: sed quosdam per Petrum, alios per Ioannem, alios per Bernardum, alios per

B Franciscum, alios per Dominicum. Diuisiones gratiarum sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones opera tionū sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et postquam varia gratiarū genera enumerauit Paulus statim subiungit: Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Si Deus prout vult, singulis dona sua diuidit, nō ergo omnia omnibus concedit: non igitur mirum si Petro dederit gratiam, vt possit conuertere Franciscum, & hanc non dederit Ioanni. Deinde si per viros doctos hæreticus homo sententiam suā recantare contēnit, virum aliquē pium vitæ sanctitate clarū, quāuis idiotā illi offerre procurent. Quoniā fieri est possibile, vt vox sancti hominis simplicis & idiotæ potentior sit ad hæreticū cōfundendum, quàm mille argumentationes virorū doctorum. Infirma enim huius mundi (vt ait Paulus) elegit Deus vt fortia queq; cōfundat. Vt superbiam Pharaonis deiiceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas, & feras elegit bestias, sed minutissima animalia, videlicet muscas cynifex, locustas. Sæpe etiam Deus potenti o

2. Cor. 12

1. Cor. 1

Exod. 8

tentiores vult esse simplicis alicuius hominis, & idiotæ voces, quàm omnium virorum doctorum syllogismos & enthymemata, ne fides nostra videatur esse in sapiẽtia hominum, sed (vt ait Paulus) in virtute Dei. Pro hac re est apertissimum, & relatu dignissimũ exemplum, quod narratur lib. x. Historiæ ecclesiasticæ. c. iij. Et quo maior verbis adhibeatur fides, verba quæ eadem historia refert, hic inserere decreui, sic enim de gestis in cõcilio Nicæno referens ait: Quantam vero virtutẽ habeat fidei simplicitas, etiã ex his, quæ inibi gesta referuntur agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes Dei coissent, opinione commoti philosophi quoque, & dialectici valde nobiles, & opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cum episcopis nostris viris adæque in dialectica non improbabiliter eruditis mouebat, & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis viris. Nec tamen vllo genere philosophus concludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adstrictus, velut anguis lubricus laberetur: sed vt ostenderet Deus: quia non in sermone regnum Dei: sed in virtute consistit, quidam ex confessoribus simplicissimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cum vidisset philosophũ insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantem, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum vero nostri, qui simplicitatem illius viri, & imperitiam de sermone duntaxat nossent, pauere, & velut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit autem senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, Iesu Christi Philosophe audi, quæ vera sunt. Deus vnus est, qui fecit cœlum & terram, quíque homini, quem de limo terræ formauerat, spiritum dedit: vniuersa, quæ videntur, & quæ non videntur virtute verbi sui creauit, & Spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc verbum, ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores ex Virgine nascitur, & per passionem

Coloss. 2

Histor. Eccles.

A nem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, esse venturum. Credis hoc ita esse Philosophe? At ille velut si nunquam vllum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi videri, neque aliud verum esse, quàm quod dixerat. Tum senior, si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad templum, & huius fidei signaculum suscipe. Et Philosophus conuersus ad discipulos suos, vel ad eos, qui audiendi gratia conuenerant: Audite (inquit) ô eruditi viri. Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita Philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est victum. Hactenus Historia ecclesiastica. Ex quibus apertissime constat sæpe Christianam simplicitatem potentiorem esse ad hæreticorum duritiam frangendam, quàm mille virorum doctorum argutiæ. Quo fit, vt non satis sit inquisitoribus hæreticorum, si ad conuertendum aliquem hæreticum, vnum aut alterum virum doctum adhibuerint: sed oportet, vt plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant; neque hoc satis est, vt consummate suum exequantur officium: sed opus est, vt viros sanctitate excellentes quamuis idiotas, si illos agnoscunt, illi offerant. Quoniam (vt diximus) fieri est possibile, vt Deus per merita viri sancti & simplicis conuertat hæreticum, quem viri docti suis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tamen lectorem decreui, ne putet me existimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem esse sic necessariam ante hæretici condemnationem, vt nisi illa præcedente merito hæreticus damnari non possit, & seculari potestati tradi. Nam (vt sæpe iam me dixisse memini) si semel, & iterum legitime fuerit admonitus, & ille monitioni non obedierit, satis est, vt ab inquisitoribus damnari possit, & seculari tradi potestati, vt patet per capitulum, Ad abolendam. de hæreticis. Sed

hanc tam prolixam, & tam exactam admonitionem dico esse necessariam, vt saltem hæretici anima, si resipuerit, saluetur, corpore illius ad mortem damnato. Forte hæreticorum inquisitores expostulabũt me, quod rem nimium difficilem laborísque plenam illis imponere velim. Quibus ego respondeo multo maiorem multóque acerbiorem esse laborem, quem hæreticus propter hæresim, & illi propter officium negligenter administratum, in inferno sustinebunt. Multa sunt toleranda, vt vel vnam animam ex inferni faucibus liberet pastor, & rector. Filius Dei, vt nos à dæmonis eriperet potestate, carnem nostram cum omnibus ferè illius miseriis assumere, & mortem in illa pati dignatus est. Non est igitur æquum, vt inquisitores, & Episcopi, quibus hoc incumbit negotium, pro hæretici anima recuperanda præfatos admonitionum labores subire recusent, pro qua Christus filius Dei mortem subire non recusauit. C

Quod relapsus hæreticus merito censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus.

CAP. II. D

QVia ecclesia hæreticos, qui relapsi appellantur, tanquam incorrigibiles punit, ideo necessarium fore existimaui, hic perscrutari quis dicatur relapsus. Bifariam contingere potest, vt aliquis dicatur relapsus. Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, & manifeste est relapsus: sed propter iuris præsumptionem, quæ talis, ac tanta est, vt contra illam nulla probatio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste relapsus dicatur, duo sunt necessaria. Primum est, vt semel in aliquam hæresim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & propter illam damnatus, & post illam damnationem, hęresim in iudicio abiurauerit. Secundnm est, vt post huiusmodi abiurationem, iterum in hæresim labatur. Quæ duo, si alicui conuenerint, tunç is manifeste relapsus dicetur, & erit. Si alterum horum desit, quamuis forte possit dici relapsus: sed non aperte, & manifeste relapsus. Sunt adhuc alij (vt diximus) qui etsi non sint manifeste relapsi, nec de ipso relapsu aperte conuicti, quadam tamen iuris præsumptione censentur relapsi. Hi autem

A autem dupliciter contingunt. Nam qui de hæresi tam vehementem dedit suspicionem, vt purgatione canonica indiguerit, quamuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam hæresim, iterum in hæresim labi contingat, hic iuris præsumptione censetur relapsus, vt patet in cap. Accusatus. §. j. de hæret. lib. vj. Illum enim qui vehementem dedit de heresi suspicionem, Ius Canonicum fingit fuisse lapsum, vt si postea in hæresim reciderit, merito possit dici relapsus. Hæc autem de vehementer suspecto intelligenda sunt: quoniam qui modicam, & leuem de hæresi suspicionem præbuit, quamuis postea in hæresim labatur, non dicetur relapsus. Punitur tamen grauius, quàm si absq; nulla præcedente suspicione, tunc primo in hæresim laberetur, hæc habentur in præfato cap. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit hæresim, an in aliam: quoniam qui abiurauit hæresim simpliciter, hoc est non exprimens hanc, aut illam: sed hæresim absolute, aut qui abiurauit heresim generaliter, hoc est, omnem hæresim, si postea in hæresim quamuis non eãdem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur vt expresse habetur in eodem ca. Accusatus, §. Eum vero. Difficultas tamen non parua hic oritur de illo qui contricte, & cõtracte abiurauit,
B ita vt solam de qua accusatus, aut vehementer suspectus fuerat, hæresim abiurauit: si postea nõ in eandem: sed in aliam hæresim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus. Glossa in illo eodem §. in verbo, simpliciter, dicit se credere talem non esse dicendum relapsum. Et illius sententiæ ego etiam subscribo, & in illam manibus (vt dicitur) & pedibus eo: quoniam si Papa voluisset hunc talem pro relapso haberi, non fuisset cum illa modificatione, & verborum restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum, qui semel hæresim quomodolibet abiurasset, si postea in hæresim laberetur esse dicendum relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum, qui hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit, & postea in eandem, aut aliam hæresim incidit, eo ipso visus est à nomine relapsi excludere illum, qui postquã vnam singularem hæresim abiurauit, in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia via inquisitores hæreticorum, prudẽter quidem se liberant, quia hæreticum semel deprehẽsum, nõ eam solum, de qua accusatus, aut vehementer suspectus est: sed omnem hæresim abiurare compellunt. An autem hoc

iuste fiat, supra lib. j. cap. xxv. disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus, cum videlicet post abiuratam hæresim acceptat, deducit, visitat, siue associat, aut dona, vel munera hæreticis donat, vel mittit, seu fauorem illis impendit: qui excusari non posit. In hoc enim casu ius præsumit istum, qui aliàs in hæresim lapsus fuerat, ideo aliquod horum, quæ nunc diximus, facere: quia priorem, quam abiurauit hæresim iterum approbat. Sed hæc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel constitit, siue hoc ante abiurationem, siue post illam constiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodem cap. Accusatus. §. ille quoque. Sed circa dicta in illo §. duo mihi oriuntur dubia, quæ non paruam videntur habere difficultatem. Primum est, an is, qui ob solam vehementem de hæresi suspicionem, omnem hæresim abiurauit, si post istam abiurationem hæreticos recepit, aut munera misit, aut aliquod illorum quæ in illo §. enumerantur, fecit: sit dicendus relapsus. Et forte alicui videbitur, quod sic: quia post abiurationem generalem hæresis, iterum in vehementem incidit hæresis suspicionem, hæreticos recipiendo, aut munera illis dando, vel mittendo. Ego vero duplici motus ratione contrarium dicendum esse puto. Prima, quia nullus est textus, quo dictum illud probari possit, imò si per coniecturas hic agere licet ex textu illius §. magis coniicere licet hunc talem, de quo nunc disputamus, non esse dicendum relapsum: quoniam si illum Papa iudicasset esse dicendum relapsum, non addidisset verba illa, per quæ manifeste ab illa regula generali illum excepit: sed generali voce fuisset loquutus. Dicens autem de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, aperte satis expresit illum, de cuius lapsu nunquam constitit, non esse dicendum relapsum. Secunda ratio est: quia omnis, qui secundum iura iudicatur relapsus, oportet, vt saltem semel sit aperte, & manifeste lapsus in hæresim, & de illa conuictus. Et ita propter vnum apertum lapsum, & alium ex iuris fictione, aut præsumptione, merito iudicabitur relapsus: sicut patet in duobus casibus, de quibus loquitur cap. Accusatus. §. primo. & §. ille quoque. Vbi autem sola fuit suspicio, etiam si semel, & iterum vehementem præbuerit de hæresi suspicionem

A nem, mea sententia non dicetur relapsus: quia suspicio, quæ ex lege, & iure non oritur, id est, quam iura non approbant, & confirmant, nunquam erit sufficiens, vt recte per illam quis possit damnari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspicari illum, qui propter solam suspicionem hæresim abiurauit, si postea hæreticos receperit, aut munera illis dederit, in fauorem hæresis hoc fecisse: conuincitur vt propter hoc non sit censendus relapsus: sed purgatio canonica est illi iniungenda, & grauius meo iudicio puniri debet propter secundam; quam præbuit suspicionem, quàm punitus fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem multo mea sententia difficilius est, de illo cuius lapsus in hæresim, siue ante abiurationem, siue post, fuit manifestus & notorius, & postea recepit hæreticos, aut illis dedit munera: sed tales hæretici, quibus munera dedit, non sunt suspecti de hæresi illa, in quam iste, qui munera dat, fuit lapsus, imò constat tales hæreticos longissime ab illa hæresi distare, an qui huiusmodi hæreticis munera dedit, postquam ipse hæresim abiurauit, sit dicendus relapsus per textum illius §. ille quoque. Et videtur quòd non: quia quando aliquid lege sancitur propter aliquam rationem in ipsa

B lege expressam, quæ legislatorem, vt sic statueret, mouit, si res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo possit aptari, credendum est illam talem sub lege non comprehendi. Quia lex (vt ait) Panormitanus in cap. finali de rescriptis, non est aliud, quàm ratio ipsius legis. Ratio autem quam textus ille affert, vt qui post abiurationem hæresis receperit hæreticos, aut visitauerit, aut munera illis dederit, vel miserit, sit dicendus relapsus; est quia (vt dicit) illum ex approbati à se prius erroris consequentia non est dubium illud fecisse. Hæc ratio cum ex sola suspicione, aut præsumptione procedat, & non ex facti euidentia, circa illum solum vim suam habere videtur, qui post abiuratam hæresim communicauit hæretico fauenti eidem hæresi, in quam illum lapsum fuisse constitit; aut saltem communicauit hæretico fauenti alteri hæresi, quæ nimiam habet connexionem cum illa, in qua ille prius lapsus fuerat. Tunc enim ex tali communicatione cum hæretico, merito præsumi debet, illum ad eandem, quam prius abiurauerat hæresim rediisse: quia hæreticum illum defendentem recipit, visitat,

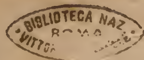

aut munera illi donat, vel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiurauit, communicat hæretico, de quo constat aliam valde diuersam hæresim tueri, & non eandem, quam ille alius abiurauit, non video quomodo ex huiusmodi conuersatione suspicari liceat istum ad eandem hæresim rediisse: cum constet illum talem, cum quo conuersatur illi hæresi aperte contradicere, de qua iste fuit olim conuictus. Forsitan hic aliquis mihi respondebit, quòd quamuis non oporteat ex tali conuersatione suspicari istum ad eandem hæresim rediisse, quam prius tenuerat, & postea abiurauerat, bene tamen præsumere oportet istum in aliam hæresim incidisse, & hoc satis esse, vt merito relapsus dicatur. Contra hanc tamē responsionem ipsemet textus agere videtur: quia ratio quare textus dicit istum, qui post hæresis abiurationem hæreticis communicauit esse dicendum relapsum, est: quia præsumitur ad præfatum errorem rediisse. Ex quibus verbis colligere oportet illum, qui non dedit suspicionem rediisse ad pristinum errorem, non esse dicendum relapsum. Nec obstat, quod dicitur in §. Eum vero. illum qui generaliter hæresim abiurauit, si post ea in illam, aut aliam hæresim labatur, esse dicendum relapsum: quia textus ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut præsumptione dicitur relapsus: sed de illo, qui est aperte, & manifeste, & sine vlla fictione relapsus. Et certe, qui semel de hæresi est conuictus, si post abiurationem hæresis generalem, in illam aut aliā hæresim aperte lapsus fuerit, dicetur relapsus. Qui non est bis de hæresi conuictus: sed ex iuris fictione dicitur relapsus, vt iuris fictio sit aduersus illum valida, oportet vt in eandem recidat hæresim, de qua prius suspicionem dederat vehementem. Nam de hoc ita docet textus expresse in capite, accusatus. §. primo. Et vt mea clarius pateat sententia, verba textus in medium proponere decreui. Accusatus, inquit, de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat, si hæresim in iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus verbis id annotandum est, quod ait: Et postea committit in ipsa. Ex quibus verbis satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem committit in alia hæresi, & non in illa, de qua prius vehementem de-

C

D

A derat suspicionem, non esse dicendum relapsum. Et iuxta hunc modum, ego censeo intelligenda esse verba quæ habentur in §. ille quoq;. Nam sicut in casu, qui ponitur in §.j. præcedit vehemens suspicio, & postea sequitur aperta commissio: ita econtrario in casu, de quo loquitur §. ille quoque. præcedit aperta commissio,& postea sequitur vehemens suspicio. Sicut ergo in casu primo, vt quis dicatur relapsus,oportet,vt committat in illa hæresi, de qua prius fuerat vehementer suspectus: ita etiam in casu secundo,vt dicatur relapsus,oportebit vt de eadem hæresi sit vehementer suspectus,de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidem,vt sic fiat, ratio ipsa suadet: quoniam non est æquum vt paris omnino sint conditionis in iudicio,is qui de hæresi bis fuit aperte cōuictus,& ille, qui semel tantum fuit conuictus,& iterum vehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea sententia distinguuntur, quod is,qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hæresim, siue in aliam dicetur relapsus, præsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus,omnem hæresim generaliter abiurauit. Qui verò semel tantum fuit de hæ-

B resi conuictus,& iterum vehementer suspectus, siue præcedat aperta commissio, & postea vehemens suspicio, siue econtrario, non dicetur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim,de qua prius fuerat conuictus,vel vehementer suspectus. Et ego quidem ita dicendum esse censeo: nisi aliquod sit ecclesiæ decretum,quod huic meæ sententiæ aperte repugnet.Nam si de ecclesię decreto,quod huic meæ sententiæ aperte contradicat, vtcunq; constiterit, statim hanc meam sententiam pro recantata haberi peto.Quoniam ecclesiæ definitionem tanti facio vt in nulla re,vel latum pilum ab illa discedere velim. Potest adhuc alio modo aliquis dici relapsus propter vehementem suspicionem,vt puta,si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset, prout fieri mandatur in cap. Excommunicamus .§.si qui autē. de hæret.& inde ex carcere exiisset. Is certe dicetur merito relapsus: quia de primo lapsu fuit conuictus,& de secundo dedit vehementem suspicionem per hoc solum, quòd exiit à carcere. Nam ob hoc solum merito suspicari possumus, illum non vere pœnituisse, quòd pœnitentiam iniunctam

adimplere contempsit,& inde euenit,vt merito suspicemur C illum ad pristinum rediisse errorem. Et huic sententiæ fauet Abbas,qui in cap.cum non ab homine. de iudiciis,pertractans, qui sit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset,illum etiam,qui impositam pœnitentiam peragere negligit,aliis adiungit. Et specialiter loquitur de illo,qui exit à carcere, in quo propter crimen fuerat reclusus, præsertim si vocatus à iudice non vult comparere. Et probat Abbas suam sententiam per cap. vt famæ.de senten.excom.& cap.literas.de præsump.& cap. Accedens.dist.50.& ca.testimonium.de testib.Ille enim (vt Abbas ait) dicitur emendatus,qui sui delicti fecit pœnitentiam.Sed difficultas est non parua de illo,qui iam omnem hæresim abiurauit,siue quia vere fuerat lapsus in hæresim, aut quia vehementem dederat hæresis suspicionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in hæresim: sed postea errorem cognoscens, sponte sua, & sine vlla accusatione accedit ad inquisitores, & coram illis peccatum suum humiliter confitetur, & veniam petit,an hic talis sit censendus relapsus,& per consequens incorrigibilis,& velut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari D posset per hoc: quia est bis in hæresim lapsus. Ego tamen censeo non esse dicendum relapsum, si verum est illum venire sponte sua,& ex vera peccati cognitione. Nullus enim iudicari potest relapsus, nisi bis fuerit de hæresi conuictus aut saltem semel conuictus de lapsu, & iterum conuictus de vehementi suspicione. At hic,qui sponte sua venit, non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus,& per consequens nec incorrigibilis. Quo fit,vt sit necessario recipiendus ad veniam. Oportet tamen,vt inquisitor diligenter perscrutetur, an re vera sponte sua venerit, & peccatum suum fuerit confessus. Nam si ex timore probationum,quas forte contra se nouerat, illum venisse constiterit, tunc iam merito dicetur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore pœnæ suum fatetur peccatum, & merito credendum est illum non vere pœnitere. Declarato iam quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est, vt illum merito incorrigibilem esse dicendum ostendamus, & velut talem fore puniendum. In re hac video non esse multis verbis opus, cum aperta sit de hac re ecclesiæ definitio.

Nam

A Nam Lucius tertius huius nominis Pontifex, ſic ait. Illos quoq; qui poſt abiurationem præfati erroris, vel poſtquam ſe(vt diximus)proprij antiſtitis examinatione purgauerint deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim recidiſſe,ſeculari iudicio ſine vlla penitus audientia decernimus relinquendos. Hæc ille. Quæ verba habentur in cap. ad abolendam. extra de hære. Sed hanc eccleſiæ definitionem multi hæretici ſubſannant,atq; derident,& illam contra Chriſtianam pietatem eſſe aliquibus rationibus cauillantur : ſed omnes illorum rationes, quibus id agere contendunt, inanes,& (vt apertius dicam) irrationabiles prorſus eſſe, Deo duce, oſtendemus. Primo obiiciunt nobis Dei miſericordiam, qui peccatori etiam millies in peccatum recidenti paratus eſt ſemper veniam dare, ſi toties ille reſipiſcat, & veram pœnitentiam agat. Oportet igitur(vt dicunt)eccleſiam, quæ illius eſt ſponſa, ad ſponſi ſui imitationem agere, vt quoties hæreticus reſipuerit, & veræ pœnitentiæ ſigna dederit,illum recipiat,& illi indulgentiam præſtet.Huic obiectioni reſpondet Alexander Papa huius nominis quartus in cap.ſuper eo.de hæreticis libro vj.Cuius verba:quia pro-
B pter nimiam breuitatem obſcura ſunt, ego aliquanto prolixius explicare decreui. Fatemur quidem quod obiiciunt, veniam culpæ ſemper eſſe dandam peccatori, quotieſcunq; veram ille peccati pœnitētiam egerit,& ſemper eſſe illum ad eccleſiæ communionem recipiendum : ſi vera pœnitentiæ ſigna oſtenderit. Nam nihil eorum, quæ omnibus catholicis fidelibus eccleſia concedit, illi negari debet. Audienda ſiquidem ſunt peccata, quæ ille ſacerdoti in auriculari confeſsione detegere voluerit, quibus auditis: niſi aliud obſtet,non eſt illi neganda peccatorum ſuorum abſolutio.Si Euchariſtię ſacramentum petierit,illi debet adminiſtrari. Vnctionis tamen extremæ ſacramentum illi non miniſtrabitur,propterea quòd iuxta beati Iacobi ſententiā, huiuſmodi ſacramentum non niſi iis,qui morbo corporali laborant miniſtrari debet.Poſt mortem,eccleſiaſtica ſepultura illi velut cæteris fidelibus catholicis concedetur. Non tamen conſequens eſt,vt mors,aut pœna alia propter delictum hæreſis,in quod relapſus fuit,non debeat infligi.Non enim fieri neceſſario oportet,vt quoties culpæ indulgentia datur, pœnæ etiam, ad quam propter culpam deſtinatus

fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam postquam peccato pepercit, pœnas subinde infligere consueuit. Pro qua re (vt alia omittam) illud est apertissimũ testimonium, quod de Dauid Rege secundus liber Regum narrat. Hic enim agnoscens culpæ grauitatẽ, quam in adulterio, & homicidio commiserat, eiusdem culpę indulgentiam à Deo impetrauit. De qua testimonium reddidit Nathan propheta dicens: Transtulit quoq; Dominus peccatum tuum. Post hanc tamen culpæ remissionẽ, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & pœnas eum passurũ propter commissum scelus, quas omnes postea tolerauit, quãuis iam fuerat illi peccatũ remissum. Ad hunc eundẽ modum ecclesia Christi sponsa faciendũ esse decernit, quæ hæreticum relapsum si resipiscat, ad pœnitentiã recipit pœnas tamen, ad quas propter crimen hæresis destinatus erat, illi infligere nõ formidat. Præterea secundo obiiciunt nobis hæretici. Petro quærenti à saluatore nostro quoties fratri in se peccanti dimittere debeat, & cum interrogatione proferenti sententiam vsq; septies. Saluator noster respondit: Non dico tibi vsq; septies: sed vsq; septuagies septies. Quibus verbis apertissime docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hæc obiectio nihil prorsus mouet, neq; aliquid contra nos agit, quoniam per illa verba Christus solum docet nos debere offensas nostras, hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita vt quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tamen esse habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ sunt aperte contra diuinum honorem, vt docet Augustinus in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquiens: Diligenter attendite fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominẽ. Quando enim in nos peccant homines, si pœnitentibus veniam non indulgeamus peccatũ incurrimus, quando autem aliqui in Deum peccauerint, si sine destrictione grãdi indulgere voluerimus, participes nos eorum peccatis efficimus. Hæc ille. Quo fit, vt iudex quicunq; ille sit, cum non suas: sed Dei aut ecclesiæ, aut alterius reipublicæ offensas punit, ad huiusmodi præcepti executionem non teneatur: ita vt cum non priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis qualitate etiã pœna capitis punire, nec huiusmodi pœnam remittere teneatur, imò sæpissime non remittere

2.Reg.12 Mat.18 Augusti.

C D

A remittere teneatur. Hæreticus autem nõ in solos delinquit iudices, aut prælatos, quos suo errore scãdalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponsam multipliciter offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc causam illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui membra sunt Christi suo pestifero errore inficere & à Christi corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæretic. dicitur, quòd hæreticus diuinã offendit Maiestatem. Rursum tertio hæretici cõtra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominẽ damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tamẽ postquam primo relapsus est, statim censeri debet incorrigibilis, quoniã Paulus Apostolus Tito scribẽs admonet illum, vt hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuitet. Ex quibus verbis colligunt ecclesiam contra Pauli sententiam agere, quæ post primam correptionem hæreticum damnat, & illum potestati seculari tradit, vt ab illa prout viderit expedire plectatur. Et certe (vt ingenue verum fatear) hæc Pauli verba non parum momenti habere videntur aduersum nos: si ita à Paulo dicta esse constaret, prout nunc à nobis citata sunt, & in *Titum 3*
B communibus bibliis habentur. Non tamen constat talem esse Pauli literam, quoniã longe aliter multi sancti viri illa Pauli verba citant, legũt, & interpretantur. Neq; illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes authores inuenitur: quoniam hoc parum detraheret publicorũ, & communium bibliorum authoritati: sed cum apud peruetustos authores, eósq; probatissimos non solum Latinos, verum etiam Græcos reperiatur, facit, vt certi non simus quo pacto illa Pauli verba legenda sint. Beatus Ambrosius in cõmentariis super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hominẽ post primam correptionẽ deuita. Quæ quidem lectio valde diuersa est ab ea, quæ in communibus bibliis habetur. Beatus Cyprianus lib. iij. ad Quirinũ cap. lxxviij. hũc Pauli locũ sub his verbis citat. Hæreticum hominem post vnam correptionem deuita. In quibus verbis nullam de secũda correptione mentionẽ fecit. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæreticorum hæc eadem Pauli verba citans, post vnam correptionem dicit hæreticum esse deuitandum. Deniq; beatus Irenæus martyr, Apostolis satis vicinus lib. iij. aduersus hæreses, cap. iij. sic ait: Tantum *Ambrosi.* *Cyprian.* *Tertul.* *Iren.*

apost

apostoli, & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem, quemadmodum & Paulus ait: Hæreticum hominem post vnam correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est, qui est talis, & à semetipso damnatus. Hæc Irenæus. In quibus verbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post vnam correptionẽ esse deuitandum, & non ad secundam expectandum. Quæ autem sit verior litera, an hæc, quæ in communibus bibliis habetur, an illa, quam hi quatuor illustres, & vetustissimi authores citāt, ego tantus non sum, vt definire hoc possim, nec tam arrogans, vt hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in cōmentariis super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli verba aliter apud Græcos, quàm apud Latinos haberi. Apud Græcos dicit solum reperiri post vnam correptionem. In Latinis vero codicibus dicit legi, post vnam & alteram correptionem. Quæ autem istarum sit verior litera Hieronymus non diffinit, quoniam nullam illarum improbat. Vt autẽ argumento quod ex illo Pauli loco nobis proponitur, respondeam, dico, quòd Paulus illo loco non loquitur de illo, qui postquam ab hæresi aliqua recessit, ad illam, aut alterā rediit: sed de illo, qui in eadẽ hæresi persistit, quãuis semel, & iterum fuerit admonitus, vt hæresim desereret, & hunc talem dicit esse deuitandum, neque cum illo esse amplius colloquendum: quia qui semel, & iterum admonitus de errore suo, nō vult corrigi, errare existimat corrigentem, & timendum est, ne illum perdat, à quo admonetur, & docetur. Vnde Chrysostomus homilia sexta super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum, postquam ex posteriore ad Timothęum epistola cap. ij. alia Pauli verba citauerat, quæ cum istis in faciem pugnare videntur, illa omnia conciliare volens, sic ait: Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigendis supererat spes, ac de his qui simpliciter reluctabantur, nō aduersandi affectu sed studio discendæ veritatis. Vbi vero manifestus fuerit omnibus, atque conspicuus aduersarius veritatis, cur obsecro pugnas incassum? Cur aërem cędis? Quid verò est, quod ait, cum sit à se ipso damnatus? Quia profectò dicere non potest, nemo corripuit. Cum ergo post admonitionem in ea infidelitate persliterit, ex seipso damnatus efficitur. Hactenus

Margin notes: *Hierony.* (beside "tentare audeam"); *Chrysost.* (beside "admonetur, & docetur"); C (top right); D (right, beside "non loquitur de illo").

A nus Chrysostomus. Ex cuius verbis satis aperte constat, illa Pauli verba de illo esse intelligenda, qui in eadem hæresi persistit, quem dicit semel, & iterum admonendum, & si credere noluerit, deuitandum. Si tamen hic talis hæreticus Deo inspirante resipisceret, & postea diabolo suggerente iterum in hæresim laberetur, quid de illo agendum esset Paulus hoc loco non docet. Quo fit, vt Pauli sentẽtia, etiam iuxta verba, quæ in communibus bibliis habentur, nullo modo ecclesiæ determinationi contradicat.

Quàm iustum sit, & necessarium hæreticos punire.

CAPVT III.

QVamuis hæreseos crimen sit adeo pestilens, & intractabile, vt inter omnia humana scelera nullũ sit, quod toti Christianæ reipubl. magis nocere possit, & cui minus medicari valeat, non defuere tamen hæreticorum patroni, qui pro illorum impunitate contendant, dicentes hæreticos non esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquendos. Qui hæc docẽt, si aliquis est in hac re conie-
B cturis locus, ideo illos ita dicere credo, vt liberius, quas velint, possint toti populo hæreses prædicare. Optant quidem eas, quas contra ecclesiæ catholicæ doctrinam hæreses conceperunt, in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidant, mutire non audent. Rem itaq; suam agunt, qui hæc docent: quia suam vitam vltricibus pœnis castigari timẽt, cum alios sui similes conspiciunt libera punitione confundi, & sibi ipsis impunitatem acquirere censent, si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minime puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam procul, & longissime ab ecclesia relegemus, oportet, vt multis vrgentissimisque rationibus conuincamus, iustam esse & necessariam hæreticorum punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor, an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines etiam pertinere censeant, ita vt nullum malefactorem hominem quamlibet scelestum puniendum esse credant: sed omnem talem diuino iudicio relinquendum putent. Non credo hominem aliquem: nisi demens ille sit, taliter sentire: quoniam hoc naturali legi apertissime repugnat.

Nulla enim eſt, aut nunquam fuit tam barbara gens, quæ C
latrones,fures, homicidas, non acerrime puniat, quoniam alias nullius eſſet tuta ſupellex, nullius vita ſecura,nulláq; reſpubl.diu perſiſteret:ſed omnes citiſsime perirent.Eſſent enim homines, vt piſces maris, è quibus maiores deuorant minores. Quo rerum ordine ſeruato, fieri neceſſe eſſet, vt ſoli potentes viuerent, & nullus eſſet in republica pauperibus,& infirmis locus. Præter hanc naturalem legem, quæ omnium cordibus inſita eſt, lex etiam diuina ſcripta talem ſententiam manifeſtiſsime damnat:quoniam non vno tantum, aut altero loco præcipit malefactores eſſe puniendos. Omitto pœnas illas, quas veteris legis rigor peccantibus eſſe infligendas olim decreuit. Ipſe pietatis fons, & magi-
Mat. 26 ſter Chriſtus ſaluator noſter apud Matthæum ait: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit.Et apoſtolus eius Paulus loquens de poteſtate à Deo principibus data, ait:Si ma-
Rom. 13 lum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Et apoſtolorum princeps eandem ſentẽtiam confirmat in-
1.*Pet.* 2 quiens: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi quaſi præcellenti,ſiue Ducibus tanquam D
ab eo miſsis ad vindictam malefactorum,laudem vero bonorum. Multa alia ſunt pro hac re teſtimonia: ſed pro re tam aperta enarrare piget: quia video hæc ſatis ſupérque eſſe,nec eſſe pluribus opus.Sic igitur fateri oportet malefactorem eſſe puniendum: peto cauſas,propter quas puniendus eſt,quibus aſsignatis, cum eædem cauſæ militent contra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus inde,aut nullum malefactorem eſſe puniendum, aut hæreticum etiã puniri oportere. Duplicem conſtat eſſe cauſam, quæ vehementer vrget, vt malefactores iuxta variam ſuorum criminũ qualitatem puniantur. Prima cauſa eſt ipſius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, vt pœna vrgente diſcat benefacere.
Eſai. 28 Vexatio ſiquidem (vt eſt apud Eſaiam) dat intellectum au-
Prou. 22 ditui. Et Salomon in prouerbiis ait: Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. Si quis autem hanc ſapientis ſententiam ad ſolos ætate pueros referri forte contendat,vt illi ſoli ſint virga diſciplinæ erudiendi, & non ſenes, neque iuuenes, audiat Hieronymum hæc
Salom

A Salomonis verba in commentariis ſuper prouerbia interpretantem. Multos, inquit ille, nouimus pueros ſapientia prręditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ myſterium ſuſcepit. Et Daniel ſcribit, quòd dedit Deus pueris abſtinentibus ſcientiam, & diſciplinam in omni verbo, & ſapientia. Vnde reſtat intelligere, quòd pueros hoc loco non ætate: ſed ſenſu paruulos ſignificet, quales vetabat Apoſtolus eſſe eos, quibus ait: Nolite pueri effici ſenſibus: ſed malitia paruuli eſtote. Huiuſmodi enim pueros, id eſt animos ſtultitiæ, vel laſciuiæ, vel inertiæ deditos, neceſſe eſt iuuenili diſciplina caſtigari, & ad iuſtum vitæ tramitem prudentium vigore perduci. Hæc Hieronymus. Propter hanc cauſam pientiſsimus Deus qui non vult mortem peccatoris: ſed magis, vt conuertatur, & viuat, ſæpe ærumnis, & calamitatibus variis peccatores in hoc ſeculo punit, vt vel ſic eos erudiat mala, quæ geſſerunt agnoſcere, & pro bonis, quæ culpa ſua amiſerunt ſuſpirare. Multi enim ſunt, qui afflictionibus vexati, coacti ſunt intelligere peſsima eſſe, quibus irretiti ſunt vitia, & ſic priorem vitam deſerentes,

Hierony. *Hierem.* *Dan. 2* *1. Cor. 14*

B nouam inceperunt, & veterem hominem cum actibus ſuis exuentes, induerunt nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Et (vt alios multos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas in Euangelio, non paruo exemplo nobis ſuffragatur. Ille ſiquidem accepta portione, quæ ſibi hæreditario iure contingebat, abiens in regionem longinquam, totam ſubſtantiam ſuam diſsipauit viuendo luxurioſe: ſed acerba fame illum poſtea cogente ad ſe reuerſus didicit, quanta bona amiſerat, quæ in domo patris perſiſtens habebat. Et ſic ſapientior factus ad patrem rediit, peccatum agnouit, & miſericordiam petens ſtatim impetrauit. Paulus apoſtolus cum antea vaſtator eſſet eccleſiæ, & Chriſtiani nominis acerrimus perſecutor, iens in Damaſcum cæcitate corporis à domino percutitur, vt vel ſic ad deſiderandum verũ lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in proſperitate cæcus mente fuerat, flagellorũ collyrio ſanatus eſt, vt viſum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam ſe promptũ offerret. Et ideo poſt impoſitionẽ manus Ananiæ, ſquamæ ex illius oculis cecidiſſe dicuntur, vt per

Eph. 4 *Luc. 15* *Act. 9*

ſquamas

squamas illas ex oculis corporis decidentes cæcitatẽ men- C
tis decidentem intelligeremus. Ob hāc causam Paulus nos
omnes admonet, vt tribulationes, quæ veluti flagella quædam
sunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pater eru-
Hebr. 12 dit, patienti animo feramus. Quem enim (inquit ille) diligit
Dominus castigat: flagellat autem omnẽ filium quem
recipit. In disciplina perseuerate. Tanquã filiis nobis offert
se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si
extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes,
ergo adulteri, & non filij estis. Deinde patres quidem carnis
nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos. Num
multo magis obtemperabimus patri spirituũ, & viuemus?
Et illi quidem in tempore paucorum dierum secũdum voluntatem
suam erudiebant. Hic autem id, quod vtile est in
recipiendo sanctificationem eius. Hactenus Paulus in epistola
ad Hebræos. Quapropter in posteriore ad Corinthios
epistola de acceptis tribulationibus gloriatur, sic inquiens:
2. Cor. 12 Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in
me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus,
in contumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus,
in angustiis pro Christo. Et Regius propheta diuinorũ fla- D
gellorum virtutem agnoscens, gratias Deo pro illis red-
Psal. 118 dit, sic inquiẽs: Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam
iustificationes tuas: prosperitate elatus præcepta Dei non
plene didicerat, vt opere impleret; sed postea pœnis sæuientibus
humiliatus est, & sic didicit pręceptis Dei obedire.
Nam (vt Salomon ait) vbi est humilitas, ibi erit sapien-
Prou. 11 tia. His igitur præfatis percontari oportet eos, qui docent
hæreticos nõ esse puniendos, an hæretici catholicam fidem
deserentes agant bene, an male. Non puto virum aliquem
Christianum adeo desipuisse, vt dicat hæreticos bene agere,
& ob hæresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam
cum hæresis sit peccatum, & tam magnum, vt totius Christianæ
structuræ euertat fundamentum, cõsequens inde est,
vt hæreticus pro eo, quòd hæresim amplectitur, & tutatur
male & pessime faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus
male facit illi adhærendo, consequens est, vt bonum sit
hæreticum ab hæresi ad fidem catholicam conuertere. Pœnis
autem, & afflictionibus vrgentibus sæpe (vt experientia
compertum est) hæretici ad fidem catholicam con-
uert

A uertũtur. Bonum igitur & optimum est pœnis & afflictionibus hæreticos punire, vt illis vrgentibus fidem, quam semel in baptismo susceperunt tueri cogantur. Nam (vt optime quidã dixit) felix necessitas, quæ nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominẽ ex aqua profunda, in quam se volens ad mortem proiecerat, contra illius voluntatem extraheret ad vitã, benefaceret: & si illum cùm posset, qualibet etiam maxima adhibita violẽtia, à morte eripere negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (vt Symmachus Papa ait) non est grandis differentia, an lethum inferas, vel admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit non excludit. Multo ergo melius facit iudex, cui ad malefactorum vindictam data est à Deo potestas, si hæreticos vt ad fidem catholicam conuertantur per pœnas quamlibet duras cogit. Is enim animam eripit à morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quanto anima multis interuallis corpus antecedit. Hanc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: quoniam vehementer meo iudicio aduersarios vrget, vt clarior illa euadat, operæpre- *Symmac. papa.*
B cium fore existimaui illam variis exemplis & similitudinibus cõfirmare, quæ Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit: Molestus est enim (inquit ille) medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo: sed ambo dirigendo. Si autẽ illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus & mulus, quibus non est intellectus, morsibus, & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda vulnera contrectãtur, & cum inter dentes eorum & calces sæpe homines periclitentur, & aliquando vexentur, non tamen eos deserunt, donec per dolores & molestias medicinales reuocent ad salutem: quanto magis homo ab homine, & frater à fratre: ne in æternum pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstabatur beneficium, quando se persecutionem perpeti querebatur? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamilias se habet erga familiam suam, ita Rex, aut sacerdos, aut quiuis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam sibi subiectam. Hoc enim docet beatus Augustinus *August.*

super Psalmum quinquagesimum, vbi patremfamilias allo- C
August. quens, hæc ait, Quomodo ad nos pertinet vobis loqui in ecclesia, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his, qui vobis subditi sunt. Hæc ille. At paterfamilias tenetur filios, & reliquos sibi subditos verbo, & flagellis corripere, vt vel sic sapientiores fiãt, & à malo ad bonum conuerti coguntur. Propter quòd Salomon ait, qui parcit virgæ, odit filium suum. Ex quibus
Prou.29 aperte colligitur, vt Rex hæreticum hominem verbis, & flagellis corripere teneatur, vt vel sic illum ad fidem catholicam, quam in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non est charitate amator: sed contra charitatem Osor hæretici merito censebitur. Nam (vt recte Salomon ait) meliora sunt vulnera diligentis, quàm frau-
Prou.27 dulenta oscula odientis. Denique (vt huic primæ causæ punitionis malorum finem imponamus) si ad emẽdationem malorum procurandam bonum est vt mali puniantur, consequens est vt tanto melior sit peccatoris alicuius punitio, quanto peius est peccatum quod ille commisit. Quia quanto peius est peccatum, tanto melior erit illius emendatio: & per consequens tanto melior (modo cætera sint paria) D
erit punitio quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimen hæresis (vt supra docuimus) est pessimum. Optima est ergo hæretici punitio, quæ illum ad hæresis reuocationem & abiurationem faciendam quodã modo cogit. Secunda causa, propter quam bonum est, & necessarium malefactores punire est publica, & communis totius reipublicæ vtilitas, vt videlicet cæteris, qui tales punitiones conspiciunt, incutiatur timor, qui eos à malo auer-
Horat. tere cogat. Nam (vt egregius poëta ait) oderunt peccare mali formidine pœnæ. Postquam autem peccatores timore pœnæ ducunt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex consuetudine paulatim dul-
August. cescit. Vnde August. super Psal. 127. Cum per timorem gehennæ continet se homo à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & incipit timor excludi à charitate, & succedit timor castus, quo timemus ne tardet, ne discedat ne eo careamus. Ille vtilis: sed non permanet in æternum, vt iste. Hæc Augustinus. Quapropter Christus saluator noster sæpe peccatoribus durum Dei iudicium,

A dicium, vt inferni pœnas minatus eſt, vt per timorem gehennæ illos à peccatis reuocaret ad pœnitentiam. Licet enim meliores ſint qui amore ducuntur, plures tamen ſunt qui à timore coguntur ad bonum, & hi non mali. Nam timor Domini initium eſt ſapientiæ, & viam parat ad charitatem. Propter hanc cauſam Paulus Timotheo ſcribens, ait: Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnæ homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc cauſam iubet, vt publice peccãtes coram omnibus arguat, vt aliquorum punitio multos à malo deterreat. Si autem publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde præſtaretur occaſio ad quæcunque facinora committenda. Facilitas ſiquidem veniæ incentiuum præbet delinquendi. Et ſapientiſsimus Salomon ait: Etenim quia non profertur cito contra malos ſententia abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Propter hanc cauſam Ariſtot. x. Ethico. cap. ix. cenſet iuſtum eſſe, vt legum tranſgreſſoribus pœnæ aliquæ ſtatuantur à republica, quatenus per illarum metum homines ad legum obſeruantiam cogan-

Pſal. 110
1. Timo. 5
Eccle. 8

B tur. Multitudo (inquit ille) neceſsitati potius, quàm rationi, & pœnis, quàm honeſtati paret. Idcirco ſunt, qui legumlatores oportere cenſent ad virtutem inuitare, ac prouocare honeſtatis gratia, propterea quòd ij qui probi ſunt, ob conſuetudinem præcipue obtemperabunt: aduerſus autem inobedientes, & hebetiores ingenio, caſtigationes, pœnáſque inſtituere, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt extrudere, atque exterminare. Probum enim hominem & ad honeſtatem viuentem, rationi obtemperaturum eſſe inquiunt: improbum vero voluptatem affectantem dolore afficiendum eſſe perinde atque iumentum. Hactenus Ariſtoteles. Ex hac ſecunda iuſtæ punitionis cauſa apertiſsime colligimus, bonum eſſe & neceſſarium hæreticos punire, ne illorum impunitas aliis anſam præbeat, quaſcunque voluerint hæreſes publice prædicare & docere. Hoc enim manifeſta experientia compertum eſt, prouincias illas, in quibus ſeuera contra hæreticos viget iuſtitia, multo plus ab hæreſibus eſſe purgatas, quàm illæ in quibus effrænata eſt omnibus conceſſa licentia docendi & prædicandi quidquid libuerit. Huius rei teſtis fidelisſimus eſt noſtra Hiſpania,

Ariſtot.

ad quam propter verbum disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticos vigentem, vix vllus est ausus accedere ad Lutheranam sectam prædicandam aut docendam, quamuis multi ex hac pestifera factione per reliquas ferè omnes Christiani orbis prouincias peruagentur. Si vel mediocri aliquo disciplinæ rigore aduersus hæreticos vsa fuisset Germania, nec tantum fidei catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tam molestam, & tam periculosam hæreticorum infestationem pateretur, sicut nunc patitur, Quia illorum effrontem, & nimis effrænatam audaciam timor duræ punitionis repressisset. Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emendati non fuissent, hoc saltem non spernendum commodum inde hausisset Germania, quòd suæ hæreseos virus, quod mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic non tantus populus fuisset illorum pestifera doctrina infectus. Merito igitur sapientissimus Salomon ait: Virga, atque correctio tribuit sapientiam, puer autem qui dimittitur voluntati suæ confundit matrem suam. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus in commentarijs super prouerbia ait: Puer nanque, quem frequentissime corripiendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiæ, detrahentibus his qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrem suam confundit: quia suæ dimissus est voluntati, qui si virga, & correctione fuisset eruditus, accepisset ab ea (vt Salomon ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissime colligimus, aut nullũ quamlibet sceleratum hominem esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum: quia bonum est, hæretici sicut cuiuslibet alterius peccatoris emendationem per pœnas procurare, & bonum est timorem aliis incutere, ne hæreseos venenum, quo populus infici possit, passim coram illo euomere audeant. Si is qui in rempublicam peccat, merito puniri potest, consequens est vt hæreticus etiam iustissime puniatur: quia hæreticus etiam in rempublicam peccat. Vnde piissimus Imperator Theodosius in l. Manichæos. C. de hæreticis. ait: Quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Præterea si Rex,

Marginal notes: Prou, 29 — Hierony, — C — D

A si Rex, aut Episcopus, aut quæuis alia publica potestas valet punire peccantes in proximum & in rempublicam, consequens est & necessarium, vt multo magis punire valeat eos qui peccant in Deum & in ecclesiam. Quia multo grauius hi quàm illi peccant, & ob hoc multo etiam grauius puniri debent. Nam (vt in primo libro Regum ait Eli sacerdos) si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hæretici autem, quia contra ecclesiæ catholicæ doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiam ipsam errare. Qui autem ecclesiam credit errare necessarium est, quòd credat, aut Deũ errare, à quo illa regitur & docetur, aut Deum ecclesiam suam sic deseruisse, vt illam nec regere, nec docere voluerit, contra id quod ipse ante sæpe promiserat. Quidquid autem horum de Deo hæretici sentiant, grauissime in illum, sic sentientes peccabunt: quia per hæc, aut Deum mendacem, aut ignorantem, aut in promissis minime fidelem faciunt. Cum igitur tam grauem iniuriam Deo inferant hæretici, oportet vt grauius illi sint puniendi, quàm si essent in hominem aliquem, aut in totam rem- 1. Reg. 2.

B publicam iniuriosi. Non enim ob aliam causam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione insectati sunt apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerunt, & illis publice detrahebant. Non persecuti sunt apostolos propter pacis turbationem, aut propter reipublicæ proditionem, aut propter quæuis alia crimina. Quoniam apostoli fuerunt viri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes omnibus benefici. Nihil bono statui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus vnquam obiectum est: sed duntaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsáque vilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquam suorum falsorum deorum zelatores, in eorum vindictam exarserunt. Putabant quidem & merito, peccata in Deum multo grauius esse punienda, quàm peccata in hominem. Ob quam causam non dubito illos, si verum Deum cognouissent, multo acerbius in hæreticorum punitionem fuisse exarsuros, quàm tunc in apostolos seuierunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens potestatem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea quæ ad pacis, &

tranquillitatis obseruationem sunt necessaria. Si quis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatem punire. Nihil est autem quod magis ecclesiæ pacem, & vnitatem tollat, quàm hæreis. Quia per illam quisque hæreticus se à fidei vnitate separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dicuntur schismatici, hoc est, diuisores: quia fidei & ecclesiæ vnitatem diuidunt. Iuste igitur hæretici puniuntur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Deinde Paulus (vt ipse testatur) in promptu habebat vlcisci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit vlcisci hæreticorum inobedientiam & rebellionem, qui improba quadam & pertinaci audacia contra ecclesiæ doctrinã insurgunt, & illius verissimis dictis obedire contemnunt? Insuper hæretici (vt Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eorum, vt cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat & deuorat, & maculat mentes eorum, qui illos audiunt & cum illis versantur. Ne igitur licentiosa impunitate audaciores facti amplius grassentur, & magis quotidie noceant, bonum est duris illos pœnis reprimere, vt metu pœnarũ exterriti nocere desinant. Accedit ad hæc totius catholicæ ecclesiæ consensus, quæ à multis retroactis seculis hæreticos puniendos esse censuit, vt per pœnas illos sapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret. Paulus vas electionis quendam pseudoprophetam cæcitate percussit, eo quòd Sergium Paulum proconsulem auertere quærebat à fide. Nam (vt apostolorũ narrat historia) Paulus plenus spiritus sancto intuens in pseudoprophetam dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ non desinis subuertere vias Domini rectas, & nunc ecce, manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem vsque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumiens quærebat qui ei manum daret. Si tanta seueritate vsus est Paulus in pseudoprophetam, eo quòd proconsulem quærebat auertere à fide, credendum est illum multo maiore seueritate fuisse vsurum contra Lutherum, & alios huius temporis hæreticos, qui non solũ vnum proconsulem: sed multos proconsules, Duces, Marchiones, Episcopos, Archiepiscopos, multas ciuitates, multásque prouin

[Margin notes: 2. Cor. 10 (beside "cis ecclesiasticæ turbatores"); 2. Tit. 2 (beside "temnunt"); Act. 13 (beside "cto intuens"); C (top right); D (right, beside "sinant")]

A prouincias auerterũt à fide. Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelasius Papa Manichæos in vrbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hispaniarum Rex olim Arrianos omnes in Hispania existentes militia priuauit. Nec vllum liberi hominis munus illos obire permisit. Imperatores Theodosius, & Martianus varias contra hæreticos statuerunt pœnas quæ habentur in codice Iustiniano titul. de hæretic. Constat iam apertissime (vt opinor) maxime illos errare, qui pro hæreticorum impunitate contendunt: & ipsis hæreticis, quibus impunitatem optant, esse multo peiores: quia ansam illis præbent, vt omnes, quas velint hæreses libere prædicent, & doceant. Vnde beatus Grægorius exponens illud Iob, quod de diabolo sub nomine Behemoth loquitur dicens: Protegunt vmbræ vmbram eius, sic ait: Vmbræ quippe sunt diaboli, omnes iniqui qui dum imitationi iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem vmbræ eius sunt pluraliter reprobi, ita singulariter vmbra eius est, vnusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradi-
B cunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, vmbra behemoth istius, vmbram eius protegunt: quia peccatores quique in quo sibi male sunt conscij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbræ vmbram eius protegunt, dum nequissimorum facta, nequiores peruersis patrociniis tuentur. Et paucis interpositis subdit: sic fit, vt summa criminum dum defenditur, augeatur: & vniuscuiusque nequitia eo sit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quique, seu extra, seu intra sanctam ecclesiam esse videantur, tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patroni vitiorum. Hactenus Gregori.

Innocen. primus *Gelas.* *Recha.* *Theodo.* *Martia.* *Grego.* *Iob. 40*

Respondetur obiectionibus eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. CAP. IIII.

Vlx vllum est tam apertum mendacium, quod non possit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadam

veritatis imagine adumbrari. Sic etiam non desunt his, qui C
hęreticos impunitos esse volunt, argumenta quædã quamuis falsa, quibus suum errorem aliquo veritatis colore aliis suadere conantur. Vt igitur catholica veritas clarior, & firmior maneat, opus est eorum obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus catholicam veritatem oppugnãt prorsus euertere. Primo ergo obiiciunt, Deo non placere coacta seruitia: sed voluntarie esse illi sacrificandum, atq; inde colligunt neminem ad fidem, aut aliquod aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (vt aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam potest cõsequi vtilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere
2.Corin.9 præmium. Nam apostolus cum Corinthios ad eleemosynas hortaretur, ait: Vnusquisque det prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quod qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum. Huic obiectioni respondet beatus Augustinus sic inquiens: Si voluntas
Augusti. mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum nõ solum verbis corripere: sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam D
Pro.13 disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit: Tu percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si autem mala voluntas suæ semper permittenda est libertati, quare corripiunter negligêntes pa-
Eze.24 stores, & dicitur eis: Errantem non reuocastis, perditum non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displiceamus: quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monentis, si vos ad ouile eius redire cogamus, quàm consentiamus voluntati errantium, vt perire vos permittamus. Hæc Augustinus. Et ponuntur hæc verba in capit. displicet. xxiij. q. iiij. Sed quia in his verbis Augustinus absolute, & sine vlla distinctione videtur, vt omnis sine vllo discrimine posit ad quodlibet bonum cogi, ne quis ex verbis illius male intellectis decipiatur, admonere decreui lectorem, vt intelligat non omnes iuste posse cogi ad fidem: sed consyderandam esse illius, qui cogitur qualitatem. Si quis nunquam fidem Christi su-
scepit

C A ſcepit in baptiſmo, ſicut ſunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non eſt minis, & terroribus compellendus ad fidem: quia credere voluntatis eſt. Si quis vero fidem iam ſemel in baptiſmo ſuſcepit, & poſtea eam deſeruit, quemadmodum apoſtatæ,& reliqui hæretici faciunt, is merito compellendus eſt, vt fidem quam ſemel ſuſcepit, teneat. Ratio autem huius diſcriminis eſt: quia iure naturæ quiſque obligatur, vt quod ſemel promiſit, reddat: & ſic ex eodem iure oritur, vt poteſtas publica poſsit illum cogere ad promiſſa ſeruando. Licet enim cuique liberum ſit aliquid promittere, vel non promittere: tamen poſtquam illud promiſit, iam non eſt in eius poteſtate ſeruare promiſſum, vel non ſeruare. Nam per promiſsionem ſuam ſe ſubdidit poteſtati publicæ, vt poſsit ab ea ad ſeruandum promiſſum compelli. Idem prorſus dicendum eſt de voto,& redditione voti. Vouere ſiquidem libertatis eſt, reddere autem neceſsitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterum vero iuſte quiſque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cæteris infidelibus liberum eſt fidem velle ſuſcipere, vel non ſuſcipere. Liberum dico non quidem ab beatitudinem conſequendam: ita vt ſine fide poſsint vi-
D B tam conſequi ſempiternam ſicut cum ea: ſed liberum dico, quo ad publicam humanam poteſtatem: ſed quia non ſunt in hoc publicæ poteſtati ſubiecti, vt poſsint ad fidem catholicam ſuſcipiendam compelli. Poſtquam autem iam fidem in baptiſmo ſuſceperunt: quia tunc ſe illam in poſterum ſeruaturos promiſerunt, merito ad id, quod ſuſceperunt tenendum,& quod promiſerunt ſeruandum, compelli poſſunt. Hæc noſtra ſententia confirmatur authoritate cōcilij Toletani quarti quod in capite ſuorum decretorum lvj. poſtquam definierat Iudæos & Sarracenos non eſſe ad fidem catholicam cogẽdos ita ait. Qui autem iam pridem ad Chriſtianitatem venire coacti ſunt, ſicut factum eſt temporibus religioſiſsimi Principis Siſebuti: quia iam conſtat eos ſacramentis diuinis aſſociatos, & baptiſmi gratiam ſuſcepiſſe & chriſmate vnctos eſſe, & corporis & ſanguinis domini extitiſſe participes: oportet, vt fidem, quam etiam vi, vel neceſsitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen domini blaſphemetur, & fides quam ſuſceperunt, vilis ac contemptibilis habeatur. Hæc conciliũ Toletanum. Quæ

verba habentur in volumine decretorum in cap. de Iudęis. C
xlv. dist. Ex quibus verbis clarissime patet hęreticos esse ad fidem catholicam, quam deseruerunt, cogendos. Quod autem obiiciunt, neminem esse cogendum ad id, ad quod inutili cogitur, fateor. Sed nũquid hæreticus inutiliter cogitur ad fidẽ suscipiendã? Minime. Quia multiplex ex hac compulsione succedit vtilitas. Prima est ipsius hęretici emendatio: quæ ex punitione facile oriri potest: quoniam sæpe aliquid timore incipitur, & tandem perfecto amore finitur, &
1. Ioan. 4 tunc vt beatus Ioannes in sua j. Canonica epistola ait) perfecta charitas foras mittit timorem. Sed obiiciũt multis ista nõ prodesse: sed per tales pœnas multos fictos Christianos fieri, qui etsi publice se dicãt fidẽ tenere, mẽte tamẽ negãt. Huic obiectioni ego iuxta beatum Augustinum respõdeo quod non ideo contẽnenda est medicina: quia aliquorũ insanabilis pestilẽtia per illam nõ sanatur. Non est enim vitium medicinę, sed morbi, cum ea, quę aliis morbis medicina succurrit alicui eiusdẽ generis morbo nõ medetur. Deinde etiã si aliquibus huiusmodi cõpulsio ad salutem nõ profit, non tamen ideo inutilis censenda est: quia tunc publica consideranda vtilitas, quæ multo maior est, quam priuata. D
Nam per talem punitionem cohibentur hæretici, ne suas hæreses publice prædicent, & doceant: & sic sua pistifera doctrina totam rem publicam inficiant. Magna siquidem est totius reip. vtilitas, si illa à pestiferis hæreticorũ doctrinis immaculata custodiatur. Vnde colligimus melius esse, hoc est, minus malum occultos hęreticos tolerare, quàm publicos permittere: quia hi per effrænatã, licentiosámq; audaciam multo nocẽtiores fiũt, quàm illi, qui timore pœnæ veluti fræno quodam cohibiti, in publicum prodire nõ audent. Secundo sic arguunt: Hæretici verbis, & rationibus conuincendi sunt, non sunt ergo pœnis, & afflictionibus ad fidem cogendi. Consequentiam dicunt esse notã, & assumptum probant: quia beatus Petrus docet debere non om-
1. Pet. 3 nes esse paratos reddere rationẽ omni poscenti de ea, quæ in nobis est fide. Fateor quidem (& hoc ipsum iam supra docui) bonum esse prius hæreticos verbis admonere, rationibus illos iuxta cuiusque hæretici conditionem applicandis, de sua hæresi conuincere: sed quia multi sunt adeo pertinaces, & indurati, vt citius frangantur, quàm emendentur

A tur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: Qui blando verbo (inquit ille) castigatur, & non corrigitur, necesse est, vt acrius arguatur. Cum dolore ascindenda sunt, quæ leniter sanari non possunt. Hæc ille. Pastor, qui videt lupum inuadentem gregem ouium, vocibus primo contra illum clamat, vt vel sic illum à grege arceat: & si vocibus illum minime deterreri cōspicit baculo, & funda, & gladio, & sagitta si opus est, illū aggreditur, vt à grege propellat, & sic oues illæsas custodiat. Pastores sunt ecclesiæ Prælati, qui vigilant per subditos, tanquam super oues sibi commissas, pro quibus sunt Deo reddituri rationem. Lupi autem, qui his ouibus maxime nocent, hæretici sunt, de quibus saluator noster apud Matthæum ait: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus apostolorum, hæreticos appellauit lupos sic inquiens: Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Ne igitur hæretici aliis noceant, oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis, & fustibus percutere, si admonitione blanda non compescuntur. Coguntur medici multas, & varias perquirere medicinas cum vident vsitata, & communia remedia non proficere, & quo magis incrudescunt morbi, eo efficaciora sunt quærēda antidota, quę illos ab humano corpore citius & melius propellere valeant. Bonum certe & optimum salutis mendicamen circa hęreticos ad fidem reducendos est lenitas, & mansuetudo, per verba monitoria, & sermonum blanditias. Cum vero hoc pharmacum ob induratam hæreticorum malitiam nihil illis prodesse cognoscitur, debent hi, quibus talium morborum est cura commissa, asperioribus in illos, & acerbioribus vti medicamentis. Nam dominus, & redemptor noster Iesus Christus totius lenitatis & mansuetudinis exemplar, facto ex funiculis flagellos numularios omnes è templo eiecit, oues quoque, & boues eorum, æs illorum effudit, & mēsas subuertit. Si hoc numulariis fecit, multo acerbiorē se hęreticis præstitisset: quoniā multo grauius hęreticorū, quā numulariorū est peccatū, & multo plus hęretici, quàm numularij ecclesię nocere possunt. Tertio sic arguūt hi, qui pro hęreticorum impunitate cōtendunt. Perfecta viuendi forma, quam christiani omnes

Isidor. Mat. 7 Act. 20 B Ioan. 2

omnes tenere debent, in sacro euangelio, & in Pauli, & cæterorum apostolorũ epistolis plenissime continetur. Euangelium autem apostolorum epistolæ non docent christianos debere Principum fauorem contra hæreticos implorare, neque Principes debere molestiam aliquã hæreticis inferre: ergo Principes, qui hæreticos puniunt, & qui ad hãc punitionem Principum fauorem implorãt, contra Christi, & apostolorum doctrinam faciunt. Huic obiectioni dupliciter respondeo. Primo quidem nego nullam esse in sacro euãgelio, & in Apostolorum epistolis, de hæreticorum punitione doctrinam. Nam Christus saluator noster de fratre peccatore reprehenso, & non emendato loquens, apud Matt. ait: Si ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus. Et paulo ante in eo cap. dixit: Væ homini illi, per quem scandalum venit: expedit enim ei, vt suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in profundũ maris. At nulli sunt, per quos grauius nascatur scandalum, quàm per hæreticos: expediens igitur est, vt suspendatur mola asinaria ad collũ eius, & demergatur in profundum maris. Et Paulus Apostolus præcepit hęreticum hominem semel, & iterum admonitum fore ab hominum consortio deuitandum. Et Galatis scribens satis aperte insinuat hæreticos ab hominum cõmunione propellendos, sic inquiens: Vtinam abscindantur qui vos conturbant. Nulli autẽ sunt qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles excitent, quàm hæretici: qui nouas quotidie fingũt doctrinas, quibus Dei populum ab vnitate fidei separare contendunt. Deinde & si in sacro euangelio, aut Apostolorum catholicis epistolis nulla de hæreticorum punitione reperiretur aperta doctrina, nõ tamen ideo consequens est illorũ punitionẽ non esse iustam. Quoniã tunc consulto, & ex industria, hæreticorum punitio tacita fuit ne fides sacri euangelij humanæ tribueretur potentiæ. Nam cum ea, quę fide creduntur, omnem humanum superent intellectũ, oportebat fidem euangelij diuinæ ascribere virtuti, & non humanæ sapientiæ, aut potentiæ. Propter hoc Christus saluator noster primos discipulos suos, per quos fides euangelij prædicanda erat, non sumpsit philosophos, aut alios viros doctos: sed simplices, & idiotas, & prorsus illiteratos. Ita etiam ne eadem fides humanæ imputaretur potẽtiæ oportuit

Margin notes: Mat. 18 — Titum 3 — Gal. 5

A tuit fidem hanc non per Imperatores, aut Reges, aut duces, aut quoslibet alios mundi potentes: sed per homines pauperes,& infirmos,& impotentes per totum orbem prędicari. Postquam autem iam semel per totum orbem fides euangelij fuerat prædicata,& Principes terræ viuificæ crucis vexillum portantes sub Christi nomine militare cœperunt,& diademata Regum obedientiæ fidei se subsiderent, iam tunc oportuit,ipsam fidem contra hæreticos, acerbissimos eiusdem fidei hostes, regum & Principum armis foueri,& eorum authoritate,& maiestate cõsolidari. Quemadmodum enim olim Dauid licet Rex erat, & ex mandato Dei per Samuelem prophetam vnctus,patiẽter expectauit,& mansuete cum Saule egit,donec Deus Saulẽ de medio sustulit,quo è vita sublato regalia omnia exercuit, sic etiam ecclesia non est à principio potestate gladij materialis in suos subditos vsa: sed cum omni mansuetudine expectauit,donec Deus iugo suo colla Regum terræ subderet. Quarto argumentantur contra nos ab exemplo apostolorum,& aliorum ecclesiæ procerũ,qui in principio nascentis ecclesiæ,fidem catholicam verbo,& exemplo perfectissime docuerunt. Illi enim (quamuis multi tunc erant hæretici,videlicet Simon Magus, Menander, Saturninus, Cerdon,Ebion,Cerinthus,Martion,Valentinus,aliiq; plures,quos enumerare non est opus)nunquam tamen leguntur Principum terræ fauorem,aut auxilium contra hæreticos implorasse,neq; ab illis petiisse,vt hæreticos pœna aliqua punirẽt,qua illos ad catholicam fidem redire compellerent. Non licet igitur christianis nunc fauore Principum hæreticos persequi,alioquin discedent longissime ab Apostolorum imitatione,quod maxime reprobandũ est. Hanc obiectionem(vt testatur Aug.super Ioannem)opposuerunt Donatistæ hæretici contra catholicos,qui Principum fauore iam tunc hæreticos persequebantur. Sed hanc obiectionem facile refellit beatus August.dicens, quòd in principio nascentis ecclesiæ ideo Apostoli, & eorum successores non petierunt Principum fauorem contra hæreticos: quia nullus tunc Imperator,aut Rex obediat Euangelio,nullus tunc fidem Christi redemptoris nostri susceperat. Sub illis quidem temporibus Principes Romani fuere Nero, Domitianus,Traianus, Decius, & alij similes crudeles tyranni,

2. Reg. 2

B

ni, qui omnes fidem catholicam acerbissime sunt persecu- C
ti. Nondum tunc impletum fuerat, quod Spiritus sanctus
Psal. 2 per os Dauid prædixerat. Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terrã. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et iterum: Et adorabunt eum omnes
Psal. 71 reges terræ: omnes gentes seruient ei. Quomodo Apostoli, & qui illos proxime sunt secuti, fauorē, & auxilium tūc peterent ab illis, quos sciebant esse fidei christianæ apertissimos hostes? Non enim tam stupidi, & dementes erãt Apostoli: vt ab his, quos optime nouerãt, fidem catholicam ardentissime persequi, fauorem pro eiusdem fidei tutela contra hæreticos peterēt. Quod ergo Apostoli, & illorũ proxime vicini, non petierunt fauorem Principum contra hæreticos, non fuit quia hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatorum nondum seruiebat Euangelio. Postquam autem Imperatores sacro baptismate sunt abluti, & Christo nomina dederunt, & de eius nomine gloriari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam à magno Constantino viri catholici in concilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hæreticos D
extirpare, quorum petitioni piissimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrium cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilij nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione omnium bonorum suorum: priuauítque illos omni hæreditaria successione. Horum exempla sequuti alij Imperatores, & Reges Christiani, varias successu temporum contra hæreticos leges ediderunt: vt per legum seueritatem, insanam hæreticorum audaciam compescerent. Hac etiam de causa (vt Augustinus ait) cum multi ex septuaginta discipulis à Domino, & saluatore nostro discessissent, & arbitrio suæ malæ, & impiæ discessionis ille eos permisisset, cæteris duodecim, qui permanserant dixit: Nunquid & vos vultis
Ioan. 6 abire? Hoc quidem tūc saluator noster fecit: quia quamuis magnam haberet tunc etiam potestatem, qua vti potuisset illos puniendo, & compescendo, prius tamen elegit commendare humilitatem. Tunc enim spretus erat Christus, & nondum adorabãt illum Reges terræ, neque gentes ser-
Psal. 71 uiebant ei, quemadmodum de illo propheta Regius prædixerat.

A dixerat. Quæ prophetia quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore vtitur potestate, vt non solum inuitet: sed etiam compellat ad bonum. Nam homo ille, qui cœnam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam inuitati fuerant, venire recusassent, ait seruo. Exi cito in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Domine factum est, vt imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea. De his qui primo venerant, dictũ est: Introduc eos. De posterioribus vero dictum est compelle eos intrare. Quod primis dictum est, ad illa tempora referri debet, in quibus fidem catholicam Reges, & Principes terræ nondum susceperant. Tunc enim quilibet arbitrio suæ voluntatis dimittebatur. Quod posterioribus dictum est, posteriora respicit tempora, quando gladius Regum, & Imperatorum seruire cœpit Euangelio. Et in his temporibus, non solum inuitari debent hæretici: sed compelli, vt fidem catholicã, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiam, & ore confiteantur ad salutem. Luc. 14

B *De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiscatione.* CAP. V.

OStendimus iam manifestissimis (vt opinor) argumentis iustam, & necessariã esse hæreticorum punitionem, superest vt pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, & merito illas esse decretas conuincamus, vt vel sic obmutescere faciamus impudentem quorundam hominum audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduersus hæreticos seueritate notant. Multæ, & variæ sunt pœnæ, quibus ecclesiasticæ sanctiones, Imperatorúmque leges hæreticos plecti iubent. Quædam enim sunt spirituales pœnæ, quæ animam solam respiciunt. Aliæ sunt corporales, quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicemus, & primo de corporalibus, postea vero de spiritualibus pœnis differemus. Inter corporales pœnas, vna & quę non parum hæreticos vexat, est bonorum omnium proscriptio,

ſcriptio,& confiſcatio. Nam qui hæreticus eſt, ipſo iure o- C
mnium bonorum ſuorum dominio priuatur, & in eius locum fiſcus ſubrogatur,ſi hæreticus eſt ſecularis, & in terris dominorum ſeculariũ. Si vero hæreticus eſt ſecularis in terris ecclesiæ, aut eſt clericus, bona eius applicãtur fiſco ecclesiæ: niſi clericorum bona eſſent eccleſiæ, vel ipſi haberẽt ſtipendiũ ab eccleſia, quia applicabuntur eccleſiæ, cuius erãt, vel à qua ſtipendium acceperant. cap. excommunicamus, §. damnati. extra de hæreticis. Iuſta quidem pœna, & merito contra tam graue ſcelus ſtatuta, vt huius tam acerbæ pœnæ metu, hæretici ſuas hæreſes aliis palàm facere reformident. Diuitiarum ſiquidem cupido, & amor multorum animos adeo vehementer percellit, vt pro illarum tutela nullum prætermittant laborem, nihilque intentatum relinquant, etiam ſi pro illarum conſeruatione oporteat periculo ſe exponere mortis. Quantus autem eſt diuitiarum amor, tanta inde ſuccedit lætitia, & voluptas cum poſsidentur, & tantus dolor cum amittuntur, poſtquam fuerant ſemel poſſeſſæ. Aequa enim lance penſantur odium & amor: gaudium & dolor: lætitia & triſtitia. Quantum quiſque rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius præſentia, tantum habet exoſam eiuſdem rei priuationem, dolet, D
& triſtatur ex ea. Et hinc euenit, vt quotquot diuitias ardenter amãt, ſuſpicioſi reddantur & timidi. In omni ſiquidem negotio formidoloſior eſt diues, quàm pauper, cautius munit ædes furũ metu. Metuit tẽpeſtates propter frumẽta, quæ habet in agris, & propter merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortaſſe illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne vi aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcius conuiciatur metu mulctæ. Omnia deniq; circumſpectius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potiſsimum diuitibus ſtrui ſolet: quoniam habent, quod illis auferri poſsit. Ob hanc cauſam ſapientes legum latores cum leges aliquas condiderunt, quas ſumme obſeruatas eſſe cupiebant, aliquam pecuniæ mulctam earundem legum tranſgreſſoribus ſtatuerunt, vt metu mulctæ pecuniæ homines ab illarum legũ tranſ-
Solon. greſsione deterrerent. Solon, qui nunc inter ſeptem Græciæ ſapientes numeratus eſt aliquibus earum legum, quas Athenienſibus dedit, quo melius obſeruarentur, certam
aliquam

A aliquam pecuniæ mulctam adiecit. Nam (vt Plutarchus in vita Solonis refert) si quis sacris in locis, vel in iudicio, vel apud magistratus, aut cum certaminum spectaculum instaret, in viuum aliquem esset maledictis inuectus, eum quinque drachmis mulctari, quarum tres, ille, qui fuisset iniuria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Si quis etiam raptæ liberæ mulieri vim intulisset, eum decem drachmis mulctari præcepit. In Romano autem imperio multæ, & variæ sunt leges, quæ aliquorum scelerum patratoribus aliquam certam pecuniæ pœnam decernunt. Multæ etiam sunt aliæ, quæ propter grauiora alia scelera, eos, qui illa perpetrarūt, omnium bonorum dominio, & possessione priuant. Si quis enim crimine læsæ maiestatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorum suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. Quæ pœna adeo vim suam, & potestatem extendit, vt etiam valeat post mortem. Quoniam, & si reus non fuerit de hoc crimine accusatus in via, potest post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repetentur ab his qui possident. Sic enim sancitum est in l. pen. & B vlt. eod. tit. Falsarij monetę eo ipso omnium bonorum suorum possessionem amittunt. l. pen. C. de falsa moneta. Bona contrahentis incestas nuptias, fisco sunt iure ipso applicata, vt patet in authent. incestas. C. de incestis, & inutilibus nuptiis. Raptor ingenuæ mulieris, siue illa virgo tunc fuerit, siue desponsata siue vidua, & qui illum comitatus est in inuasione, & rapina, omnium bonorum suorum dominio priuatur, & bona eius ipsi raptæ applicantur. l. vnica. §. & siquidem. C. de raptu virginum. Omitto alia municipalia iura, quæ cum multa & varia sint, vix tamen vllum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coërcenda certam aliquam pecunię mulctam non statuerit, his qui talia crimina commisissent. Si in his omnibus, atque aliis id genus legibus, quæ communi totius populi consensu probatæ sunt alicuius, certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonorum priuatio, ad crimina talia coërcenda iuste decreta esse dicitur, multo iustius est, vt hæretici, quorum multo grauius est, quàm aliorum peccatum, omnium bonorum suorum proscriptione cohibeantur. Nam (vt optime dicitur in l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe gra-

Plutarc.

uius est æternam, quàm temporalem offendere Maiestatem. Ex quo apertissime colligitur, vt multo etiam iustius sit hæreticos: quoniam diuinam offendunt Maiestatem, omnium bonorum proscriptione punire, quàm eos, qui humanam Maiestatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, si falsarij monetæ iuste omnium bonorum suorum dominio priuantur, multo iustius est, vt consimili pœna feriantur hæretici, qui multo peiores falsarij sunt, quàm illi. Quia hæretici falsa, & erronea dogmata pro veris disseminant, & sacram scripturam ad falsum, & longe à Dei spiritu alienum detorquent sensum. Nónne multò pretiosior est scriptura sacra, quàm quæuis, & quantalibet mundi pecunia? Multo ergo malignior est, qui scripturam sacram falsificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quàm qui falsam cudit pecuniam. Quo fit, vt multo etiam grauius sit puniendus. Præterea iustum est, vt pœna respondeat culpæ, & in eo quisque puniatur, in quo peccauit, aut in eo vnde peccati sumpsit occasionem. Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiæ probat iustas fuisse plagas, quibus Deus Aegyptios idololatras afflixit, sic inquiens: Quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam, vt scirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solum læsura poterat illos exterminare: sed & aspectus præ timore occidere. Nam & sine his vno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Hactenus Salomon in sapientia. In quibus verbis id aduertendum est, quod ait: Deum per Muscas, & cyniphes, & locustas Aegyptios puniuisse, non quod aliæ illi defuerint pœnæ, quibus illos affligere potuisset: sed quia nulla erat culpæ conuenientior, vt in ipsis animalibus punirentur, quæ illi maximo venerabantur honore. Ex hoc eodem argumenta

Sap. 11

C D

A menta colligimus, vt licet ſint aliæ multæ pœnæ, quibus hæretici poſſunt puniri, omnium tamen bonorum ſuorum proſcriptione iuſte plectantur, vt in eo puniantur, quod illis præbuit ſuæ hæreſis occaſionem. Nam inter multas hæreſum cauſas, vna, & non parua eſt (vt lib.iij.c.j. oſtendemus) auaritia, quæ portam latiſsimam ad hæreſes introducendas aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheum epiſtola ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionẽ. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt, à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Et in epiſtola ad Coloſſenſes, auaritiam dicit eſſe idolorum ſeruitutem. Hoc etiam docuit ſaluator noſter apud Matthæum in parabola illa nuptiarum, quas Rex quidam filio ſuo fecit, & miſit ſeruum ſuum vocare inuitatos ad illas, & noluerunt venire. Ex illis autem, qui venire neglexerunt, fuit vnus, qui abiit in negociationem ſuam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirendis negociationi operam dabat, & ideo hanc gaudio nuptiarum prætulit. Nuptiæ, quas Rex filio ſuo facit iuxta omnium ſacrorum doctorum interpre-

1.Tim.6 *Coloſſen.3* *Mat. 22*

B tationem, figuram gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per ſeruum ſuum Deus inuitat, quando per prædicatorem ſuum vocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc venire negligit, qui diuitias amat, & negociationi intẽdit. Nam qui diuitias effrænate amat, filium Dei pro nobis pauperem effectum deſpiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit, & nobis illam valde cõmendat, nullam præſtabit fidem. Hanc enim eſſe arbitror vnam ex potiſſimis cauſis, propter quam multi ex Iudæis fidem catholicam ſuſcipere recuſant: quia diuitias vehementer amant, & pro illis acquirendis vſuras exercent, quas, ſi ad fidem Euangelij conuertantur, ſciunt nõ eſſe illis permittendas. Deinde qui diuitias ardenter amat, etſi fidem ſemel iam in baptiſmo ſuſceperit, quæ illum ad credendum Euangelio cogat, quidquid tamen pro paupertatis commendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet ſenſum: quia voluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarum fauorem conuertit, & trahit. Et ſic intellectus obcæcatus pro illis ſentit, pro

illis loquitur, pro illis prædicat, & docet. Vide beatus Hieronymus exponens Psalmum 143. in illo versu: Boues eorum crassi, sic ait Vidit & Pharao in somnio boues crassos, Israelitici populi tenues sunt, Aegyptij crassi. Videtis enim magistros hæreticorum nihil aliud facere: nisi studere diuitiis. Diuitiis student & pauperem Christum contemnunt. Hæc Hieronymus. Sed præter hæc scripturarum testimonia, extant etiam non pauca exempla, quæ apertissime comprobant sæpe hæreses ex auaritia oriri. Nam (vt ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille qui super decem tribus erectus est in Regem Israel, timens, ne si populus Israel occasione adorandi verum Deum ascenderet Hierusalem, & sic conuerteretur cor populi ad Dominum suum Roboam Regem Iuda, & sic ipse Ieroboam regnum quid iam tenebat amitteret, excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit populo Israel: Nolite vltra ascendere in Hierusalem. Ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, posuitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan. Ex quo facto discimus, auaritiam ipsius Ieroboam, ipsum & totum illius regnum, non solum in hæresim: sed in apostasiam, & idololatriam proiecisse. Et hūc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in commentariis super libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipsius Ieroboam scelus. Idem etiam docet beatus Hieronym. super septimum Amos prophetæ caput. Manifesta est etiam, atque à Christo acerbe damnata hæresis illa phariseorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre, quàm illas parentibus egentibus distribuere. Hæc autem pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiam pestifera radice ortus est Græcorum error, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) docent vsuras esse licitas. Denique (vt multa alia exempla præteream) vnum solum, & alterum proferam, quæ satis erunt ad ostendendum quàm potens sit effrænata auaritia ad fidem subuertendam, & hæresim inducendam. Isidorus in lib. illustrium virorum, quem post Hieronymum, & Gennadium fecit, de Osio Cordubensi Episcopo differens, hæc, quæ sequuntur verba refert. Osius Cordubensis ecclesiæ Episcopus scripsit ad sororem de laude virginitatis epistolam pulchro, ac diserto

Marginal notes: Hierony. (beside "rum crassi"); 3. Reg. 12 (beside "re in Hierusalem"); Matt. 15 (beside "Hieronym. super"); Isidor. (beside "resim inducendam"); Osius. (beside "refert. Osius"). Margin letters: C, D.

comp

A compositam eloquio. In Sardicen. etiam concilio quamplurimas edidit sententias. Hic autem post longum senium vetustatis accersitus à Constantio Principe minisque perterritus, metuens ne senex, & dives damnaretur, vel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati consensit, cuius quidem vitam, vt meruit confestim exitus crudelissimus finiuit. Nam post impiam, vt ait quidam, Osij præuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensem vrbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Episcopum in exilium mittere: nisi tu prius eum ab episcopatu deieceris. Vt autem vidit sanctus Gregorius, quod Osius vellet dare sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre sententiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus existens, spectaculum factus sum: sed tu ipse quæso in causa tua iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem. Non ego quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit: sed vt multi à præuaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperij, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter & ceruicem, ac de sessu in terram eliditur, atq; illico spirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet esset iudex, tamen timens ne in se simile supplicium iudicaretur, prostrauit se ad pedes sancti viri, obsecrans, vt sibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quàm mandatus Imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem habens: nec in fugam versus est, neq; passus est exiliũ. Vnusquisq; enim timuit de illo vlterius iudicare. Hactenus Isidorus. Cuius verba, nec vno mutato, tam prolixe citaui: quia historiã continẽt scitu dignissimã, & exemplũ memoratu dignũ, vt aperte videãt omnes verũ esse, quod de auaritia dixit Paulus, quod illam quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Osium virũ olim illustrem,

Gregor. Eliberit.

B

& in fide catholica clarum, qui in conciliis Nicæno, & Sardicen. optime pro fide declarauerat, tandem ne diuitiis, quas iuuenis acquisierat, senex careret, in hæresim Arrianam, quam olim aperte damnauerat, lapsus est. Alterum exemplum, quod non sine graui cordis dolore referri potest, nobis hisce temporibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens ecclesiasticis viris, quòd multas possiderent diuitias, cupiensq; illas sibi vendicare, vt aliquo titulo, quamuis non vero, nec iusto id facere posset, hęresim quandam olim à Vadianis inuentam: sed ab ecclesia reiectam, & iamdiu sepultam, ab inferis suscitauit dicentem, ecclesiasticos viros non posse vllas diuitias possidere, nec agros, nec possessiones vllas: sed Christi, & apostolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari. Surrexit quidem C
Vadiani. olim hæc hæresis Vadianis illam in Aegypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theodosio seniore: sed cito periit.
Valdens. Illam longo post tempore suscitarunt Valdenses, siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem ferè tempore
Marsil. Paduan. docuit Marsilius Paduanus hoc solo nomine notus, quòd ecclesiasticos viros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex vigesimus secundus. Deinde paucis aliquot elapsis annis D
Ioannes Vuiclef. Ioannes Vuiclef, qui in verba Valdensium iurasse videtur, hunc reuocauit errorem dicens, esse contra sacram scripturam, quòd viri ecclesiastici habeant possessiones: sed hic error cum aliis multis eiusdem Ioannis Vuiclef in concilio Constantiensi sessione octaua damnatus est. Hanc tamen toties damnatam, & iamdiu sepultam hæresim ab
Luther. inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc solum natus esse videtur, vt omnium ferè veterum hæreticorum venenata dogmata reuocaret. Cum enim ille errores aliquos effundere cœpit, non statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat, & illius execrabatur errores. Vt autem fauorem populi, quem maxime optabat, sibi conciliaret versutus homo, & serpentino afflatus spiritu, modum quo id facile assequi posset, excogitauit. Ecclesiasticis viris quos optime nouerat reliquo populo esse vehementer inuisos, detrahere cœpit, dixitque nullo pacto illis licere prædia, aut agros possidere, nec vllas prorsus habere diuitias. Quia (vt ait) neq; Apostoli, quibus primo res ec-

A clesiæ succeßere, nec alij Christi saluatoris nostri discipuli, quorum locum alij inferiores parochi tenent, vlla prædia, aut agros vllos poßederunt, & si quid horum illis dabatur, vendebant & pretium ex illis acceptum aliis egentibus diuidebant. Propter hanc causam (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, nullius esse momenti ostendimus) Lutherus docuit ecclesiasticos viros esse omnium agrorum, & prædiorum, quæ poßidebant, iniustos poßeßores. Hac igitur ratione, & causa populus alioqui auaritiæ deditus facile persuasus est, vt ecclesiasticorum diuitias quas anxie cupiebat, per vim, & violentiam ab illis tanquam ab iniustis poßeßoribus raperet. Factum itaque est, vt Luthero docente, & populi auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur. Multa cœnobia, monachis inde eiectis, sunt in direptionem data, & illorum agri, hortus, vinea, domus, & si quæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut communi reipublicæ vtilitati arrogata. Hoc exemplum post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittente, aut (quod verius puto) præcipiente, vt suæ satisfacerent voracißimæ cupiditati, omnia monasteria, quæ in regno illo

B ditißima erant, destruxerunt, & illorum annuos redditus inter se diuiserunt. Et certe timeo, vt illa auri sacra fames, quæ tantorum fuit causa malorum etiam sit causa, vt ab eo, quod semel male cœperunt, nunquàm desistant. Timeo quidem, & merito, vt neque Anglia, neque ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab ecclesiæ vnitate est separata, auaritia illorum suggerente, nunquam ad ecclesiæ vnitatem redire velit. Quoniam optime omnes illi intelligunt, nunquam se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus pientißimus auertere velit) vt maline dulcißima illa totius ecclesiæ concordia carere, quem diuitiis iam retentis priuari. Probauimus iam multis sacræ scripturæ, & sanctorum doctorum testimoniis, apertißimisq; exemplis, vnam ex potißimis hæresum causis esse, fuisseq; semper improbam auaritiam. Iuste igitur hæreticis hæc pœna decreta est, vt omnibus suis bonis sint ipso iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, hæresim tamen suam aliis propalare

formidabit. Etsi hæresim, quam mente concepit, aliis palàm facere non fuerit veritus, fiet iuxta sapientis sententiã) C
Sap.6. in eo puniatur, in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis forte obiiciet multas esse hæreses, quæ nullam prorsus ab auaritia sumpsere originem, imò multæ cum auaritia velut ex diametro pugnant. Talis fuit apostolicorum hæresis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, posse ad vitam æternam peruenire. Tales igitur hæreses non sunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur. Fateor quidem aliquas tales hæreses esse quæ nullam penitus cum auaricia habeant conuenientiam, lex tamen non respicit casus particulares: sed ea, quæ vt plurimum accidunt. Deinde etsi tales hæreses non habeant ab auaritia ortum: iuste tamen omnium bonorum proscriptione punientur. Quoniam non ob hanc solam causam est hæreticis hæc imposita pœna: sed etiam, vt quia hęresis (vt supra ostendimus) grauissimum est crimẽ, in eo puniatur, quod acerbissime omnes fermè homines affligere creditur, & vt talis pœnæ metu in crimen hæresis labi formident. Et si huius pœnæ terrore hæresim nõ fugerint, iustum est, vt eam ipsam pœnam, quam pro hæresis amore D neglexerunt patiantur.

Quod hæreticus à tempore commissi criminis amittit omnium bonorum suorum dominium, etiam ante iudicis declarationem. Fiscus tamen non potest bona apprehendere, nisi post iudicis declarationem. CAP. VI.

PVnitur hæreticus, & quidem iuste (vt euidentissimis probauimus argumentis) omnium bonorum suorum priuatione: sed opus est, vt inquiramus, an eo ipso, quòd hæreticus est, omnium bonorum suorum dominio priuetur, an oporteat prius iudicis declarationem præcedere qua innotescat, illum hæreticum esse. De hac re varia est inter iurisperitos sententia. Archidiaconus in cap. cum secundum
Archid. leges, de hæret. lib. vj. dicit hæreticum non statim post crimen commissum esse priuatum omnium bonorum suorum dominio: sed vt tale dominium perdat hæreticus, dicit esse prius necessariam sententiam iudicis. Non quidem talem,

A lem, quæ illum damnet ad pœnam quia hanc fatetur non esse necessariam: sed sententiam dicit prerequiri declaratiuam criminis commissi, hoc est, qua declaretur illum fuisse hæreticum. Quousq; hæc sententia pronuncietur, dicit hæreticum esse verum dominum omnium bonorum suorum, & de illis tanquã de re verè sua posse disponere. Data vero tali sententia, qua ille damnatur de hæresi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem commissi criminis, ita vt virtute huius declaratiuæ sententiæ, priuetur à die commissi criminis dominio omnium bonorum suorum, & ex tunc sit illi omnis bonorum suorum alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id quod dicitur in dicto cap. cum secundum leges. in §. confiscationis. Ibi enim præcipit Papa, vt executio confiscationis nõ fiat per fiscum: nisi prius per aliquam ecclesiasticam personam super hoc potestatem habentem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. Hæc autẽ tanti viri sententia (cum bona illius venia dixerim) omnino mihi videtur absurda, & textui apertissime contraria. Primo quidem contra hanc sententiã est id, quod Arist. lib. vj. Ethicorum. cap. ij. ait: Hoc solo priuatur B Deus, ingenita facere quæ facta sunt. Ex quibus verbis apertissime colligitur, quòd si hæreticus ante damnationem erat verus suorum bonorum dominus: damnatio sequens non potest facere, quòd non fuerit dominus. Alioqui damnatio sequens faciet, quod Deus facere non potest. Preterea si ante damnationẽ erat dominus bonorum suorum: ergo ante damnationem poterat bona sua vendere, aut permutare, aut alio quouis modo in alterius dominium & potestatem transferre. Nam hi sunt effectus ex vero dominio procedentes, videlicet donare, vendere, permutare. Qui enim est dominus alicuius rei potest illam vendere, permutare, aut donare: nisi forte sit à lege, ne hoc facere possit impeditus, sicut contingit in minore vigintiquinq; annis, qui nihil horum de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dominus: sed quia per legem est prohibitus, ne aliquid horum de rebus suis facere possit. Idem etiam contingit in muliere nupta, quæ licet verum suæ dotis habeat dominium: tamen sine mariti licentia, & assensu nullo pacto in alterius dominium, & potestatem, illam transferre valet. Si hæreticus ante

damnationem est dominus bonorum suorum, consequens est, vt ante damnationem possit illa donare, vendere, aut permutare: quia nulla lege est impeditus, vt dominio penes illum manente, nihil horum agere possit. Si quis concedat hæreticum ante damnationem posse bona sua vendere, aut permutare, aut donare, conuincitur hoc esse falsum per hoc, quòd post condemnationem omnes tales contractus rescindentur, & nullius fuisse roboris iudicabuntur. Hoc autem non fieret, si ante condemnationem tales contractus aliquid valuissent. Nam (vt proxime superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante damnationem habet verum omnium bonorum suorũ dominium, sequitur inde, quòd illo ante damnationem mortuo, filius catholicus illi succedens habebit etiam verum illorum bonorum dominium: quia succedit omnibus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequitur ex eo, quòd licet postea constet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnetur post mortem, bona illa, quæ iam filius habet non erunt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, vt quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorum verus erat dominus. Hoc tamen falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus. §. in eo vero casu. de hæretic. lib. vj. Rursum, hæc sententia aperte contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hæreticorum esse ipso iure confiscata. Si ad bonorum hæretici confiscationem (vt hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure confiscata. Non est enim aliud dicere, ipso iure: nisi quòd solius iuris potestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscata. Et (vt nostram sententiam firmiorem reddamus) producamus in simili causa, & negotio exemplum aliquod, per quod res ipsa clarius innotescat. Nam argumentum à simili, magnam habet apud iurisperitos vim, & potestatem. Qui commisit crimen aliquod cui in pœnam est à iure inflicta excommunicatio, quamuis ad hoc, quòd sit ab aliis euitandus, iuxta Constantiensis concilij edictum, requiratur iudicis declaratio, vt tamẽ ille in excommunicationem incidat, nulla requiritur sententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excõmunicatio

A tio inflicta à iure, ab excommunicatione inflicta ab homine, quòd prima nullam requirit hominis sententiã, vt illa suum sortiatur effectum:secundam vero sine sententia iudicis nullus incurrere potest. Hæreticus ante damnationẽ est excommunicatus,ergo ante damnationem est etiam bonorum suorum dominio priuatus. Consequẽtia probatur esse bona : quia hæc pœna etiam est ipso iure inflicta sicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hãc sicut in illam , cum non ob aliam causam statim sine iudicis declaratione (vt diximus)incidat in excõmunicationem : nisi quia illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante condemnationem hæretici , non acquisisset dominium bonorum illius,sequeretur fiscũ ante talem sententiã peccare , quãdo à iudice petit donari sibi bona alicuius,quem intendit probare esse,aut fuisse hæreticũ:hoc autem nullus sanæ mentis concedet.Quod autem hoc ex illo sequatur,per hoc fit manifestum,quod fiscus sic petens,petit, quod nõ est suum sed alienum:ergo iniuste petit : præsertim cum non ob aliam causam bona illa petat:nisi ob solũ hæresis crimen, in quod certissime scit illum cuius bona petit,lapsum fuisse. Quod

B autem hæc opinio pro se affert, parũ, vel (vt verius dicam) nihil sententiæ fauet. Nam quod dicitur in §.confiscationis. nõ respicit hæreticũ,sed fiscum:nec in illa parte textus, Papa loquitur de hęretico,an amittat dominium bonorum suorum ante iudicis declarationem : sed loquitur de apprehensione , aut occupatione bonorum per fiscum facienda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem. Et merito id prohibet : quoniam ad laicam, siue prophanam potestatem non spectat de crimine hæresis iudicare : quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus , oportet in hac causa duas considerare personas , duas etiam operationes iuxta personarum diuersitatem valde diuersas, quarum vna vni conuenit personæ , altera alteri. Sunt quidem in hoc negotio hæreticus , & fiscus personæ valde diuersæ. Sunt etiam dominiũ,& possessio, res inter se diuersæ:quarum quælibet ab alia separari potest. Nam potest esse dominiũ sine possessione,& possessio sine dominio, vt cuilibet est notissimum. Iuxta has duas personas , & has duas rerum qualitates,duæ etiã sunt partes in illo cap.cum

secundum

ſecundum leges. Prima habet initium cap. Secunda pars eſt C illo §. confiſcationis. In prima agitur de dominio bonorum hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fiſco tribuit: decernens, vt bona hæretici ſint ipſo iure confiſcata. Sed quia dominio ablato ab hæretico, non ſtatim erat ablata poſſeſsio: & ſimiliter quia dominio conceſſo, fiſco nō ſtatim intelligebatur conceſſa illi poſſeſsio: ideo in ſecunda parte illius cap. in illo §. confiſcationis. agitur de cōceſsione poſſeſsionis. Et hanc dicit fiſcum capere non poſſe: niſi prius per aliquam perſonam eccleſiaſticam quæ hoc facere poſsit, ſententia fuerit ſuper crimine promulgata. Nullus enim poteſt rem ſuam ab iniuſto poſſeſſore detentā, per vim, & violentiam ab illo capere: ſed iudicis authoritate id faciendū eſt. l. ſi quis ad ſe fundum. & l. fi. C. ad legem Iuliam de vi publica, ſiue priuata. Quia igitur Papa in illa prima parte cap. dominium bonorū hæretici abſtulerat ab ipſo hæretico, & conceſſerat fiſco, prohibet in ſecunda parte: ne prætextu huius dominij, taliū bonorū poſſeſsionē, authoritate propria capiat: ſed publicā expectet poteſtatē, quæ ſibi bonorū poſſeſsionem tribuat. Talem autē publicā poteſtatē, dicit eſſe perſonā eccleſiaſticā potentem de crimine hęreſis iudicare, D & illius declaratione ſuper crimine hæreſis promulgata, ſatis eſſe dicit ad hoc, vt fiſcus bona hæretici occupare poſſit. Textus ergo illius §. confiſcationis. dicit neceſſariam eſſe iudicis eccleſiaſtici declarationem, ad hoc, vt fiſcus poſsit bona hæretici apprehendere, & illorum poſſeſsionem capere, non autem ad hoc, vt talium bonorum dominium acquirere valeat: quoniā iam ante talem ſententiam in prima parte capi. conceſſerat illi talium bonorum dominium. Per talē ergo ſententiā, qua aliquis dānatur vt hæreticus, ille non priuatur dominio bonorū ſuorū: ſed per illam declaratur, & innoteſcit illum eſſe iam priuatum tali dominio, quæ quidem priuatio ante talem ſententiā aliis non erat ita manifeſta, & per talem ſententiā habet, quòd poſsit capere poſſeſsionē. Et certe ſi hanc rerū diuerſitatem aduertiſſet Archidiaconus vir alioqui doctus, aliter ſenſiſſet. Hac igitur opinione tanquā falſa reiecta, eſt alia verior opinio Ioannis Andreæ in hoc eodem cap. cum ſecundum leges. qui dicit hæreticū à die commiſsi criminis amittere dominium omnium bonorum ſuorum. Hanc opinionem

tuentur

A tuentur multi alij docti viri in iure canonico. Abbas in primo capit. Excommunicamus, extra de hæret. Dominicus de sancto Geminiano in præfato capit. cum secundum leges. Petrus de Ancharano super sexto, in eodem cap. Hi omnes censent hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dominio bonorum suorum. Quod autem dicunt à die criminis commissi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia non eo ipso, quòd quis labitur in crimen hæresis, amittit bonorum suorum dominium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, vt iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censeri debeat. Sicut enim non omnis, qui labitur in hæresim: nisi adsit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonorum suorum dominium. Nam in cap. cum secundum leges, Papa non decernit esse confiscata bona lapsorum in hæresim: sed bona hæreticorum, ex quo sequitur, quòd lapsus in hæresim, si admonitus de illa statim reuocat errorem suum, non est ipso iure priuatus, imò nec priuandus omnibus bonis suis. Quod bene notandum
B est non solum in hac pœna: sed in omnibus aliis, quas iura hæreticis decernunt, siue illæ sint ipso iure inflictæ, siue per iudicem infligendæ. Nullam siquidem illarum pœnarũ ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis autem qui admoniti statim reuocant, & damnant errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponenda, cõsyderata prius erroris & personæ qualitate. A solo ergo illo temporis momento, quo merito censeri potest hæreticus, censendus est etiam amittere omnium bonorum suorum dominium. Ab illo tempore hæreticus vsque ad sui criminis damnationẽ, habet solam bonorum suorum nudam possessionem, absque vllo illorum dominio. Fiscus vero circa illa bona contrariam tenet conditionẽ: habet enim circa illa ante criminis damnationem dominium solum absque vlla possessione. Et inde necessario sequuntur duo, vnum ratione amissi dominij, alterum ratione possessionis retentæ, ex hoc, quòd possessionem retinet, quãuis (vt postea dicemus) non à iure sibi concessam, sequitur hæreticũ illo tempore non posse excludi ab agendo cõtra proprios debitores per exceptionem hæresis: quia

antequam

antequam sit possessione priuatus, sicut retinet bonorum C.
possessionem, ita etiam illorum administrationem, & per consequens tanquam administrator illorum potest agere contra proprios debitores. Ratione dominij amissi sequitur omnes illorum bonorum alienationes illo tempore ab hæretico factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscum facile reuocari posse. Et ex hoc etiam necessario sequitur fiscũ posse reuendicare bona illa sic alienata de manibus cuiuscunque possessoris, hac tamen cõditione, vt pretium, quo bona illa distracta fuerant, restituat emptori, si tale pretium, aut aliquid illi æquiualens apud hæreticum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum illorum, nec aliquid aliud loco pretij apud hæreticum reperiatur, poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato pretio reuendicare: quamuis emptor bona fide emerit. Hoc docet Ioannes Andr. loco superius allegato, & post illum Dominicus de sancto Geminiano eo.loco. Et pro huius rei confirmatione afferunt argumentum ex l.si cum dotem.§.fina.& l.seq.ff. solu.matrimo.& ff.de legat.j.l.Imperator.& l.seq. Ego autem adduco simile: quod rem propositam maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem furtiuam, D.
quam Ioannes furto surripuerat à Francisco, & postea Franciscus rem illam ab eo furto sublatam inueniat apud Petrum, iuste reuendicabit eam à Petro, etiam si non inueniatur apud furem pretium, aut aliquid aliud tantundem valens. Hoc autem non ob aliam causam iuste faciet, nisi quia rem suam à quocunque possessore iuste repetere, & reuendicare potest. Cum igitur hæreticus à die commissi criminis sit priuatus dominio omnium bonorum, sequitur inde illum: si aliquid ex illis bonis vendiderit, rem non suam, sed fisci vendidisse. Et per consequens fiscum à quocunque possessore illam posse repetere. Hoc tamen intelligendum est antequam legitimũ præscriptionis tempus sit elapsum. Nam bona hæreticorum tenentes perscribere possunt etiam contra Romanam ecclesiam spatio annorum quadraginta, vt patet in cap.fin.de præscript.lib.vj. Ex quo textu apertissime colligitur illum qui aliquid ab hæretico bona fide emit putans eum esse catholicum, post spatium quadraginta annorum præscribere contra fiscum, & post illud tempus elapsum, fiscum non posse illud ab

empt

A emptore vendicare. Nam textus ille non solum filiis hæreticorum, sed etiam aliis extraneis concedit præscriptionem: modo illi catholici sint, & bona fide possederint, credentes se à viro catholico bona illa recepisse, licet ante talem receptionem ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perdito, sequitur hæreticum non posse facere testamentum, & si quod forte constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: quia de propriis faciendum est testamentum non de alienis. Sicut enim non potest bona illa vendere, nec permutare, ita etiam non potest quouis modo, in alicuius alterius dominium, & potestatem deriuare, siue hoc faciat per donationem inter viros, siue per testamentum, quia omnes tales bonorum translationes, vt ratæ permaneant & firmæ, exigunt, vt sit in transferente verum dominium, quo cum priuatus sit hæreticus, sequitur illum nullam talem bonorum translationem iuste facere posse. Ex hoc bonorum dominio ante iudicis sententiã amisso, sequitur etiam hæreticum ante talem condemnationem teneri reddere fisco omnia bona, quæ habebat: quando effectus est hæreti-
B cus, & si non reddiderit, peccat mortaliter. Scio enim hanc conclusionem esse contra omnium ferè iuristarum sententiam, ideo illam tam manifestis euidentibúsq; rationibus probare intendo, vt quisquis eas legerit, manibus (vt dicitur) & pedibus in meam transeat sententiam. Primo quidem probatur per hoc, quòd bona illa iam non sunt hæretici (vt manifeste ostendimus, & maior iurisperitorũ pars concedit) sed sunt fisci: ergo hæreticus illa retinens, non suum, sed alienum retinet, ergo retinendo peccat, præsertim cum inuito fisco retineat. Consequentia ista probatur per beatum Augustinũ in epistola ad Macedonium dicentem. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi posit, & non redditur, pœnitentia non agitur: sed simulatur. Hæc Augustinus. Et habentur in capit. si res.xiiij.quæstio. sexta. Forte aliquis hic respondebit: Augustini verba non esse proposito nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur (vt ex eius verbis constat) de re aliena, ex cuius acquisitione, aut possessione habenda commissum est aliquod peccatum: bona autem hæretici non sunt talia: quia hæreticus pro talium bonorum acquisitione (vt præsuppono) non

Augusti.

peccau

peccauit. Quo fit, vt bona hæretici talia non sint, vt iuxta dictum Augustini, hæreticus illa reddere teneatur. Aliter ergo,& apertius hanc meam sententiam sic probo. Per præceptum istud non furaberis, non solũ prohibita est rei alienæ ablatio: sed etiam quæuis rei alienæ detentio inuito domino. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, quando rem alienã inuito domino aufert, & non quando domino inuito retinet, quod est aperte erroneum. Nam beatus Hieronymus super illud Prouerb. xxix. Qui cum fure particip.&c. sic ait: Non enim fur solummodo: sed etiam ille reus tenetur, qui conscius furti, quærenti possessori pecuniam, qui perdidit, non vult indicare cum valet. Hæc Hieronymus. Et habentur in capit. Qui cum fure. extra de furtis. Quæ verba sic intelligenda sunt, quòd tenetur indicare non furem, sed furtum: & hoc quando furtum recuperari posset. Si ille, qui non indicat rem furtiuam, cum potest, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur, qui vere detinet apud se. Et ita consequens est, vt non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum peccare, cum bona olim sua apud se retinet, & non reddit fisco: quia retinet alienum inuito domino. Si quis forte obstinato animo volens partem oppositam tueri: responderit fatens per tale præceptum diuinum prohiberi detentionem rei alienæ, non tamen omnem: sed solam detentionem rei furto sublatæ. Hoc dictum facile refellitur & conuincitur esse falsum: quoniam iuxta illud oporteret fateri hæredem non peccare, cum non reddit, & potest reddere legatum in testamento relictum legatario: nam ille, & si rem alienam retineat, non tamen furto sublatam, & ita iuxta præfatam responsionem oporteret dicere illum sic retinendo non agere contra illud præceptum: Non furaberis. Et si contra illud non peccat, non est aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratione oporteret concedere illum, qui depositum ad custodiam sibi commissum non reddit, domino suo illud petenti non peccare, quamuis depositi dominus sit cordatus vir, & ad vsum rei honestæ depositũ petat. Is enim non detinet rem furto sublatam, quo fit (vt iuxta concessa) non agat contra illud præceptum: Non furaberis. Et per consequens sequitur illum

Margin notes: C (beside line 1); *Hierony.* (beside "Hieronymus. Et habentur"); D (beside "reticum peccare")

non

A non peccare cum non contra aliud præceptum agat. Hoc autem tam aperte est falsum, vt nullus homo sanæ mentis illud concedere audeat: quia lege naturali tenetur homo depositum reddere, præsertim quando sic reddens non maius irrogat damnum domino quàm si retineret. Multa alia absurda, & absona inconuenientia sequerentur ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum esset, & tædiosum sigillatim recensere, ideo prætermitto. Fateantur igitur necesse est per illud præceptum: Non furaberis, esse prohibitam omnem alienæ rei inuito domino retentionem, quæ non est iure diuino, aut humano concessa. Quo fit vt quisquis alienum, contra domini voluntatem retinet, per talem retentionem peccet: nisi forte talis alieni retentio sit illi à iure, aut à iudice recte iudicante, aut mandata, aut concessa. Nam si authoritate iuris, aut iudicis recte iudicantis retineret, sic retinendo non ageret contra præceptum diuinum, & per consequens non peccaret. Tunc enim licet contra voluntatem domini actualem alienum retineret: non tamen contra voluntatem debitam, quam ipsemet dominus habere tenebatur. Ipse enim dominus
B deberet tunc velle rem suam apud alium detineri, quando talis detentio est à iure, aut à iudice recte iudicante mandata. Et si tunc vellet rem suam sibi reddi, male vellet: & sic volendo peccaret. Ob hanc causam, is qui non reddit domino furioso petenti gladium ab eo ad custodiam commissum, non peccat: quia iure naturali prohibetur, ne reddat. Ob eandem causam si iudex præciperet ei, qui depositum custodit, vt domino non reddat: sed nomine suo custodiat, propterea quòd creditor petit ex tali deposito solutionem debiti sibi dari, quam aliunde se habere diffidit, si depositum domino reddatur, eo casu, is qui depositum non redderet, non peccaret; quia authoritate iudicis recte iudicantis, qui creditoris indemnitati iuste prospicit, hoc faceret. Dixi authoritate iudicis recte iudicantis: quoniam si mihi constaret iudicem iniuste iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit; quamuis ille præcipiat: ego male agam, si retineo. Ex quo sequitur, vt si de re, quam scio vere esse alienam, ego cum domino illius coram iudice aliquo contendam, & iudex, aut amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decer-

nens rem illam esse meam, tunc iniuste rem illam detinebo: quamuis authoritate iudicis detineam: quia iudex tunc iniuste iudicauit. Si tamen res mihi esset dubia, de qua cum alio coram iudice contendo, & iudex decerneret esse meã: tunc ego iuste retinere possem, quamuis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alienam, & authoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, illam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis authoritate retinet alienum inuito domino, peccat & agit contra præceptum illud: Non furaberis, per quod non solum prohibetur rei alienæ ablatio: sed etiam detentio inuito domino. Ex his apertissime conuincitur hæreticum teneri ad reddendum fisco bona, quæ nunc retinet, & olim fuerint sua, etsi non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienum inuito domino. Nam bona quæ hæreticus retinet (vt iam probauimus) non sunt sua: sed fisci, cui ipso iure applicata sunt: quæ bona hæreticus inuito fisco, & sine aliqua iuris authoritate retinet, ergo iniuste retinet quousque fisco, qui est verus illorum dominus, illa reddat. Nullum est enim ius quod concedat hæretico cum priuatione dominij possessionem bonorum olim suorum vsque ad iudicis condemnationem. Si enim aliquod tale ostendatur, vltroneus cedam arenæ, & quæ dixi libentissime recantabo. Scio tamen nullam talem esse legis concessionem in toto iure canonico, à quo petendum est huius causæ iudicium. Forte hic mihi aliquis obiiciet textum cap. cum secundum leges. de hæreticis. libro sexto. in quo prohibetur fiscus, ne bona hæretici ante illius condemnationem apprehendat. Sed certe si litera illius textus diligenter (vt decet) circunspiciatur, nullo pacto meæ sententiæ contradicit, imò potius illi fauet. Nam textus ille priuat quidem (vt ante diximus) hæreticum dominio bonorum: non tamen concedit illi possessionem illorum vsque ad condemnationem. Quoniam etsi in §. confiscationis. prohibeatur fiscus ne ante condemnationem hæretici bona illius capiat: non tamen per hoc concedit hæretico retentionem illorum bonorum vsque ad præfatam condemnationem. Nam ex hoc, quòd fiscus capere non potest: non est consequens, vt hæreticus reddere non teneatur. Possunt enim hæc duo in multis sæpe cohærere, vt Petrus rem aliquam authoritate sua à me capere

non

A non posſit: & tamen ego illi reddere tenear. Primo caſus eſt expreſſus in l.ſi quis ad ſe fundum. & l.fi.C.ad leg.Iul. de vi publica,ſiue priuata. Deinde, legatarius non poteſt legatum in teſtamento ſibi relictum, authoritate propria ſibi capere, & tamen hæres tenetur illi reddere. Rurſus, qui fraude aliqua alium in venditione alicuius rei læſit, tenetur ille ad damni recompenſationem: ipſe tamen authoritate propria, talem ab illo recompenſationem ſumere non poteſt, præſertim ſi illam poteſt à iudice impetrare. Multa alia ſunt ſimilia exempla, quæ non eſt opus recenſere, per quæ oſtenditur non eſſe conſequens, vt hæreticus non teneatur bona ſua ante condemnationem reddere fiſco: ex hoc quòd fiſcus ante talem condemnationem non poteſt illa apprehendere. Cum igitur nullum ſit ius quod hæretico bonis ſuis priuato concedat bonorum ſuorum poſſeſſionem, quouſque ſit à iudice competente de ſuo crimine damnatus, conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona ſua fiſco, abſque aliqua iudicis condemnatione: ita vt ſi illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tamen ſolum credo eſſe verum, poſtquam ſibi iam conſtat ſe eſſe, B aut fuiſſe hæreticum: quia ante hoc forte per ignorantiam excuſabitur. Poteſt etiam hæc ſententia probari per illas omnes rationes, quibus probatur legem pœnalem ipſo iure inflictam obligare reum in conſcientia ad pœnam à iure decretam, abſque aliqua iudicis ſententia ſuſtinẽdam. De qua re quia ſatis diffuſe tractabo in eo opuſculo, quod de lege pœnali nunc edere paro: ideo nihil amplius nunc dicere ſtatui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, vt ex illo loco hauriat, quæ huic propoſito conueniunt. Ex his ergo patet erraſſe omnes illos, qui docẽt hæreticum ante ſui criminis condemnationem, non teneri ad reddendum bona olim ſua fiſco, qui ipſo iure à die commiſſi criminis factus eſt illorum dominus. Et certe (vt ingenue fatear) ego non poſſum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere poſſint, vt fiſcus ſit ipſo iure dominus omnium bonorum hæretici, & quod hæreticus bona illius retinens, non teneatur illa reddere fiſco, qui iam eſt verus illorum dominus, præſertim cum nulla lege ſit hæretico conceſſa bonorum illorum poſſeſſio. Pugnant enim velut ex diametro hæc duo. Hæreticus abſq; aliqua iuris, aut iudicis authoritate retinet

bona fisci,& non tenetur illa reddere fisco. Necesse est igitur,vt quemadmodum hæreticus ipso iure priuatus est dominio bonorum suorum, & fiscus factus illorum dominus: ita etiam hæreticus ipso iure teneatur reddere bona sua fisco:præsertim cum ius non cōcedat hæretico,vt quamuis sit dominio bonorum suorum priuatus, possit illa retinere,quousque de crimine hæresis sit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in cap. dilecti.extra de arbitris. An autem hæreticus resipiscens,& sui criminis pœnitens, recuperet talium bonorum dominium, quod iam per hæresim amiserat, paruæ difficultatis quæstio mihi videtur esse:cùm tam expresse sit de illa definitum in cap.vergentis.extra de hæreticis.Considerata enim personæ,& erroris qualitate,compensata etiam eiusdem hæretici præterita obstinatione,& præsenti pœnitentia, quæ ex signis exterioribus vtcunque coniectari potest: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliquam illorum partem misericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit esse,& tam ferrea hæretici obstinatio,vt etiam si illum postea pœniteat,iuste agat iudex: si decernat nihil ex bonis illius esse illi relinquendum. Nam quamuis hæreticus pœnitens pœnam mortis effugiat: non tamen ideo consequēs est,vt à reliquis omnibus pœnis ipso iure absoluatur.

De secunda hæreticorum pœna,quæ est priuatio cuiuslibet dominij super quoscunque subditos. C. VII.

Altera hæreticorum pœna est, priuatio cuiuscunque prælationis,iurisdictionis & dominij: quod antea super homines cuiuscunq; conditionis habuissent. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnibus talibus rebus priuatus est, sicut aperte decernitur in c.fi.extra de hæret. Sed quia multa circa textum illum notatu digna occurrunt:decreui verba textus in medium proponere,vt hi qui legerint, rei difficultatē animaduertere possint,& quæ circa illum textum dixerimus,notatu digna esse intelligant. Litera illius capituli sic habet:Absolutos se nouerint à debito fidelitatis,dominij,& totius obsequij,quicunque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto,quacunque firmitate vallato tenebātur astricti. Hactenus litera illius finalis capituli,de hæreticis. In verbo,Absolutos,aperte ostēditur sententiam esse à iure latam.

A latam, & non à iudice inferendam. Non enim præcipit,vt abſoluantur:ſed ipſis obligatis dicit,vt nouerint ſe abſolutos. Quo fit, vt ad hanc pœnam ſuſtinendam reus in conſcientia obligetur,etiam ante omnem aliam iudicis ſententiam, ſicut ſupra diximus de priuatione cæterorũ bonorũ. Per hoc quod dicit,à debito fidelitatis oſtenditur aperte illum qui cuſtodit depoſitum ab hæretico ſibi ad cuſtodiam commiſſum:nõ debere reddere hæretico depoſitum ſuum petenti. Nam etſi lege naturæ teneantur omnes in reddendo depoſitum, fidelitatẽ ſeruare:ab hac tamen obligatione fidelitatis liberatus eſt quiſquis ab hæretico depoſitũ accepit, vt iam poſt illius manifeſtã hæreſim, non teneatur illud hæretico reddere. Quo fit,vt ſi hæretico per eccleſiam damnato,fiſcus bona illius apud alium ſub ſacramento fidelitatis depoſita, apprehendere velit is qui depoſitum cuſtodiebat teneatur illi dare, nec poſſit à non reddendo per exceptionẽ depoſiti, aut fidelitatis ſe excuſare:quoniã iam ab hoc debito fidelitatis eſt per eccleſiã abſolutus. Eadẽ ratione præſes alicuius oppidi, aut arcis munitæ, qui ſub fidelitate & iuramẽto illud ab aliquo domino accepit, ſi talis dominus factus fuerit hæreticus,non tenebitur illi ca-
B ſtrum, aut arcem reſtituere:nec ad mandatũ illius alicui alteri reddere,præterquã fiſco,cui iure ipſo competit talium rerum dominium. Multa etiam ſunt quæ domino tenetur reddere quiſquis illi fidelitatem iurauit, videlicet, incolume,tutum,honeſtum,vtile,facile,poſſibile:quæ omnia referuntur & declarantur in cap.de forma fidelitatis. xxij.q.v. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipſo iure abſolutus eſt, quiſquis ad fidelitatem alteri ſeruãdam obligabatur,poſtquam ille cui tenebatur,factus eſt hæreticus. Niſi forte in aliquo caſu ad aliquam illarum reddendam iure obligaretur diuino, quod per ius humanum tolli non poteſt. Credo enim humanitatis iura in caſu extremæ neceſſitatis etiam hæretico eſſe iure diuino debita. Neceſſitas enim non eſt ſubdita legi. Propter hanc eandem abſolutionem à debito fidelitatis coniux fidelis non tenetur coniugi hæretico debitum reddere : quia per hæreſim alterius ipſe ab hoc fidelitatis debito liberatus eſt. Non tamen ab omni: ſed ſolum ab illo, quod præcepto exprimitur affirmatiuo: coniuges enim propter ſacramẽtum matrimonij, quo ſunt

astricti, duplici fidelitatis vinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quisque coniugum tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus suum alicui alteri, quàm suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimitur, nunquam alter coniugum potest esse liber, quantumlibet alter coniux peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia etsi propter alterius adulterium, aut hęresim possit innocens petere, & impetrare diuortium, diuortio tamen inter eos facto, nullus eorum altero viuente poterit alicui alteri, quàm suo coniugi quomodolibet copulari, vt aperte docetur in capit. quæsiuit. & in capit. quanto. extra de diuortiis. A sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniux fidelis, postquam alter in manifestam lapsus est hæresim, ita vt iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hęc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulterium corporale priuatur adulter iure debitum exigenti: ita etiam per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodem iure priuatur: quia peius est adulterium spirituale, quàm corporale. An autem hæreticus resipiscens recuperet per pœnitentiam hoc ius petendi debitum, quod per hæresim amiserat: dubia aliquibus videtur esse quæstio. Vrbanus tertius in cap. de illa. extra de diuortiis. decernit mulierem, quæ sine iudicio ecclesiæ separata est à viro lapso in hæresim, esse reddendam viro, postquam ad fidem catholicam reuersus fuerit, compellendámque esse iubet, si illa ad virum reuerti noluerit. Si vero iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicit esse compellendam: glossa vero super capitulum quanto. eod. titul. & super capitul. final. de conuer. coniugat. non veretur aperte contra illum textum sentire, dicens: mulierem, quæ à viro hæretico recessit, si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiendum virum suum, etiã si iudicio ecclesiæ ab illo recessisset. Et si illa ad virum redire noluerit, dicit illam esse cogendam ad monachatus religioné suscipiendam. Pro huius sententiæ probatione citat capit. vltimum. de conuersione coniugatorum. Ad præfatum vero capitulum, de illa. respondet illud esse

A se correctum per sequens cap. quanto, eod. tit. Abbas in eisdem capitulis, glossæ sententiã, & opinionẽ nõ vsquequaq; probat: sed vtcunq; ab ea discedit: nullã tamen affert rationem, per quam se merito ab illa discessisse nobis ostendat. Ego vero rationes proferã, quibus glossam tota aberrasse via apertissime conuincã. Et primo suo ipsius gladio glossatorem tansfigam: quia illud capitulum vltimum de conuersio. coniuga. quod pro se citauit, clarissime cõtra illum pugnat. Nam capitulum illud (vt ex litera illius facillima colligi potest) non loquitur in fauorem hæretici resipiscentis, & pœnitentiam agentis: sed mulieri, quæ à viro hæretico iudicio ecclesiç fuerat separata, fauet, conceditq; illi, vt ipso nolẽte libere ad Monachatus religionem, si velit conuolare possit. In quibus verbis id summopere annotãdum est, quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiam si ad virum reuerti noluerit. Alioqui si ad religionem (vt glossa docet) cogenda est, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Præterea si mulier libere, & non coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiam potest nolente B marito manere extra religionem separata ab illo. Consequentia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostendamus causam, & originem, ex qua oritur, vt mulier fidelis, quæ iudicio ecclesiæ fuerat à viro suo hæretico separata, illo ab hæresi reuerso nolẽte possit intrare religionẽ. Causa certe non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spirituale amisit ius petẽdi debitum ab vxore, & sic illa facta est libera ab hoc debito. Nam si ille non incidisset in hæresim, mulier non posset illo inuito intrare religionem, sicut expresse definitum est in cap. quidam. & in cap. cum sis. extra de conuersione coniugato. Causa igitur illius diuortij per ingressum religionis facti aperte ostensa, percontabor glossatorem, an maritus hçreticus ad fidem rediens recuperet per pœnitẽtiam illud ius petendi debitum: quod per hæresim amiserat, an non. Si dicit hæreticum recuperasse tale ius, oportebit fateri vxorem illius ipso nolente non posse libere intrare religionem: quia per talem ingressum negaret marito, quod illi iam iure debebatur. Si vero dicit hæreticum per pœnitentiam non recuperasse tale ius per hçresim semel amissum,

consequens est, vt non teneatur vxor illi post pœnitentiam debitum reddere, sicut nec ante pœnitentiam: quia (vt concessum est) hæreticus post pœnitentiam non habet maius ius ad petendum debitum ab vxore, quàm habebat ante pœnitētiam. Quo fit, vt sicut post pœnitentiā mariti olim hæretici, potest vxor eius illo inuito libere intrare religionem: ita etiam posit illo contradicente libere manere in seculo, absque cohabitatione cum viro, & absque redditione debiti: nam vna prorsus & eadem est vtriusq; separationis ratio. Verū (vt apertius loquar) non est opus dare optionem glossatori: quia velit, nolit, tenetur fateri hæreticum post pœnitentiam non recuperare ius petendi debitum ab vxore: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nam ob hoc hæreticus post pœnitentiam non necessario (vt supra diximus) recuperat bona quæ per obstinationem hæresis amiserat, vt definitum est in cap. vergentis, extra de hæreticis: ergo eadem ratione etiam non recuperabit ius petendi debitū, quod semel amiserat. Et inde necessario consequitur, vt vxor illius libere posit illi negare debitū coniugale, & per consequens non erit compellenda ad recipiendum virum, ab infidelitate reuertentem, à quo iudicio ecclesiæ fuerat separata. Et certe miror quomodo in tam apertum errorem fuerit lapsus glossator, præsertim cum tam expressa habeatur contra suam sentētiam ecclesiæ definitio, in præfato cap. de illa. Quod autem dicit illud cap. correctum esse per sequens capit. non ita est: quia sequens cap. nullo modo contradicit primo, cum loquatur de diuersis. Nam cap. de illa. loquitur de muliere, quæ iudicio ecclesiæ separata est: quæ cogēda non est ad virum ab hæresi reuertentem redire. Capit. autem sequens in fine loquitur de illa, quæ proprio iudicio separata est à viro infideli, quæ post viri pœnitentiam cogēda est ad illum redire, quamuis hoc non satis clare ibidem exprimatur: sed per coniecturas ex eo elici debet. Causa autem huius discriminis inde (meo iudicio) prouenit, quod ecclesia vult nullam pœnam hęretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, vt patet in cap. vt inquisitionis, & in cap. cum secundum lges. de hæret. libr. vj. Et si quid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure habetur pro infecto. Mulier ergo quæ proprio iudicio se à viro infideli separauit: quia virū suum

pœna

A pœna hæretici puniuit, antequã ille fuiſſet ab eccleſia damnatus, ideo talem ſeparationẽ pro infecta iudicat eccleſia: & ideo tanquam ſi ab illo nũquam fuiſſet ſeparata, illi adhærere compellitur. Quæ autem iudicio eccleſiæ ſeparata eſt: virum ſuum punit, poſtquam ille de ſuo crimine ab eccleſiaſtico iudice damnatus eſt. Ego enim iudiciũ illud eccleſiæ, quod dicitur eſſe neceſſarium ad hoc, vt illa poſsit nolẽte marito intrare religionẽ, non aliud puto eſſe quàm ſententia iudicis eccleſiaſtici, qua declaretur virum illum eſſe hæreticum, qua ſententia data ſine vlteriori ſeparationis ſentẽtia, ſatis eſſe cenſeo, vt mulier poſsit à viro ſuo ſeparari, & vt ſeparata non poſsit compelli ad recipiendum virum ſuum ab hæreſi redeuntem. Sed iam opus eſt, vt pergamus ad explanationem reliquarum partium illius præfati capit. Abſolutos. Nam illos, qui hæreticis erant aliqua obligatione aſtricti, non ſolum dicit eſſe abſolutos ab omni debito fidelitatis: ſed etiã ab omni debito dominij. Pro cuius particulę clariori intelligẽtia oportet prius lectorem de multiplicitate dominij admonere. Quoddam enim eſt dominium ſuper homines, aliud ſuper cęteras res irrationa-
B les hominibus ſeruiẽtes, vt ſunt pecunię, veſtes, domus, agri vineæ, pecora, & cętera his ſimilia. De dominio iſtarum rerum non eſt nobis ſermo in iſto capit. quoniam de illo deſeruimus ſuperius iuxta id, quod definitũ eſt in cap. cum ſecundum leges. Dominium ſuper homines eſt adhuc multiplex: quia quoddã eſt naturale, aliud ciuile, aliud euãgelicum. Dominium naturale ſuper hominẽ aliquẽ nullum eſt niſi paternum, hoc eſt, quod habet pater ſuper filios. Omnes enim in lege naturę fuiſſent liberi, nec dominiũ aliquod eſſet in ſtatu innocẽtiæ niſi paternũ. Pater enim tunc aut mater ſicut modo, haberet poteſtatẽ docẽdi, admonendi & corrigẽdi filios, & filij tunc tenerẽtur, ſicut nũc tenentur obedire parẽtibus, & illis in neceſsitate ſi aliquã paterentur, ſeruire. Hoc dominiũ ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, vt filius ſubueniat patri, & ſeruiat illi, à quo recepit eſſe, & obediat illi ad quem ſpectat admonere, & corrigere eum. Hoc dominiũ etiam ſi naturale ſit, non eſt adeo fixum, & immobile vt tolli non poſsit, ſicut eſt reliquum dominium naturale: quod quiſque homo habet ſuper res neceſſarias ad ſuæ vitæ conſeruationem. Nam (vt

recte beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est adesse:& ideo supra quamlibet rem necessariam ad suæ vitę sustentationē, habet naturale dominium. Hoc dominium, nec homo à se abiicere potest: nec propter quodcunque peccatum per iudicium tolli. Vnde idem beatus Thomas Secunda Secundæ.q.lxix.arti.iiij.in solutione secundi argumēti dicit: quòd si aliquis sit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia non sumere esset (vt ait) seipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: quoniam filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suæ vitæ sustentationem, sicut reliquæ res. Quo fit, vt pater posit illud à se abiicere dominium:& superior in pœnam alicuius delicti illud à patre tollere. Pimum pater in emācipatione: quoniā per illam pater filiū in sua constituit potestate,& renūciat iuri,& dominio quod super filiū habet. Secundū patet insti. Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur, vbi inter alia hęc habentur. Cum autē is, qui ob aliquod maleficiū in insulam deportatur ciuitatē amittit, sequitur, vt qui eo modo de numero ciuiū Romanorum tollitur, perinde quasi eo mortuū desinant liberi in potestate eius esse, hæc ibi. Ad eundem modū fit in peccato hærēsis: quoniā propter hoc crimē pater amittit dominiū, quod super filios habebat,& filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioqui fuissent subditi patri, illo in hæresim obstinate labente, sunt ipso iure absoluti ab omni debito dominij, quod super illos pater habuisset, vt dicitur in prefato c. absolutos. Verū quia multi putare potuissent, hoc non tā aperte in illo c. fuisse definitū, ideo speciale de hac re decretum ecclesia statuere voluit, quo apertius id, quod nūc proxime diximus declaratū est. Tale decretū habetur in c. quicūque, §. illorum. de hæret. lib. vj. Et inde sequitur patrē hæreticum non posse filio impuberi substitutionē facere pupillarem. Quoniā inter cętera requisita ad pupillarem substitutionem hoc est pręcipuū, vt testator impuberē in potestatē habeat. l. ij. ff. de vul. & pupil. Hoc etiā corrolariū aliunde deduci potest: ex eo s. quod hęreticus intestabilis est. Nemo autē pro pupillo substituere potest, nisi prius sibi fecerit testamentum. dicta l. j. §. j. Sed quæstio posset de hac re moueri, si pater ad suæ vitæ sustentationē antequā fieret hæreticus

A ticus indigeret filio,& postea eadē indigentia perseuerāte laberetur in hæresim,an filius patri hæretico indigenti sua opera, teneretur illi suas operas dare illi vsque ad supplendam indigentiam ministrare. Cui quæstioni ego ita respōdendum esse censeo,vt filius eo casu maiori obligatione teneatur patri,quàm teneretur alicui alteri in necessitate existenti:quia licet filius sit iure ipso à patris hęretici dominio,& potestate liberatus,non tamen quo ad opera misericordiæ illi exhibenda,in quibus pater quamuis hęreticus est præferendus.Hanc sententiam docet glossa, distin. xxx.cap.j.& Panor.in cap.si quis.De hęreticis.Aliud est dominium super personas non naturale , sed ciuile , hoc est, quod nō à natura:sed ab humanis statutis sumpsit initium. Et hoc etiam varium est,& multiplex,iuxta variam authoritatem,& potestatem,quam habēt domini super eos, quibus dominantur. Est enim quoddam dominiū,quo inducit seruitutē in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur potestas vtendi seruo ad omnia,quę voluerit:exceptis criminibus , quæ sine Dei offensa perpetrari non possunt.Per hoc dominium habet dominus super seruos suos

B plenam potestatem vtēdi illis ad suam vtilitatē:& non ad vtilitatem illorum. Et per hoc differt dominiū hoc à dominio regali:quia Rex nisi tyrannus esse velit, nō vtitur subditis ad suam propriam vtilitatem:sed ad vtilitatem subditorum. Dominus autem vtitur seruo non ad serui vtilitatem:sed ad suam propriam,quemadmodum vtitur pecoribus suis.Potest enim dominus seruum vendere , permutare, donare, locare , prout facere potuisset de iumento aliquo. Quæ quidem misera seruitus , & si propter peccatum introducta sit,iure tamen gentium approbata est,vt habetur, in capit. ius gentium. distin.j. Hoc dominium statim amittit quisquis in manifestā hæresim lapsus est, & seruus illius si in hęresim domini non consentit,eo ipso est à debito domino absolutus.Sed difficultas oriri posset,an dominium illius serui trāsferatur ad fiscum,sicut cæterarum rerum,ita vt post hæresim domini,seruus illius fiat seruus fisci,an vero seruus fiat sui iuris,& sit ipso iure libertus.Saluo meliori iudicio,ego censeo seruum, qui in hæresim domini consentire noluit,non esse inter reliqua bona computandū, vt dominium fisci cū reliquis bonis trāseat:sed eo ipso

ipso redditum esse suæ libertati, ita vt iuste, & absque vllo peccato possit fugere ab hæretico qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in præfato illo cap. fin. extra de hæretic. absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hæreticis quomodolibet tenebantur adstricti: ergo etiā serui sunt absoluti, & per consequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expressa in iure Cæsareo diffinitio. Nam in l. Manichæos. C. de hæret. statuit Imperator Theodosius, vt seruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidem lex, per quam & hæretico domino pœna, & seruo catholico præmium tribuitur. Ius autem Cæsareum, & si non possit de fide, aut hæresi definire: potest tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere præmio. Quo fit, vt saltem in terris, quæ legibus subsunt Cæsareis, seruus qui domino hæretico obedire recusauit, & illius hæresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic præcipitur in præfata l. Manichæos. Et idem faciendum esse censeo in terris ecclesiæ Romanę, quæ nullo modo subduntur Imperatori. Quoniam, & si in illis locis non habeant vim iura Imperatorum: habet tamen vim suam illud cap. fina. extra de hæretic. Quo iubetur omnibus, vt nouerint se absolutos ab omni debito dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet tenebātur adstricti. Aliud est dominium ciuile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solum confert habenti dominium, authoritatem, & potestatem præcipiendi ea, quæ ad bonum regimen reipublicæ, cui præest, sunt necessaria, aut saltem commoda, & conuenientia, & puniendi transgressores eorum, quæ ab illo præcepta sunt. Hoc dominium habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis præsunt. Hi super quos tale dominium habetur, non dicuntur serui: sed subditi, & vocabulo iam ab omnibus recepto, dicūtur Vasalli. Hoc dominium etiam amittitur per hæresim manifestam, ita quòd Rex factus hæreticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunque nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud capit. finale. de hæretic. Nec mirari debet aliquis quòd Papa propter hæresis crimen, Regem à regia dignitate

A tate deponat, & regno priuet: quoniam in negotio fidei etiam Reges sicut & alij inferiores subduntur summo Pontifici. Quo fit vt illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regem Francorum Zacharias Papa ob multo minorem causam regno priuauit, vt refertur in cap. Alius. lv.q. vj. Imperium Romanorum sedes Apostolica transtulit à Græcis: quia ecclesiam non defendebant in Germanos, vt habetur extra de elect. cap. venerabilem. Multo ergo iustius est, vt propter crimen hæresis Reges regno priuentur. Posset tamen hoc loco aliquis merito quærere, si Rex fiat hæreticus, ad quem regni illius dominium, & potestas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, præsertim si Rex non erat Imperatori subiectus, quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Anglorum Reges. Nam bona hæreticorum laicorum quæ iure canonico, & Cæsareo, applicantur fisco, nō cuilibet fisco sine discrimine applicata esse intelliguntur: sed soli fisco illius, qui dominium & iurisdictionem supremā secularem supra hæreticum habet. Consequens igitur est, vt regnum, & reliqua bona hæretici Regis, qui non subditur Imperatori, non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnum illud B ipso iure ad ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicantur ecclesiæ bona laicorum hæreticorum: nisi illorum solum, qui in terris ecclesiæ viuunt, vt patet in capit. vergentis, & in cap. Excommunicamus. extra de hæretic. Ad quem igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille hæredem legitimum habet, & fidelem, ego dicerē illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniam cum nihil sit de Rege hæretico in iure definitum, consequens est, vt idem de illo censeatur, quod de homine ab intestato decedente diceretur. Nam cum ille per hæresim sit ipso iure regno priuatus, quantum ad regni possessionem censendus est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessario, vt regnum ad legitimum hæredem deuoluatur. Et idem mihi videretur dicendum de quocunque alio dominio cuiuscunque rei, cui est annexum vinculum primogenituræ, ita vt si possessor illius fiat hæreticus, bona illa non sint fisco applicata, sed legitimo illius primogenituræ successori. De hac tamen re nihil certum definire volo: sed illam ciuilis iuris peritis re-

linquo

linquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium est mu- C
nus. Si Rex hæreticus nullum habet hæredem, aut ille
quem habet, est etiam hæreticus, tunc si regnum non est
etiam hæresi infectum, dicerem regnum ipsum habere ius,
& potestatem eligēdi sibi Regem, iuxta id, quod in primo
1. Reg. libro Regum dicitur. Populus facit sibi Regem. Si vero re-
gnum est etiam eadem peste infectum sicut Rex, regnum
etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligendi sibi Re-
gem, & tunc negotium deuoluetur ad summum Pontifi-
cem, vt ille tanquam summus ecclesiæ iudex decernat, quid
sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in capitul.
Excommunicamus. §. moneantur. extra de hæreticis. Aliud
est denique dominium Euangelicum, & est potestas alicui
ex Dei Euangelio, & non aliunde concessa, qualis est pote-
stas absoluendi peccatorem à peccato, & potestas excom-
municandi, & absoluendi ab excommunicatione. Hoc do-
minium habent soli viri ecclesiastici curam animarum te-
nentes, vt sunt Episcopi, Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hæc
talis potestas dominium Euangelicum: quia ex sola Euan-
gelij authoritate illud habetur. Vocatur etiam dominium
hoc à theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticæ. De
hoc dominio difficillima inter theologos versatur quæ- D
stio: an hæreticus sit etiam ipso iure priuatus hoc dominio,
sicut cæteris, hoc est, an Prælatus ecclesiasticus quicun-
que illi sit siue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est
hæreticus sit ipso iure potestati prælationis priuatus. De
hac re nō conuenit inter omnes theologos. Quidam enim
dicunt prælatum ecclesiasticum factum hæreticum, diuino
iure esse priuatum prælatione sua. Alij vero cōtra sentiunt
prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertina-
cem, non esse diuino, aut humano aliquo iure potestate
prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere
hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali lo-
cutione comprehendendum, cum dicitur in illo cap. finali.
de hæretic. Absolutos se nouerint à debito fidelitatis do-
minij, & totius obsequij &c. Oportet enim ibi excipere do-
minium Euangelicum, à cuius debito (iuxta istorum opi-
nionem) non sunt ipso iure absoluti, qui lapsi in hæresim
erant per illud adstricti. Huius nodosæ quæstionis solutio-
nem, quoniam difficilis est, & longum requirit tractatum,

A vſque ad aliud capit. differimus, quod totum huic ſoli negotio impendemus, quando de pœnis ſpiritualibus diſputabimus. Tales enim poteſtates, & talia dominia magis ſpiritualia, quàm corporalia cenſenda ſunt. Circa has omnes hæreticorum pœnas, de quibus in hoc cap. diſſeruimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis eſt hæc: quia illud ſæpe citatum cap. finali. de hæreticis. videtur ſolos manifeſtos hæreticos afficere. Nam ſolos illos abſoluit à debito fidelitatis, & dominij, qui lapſis manifeſte in hæreſim quomodolibet ſunt adſtricti. Phil. dicit hoc etiam verum eſſe in occulto hæretico, ſi illius hæreſis probari poſſit: quia tunc poteſt manifeſtari licet actu non ſit manifeſta. Eandem ſententiam docere videtur Ioannes Andr. hac tamen addita conditione, quòd proceſſum fuerit ad probationes: quia probatio (vt ait) tunc facit delictum manifeſtum vt in cap. cum olim. de verborum ſignific. Secus tamen dicendum eſſe putat, ſi non eſt proceſſum ad probationes: quia eccleſia non iudicat de occultis. Et illius ſententiæ ſubſcribit Angelus de Clauaſio in ſua ſumma. eandem amplectitur Sylueſter de Prierio in ſua ſumma. Ego tamē

B (abſit precor verbo inuidia) puto hos omnes quamuis in iure doctiſsimos, non intellexiſſe veram, & germanam illius textus ſententiam. Nam quod textus ille ait de lapſis manifeſte in hæreſim, non eſt intelligendum de manifeſtatione, quæ competit hæretico, ita quod ille in publico, aut in manifeſto hæreſim aſſeruit. Poteſt enim quis publice, & coram mille teſtibus hæreſim aliquam aſſerere, & nō eſſe hæreticus: quia potuit illam aſſerere ex ignorantia, putans talem aſſertionem eſſe catholicam, potuit etiam aſſerere ſine vlla pertinaci animoſitate: ſed paratus obedire eccleſiæ aliud docenti. Quorum alterum ſi contingat, etiam ſi in fide erret, hæreticus minime cenſebitur: vt habetur in cap. dixit apoſtolus. xxiiij. queſt. iij. Si hæreticus non eſt, neceſſario inde ſequitur: vt pœna hæretici non ſit puniendus, & per conſequens pœna illius cap. fi. de hæret. non comprehendat illum. Alioqui fieret neceſſario, vt quis ſine culpa ſua, & ſine culpa aliena: imò & ſine iuſta aliqua cauſa puniatur, quod eſt contra ius naturale, diuinum, & humanū. Nam textus ille eos, qui lapſis manifeſte in hæreſim erant oblig

obligati, absoluit debito fidelitatis, & dominij. Et tamen C
(vt diximus) potest quis sine vllo peccato manifeste labi in aliquam hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, nō est intelligendum de manifestatione, quæ se tenet ex parte asserentis: quia siue in occulto, siue in publico labatur in hæresim, non incurret pœnam, si non est hæreticus. Intelligēda sunt ergo verba illius textus de manifestatione, quæ competit hæresi, ita vt ille dicatur labi manifeste in hæresim, qui labitur in hæresim manifestam, quam scit esse ab ecclesia damnatā, quāuis illam occulte, & sine vllo teste asserat. Qui vero ex ignorātia labitur in hæresim, non dicetur labi manifeste in hæresim, quamuis illam in publico foro corā mille testibus asseruerit: quia nō erat sibi manifestum talem assertionē esse hæreticam, & ab ecclesia damnatā. Is autem, qui iuxta hūc intelligendi modum labitur manifeste in hæresim, hoc est in hęresim manifestam, eo ipso est necessario censendus hæreticus. Quia is (vt supra lib. j. cap. x. docuimus) sine vlla vlteriore monitione est iam pertinax censendus: quia errorem suum non est paratus corrigere. Quod facillime, vel ex eo colligi potest: quia ecclesiam, à qua corrigendus esset, aperto Marte oppugnat, cum eam non veretur asserere propositionem, quam scit ab ecclesia damnatam. Si vero quis D
ex ignorantia lapsus est in hæresim, & postea legitime admonitus obedire contemnit, tunc primo dicetur labi manifeste in hæresim, quando legitimæ admonitioni obtemperare recusat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeste in hæresim, cum sit iuxta prædicta censendus hæreticus merito hæreticorum pœnam incurret, quantumlibet sit occultus, si tamen hæresim, quam mente concepit, aliquo verbo explicauit. Et de talibus sic lapsis manifeste in hæresim, intelligenda sunt verba illius capit. finali, de hæretic. quibus dicitur, quòd qui talibus sic lapsis manifestè in hæresim erant aliqua obligatione adstricti, ipso iure sunt ab omni tali obligatione absoluti. Nam per illa verba: Lapsis manifeste in hæresim, idem intelligitur, ac si dixisset, hæreticis. Et hi tales licet occulti sint, sicut incidunt in pœnam capit. cum secundum leges. ita etiam ipso iure incidunt in pœnam præfati cap. finali. de hæretic. Si hæresim suam quamuis occulte, exterius prodiderunt,
Nam

A Nam (vt ait Abb. in iſto cap. Abſolutos) pœna ipſo iure impoſita afficit ipſum delinquentem, quamlibet occultum, pro qua ſententia adducit gloſſam, quam dicit eſſe notabilem in Cle. j. de hæret. in verbo: Eo ipſo. Ex quibus colligit Abbas, vt hæreticus quamuis occultus ipſo iure amittat omne dominium, ſicut & reliqua omnia bona ipſo iure amittit: ſed non poterit talis abſolutio dominij (vt ait) allegari, niſi prius manifeſta cauſa probetur. In quibus omnibus etſi bene dicat, tamen in intelligentia illius vocis, manifeſte etiam mihi erraſſe videtur, ſicut alij.

Probatur manifeſtis rationibus iuſtam eſſe hæreticorum pœnam, de qua in præcedenti capit. tractatum eſt. CAP. VIII.

Quia totius huius noſtri operis finis, & primus ſcopus, ad quem noſtram hanc pugnam dirigimus, eſt, vt iuſtam eſſe punitionem, qua eccleſia hæreticos ferit, oſtendamus, opus eſt, vt eam pœnam, de qua in præcedenti cap. diſputauimus, merito hæreticis fuiſſe inflictam probemus.

B Quiſquis diligenter conſiderauerit quantum valeant ſuperiorum hominum exempla ad mouendos ſubditorum affectus facile intelliget, quàm iuſtum imò (vt verius dicam) neceſſarium ſit, omnem prælationis poteſtatem ab hæreticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo ſe magis animari ad virtutem, quàm ſuorum maiorum exemplis: quorum imagines in foro depictas videbat. De Iulio Cæſare refert Plutarch. quod cum ille in Hiſpania res quaſdam Alexandri pictas cerneret, ſecum diu cogitabundus, poſt modum lachrymas fudit, cuius rei cauſam admirantibus ſociis: Nónne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius ætatis Alexander tot gentes ſuo ſubdidiſſet imperio, qua nullum adhuc præclarum facinus ipſe geſſerim? Et inde ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus eſt. Si eorum, qui iam præterierunt exempla tantum viuorum animos mouere poſſunt, multo magis id poſſe credendum eſt exempla eorum, qui ſuperſunt, præſertim ea, quæ non ſolum audiuntur: ſed oculis inſpiciuntur. Multo enim magis mouent viſa, quàm audita. Temiſtoclem enim valde

multum iurauerunt ad virtutem Milciadis exempla. Nam C
Temistocles cum esset adolescens, in compotationibus, aliisque carnis illecebris volutabatur. At postquam Milciades factus Imperator, apud Marathonem deuicisset Barbaros, nullus illum deinceps vidit quidquam agere indecorum. Percontantibus autem multis quid fuisset in causa, vt sic fuerit repente mutatus, respõdebat, Milciadis Trophæis se fuisse à somno suscitatum. Cic. lib. iiij. Tusc. quæst. refert, Demosthenem adeo vigilasse, vt cum opificibus de vigilia contenderit, & dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. Habent tantã vim, & potestatem exempla præsertim illorum, qui authoritate aliqua reliquos præcellunt, vt ad illa imitanda subditorum animos non solum vrgeant: sed quasi cogere videantur. Ideo Paulus reprehendens Petrum, eo quod propter Iudæos, quia Iacobo Hierosolymorum Episcopo venerant, simulate se à gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, dixit illi: Gentes cogis
Galat. 2 iudaizare. Nã quia Petrus supremus erat totius ecclesiæ pastor, & rector, cuius vestigia cæteri sequi debebant: ideo tanti æstimauit Petri exemplum Paulus, vt suo exemplo illum non solum ad Iudaismum alios suadere, sed cogere dixerit. D
Et merito sic dixit, cogitans quod multo plus mouent exẽpla, quàm verba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, voléns que hominibus certissimam viam, qua ad gloriam cœlestem peruenirent ostendere: prius exemplis, &
Act. 1 postea verbis nos ad illam instruxit. Nam prius (vt ait Lucas) cœpit facere, & postea docere. Quem locum pertractans
Chryso. Chrysostomus Homil. j. super Actus Apostolorum, ait: Eóque apostoli prius vitæ exemplis docebant, deinde verbis. Quin potius ne verbis quidem erat opus, cum clamarent opera. Hæc Chrysostomus. Hinc oritur, vt peccata publica grauiora censeantur, quàm secreta, & tanto grauiora, quanto à persona maioris authoritatis, & quæ magis tenebatur bonum aliis præbere exemplum, fuerint commissa.
Ezec. 44 Ideo de malis sacerdotibus, dominus per prophetam Ezechielem ait: Facti sunt domui Israel in offendiculum ini-
Greg. quitatis. Quæ verba pertractãs beatus Gregorius parte prima Pastoralis cap. ij. ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens, nomen, vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namq; hunc nemo redarguere

præsu

A præſumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Cauſa autem huius inde prouenit, quod qui publice peccat, alios ad idem faciendum ſuo exemplo hortatur, & ob hanc cauſam ſcandalizare dicitur: quia ſuo exemplo aliis offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noſter huiuſmodi ſcandalizanti acerbe minatur, ſic inquiens: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui ſic alium ſcandalizat, non ſolum de ſuo: ſed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus eſt, rationem reddet. Quod non fieret: niſi quia ille peccati alterius cauſa fuit, ſuo exemplo illum ad peccatum vehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: vt per illa notum omnibus fiat quãta ſit exemplorum potentia. Etſi tantum valent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorum hominum affectus: multo magis valebunt exempla illorum, qui aliqua authoritate, & poteſtate reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius conſtare poterit iuſtum eſ- *Matt. 18*

B ſe, vt omnis ab hæreticis auferatur prælationis, & dominij poteſtas. Timetur enim iuſte, ne is, qui præeſt, ſubditos ſuos ad eandem hæreſim ſuo exemplo trahat. Filij parentes ſuos ferè ſemper imitari nituntur: & ad illorum exemplum vitam ſuam frequentiſsime componunt. Eſt enim à natura inſitum filijs, vt parentes ſuos ament, & inde euenit, vt quęcunque in parentibus viderint, bona eſſe cenſeant. At quod quiſque bonum exiſtimat: illud appetit, & illud imitari conatur. Præter hunc mutuum parentum, & filiorum amorem, eſt adhuc alia, & quidem potiſsima cauſa: quæ filios ad parentum ſuorum imitationem vehementiſsime impellit. Hæc eſt aſsidua parentum, & filiorum mutua conuerſatio. Parentes enim ſuos filij vident, cum comedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum iraſcuntur, cum ſubſannant. Vident illorum ingluuies, ebrietates, prodigalitates, tenacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id genus vitia. Audiunt illos detrahentes, adulantes, mentientes, iurantes, peierantes, blaſphemantes, atque alia multa, quæ virum pudicum non decent loquentes. Raróque contingit, vt rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant:

quod filios lateat. Quantum autem nocere possint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis habent consuetudinem, sacra scriptura multis in locis nos apertissime docet. Qui cum sapientibus graditur (ait Salomon) sapiens erit; amicus stultorum similis efficietur. Et iterum; Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & summas scãdalum animæ tuæ. Et Ecclesiasticus eleganti similitudine hoc ipsum explicat, dicens: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Denique propheta Regius ait: Cum sancto sanctus eris: & cum peruerso peruerteris. Si conuersatio bonorum proficere potest, conuersatio malorum multo magis obesse poterit, quia sumus omnes natura procliuiores ad malum, quàm ad bonum. Difficillimũ est, vt quis inter malos innocenter conuersetur. Propter hanc duplicem causam parentes suos, filij magis quàm cæteros homines imitantur: quia illos magis diligunt, & longiorem cum illis habent conuersationem. Faciliúsque eorum malos imitantur mores, quàm bonos, qui a natura iam per peccatum quodammodo corrupta fortius impellit ad malum, quã ad bonum. Et hinc euenit, vt raro contingat patri vitioso filius studiosus. Scio quidem aliquando ita cõtingere: sed hoc rarum est, & albo notatum, ego autem de his, quæ frequenter, & quasi semper eueniunt loquor. Pater si est mercator, filios habeat mercationi deditos: si lusor, filios habet lusores: si fornicator, filios nutrit fornicatores: si idololatra, filios docet idololatriam: si denique hæreticus est, eadem hæresi inficit filios. Hoc manifesta experientia in multis comprobatum est, qui filios suos in eandem traxerunt hæresim, in quam ipsi fuerunt lapsi. Testis est Boëmia, quę postquam sub Vuenceslao illorum Rege, & Sigismundo Romanorum Imperatore, annis ab hinc plus quàm centum & quadraginta à fide catholica defecit, nunquam ad illam hucusque rediit, non ob aliam causam: nisi quia filij illorum eundem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse vident. Timeo certe, vt (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia si filij eadem hæresi Lutherana à parentibus imbuuntur, qua illi nunc sunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem catholicam

Prou. 13; Prou. 22; Eccl. 13; Psalm. 17

C D

A licam conuertentur. Adoleſcens enim (vt ait Salomon) iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Et egregius poëta dixit: Prou. 22

Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem
Teſta diu. Orat.

Iuſtum igitur fuit,& neceſſarium,à parentibus hæreticis patriam omnem auferre poteſtatem, & filios ſui iuris ſuiq; arbitrij facere,ne parentes ſua authoritate,ſuóque exemplo filios in eandem hæreſim traherent, & filij,iuris authoritate fulsi, poſsint, ſi velint parentibus reſiſtere, tanquam qui iam ſunt ipſo iure ab illorum poteſtate liberati. Propter hanc cauſam multi Theologi, è quorum numero eſt ſanctus Thomas, docent non eſſe licitum infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (vt aiũt) verteretur poſtea in contumeliam fidei Chriſtianæ: quia parentes nutrirent filios in errore ſuo: qui ſic in pueritia nutriti, nunquam poſtea fidem catholicam, quam in baptiſmo ſuſceperunt, perfecte tenerent. Alij tamen theologi, inter quos recenſetur doctor ſubtilis Scotus, qui oppoſitam ſententiam tuentur, propter eandem cauſam cenſent, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuiſſent ex imperio B principis baptizati, eſſe ſtatim poſt baptiſmum à parentum cura, & poteſtate ſemouendos, ne ſi apud illos manerent, à parentibus ſuis in eundem infidelitatis errorem traherentur, quo illi ſunt infecti. Si iuſtum eſt, vt patriæ poteſtatis dominium à parentibus hæreticis auferatur, ne ipſi filios ſuos eadem hæreſi inficiant, multo iuſtius eſt, vt aliud quodlibet ciuile, & politicum dominium ſit ipſo iure à dominis hæreticis ablatum. Nam qui hoc tenent dominium pluribus nocere poſſunt, quàm qui ſolum dominio gaudent paterno, eo quòd latius eſt dominium politicum, aut regale, quàm paternum: & pluribus imperat rex, aut dux, aut Marchio, aut quiuis alius dominus, quàm qui ſolum eſt pater. Deinde plus poteſt rex erga ſubditos, quàm pater erga filios, & hinc euenit, vt ſæpe ſubditi magis conentur regem ſuum imitari, quàm filij parentem. Poſſunt quidem reges eo quòd diuitiis pollent, munera plurima dare, & quia tam potentes ſunt, vt nullus ſubditorum illis reſiſtere valeat, poſſunt ſubditos ſuos, cum eis libuerit, variis pœnis affligere. Ex primo oritur apud inferiores homines

spes alicuius muneris recipiendi. Ex secundo oritur in subditis metus principis, ne videlicet circa eos quidquid pœnarum potest, cum libuerit exerceat. Hæc duo videlicet metus, & spes solent animos hominum in adulationem impellere: quidam enim vt ea, quæ anxie cupiunt, assequi possint: alij verò ne pœnas, quas vehementer metuunt, incurrant, principibus suis omni ex parte placere procurant. Ea faciunt, & dicunt, quæ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere, & facere omittunt, quæ principi displicere intelligunt. Qui mollibus vestiũtur (inquit saluator noster) in domibus regum sunt. Nam in domibus Principum sunt adulatores & qui hominibus placere student. Optime igitur, & eleganter Claudianus poëta in lib. iiij. de Honorij Augusti consulatu dixit. C

Mat. 11

Claud.

Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum,
Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequuntur. D

Ex his igitur omnibus apertißime colligere licet, quantum rex hæreticus poßit subditis suis in fide nocere. Illius enim exemplum multos à fidei veritate deflectet: quia pars metu, pars amore illius, aut suarum rerum idem quod ille, asseuerabunt, docebunt, prædicabunt. Cum Magi ab oriente venissent Hierosolymã quærentes regem Iudæorũ, tunc recens natũ turbatus est Hærodes, & omnis Hierosolyma cum illo. Non est mirum, quòd Herodes, qui alienigena, & tyrannus erat, turbetur audito nomine regis, & illũ perdere velit. Ita enim se res habet, vt si quis regnante ipso, alterum appellet ibidem regẽ, mille eum periculis exponat atq; in apertum tradat interitũ. At quod Hierosolyma audito nomine sui regis, tunc nati turbetur, res est admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuisset, quàm turbari: quia sciebat Herodem alienigenam esse, & nihil de regni iure habentem. Quo fit, vt de eiectione tyranni, & regis aduentu lætari debuisset. Sed si Claudiani sententiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuisse, vt rege turbato omnis Hierosolyma

A rosolyma simul cum illo turbaretur. Quia (vt Claudianus dixit) mobile mutatur semper cum principe vulgus. Regé ergo hæretico existente necessario eueniet, vt populus in eandem hæresim trahatur. Quod si facere contēpserit, multis tormentis, variisq; cruciatibus ad id faciendum compelletur. Huius rei plura, quàm vellem, extant manifestissima exempla, è quibus aliqua producere decreui, vt quæ diximus illorum testimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Israël reges idololatræ, vt Ieroboam; Baasa, Ela, Zambri, Amri, Achab, & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis sacrificare non destitit; eo quod sequebatur perfidiam regum suorum insaniam. In noua lege, & euangelica multi fuerunt reges hæretici, qui ecclesiam catholicam acerrime vexauerunt, adeo vt illorum causa multi à fide catholica defecerint. Iulianus apostata postquam fidem deseruit, ecclesiam catholicam plusquam quilibet alius rex gentilis est persecutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perduxit. Reges Gothorum eo quod Arriana hæresi erant infecti, magnam ob hanc causam christianorum stragem fecerunt in Italia, & Hispania.

B De atroci crudelitate, quam in christianos Vuandali exercuerunt in Africa, extat historia duobus libris partita, & à Victore episcopo conscripta. Solum vnum ex Gothis, quod in Hispania contigit exemplum proferam: cuius meminit beatus Grego. lib. iij. dialogorum, cap. xxxj. quod satis esse arbitror ad ostendendum, quantum sit rex hæreticus ecclesiæ catholicæ noxius. Leonigildus Hispaniarum rex, & à Gothis originem trahens Arriana hæresi cum fuisset infectus, eadem hæresi filios suos, regnúmq; suum inficere nitebatur. Ermigildus autem primogenitus eiusdem regis filius, ac proinde solus regni hæres, suadente beato Leandro tunc Hispalensi episcopo, hæresim Arrianam deserens, ad fidem catholicam conuersus est. Quem pater arrianus, vt ad eandem reuocaret, primum blanditiis, & præmiis, deinde minis, & terroribus erga illum egit. Quæ omnia cum non possent animum illum constantissimum à fide catholica, vel tantillum deflectere, iratus pater illum prius hæreditario iure regni priuatum in vincula, & carceres coniecit. Adueniente autem paschatis festo, quo ex more, & ecclesiæ vniuersalis decreto, Christiani sacrum domi-

Grego.

Leonig.

Ermigil.

ni corpus sumere solent, perfidus pater Arrianum episcopum ad filium misit, vt ex manu illius cõmunionem perciperet, vt per hoc illum sibi pater conciliaret. Sed vir Deo plenus Ermigildus hoc facere recusauit, & episcopo venieñti exprobrauit, & magna constantia illum à se duris increpationibus repulit. Hoc cũ Arrianus pater audiret, infremuit: statimque paternæ pietatis oblitus apparitores suos misit, qui filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid quæso hæreticus cõtra fideles facere destitisset, qui pro tuenda hæresi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus tradidit illum? Qui tam atrociter insectatus est proprium filium, putásne æquiori animo cęteros prosequeretur fideles? Sed opus est, vt ex nostro hoc seculo aliqua proferamus exempla: quoniam hæc magis, quàm reliqua, quę iam præterierunt, animos intuentiũ mouere poterunt. Cum Martinus Lutherus annos ab hinc triginta suos in Saxonia effundere cœpisset errores: statim illi acquieuit Fridericus dux Saxonum, cuius exemplo, & authoritate populus motus in eandem lapsus est hæresim. Idem contigit Lantsgrauio Hessiæ Philippo. Merito igitur decretum est, vt rex, aut quiuis alius secularis dominus factus hæreticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dominio regni, & qualibet alia seculari potestate priuatus.

C

D

De alia hæreticorum pœna, quæ est infamia, & de cæteris, quæ ex illa sequuntur.

CAP. IX.

INter alias pœnas, quibus ecclesia hæreticos merito puniendos fore decreuit, infamia recensetur, quæ tanto cæteris pœnis grauior æstimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur transitoriis bonis. Melius est nomen bonum (inquit Salomon) quã diuitiæ multæ. Hoc autem bono nomine priuatus est, quisquis hæreticus est, siue occultus ille sit, siue manifestus. Hoc tamen interest inter occultum hæreticum, & manifestum, quod occultus hæreticus sola iuris infamia censetur infamis & nõ infamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum, famam illius tollere non valet. Hęreticus autem manifestus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestationem,

Prou. 22.

A nem,& tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiorem, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiæ grauitas, & eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetrauerit, infamia Petri grauior censebitur: Ioannis vero maior, aut latior. Quo fit, vt infamia facti, quam hæreticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauissima sit censenda: quia hæresis (vt supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter grauissima recensetur peccata. Infamia iuris est illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus est. Sunt enim peccata aliqua, quorum quodlibet, si quis committat, iure ipso censetur infamis, vt qui exercet improbum fœnus, exigens vsuras vsurarum. Tertia quæstio. vij. §. Porro. Et qui contrahit simul cum duabus, vel qui simul duas habet sponsas. lege, quid ergo. ff. de his qui notantur infamia. & in cap. Nuper à nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas suas, vt pugnaret cum fera. ff. de postulando. lege prima. §.

B bestias. Et generali eloquutione quisquis per sententiam iudicis damnatus est de crimine publico, ipso iure censetur esse infamis. Hoc autem vltimum solum censetur verum, quando damnatus est per sententiam diffinitiuam, non autem per sententiam interloquutoriam, & quando damnatus est ab ordinario iudice, & non si damnetur ab arbitrio. l. qui l ergo. §. Ex compromisso. ff. de his qui notantur infamia. Hæresis autem vtroque iure, & ciuili, & canonico publicum censetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur crimen: cuius denunciatio, vel accusatio non solum personæ, quæ ex crimine illo aliquam passa est iacturam: sed cuilibet ex populo competere potest. Sunt enim aliqua peccata à iure signata, quæ propter illorum grauitatem ab omnibus accusari possunt: ne maneant impunita, vt sunt homicidia, parricidia, adulteria, crimen læsæ maiestatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam spectat vtilitatem, vt talia puniantur: quoniam nisi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incommoda. Nullum est autem hæresis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incommodare possit. Propter quod 2. Timo. 2

Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, vt cancer serpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæresis accusare potest: ne licentiosa impunitate amplius grassetur, & totam suo veneno inficiat rempublicam. Ea enim, quæ in religionum diuinam committuntur, omnium respiciunt iniuriam. l. Manichæos. C. de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab omnibus accusari possunt. Quo fit, vt crimen hæresis ab omnibus possit accusari, & inde sequitur, vt iuxta iuris ciuilis regulas, & præcepta, inter publica crimina sit recensendum. Iure autem canonico id multo apertius ostenditur: quia secundum ius canonicum, omne crimē dicitur publicum: quoniam ad publicam spectat vtilitatem, vt nullum crimen sit impunitum, vt patet per c. crimina. de collus. dete. iūcta glossa. Vnde consequens est, vt quisquis ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est damnatus, sit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine publico. Quod vt notat Angelus de Aretio. Instit. de suspect. tut. §. suspectus. eo solo casu est verum, quando talis damnaretur propter dolum, non propter culpam. Quisquis ergo de hæresi damnatus est, vtroque iure censetur infamis, & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius. Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimine hæresis à iudice damnetur, sit ipso iure infamis, an requiratur, quod sit prius de crimine hæresis damnatus, ad hoc, vt infamiam iuris incurrat. Et forte alicui videbitur hæreticum ante damnationem non esse dicendum infamem: quia regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his qui notantur infamia. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in cap. Testamentum. de testibus. & in cap. exceptionem. de exceptionibus. Sed his non obstantibus mihi videtur dicendum hæreticum ante damnationem esse ipso iure infamem. Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus. Primo quidem inde moueor, quod credentes hæreticorum, & eorum receptatores, qui propter hoc excommunicati, satisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt, velut hæretici reputantur, vt patet in capitulo Contumaciam. de hæreticis. libro vj. Inter cæteras autem pœnas, quibus huiusmodi credentes, & receptatores hæreticorum

A ticorum à iure puniuntur: vna est, quòd ipso iure sunt infames, vt patet in cap. Excommunicamus.§.credétes.extra de hæretic. Quibus verbis aperte insinuatur hæreticum omnem esse ipso iure infamem. Præterea, propter vnum quodq; tale (vt ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes, & receptatores hæreticorum sunt propter hęreticos ipso iure infames, oportet, vt hæretici ipsi, propter quos est illis hæc pœna inflicta, sint etiá ipso iure infames. Rursum omnia, quæ conueniunt his qui sunt ipso iure infames (vt ex sequentibus patebit conueniunt etiam hæreticis. Consequens est igitur, vt hæretici censeantur ipso iure infames. Nec opus est declaratione aliqua, aut criminis condemnatione: sed eo ipso, quòd facti sunt hæretici, iuris infamiam incurrunt. Quemadmodum supra diximus de dominio bonorum omnium, quod à die commissi criminis absque aliqua alia damnatione, aut declaratione, hæreticum amisisse ostendimus. Et iustum quidem erat, vt talem infamiam ipso iure incurrerent hæretici: quoniam hæresis crimen multo grauius est omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorú quodlibet ipso iure incurritur infamia:
B ergo multo iustius erat, vt propter hæresim iuris infamia incurreretur, quàm propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulàre esse in criminibus publicis, vt nunquam propter illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam: quanquam veritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ sunt à iure notata, quæ si quis commiserit, est ipso iure infamis. Ex istorum numero (vt diximus) est crimen hæresis. Quo fit, vt hæreticos etiam ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœna non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit, ita vt parentú hæreticorum filij quamuis fideles ipso iure censeantur infames. Et merito quidem hanc pœnam ad filios vsque extendendam esse definitum est. Quia sicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum erat, vt econtrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in se ipsis sentirènt. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Nam qui à parentibus bonis genitus est, naturalem quandam inclinationem ad bonum, vt in plurimum ab ipsis parentibus suscipit. Quoniam ab illis corporis complexionem deducit, quæ Pro.17
si bo

si bona est: non paruum est ad virtutem adiutorium, & in- C
Aristot. citamentum. Vnde Aristoteles libro primo Politicorum, capitu. iiij. ait: Vt ex hominibus hominem, ex bestiis bestiam: sic ex bonis bonum generari: sed natura quidem hoc vult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristoteles. Præter illam inclinationem, quam à parentibus suscipiunt filij, inest etiam ipsis filiis naturalis quædam parentũ suorum imitatio, quæ multis magnum est, sempérque fuit virtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur:solent maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: sic Iulij Cæsaris fama Octauianum excitauit. Sic denique fuit Pyrrhus Archilleides animosus imagine patris. Hinc suspitio oritur de filiis, vt tales illi sint, aut saltem futuri sint, quales parentes eorum fuere. Et hæc est illa filiorum gloria, quæ ex parentum nobilitate, & virtute oritur, vt bonus, & studiosus ille credatur: quia bonorum est filius. Pro hac sententia est, quod Aristoteles loco præfato ait: Helenam apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex diis (inquit illa) ab D
vtraque stirpe prognatam, quisquam appellabit seruam?
Rom. 11 Et beatus Paulus in ea, quæ est ad Romanos epistola ait: Si radix sancta, & Rami: Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genitus est Iacob, ex Thobia Seniore prodiit Thobia Senior: prodiit Thobias Iunior æque bonus, & sanctus, ac pater. Ad eundem modum de malis sentiendum est: quoniam ex prauis parentibus procedunt fermè semper filij peruersi, paternæ iniquitatis imitatores, quemadmodum ex Cicuta oritur fructus virulentus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida, & sordida. Et hoc ipsum
Sapien. 4 Salominis testimonio comprobatur, qui in libro sapientiæ ait: Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parẽtes in interrogatione sua. Tam
Adag. vera semper reputata est hæc sententia, vt veteri adagio celebretur, quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt tamen hæc omnia tam constanti, & inuariata lege firmata, vt contrarium euenire non possit. Nam aliquando accidit, vt ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de
dulci

A dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noe Cham: Ex Isaac natus est Esau. Et (vt ad prophanas veniamus historias) Scipionis Aphricani filius (vt de illo refert Valerius Maximus) vecors, & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditam luxuria vitam (eodem Valerio referente) egit, vt bonis omnibus paternis sit illi ab Vrbano Prætore interdictum. Econtrario ex malis parentibus etiam aliquando oriuntur boni, & virtutis studiosi filij, quemadmodum Rosæ de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (vt Regum narrat historia) natus est fidelis, & sanctus Rex Ezechias. Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominationes impietatis, cuius memoria (vt inquit Ecclesiastic.) quasi mel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatræ Regis Amon. Sed hæc rara sunt exempla, quod vero frequenter, & quasi semper euenit, est malos ex malis parentibus generari, & bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tam aperta sunt exempla, vt non sit opus recensere. Causam vero huius si quis nosse cupit, illi libenter offerimus. Certum est varias animorum inclinationes, ex variis corporis complexionibus oriri. Nam qui cholera abundat, facile irascitur, faciléque remittit. In quo pituita viget somnolentiam, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, lætis gaudet, & ad omnes carnis delicias est facile procliuis. Qui bilem atram, aut melancholiam plus satis habet, tarde irascitur, tardéque remittit, leta ferè omnia fugit, tristibus delectatur, solitudines quærit, frequentias hominum deserit. Corporis complexiones, & qualitates tam variæ, ex variis parentum complexionibus ferè semper oriuntur. Quoniam ex semine à parentibus in actu generationis decisso, filij corpus coagulatur, & coalescit, & deinde ex sanguine matris paulatim formatur, & nutritur, & sic simul cum corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc sententiam duobus versiculis eleganter complexus est Baptista Mantuanus, sic inquiens:

4. Reg. 18

Eccl. 49

B

Batipst. Mantu.

Qui viret in folijs, venit à radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Et hæc est infamia, quam filij à parentibus iure cōtrahunt. Præsumit enim ius, & merito, filios tales esse futuros, quales eorum parentes fuisse experientia compertum est. Nam in

in cap.si quis.vj.quæst.j.dicitur quòd in filiis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. Iuste igitur hæreticorum filij censentur infames: quia merito de illis suspicandum est, vt (nisi aliunde adiuuentur) in eum, quo parentes infecti fuere, labantur errorem. Hanc tamen iuris infamiam non sustinebunt filij eorum hęreticorum, qui ab hæresi resipiscentes, ad fidem catholicam redierūt, & ecclesiæ vnitati adhæserunt cap. statutum.ij.de hæret. lib.vj. Ex hac iuris infamia, veluti ex radice quadã, aliæ pœnæ oriuntur. Hæreticus non potest esse testis, vt patet in cap.j.extra de hæreticis. & capit. ipsa pietas.xxiij.quæst.iiij. Et merito repellitur hæreticus à testimonio perhibendo: quia inter multa, quæ in teste requiruntur, est fama, cap. testamētum. extra de test.& attest. & cap.præterea, de testibus cogendis. *Isidorus.* Et Isidorus in lib. Etymologiarum de testis qualitate loquens, ait: Si vita bona defuerit, fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato homine habere commercium. Hæc ille. Et habētur hæc verba in cap. Forus. extra de verb. significa. Deinde (vt dicitur de regulis iuris. lib.vj.) semel malus semper præsumitur malus: præsertim eodem genere mali. Hæreticus igitur, qui falsum dedit de fide catholica testamentum: iuste præsumitur de qualibet alia re falsum *Eccl. 34* daturus testimonium.ij.quæst.vij.cap. Non potest. Præterea sapiens Ecclesiasticus ait: A' mendace quid verum dicetur? Quibus verbis satis aperte sapiens docet non esse reddendam homini mendaci finem. Non est ergo præbenda fides hæretico: quia semel in graui, perniciosóque mendacio est deprehensus, & inde consequens est, vt non sit accipiendus in testem. Hoc tamen non absolute, & vniuersaliter accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis, in qua hæreticus contra hæreticum potest reddere testimonium. cap. in fidei fauorem. de hæreticis. libro vj. & secunda quęstione septima, capite, si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis nō esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsæ maiestatis, & simoniæ: ita etiam fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tamen contra fidelem. Ex quo infero, quod hæretico semiplenè probanti contra catholicum Christianum non deferetur iuramentum in supplementum semiplenæ probationis: quamuis oppositum sit lege statutum.

A tum. Nam lege pręcipitur, vt ſemiplene probanti deferatur iuramentum neceſſarium in ſupplementum probationis. l. Admonendi. ff. de iureiurando. l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis. & cap. ſuper eod. extra de his, quæ vi, metúſue cauſâ fiunt. Tale autem iuramentũ non eſt concedendum hæretico ſemiplene probanti cõtra Chriſtianũ: quia tale iuramentum ſupplet locum cuiuſdam teſtimonij. Hæreticus autem cum à teſtimonio reddendo ſit iure repulſus, cõſequens eſt, vt iuramentum non ſit illi deferendum ad ſupplementum ſemiplenæ probationis. Pręterea antequam iuramentũ alicui deferatur ad ſupplendam ſemiplenã probationẽ, inſpicienda prius eſt perſonæ qualitas, & anxie examinanda, vt ſcilicet vir bonus ille ſit verax, fidelis, timens Deũ, qui pro magno aliquo pretio peierare nõ auderet. Quæ omnia cum longe abſint ab hæretico, conſequens eſt, vt non ſit illi deferendum iuramentũ ad ſupplemẽtum ſemiplenæ probationis. Eadem etiã ratione hęreticus catholicum accuſare non poteſt. ij. quæſt. vij. cap. alieni. & capit. Pagani. Qui alterius crimina iuſte accuſare, aut reprehendere voluerit, oportet, vt ab eiſdem criminibus ipſe ſit alienus. iij. quæſt. vij. capit.

B qui ſine. & capi. Poſtulatus. Et hoc ipſum egregius poëta eleganter docuit, ſic inquiens:

Loripedem rectus derideat Aethiopem albus. *Iuuen.*

Altera eſt adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex prædicta iuris infamia deducitur, & eſt priuatio cuiuſcunque dignitatis, & officij publici, & cuiuſcunque beneficij eccleſiaſtici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliquid horum in poſterum ſuſcipiendum. Circa hæc tamen oportet admonere lectorem, quòd hæc duo videlicet, priuatio ſuſceptorum, & indignitas ad ſuſcipienda, non ſunt æqua lance penſanda. Nam priuationem officij, aut beneficij ſuſcepti, non incurrunt ipſo iure hæretici: ſed ſolum poſtquam ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Nam verba, quæ habentur in cap. ad abolendam. §. præſenti. extra de hæreticis. non exprimunt ſententiam à iure latam: ſed ſententiam à iudice ferendam, ſic enim ibidem dicitur. Totius eccleſiaſtici ordinis prærogatiua nudetur, ſi dixiſſet, ſit ipſo facto, aut ipſo iure nudatus, ſententiam expreſsiſſet latam. Dicens autem: Totius eccleſiaſtici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expreſsit ſententiã à iudice ferendam. Et in cap.

Excomm

Excommunicamus. §. credentes. verba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam exprimunt sententiã. & non latam. C
Quo fit, vt hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prærogatiua nudatus, & per Episcopum degradatus, non posit propter crimen hæresis, aut propter quoduis aliud crimẽ à seculari potestate puniri. Et si quis iudex secularis ante huiusmodi prærogatiuæ denudationem in talem presbyterum hæreticum per se, aut per alium manus iniiceret violentas, incideret in sententiam canonis, si quis suadente diabolo. Quia ille talis quamuis hæreticus, gaudet ecclesiastici ordinis priuilegiis, quousque per sententiam competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiã inde hæreticum, qui aliquod officium publicum habet, antequam officio spolietur, facere fructus, qui ex tali officio proueniunt suos, qui statim in ius, & potestatẽ fisci succedunt. Huius corollarij pars prima inde est manifesta, quòd hæreticus ille adhuc retinet officium, & habet in illo veram, & plenam possessionem, & per consequens habet etiam ius ad fructus percipiendos. Tale enim ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officij, ergo cum nullo alio iure sit impeditus, D
ne tales fructus percipere posit. Sequitur inde necessario, vt officio retento, retineat etiam fructuum receptionem quæ ex tali officij possessione oritur. Nam concesso principali, conceditur quidquid ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autem non eueniret, si hæreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc enim fructus officij acquirere non posset: quia nullum ius ad illos fructus percipiendos haberet. Alteram corollarij partem probo, quia hæreticus ipso iure priuatus est dominio omnium bonorum suorum, & in eius locum subrogatus est fiscus, cap. cum secundum leges. de hæret. lib. vj. Et inde sequitur, vt fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipso quòd sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, quòd hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tamen ipso iure priuatus iure percipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco, sicut cætera bona. Et iuxta hũc modum dicendi, hæreticus quamuis officium retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi propter hæreticũ compe-
tit,

A tit,eos acquireret sibi. Et forte hoc vltimum est magis iuri consonum, propterea quòd in cap. fina. extra de hæreticis. dicitur esse absolutos ab omni debito dominij, fidelitatis, & obsequij, qui hæreticis erant quomodolibet obligati. Et inde consequens est, vt qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos redditus debebat, sit absolutus à tali debito reddendo, & ita hęreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per consequens nunquam faciet fructus suos: quamuis officium, aut dignitatem retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio, aut dignitate: est tamen ipso iure priuatus, iure exigendi fructus, aut redditus, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterãt, & ius illius succedit fisco, donec hæreticus sit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriore, & acerbiore constringitur lege. Nam vt hanc pœnam incurrat hæreticus, non est opus aliqua iudicis sententia, quæ illum censeat indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia

B publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda. Hoc apertissime docetur in cap. Quicunque. §. hæretici. de hæreti. lib. vj. Ibi enim decernit Papa, vt si secus actum fuerit, sit irritum & inane. Nec solum ille indignus & inhabilis est: sed etiam omnis vir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, vel fautoris dignitatẽs, personatus, & quæcunque alia ecclesiastica beneficia est adeptus, est illis omnibus ipso iure priuatus & indignus, & inhabilis factus ad alia in posterum recipienda. Quæ pœna solos illos respicit, qui sciuerunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatus, non tamen ad alia in posterum recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicunque. §. ad hæc. de hæreticis, lib. vj. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus sistit: sed ad filios vsque protenditur, & aliquando latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quæ diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatem suam ad filios suos, & ad nepotes vsque mittit. Si vero sola mater

est hęretica solis filiis,& non nepotibus inhabilitatem impingit. Et si pater aut mater postquam alter eorum fuit factus hæreticus, deinde pœnituit, & hæresim deserens ecclesiæ vnitati se firmiter coniunxit, neque nepotes, neque filij vllo pacto censebuntur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Hæc omnia habentur in capite statutum ij. de hæreticis. lib. vj. C

An iustum sit, vt propter hæresim patris filius Catholicus puniatur. CAP. X.

MVlti sunt qui iniustum, & plus satis acerbum esse putant, vt hæreticorum filij catholici, propter suorum parentum hæresim, eisdem quibus illorum parentes pœnis puniantur, ita vt sint infames quemadmodum illi inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis quæ sibi hæreditario iure conuenire poterāt, priuati vt illi. Vidi enim ego multos in Flandria, cum illic ante annos decem versarer, qui licet iustum esse censebant hæreticos puniri, male tamen illos habebat parentum hæreticorum pœnas ad filios eorum esse protensas, accusabántque eam hæreticorum punitionem, quæ canonico & ciuili iure præcipitur: & Hispaniam impetebāt, propterea quòd audierant omnia iura, quæ à summis Pontificibus, aut à Cæsaribus sunt contra hæreticos statuta, ad vnum vsque in Hispania obseruari, & in me tanquam in iuris propugnatorē vehementer inuehebant. Dicebant enim indignum esse, vt quis sine culpa puniatur, cum Deus (vt aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipsum testimonio confirmabant Augustini dicentis: Non prius Deus est vltor, quàm aliquis sit peccator. Deinde ad suæ sententiæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus est, sic dicens: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris: & pater non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum. Quibus verbis aperte (vt dicebant) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed vnumquenque pro suo. His ergo rationibus, quæ sibi videbantur tanquam nodus Herculeus indissolubiles illi moti dicebant, iniustum esse, vt hæreti D

August.

Ezec. 18

A hæreticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant via, & suam magis, quàm catholicæ fidei causam agere videntur. Istorum error inde conuincitur, quod sic sentiẽtes non solum iura & decreta humana: sed etiam Deum accusare, & criminari videntur, qui sæpe filios pro peccatis parentum punit, ipsomet testante, qui ait: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. Visitans dixit: pro eo quod est, puniens, aut verberans, aut castigans. Nam cum aliquot horum erga nos in hac vita existentes pro nostris peccatis Dominus facit: tũc nostras visitare dicitur iniquitates. Sic enim ipsemet per Dauid prophetam ait: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Iuxta hũc modum visitare se dicit Dominus iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem: quia pro iniquitate parentum, Deus punit filios vsque ad tertiam & quartam generationem. Filij enim res quædam sunt ad B parentes spectantes, & quæ inter omnes res externas magis ipsos parentes contingunt, & propius ad ipsos accedunt. Et hic euenit, vt illorum morbos ægre ferant, perinde ac suos, de illorum aduersitate doleant, vt de sua, de illorum morte vehementius lugeant, quàm de cuiuslibet supellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dominio, & potestate parentum constituti, & sunt quasi quædam parentum possessio. Vnde sequitur, vt quemadmodum infirmitas, & mors serui cedit in damnum domini, cuius est seruus: ita etiam afflictio filij in damnum cedat ipsius patris: potest enim pater operis filij vti, & illas locare, quemadmodum serui. Et inde necessario sequitur, vt filio, aut mortuo, aut ægrotante damnum patiatur pater, & sic in morte, aut ægritudine filij pater puniatur, perinde ac puniretur in morbo, aut morte serui. Cum ergo Deus filiis morbos, vulnera, famem, iniurias, aut quoduis aliud aduersum immittit, non tam illos, quàm illorum parentes in ipsis punit. Sic punitus est Dauid in morte filij ex adulterio nati, vt in illo dolorem, & pœnam sentiret, quem ex illicito coitu, & damnato genuerat. Puer enim non est punitus: sed

Exo.20 *Psal.88* *1.Reg.12*

potius Deo miserante ante vsum rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ipsum respicit puerum, non punitio fuit; sed opus misericordiæ; quatenus vero ad ipsum Dauid illius parentē spectat, opus fuit punitionis, & vindictæ, per quam in eo, quod C
Genes. 19 peccauerat, ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodomæ sine vllo peccato proprio simul cum parentibus suis igne
Num. 17 consumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato viuos à terra deglutitos dominus non puniuit: sed potius illorum misertus est, cùm illos innocentes ex hac vita migrare compulit: ne si in illa diutius perstitissent, paternarum iniquitatum fuissent imitatores effecti, & sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliquādo etiam filios prouectæ ætatis Deus pro parentum peccatis affligit, per quam afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filiis quidem talis afflictio cedit in bonum: quia per illam cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorum virtus, & meritum per illam si patienter feratur, crescit. Quo fit, vt licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba, nunquam tamen respectu illorum pœna dicetur, neque punitio, secundum quod pœna, aut punitio dicit ordinē, & respe D
ctum ad culpam. Parentibus tamen comparata talis filiorum afflictio pœna dicetur: quoniam pro ipsorū parentum peccato est filiis inflicta, in quibus simul etiam parentes affliguntur. Hinc est, quòd peccante Cham peccato irreueren
Genes. 9 tiæ in patrem, filio ipsius Cham videlicet Chanaan maledixit Noë sic dicens, maledictus Chanaā seruus seruorum erit fratribus suis. Chanaam puero filio Cham maledixit Noë, vt per illam maledictionem grauius affligeret, & puniret Cham, cum ille videret non solum se: sed etiā filium suum à patre maledici. Et iuxta hunc modum non solum filios: sed etiam nepotes, & deinceps vsque ad quartam generationem dominus pro peccatis parentum affligit, vt in illis puniat auum illorum, siue proauum, siue tritauum.
Exo. 20 Visitans (inquit Deus) iniquitatem patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Non dixit vltra quartam generationem: quia vita parentum raro adeo protenditur, vt post quartam, aliam ex se illi videant generationem, per cuius afflictionem posint ipsi puniri. Nam quia afflictio filiorum pro peccatis parentum, infertur à

A tur à Deo ad ipsorum parentum punitionem: ideo congruum est,& necessarium,vt in solis illis filiis,sine generationibus fiat,quas videre potest ipse peccans. Nicolaus Lyranus super Exodum hanc diuinæ vltionis sententiam interpretans,data prius hac,quam nunc retulimus expositione,aliam postea subiungit,sic inquiens: Alio modo intelligitur de pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, inquantum est imitator paterni sceleris: ideo subditur, Vsque ad tertiam & quartam generationem. Quia sicut dictum est, aliquando mali homines vident filios suos vsque ad tot generationes; & sic informant eos suis malis exemplis; vel illi imitantur, quod viderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem sententiam videtur innuere sanctus Thomas in Secunda Secundæ quæstio. cviij. articu. iiij. in responsione ad primum principale argumentum, vbi enumeratis rationes, propter quas vnus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo inquantum peccatum vnius deriuatur in alterum; vel per imitationē, sicut filij imitantur peccata parentum, & serui peccata dominorum, vt audacius peccent. Vel per modum meriti: sicut peccata subditorum merentur peccatorem prælatum, secundum illud Iob xxxiiij. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi; Vnde & pro peccato Dauid populum numerantis populus Israel punitus est, vt habetur ij. Regum vlt. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut etiam interdum boni simul puniuntur in temporalibus: quia eorum peccata non redarguerunt, vt August. dicit in primo de Ciuitate Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato. Sed salua reuerentia, quæ tantis viris debetur, mihi illorum sententia non placet, nec placere poterit alicui rem bene consideranti: nisi forte ille affectu potius, quàm ratione ducatur. Filius siquidem paternæ iniquitatis imitator, si pro hac imitatione punitur à Deo, non pro peccato patris punitur, sed pro suo: quia talis imitatio peccatum proprium est filij. Hoc autem filij peccatum quamuis non fuisset ad patris imitationem factum, nihilominus puniretur à Deo in ipso filio illius perpetratore: ergo quādo fuerit ad patris exemplum commissum, etiā erit puniendū in ipso filio. Per hoc enim, quod filius patris exemplo facinus aliquod perpetrauit,

Nicol. de Lyra.

B

non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamuis quodam C
modo minuatur. Consequens igitur est, vt si Deus filium aliquem propter paternæ iniquitatis imitationem puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (vt diximus) proprium est filij peccatum. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citati, quæ ait: Visitans iniquitatem patrũ in filios, in tertiam, & quartam generationem. Tunc enim (vt ostensum est) non visitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filiorum in ipsismet filiis. Prętereà si iuxta illum modum Deus punit peccata parentum in filiis, non solum vsque ad tertiam, & quartam generationem debet punire: sed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punientur à Deo, etiam si vsq; ad mille generationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrederetur. Constat enim quòd sæpe vltra quartã & quintam generationem filij sunt paternarum iniquitatum imitatores: quia sola fama, & aliorum relatu sciunt parentes suos, & auos, proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut verbo, aut malo exemplo male instruit filium suum, & iste hanc malam, quam à patre ac- D
cepit doctrinam, ad eundem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps vsque ad multas generationes. Peccata autem ista semper vocari solent peccata illius primi, qui talia egit, vt facile est videre in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis cum describuntur gesta Regum Israël, de multis malis Regibus idololatris dicitur. Et nõ declinauit à vita Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israël. Qui successionis ordo vltra decimam Ieroboam generationem, nedum vltra quartam protensus est. Forte aliquis cupiens Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filiorum pro peccato parentum, non esse à Deo limitatum vsque ad quartam generationẽ: sic vt vltra nunquam progrediatur talis punitio: quia ibidem non est dictum, quòd visitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem prçcise. Quo fit, vt licet vltra decimam, & vigesimam generationem extendatur imitatio paternæ iniquitatis, possit omnis talis (iuxta Dei sẽtẽtiam) pro peccato patris puniri. Hanc expositionem aperte expugnant ea quę in ea-
dem

A dem litera textus continuo sequuntur. Nā quòd postquam dixit: Ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me, statim subdit: Et faciens misericordiam in milia, his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Per quæ verba aperte satis docuit latißimā esse differentiam inter punitionem malorum & pręmium bonorum. Quia peccata parentum punit in filiis vsque in tertiam, & quartam generationem. Virtutes autē patrum & bona illorū gesta remunerat in filiis vsque in mille generationes, hoc est, in valde multas. Hoc enim significauit per illa verba. Et faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Deus siquidē, quia pronior est ad parcendum, quàm ad puniendū, ideo breuiorem facit punitionem malorum parentum: quia filios pro paterna iniquitate non vltra quartam generationē punit. Bonis vero parentum operibus, multo longiora præbet munera: quia filios pro parentum virtutibus post multas generationes beat, & muneribus variis donat. At si Deus visitat iniquitatem patrum in filios, non solum in tertiam,
B & quartam generationem: sed etiam in mille, nulla iam esset differentia inter punitionem malorum, & remunerationem bonorū, cum etiam illa (iuxta Lyræ expositionem) debeat in mille, & innumeras extendi generationes sicut ista. Rursum sicut lege diuina docemur neminē pro bono alterius esse saluandum, ita etiā instruimur neminem pro peccato alterius esse perpetuo damnandū. Nam Paulus de omniū siue malorū, siue bonorū retributione loquens ait: Reddet vnicuiq; secūdum opera eius. Non ergo secundum *Roma.2*
opera parentum. Et iterum: Vnusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro se. Filius ergo non *Roma.14*
reddet rationem Deo pro parentibus suis. Et sapiens ait: *Sap.11*
Per quæ pecat quis, per hæc & torquetur. Vnde sequitur, vt filius non sit torquendus in æternum per ea, quæ parentes eorum peccauerunt. Hæc igitur Nicolai Lyrani sententia: qua dicit pœnam æternam infligi filio pro iniquitate patris, inquantum ille est paterni sceleris imitator, nō est vllo pacto toleranda: sed quæ male, aut saltem minus caute super Exodum locutus fuerat, correxit super decimum octauum caput Ezechielis prophetæ, dicens filium puniri

pœna ſpirituali,& ęterna pro peccato patris occaſionaliter C
quia peccatum patris præbuit filio occaſionem peccati,pro
Nicol. de Lyr. quo filius tandem punitus. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hæc,quæ ſequuntur ait: Sciendum tamen quòd filij parentum malorum frequẽter imitatores ſunt paternorũ ſcelerum,eo quod ſunt inter eos nutriti,& facta parentum habent in authoritate maiori, & ſic frequenter puniuntur etiam corporaliter,& ſpiritualiter pro peccato parentum, occaſionaliter tamen inquantum accipiunt ab eis exemplum: ſed pro peccatis propriis ſimpliciter. Hęc ille. In quibus verbis,aut quod ſuper Exodũ male dixerat,correxit, aut quod illis obſcuri dixerat, hic clare expoſuit. Beatus Thomas cautius locutus eſt: & ideo verba illius non tanta indigẽt excuſatione,aut interpretatione. Nam vir ſanctus loco ſupracitato aperte fatetur neminem pro peccato alterius eſſe pœna ſpirituali puniendum. De hoc tamen inter illum & Nicolaum Lyranum conuenit, quòd ille etiam docet filium eſſe pro peccato patris temporali pœna puniendum, quando peccatum patris deriuatur in filium per imitationem,hoc eſt,quando filius eſt paterni ſceleris imitator. Sed quia(vt diximus) illa paternæ iniquitatis imitatio proprium eſt filij peccatum: quamuis illius occaſionem D præbuit pater: ideo conſequens eſt, vt tunc etiam temporaliter filius pro peccato ſuo,& non pro paterno puniatur. Et eodem modo dicendum eſt de peccato alicuius, quod deriuatur in alterum ratione conſenſus, vel diſsimulationis,ob quam cauſam (vt dicit ſanctus Thomas) aliquando boni puniuntur cum malis: quia illorum peccata non redarguerunt. Qui in peccatum alterius conſentit,proprium committit peccatum: & ideo propriam exigit pœnam & ſimilem illi,quam meretur is, qui ſcelus perpetrauit. Ideo
Roma. 1 Paulus de peccatoribus loquens, ait: Qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt: ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Proprium etiam committit peccatum,qui alterius peccatum diſsimulat,& non corripit, aut arguit,cũ arguere teneretur: quia is pro conſentiente apud Deum, & homines æſtimatur. Nam Gloſſa ordinaria ſuper illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus, ait: Conſentire eſt ſilere, cum poſsis arguere. Et Leo Papa Epiſtola lxxj. capi. xv. Qui alios cum poteſt ab errore
non

A non reuocat,se ipsum errare demonstrat. Quæ verba habentur extra de hæreticis.cap.Qui alios. Si consentientes, & dissimulantes proprio peccato consentiunt, & dissimulant,conuincitur inde,vt si cum aliis criminum perpetratoribus simul puniuntur, pro peccatis propriis puniantur & non pro alienis. Potest tamen hæc beati Thomæ sententia etiam excusari,& optime exponi,vt qui illũ tueri velit, facile possit,dicens beatum Thomam non negare filium paterni sceleris imitatorẽ esse pro peccato proprio puniendum. Sed vltra dicit esse etiam pro peccato patris puniendum,ita vt filius, qui patrem in scelere imitatur simul pro suo,& pro paterno puniatur peccato. Et huic sententiæ fauet Augustinus in prima expositione (duas enim fecit) super Psalmum cviij.in versu: Fiant nati eius in interitũ sic dicens:Quemadmodum bonorum imitatio facit,vt etiam propria peccata deleãtur,sic malorũ imitatio facit, vt non solum sua:sed etiam eorum, quos imitati sunt merita sortiantur. Hæc Augustinus. Qui quamuis loquatur de imitatore solo,qui tamen beato Thomæ patrocinari cupit,oportet,vt idem dicat de consentiente,& dissimulante,ita vt siue consentiens siue dissimulans: non solum puniatur pro suis peccatis:sed etiam pro illis,quibus consensit, aut quæ dissimulauit. Sed iuxta hanc expositionem difficilis adhuc manebit quæstio de filio paternã iniquitatem imitantem, quare nõ punitur pro peccato alterius,quem imitatur,sicut punitur pro peccato paterno? Si quis vero concedat etiã hominem puniri pro peccato aliorũ,quos imitatur: sicut pro peccato paterno,causam suscipiet difficillime sustinẽdam. Quoniam hoc dato,oportebit etiam concedere,vt si mille homines quis in aliquo scelere imitetur, non solum pro suo peccato:sed etiam pro peccatis omnium illorum, quos in eodem scelere imitatur,sit puniendus. Quod si quis concedere velit, duram certe, & nimis acerbam faciet iustitiam diuinam. Ideo vt ab omnibus his angustiis liberemur,melius dicendum esse putamus, filium innocentem pro peccato patris puniri ob eam solam causam:quia filius est res quædã patris ad illum spectans:& quædã illius possessio,in cuius afflictione punitur pater tanquã in re sua,& tanto magis quanto filium pater magis diligit,quàm reliquas omnes tẽporales possessiones. Certũ enim est patrem

Augu.

B

acrius puniri, quãdo scit filium suum priuatum esse successione bonorum suorũ, quàm si sciret bona illa, quibus ipse priuatus est, trãsitura in dominiũ, & possessionẽ filij. Nam licet pater acerbe doleat, propterea quod priuatur dominio, & possessione omniũ bonorum suorũ, aliquod tamen suscipit solatiũ, quando scit filium suũ successurũ in dominium omniũ bonorum suorũ, taliq; solatio vtcũq; lenit doloris sui acerbitatẽ. Vnus enim ex doloribus, qui parentes moriẽtes acriter pungũt, est cum præsciunt inopiã, aut iniuriam, aut quamlibet aliã calamitatem, quam post mortem suã passuri sunt filij sui. Si vero filios suos incolumes & rebus omnibus tẽporalibus affluentes relinquunt, leuius mortẽ ipsam ferũt. Licet igitur hæreticorum filij affligantur, per priuationem paternorum bonorum, & infamiam, & aliàs similes pœnas: quia tamen parentes per huiusmodi filiorũ afflictionem torquentur: ideo per illam parẽtes pro suorum criminũ meritis puniuntur. Nullo itaque alio modo admittendum est, vt filius innocens pro peccato patris puniatur, siue (vt rectius loquar) affligatur: nisi quia talem filiorum afflictionẽ pater grauiter ferens, in illa affligitur & punitur. Forte contra hanc sentẽtiam aliquis mihi obiiciet, definitionem ecclesiæ datam in cap. accusatus. §. in eo vero casu. de hæretic. lib. vj. Illo enim loco Papa decernit heredes cuiuscunq; hæretici: cuius hæresis ante mortẽ non fuit declarata, debere post mortem: si tunc de heresi defuncti constiterit, tota hæreditate, quã ab heretico habuerunt, priuari. Si filius, iuxta hoc decretum, post mortem patris, bonis paternis priuetur, non est dubium ipsum tunc pro peccato patris torqueri: nec tamen per illam filij torturam, pater punitur, cum iam ille defunctus seculo sit, & pœnas filiorum quas in hac vita patiuntur, iam sentire nõ possit. Falsum est igitur, quòd nunquam filius innocens pro peccato patris affligitur: nisi quia per talem afflictionem pater punitur. Hanc tamen obiectionẽ nos multis modis facile reiicimus. Primo quidem non est vsquequaque certum, parẽtes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno sunt nõ sentire eas pœnas, quas sui propinqui in hoc seculo patiũtur. Nã beatus Augustinus super *August.* Psalmum cviij. de hac re disserens, non est ausus aliquid definire: sed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, sic

inquiens

A inquiens: Etiámne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credendum est, quod post eius mortem ad mendicitatem vxor eius, & filij eius peruenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus suis, scrutante fœneratore omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiuuante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in suis post mortem cuiusque contingunt, vllus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respondeo magnam quidem esse quæstionem: nec in præsentia differendam, quod sit operis prolixioris, vtrum, vel quatenus, vel quomodo ea, quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus mortuorum. Et aliquibus interiectis subdit. Quapropter quod Iuda tam infeliciter mortuo, ita vxor eius vidua, & filij eius orphani remanserunt, vt fœneratore scrutante omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, de suis habitatoribus eiicerētur: nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatione sine posteris interirent. Si hæc sentiunt mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt, formido viuorum
B est. Hucusque Augustinus. Qui definire non est ausus, an mortui sciant infortunia suorum charorum viuentium. Si hæreticus defunctus noscit miserias, & calamitates, quæ filiis suis ob suam hæresim accidunt, non est dubium illum per illas miserias torqueri. Deinde & si defunctos lateret, quid circa propinquos viuētes agatur, nulla tamen ex parte nostræ sententiæ refragatur, quod adducitur ex cap. Accusatus. §. in eo vero casu. Nam hæreticus (vt iam superius docuimus) non à solo tempore damnationis: sed ab hora commissi criminis, amittit dominium bonorum suorum, & ab eadem hora filius etiam priuatus est iure succedendi in bonis paternis. Vnde necessario consequitur, vt hæreticus occultus, cuius hæresis post mortem declarata est, sit di cēdus fuisse ante mortem à iure punitus in se, & filiis suis: quamuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus. Indignum quippe fuisset filium hæretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis, paterna hæreditate priuare: si illius verum dominiū per mortem patris acquisiuisset. Sicut etiam iniustum esset filium ob patris hæresim

ſim priuare aliis bonis, quæ nullo hæreditario iure acceperat: ſed proprio labore conquiſierat. Filius autem hæretici defuncti, poſtquam declaratum eſt patrē fuiſſe hæreticum, iuſte priuatur poſſeſsione bonorum paternorum: quia nullum in illis habebat dominium, ſed fiſcus: quoniam à die commiſsi criminis pater (vt diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiſcus in eius locum ſubrogatus. Et certe ex hoc loco fortiſsimum (mea ſententia) poteſt ſumi argumentum ad confirmandum noſtram opinionem, quam ſupra propoſuimus contra Archidiaconum dicentem, hæreticum non ſtatim poſt delictum eſſe priuatum dominio bonorum ſuorum: ſed neceſſarium eſſe iudicis ſententiā, quæ declaret illum eſſe hæreticum. Si hoc verum eſſet, ſequeretur inde hæreticum in hæreſi occulta decedentem habuiſſe dominium bonorum ſuorum vſq; ad inſtans mortis ſuæ cum ante illud tempus nunquam fuerit de hæreſi damnatus. Hoc cōceſſo, ſequitur inde neceſſario, hæredem, qui tali hæretico ſucceſsit, habere poſt mortem illius verum dominium bonorum illorum, quorum erat dominus hæreticus moriens. Et inde vltra ſequitur, vt quāuis mortuus declaretur fuiſſe hæreticus hæres non ſit ſine culpa ſua priuandus bonis illis, quorum iam fuerat factus dominus: ſicut nō priuatur bonis aliis, quæ ipſe proprio labore conquiſierat. Sed cum hæres iure priuetur bonis, quæ poſſederat hæreticus defunctus poſtquam declaratū eſt illum fuiſſe hæreticum, & non priuetur bonis, quæ ipſe hæres ante poſsidebat, conuincitur inde hæredem hæretici nunquam illorum bonorum habuiſſe dominium ſicut aliorum, & hoc nō ob aliam cauſam: niſi quia hæreticus, cui ille ſucceſsit, tale dominiū amiſit à die, & hora commiſsi criminis.

Reſpondetur obiectionibus, quas in principio præcedentis cap. pro parte contraria propoſita ſunt.
CAP. XI.

SVpereſt iam, vt illis rationibus, & argumentis reſpondeamus, quibus (vt in principio huius c. diximus) innitūtur hi, qui oppoſitā tuentur partem. Primo quidem probāt iniuſtum eſſe, vt filius pro peccato parentis puniatur: quia Deus (vt dicunt) neminem pro aliena culpa punit: ſed pro ſua. Quales, quantóſque hæc argumentatio habeat neruos,

A neruos, ex his, quæ diximus facile cuique constare poterit: quia manifestis scripturæ testimoniis ostendimus Deum visitare iniquitatem patrum in filios. Quapropter hanc argumentationem in illos facile retorquere poterimus, vt suo ipsorum gladio illos transfigamus, sic dicentes: Iustum est, vt filius pro patris peccato puniatur: quia Deus, qui iustissimus est, & errare non potest, sæpe in hac vita filios pro peccatis parentum punit. Sed hanc suam sententiam illi confirmant testimonio Augustini dicentis: Non prius Deus est vltor quàm aliquis sit peccator: Sed hoc Augustinus dictum nihil nos mouet. quia si bene aduertantur illius verba nihil contra nos agunt, Nam licet Deus nunquam se de aliquo vindicet, quin prius ille sit peccator, sæpe tamen Deus multos absque aliqua illorum culpa affligit, & torquet, Non enim sunt prorsus idem vindicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidem habet quendam respectum ad iniuriam præcedentem, sine qua nulla pœna vindicta, aut vltio dici potest. Punitio etiam siue castigatio, si iuxta veram, & propriam illarum vocum significationem, quælibet illarum sumatur, respectum dicit ad culpam, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quamuis acerbissime torqueatur: afflictio vero siue tortura, nullum horum dixit respectuum. Nam si quomodolibet quis tribulationem patiatur, siue propter culpam, siue sine illa, semper affligi dicetur. Iusti enim quibus Deus tribulationes varias in hac vita ad eorum meritum augendum dat, affliguntur quidem, & torquentur: sed non puniuntur, neque castigantur: quia non est in eis culpa quæ debeat puniri, aut castigari, & si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neq; Deus de illis vindictam sumit, aut vltionem; quia non inuenit in illis offensam, quam debeat vlcisci, Optime ergo locutus est Augustinus, cum dixit; Non prius Deus est vltor quàm aliquis sit peccator: quia Deus non vlciscitur, nisi peccatum, quod est quædam illius offensa; neque vindictam sumit Deus: nisi de peccatore, qui illi iniuriam per peccatum irrogauit, Sæpe tamen punitio capi solet non iuxta propriam illius vocis significationem: sed vt latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit propter peccatum inflicta, siue absque peccato. Et hoc modo capitur

August.

B

nomus

nomen punitionis in cap. Vergentis. §. Nec huiusmodi. extra de hæreticis. Ibi enim dicitur, quod in multis aliis casibus eciam secundum diuinum iudicium, filij pro parentibus temporaliter puniuntur. Quo loco apertissime constat nomen punitionis positum esse pro afflictione. Filij enim qui non peccauerunt, non proprie puniri dicuntur: sed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod est affligũtur. Quamuis autem Deus neminem sine culpa puniat, aut castiget: sæpe tamen sine culpa affligit, aut torquet: sed hoc nunquam facit sine multiplici causa, & quidem iustissima, licet illarum afflictionum causa frequenter homines lateat, sic etiam leges humanæ sæpe hominibus pœnas aliquas sine culpa infligunt, nunquã tamẽ, si iustæ leges sunt, eas infligunt sine causa. Multiplex enim potest causa suffragari, vt propter illam possit aliquis merito affici aliqua pœna tẽporali. Primo quidem potest aliquis sine culpa sua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonũ habendum, vel consequendum. Possunt enim multa deesse alicui sine culpa sua, quæ iure exiguntur ad aliquod officium assequendum, aut rectè exercendum. Ad sacerdotium, & ad Episcopatum requiritur ætas debita, sufficiens literarum notitia, aliquorum corporis membrorum sanitas, quibus omnibus quisque potest sine culpa sua carere, & ita sine culpa sua iuste ab Episcopatu, & à sacerdotio repellетur. Ita leprosus sine culpa sua repellitur ab administratione ecclesiæ. Et propter bigamiã, aut iudicium sanguinis sine culpa sua remouetur à susceptione ordinis sacri, & impeditur, ne exerceat iam susceptũ. Propter hanc causam filius hæretici sine culpa sua repellitur ab officio, & beneficio: quia ipso iure est infamis, etiam sine sua culpa. Ad officium vero, aut beneficium iuste assequẽdum, fama bona est potissimum necessaria. Secunda causa esse potest: quia bonum quo quis priuatur nõ est bonum proprium: sed commune, & iustum est, vt quis propter bonum cõmune assequendum, vel cõseruandum patiatur in se detrimentũ aliquod. Quod ciuitas aliqua habeat Episcopalem sedem: non solum ad clericos spectat: nec solum est bonũ illorum: sed bonũ totius ciuitatis, & propter inopiã ciuitatis iuste posset ab illa sedes Episcopalis auferri: & quãuis esset diues, si

popul

A populus, clero etiam repugnante, & contradicente interfecisset Episcopum suum, tota ciuitas priuanda esset dignitate Episcopatus. Quo facto clerus totus afficietur pœna, & patietur damnum sine culpa sua: nō tamen sine causa: quia bonum quo tunc clerus priuatur, non erat proprium: sed commune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate, & priuata tali bono, consequenter affligitur clerus, & priuatur tali bono: quia pars est corporis illius. Non est enim iustum, nec rationi consentaneum, vt pars ciuitatis Episcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam causam hæreticorum filij sine culpa sua non admittuntur ad officium publicum: neque ad beneficium, neque ad electionem faciendam: neque ad testimonium dicendum: quia quodlibet istorum non particulare: sed commune totius ciuitatis est bonum. Quoniam ad totam rempublicam spectat, vt officia publica, & beneficia habeantur à personis bonis, & omni prorsus mali suspicione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas assignat causam, propter quam iuste potest aliquis sine culpa sua puniri, vel (vt rectius loquar) affligi, siue torqueri:

B quia scilicet bonum vnius dependet ex bono alterius, & dat exemplum in crimine læsæ maiestatis, vbi filius sine culpa sua amittit hæreditatem pro peccato patris, & posset idem dici de crimine hæresis, in quo etiam filius (vt diximus) amittit hæreditatem pro peccato patris. Nam quia pater propter huiusmodi crimina omnibus suis bonis priuatur, quæ ipso iure sunt fisco applicata: ideo consequens est, vt filius amittat hæreditatem, quam ex bonis paternis habiturus erat. Non enim poterat filius esse hæres eius, qui moriens nihil prorsus habebat. Secundo contra hanc nostram sententiam arguunt hæretici, obiicientes nobis illud quod Dominus per Ezechielem prophetam ait: Anima, quæ peccauerit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatē filij. Quæ Dei verba velut ex diametro cum nostra sentētia: imò cum aliis ipsius Dei verbis pugnare videntur, quibus dixit se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartā generationem. Hoc argumentum difficiles certe videtur habere nexus, & circa illorum dissolutionem, à multis doctissimis viris anxie satis laboratum est. Nam aliqui (vt Hieronymus

Ezech.18

Exod.20

ronymus refert)dixerunt verba illa Exodi, quibus Dominus ait se visitare iniquitatẽ patrum in filios in tertiam & quartam generationem,nõ esse iuxta literam: sed parabolice intelligẽda,ita vt aliud in sensu teneant, quàm in verbis sonant.Sed constat non esse parabolam, vel ex eo solo, quòd tunc Dominus legẽ ferebat,cum illa dixit, & trãsgredienti legẽ pœnam comminabatur,per quam illos ad legis obseruantiã perurgeret. In legibus autem ferendis nullus debet esse parabolis locus:sed nudæ,& apertæ debent esse leges,vt possint ab omnibus intelligi. Et beatus Hiero.dicit nũquam sibi persuasisse,vt illa verba parabolica esse putaret. Veruntamen(vt ingenue loquar)nec ipse sufficiẽtem illorum verborum præbet expositionem. Nam illa verborum diuinorũ facialis dissonantia adeo vehemẽter beatum Hierony.torsit:vt illum coegerit dicere, nunquã filios pro parentum iniquitatibus puniri: nisi quia sunt paternarum iniquitatum imitatores. Exponens siquidem xviij.cap. Ezechielis prophetæ postquam dixerat ea, quæ in Ezechiele habẽtur,in faciem pugnare cum his,quæ citata sunt ex lib. Exodi:hæc quæ sequuntur,ait: Et nos vsque in præsentem diem putamus,duo testimonia Exodi,quæ supra posuimus non esse parabolam,sed simplicem explicare sententiã. Et quamquã non auderemus quippiã dicere,nec vas fictile loqui contra figulum:quare ita,vel ita me fecisti,tamen scandalum patiebamur occultum, quod iniustitia videretur Dei,alium peccare,& alium luere peccata. Si enim reddit peccata patrum super filios in tertiam,& quartam generationem:iniustum videtur,vt alius peccet:& alius puniatur: sed ex eo,quod sequitur. His qui oderunt me, cõminationis siue præcepti scandalum soluitur. Non enim ideo puniuntur in tertia, & in quarta generatione;quia deliquerũt patres eorum, cum patres potius, qui fuerunt peccatores, puniri debuerint:sed quia patrum extiterunt æmulatores, & oderunt Deum hæreditario malo, & impietate in ramos quoque de radice crescente. Hactenus beatus Hieronymus. De hac tamen expositione ille non adeo securus & quietus mansit,vt per illam satis sibi,aut aliis fecisse crediderit:sed scrupulus aliquis de hac re illũ semper pupugisse videtur. Quoniam postquã præfatam dixerat expositionẽ, & multa verba circa hanc rem expenderat: tandem hæc,

Hierony.

quæ

A quæ sequuntur subiecit. Hoc interim inquit ille de prouerbio, siue parabola dixisse sufficiat, quod lex, & prophetæ: Exodus,& Ezechiel: imò & ipse Deus, qui & hic, & ibi loquutus est nequaquam in sententiis discrepare videatur, aut hic corrigere, quod ibi maledixerit. Si quis autem vel meliorem, vel alterum sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se testimoniorum scandalum tollat, illius magis acquiescendum sententiæ est. Hæc Hieronymus. Vide quàm parum sibi Hieronymus de præfata expositione fidebat, qui coactus fuerit aliam multo peiorem sub disiunctione præbere, dicens, aut Deum hic corrigere, quod in Exodo maledixerit. Absit enim longissime à viro Christiano, vt Deum aliquando male aliquid dixisse credat. Et tandem velut qui nulla illarum expositionum erat cõtentus, dixit acquiescendum esse illi, qui meliorem sensum reperisset. Quo fit, vt iuxta ipsius sententiam, magis aliis posterioribus doctoribus, quàm Hieronymo in hac parte credere cogamur, qui multo rectius, quàm ille verum illius literæ sensum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia contradictionem apertissime declararunt. Nec mirum, quoniam

B (vt est in prouerbio) quandoque bonus dormitat Homerus. Et non omnia possumus omnes. Nam quæ beatus Hieronymus in hac præfata expositione retulit (absit precor verbo inuidia) nec vera sunt, nec literæ Exodi vllo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quæ filios pro peccatis parentum fuisse à Deo punitos asserunt, *Gene.9* vt nulla possint tergiuersatione celari. Cham siquidem peccauit in patrem suum Noe, verenda illius denudata aliis manifestans, pro quo peccato filius eius Chanaan maledictus est à patre suo. Quę maledictio ex Dei sententia, & decreto processisse conuincitur per hoc, quod illius maledictionis executionem Deus postea in eodem Chanaan, & filiis eius opere compleuit: sed quia aliqui sentiunt Chanaan non pro solo peccato patris fuisse maledictum: sed etiam pro suo: propterea quod ille prius vidit, & patri nuntiauit, ideo opus est, vt aliud multo clarius, & fortius proferam testimonium. Paruuli infantes, qui erant in Sodomis simul cum suis parentibus sunt igne combusti: non tamen pro *Gene.19* suis peccatis, quæ nulla adhuc fecerant: sed pro peccatis parentum hoc illis euenisse constat. Filium quoque Dauid,

qui illi ex adulterio natus est, fuisse pro peccato patris morte interemptum: verba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertissime conuincunt. Nam postquam Dauid peccatum C
2. Reg. 12 suum confessus est dicens: Peccaui Domino, Statim propheta Nathan dixit ad illum: Dominus quoq; transtulit peccatum tuum: non morieris: Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini: propter verbum hoc,
Iosue 6 filius qui natus est tibi morte morietur. Filij, & filiæ Achā, qui furatus est de anathemate ciuitatis Hiericho cōtra præceptum Domini, simul cum ipso Achan eorum patre, ex mandato Iosue interfecti sunt. Quo facto placatus est Do-
4. Reg. 5 minus, qui de peccato Achan iratus fuerat. Filij Ghiezi pueri Helisei prophetæ percussi sunt lepra, propter peccatum patris, qui contra voluntatem Helisei à Naaman leproso ob collatam illi sanitatem, munera accepit. Ex his ergo testimoniis apertissime conuincitur falsum esse, quod beatus Hieronymus ait: nunquam filios puniri à Deo in tertiam & quartam generationem: quia deliquerunt patres eorum: sed quia patrum fuerūt imitatores. Præterea si nunquam filij pro peccatis parentum punirentur: sed solum quia patres in scelere imitantur, falsum esset quod Domi- D nus ait in Exo. se visitare peccata patrum in filios: quia tunc
Exod. 20 non peccata parentum, sed peccata sola ipsorum filiorum visitaret, cum illos pro suis solis peccatis puniret, & non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, beatum Hieronymum male intellexisse locum illum Exodi, & non bene illam literam ordinasse. Nam illa verba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda, ita vt filij sint, qui oderunt Deum, & ob hoc à Deo puniuntur. Vt autem clare ostendamus verba illa non ad filios: sed ad eorum parentes esse referenda, opus est, vt verba Exo. citemus: quæ multo clariora sunt, quàm illa, quæ beatus Hieronym. Exo. v. Deutero. cap. citat. Vtrobiq; enim Deus eandem, verbis tamen aliquantulum diuersis protulit sententiam. Lite-
Exod. 20 ra Exodi sic se habet, Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me. Constat enim illud relatiuum, qui, debere referri ad patres, & nō ad filios: quoniam tale relatiuum ad idem prorsus est referendum, ad quod refertur ille genitiuus eorum. Illud autem relati

C A relatiuum in genitiuo poſitum,nullo modo ad aliud,quàm ad parentes (vt apertiſsime conſtat) referri poteſt:quoniam tertia & quarta generatio, quæ ibi exprimitur, non eſt generatio filiorum,ſed parentum. Ipſi ergo parentes,quorum eſt tertia illa,& quarta generatio,quam propter peccata parentum viſitat Deus,ſunt qui oderunt Deum, non filij. Ex quibus colligimus,vt etiam in litera Deuteronomij, quam beatus Hieronymus citat, illud pronomen demonſtratiuum,his,non filios,ſed parentes demonſtret:ita vt parentes ſint,qui Deum oderunt, mandata illius non cuſtodientes: ob quam cauſam Deus non ſolum ipſos parentes: ſed tertiam & quartam illorum generationem punit. Hãc autem comminationem Deus faciens in Exodo.hæc verba præmiſit:Ego ſum dominus Deus tuus fortis zelotes. Quæ verba ideo dicta eſſe intelligere debemus, vt per illa oſtenderet nobis ſe tantæ eſſe potentiæ,vt non ſolum ipſos patres peccantes ſed etiam filios pro parentibus affligere poſsit. Hæc ad beati Hieron. ſententiam conuincendam dicta ſufficiũt. Supereſt vt iam verum illius literæ ſenſum proferamus, & Ezech.ab Exo.minime diſcrepare oſtendamus. Primo igi-

D B tur dico verba illa,quæ per Ezech.propheram Dominus ait: *Ezech.18* Anima,quæ peccauerit, ipſa morietur,& filius nõ portabit iniquitatem patris, eſſe intelligenda de pœna æterna, quæ poſt hanc vitam peccatores manet. Et certe ſi de illa ſola pœna intelligantur præ fata Ezechielis verba, veriſsima eſt illorum verborum ſententia. Quoniam neminem,niſi pro peccato proprio Deus ęternaliter damnat.Non enim dixit, anima quæ peccauerit, ipſa punietur: ſed dixit ipſa morietur. Ex quibus patet,nõ de qualibet pœna ſed de ſola morte Deum fuiſſe locutum. Mors autem, quæ ex lege pro omni mortali peccato datur æterna eſt,& nõ temporalis. Poſſunt etiam verba illa Ezech.intelligi non ſolum de pœna æterna:ſed etiam de pœna tẽporali, & ſpirituali, cuiuſmodi eſt priuatio gratiæ Dei, amiſsio iuris ad gloriam ſuſcipiẽdam. Nam iſtis pœnis nullus etiam niſi pro ſuo peccato plectetur. Et certe ſi ea,quæ Ezechielis prophetæ verba circũſtãt, plene conſiderentur, facile quiſque, vel mediocriter doctus agnoſcet de ſola pœna ſpirituali,ſiue æterna,ſiue temporali illa eſſe intelligenda. Quod autem in Exodo Dominus ait: ſe viſitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartã

generationem, de pœna corporali, & temporali intelligendum est. Punit ergo Deus pœna corporali in hac vita filios pro peccatis parentũ: sed pœna æterna, & qualibet alia spirituali pœna quamuis temporali, nunquã filiũ pro peccato patris punit: sed anima, quæ peccauerit, ipsa punietur. Vnde Aug. super librum Iosue. q. viij. pertractãs quare pro peccato Achan, filij eius fuerint puniti, sic ait: Nec tamen credendũ est etiã pœnis, quæ post mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tantum rebus hanc irrogari pœnã quæ finem fuerant habituræ, etiã si non eo modo finirẽtur. Hæc Aug. Qui post prædicta verba, aliquibus aliis interpositis, rationem reddit: quare Deus pœnis corporalibus huius vitæ vnum pro alio puniat, & non pœnis alterius vitæ, sic inquiens: Visibiles igitur afflictiones hominum, siue mortes, quoniã his quibus ingerũtur, & obesse, & prodesse possunt, nouit Dominus in occulto prouidentiæ suæ, quemadmodũ iuste quibusq; dispẽset, etiã cum aliorum peccata in aliis videtur vlcisci. Pœnas vero inuisibiles, quæ nocent, & prodesse non possunt, ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut homine iudice luere nullus: nisi pro sua culpa istas visibiles debet. Hactenus Aug. In quibus verbis plenissimã, atq; sufficientissimã reddidit causam, quare filium pro peccato patris Deus in hac vita corporaliter puniat: quia scilicet talis filij pœna, & patri nocet, & filio ad salutem animæ suæ prodest. Nã propter eiusdem animæ salutẽ augendã, sæpe iustos absq; illorũ culpa Deus in hac vita corporaliter affligit. Non igitur mirũ si iustos filios malorũ parentũ Deus corporalibus pœnis, & transitoriis cruciet, cũ per illas simul & patrum peccata puniat, & salutẽ filiorũ spiritualem procuret. Alia potest adhuc dari expositio illorum verborũ diuinorum, quę citata sunt ex lib. Exo. & ex Ezech. propheta, quæ etiã ex beato Aug. loco præfato colligitur. Verba Ezechielis prophetæ ad iudiciũ humanum referẽda sunt, ita vt iudici humano non liceat filium pro peccato patris punire, aut patrem pro peccato filij: sed quẽq; pro suo. Quæ autem in Exodo dicuntur, ad solã pertinẽt diuinã potentiã, qui solus potest peccata patrũ visitare in filios in tertiã & quartã generationem. Nam in loco præfato beatus Aug. huic quęstioni cũ dubitatione respõdens, sic ait: An aliud iudicãtibus hominibus est præceptum, ne quenquã pro altero puniãt: & Dei

August. *August.*

C D

A Dei iudicia non sunt eiusmodi; qui alto, & inuisibili cõsilio suo nouit quatenus extendat etiam temporalem hominum pœnam salubrémq; terrorem? Et aliquibus interpositis subdit: At vero si Achan ab aliquo inuentus, atq; comprehensus, & illius criminis reus ad iudicium Iosue fuisset adductus, nequaquã putandum est hominem iudicem, vel pro illo, vel cum illo quenquã alium, qui societate facti eius minime teneretur, fuisse puniturum. Neq; enim ei mandatum legis licebat excedere, quod datũ est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iussum, siue permissum est, alterum pro alterius peccato arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore iustitia iudicat Deus qui potens est etiam post mortem, quod homo nõ potest liberare, vel perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim præcepit homini iudici Deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in suo iudicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana. Hactenus August. Ex cuius verbis, illud, quod dixit, iudicem humanum nõ posse vnum pro peccato alterius punire, non generaliter est accipiendum; & de omni pœna intelligendum: sed solum de pœna mortis.

B Quoniam de hac sola pœna inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne vnum pro alio puniant. Hæc enim sunt verba legis, quam Deus de hac re in Deuteronomio statuit: *Deut. 24* Non occidentur (inquit) patres pro filiis, nec filij pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Cum hic occisionem prohibuisset, nullam prorsus alterius pœnæ fecit mentionem. Vt hanc domini legem seruaret Amasias filius Ioas regis Iuda, quamuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, vt in quarto libro Regum narratur. Propter quod ego non possum non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in l. quisquis cum militibus. C. ad legem Iuliam Maiest. non sint veriti dicere, se ex Imperatoria lenitate vitam concedere filiis eorum, qui regiam læserunt maiestatem, tãquam si hac imperatoria lenitate seclusa, iuste potuissent filios pro peccatis parentum interficere. Lege siquidem diuina, quã supra citauimus, erat illis interdictũ, ne patres pro filiis, aut filios pro patribus interficerent. Ratio autẽ, quam in eadẽ lege afferũt, vt filios etiã iuste occidere possent, nullius prorsus est momenti. Paterno enim (inquiunt Impe- *4. Re. 14*

ratores illi) deberent perire supplicio, in quibus paterni, C hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. O vanissimum argumentum. Erit igitur iudici licitum interficere Petrum: quia iuste meruit illum fore latronem, aut homicidam, aut aliquid aliud simile. Nunquam enim debet pœna præuenire crimina: sed sequi. Iustum quidem est hoc in filiis metuere, quod scitur patres eorum cõmisisse. Iustum etiã est huic metui mederi, ita vt aliquo iusto remedio adhibito impediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Iniustum tamen est, & iniustissimũ, vt propter metũ futuri criminis quis puniatur eadẽ pœna, qua puniretur: si iam illud crimen commisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatoria lenitate (vt illi loquuntur) sed ex mera iustitia conceditur vita filiis eorum, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idem prorsus dicendum est de catholicis filiis hæreticorum: qui etsi pro hæresi parentum suorum iuste aliis possunt pœnis feriri, nunquã tamen pœna mortis pro illis punientur. Quia (vt diuina lex ait) quisq; pro peccato

Deut. 24 suo morietur. Quod autem dicit Papa in cap. vergentis. extra de hæreticis. filiis eorum, qui læsę maiestatis sunt rei, vitam ex sola misericordia esse conuersatam. Papa Inno- D centius, cuius est textus ille: nõ dixit definiendo, aut approbando illud: sed solum retulit, quid Imperatorum leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanquam à minori ad maius arguit de bonorum confiscatione simile esse circa hæreticos faciendum, quod circa reos læsæ maiestatis, Imperatorum leges decreuerunt. Sit igitur hæc certissima, & infallibilis sententia, vt nulli humano iudici liceat vnquam vnum hominem pro peccato alterius occidere. Quæ regula non ad solam mortem: sed etiam ad alia corporis flagella, & vulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita vt etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne vnum pro peccato alterius flagellet, aut vulneret, aut alia quauis simili corporis pœna puniat. Ita

Alex. de Ales. Thom. enim sentiunt illustres theologi, videlicet Alexander de Ales, tertia parte quæstio. xlj. membro iiij. articu. j. & post illum beatus Thomas Secunda Secundæ quæst. cviij. art. iij. Et merito quidem diuinam illam legem sic extendendam esse putarunt: quia sicut per præceptum illud, Non occides, non solum prohibetur mors, sed qualibet alia corpo-

ris

C A ris percussio: ita etiam consequens est, vt per præceptum illud, non occidentur patres pro filiis, aut filij pro patribus, sit etiam flagellatio, aut quælibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita vt neminem pro peccato alterius possit, aut flagellare, aut fustibus cedere. De hac igitur pœna, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quam Alexander de Ales, & beatus Thomas vocant pœnam flagelli, intelligit Augustinus (vt ex toto suæ literæ decursu facillimum est colligere) cùm dixit non licere iudici humano alterum pro alterius peccato punire. Pœnam etiam spiritualem, & inuisibilem qualis est excommunicatio, dicit nunquam esse à iudice humano: nisi pro peccato proprio inferendam: sicut Deus spirituali, & inuisibili pœna nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem pœnas, quæ neque spirituales sunt, neque ad corporis mortem tendunt, bene potest iudex humanus alicui, cum iusta subest causa, pro peccato alterius infligere. Nec solum pro peccato alterius: sed etiam absque vllo peccato, nunquam tamen sine iusta causa licite potest iudex huiusmodi pœnas aliis inferre. Nam filius ex fornicatione

D B natus, propter solum patris peccatum, non admittitur ad sacerdotium, Deo ita fieri præcipiente. Non ingredietur (inquit Dominus in Deuteronomio) mamzer, id est, de scorto natus in ecclesiam Domini, vsque in decimam generationem. Iudex etiam propter sententiam sanguinis iustissime latam, & executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur sunt modi (vt ex prædictis patet) per quos ostendimus ea, quæ in Exodo habentur, optime conuenire cum his, quę per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictionem. *Deut. 23*

Quod hæretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur.

CAP. XII.

VLtima se iam offert corporis pœna: mors scilicet qua hæreticos, nisi tempestiue resipiscant, iuste puniendos esse apertissime Deo fauente demonstrabimus. Et vt apertius rem agamus, primo ante omnia percontari volo eos,

qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquam iustam causam hominem aliquem occidere? Forte dicent, prout Valdenses hæretici olim docuerunt, nullam esse tam iustam causam, vt propter illam merito, & iuste posit aliquis occidi, etiam si id fiat ex iudicis præcepto. Et certe (si suspicionibus, aut cõiecturis aliquis dandus est locus) ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectarum sacræ scripturæ, volens persuadere hæreticos non esse occidendos, inter alia, quæ pro C

Esa. 65 se adducit, effert Esaiam dicentem: Non nocebunt, neque occident, in vniuerso monte sancto meo. Quæ verba non magis de hæreticis, quàm de quibuslibet aliis loquuntur, vt illi magis, quàm alij prohibeantur occidi. Quapropter ego ex hoc loco coniicio, & merito, illum sensisse neminem nulla etiam ex causa esse occidendum. Si ita sentiunt, in alium multo pestilentiorem incident errorem. Talis enim error præter hoc, quod sacris repugnat literis, humanum tollit conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omnem prorsus honestam peruertit politiam. Nam & si in lege veteri fuisset datum præceptum de non occidendo, multæ tamen fuerunt aliæ innumeræ leges, D quæ ob aliqua particularia scelera homines morte punire

Leuit. 20 iubebant. Qui declinauerat ad Magos, & ariolos, interfici

Ibidem. iubebatur. Qui male dixisset patri aut matri, mortis reus censebatur. Sunt alia huius generis multa quę non est opus nunc recensere. Dimissa lege veteri, quæ circa iudicia, & cærimonias, iam per Christi mortem abrogata est. Venia-

Act. 5 mus ad legis Euangelicæ tempus. Beatus Petrus apostolus Ananiam, & Saphiram morte puniuit, propterea quòd vendito agro fraudauerant de pretio, sibi ipsis aliquid inde seruantes, & nõ totum pretium (vt facere ex voto tenebantur) coram apostolis portantes. Præterea ipsemet veritatis magister, eum hominem, qui alium propria authoritate occidisset, iuste occidendũ esse docuit, sic inquiens: Omnis,

Mat. 26 qui occiderit gladio, gladio peribit. Quibus verbis Saluator aperte docuit morte plectendũ esse illum, qui alium occiderit. Rursum ex hac sententia alius adhuc apertissime deducitur error. Nam si propter nullam iustam causam licet occidere hominem, necessario consequens est, vt propter nullam causam bellum gerere liceat: quoniam ferè impossibile

A possibile est, vt bella gerantur absque hominis alicuius occisione. Quantum vero hæc sententia à veritate fidei catholicæ sit aliena, non est opus nunc ostendere: quoniam nos iam olim in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. de bello, apertissimis argumentis illã expugnauimus. Deinde si propter nullam causam licet hominem quamlibet sceleratũ occidere, nulla poterit respublica salua consistere: quoniam nisi sceleratissimi occidãtur, nulla erit in populo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscunq; iustos tanto licentiosius affligent quãto certius nouerint se propter nullum scelus posse occidi. Et mortem, quam sceleratissimis inferre, secundũ hanc sententiam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis in iustos quosq; inferre impune licebit. Si nunquã liceret iudici rempublicam moderanti hominem aliquẽ occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare piratis, nullæq; res essent tutæ: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, vt pisces maris, quorum maiores sæpe deuorant minores. Propter quod nulla vnquam (quod sciam) extitit tam barbara, aut inculta respublica quæ ob aliqua certa crimina mortem Abac.1
B maleficis infligendam non decerneret. Vt igitur debita sit in populo quies, & tranquillitas, expedit, vt sceleratissimi quique homines, præsertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne propter illorum causam tota respublica collabatur. Si quis autem nobis obiiciat pręceptum diuinum, quod ait. Non occides. Respondemus per illud præceptum solam illam prohiberi occisionem, quæ à persona exercetur priuata: non autem illam quæ à iudice ob aliquam iustam causam decernitur infligenda. In cuius rei testamentum beatus Hieronymus super xxij. cap. Hieremiæ ita ait. Homicidas, & sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum ministerium. Hæc ille. Beatus Augustinus libro j. de ciuitate Dei, cap. xxj. ab illo præcepto, Non occides, aliquos dicit esse exceptos: quos iuste occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quæ sequuntur ait: His igitur exceptis (inquit ille) quos vel lex iuxta generaliter, vel ipse fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem, vel seipsum, vel quemlibet alium occiderit, homicidij crimine innectitur. Hæc Augustinus. Forte his rationibus (vt par est) con- Heirony. Augusti.

uicti, hi qui hæreticos non debere occidi contendunt, dicent licitum esse, & iustum ob aliquam iustam causam hominem occidere, negabunt tamen, & vt certo scimus, negant hæresim esse causam iustam, propter quam homo hæreticus sit occidendus, etiam si pertinacissimus ille sit. Vt autem nos apertissime ostendamus eos perniciosissime errare, inuestigare oportet, & diligenter perscrutari, quæ sint iustæ causæ propter quas aliquis potest iuste ad mortem damnari. Nolo impræsentiarum omnes huius rei causas sigillatim, aut speciatim enumerare: sed solum causarum genera. Galenus vir, præter medicinæ scientiam, in omni genere philosophiæ clarissimus, in illo opusculo, cui titulus est: Quòd animi mores corporis temperaturam sequuntur, aliquas reddit causas, propter quas aliqui merito morte plectuntur, sic inquiens: Deploratos, & facinorosos treis ob causas rationi consentaneas è vita tollimus, ne videlicet superstites contumeliam nobis inferant: eiusdem notæ homines in terrorem perducant, tanquam pari supplicio excipiendos, si præter ius, quid patrauerint. Tertia est, quòd illis ipsis mori præstet, eo malitiæ profectis, vt nullus animi medicinæ faciundæ locus sit, aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate, aut Pythagora meliores reddi queant. Hæc ille insignis philosophus. Sed quia fortasse Galeni velut Gentilis hominis, & minime Christiani sententiam multi contemnere non formidabunt, opus est, vt omnes tres occisionis causas ab illo assignatas ex naturali ratione, & sacræ scripturæ testimoniis, iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem treis causas iustam esse hæretici incorrigibilis necem ostendemus. Primam causam esse dixit, ne videlicet scelerati, & pessimi homines viuentes, aliis contumeliam inferant: Iustum quippe est, vt innocentes semper seruentur indemnes, neque vllo pacto permittere debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, vt quis alteri contumeliam, aut iniuriam inferat. Quo fit, vt si quis nocentissimus vir à iudice semel, & iterum admonitus, ne alteri noceat, noluerit à sua mala vita resipiscere: sed semper in sua malitia persistens multis quotidie noceat, iudex illum è vita tollere cogatur, ne aliis amplius nocere possit. Tenetur enim reipublicæ gubernator, magis

Galen.

A magis toti prouidere reipublicæ, quàm vni, aut alteri ciui magis totum conseruare corpus, quàm alterũ membrum. Hæc tamen intelligenda sunt, si nocumentum esset magnum: quia non pro quolibet leui nocumento licet interficere: etiam si esset in illo pertinax. Præstat igitur, vt quiuis sceleratus homo occidatur, quàm quòd tota respublica pereat. Periret autem, si quamlibet mali homines viuere finerentur. Nam (vt ait Salomon) Homines pestilentes dissipant ciuitatem, sapientes vero auertunt furorem. Furorem quidem auertunt sapiẽtes: cum ipsos pestilentes homines è vita tollunt, ne ciuitatem illi dissipare valeant. Hæc causa est, quæ iustificat leges, quæ præcipiunt occidi fures, piratas, sicarios, homicidas, & alios eiusdem notæ homines. Si hæc iusta est causa, vt homo sceleratus è vita tollatur, consequens est, vt iustum etiam sit hæreticum incorrigibilem è vita tollere: quia si superstes esset, aliis catholicis vehementer nocere poterit. Quantum enim nocere possit hæreticus, satis aperte expressit Paulus dicẽs: Prophana autem, & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, vt cancer serpit. *Prou. 29* *2. Ti. 2*

B Super quod Theophilactus ait: Violentum (inquit Paulus) hoc malum est, quippe cui neque mederi quoque pacto potest. Quidam enim vniuersa deuastant, nec corrigi possunt. Cancer siquidem morbus est, qui & circumiecta depascitur. Hæc Theophilactus. Et quia tam apertum est nocumentum, quod hæretici catholicis conferunt: ideo Paulus Galatis scribens de falsis prophetis, qui illos seduxerãt, ait: Vtinam abscindantur, qui vos conturbant. Et beatus Hieronymus ait: Resecandæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma populata est. Hæc Hieronymus, & habetur in cap. Resecandæ. xxiiij. quæst. iij. Huic sentẽtiæ consonat, quod Egregius ille poëta dixit: Immedicabile vulnus ense rescindendum est, ne pars syncera trahatur. Altera inferendæ mortis causa, quam docet Galenus, est, vt alij similis pœnæ timore deterreantur à similibus criminibus perpetrandis. Prior causa respicit ciuium inter se pacificum conuictum, & totius reipublicæ *Theop.* *Gal. 5* *Hierony.* *Ouid.*

confert

conseruationem, per hoc, quòd nemo alterum lædat. Hæc C
vero causa secunda prospicit bonis ipsorum ciuium moribus, vt videlicet nemo atrocia crimina, etiã si per illa nullus lædatur proximus, committere audeat. Multi enim sunt ad crimina aliqua proni, atque procliues: sed metu mortis, quam maxime horrent, & quam aliis ob similia patrata scelera illatam esse sciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidant. Sapiens nanque Salomon
Prou. 19 in prouerbiis ait: Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Ob hanc causam iusti (vt ait propheta Regius) de punitione malorum lætantur: quia agnoscunt se ex tali punitione non parum ad virtutem profecisse, aut sperant se in
Psalm. 57 posterum profecturos. Lætabitur iustus (inquit propheta) cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine pec-
Caßiod. catoris. Super quo Cassiodorus ait: Quid est hoc, quòd ille qui præcepit orare pro inimicis, in peccatorum sanguine piorum manus asserit abluendas? Sed hoc si diligentius intuemur, correctionis potius quàm sæuitiæ præstabit exemplum. Nam cum sanguis peccatoris effunditur manus, id est, actus iustissimi corriguntur. Impio enim pereunte, commonetur innoxius, cautius se, & diligentius tractare. D
Ita fit, vt manus iusti non crudeliter, sed pie sanguis peccatoris emundet: sicut Salomon dicit: Stulto pereunte sapiens astutior fit. Hæc Cassiodorus. Ex hac radice oritur tam numerosa legum multitudo præcipientium homines occidere propter crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illorum
Leu. 20 patratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos,
Leu. 24 lege Mosayca interfici iubebatur. Eadem lege decretum erat, vt blasphemus lapidaretur. Quamuis per hæc crimina nullus præter ipsum illorum perpetratorem lædatur, ad illorum tamen criminũ horrorem alijs incutiendum, mortis pœna talis criminibus est à lege decreta, vt videlicet cæteri intelligant quàm grauia sint illa crimina, pro quibus tam acerba infligitur pœna, & vt cæteri similis pœnæ horrore, & timore à similibus sceleribus perpetrandis deterreantur. Nam hæc est causa, propter quam in lege veteri
Deut. 17 Deus præcepit rebellem sacerdoti occidi. Qui superbierit (inquit lex) nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctúsq; populus

A lus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. In quibus verbis hanc solam, quam nunc pertractamus, expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime patere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire hæreticum incorrigibilem: quia (vt in principio huius operis diximus) grauissimum peccatum est hæresis. Quo fit, vt ad tanti criminis horrorem, & odium aliis in generãdum, iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, vt vel inde cæteri agnoscant, quàm graue crimen sit hæresis, pro quo tam tristis est dicta sententia, & vt cæteri similis pœnæ timore, & horrore hæreticos esse reformident. Si iustum est per vnius punitionem, aliis alicuius criminis horrorem incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iustius erit per maiorem, & acerbiorem punitionem, aliis maiorem eiusdem criminis horrorem incutere. At nullum est (vt supra libro primo docuimus) grauius hæresi peccatum, nullum est ergo crimen, cuius odium sit christiano viro magis incutiendum, & inde per consequens sequitur, vt nullum sit crimen pro quo iustius aliquis possit occidi, quàm pro hæresi fixa, & insanabili. Si Marti-

B nus Lutherus cum primum cœpit effundere venenũ suum, & legitime admonitus noluit resipiscere, fuisset (vt decebat) capitis animaduersione punitus: cæteri timorem habuissent, & non prorupissent tot tãmque pestiferæ hæreticorum factiones, quales, proh dolor, hodie Germania sustinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodire in publicum, & suas effutire hæreses Oecolampadius, Zuinglius, Carolstadius, & omnium hæreticorum pessimi Anabaptistæ. Et hinc patet responsio cuiusdam argumenti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi qui hæreticos quamlibet insanabiles ob crimen hæreseos occidi posse negant. Dicunt enim inanem, & stultam esse punitionem, & delinquentis correptionem, per quam nequit emendari delinquens. At post mortem nequit hæreticus emendari, iniustum est ergo illum occidere. O' bellum argumentum. Si hoc argumentum alicuius esset momenti: etiam probaret nunquam esse licitum ob aliud quamlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterum, non homicidam, non sacrilegum. Nullus enim istorum post mortem emendari potest: sicut nec hæreticus

reticus. Esset igitur iuxta istorum sententiam necessarium, C
vt nullus illorum iuste occidi posset. Respondemus igitur non omnem punitionem esse ad solam delinquentis emendationem: sed etiam ad aliorum cautelam, vt videlicet alij timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideo beatus
Augusti. Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum vult hæreticum perire: sed aliter non meruit habere pacem domus Dauid: nisi Absalon filius eius in bello esset extinctus: sic ecclesia, si aliquorum perditione cæteros colligit, dolorem materni sanat cordis tantorum liberatione populorũ. Hæc Augustinus. Tertia causa propter quam (vt dixit Galenus) iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet malus homo: quia desperatur, & quidem merito (vt ex illius vitæ decursu coniici potest) de illius emendatione, & timetur ne si superstes sit, quotidie peior euadat. Ne igitur vltra ad grauissima quæque flagitia progrediatur, iustum est, vt morte illata præcludatur illi peccandi libertas. Duæ primæ causæ totius reipublicæ vtilitatem respiciunt, hæc vero tertia causa ipsius delinquentis commodis prospicit. Præstat enim mori, quàm male viuere, & præstat etiam scelestum hominem mori, quàm in dies peiorem fieri. Sic D
Rom. 2 enim progrediens, secundum duritiam suam (vt ait Paulus) & impœnitens cor thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddit vnicuique secundum opera eius. Ob hanc causam Deus, qui diues est in misericordia, & longanimis in patientia, multos in pueritia, aut adolescentia ex hac vita præripit, ne crimina, à quibus tunc liberi sunt, postea viuentes committant, sic enim dicit Sa-
Sapien. 4 lomon: Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores, translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Et post pauca: Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hæc vnquam iusta potest esse causa, vt propter illam quis posit occidi, nõ est vbi iustior posit esse, quàm occidendo incorrigibilem hæreticum, ne viuere permissus quotidie magis insaniat, & peior fiat. Est enim proprius hæreticorum genius, vt nisi fuerint probibiti, quotidie malitiam suam augeant, nouos semper suscitando errores. De
2. Ti. 3 his enim loquebatur Paulus cum dixit: Mali homines, & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

C A tentes. Huius rei, etsi multa possint dari exempla, pro omnibus tamen illis satis erit vnius Martini Lutheri exemplum, cuius gesta: quia nostro hoc tempore contigerunt, & contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Christiano sunt notissima: multo fortius valebunt præstare pro nostra sententia testimonium: quam quælibet veterum hæreticorum, quos non vidimus exempla. Magis quidem mouent exempla visa, quàm audita. Hic enim Martinus Lutherus parua habuit suorũ errorum initia, à quibus in tot, támque pestiferos (vt nunc videmus) progressus est errores. Principio quidem solũ circa indulgentias, quæ per Bullas Summorum Pontificum peccatoribus ad pœnæ remissionem concedi solent, errauit: neque quidquam amplius tunc insaniuit. Tunc siquidem bene de sacramentis ecclesiæ sentiebat, omnem ecclesiasticæ Hierarchiæ ordinem fatebatur Papam, hoc est, Romanum Episcopum reliquis omnibus Episcopis superiorem, & toti orbi Christiano prælatum agnoscebat. Nam in epistola quadam ad Leonem decimum huius nominis, tunc summum Pontificem, hæc, quæ sequuntur, scripsit: Quare prostratum me pedibus B beatitudinis tuæ offero, cum omnibus quæ sum, & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit, vocem tuam vocem Christi in te præsidentis, & loquentis agnoscam. Hæc ille. Post hæc paulatim progrediens negauit satisfactionem vllam pro peccatis esse necessariam: sed dimissa culpa, omnem prorsus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tamen in principio sui erroris apertissime, & publice in disputatione Lypsiæ habita confessus fuerat. De his erroribus cum fuisset à summo Pontifice Leone decimo admonitus: nec palinodiam (vt tenebatur) cantare voluisset: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & velut talem publice excommunicauit. Videns tandem Lutherus se hæreticum declaratum, & damnatum, in tot, talésque hæreses prorupit: quot qualésq; ante illum nullus vnquam hæreticus docuit. Circa errores hæreticorum omnium inquirendos (vt ex opere illo, quod aduersus omnes hæreses edidi, facile coniici potest) tantam adhibui diligentiam (absit verbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem vnquam adhibuit. Nullum tamen inter tot, etsi multi illi fuerint,

fuerint,reperi,qui tot simul, támque pestiferas hæreses docuerit. Melius igitur illi fuisset, vt statim à principio cum legitime admonitus obedire contempsit, gladio, aut igne puniretur, quàm viuens in tot hæreses laberetur: per quas diuinam in se quotidie augeret iram, illámque thesaurizatam seruaret in die iusti iudicij Dei, vt ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem sententia nullus esse potuit crudelior hostis Martino Luthero, quàm qui potens iuste ab illo vitam auferre, tandiu illum viuere permisit. Nisi forte bono zelo quamuis indiscreto ductus, diuinam hac in re voluit imitari misericordiam quæ peccatoribus sæpe (vt Iob 24 ait Iob) dat tempus ad pœnitentiam, quamuis illi abutuntur tempore sibi concesso, & pœnitentiam agere nolunt. Sed hæc sunt secretæ quædam diuinæ bonitatis dispensationes,quarum causas cum ignorent homines,non est opus in illis Deum imitari. Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc est, sub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ omnia semper ore tenus habent, lupinam induunt personam omni scelere, & impietate refertam? Hi siquidem cum primum insanire cœperunt,in nulla alia re (quod sciam) errabant, nisi circa sacramẽtum baptismi,dicentes paruulis non prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infamia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretionis peruenerint, rebaptizandos. Quia tamen non fuerunt de hoc errore (vt decebat) coerciti,atque puniti,licentiosa quadam feritate ad pessima progredientes, in pestilentissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstitisset igitur ipsismet Anabaptistis fuisse interfectos, quàm ad tantas hæresum pestilentissimas fæces ebibendas, aut deglutiendas fuisse seruatos. Ecce vidisti iam candide lector tres causas, propter quas hæreticus incorrigibilis iuste prodest occidi. Prima,ne viuens aliis noceat illos suo errore decipiens. Altera,vt illius periculo alij cautiores reddantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreantur.Tertia,ne superstites peiores in dies fiant,& maiorem in se diuinam concitent iram.Ex quibus tribus causis apertissime colligimus, vt si aliquis homo iuste potest occidi, nullus maiori causa sit occidendus, quàm hæreti-
Leu. 24 cus obstinatus,& insanabilis.Lege diuina olim præceptum fuit blasphemum hominem extra castra educi, & ab vniuerso

A uerso populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus est iuste occidendus, cum hæresis (vt lib.j.docuimus) sit multo grauius blasphemia peccatum. Præterea in Deuteronomio præcepit Deus prophetam falsum, & somniorum inuentorem interfici. Nam postquam præmonuit vt talem prophetam non audirent, hæc subdit: Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est, vt vos auerteret à domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo seruitutis. Qui autem verius propheta falsus, & qui magis auertat populum à Deo, censendus est, quàm hæreticus qui auertit à fide, sine qua impossibile est placere Deo. Ille ergo merito iuxta legẽ Dei interficietur, vt populum amplius à Deo auertere nõ possit. Rursum, scriptura referente nouimus, quòd Semei sententiam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est de ciuitate Hierusalem. Multo iustius ergo esset hæreticum occidere, qui contra præceptum Dei egreditur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea fuit similis rex in Iuda, sacerdotes omnes, qui con-

Deute.13 *Hebr.11* *3.Reg.2* *4.Re.23*

B tra legem Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabant. Mathatias etiam ille sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum qui ad aram sacrificaturus accesserat, zelo Dei feruens, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathatias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin vterque illorum pro honore Dei, & pro fide ecclesiæ suæ zelans: hæreticos omnes ad vnum vsque capitis animaduersione puniret, vt tolleret malum de ecclesia. Iuste igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidendos. l. Arriani. C. de hæreticis. iuncta l. vltimum supplicium. ff. de pœnis. Ostendimus iam satis (vt opinor) aperte iustum esse, vt hæreticus occidatur, quo autem genere mortis sit occidẽdus parum ad rem facit. Nam quocunque modo occidatur, semper consulitur ecclesiæ: quia semper tollitur nocumentum, quod viuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso & vario genere mortis hæretici occiduntur: quia nullum est genus mortis ciuili, & impe-

1.Mat.2

riali lege sancitum. In Flandria,& aliis inferioris Germa- C
niæ partibus,cum ego illic ante annos decem versarer,vidi hæreticos capitis obtruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus & pedibus ligati iussu Caroli tunc Geldriæ ducis in flumen aliquod mittebantur viui, vt à flumine absorberentur. Eodem genere mortis (vt à multis qui viderunt, audiui) punitus est Antuerpiæ quidam insignis Lutheranus iussu dominæ Margaritæ Caroli Cęsaris Amitæ,quæ tunc ob Cæsaris absentiam, patriam illam gubernabat. Audiui etiam Brugis in Flandria à multis fide dignis oculatis testibus consuetum esse in illa ciuitate,hæreticos viuos mitti in oleum feruens,vt ab eo citissime comburerentur:sed tunc cum ego aderam, sola capitis obtruncatione peribant,In cęteris christiani orbis regnis,aut prouinciis, quæ noui perpetua & inuiolabilis est consuetudo hæreticos igne comburere. Sic vidi fieri in Francia,præsertim Lutetiæ. Sic in Hispania,& credo sic factum fuisse semper in Italia. Nam beatus Gregor.lib.j.dialog.cap.iiij.narrat Basilium quendam Magum Romæ combustum esse, & rem gestam laudat. Et (vt antiquiora reuoluamus) Dioscorus Alexandrinæ vrbis episcopus, qui Gregorium per aliquot secula pręcessit,in Chalcedonensi concilio actione prima,cum de erroribus Eutychetis ageretur ibidem,dixit:Si D
Eutyches præter dogmata ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est:sed & igne. Hæc ille. Ex quibus verbis apertissime constat non esse recentem inuentionem:sed antiquissimam sapientum christianorum sententiam hæreticos esse igne cremandos, Panormitanus in cap. ad abolendam,de hæreticis. refert Hostiensem & Ioannem Andr. in eodem cap.dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod persuadendum adducunt illud, quod Saluator noster apud Ioannem dixit:Si quis in me non manserit,mittetur foras, sicut
Ioan.15 palmes,& arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.Quorum sententię videtur fauere idem Panormitanus loco præfato, & in cap. Excommunicamus, vltimo, de hæret. Sed hi omnes quamuis doctissimi viri multipliciter errant.Primo,quia etsi hæretici sint occidendi,non tamen est necessarium illos comburere: quia hoc (vt diximus) nulla lege præcipitur. Deinde & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne comburi præciperet: nihil tamen ad
legem

A legem illam persuadendam agerent verba illa saluatoris ex Euangelio Ioan.citata. Non enim ibi locutus est saluator de huius seculi igne,quem his corporis oculis nunc videmus:sed locutus est de igne inferni,quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per errorem fidei separantur à Christo,vt sunt hæretici:sed loquitur ibi Christus de omnibus peccatoribus, qui propter defectum charitatis separantur à Christo, & non manent in eo,& hos omnes perpetuo inferni igne:nisi pœniteant,dicit arsuros. Si quis ergo quærat quare comburantur hæretici: respõdeo hoc non esse vlla lege firmatum, sed sola consuetudine. Quam consuetudinem, si quis iustam esse persuadere voluerit:per hoc melius probabit,quòd conueniens est legi diuinæ olim per Mosem datæ,& punitionibus, quibus Deus olim similes peccatores puniuit. In seditione quam suscitarunt Chore, Dathan,& Abiron,ducenti quinquaginta viri ex proceribus Israël, qui illis adhæserunt,igne desuper à Deo misso consumpti sunt:quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium contra ius, & fas vsurpare tentarunt. Omnis autem hæreticus, schismaticus *Num.16*
B censetur, & merito: quia separat se ab vnitate fidei, quam tota tenet ecclesia sanctorum. Deinde cùm ob præfatam punitionem à Deo factam, omnis multitudo filiorum Israël murmuraret contra Moysen, & Aaron:dicens quòd illi interfecissent populum Domini, ortáque seditione tumultus adeo increscceret,vt Moyses,& Aaron pro vita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incendium super populum misit, quod magnam in populo fecit stragem, Fuerunt enim qui incendio illo perierunt (vt sacra refert scriptura) quatuordecim millia hominum & septingenti:absque his,qui perierant in seditione Chore.Si Deus nunc,Deus vltionum esset, vt olim igne desuper misso Lutheranos combureret:quia seditionem mouerunt,& quotidie mouent contra principes Christianos, dicúntque illos esse tyrannos,propterea quòd hæreticos incendio perire faciunt, Non abs re igitur schismatici hæretici comburuntur, cum Deus tot schismàticos incendio deleuerit. Nam ob hanc causam iusta dicitur esse lex,quæ in aliquibus regnis,vt puta in Hispania,decernit eos qui præpostera vtuntur libidine,igne fore comburẽdos:quia simili pœna Deus *Ibidem*

Leuit. 21 olim Sodomam & Gomorrham propter idem peccatum C
punıuit. Inter cæteras leges à Deo per Mosem datas, vna erat,qua præcipiebatur,vt filia sacerdotis si deprehensa fuisset in stupro,& violasset nomen patris sui, flammis exureretur. Anima cuiuslibet christiani filia censetur illius summi sacerdotis, de quo regius propheta dixit: Tu es sacer-
Psal. 109
dos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Regenerata siquidem est per gratiam, quæ illi in baptismo per merita passionis Christi donata est. Sed hæc in stupro deprehenditur,quando eam fidei integritatem, quam in baptismo suscepit,per hæresim amittit. Est enim hęresis quędam fornicatio spiritualis. Stupro huiusmodi perpetrato, nomen patris sui violasse dicitur: quia cùm à Christo nomen per baptismum suscepisset, vt christianus homo ille diceretur:postquam in hæresim lapsus est,non iam christianus dici meretur:sed Arrianus,& Nestorianus, aut Lutheranus, aut alio quouis nomine censebitur. Hic talis iuxta legem merito flammis exurendus tradetur. Hanc legem per allegoriam exposuimus,non quidem vt per illam conuincere credamus hæreticum esse necessario comburendũ. Non sum enim adeo ignorans,vt hoc putarem: quia certo scio iuxta doctrinam August. non esse sumendum argu- D
mentum ex mystico sensu sacræ scripturæ ad doctrinam aliquam confirmandam: sed solum ex sensu literali. Hac igitur sola de causa hic per allegoriam parumper ludere placuit, vt ostenderem hanc hæreticorum punitionem per incendium habere aliquod in sacra scriptura exemplar cui se possit vtcunque confirmare. Potest adhuc hæc consuetudo delendi hæreticos per incendium alia via persuaderi, quòd sit iusta:quia videlicet genus illud mortis vehementer animos videntium terret. Quo fit vt videntibus, & audientibus terribilem incutiat timorem,& inde consequens est,vt per tale genus mortis cæteri magis ab hæresibus deterreantur. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus concludam:dico,& firmissime teneo iustum esse, vt hæreticus incorrigibilis occidatur. Quo autem genere mortis sit occidendus hoc, an illo, parum interesse censeo: sed liberum erit cuique regno aut prouinciæ,quo genere mortis voluerit hæreticum interficere, cum nullum sit genus mortis vniuersali lege præfixum.

Respon

C

A *Respondetur obiectionibus eorum, qui dicunt hæreticos non esse morte plectendos.*

CAP. XIII.

Ostensa iam & firmissimis (vt existimo) rationibus fundata, nostra, & catholica sententia de hæretici incorrigibilis occisione, vt clarius illius veritas omnibus innotescat, & firmior illa consistat, necessarium fore existimaui respondere his quæ contra nos obiiciunt aduersarij, & illa nullius prorsus roboris esse ostendere. Otho quidam Brunfelsius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod vocauit Pandectas sacræ scripturæ, libro quarto, in loco de hæreticis non comburendis: multa hinc inde citat scripturæ sacræ testimonia: quibus probare nititur hæreticos non esse occidendos: sed rationibus conuincendos. Quorũ aliqua neque in cute, neque intus considerata, vllo pacto illorum fauent sententiæ. Alia vero, & si sola facie illis sic patrocinari ostendant, intus tamen inspecta, & diligenti (vt decet) examinatione discussa, aperte declarabũt se nullum pro illorum sententia dicere testamentum. Primo igitur

D B (vt à veteri exordiar testamẽto) nobis obiiciunt illud Esa. prophetæ: Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. *Esa.2* Quæ verba ego non video quo pacto possint ad hæreticorum punitionem adaptari. Siue enim sensum literalem, qui solus ad doctrinam aliquam stabiliẽdam est efficax, in verbis illis spectes. Siue etiam sensum mysticum sub litera latentem consideres, nihil quod ad præsens negotium attinet, inuenies. Nam iuxta verum illius literæ sensum, propheta promittit pacem, quæ Christo incarnato, & ex vtero Virginis nato futura erat in mundo, in quo tam multa, atque frequentia bella præcesserant, vt vix hominibus pateret aditus, de vna prouincia ad alteram transire volentibus. Feruebant quidem ante Christi incarnationem vbique bella, digladiabantur inter se gentes, & aduersus populum Israël sæpe felici, & prospero successu bella gesserunt. At Christo ex virginis vtero nato, qui veram pacem hominibus verbo, & opere docere veniebat, pax toti orbi tunc reddita est. Propter quod (vt Beda in libro de ratione temporum refert) Romæ templum pacis, quod ha-

ctenus semper fuerat clausum, eo temporis articulo, Deo C ita disponente: ad tantæ rei nouitatem designandam, fuit sua sponte apertum. Quod autem hæc Esaiæ verba ad tempus Christi nati sint referenda, ea quæ præcedunt apertissime conuincunt. Et erit in nouissimis diebus (inquit Esaias) præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbũ Domini de Hierusalem. Et iudicabit gentes, & iudicabit populos multos. Quæ verba ad tempus sub Christo nato (vt constat) sunt referenda. Et post præfata verba: statim Esaias subiungit. Et conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Quę verba tunc adimplenda erant, quando venisset ille, qui iudicaturus erat gentes, & populos multos. Si quis autem verba illa ad totum tempus futurum post Christum natum referenda esse contendat: nihil moror, dummodo sic intelligat, quòd Christus ipse saluator noster, doctrina sua non solum nobis pacem commendauit: sed omnem belli occasionem à nobis D

Matt. 5 abstulit. Nam præcepit, vt diligamus inimicos nostros, & benefaciamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos persequuntur, & calumniam nobis inferre conantur. Deinde, vt perfectiorem confirmaret inter nos ipsos pacem, consuluit, vt iniuriæ reparationem nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cum proximo contenderet: quia hæc duo sunt quæ sæpe inter proximos pacem turbare solent.

Ibidem Audistis (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Christus Saluator noster) quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam: præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus: vade cum illo alia duo. Quæ omnia & si non præcepta, sed consilia ab omnibus catholicis censeatur: omnem tamen belli tollunt occasionem his, qui illa recte seruauerint. Hi igitur qui integram Christi legem tam in consiliis, quàm in præceptis seruauerint, perfectam pacem amantes, conflabunt

gladios

A gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Nihil igitur in illis verbis, quod ad hęreticorum punitionem spectet, dicitur. Nisi forte per illa verba Otho Brunfelsius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi omnem vindictam, aut punitionem quacunque authoritate factam. Quod si forte pro sua effrænata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubescat, audiat, obsecro, Paulum illius sententiam damnantem, qui de publica potestate loquens, ait: Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Esaię verba, & si forte (quod non puto verum cum nihil de hac re loquantur) prohibeatur bellum authoritate priuata factum, aut vindicta, siue punitio, quæ à priuata fieret authoritate: nullum tamen horum inhiberetur: si à publica potestatę ob iustam aliquam causam fieret. Et nos etiam fatemur hæreticum hominem quemlibet pestilentem non posse à quouis homine occidi: nisi authoritate publicæ potestatis illi fuerit commissum. De mystico autem illorum verborum Esaię intellectu, qui multiplex dari posset, nihil moror: quoniam ille (iuxta omnium sacrorum doctrinam) parũ efficax est ad doctrinam aliquam comprobãdam. Secundo pro se affert idem Otho aliud testamentum ex eodem Esaia propheta sic dicente: Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo. Et certe (vt ingenue fatear) ego nõ possum intelligere quomodo ex illis verbis posit ille Otho colligere hęreticos non esse occidendos, cum non in particulari de solis hęreticis: sed elocutione vniuersali de omnibus Esaias propheta dicat: Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo. Nisi forte Otho ille contendat Deum per illa Esaiæ verba prohibere omnem cuiusuis hominis occisionem, ac proinde eisdem etiã verbis prohibuisse ne hæretici occidantur. Sed hoc fasum esse, & à fide catholica alienum, in proxime præcedenti capi. ostendimus. Præterea, si Otho dicit Deũ per illa verba prohibere hominem aliquem intra catholicam ecclesiam occidi, cõsequens est, vt etiam fateatur Deum prohibere, ne post datum Euangelium potestas aliqua inferat aliquod homini nocumentum. Nam sicut in illis verbis dixit Deus, Non occcident, ita etiam dixit: Non nocebunt. Itaque iuxta istam senten-

Rom. 13

B

Esa. 11

tiam: nec Rex, nec Imperator, neque alia quæuis potestas C
posset hominem sceleratissimum ob quantacunque grauissima crimina occidere, neque flagellare, neque fustibus cedere, neque pecunia mulctare, neque à populo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunque nocumetum illi inferre, propterea quod Deus per Esaiam prophetam ait: Non occident, & non nocebuut in vniuerso monte sancto meo. Hoc autem fateri non solum est error, & hæresis: sed maxima dementia, & bestialitas, quæ cum indigna sit, vt rationibus contra illam agatur, igne & morte de medio tolenda esset. Sed opus est, vt verum, & germanum illorum verborum Esaiæ sensum ostendamus, & inde apertius euadet, quàm longe verba illa Esaiæ à scopo præsentis disputationis absint. Illa Esaiæ verba nullum præceptum, nullámque prohibitionem continent: sed promissiones quædam sunt illorum bonorum, quæ post Christi in carnem aduentum, Deus suæ daturus erat ecclesiæ. Et vt quod dicimus apertius ostendamus verba quæ præcedunt repetere oportet: quoniam circunstantia scriptuarum est, quæ maximæ solet verum illarum manifestare sensum. Quæ autem proxime præcedunt hæc D
sunt. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem occulorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium, & erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Hæc omnia Esaię verba: nemo est catholicus, qui non interpretetur illa de Christo saluatore nostro: quoniā omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redēptori nostro.
2. Thes. 2 Et Paulus istorum verborum partem in secunda ad Thessalonicenses Epistola de eodem interpretatur. Post hęc autem verba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christum donanda erant, sic inquiens: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruu-

lus

A lus minabit eos. Vitulus, & vrsus pascentur, simul requiescent catuli eorum. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere super foramina aspidis, & in cauerna Reguli, qui ablatus fuerit manum suam mittet. Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientiam Domini, sicut æquæ maris operientes. Hactenus Esa. Quæ illius verba constat esse promissiones eorum bonorum, quæ per Christum redemptorem nostrum generi humano donanda erant, & non pręcepta. Sicut enim per illa verba non pręcipitur nobis, vt habitare faciamus lupũ cum agno, & pardum cum hœdo: ita etiam per illa verba non præcipitur nobis, vt non occidamus, aut non noceamus. Nam eiusdem conditionis sunt omnia illa, quæ eodem contextu sunt in illa præfata litera connexa, ita vt omnia illa promissiones dicãtur, aut pręcepta. Cum autẽ dicit: Non occidẽt, & non nocebũt in vniuerso Monte sancto meo, nõ de hominibus: sed de venenosis illis serpentibus videlicet aspide, & regulo, quos proxime nominauerat loquitur. De regulo siquidẽ, & aspide promittit, quod non occidẽt, & non nocebunt in vniverso mõte sancto suo. Quæ verba nequaquã iuxta solã literę superficiem: sed iuxta spiritualẽ sensum sunt accipienda.

B si quis vero mihi in hac parte non fidit, audiat beatum Hieronymum, qui in commẽtariis super Esaiam prophetam præfatas omnes Esaiæ promissiones interpretans, sic ait: Hæc quoque Iudæi, & nostri Iudaizantes iuxta literam futura contendunt, vt in claritate Christi, quem putant in fine mundi esse venturũ, omnes bestiæ redigantur in mansuetudinẽ, & pristina feritate deposita, lupus & agnus pascantur simul, & cætera cum cæteris, quæ nunc videmus sibi esse contraria. Et post pauca subdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignum sit Domini maiestate, vt lupus, & agnus pascantur simul, & pardus cum hœdo habitet, & leo paleas comedat, puer paruulus mittat manum suam in foramine aspidum. Nisi forte iuxta fabulas poëtarum, aureum nobis Saturni seculum restituent, in quo lupi, & agni pascentur simul, & mulso vino plena current flumina, & de foliis arborum stillabunt mella dulcissima, lacteisque fontibus omnia complebuntur. Et aliquibus interiectis, subiungit: Hæc breuiter diximus, vt lu- *Hierony.*

daizantes nostros grauissimo somno stertere conuincamus. Cæterum iuxta viuificantem spiritum facilis intelligentia. Et tandem spiritualem reddens intelligētiam, hæc ait: Qui autem ablactatus est, & nequaquā lacte nutritur infantiæ: sed iam solido vescitur cibo, iste in reguli cauernam mittet manum, hoc est, in ipsius Satanæ habitaculum: & inde eum extrahit. Vnde & apostolis potestas data est, vt calcarent super serpentes, & scorpiones, & super omnem fortitudinem inimici. Nocere autem, & occidere nequaquam poterunt venenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte sancto Dei, quod interpretatur ecclesia, de quo in Euangelio dicitur: Non potest ciuitas abscondi supra montē posita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis apertissime cōstat, illa Esaiæ verba, quę nobis obiicit ille Lutheranus Otho, nihil prorsus cōtinere, quod ad hęreticorū punitionē, vel ex lōginquo pertineat. Obsecro te nūc lector, vt cōsideres qualibus scripturæ testimoniis hæretici Lutherani suas hęreses probare nitātur. His etenim & aliis eiusdem notæ testimonis plebem indoctam decipiunt, & in pestilentissimos trahunt errores. Tertio nobis obiicitur illud, quod saluator noster de fratre in nos peccāte, qui semel & iterum admonitus emendationem negligit, apud Matthęum ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Quibus verbis excōmunicandi potestatem dedit ecclesiæ, nō occidēdi: iniuste ergo (ait ille Otho) occiduntur hæretici. O bellum argumentum, quod nō semel tantum: sed iterum pluries peccat. Primo quidē notissimum est omnibus, qui vel parum aliquid dialecticam gustarunt: ineptum esse modum argumentandi per locum ab authoritate, negando, veluti si quis argumentetur hoc modo. Christus saluator noster non dixit, Feria secūda ieiunandum esse aut orandum, aut studendum sacræ scripturæ: ergo nullum istorum illo die agere licet. Nam si collectio istius argumentationis valida esset, & efficax, eodem modo ex opposito colligere liceret: sic argumentando: Christus redemptor noster non dixit, Feria secunda non esse ieiunandum, aut non orandum, aut non studendum sacræ scripturæ: ergo nullum istorum illo die omittere licet. Itaque eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia sicut Christus saluator

Marginalia: Luc. 10 (beside "lum: & inde eum extrahit"); Matt. 5 (beside "de quo in Euangelio dicitur"); Mat. 18 (beside "Matthęum ait"); C (top right); D (right, beside "illud, quod saluator").

A uator noster vnum non præcepit, ita neque præcepit alterum. Talis est præsens argumentatio, qua Otho arguit hæreticum non esse occidendum: quia Christus non præcepit occidere: sed excommunicare. Hæc est Lutheranorum dialectica, qua sæpissime vtuntur, credentes huiusmodi fallaciis totum decipere mundum: sed frustra mittunt rete ante oculos pennatorum. Eodem modo etiam peccant, quando ex dictis Pauli ad Titum, sic arguunt: Paulus dicit, vt hæreticum hominem post vnam, & alteram correptionẽ deuitemus: nõ autem vt occidamus. Fateor hoc non dixit Paulus: sed nec etiam prohibuit, vt non occiderentur: ac propterea inde nec vnum, nec alterum colligere licet. Eandem fallaciam committunt in aliis multis argumẽtationibus, quas pro hac re faciunt, præsertim cum ex illo saluatoris verbo arguunt, quo ait: Cauete à fermẽto Pharisæorum. Non dixit: Occidite hæreticos pharisæos: sed solum dixit, vt caueremus ab illis. Quibus ego respondeo: quod si non dixit: Occidite, neque etiã dixit: Non occidite. Deinde adhuc iterum peccatur in præfato argumẽto: quia etsi illa collectio esset bona ab authoritate negatiue: nihil inde plus colligi B posset, quã quod ecclesiastica potestas hæreticũ occidere nõ posset. Quia illa sola est, & non potestas laica, cui tũc Christus loquebatur, & cui dedit excommunicãdi potestatẽ. Per hoc ergo quod dans potestatẽ excõmunicandi, subticuit potestatẽ occidendi: solũ colligi potest (si tamẽ collectio esset bona) eam potestatẽ, quæ potest excõmunicare, nõ posse occidere. Quod licet multi catholici negare contendant, qui vtrũq; gladium tribuunt ecclesię, ipsa tamen ecclesia opere ostendit se vnũ tantum habere gladiũ. Quia solũ gladium exercet spiritualẽ, reliquũ in vaginã recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidũt hęreticos: sed laica potestas, quę gladium corporalẽ, iuxta dictum Pauli non sine causa portat, illos iubet occidi. Neque vllũ est in toto iure Pontificio decretum quod hæreticos iubeat occidi: sed tantũ iubet illos potestati seculari tradi, ab illa pro suo arbitrio iudicandos. Verũ hic occurrũt nobis Lutherani dicentes: Episcopi, & alij hæreticorũ inquisitores similes sunt sacerdotibus Iudæorum, qui cum mortis Christi saluatoris nostri re vera essent authores: Pilato tamen Iudęæ præsidi dicebant: Nobis non licet interficere quẽquam. Tales per omnia (vt Luthera

Timo.3 *Roma.13* *Mat.16* *Ioan.18*

therani dicunt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. C
Hi enim (vt Lutherani calumniantur) authores sunt mortis hæreticorum, & tamen dicunt illis nõ licere interficere hæreticos, ac propterea tradunt illos potestati seculari, ab illa ad mortem cõdemnandos. Sed re vera hic, sicut alibi sæpe falluntur, & affectu maligno obcæcati miserrime errãt. Vt autem omnibus notum faciam, quàm inuidiose illi contra inquisitores, & alios iudices ecclesiasticos loquantur, opus est, vt apertissime ostendam latissimũ esse discrimen, ac proinde ineptam esse similitudinem, inter ecclesiasticos hæreticorum iudices, & Iudæorum sacerdotes. Pharisæi, & alij Iudæorum sacerdotes, quamuis manibus nõ occiderunt Christum saluatorem nostrum, tamen occiderũt eum lingua multis, variisque modis illius mortem procu-
Ioan. 11 rantes. Nam primo (vt Ioannes Euangelista testatur) collegerunt Pontifices, & Pharisæi consilium dicentes: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? Et tandem dato per Cayphan anni illius Pontificem consilio, quòd expediret Christum mori, ne tota gens periret, illius consilio acquieuerunt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Christum omnium redemptorem. Deinde tradide- D
runt illum Pilato, & coram illo ad mortem Christum accusarunt: & quia veris hoc agere testibus non poterant, falsos induxerunt testes, qui contra Christum falsum dicerẽt testimonium. Pilatus insuper cum causam Christi examinasset, vellétque illum dimittere: quia nullam inueniebat in eo mortis causam, dixit populo: Quẽ vultis dimittam vobis Barrabam, an Iesum, qui dicitur Christus? His audi-
Mat. 27 tis, Princeps sacerdotum, & seniores (vt Matthæus refert) persuaserunt populo, vt peterent Barrabã: Iesum vero perderent. Rursum cum Pilatus flagellatum Christum, & coronam spineam in capite portantem, vestéque purpurea indutum populo ostenderet, vt vel sic populum ad illius mi-
Ioan. 19 sericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (vt beatus Ioannes Euangelista narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Post hæc, Pilato dicenti sacerdotibus & populo, vt ipsi Christum acciperẽt, & crucifigerent, responderunt Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Deinde, cum Pilatus quæreret Christum liberum dimittere, Iudæi clamaue-

runt

A runt dicentes. Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris: Omnis enim qui se Regem facit, contradicit Cæsari. Denique, sedente Pilato pro tribunali, cum ille Christum populo ostenderet, dicerétque: Ecce Rex vester, Iudæi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant. Tolle, tolle, crucifige eum. Et cum diceret eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cæsarem. Videte obsecro, & diligenter attendite; quoties sacerdotes Christi mortem coram iudice petierunt, nec tamen leuiter, sed importune nimis iudicem vrgentes, populúmque ad idem ipsum postulandum variis mendaciis seducentes. Propter quæ omnia merito illi Christum saluatorem nostrum crucifixisse censentur: quia etsi manibus non crucifixerunt, hoc tamen consilio suo fecerunt. Et hoc modo beatus Augustinus concordat dissonantiam, quæ videtur esse inter Euangelistas, quorum alter dicit Christum crucifixum esse hora tertia, alter hora sexta. Nam Iudæi (vt Augustinus ait) occiderunt Christum hora tertia, tot talibúsque verbis (vt diximus) mortem illius procurando: milites vero occiderunt

B manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horum faciant cum hæreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici: Quod certissimum est, & experientia docente scimus: iudices ecclesiastici postquam aliquem de hæresi damnauerunt, & illum obstinatum hæreticum esse censuerunt: statim declarant illum ad suum ius, & ditionem non pertinere, tradúntque illum seculari potestati, tanquam hominem, qui propter hæresis obstinationem ab ecclesia exiuit, & sub sola potestate laica se ipsum constituit. Cum autem illum iudices ecclesiastici potestati seculari tradunt, non petunt ab illa, vt occidat hæreticum, neque illum quouis modo reum mortis esse dicunt. Etsi potestas secularis hæreticum occidere noluerit: iudices ecclesiastici non cogunt, neque vllo modo solicitant illam, vt hæreticum occidat: neque consilium vllum de morte hæretico inferenda vnquam donant: imò econtrario ipsam secularem potestatem semper rogant, vt pœnam mortis, aut aliam sanguinis pœnam non irrogent illi, tantum abest, vt mortem illius quouis modo procurent. Quæ omnia cum sint certissima, & toti (vt existimo) populo

Christ

Christiano notissima, miror tãtam esse Lutheranorũ impudentiam, támque effrænatam maledicentiam, vt non vereantur dicere, hæreticorum inquisitores similes esse sacerdotibus Iudæorum, qui Christum occiderunt, cum latissimum sit (vt re ipsa constat) inter hos, & illos discrimen. Certe multo rectius, & appositius ego dicere possem, Lutherum illiúsque asseclas similes esse illis sacerdotibus Iudæorum. Quoniam illi falsos quæsierũt testes cum veros habere non possent, vt Christum morti traderẽt: Lutherani vero falsa perquirunt scripturæ sacræ testimonia, cum vera non habeãt, vt corpus Christi, quod est ecclesia prorsus occidãt. Multa dicũt Christum fecisse, & docuisse, quæ nec per somnium vnquam cogitauit. Multa Apostolis tribuunt, à quibus illi longissime abfuerunt. Milléq; alia fingũt commenta, non ob aliam causam: nisi, vt ecclesiam, quæ Christi corpus est, interire faciant & aliã nobis donent ecclesiam malignantium, quam propheta Regius se odisse prædixit. C

Psalm.25

Quarto nobis obiiciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent, parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminauit zizania, quæ videntes serui patrisfamilias dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea? Quibus respondit idem paterfamilias: Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul & triticum, sinite vtraque crescere vsq; ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (vt Lutheranis videtur) faciunt, qui hæreticos per zizania significatos, de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranorum fortissimum argumentum, cui magis illi innituntur, & per quod se de nobis triumphare existimãt. Sed nos Deo duce facillimum esse ostendemus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primo quidem non est opus personas, aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet veritatis magister Apostolis petentibus illorum omnium interpretationem reddiderit, sic inquiẽs. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen hi sunt filij regni. Zizania autem, filij sunt nequam. Inimicus autem, qui seminauit ea, est diabolus. Ex qua interpretatione cõstat, zizaniorum nomen melius ipsis hæreticis, quàm illorũ hæresibus adaptari. Quod dixi propter aliquos, qui in dubium vertunt, D

Mat.13

an

A an hæc parabola hæresibus, an hæreticis conueniat. Zizania (inquit Christus) filij sunt nequam. Sed opus est, vt reliqua diligenter perscrutemur. Cum serui patrisfamilias vellent zizania colligere, prohibuit illis, ne id facerent paterfamilias sic inquiens: Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. In quibus verbis id maxime annotandum est, quòd non absolute, & generaliter, & absque vlla causa prohibuit talium zizaniorum collectionem: sed statim causam reddidit, propter quam hoc fieri prohibebat. Ne forte (inquit paterfamilias) colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Metus igitur eradicandi triticum, est causa, vt tolerentur zizania crescere cũ tritico. Ex opposito igitur colligere oportet, quòd quãdo nulla est sic metuendi ratio, vtputa quia apertum est, & optime noscitur inter triticum & zizania discrimen: & vnum alteri non est adeo coniunctum, aut connexum, vt nõ possit facillime vnum sine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorum eradicationem. Si nullam expressisset in prohibitione causam: sed absolutè locutus fuisset, quamuis aliquæ re vera essent prohibitionis

B causæ: & illæ omnes abessent, fateor, semper extaret integra prohibitionis virtus. Si tamẽ causam principalem motiuam, & finalem legislator exprimit: propter quam se aliquid præcipere, aut prohibere testatur. Consequens est, vt cessante illa causa, cesset etiam præceptum, aut prohibitio. Talem enim causam exprimens legislator, apertè declarauit, quod si illa causa non subesset, nihil tale præcepisset, aut prohibuisset. Nam si illa seclusa nihilominus præcepisset, aut prohibuisset, consequens est, vt illa non fuerit vnica, & sola præcepti aut prohibitionis causa. Per illa ergo præfata verba, sicut paterfamilias seruis prohibuit, vt stante metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, vt nulla existente iusta metus causa possent zizania colligere. Ad hunc prorsus modum (vt parabolam nostro proposito accommodemus) in hæreticorum punitione exercenda faciendum esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea quòd non plene constat illum talem hæreticam assertionem dixisse, aut non constat illum esse pertinacem, aut si constat illum talem aliquam

quam propositionem pertinaciter docuisse, non tamen con- C
stat illam propositionem esse hæreticam: tunc certe nimis iniuste agerent inquisitores, si illum hæreticum declararent, & iniuste, atque crudeliter ageret laica potestas, si illum occidi iuberet. Tunc enim illi dicit Deus: Non colligatis zizania, ne forte simul eradicetis & triticum. Si vero certissime noscitur aliquem hominem esse hæreticum: quia assertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cum catholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus non vult resipiscere: tunc licite occidendus est: quia non timetur vt catholicus pro infideli occidatur. Hunc autem esse verum & germanum illius literæ sensum testatur beatus Hieronymus, qui in commentariis super Matthæum præfatam parabolam interpretans ait: Quod autem dicitur: Ne fortè colligentes zizania eradicetis simul & frumentum, datur locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri potest, vt ille, qui noxio deprauatus est dogmate, cras resipiscat, & defendere incipiat veritatem. Illud quoque, quod sequitur. Sinite vtraque crescere ad messem, videtur illi præcepto esse contrarium: Auferte malum de medio vestrum, & nequaquam societatem habendam cum his, qui fratres nominantur: & sunt adulteri, & fornicatores. Si enim prohibetur eradicatio, & vsque ad messem tenenda est patientia, quomodo eiiciendi sunt quidam de medio vestrum? Inter triticum, & zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nondum culmus venit ad spicam, grandis similitudo est: & in discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præmonet ergo dominus, ne vbi ambiguum est, cito sententiam proferamus, vt cum dies iudicij venerit, illum non suspicio criminis: sed manifestum reatum de sanctorum cœtu eiiciat. Hæc Hierony. Qui tam apertè nostram confirmat sententiam: vt nihil apertius pro illius assertione dici possit. Eidem sententiæ subscribit Aug. qui lib. iij. contra epistolam Parmeniani, cap. ij. sic ait: Ipse dominus cum seruis volentibus zizania colligere, dixit: Sinite vtraque crescere vsque ad messem, præmisit causam dicens: Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticũ. vbi satis ostendit, cum metus iste non subest: sed omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet, id est

Marginalia: *Hierony.* (beside "tus Hieronymus"); *1. Corin. 5* (beside "Auferte malum"); D (right margin, beside "tem habendam"); *August.* (beside "tra epistolam Parmeniani").

A id est, quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile apparet: vt vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissime nostræ fauet sententiæ.

An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum pertinacia, atque rebellione plene constiterit. CAP. XIIII.

EO tempore quo opus hoc de iusta hæreticorum punitione scribebam, Tridenti aderam, vbi hortante, atque solicitante Carolo Cæsare semper Augusto huius nominis Quinto, Hispaniarúmque Rege eiusdem nominis primo, Paulus tertius summus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissimi Philippi Hispaniarum Principis, qui tunc Hispanias B propter Caroli patris absentiã moderabatur, perueneram. Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdam Germaniæ principes ob multas, eásq; iustissimas causas bellum mouere decreuit. Progrediente igitur bello, cum illud talia iam haberet initia, vt magnam victoriæ præberent spem, ego propter morbum, qui diu, atque acerbe me ibidem vexabat, hortatu medicorum, qui meæ saluti consulebant, è Tridento in Hispaniam, meúmq; natale solum redire coactus sum. Quò cum redirem, multos, variósque homines, qui se fideles catholicos iactabant, in via audiui, qui bellum quod Cæsar gerebat ob solam Christianæ religionis causam ab illo motum esse interpretantes, eundem Cæsarem ob eandem causam improbe, atq; irreligiose accusabant, dicentes rem minime Christianam esse, hæreticos bello oppugnare: quia illi (vt dicebant) non armis: sed rationibus vincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui hanc controuersiam huic operi, quod iam ad vmbilicum perduxeram, inserere, vt ostenderem toto (vt dicitur) errare cœlo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostendere valeamus, illud ante omnia statuere oportet non omne

bellum esse malum, & lege diuina damnatum, vt Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solum permissum: verum etiam laudatum, illud scilicet cui omnia adsunt, quæ ad iustū bellum exiguntur. Nam Ioannes ille præcursor domini, quo nullus inter natos mulierum maior surrexit, militibus interrogantibus eum quid facerent, vt vitam assequerentur æternam: non præcepit arma abiicere, militiam deserere, neminem percutere, neminem in bello occidere, aut vulnerare: sed solum hoc præcepit, vt neminem concuterent, neque calumniam facerent, & contenti essent stipendiis suis. Si autem omne bellum esset damnatione dignum, non hoc solo contentus esse debuisset Ioannes Baptista: sed oportebat, vt omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipso visus est sentire aliquod esse bellum laude dignum. Deinde ipse veritatis Magister Christus saluator noster monet tributa Cæsari reddi, quæ ob eam causam (iuxta Pauli sententiam) reddi iubentur, vt inde militi ad pacis conseruationē necessario stipendiū soluatur. Nam de obedientia principi præstanda Paulus disserens, ait: Ideóque necessitati subditi estote, non solum propter iram: sed etiam propter conscietiam. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Ex quibus omnibus apertissime constat aliquod esse posse iustum bellum. Quæ autem sunt necessaria, & sufficietia, vt iustum aliquod sit bellum, nunc explicare oportet, vt inde constare possit, an iustum sit hæreticos bello oppugnare. Vt bellum sit iustum, iustitia illa, quæ solum excludit obligationem restitutionis eorum, quæ in bello sunt capta, sola duo sunt necessaria: videlicet authoritas, & potestas ad bellum faciendum, & causa necessaria. Si tamen bellum debet esse iustum, iustitia illa, quæ excludit peccatum, hoc est, vt sine peccato fiat: duo insuper alia sunt necessaria. Horum primum est, vt bono animo, & bona intentione bellum inferatur. Alterum, vt persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, id est, talis cui non sit lege prohibitum in bello pugnare. Tertium, aliqui addunt videlicet rem, pro qua bellum geritur, ita vt bellum fiat pro rebus recuperandis, aut pro patriæ defensione. Sed hoc tertium (vt ego censeo) superfluit: quia continetur sub altero ex duobus primis, videli

Luc. 3

Matt. 22

Rom. 13

C

D

A videlicet sub iusta causa. Oportet igitur, vt omnia hæc quatuor, quæ diximus esse requisita sigillatim discutiamus, & inde aperte constabit iustum posse esse bellum, quod contra hæreticos fieri continget. Primum igitur necessarium ad bellum iustum est authoritas bellum facientis. Non enim quilibet pro suo arbitrio potest bellum mouere: sed solus ille, qui non habet superiorem, à quo iniuriæ, aut damni sibi illati recompensationem petere posit. Nam qui superiorem habet, ad quem posit confugere pro recompensatione, aut vindicta impetranda, non potest bellum mouere. Nam dominus hoc illi aperte prohibuit dicens: Mihi vindictam, & ego retribuam. At qui à superiore, qui loco Dei præest, vindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc constituit suum ministrum, vt illos, quorum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere voluerint, siue subditi illius sint inuasores, siue extranei. De subditis enim loquebatur Paulus, cum ad Romanos scribens, dicit: Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ad hoc enim censet Paulus, datum esse à Deo principibus gladium, hoc est puniendi potestatem, vt subditos malefactores punire posit, & sic læsorum iniurias vindicare. Circa extraneos vero intelligendum est id, quod Regius propheta ait: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Eisdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens. Facite iudicium, & iustitiam: & liberate vi oppressum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui superiorem habet, ad quem pro recompensatione damni, aut pro vindicta impetranda, confugere potest, iniuste aget, si pro aliquo horum propria authoritate bellum mouerit: quia sic agens Dei præceptum transgredietur, qui vindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam suscepit, iuste potest bellum mouere, ita etiam pro seipso quatenus persona est communis, & publica: quia non habet superiorem, ad quem pro vindicta impetranda confugere debeat. Hoc enim aperte docet Augustinus contra Faustum lib. xxij. cap. lxxv. sic inquiens: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit,

Deut. 32

Rom. 13

B

Psalm. 81

Hiero. 22

August.

vt suscipiendi belli authoritas, atque consilium penes principes sit exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non solum Imperatorem, & Reges illos, qui Imperatori nequaquam subduntur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorum suorum definiendis plenam habent iurisdictionem, plenúmque dominium, ita vt illorum sententia audita, neminem alium superiorem iu dicem subditi illorum appellare posśint. Tales sunt hodie aliqui domini in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex consuetudine antiqua hanc habent in suos subditos iurisdictionem, & potestatem, vt ab illorum ciuili sententia ad nullum alium superiorem, illorum subditi appellent. Et nescio an aliquibus Germaniæ Ducibus, aut Marchionibus hæc authoritas, & potestas belli mouendi hodie competat. Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quòd eorum quilibet propriam cudit monetam: quod soli superiori Principi iure competit. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, propterea quòd omnes illi subduntur Imperatori: à quo puniri potest quicunque illorum alteri iniuriam irrogauerit, aut damnum dederit. Cuius rei apertisśimum præbet testamentum Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris authoritate suffultus, ad quem ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quotquot ab aliis dominis se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscant, à quo quicunque illorum potest iniuriæ, aut damni recompensationem petere, consequens inde est, vt nullus illorum posśit iuste fine Imperatoris authoritate aduersus aliquem alium bellum mouere. Quia bellum non nisi necesśitate cogente mouendum est, ac proinde bellum semper cēsendum est iniustum, quando rei pro qua bellum geritur, aliter quàm per bellum potest commode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dominium tenentibus, non est cur aliquis dubitare debeat, an bellum sine Regis, cui subduntur authoritate, & permisśione

A missione mouere possint. Nam etsi illi suis subditis iura dare possint, & leges, in illis tamen ferendis, Regi sic subduntur, vt nihil contra leges à Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse vere capita prouinciarum, aut oppidorum; quibus præsunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus subsunt: si illorum authoritatem bellum mouendo, sibi vsurparent: ac si ipsi vera, & suprema capita in suis dominiis essent. Nomine etiã Principis in litera Augustini supra citata, intelligendę sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua consuetudine plenam habent in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita vt nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas credetem æque habere belli indicendi authoritatem ac Reges: quia in illis etiam est (vt Aristoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Aristotele non æque laudatus, vt Regalis. Hoc tamen, quod de rebus publicis nunc dicimus, & proxime supra de quibusdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum esse censet, & recte Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus vulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis authoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam *Super secunda secundæ. q. 40. arg. 1*
B vsurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellarunt, vt ab illis non potuerint, nec modo possint coërceri, ille censet nullam illos authoritatem iusti belli indicendi habere. Cuius sententiæ ego libentissime subscribo. Quoniam indecens est; vt quod malæ fidei initium habuit postea sine alia iusta causa succedente, iusta possessione firmetur. Nam (vt regula iuris in vj. docet) possessor malę fidei nunquam perscribit. Secundum quod ad iustum bellum diximus esse necessarium, est causa iusta. Causæ belli iusti multæ, & variæ esse possunt; quas omnes generali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius vindictam: cum aliter quàm per bellum, Princeps, aut is, penes quem est belli mouendi authoritas habere non potest, iuste poterit bello petere. Nam in quæstionibus super librum Iosue quæst. x. bellum iustum definiens ait: Iusta bella solent definire, quæ vlciscuntur iniurias: sic gens, vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit: quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod *August.*

per iniuriam ablatum est. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. dominus. xxiij. quæst. ij. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuriæ intelligatur, & inde necessario oportebit, vt sententia de iustitia belli, quæ ab iniuriæ cognitione pendet, sit etiam dubia: ideo vt omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui omnes belli iusti causas hic recensere, eásq; omnes sacræ scripturæ testimonio comprobare, vt nullus de ali qua illarum iuste dubitare posſit, iusta sit, an non. Quibus enumeratis inter illas reperiemus eam, de qua nunc disputamus, & inde aperte conuincemus, iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare. C

Prima igitur belli causa est idololatria, à qua qui recedere noluerint, iuste ob hoc debellari possunt. Nam ob hanc
Deute. 12 causam Deus præcepit filiis Israel, vt gentes plurimas subuerterent, & dissiparent, sic in Deuteronomio inquiens: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & super omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite & idola comminuite, disperdite nomina illorum de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse censet, ne ex phanis, D seu templis idolorum remanentibus, occasio idololatriæ Iudæis daretur, & vt memoria idololatriæ prorsus tolleretur, & sic tanta Dei iniuria in populo suo vitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus, ego sentio iustum esse bellum, quod catholici Hispaniarum Reges contra barbaras gentes, & idololatras, quæ Deum ignorabant, versus Occidens, & Austrum inuentas, ante aliquod annos gesserunt, & nunc etiam gerunt. Hac tamen conditione bellum illud iustum esse censeo, si antequam Reges contra illos bellum moueant, procurent diligenter, & fideliter illos monere, vt falsorum deorum cultum deserant, & verum Deum, qui est cunctorum creator, & rector adorent. Quam monitionem si illi receperint, quamuis baptismum suscipere nolint: non crederem iuste posse bellum contra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint: sed obstinati in suo errore perstiterint: præsertim si verbi Dei prædicationem impediant, tunc iustum erit, quod ob hanc causam contra illos geretur bellum. Quia omnes illæ gentes (vt experientia

compert

A compertum est)idololatriam exercent,& multa alia contra legem naturæ nefandá vitia committunt. Nam quemadmodum Deus olim filiis Israël contra Iebusæum, & alias idololatras gentes fieri præcepit,ita nunc etiam contra has gentes similibus vitiis,& criminibus infectas fieri expedit.

Secunda iusti belli causa est,recessus à vero Dei cultu,ita vt si populus aliquis verum Deum agnoscens, & illum (vt decet) colens hunc talem Dei cultum desereret, & alteri, cui non debetur,tribueret : iuste ob hoc posit bello oppugnari ab eo qui belli mouendi authoritatem habet. Nam Deus olim filiis Israël præcepit, vt ciuitatem, quæ in hoc incidisset crimen, bello delerent, sic in Deuteronomio inquiens : Si audieris in vna vrbium tuarum,quas dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandū,dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis suæ, atque dixerunt : Eamus, & seruiamus diis alienis,quos ignoratis,quære solicite;& diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse,quod dicitur,& abominationem hanc opere perpetratam : statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis ea omnia, quæ B in ea sunt vsque ad pecora. Quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius ; & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas domino Deo tuo, & sit tumultus sempiternus. Non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu sua, vt auertatur dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui. Hactenus dominus Deus in Deuteronomio. In quibus verbis, præter cætera id annotandum est, quod vltimo dixit : Vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui. Nam per illa verba docemur crimen illud tam graue esse coram Deo, vt propter vnam solam ciuitatem illo crimine infectam : sæpe ira Dei prouocetur contra totum regnum : præsertim si negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc causam omnes filij Israël conuenerunt in Sylo, vt pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Audierant enim filij Israël illos ædificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem : putauerúntque illos ad hunc finem ædificasse altare, vt in illo diis gentium hostias, & victimas offerrent. Vt autem à nunciis, quos ad illas tribus ob hanc rem mise-

Deut. 13

Iof. 22.

rant, plene edocti fuerunt, aliter se rem habere, quàm ipsi putauerant, abstinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerant. C

Tertia iusti belli causa est, cum quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Cæsar apud Lucanum optime mihi dixisse videtur.

Lucan. lib. 1

Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Quæ verba ideo Cæsarem dixisse constat, vt belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iustam ostenderet causam: propterea quòd aditum ad Romam, qui sibi tanquã vero ciui, & bene de repub. merito iure debebatur, senatus, populúsque Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermissis, sacrum exemplum, quod multo maioris est roboris proferamus. Filij Israël (vt liber Numerorum testatur) pugnauerunt contra Seon, & Og Reges Amorrhæorum, propterea quòd illis permittere noluerunt, vt per terram illorũ transirent, quamuis filij Israël eisdem Amorrheis fide iubebant se non declinaturos in agros, aut vineas eorum, nec bibituros aquas ex puteis eorum: sed via Regia incessuros, donec transirent terminos eorum. Quam historiam pertractans Augustinus in quæstionibus super librum Numerorum q. xxxiij. ait: Notandum est sanè quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Hæc ille. D

Num. 21.

Augusti.

Quarta belli iusti causa est, cum propria res petitur, quæ per vim, & violentiam ab hoste detinetur, nec aliter quàm per bellum recuperari potest. Propter hanc enim causam mortuo Saule Dauid bellum gessit contra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israël, quod per Samuelem prophetam Deus iam Dauidi concesserat.

2. Reg. 2

Quinta iusti belli causa esse potest suiipsius, aut subditorum Principis defensio. Nam sicut suiipsius defensio iure cuiq; concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subduntur, iure conceditur Principi, propterea quòd sicut quisq; sui, ita Princeps suorum omnium curam gerit. Et si illi ab hoste vexantur, iuste potest Princeps pro illorum tutela bellum contra hostem mouere, vt illum à vexatione subditorum suorum abstinere cogat. Nam (vt iura testan-

tur)

A tur) vim vi repellere licet. Hæc eum præcipua est causa, propter quam Dauidem tot bella contra Philisthæos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiam causam, 1.reg. 2
& propter proxime præcedentem: filij Israël Ducibus Machabæis sæpe contra Antiochum,& Demetrium Reges feliciter pugnauerunt. 1.Mac. 2

Sexta iusti belli causa est, contra eum qui hosti iniuste persequenti fauet. Nam sicut hostem iniuste persequentem propulsare licet: ita etiam illum, per quem hostis potentia augetur deprimere licet, vt illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuatur. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eo quòd auxilium præbebat Adarezer Regi Soba. 2.reg. 8

Septima iusti belli causa esse potest, si publicam iniuriam quisquam Principi intulerit,& ille, aut qui illi præest, dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, propter quam Dauid Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat Dauid Regem, cum ille mediam partem barbæ nunciorum, quos Dauid Rex ad illum miserat, radi,& 2.reg.10
B vestes illorum medias vsque ad nates præscidi iussit. Hæc enim iniuria non solum ipsis nunciis, qui passi sunt: sed etiam Regi, à quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationem per se ipsum sumere licet: quia superiorem, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum habere oportet, ne occasione vindictæ, vt iram suam expleat: sed communi vtilitati consulens, id faciat. Vt videlicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

Octaua iusti belli causa esse potest, rebellio subditorum, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Princeps sic contemptus iuste potest contra subditos rebelles bellum mouere. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis Dauid Rex qui bellum mouit aduersus Seba filium Bochri: propterea quòd 2.reg.20
populum solicitauit, vt à Dauide Rege ad episcopum deficeret. Ideo Augustin. lib. xxj. contra Faustũ cap. lxxiiij. ait: Augusti.
Aduersus violentiam resistentium siue Deo, siue aliquo legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiuntur

à bonis,cum in eo rerum humanarum ordine inueniantur, C vbi eos,vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehendere voluerit: poterit hanc octauam causam ad quartam referre. Quoniam qui aduersus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniuste à subditis illi subtracta est.

Nona iusti belli causa est, si quis scelestum hominem, qui iure puniendus est, defendat ne iustas persoluat pœnas. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominem punire, iuste potest contra iniustum illius defensorem bellum mouere. De qua re apertum nobis profert testimonium liber Iudicum, qui refert vndecim tribus Israël (quorum Dux ex mandato Domini fuit Iudas) mouisse bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Beniamin, eo quòd homines de Gabaa, qui vxorem viri Leuitæ incredibili furore libidinis vexantes occiderunt, reddere ad supplicium noluerunt: sed tanquam rem iustam egissent, defenderunt. Ob quam causam omnes vndecim tribus sic ex animo contra tribum Beniamin pugnauerunt, vt parum abfuerit, quin ipsam tribum Beniamin prorsus delerent. D

Iud. 20

Decima belli iusti causa est, violatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hanc causam, is, qui ex talis fœderis violatione læsus est, potest iustè contra fœderis violatorem bellum mouere. Ob hanc causam Ioram Rex Israël adiuuante illum Iosaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Mesam Regem Moab, eo quòd tributa agnorum, & arietum: quæ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quotannis soluere tenebatur, reddere noluit. Si quis autem hoc bellum accusare voluerit: propterea quòd à Ioram Rege pessimo gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Iosaphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas dare noluit nisi prius Dominum per prophetam consuleretur, an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur propheta qui etsi Ioram Regem ob illius nequitiam dedignatus est, ob reuerentiam tamen Iosaphat Regis iusti, inspirante Deo responsa dedit, constantes illos & fortes ad bellum faciens per certam victoriæ promissionem.

4. reg. 3

Ecce omnes belli iusti causas, quas ego ex sacris literis colligere potui, præter quas nullam aliam reperiri posse existimo,

A existimo, quæ ad aliquam harum reduci non posit. De hoc tamen Lectorem admonere decreui, vt intelligat easdem causas iusti belli habere illum, qui primum iusti belli motorem iuuat, quas ipse primus belli motor habet. Quo fit, vt quisquis iuste bellum gerenti, bellando fauet, iustam belli causam habere dicatur: nisi aliud obstet quod iustitiam belli impediat. Iusta enim belli causa est fauere iustitiæ, propter cuius defensionẽ iustum censetur bellum. Iuste enim pugnauit Abraham contra quatuor Reges, qui Loth filium fratris sui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu illorum. Si iustam belli causam habuisset Loth contra illos Reges pugnando, & illis resistendo ne ab illis caperetur: iustam etiam belli causam habuit Abraham ipsi Loth suppetias ferendo, vt ipsum ab hostibus eriperet, qui illum iniuste rapuerant. Iuste etiam Iosaphat Rex Iuda bellum contra Regem Moab gesit, pro Rege Ioram, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium præbebat, iustam (vt diximus) belli causam habebat.

Gen. 14

4. Re. 3

Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria, ex quibus duo, quæ diximus esse præcipua hucusque declarauimus, videlicet authoritatem, & causam, superest, vt alia duo exponamus. B Bona intentio in bello requiritur, vt iustum illud dici posit. Hoc docet Augustin. lib. xxij. contra Faustum, capit. lxxiiij. sic inquiens. Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominãdi, & si qua similia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, vt iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc bona intentio non est propria iusti belli conditio: sed communis ad omne opus bonum. Nullum enim opus bonũ dici potest, si illud praua intentione fiat. Hæc tamẽ operis malitia, nõ ab opere ipso oritur: sed ab ipso operante, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, vt cum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solum sit inuestigandũ: quod est ipsi bello intimum, & connaturale: non autẽ id, quod est illi aduẽtitium. Vltimũ, quod in bello iusto dicitur esse requisitũ, est, vt persona quæ bellũ gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic prohibitus pugnaret, eo ipso peccaret, cõtra prohibitionem faciens, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret. Ecclesiasticis personis publico decreto est bellum interdictum.

Augusti.

ctum. Nam concilium Toletanum tale de hac re statuit decretũ. Clerici, qui in quacunq; factione arma volentes sumpserint, reperti amisso ordinis sui gradu, in monasterio perenniter tradantur. Hæc concilium Toletanum. Et concilium Meldense, à Gratiano citatum. xxiij.q. viij. sic ait: Quicunq; ex clero videtur esse, arma militaria non sumãt: nec armati incedant: sed professionis suę vocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, & ecclesiasticæ authoritatis prophanatores, proprij gradus amissione mulctentur: quia non possunt simul Deo, & seculo ministrare. Hæc ex concilio Meldensi. Sed hic admonere oportet Lectorem; vt non putet ideo bellum personis ecclesiasticis esse interdictum: quia illud in se malum sit, sed ob hoc solum, quia bellum talibus personis non congruit, propterea quia illæ ad aliud melius exercitium deputatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt enim aliqua bona simpliciter, & absolute, quæ tamen aliquibus bona non sunt. Bonum siquidem est contrahere matrimonium: his tamen, qui castitatem vouerunt, bonum non est. Verum licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, D non est tamen illis interdictum bellis iustis interesse, vt iuste pugnantibus spiritualiter subueniant, pro eis orando eos ad virtutem exhortando, & suorum peccatorum confessiones audiendo. Nam in lege veteri mandauit Deus

Iosue 6 Iosue, vt in bello contra Ierícho, sacerdotes sacris buccinis clangerent. Est hic insuper annotandum, quòd hæc belli iusti conditio si desit in persona aliqua particulari, quæ bello miscetur publico, & communi, licet valeat reddere bellum iniustum quo ad ipsam personam particularem, non tamen ob hoc, bellum ipsum publicum dicetur iniustum. Quoniam à pluribus, & non à paucioribus sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius authoritate bellum indictum est personas, quibus est bellum à iure prohibitum, citra communem necessitatem ad bellum ire coëgerit, aut sciens permiserit. Tunc enim ipse, qui bellum mouet, peccat, & hac ratione bellum iniustum facit, non quidem propter iniustitiam, quam hosti inferat: sed quam reddit ecclesiæ, contra illius prohibitionem personam ecclesiasticam ad bellum mittendo.

Ecce

A Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iustum censentur esse requisita: quæ omnia nõ solum de bello publico,& communi: sed etiam de bello priuato sunt intelligenda. Ita vt illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda, vt iustum illud dici valeat, quæ diximus esse requisita ad belli publici iustitiam. Lectorem tamen hoc loco admonere decreui, vt intelligat nos hic non loqui de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit: sed de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nam in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum non est expectanda authoritas: quia hæc omnibus à natura concessa est, vt se ab iniusto inuasore defendant. Quia vt dicitur in capit. Signicasti. extra de homic. volunt, vel causa, vim vi repellere omnia iura concedunt. Et hinc apparet, quàm iniuste Syluester de Prierio in sua summa, in titulo: Bellum.j.quæst.j.reprehendat Summam Angelicam, propterea quòd dixerit eadem esse requisita ad bellum iustum priuatum, quæ requiruntur ad bellum iustum publicum. Nam quod ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere, & priuatum hominem iniuste inuasum sine superio-
B ris licentia posse se defendere, hoc idem argui potest de ciuitate iniuste inuasa quæ sine Principis authoritate potest mouere bellum, ad hoc solum, vt se ab iniusto inuasore defendat. Quo fit, vt sicut priuata persona non tenetur expectare Principis authoritatem, vt se iuste defendere possit, ita etiam quæuis respublica nõ tenetur expectare Principis authoritatem, vt ab iniusto inuasore se iuste defendere possit: præsertim si ex tali expectatione imminet reipublicæ periculum. Et ideo, vt hæc inconuenientia vitaremus, diximus ea, quæ ad bellum iustum requiruntur, non esse intelligenda de bello defensiuo, sed de bello, quo quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis, opus est, vt principali quæstioni respondeamus, & ostendamus licitum esse hæreticos bello oppugnare postquam de illorum pertinacia,& rebellione cõstiterit. Quod facile efficiemus, si ostendamus ea omnia in huiusmodi bello adesse, quæ ad iustum bellum diximus esse requisita. De duobus vltimis non est opus disserere: quoniam illa duo (vt diximus) sunt aduentitia, & extrinseca ipsi bello. Quo fit, vt malitia, quam ob

illorum defectum bellum habuerit, non sit ex natura, & proprietate ipsius belli: sed ex sola pugnantis malitia, vtputa, quia malam ille habuit intentionem: aut quia est illi pugnare interdictum. Et si quis de his duabus belli conditionibus contendere voluerit, supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello possunt adesse, & abesse. Nam bellum contra hæreticos bona intentione mouere, quis vetat? Bona siquidem est intentio velle hæreticos ad fidem conuertere, & eos cogere, vt fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur: quod multos timore malorum, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus. Bona intentio est velle fidem catholicam exaltare, & dilatare, quam hæretici sua pertinaci rebellione facile coangustabunt: nisi bello coerciti à suis pestilentibus erroribus resipiscant. Bona intentio est velle rebelles, & inobedientes cogere, vt debitam cui tenentur obedientiam reddant. Hanc autem, aut aliam æque bonam fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam aperte ostendit, vt quisquis recte illum considerare voluerit: nisi fuerit edaci liuere corruptus, apertissime cognoscere valeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est victoria potitus, non exarsit in vindictam hostium. Tantam post victoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mansuetudinem, vt Ioannem Federicum Saxoniæ ducem, & Philippum Lantsgrauium Hessiæ, qui multis Germaniæ populis contra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitum immensum congregantes, audaci temeritate eundem Cæsarem aggressi sunt, in castra illius tormenta bellica sæpe iacientes: pœna capitis quam iuxta leges pati merebantur, punire noluit: sed vitam, qua erant indigni, illis misericorditer concessit. Cum multæ ex Germaniæ ciuitatibus his ducibus coniunctæ contra Cæsarem vexilla leuassent, nullam tamẽ illarum Cæsar in direptionem dedit. Nulli earum, quæ culpam agnoscens veniam petiit, hucusque nocuit: sed omnibus illis clementissimus Imperator indulgentiam cõcessit. Si fuissent in Cæsare ea, quæ (vt August. ait) vitiare solent iustam belli intẽtionem, videlicet nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, animus implacabilis, his qui suam maiestatem grauissime læserant, postquam illos in sua potestate receperat, non tam facile,

A cile, & cito pepercisset. De altero, quod ad belli iustitiam exigitur, non est, quod iuste quis contendere posit, cum sit res toti orbi notisima, Cæsarem non ecclesiasticas personas, sed laicas ex multis, & variis prouinciis, videlicet, ex Germania, Hispania, & Italia congregasse, vt Germanos ecclesiæ catholicæ, & sibi rebelles debellaret. Restant alia duo discutienda, quæ potisimum ad belli iustitiam exiguntur, videlicet, authoritas, & causa. De authoritate nullus, nisi prorsus ignarus, & mentis inops, dubitare potest. Quoniam si belli indicendi authoritas, apud hominem aliquem est, nullus est, qui illam certiorem, & maiorem habeat, quàm Imperator, qui solus verè nescit in huiusmodi temporalibus superiorem. Hic enim est (vt Innoc. Papa ait) luminare minus quod præest nocti. Superest igitur, vt de causa inuestigemus, quam si ostẽderimus iustam: inde aperte conuincemus, iustum esse, vt hæretici pertinaces bello oppugnentur, pesiméque sentire eos, qui Carolum Cæsarem propter huiusmodi bellum accusabãt. Si aliquas ex iustis belli causis, quas supra recensuimus, ad memoriam reuocare volumus, multas inueniemus quæ hoc *In cap. so litæ. de maior. & obedien.*

B bellum iustum esse aperte demonstrant. Iustam belli causam secundo loco supra collocauimus recessum à vero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut sponsa illius ecclesia non credunt, quæ credenda sunt, Deum vere, & vt oportet, non colunt. Iusta igitur belli causa est hæresis, quam qui deserere noluerint, iuste debellari possunt. Altera iusti belli causa, quam octauo loco recẽsuimus, est, si quis rebellet aduersus superiorẽ, cui reuerentiam integrã præstare tenetur. Et certe ex hac etiã ratione apertisime conuincitur, iustum esse bellum, quod aduersus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes sunt aperte rebelles ecclesiæ sanctæ catholicę, cuius doctrinã omnes fideles suscipere tenentur. Hæretici autem superbia excæcati propriã sententiam præferunt doctrinæ sanctæ matris ecclesiæ, & ideo vt suam sententiã tueantur, non dubitãt doctrinæ ecclesiæ catholicæ contradicere, & illius præcepta contemnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, sic ait: Rebelles fuerunt lumini, nescierunt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Quæ verba beatus Greg. in Moralibus, de hæreticis intelligenda esse censet. Præterea hæretici pertinaces (vt supra libri *Iob 24*

istius

iſtius capit.iij.aperte probauimus) iuſte puniendi ſunt. Et C
cap.xij.eiuſdem libri oſtendimus, mortis ſupplicio illos ſi reſipiſcere nolint,eſſe puniēdos. Et inde apertiſsime ſequitur, vt ſi illi huic iuſtæ punitioni reſiſtere velint: Princeps cuius ditioni ſubduntur, iuſte ob hoc poſsit bellum aduerſus illos mouere.Nam qui pœnā iuſtam ex Principis mandato decretam ſubire recuſat, & ne illam patiatur Principi reſiſtit, rebellis eſt. Quam rebellionem, iuſtam eſſe cauſam belli, iam ſupra ex ſacræ ſcripturæ teſtimonio, & ex
Auguſti. beati Auguſt.ſententia aperte oſtendimus, Rurſum, ſi hæreticus pertinax,iuſte eſt ad mortem damnandus,nec refert (vt capit.xij.libri huius oſtendimus) qua morte, gladio videlicet,aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo mors illi inferatur:conſequēs eſt,vt iuſtum ſit, hæreticos pertinaces, & rebelles bello oppugnare,vt pereant,& ſic illos, vt erant meriti,Princeps morte mulctare poſsit. Nam hac ratione bella per Moyſen geſta, quæ omnia Fauſtus Manichæus accuſabat, beatus Auguſt. defendit: propterea quòd per illa mortem, his, qui alias erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic enim lib.xxij.contra Fauſtum Manichæum cap. xliiij.loquens ait:Nec bella per Moyſen geſta miretur,aut D
horreat,quia & in illis diuina ſecutus Imperia,nō ſæuiens, ſed obediens fuit: nec Deus cum iubebat iſta, ſæuiebat, ſed digna dignis retribuebat, dignóſque terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæſar, aut quiuis alius Princeps, cum bellum aduerſus hæreticos pertinaces, qui iure ſibi ſubduntur, mouet: non eſt dicendus ſæuire: ſed digna dignis retribuere,dignóſq; terrere. Denique poſtquam Principum colla ſe Chriſto ſubdiderunt: ſæpe Pontifices ſancti, & docti ipſos Principes hortati ſunt, vt bellum contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & ſic illorum obſtinatam nocendi libidinem comprimerent. Nec ſolis exhortationibus ad bellum fuerunt contenti ſummi Pont. ſed omnibus, qui cruce ſignati ad bellum contra hæreticos procederent,pœnarum, quæ pro peccatis debebantur, ſæpe indulgentiam conceſſerunt:vt vel tam magno præmio milites allecti libentius ad bella proceſsiſſent. Beatus Gre-
Gregor. gorius libro primo Epiſtolarum ſuarum, Epiſtola lxxij. Gennadio Patritio, & Exarcho Africæ ſcribens, ad bellum contra Donatiſtas hæreticos hortatur, ſic inquiens:
Sicut

A Sicut excellẽtiam vestram hostilibus bellis in hac vita dominus victoriarum fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis ecclesię eius, omni viuacitate mentis, & corporis obuiare: quatenus eius ex vtroque triumpho magis, ac magis enitescat opinio, cum & forensibus bellis aduersariis catholicæ ecclesiæ vehementer obsistitis, & ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. Notũ est enim hæreticæ religionis viros, si eis (quod absit) suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda (si valuerint) Christiani corporis membra transfundant. Cognouimus enim eos contra catholicam ecclesiam domino eis aduersante colla suberigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rectitudinis premat. Hæc Gregorius, qui aliquibus interpositis post ea Deum orat, vt ad huiusmodi bellum gerendum ille Gennadius sit fortis, sic inquiens: Persoluentes præterea paternæ charitatis affectum, dominium petimus, quo brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, &
B mentem vestram zelo fidei, velut mucronem gladij vibrantis exacuat. Hæc ille. Deinde cum Albigensium hæresis, in Francia prope Tolosam oriretur: Innocentius tertius huius nominis summus Pontifex, vir moribus, & doctrina clarissimus postquam illos per rationes & argumenta, quæ illis multa offerebantur, à suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (vt Platina refert) agendum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius tertius huius nominis summus Pontifex, qui videns hanc Albigensium sectam adhuc in suo errore obstinatam, indulgentias, & peccatorum condonationes (vt beatus Antoninus refert) his, qui cruce signati contra huiusmodi hæreticos ad bellum processissent, concessit. Demum cum in Bohemia Hussitarum hæresis peruagaretur, nec illius defensores possent argumentis & rationibus ab illa reuocari, adhortante legato Sedis apostolicæ Cardinale sancti Angeli, datis ob hoc peccatorum indulgentiis (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum refert) ad bellum contra eosdem hæreticos processum est. Si bellum contra hæreticos non esset sumendum, Deus qui ecclesiam

B

ſuam regit, non toties permiſiſſet ſummos Pontifices, qui C illi præſunt promiſsis ob hoc peccatorum indulgentiis fideles contra hæreticos ad bellum adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertiſsime conſtat iuſtum eſſe, vt hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, vt bello petiti dignam ſui criminis vltionem accipiant. De hoc tamen monere Principes oportet, ne putent hanc belli contra hæreticos gerendi poteſtatem illos ita habere, vt quoties illis placuerit, poſsint bellũ contra hæreticos mouere. Non enim licet illis hoc agere: niſi poſtquam per eccleſiaſticum iudicem fuerit declaratum illos eſſe hæreticos. Non enim eſt æquum, vt pœna inferatur alicui, antequam conſtet illum culpam habere, quæ talem exigat pœnam. Hæretici autem crimen conſtare non poteſt: niſi poſt iudicis eccleſiaſtici declarationem, cui ſoli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo diffinitiuam proferre ſententiã. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquiſitionis. de hæreticis. lib. vj. prohibet, ne quæuis laica poteſtas de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (vt ait) eſt mere eccleſiaſticum. Deinde in cap. cum ſecundum leges. in §. confiſcationis. eodem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæ- D reticorum per Principes ſeculares occupentur, antequam per eccleſiaſticum iudicem, cui hoc à iure competit, ſententia ſit ſuper crimen hæreſis promulgata. Et idem per omnia dicendum eſt de morte, quam nullatenus poteſt Princeps hæretico ob crimen hæreſis infligere: niſi poſtquam eccleſiaſticus iudex, ad quem ſpectat, declarauerit illum eſſe pertinacem. Et inde (vt ex dictis conſtat) ſequitur, vt Princeps, non poſsit aduerſus hæreticos ob ſolam hæreſis cauſam bellum mouere: niſi poſtquam iudex eccleſiaſticus, cui hoc ex iure conuenit publica ſententia declarauerit illos eſſe hæreticos. Supereſt vt aduerſariorum obiectionibus reſpondeamus, qui illas tam fortes eſſe credunt, vt nemo illis reſiſtere valeat. Sed illas nullius roboris eſſe nos, Deo duce facile oſtendemus, & inde firmiorem noſtram ſententiam efficiemus. Primo igitur nobis obiiciunt hæreticos rationibus, & non armis eſſe conuincendos, quia fidem oportet eſſe liberam, & non coactam. Pro qua re & ſi nullum illi mihi proferebant teſtimonium, ego tamen, ne nihil ſit, cui reſpondere debeam, beatum Bernardum

A dam pro illis offero, qui sermone lxiiij. super Cantica, exponens verba illa, Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, hæc ait: Si iuxta allegoriam ecclesias vineas, vulpes hæreses, vel potius hæreticos ipsos intelligamus, simplex est sensus, vt hæretici capiantur potius, quàm effugentur. Capiantur, dico, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorum, ipsi vero si fieri potest, reconcilientur catholicæ ecclesiæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc deniq; velle se perhibet, qui non simpliciter capite vulpes, sed capite (inquit) nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & spõsæ suæ, id est catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. Huic obiectioni respondeo, verum esse quod aiunt, hominem libere, & non coacte ad fidem catholicam prouocandum esse. Hoc tamen non est vniuersaliter verum: sed in illis veritatem habet, qui nunquam fidem catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem qui semel Christum in baptismo induerunt (vt supra capitulo quarto libri huius ostendimus) cogendi sunt, vt fidem, quam semel susceperunt teneant. Quod autem Bernardus ait hæreticos non armis, sed rationibus, quibus refellantur errores eorum capiendos esse, de illis solis hæreticis intelligendum esse constat, qui nondum fuerunt legitime de suis erroribus admoniti, & quibus nondum sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat illos esse pertinaces. De his enim ego fateor non esse illos armis oppugnandos, antequam sint de suis erroribus legitime admoniti. Hac tamen legitima admonitione illis exhibita, si in suis erroribus obstinati catholicam fidem suscipere contempserint, iuste poterunt debellari, vt mortem, quæ suo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, vel inuiti sustinere cogantur. Et hoc ipsum etiam beatus Bernardus docet, qui post prædicta verba hæc, quæ sequuntur ibidem adiunxit: Itaque homo de ecclesia exercitatus & doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, vt & conuertat, cogitans illud apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit

Marginal notes: Bern. (line 1); 1. Timo. 2 (line 9); B (line 19); Bernar. (line 32); Iaco. 5 (last line)

peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à C morte,& operit multitudinem peccatorum. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus post primam iam, & secundam admonitionem (vtpote qui omnino subuersus est) erit secundum Apostolum deuitandus. Ex hoc iam melius (vt quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur, quæ m finitur vineas demoliri. Hæc Bernardus, qui aperte nostrã confirmat sententiam, tantum abest, vt contrariæ fauere possit. Secundo nobis obiiciunt, quòd parcendum est multitudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset. Pro qua re licet nullum etiam (vt prius dixi) mihi protulerunt testimonium, ego tamen aliqua, quæ illis in faciem fauere videntur, proferam testimonia, vt illis plene declaratis, inde constet illos, qui contra sentiunt nimium in hac parte hallucinatos fuisse. Augustinus in quadam epistola ad Bonifacium ait: Vbi per graues dissensionum scissuras non huius, aut illius hominis periculum: sed populorum plurimorum strages iacet, detrahendum est aliquid seueritati, vt maioribus sanandis malis, claritas syncera subueniat. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. vt con D stitueretur. 50. distinctione. Idem etiam in quodam particulari casu fieri præcepit Alexander tertius in cap. Latores. extra de cleri. excommu. vel de po. ministrante. Et idem innuit Honorius tertius in cap. fin. de transactionibus. Et alterius Innocentij dictum citat Gratianus in capit. Quoties. j. quæst. vij. sic dicens: Quoties à populis, aut à turba peccatur: quia in omnes propter multitudinem vindicari non potest, inultum solet transire. Hæc ibi. Et beatus Augustinus in quadam epistola ad Aurelium episcopum iterum ait: Non aspere (quantum ego existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo, quàm iubendo: magis monendo, quàm minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium: seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano, in cap. Comessationes. quadragesima quarta distinctione. Hæc omnia istorum sacrorũ doctorum testimonia in faciem probare videntur semper parcendum esse multitudini, & inde forte hi, qui nobis in hac parte aduersantur, se cõuincere putabunt, non esse iustum, vt con

Tit. 3

August.

August.

A vt contra hæretios quantumlibet pertinaces,& rebelles bellum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti parcendum esse, & mitius cum illa agendum:hoc tamen non semper ita fieri oportet:sed solum quando talis multitudo peccatum suum agnoscit,& parata est de illo corrigi,& bona de illius correctione habetur spes. Alioqui si multitudo ipsa peccans,peccatū suum non agnoscit:imò potius ipsum tanquam rem bene gestam vult pertinaciter defendere:tūc seuera punitione est coercenda,vt à suo errore discedat: ne nimia indulgentia obstinationis ansam illi præbeat:præsertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens:inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in libro de vera & falsa pœnitentia: sic inquiens: Cum enim tot sunt qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex authoritate defendant,& quasi vsum peccandi sibi faciant:rescindenda est spes ista. Hæc August. Et citantur à Gratiano in c. Qui vult. de pœnit.dist.vj. Et certe etiam si Augustinus non doceret,ratio ipsa aperte ostendit: multitudinem peccantem,quæ peccatum suum agnoscere renuit,grauius esse puniendam. Quoniam si multorum peccatum in obstina- August.
B tione permanentium relinquatur impunitum, ipsum peccatum erit aliis in exemplum,vt putent quoties libuerit licitum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam iurisconsultus in l. Aut facta.§.fin.ff.de pœnis.ait:Nonnunquam euenit,vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur:quoties nimiū multis personis grassantibus,exemplo opus sit. Hæc ibi. Quam sententiam ego tunc intelligendam esse existimo, quando multitudo peccans renuit peccatum suum agnoscere, & ab illo discedere. Nam alioqui si multitudo ipsa peccatum suum agnoscens illud desecrat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comessationes,& in aliis capitulis supra citatis.

Quod hæreticorum libri sunt comburendi.
CAP. XV.

NOn satis bene christianæ reipublicæ consultum esse mihi videtur,si hæreticis è vita sublatis,eorūq; bonis proscriptis, libri illorum adhuc superstites maneant, quibus adhuc mortui toti Christianæ reipublicæ vehementer nocere possunt. Paulus Timotheo viro quidem sancto, &

docto ſcribens admonet, vt à colloquio hæreticorum abſtineat, ne illorũ verbis, quæ ſciebat eſſe ad malum potentiſsima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum, vt cãcer ſerpit. Si verba hęreticorum adeo nocere poſſunt, vt propterea cancro comparentur, multo magis haud dubie nocebunt ſcripturæ. Nam & ſi viua vox (vt poſt Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latentis energiæ: ſæpe tamẽ ob multas cauſas magis mouet ſcriptura, quàm vox. Multi enim ſunt, qui nihil prorſus mouerent loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad rectam pronunciationem ſunt in primis neceſſarij carent voce ſonora, & placida: quæ audientium animos nimium tenet attentos, aut ſi hæc omnia habent tam malam, & horribilem forte habent actionem, vt auditores à concione potius repellant, quàm alliciant. At ſcriptura ſine his omnibus mouere poteſt: quia nullo iſtorum illa indiget, vt affectus legentis excitare, & fouere poſsit. Deinde ea, quæ ſcribuntur, diligentius cogitantur: & multo accuratius digeruntur antequam in publicum prodeant, quàm ea, quæ in communi colloquio tractamus, quæ ſæpe, vt menti ſe offerunt, abſque multo examine proferuntur. Et inde neceſſario conſequens eſt, vt fortiores neruos, & ſubtiliores aculeos habeat ſæpe ratio ſcripta, quàm ex tempore dicta, quibus animus legẽtis transfixus: tam potenter detinetur, vt etiam volens diſcedere non valeat. Ipſi etiam qui legunt vehementius, vt in plurimum inſiſtunt circa ſcripturam, & multo attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant verba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare ſcriptura, per quod multo latius nocere poteſt, quàm oratio prolata, quamuis illa ſit tam anxie præcogitata, vt in qualibet illius iunctura, millies orator caput ſcalpſerit, totóſque deroſerit vngues. Nam verbum ſemel ore prolatum, irreuocabile volat. Quo fit, vt nulla in poſterum ſit poteſtas illius: quia vt ſemel ab ore fuerit emiſſum, nemini præter illos, qui tunc audierunt, ſe ſolo prodeſſe, aut obſſe poterit. Ea vero, quæ ſcripta ſunt, per multa ſecula ſeruantur, & à diuerſis viris per multa ſecula leguntur. Vnde euenit, vt per multa ſecula proficere, aut nocere poſsint ſcripturę per multa ſecula ſeruatę. Conſequens

2.Ti.2 (margin, beside "Prophana autem")

C — D (margin section letters)

A sequens igitur est, vt hęreticorũ libri, errores contra fidem catholicam in se continentes, censendi sint veluti perennes quidam fontes perpetuum virus euomẽtes, aut tanquã profundæ quædam radices perpetuum quoddam venenũ ex se producentes, quod incautos facile perimere potest. Necessarium est igitur, vt omnes hæreticorum libri comburãtur, ne pestilens aliqua maneat radix, quæ nouos quotidie valeat ex se gignere hæreticos. Hieremias propheta constitutus est à Domino non solum, vt abscindat ramos: sed vt euellat radices, & disperdat, & dissipet eas. Nam radice seruata, facile rami ex illa nascentur. Hæretici siquidem suas hæreses ideo libris editis illas scriptas relinquere procurant, vt per libros illos suas hæreses nõ solum ad illos, qui apud exteras nationes tunc viuunt: sed etiam ad posteros transmittant. Duplici igitur nomine, hæreticorum libros nocentissimos esse constat. Nam per illos tanquam per canales quosdam, hereses de populo in populum, & de regno in regnum, & de prouincia in prouinciã transeunt, quas omnes nec per propriam vocẽ, neque per vocales ministros hæretici illarum authores tam facile in tam remotas prouincias transmittere possent. Deinde sparsis iam per multas nationes hæresibus, aliud adhuc ex libris hæreticorum multo grauius oritur incommodum, quod nullo vnquam æui senio hæreses moriũtur, nullãque est tam noxia doctrina, quę aut temporibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Quoniam hereses tandiu perseuerare erit necesse, quandiu libri, qui pro illarũ defensione editi sunt, perstiterint. Hæc omnia tam manifesta experiẽtia comprobata sunt, vt plura quàm vellemus ad illorum confirmationem habeamus exempla. Nec opus est antiqua exempla, quorum multus est numerus repetere: cum satis, superq; sit hoc, quod totus ferè, proh dolor Christianus orbis nunc experientia docente agnoscit. Cum primum Lutherus à vera fide catholica deficiens, insanire cœpit, ad sui erroris tutelam libros aliquot edidit, quibus suas hæreses aliis etiã si posset persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic à veritate in mendaciũ translati sunt, vt multo peiores, multóque pestilentiores Luthero statim in Germania surrexerint hæretici, qui libris etiam editis suas hęreses confirmare curarunt. His igitur mediis intra paucos annos tota fe-

Hier. 1

B (margin letter beside "uincias transmittere")

rè Germania iam periit, quæ bona erat olim Christiani C
orbis pars. Nec intra solam Germaniam hęc pestis se continuit, quod sine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: sed per totam ferè Europam vagatur, atque grassatur. Rara siquidem est in toto Christiano orbe prouincia, in qua non sint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliunde euenisse certissime constat: nisi quod libri Lutheri & aliorũ eiusdem classis hominum per omnes ferè prouincias impune deportati sunt, & cuicunque legere volenti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tantas vires eundo acquisiuit, vt nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tamen à principio ea, qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorum portatores, venditores, lectores, detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tantum hæc pestis inualuisset. Sic enim faciendum esse quidam egregius poëta præcepit, dicens:

Ouid. *Principiis obsta: serò medicina paratur,*
Cum mala per longas inualuere moras.

Quìsquis igitur diligenter perspexerit, quàm graue nocumentum recentes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, merito cum Hieremia propheta plorabit, & dicet: Lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos. Nam hæc verba de hæreticorũ nimium atroci crudelitate, quàm illi per scripturas suas cum fidelibus catholicis exercent, interpretatur beatus Hieronymus in commẽtariis super Trenos Hieremiæ sic inquiens: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestialem. Et aliquibus interpositis subdit: Possunt in lamia hæretici accipi, qui humanam quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc mãmam nudãt, quando errorem suum libere prædicant. Tunc catulos lactant, quando male sequaces paruulorum animas, dum peruersa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronymus. Cum igitur euidentissimis rationibus, certissimáque rerum experientia constet, hæreticorum libros nimium Christianæ reipublicæ nocere, inde necessario consequens est tales libros esse comburẽdos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, vt à nemine legi possint. Si puteus aliquis, aut fons publicus, ex quo populus aquam

D (margin) · Tren. 4 · Hierony. (margin notes)

ad

A ad potum haurire solet, inficeretur veneno, is qui populi regimen tenet, deberet puteum obstruere, ne quis forte ex illo incautus bibens periret. Etsi rector populi nollet obstruere puteum: sed vellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Nihilo secius de hæreticorum libris dicendum esse apertissime constat. Nam illorũ libri quasi putei publici facti sunt, postquam in publicum prodierunt: qui cum sint hæreseos veneno infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegare, ne quis forte ad illos accedens hæreseos venenum ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum prohibere possit, permiserit, is totius reipublicæ christianæ apertus hostis iuste censebitur. Quia, omnes quos potuerit fideles, vult perdere, & in pestiferos errores trahere, cum ab illis non remoueat hæreticorum libros, qui magnam offerunt hæresum occasionem. Nam (vt optime Symmachus Papa dixit) non grandis est differentia an lethum inferas, vel admittas, mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. *Symma. papa.*

B Et certe (vt aperte loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis rector, aut quæuis alia potestas ex industria permittens in terris suæ ditioni subiectis libros hæreticorũ vendi, præter hoc, quod grauissime peccat, vehementem ob hoc solum præbet contra se hæresis suspicioné. Quod apertissimo testimonio beati Innocentij Papæ huius nominis primi probari potest, qui in epistola quadam, hæc ait: Negligere quippe, cum possit perturbare peruersos, nihil est aliud, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc innocentius ille. Quę verba citãtur à Gratiano in c. Error. lxxxiij. distin. Nulla certe est via qua magis possit occurri hęresibus, ne in populo oriantur, & ne exortæ vltra grassentur, quàm si hæreticorum libri, ex quibus hæresis venenum facile quis incautus bibere potest, prohibeantur. Quo fit, vt iuxta Innocentij sententiam, nõ careat scrupulo societatis occultæ Rex aut quæcunque alia potestas, quæ hæresibus per librorum combustionem desinit obuiare. Nec solum est de hæresi suspectus, qui hæreticorum libros cum prohibere possit, vendere permittit: sed reus coram Deo erit omnium hæresum, in quas illorum librorum lectores, oc- *Innocen. primus*

casione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait: Qui talia agunt digni sunt morte: non solum qui faciunt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus. Quem locum Glossa ordinaria interpretans, ait: Consentire est tacere, cũ possis redarguere. Et beatus Damasus Papa: Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, quàm fauere impietati eorũ. Hæc ille. Si hæretici libris suis (vt diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est, vt eiusdem nocumenti sit particeps omnis ille dominus, qui cum posset, non vult tale nocumentum vitare, præsertim si dominus fuit admonitus de nocumento, quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cuius sententię vmbram in veteri lege perfectissime deliniatã inuenimus: vbi de domino bouis cornupetæ, qui admonitus illum recludere noluisset. Deus hanc condidit legem: Si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dominũ eius, nec reclusit dominus eum, occiderítq; virum, aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominũ illius occidẽt. Non ob aliam causam Deus tunc iussit dominum bouis cornupetæ occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamuis ille manu sua neminem occidisset. Quia tamen dominus noluit bouem recludere, & sic mortem hominis, quæ à boue prouenire potuisset, vitare contempsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum interemisset. Iustum quippe est, vt ille damno illato habeatur reus, propter cuius culpam, & negligẽtiam damnum illud euenisse constat. Simili pœna constringendum esse constat, dominũ illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei catholicę incommodos illos non vult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorum bonorum mortem animæ incurrerint, illorũ mors domino imputabitur, qui cum posset, noluit mortis occasionem auferre. Ideo saluator noster ait. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credũt: expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Christum scandalizat, qui illis præbet occasionem discedendi à fide, quam Christus, & apostoli eius docuerunt. Qui librum in fauorẽ alicuius hæresis scribit, is aperte credentes in Christum scandalizat: quia aliis præbet occasionem, vt à vera fide

Roma.1

Dama.

Exo.21.

Mat.18

C

D

A fide diſcedant. At qui huiuſmodi libros, cum poſsit, prohibere negligit, eandem culpam habet, ac ſi ille librum ſcripſiſſet. Faciantis quippe culpam habet, qui quod poteſt, negligit emendare. Conſequens igitur eſt, vt ille etiam credentes in Chriſtum ſcandalizare dicatur, qui libros hęreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (iuxta dictum ſaluatoris) vt ſuſpenderetur molla aſinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propter has omnes vrgentiſsimas rationes non ſolum Pontifices ſummi, quibus hoc potiſsimum incumbit negotium: ſed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei catholicæ rationem habere voluerunt, hæreticorum libros eſſe comburendos legibus, & decretis ante multa ſecula ſtatuerunt. Nam Conſtantinus ille, qui primus Imperij maieſtatem Chriſti humilitati ſubiecit, Arrianorum libros omnes iuſsit cōburi, mortis ſupplicium minatus omnibus, qui tales libros ſeruaſſent. Et quo maior verbis meis adhibeatur fides Epiſtolam eiuſdem Conſtantini, quam ille Epiſcopis, & populo de hac re ſcripſit, hic inſerere decreui, quæ talis eſt.

B *Victor Conſtantinus Maximus Auguſtus, Epiſcopis, & populo.*

Malignos, & impios Arrius imitatus, dignum eſt, vt illorum quoque ſucipiat vltionem. Sicut ergo Porphyrius diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poſterum eſſet opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit Arrium, & conſectatores eius vocari Porphyrianos, vt quorum mores imitati ſunt, eorum vocabulo perfruātur. Super hæc autem, ſi qua conſcriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, vt non ſolum praua eius doctrina depereat: ſed neque vlla eius poſsint remanere commenta. Hoc etiam pręcipio, ſi quis conſcriptiones Arrij celaſſe comperitur, & non repente proferens igne conſumpſerit, mortis ſupplicio ſubiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalem ſuſcipiat vltionem: Deus vos cuſtodiat. Hactenus epiſtola Conſtantini, quæ habetur libro ij. Hiſtoriæ tripartitæ cap. xv. Poſt Conſtantinum magnum elapſis annis pluſquam centū & quinquaginta Valentinianus, & Martianus

Conſtant. Imperat.

Valent. & Mar.

Augusti contra Eutychetis, & Apollinaris sectatores varias statuit pœnas,& deinde contra eos,qui libros istorum dogmata continentes seruassent: legem statuerunt hæc verba continentem: Nulli etiam cōtra venerabilem Chalcedonensem synodum liceat,vel aliquid dictare, vel scribere,vel edere,atque emittere,aut aliorum dicta, vel scripta super eadem re proferre, nemo huiusmodi habere libros,& sacrilega scripturarum audeat monuméta seruare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi,perpetua deportatione damnentur. Eos vero,qui discēdi studio adiecerint,de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri,quæ fisco nostro inferendæ sunt,iubemus subire dispendium. Vltimo etiam supplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes vero huiuscemodi chardi,chartæ, ac libri,qui Funestum Eutychetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinorosæ peruersitatis vestigia flammis combusta depereant. Aequū nanque est, vt immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus prouinciarum, eorúmque apparitoribus, defensoribus etiam ciuitatum, quod si ea,quæ legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari,denarum librarum auri mulctam fisco nostro inferre cogantur:insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Hæc Imperatores Valentinianus, & Martianus:& habentur in l.Quicunque.C.de hæreticis. Idem etiam statuerunt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, vt constat ex l.damnato. in eo. Codicis titu. Ecce vides sanctam Imperatorum diligentiam circa prohibitionem librorum hæreticorum, & religiosam acerbitatem in illorū combustione. Sed nunquid Pontifices summi,& sancti hoc agnoscentes damnauerunt istarum legum seueritatem? Nequaquā,imò potius verbis, & opere illam commendauerūt,idem ipsi facientes, & suis decretis idem aliis facere præcipientes. Nam Leo primus,huius nominis Pontifex in epistola quadam ad Toribium Astorigensem episcopum.c.xv.sic ait:Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum,vt falsati codices,& à syncera veritate discordes,in nullo vsu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorū:

Leo papa primus.

multarum

A multarum habent seminarium falsitatum, nō solum interdicendæ: sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis: nunquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunque erroris inuoluant. Vnde si quis episcoporū, vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se nouerit iudicandum: quoniam qui alium ab errore non reuocat, se ipsum errare demōstrat. Hæc Leo Papa vir sanctus iuxta, ac doctus. Quid autem Gelasius Papa de hæreticorum libris censuerit faciendum, liber Pōtificalis declarat, qui vitam huius Gelasij describens, hæc inter alia refert. Huius temporibus inuenti sunt Manichæi in vrbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum quoque codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dicuntur. Præterea libros Ioannis Vuiclef comburi duo archiepiscopi

B Apostolicæ sedis legati primo præceperunt: deinde ecclesia vniuersalis in duobus generalibus conciliis Romano, & Constantiensi congregata idem fieri præcepit: prout apertissime constat ex gestis concilij Constantiensis, sessione octaua, vbi postquam dicitur, libros pręfati Ioannis Vuiclef fuisse in cōcilio Romano ad ignem damnatos, ipsiusmet Constantiensis concilij insuper additur definitio, his verbis, quæ proxime sequuntur expressa: In nomine domini nostri Iesu Christi hæc sancta synodus sentētias prædictorum archiepiscoporum, ac concilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet libros eiusdem dialogum, & trialogum per eundem Ioannem Vuiclef nominatos, & alios eiusdem authoris libros, volumina, tractatus, & opuscula, quocunque nomine censeantur, quos hic haberi vult pro sufficienter expressis: hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat. Et eorundem librorum, & cuiuslibet ipsorum lectionem, doctrinam, expositionem, & allegationem nisi ad eorum reprobationem, omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis catholicis sub anathema-

Cōcilium Constantiense.

tis

tis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel C
ipsorum aliquem audeant publicare, prædicare, dogmatizare, tenere, vel quomodolibet allegare: nisi ad eorum reprobationem, vt dictum est, videns illos libros, & tractatus, volumina, & opuscula prælibata publicè concremari, prout decretum fuerat in synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequendis, & debite obseruandis, mandat præfata sancta synodus ordinariis locorum vigilanter intendere, prout ad quemlibet spectat secundum iura, & canonicas sanctiones. Hactenus concilium Constantiense. Et quanquam hæc, quæ protulimus testimonia satis esse possent ad nostræ sententiæ confirmationem: tamen vt illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & vetustiora exempla repetere volo, & actus apostolicos reuoluere: in quibus apertissimum pro hac re inueniemus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephe-
Act. 19 sum Pauli gestis, historia illa differens hæc ait: Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam quin- D
quaginta millia. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. Hæc Lucas in actibus Apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburerentur hæreticorum libri, qui multo magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exaggerandam illam librorum combustionem Lucas addidit, sic dicens: Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. Nam illis verbis apertè docet nos Lucas, talium librorum combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, vt etiam econtrario colligere liceat, validum testimonium diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorum, cum possint, comburere nolunt. Deinde, post apostolorum tempora hoc fuisse in tota ecclesia seruatum,
Orige. testatur Origenes, qui Homilia nona super numeros ait: Si apud homines hodie iudicaretur hæc causa: & apud ecclesiarum principes haberetur examen de his (verbi causa) qui diuersa ab ecclesiis docentes, diuinæ vindictæ pertulerint

A tulerint vltionem, nónne iudicarent, vt si quid locuti sunt, si quid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerunt, vniuersa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Hæc Origenes. Ex cuius verbis constat hanc esse suo tempore totius ecclesiæ sententiam, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quòd Eusebius Cæsariensis in lib. de temporibus refert libros Protagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus combustos. Cuius combustionis quanquam Eusebius eo loco causam non explicet: aliam tamen non fuisse credendum est, quàm vt suæ reipublicæ prospicerent, & damnum vitarent, quod tales libri legentibus possent inferre. Si homines gentiles tãtam suæ reipublicæ, quam regendam susceperant, rationem habuerunt, multo iustius est, vt Principes Christiani maiorem catholicæ ecclesiæ, pro qua filius Dei mortem subire dignatus est, curam suscipiant, & libros hæreticorum, qui multo plusquam Protagoræ sophistæ ecclesiæ nocere possunt vltricibus flammis tradant. Non est enim æquum, vt christiani principes in recta populi gubernatione principibus gentium cedant. Quod si, vt faciendum esse probauimus, hæreticorum libri comburantur, dabitur per hoc, aut dubie cuique authori hæretico digna suo crimine pœna: quoniam iuxta sapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur. Peccant enim omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilente radice sicut multa alia oriuntur scelera, ita etiam hæresis, quæ est omnium aliorum grauissimum malum. Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam: nihil pro illa assequenda intentatum relinquet, ad illam tanquam ad quendam scopum omnes suos actus diriget. Cum loquitur, cum scribit, cum disputat, aut cum aliud quoduis opus agit, semper populi gloriam præ oculis habebit, quoniam hæc est summa omnium votorum suorum. Quod si hanc quam ardentissime cupit gloriam, alia via se posse assequi desperauerit: tunc nouam cõfingere doctrinam conatur, vt rei nouitate alios in sui admirationem trahat. Ex ipso deinde impotẽti gloriæ popularis desiderio oritur pertinacia tã inflexibilis, vt quãuis in certamine omnium iudicio succumbat, nunquã cedere velit. Mauult enim in errore persistere quã se victũ fateri, ne hac occasione, vel minimã gloriæ partẽ, quam

Euseb. (margin, beside "riensis in lib. de temporibus")

B (margin, beside "bauimus")

Sapien. 6 (margin, beside "uerat in eo punietur")

quam immodice cupit, amittat. Sũt enim hæretici optime C figurati in viris illis superbissimis, qui dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim: cuius culmen pertingat vsque ad cœlum: & celebremus nomen nostrum. Hæretici siquidem nomina sua volũt celebrare in terris, & ob hanc causam turres superbæ vanitatis construunt, & libros hæresibus plenos cõponunt. Tã insita est omnibus hęreticis inanis gloriæ cupiditas, vt per illã, tanquam per proximã causam hæretici diffinitionẽ Augu. dare decreuerit, sic dicens: Hæreticus est, qui pro alicuius temporalis cõmodi, & maxime gloriæ, principatúsq; sui gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit, vel sequitur. Hæc Augustinus in libro de vtilitate credendi. Ob hanc causam Paulus volens fidei vnitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quòd hanc plurimum fidei vnitati nocere posse intelligebat. Vnanimes (inquit ille) idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Iustum igitur est, vt quam per librorum conscriptionem hæreticus procurauit popularem gloriam, hanc libris eius combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam sceleratus homo (vt Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili opificio constructum, igne succendit, & sic paruo tempore destruxit, quod multo tempore, multísque expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est homo ille, & interrogatus cur tam graue, atque tam sacrilegum scelus ausisset, respondit se optasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequuturum sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor vllus, qui sacrilegum illud facinus scripsisset, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, vt nomine illius suppresso, memoria, quam tam impotenter, atque effrænate optauit ad posteros transmittere, citissime deleretur. Quisquis rem bene circumspexerit, facile intelliget nullum ouum esse alteri ouo similius, quàm quilibet hæreticus homo, est illi nomini scelerato. Subuertit illa atque destruxit templum Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & euertere, atque perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Scelestus ille homo ab impotẽti inanis gloriæ

Genes. 11 | August. | Philip. 2 | D

A gloriæ desyderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, & hæreticus ab eiusdem inanis gloriæ ardentissimo amore ducitur, vt nouam confingat doctrinam, & sic ab ecclesiæ vnitate discedat. Par igitur est, vt similis hæreticum pœna constringat, vt videlicet eam, quam per librorum editionem tam anxie concupit gloriam, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, non assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cum Nicanore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam postquam ille fuit in bello occisus: iussit Iudas linguam Nicanoris abscindi, & auibus dari. Cur ita? Nunquid putandum est Iudam Machabæum illud abs re iussisse? Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotētem blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, vt sibi magis quàm Deo patendum esse non fuerit veritus dicere. Ob hanc causam linguam illius etiam post mortem abscindi Iudas præcepit, vt in eo membro, quo tam impie peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemi sunt: quoniam ecclesiam, quæ à Deo semper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes adeo, vt suo magis tribuant *2. Ma. 15*

B iudicio, quàm omnium doctorum sacrorum sententiis, parum dixi: nisi etiam plusquam totius ecclesiæ definitionibus sibi ipsis tribuerent. Hi per libros tanquam per quasdam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum & ecclesiam eius, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum auibus discerpendos: sed flammis comburendos tradi, vt nullum illorum possit superesse vestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie conuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edon locutus est, sic inquiens: Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ. Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Et erit Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quantumlibet sit aliquando multa, & frequens, tandem Deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide reuelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, neque erit, qui illi adhæreat. *Hier. 49*

C

Frequentissima fuit olim, & per multas prouincias extensa hæresis Arrij: sed nunc iam velut Idumæa facta est deserta: quoniam omnes spreuerunt illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa, vt non solum iam non sint Arriani: sed nec Arrianorum libri: qui illam hæresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui sicut aquila exaltauit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, vt non vereatur in cœlum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris vsque ad prædicationem suam, sed confido in Domino, quòd tandem erit tanquam Idumæa deserta. Sed quomodo erit deserta hæreticorum congregatio? Sicut subuersa est Sodoma & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus. C

Gene.19 Hæ autem ciuitates (vt historia sacra refert) igne subuersæ sunt, & incendio perierunt. Igne ergo succendere oportet non solum hæreticos: sed etiam libros eorum, vt sit hæresis omnis velut Idumæa deserta, & nemo sit qui habitet in

Iosue 15 ea. Iericho ciuitas non solum fuit à filiis Israel destructa, sed igne succensa, & funditus deleta, vt fundamento sublato nulla maneret reædificationis occasio. Quantumlibet sit hæresis aliqua destructa, rationibus conuicta, & ab orbe D Christiano prorsus deleta: si tamen superstites sunt libri, qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere videntur, super quæ facile poterit hæresis illa reædificari. Quisquis igitur Christianæ reipublicæ bene consultum esse optat, omnes hæreticorum libros, si potest, comburere faciat, ne fortis fidelis aliquis in illis legens, ab illis lædatur, & pereat. Si hæreticorum colloquia, iuxta Pauli præ-

2.Timo.2 ceptum sunt deuitanda, ne illorum communione lędamur: & magis (vt præfati sumus) nocere possunt hæreticorum scripturæ, quàm verba, consequens est, vt maiori cura sint euitandi libri, quàm verba, & multo diligentius sit circa illorum prohibitionem inuigilandum. Et quod diximus de libris hæreticorum, idem prorsus faciendum esse censemus de libris Iudæorum, & aliorum infideliū, quos inter Christianos, & sub Christianorum domicilio viuere contigerit. Est tamen aliqua inter Iudæorum libros differentia consideranda, quia non omnes in eodem sunt gradu, & ideo nec eadem lege iudicandi. Quidam enim sunt absolute boni, vt sunt libri omnes veteris Testamenti, & alij qui veras

illorum

A illorum librorum continent expoſitiones, & hi permittendi ſunt Iudæis, quemadmodum permittitur illis, vt legis Moſaicæ ritus, & ceremonias ſeruent. Quia in illis omnibus habetur quoddam teſtimonium fidei catholicæ, quæ in illis repræſentatur, tanquam veritas in figura, & corpus in vmbra. Sunt alij libri à doctoribus Iudæorum compoſiti, pleni mendaciis, & ſomniis, & fabulis, & (quod multo peius eſt) multis in Chriſtum, & legem ſuam blaſphemiis. Per hos libros ſeducuntur ſimplices eorum, & in ſua perfidia nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Chriſti conuertantur. Hi tales libri merito deberent comburi: quia ſicut ſunt compellendi, ne fidem Chriſti malis perſuaſionibus impediant, ita iuſtum eſt, vt compellantur, ne libris editis impediant, quominus eorum aliqui ad fidem Euangelij conuertantur. Et ſicut compellendi ſunt, ne Chriſtum, & ſanctam eius legem verbis blaſphement, ita etiam ne blaſphement ſcriptis. Hæc autem omnia tollentur, ſi tales libri comburantur, quod Chriſtiani Principes legitime facere poſſunt, cum Iudæi in pœnam peccati, quod commiſerunt in morte Chriſti, facti ſint ſerui.

B *Reſpondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros eſſe permittendos.*

CAP. XVI.

ET ſi vrgentiſsimis, euidentiſsimíſq; rationibus probaui hæreticorum libros non eſſe permittendos: ſed eſſe comburendos, aut alio modo abolendos, non deſunt tamen etiam ex his, qui ſe Chriſtianos iactant, qui huic catholicæ veritati repugnare non vereantur. Nam cum olim ante aliquot iam elapſos annos in Flandria verſarer, frequens de hac re mihi diſputatio fuit cum quodam viro docto, & catholico, vt exteriora oſtendebant, hæretico tamen, vt ego ſuſpicabar. Et aliquos poſtea eiuſdem claſsis homines Pariſiis, & alibi inueni, qui cum ſe Chriſtianos videri optarent, hæreticorum tamen libros non eſſe comburendos, pertinaciſsime tuebantur. Sunt enim nunc multi paſſim tales: quales Chriſtus Saluator noſter venturos eſſe prædixit, veſtimenta ouium portantes, qui tamen intrinſecus ſunt lupi rapaces. Illorum omnium communes Matt. 7

rationes hic referam, & cum illas facillime reiecero, ostendam eos debilissimo, & minus quàm arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa vere catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud viros catholicos prorsus non habentur, aut non sunt tam bene explicata, atq; digesta. Iniustum autem esse dicunt catholicam ecclesiam his omnibus priuare, & inde colligunt, vt iniustum etiam sit tales hæreticorum libros comburere, ex quorum combustione tam graue incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quam illi vrgentissimam putant, vtroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorum libris inuenire bona, & bene tractata, quæ apud viros catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentiæ aperte iniuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris vera, & catholica & pulchre explicata, aliàs nullus illis fidem præbere vellet, si omnia plena mendaciis essent. Quòd autem ea vera, & catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud catholicos doctores inueniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam & si aliquando Deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tamen, quæ illi prophetando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse voluit: sed per aliorum bonorum prophetarum ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decreuit. Prophetauit Balaam ille malus de aduentu Messiæ: sed multo melius, atque apertius quàm ille prædixerunt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus saluator noster prophetauit, quòd Iesus pro omnium salute moriturus erat. Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, Dauid, Esaias, & alij plurimi sancti prophetæ, multo latius, & apertius prædixerunt. Cum primum veritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo reuelare voluit, nunquam nisi per iustos, & sanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterem legem: sed per manus sanctissimi viri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tempore legem Euangelicam,

Num. 24
Ioan. 11

A tam, primos tamen illius prædicatores non voluit esse fures, sicarios, homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos viros, apostolos videlicet suos, quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Christus saluator noster, vt euntes *Mat. vl.* in mundum vniuersum prædicarent Euangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: præcepit enim illis ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent *Actu. i* promissionem patris, & acciperent prius virtutem spiritus sancti superuenientis in illos. Cur ita? Nempe vt per aduentum spiritus sancti illos faceret dignos Euangelij præcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annunciandam. Nam quia hanc spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annunciandum Euangelij veritatem, ideo de se, & aliis Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, *2. Corin. 3* qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Non est igitur credendum, vt Deus, qui aliàs Euangelij veritatem non nisi per viros spiritu sancto plenos mundo reuelare voluit, nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per schismaticos hæreticos mundo notam facere velit. Neque est etiam credendum, ecclesiam, quæ B vbertim est olim à Christo edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ sunt necessario credenda, ignoret. Alioqui non satis promissioni *Ioann. 14* suæ fecisset Christus, qua fidem suam obstringens dixit: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Si Christus omnia necessario credenda docuit, & spiritus sanctus omnium illorum intelligentiam dedit, consequens est, vt ecclesia nihil illorum ignoret. Nunquid celare potero Abraham, ait *Genes. 18* Deus, quæ facturus sum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ facturus erat, credere par est, illum multo minus celasse ecclesiæ illa, quæ ad suam sunt necessaria salutem. Quoniam illam, eo quod sponsa eius est, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipsum docet nos Deus per Amos prophetam sic inquiens: Non *Amos 3* faciet Dominus Deus verbum: nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Non dixit ad qualescunque prophetas: sed ad solos seruos suos.

A viris igitur fidelibus ex quibus ecclesia catholica constat, C discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam ecclesia in his, quæ ad pietatem, & religionem spectant, est multo vberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenæus martyr libro tertio aduersus hæreses cap. iiij. sic dicens: Tantæ igitur ostensionis cum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem: quam facile est ab ecclesia sumere. Cum Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicunq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionē. Quid enim? Et si quando de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nónne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli cōuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant D ecclesias? Hactenus Irenæus martyr, & Polycarpi martyris discipulus. Ex cuius verbis euidenter constat ecclesiam esse omni veritatis doctrina plenissimam, nulliúsque hæreticorum doctrinæ indigentem. Deinde, licet ecclesia aliquid ad fidem spectans ignoraret, non est credendum, neq; verisimile hæreticis illud esse à Deo reuelatum. Confiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paruulis inquam, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, vt suam sententiam non dubitent omnium aliorum sententiæ præponere. Paruulis, inquam, reuelat Deus, id est, humilibus, qui minima de se putant, qui suę nunquam volunt inniti prudentiæ, qui captiuare nō dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Huiusmodi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus, non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, vt reliquos omnes sua sapientia excedere putent, & suo iudicio plus

quàm

Irenæus.

Mat. 11

A quàm totius ecclesiæ definitionibus tribuere non vereantur. Præterea, quanquam daremus aliqua esse in hæreticorum libris catholicæ, & fideliter tractata, quæ in catholicorum libris non reperirentur, illa tamen nō essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici simul cum illis veris multa alia falsa admiscent, & timendum est ne dulcedine veritatis allecti lectores, venenum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, quàm illum exitiali veneno permistum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secundo loco in præfata argumentatione assumptum est vbi dicitur, iniustum esse priuare ecclesiam illis veris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorum inueniuntur. Non est certe iniustū: imò est econtrario iustissimum, atq; sanctissimum, & perinde ac necessarium, vt à matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quamlibet bonos, si illos veneno mortifero permistos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticorum doctrina, quæ semper veris habet falsa permista: quo fit, vt sit ab omnibus deuitanda. Hoc autem ita esse apertissime docet B Gregorius libro v. Moralium sic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, vt malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quod vellent minime persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad vtraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, vt recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit: dúmq; hoc quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permiscent recta peruersis, vt ostendendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latanti eos peste corrumpant. Hactenus Grego. Ecce vides apertissimo Gregorij testimonio probari, semper hæreticorum doctrinam esse veluti quoddam venenatum poculum. Et inde necessario consequitur, vt quisquis Christianæ reipub. aliquam tenetur habere rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipub. Christianæ vnquam nocere valeat. Præstat enim ecclesiæ tali poculo carere, quàm venenatum

Gregor.

bibere. Eandem sententiam docet Leo Papa huius nominis C primus, qui (vt supra proxime præcedenti cap. ostendimus) in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. xv. præcipiens, vt libri Priscillianistarum, & aliæ scripturæ apochryphæ vitentur, & comburantur id, quod huic senten-

Leo papa primus. tiæ obiici poterat, reiicit sic inquiens: Quamuis enim sunt in illis quædã, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluãt. Hæc Leo Papa

Luc. 4 huius nominis primus. Ob hanc causam Christus Saluator noster dæmonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpauit prohibens ne talia loquerentur. Verissima erant, & sunt, quæ dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: sed ob iustissimam causam illum fecisse credendum est. Nempe vt populo occasionem tolleret credẽdi dæmonibus iterum falsa dicentibus. Hanc enim esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in commentariis super

Beda. Lucam, sic inquiens; Quare autem dæmonia Dominus se loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori

Esa. 49 autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os D tuum? Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, vt specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Christus Saluator noster propter illam causam prohibuit dæmones clamantes, iustum est, vt ecclesia, quæ illi, veluti corpus capiti se conformare debet, hæreticos, qui sunt dæmonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis populo nocere possint, vt dæmones poterant nocere verbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, cum hæreticorum libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: quia iuste timet ne id eueniat, quod Sapiens ait:

Eccle. 13 Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obiiciebant hi, qui hæretiorum libros permittendos esse mecum contendebant, sic dicentes: Esto, hæreticorum libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia aliàs hæretici non essent, alia tamen via absq; illorum combustione potest obuiari incommodo, quod tales libri possent Christianæ reipub. inferre. Nam si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt

reliqua

C A reliqua omnia munda, & poterunt tunc bona quæ habent, absq; vllo veneni periculo legentibus offerri. Malum est ergo libros hæreticorum comburere: quia per talem combustionem ecclesia priuatur his, quæ in libris hæreticorum bene, & catholice tractata sunt, quæ sine vllo suo periculo posset habere. Huic obiectioni facile responderi potest per ea, quæ in responsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi enim ostendimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tum testimonio sancti Irenęi, nihil esse in hæreticorum libris verum, & catholicum, quod non sit in libris catholicorum multo melius, & purius pertractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiam nullius catholicæ veritatis cognitione priuari, etiam si omnes hæreticorum libri comburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ huiusmodi obiectionem facile reiicere possumus. Nam licet daremus aliqua esse in hæreticorum libris vera, & catholicæ discussa, quę in libris catholicorum non inueniuntur, ea tamen duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiam si eorum libri ad amussim corrigerentur, & essent ab omni errore defæcati. Primo quidem considerare oportet

D B scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, vt non cuilibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarum intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui vere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facile quisq; intelliget, si prius animaduerterit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testamentum diuinum, ita vt legem veterem vetus appellet testamentum: legem vero Euangelicam testamentum dicat nouum: Nam in epistola ad Hebræos loquens de excellētia legis Euangelicæ supra legem veterem, quæ peccatoribus gratiam reddere non valebat, sic ait: Et ideò noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum pręuaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis. In quibus verbis Paulus veterem legem prius testamentum, & legem Euangelicam nouum testamentum appellauit. Quæ nomina adeo apud omnes catholicos inualuerunt, vt illæ duæ leges non aliter, quàm noui, & veteris testamenti nominibus

Heb. 9

iam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deus C
nullam diuitiarum suarum partem hæreticis mandauit, neque illos suorum bonorum hæredes instituit. Si non decebat, vt filius ancillæ simul cum filio liberæ hæres institueretur, multo minus decet vt alienigena qualis est hæreticus simul cum filio liberæ hæreditatem capiat. Si ancilla, hoc est synagoga (vt ait Paulus) eiicienda erat, multo iustius est vt eiiciatur extranea, & inimica, hoc est, ecclesia malignantium cum filiis suis hæreticis. Quoniam hæc non seruit, neque aliquid vtilitatis affert ecclesiæ, quemadmodum olim ancilla synagoga: sed tanquam inimica, & rebellis semper illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hæreticis tanquam pessimis filiis, necessario consequens est, vt nullum illi habeant ius inspiciendi testamentum paternum, quod est sacra scriptura. Si inspicere non possunt, qui fit, vt possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturæ sacræ interpretationem petere ab hæretico, cum illi non liceat illam interpretari.

Gal. 4

Tertul. Hanc sententiam docet aperte Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum, sic dicens: Non Christiani nullum ius capiunt Christianarum literarum, ad quos D
merito dicendum est. Qui estis, quando, & vnde venistis? Quid in meo agitis non mei? Quo denique Marcion iure syluam meam cædis? Qua licentia Valentine fontes meos transuertis? Qua potestate Apelles limites meos commoues? Quid hic cæteri ad voluntarem vestram seminatis, & pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis authoribus quorum fuit res. Ego sum hæres apostolorum, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certe exhæredauerunt semper, & abdicauerunt, vt extraneos, & inimicos. Vnde autem extranei, & inimici Apostolis hæretici: nisi ex diuersitate doctrinæ, quam vnusquisque de suo arbitrio aduersus Apostolos, aut protulit aut recepit? Illic igitur, & scripturarum, & expositionum adulteratio deputanda est, vbi diuersitas inuenitur doctrinæ. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominum, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suorum loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patientissimus ille Iob, de hæreticorum furto,

C A furto, & violentia loquens, ait: Agrum non ſuum demetunt, & vineam eius, quam vi oppreſſerant, vindemiant. Quæ verba beatus Gregorius in Moralibus de hæreticis intelligenda eſſe cenſet, ſic inquiens: Poteſt agri nomine ſcripturæ ſacræ latitudo deſignari, quam hæretici non ſuam demetunt: quia ex ea ſententias longe à ſuis ſenſibus diuerſas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur: quia per veritatis ſententias botros virtutum profert. Cuius vineæ Dominum, id eſt ſcripturæ ſanctæ conditorem, quaſi vi opprimunt: quia eius ſenſum in verbis ſacri eloquij inflectere violenter conantur, qui dicit, ſeruire me feciſti in peccatis tuis: præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et eandem vineam vindemiant: quia ex ea ſententiarum botros, pro ſuæ intelligentiæ intentione coaceruant. Hæc Gregorius. In quibus verbis id potiſsimum eſt annotandum, quod ait ſacram ſcripturam eſſe agrum è poſſeſsione hæreticorum alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec ſeminare, nec metere poſſe. Sed multo apertiora ſunt, quæ Deus, teſte Dauid, locutus eſt. Nam (vt Dauid ait) peccatori dixit

Iob 24 *Grego.* *Eſa.43*

D B Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Quæ verba interpretans Caſſiodorus in commentariis ſuper pſal. ſic ait: Teſtamentum vero vetus, & nouum ſignificat, quia dum vnum ſuſpenſe dicitur, vtraq; memorãtur. Poteſt hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legẽ Dei docere præſumunt. Aſſumere enim præſumptionem ſignificat indeuoti. Nam lectionẽ credentibus non videtur interdicere, in qua peccatores maxime dignatus eſt cõmonere. Hæc Caſsiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de ſolis hæreticis interpretanda eſſe cenſet. Et ſi quis contendat illa de omnibus peccatoribus eſſe intelligenda, ego facile cedã: quia hic ſenſus non obſtabit noſtræ priori ſententiæ: ſed valde iuuabit illam. Nam ſi Deus ſuccẽſet peccatori, quòd audeat ille enarrare iuſtitias eius, & aſſumere teſtamentũ illius per os ſuũ, multo magis ob eandem cauſam ſuccenſebit hęretico, cum ſit ille omnium peccatorũ peſsimus. Eſt adhuc alia cauſa, & non minor: ſed forte vrgentior, propter quam non expedit: imò nec licet, præſertim idiotis, ſcripturæ ſacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam ſi illi ſint

Pſal. 49 *Caſsiod.*

ab errorum fæcibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quæ suspensum & nutantem teneret animum, hæc (vt supra lib. j. capit. vij. docuimus) satis esset ad hęreticum hominem efficiendum. Ea, quæ ab hæretico homine dicuntur, aut scribuntur, semper oportet esse homini christiano suspecta: quia à tali viro dicta: nisi illorum certam veritatem iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in lib. de vitis philosophorum, cum de Aristotele differit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, sic respondisse. Vt cum vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur enim & iuste, illum semper mentiri. Nam (vt regula iuris ait) semel malus semper præsumitur malus. Quam regulam de eodem genere malitiæ intelligendam esse iurisperiti docent, & bene. Iniustum enim esset, vt quia vnus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehensus est, ob id solum reliqua omnia crimina de illo liceat suspicari. De illo tamen, qui in vno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine versari, quousque de illius emendatione plene constiterit. Constat autem hæreticum errasse, & vel semel mendacem fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisque suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut scribit errare, & mentiri nisi alium de illorum veritas plenè constiterit. Quo fit, vt nunquam illi ob personæ suæ meritum sit adhibenda firma fides: sed omnia, quæ aliunde non sunt probata, erunt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta Et hoc mihi sensisse videtur Sapiens, cum dixit: A mendace quid verum dicetur? Non quòd illum necessario mentiri, aut veritatem dicere non posse doceat: sed quòd semper est de mendacio suspectus, qui fuerit semel in mendacio deprehensus. Ob hanc causam beatus August. in epistola ad beatum Hieron. non permittit, vt ad sacras literas, vel minimum admittatur mendacium: quoniā illud solum (vt ait) reliquis omnibus detraheret fidē, & authoritatem. Ex his omnibus aperte, atque euidenter colligitur non esse homini illi credendum, quem constat errasse, & hæreticum esse: nisi quæ loquitur, aut scribit aliorum certiori testimonio sint comprobata. Non est igitur æquum, vt scripturæ

Eccl. 34

sacræ

C A ſacræ expoſitionem ab hęreticis petamus, cum illi ſint aliàs deprehenſi eandem ſcripturam deprauaſſe, aut in alienum à fide catholica ſenſum illam detorſiſſe. Nullus cibum corporeum (ſi tamen vllam ſuæ vitæ ille rationem habet) ex illius manu ſumere auderet, quem ſciret, vel ſemel alicui venenum propinaſſe. Multo ergo iuſtius eſt, vt quiſque ſalutis & vitæ animæ ſuæ rationem habere volens, doctrinam fidei ab hæreticis accipere reformidet, quos inconfeſſo eſt pluries in ſuis ſcriptis venenoſa dogmata miſcuiſſe. Vir ille euangelicus, qui ob inopinatum amici aduentum panes accommodatos petebat ſolam vicini ianuam pulſat. *Luc.11* A ſolo Chriſtiano panem veræ doctrinæ petere debemus. quoniam Chriſtianus vir cuilibet alteri Chriſtiano vicinus eſt, ambo intra vnam eandémque ciuitatem, nempe eccleſiam, commorantes. Ab hæreticis autem tanquam extraneis, qui ab eccleſiæ incolatu receſſerunt, nihil petendum. Iniuriam certe faceret eccleſiæ matri ſuæ catholicus filius eius, ſi panem doctrinæ peteret ab hæreticis, quos illa deſpectiſsimos habet, prout ipſamet apud Iob de eiſdem hæreticis loquens, ait: quorum non dignabar patres ponere

D B cum canibus gregis mei. Quæ verba interpretans beatus *Iob 30* Gregor. in Moribus ait: Quid eſt grex ſanctæ eccleſiæ, niſi *Gregor.* multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, niſi doctores ſancti, qui eorundem fidelium cuſtodes extiterunt? Qui dum pro domino ſuo diurnis, nocturníſq; vigiliis clamauerunt, magnos, vt ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem eccleſiæ per Pſalmiſtam dicitur: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo. *Pſal.67* Nonnulli quippe ab idolorum cultibus reuocati, facti ſunt prædicatores Dei. Et paucis interpoſitis ſubdit: patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet quos hæreſiarchas vocamus, de quorum peruerſa prædicatione locutionis ſemine ſequentes ſunt populi in errore generati. Sancta ergo eccleſia cum canibus gregis ſui hæreticorum patres ponere dedignatur: quia inuentores errorum diiudicando reſpuit, eóſque inter veros patres numerare contemnit. Qui & ſi quoſdam niſi ſunt à gentilitatis errore reuocaſſe, quorundam mores ad honeſta agenda docuiſſe, pro eo tamen, quòd de domino recta non ſenſerunt, eos cum canibus gregis ſui non ponit, quia cum rectis prædicatoribus non aſcribit.

ascribit. Hæc Grego. Et idem mihi videtur sensisse propheta Ezechiel, cum ex mandato domini ad falsos prophetas C
Ezec. 13 Israël loquitur, sic dicens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quæ verba beatus
Hierony. Hierony. declarans in commentariis super Ezech. prophetam, sic ait: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisq; commune sit, in eo differunt, quod boni prophetæ esse dicuntur sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterũ refertur ad ecclesiasticos viros: alterũ ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes, sequũtur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hæc Hiero. Sed quare istis prophetis insipientibus, hoc est, hæreticis, propheta dixerit Væ, verba quæ sequuntur, aperte exprimunt. Vident vana (inquit Ezech.) & diuinant mendacium, dicentes, ait dominus, cum dominus non miserit eos, & perseuerauerũt confirmare sermonem. Ecce causam propter quam dixerit hæreticis, Væ. Causa igitur comminationis manifestata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, propheta exprimit, sic dicens: Propterea hæc dicit dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis D mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait dominus Deus. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur. Quæ verba, licet beatus Hierony. referat ad vltimum iudicij diem, in quo Deus extra concilium populi sui constituet hæreticos: nihil tamen obstat, quinetiam de hac præsenti vita intelligantur, in qua hæretici iam sunt à concilio populi Dei separati: quia sunt extra ecclesiam, quæ sola est populus Dei. Sed quia prophetarum verba obscuriora sunt, nec semper iuxta literæ superficiem: sed sæpe iuxta mysticum illorum sensum sunt accipienda, qui parum efficax esse solet ad doctrinæ alicuius confirmationem: ideo aliud ex sapiente ecclesiastico apertissimum proferam testimonium, quod apertissime testetur, sacræ scripturæ expositionem non esse ab hæreticis accipiendam. Sine mendacio (inquit ille) consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis cõplanabitur. Nihil certe potuit dici apertius pro nostra, quam tuemur, sententia. Si sapientia in ore
Eccle. 34

fidelis

A fidelis complanabitur:ergo ab hæretico,qui non fidelis,ſed infidelis eſt, non complanabitur: ſed mille aſperitatibus replebitur. Si verbum legis conſummabitur ſine mendacio, neceſſario conſequens eſt,vt verbum legis non ſit apud hæreticos conſummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

An liceat alicui, cum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere.
CAPVT XVII.

NOn ſemper hæreticorũ libri (vt neceſſario faciendum eſſe in præcedenti capite docuimus) comburuntur: imò aliquãdo, propter iudicũ,ad quos ſpectat,negligentiã, aliquando propter negociatorũ peſsimam auaritiam, paſsim omni emere volenti venales exhibentur, vt quiſquis voluerit,eos legere poſsit.Ob hanc cauſam à multis catholicis viris dubitatur,an quiſquis voluerit hæreticorũ libros legere, licite illud, & ſine peccato facere poſsit. De hac re (prout ego exiſtimo) non poteſt certa aliqua, & generalis dari definitio: ſed varias oportet facere conſyderationes,
B iuxta quas varia oportet dare reſponſa. Prius quidem conſyderandum eſt, an ſit aliqua ſuperioris hominis poteſtatem ad hoc habentis prohibitio, qua ſit omnibus interdictum libros hereticorum legere.Si talis eſt prohibitio lege ſtatuta,quæ omnibus ſine vllo diſcrimine lectionem librorum hereticorum interdicat,abſque vlla dubitatione credo omnem illum peccare,qui in talibus libris lege prohibitis legerit.Inobedientia ſiquidem,qua precepta ſuperioris implere recuſat, illum apertiſsime reum peccati efficit. Qui *Luc.* 10
vos ſpernit (ait Prælatis, & ſuperioribus Saluator noſter) *Matt.* 23
me ſpernit. Et iterum: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis, facite. Cum dixit, quæcunque dixerint vobis, non abſolute capiendum eſt: vt omnia, quæ illi pro libito ſuo ſubditis iniungere voluerint, ſubditos ad omnia illa facienda coactos eſſe docuerit Chriſtus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia, & ſola illa referenda eſt, quæ ad Cathedram, in qua ſedent, ſpectant. Omnia enim ſpectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati ſubditis præceperint, ſubditi facere tenentur.At nihil poteſt magis ad ſacerdotalem

cathed

cathedram pertinere, quàm ſubditos, vt in vera fide permaneant admonere, omnem erroris occaſionem ab illis procul ſemouere: nihil ergo iuſtius ſubditis præcipere poteſt Prælatus, quàm ſi inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incommodum oriri poſſit. Nec aliquid intereſſe puto, an lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, ſit à poteſtate eccleſiaſtica, an à poteſtate laica ſancita: quoniam huic etiam ſicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni poteſtate abſque vllo diſcrimine loquens ait: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Et paucis interpoſitis ſubdit: Ideóq; neceſsitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram: ſed etiam propter conſciẽtiam. Ex quibus Pauli verbis beatus Thomas colligit humanas leges non ſolum Pontificias: ſed etiam Cæſareas, & Regales obligare ſubditorum conſcientias ad illarum obſeruationem. Et certe huic beati Thomæ ſententiæ fauere videtur Theophilactus, qui prędicta Pauli verba interpretans, ſic ait: Neceſſe eſt, vt ſubeas iugum, vt non modo, vel Dei, vel Principum iram nil prorſus pericliteris, vt contumax, nec intolerabili afficiaris ſupplicio: ſed etiam ne cõſcientia carere appareas. Hæc ille. Hoc tamen non eſt vſquequaque de omni lege intelligendum: ſed oportet conſiderare legis materiam, hoc eſt, rem ipſam, circa quam ordinata eſt lex. Si res eſt leuis, & quæ parum conducere poteſt reipublicæ, non eſt credendum talis legis conditorem velle per talem legem ſubditos ſuos ad culpam aliquam obligare, & ſi hoc forte voluit, & per legem ſuam expreſsit, non credo illum hoc facere poſſe. Nam (vt ait Paulus) non eſt data ſuperioribus poteſtas in deſtructionem: ſed in ædificationem. Maxime autem eſſet animarum deſtructio, & periculoſiſsimus illarum laqueus: ſi pro leuiſsima quaque re poſſent ſuperiores legem ſtatuere, pro cuius tranſgreſsione ſubditi incurrerent culpam aliquam, vel peccatum pręſertim mortale. Si res eſt magni momenti, ex qua magnum aliquod commodum, aut incommodum poſsit reipublicæ oriri: non dubito ſuperiorem poteſtatem quæcunque illa ſit, ſiue eccleſiaſt

Marginalia: Rom. 13 · S. Thom. · Theop. · 2. Cor. 10 · C · D

A ecclesiastica, siue ciuilis, posse condere legem, quæ subditos illius transgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum locutũ fuisse cum dixit: Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. At cum res sit magni momenti, lectio librorum hæreticorum, ex qua grauissimum (vt præcedenti capit. ostendimus) Christiana respublica potest suscipere dispendium, conuincitur inde, vt non solum Pontifices: sed etiam Reges, & quælibet aliæ potestates laicæ, possint concedere legem prohibentem lectionem librorum hæreticorum, cuius legis transgressores, lethali sese obligent culpa. An autem de huiusmodi hæreticorum libris non legendis aliqua generalis prohibitio, aut à summo Pontifice, aut à Cęsare sit lege statuta, mihi hucusque non constat. Quidam forte dicent talem prohibitionem esse datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis. vbi dicitur: Celestini, & Pelagij, hæreticorum capitula non esse recipienda: quia damnato authore necesse est, vt libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (vt ego censeo) quod ad præsens negotium spectet, B dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, vt eius lectio sit prohibita. Hoc autem vel ex eo conuincitur, quod in cap. Excommunicamus. §. credentes. eodem titulo dicitur, vt instrumenta confecta à tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorum cum authore damnato damnentur. Certum est Papam per talem damnationem instrumentorum non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, vt nullum habeant pro testimonio reddendo robur, nullúmque in iudicio habeant vigorem. Ad eundem modum intelligendum est de hæreticorum libris, qui damnatis illorum authoribus statim damnati censentur. Damnati, inquam, non vt à nemine legi possint: sed vt nemo illorum testimonio possit vti ad alicuius sententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus suam possit stabilire sententiam. Per illum igitur textum non probatur esse iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neque alium textum scio, qui hanc aperte exprimat sententiam. Et certe iustum esset, vt generale aliquod in iure canonico statueretur de-

Rom. 13

D

cretum quo sub pœna excõmunicationis ipso facto incur- C
rẽdæ, & sub aliis grauibus pœnis prohiberetur, ne alicuius publice damnati hæretici libros quis vendere, aut sine speciali Sedis apostolicæ, aut inquisitoris hæreticorum in illa patria, authoritatem habentis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuersis prouinciis datas esse prohibitiones. In Hispania multos hæreticorum libros speciatim nominatos prohibuerunt inquisitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent inquisitionem, & mea opera aliquando vsi sunt ad perscrutandas vniuersitatis Salmanticensis publicas bibliothecas. Et ob hanc causam inter alias, tam repurgata persistit ab hæreticis Hispania. Vbi talis prohibitio habetur, non dubito illum qui absque licentia superioris, qui illam concedere posset, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentauerit, mortalis peccati esse reum. Si autem nulla talis adsit prohibitio, tunc oportet considerare varias personarum qualitates & conditiones: quoniam iuxta illarum varietatem variæ sunt de hac re dandæ censuræ. Sunt enim aliqui prorsus idiotæ, qui nihil præter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico, sciunt, vt puta, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispanum, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet enim idiomate hæreses scribi possunt, & in quolibet istorum, D
quæ modo enarrauimus, scriptas esse hæreses, experientia docente cognouimus. Sunt alij scioli, qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tamen adeo sapiunt, vt possint inter lepram & lepram discernere, nesciunt separare speciosum à vili, aut inter sanctum, & prophanum ponere distantiam. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato animo censuram. Quicunque istorum siue idiota, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab ecclesia dãnati, peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam parua, vt ex se nocere non possit: quia tunc propter imperfectionem materiæ excusabitur à peccato. Hæc assertio, vel ex eo apertissime probatur esse vera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis & quidem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autem, qui se exponit periculo peccati mortalis (vt omnium Theologorum

A rum concors sententia testatur) peccat mortaliter. Qui amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Et ipse supremus veritatis magister aperte præcepit nobis, vt omnẽ peccati occasionem vitaremus, sic inquiens: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te. Per quæ verba, iuxta omnes sacros eorum interpretes, Saluator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario vitandam, si à gehenna ignis volumus liberari. Peccant ergo mortaliter illi, qui tam grauis peccati, vt est hæresis, manifestam accipiunt occasionem, legentes in libris hæreticorum, quos sciunt ab ecclesia damnatos. Sed quia aliquis forte proteruus effronti temeritate negabit idiotam, aut sciolum talem, qualem supra diximus, exponere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticorum: ideo hoc vrgentissimis rationibus nunc probandum est. Primo quidem certum & indubitatum est, peccare mortaliter illum, qui ex industria conuersatur cum hominibus, quorum mores nouit esse vitiosos, atque B peruersos. Quod non ob aliam causam euenit, nisi propter periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus conuersando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo proximus. Rarus est, qui recte viuens possit dicere: Frater fui draconum, socius struthionum. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, sunt qui inter sceleratos commorati, ipsi iusti & innocentes vixerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo induet superbiam. Ex mutua siquidem hominum inter se conuersatione, facillime alterutrum mores inter se commodantur. Vnde Seneca Epistola nonagesima quinta ait: Minuta quædam (vt ait Phædon) animalia cum mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est, tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conuersatione Sapientium eueniet: non deprehendens quemadmodum, aut quando tibi prosit, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, qui habetur ex conuersatione bonorum, idem

Eccle. 3 *Matt. 5* *Iob 30* *Eccl. 13* *Seneca*

prorsus,& sub eadem similitudine dicendum est de incommodo, quod oritur ex conuersatione malorum, & multo melius:quia cum proniores sint homines ad malum, fortius alliciunt,& trahunt eos ad se mali, quàm boni. Cum sancto (ait propheta Regius) sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Quam potens sit bonorum,aut malorũ conuersatio,apertissimo Saulis Regis exemplo demonstratur, qui vt Regum narrat historia) cum prophetis prophetabat, & cum iniquis insaniebat. Ob hanc causam beatus Thomas in Secunda Secundæ quæst.10.artic.9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subuersione iuste timeri potest prohibendos esse à Iudæorum, & aliorum infidelium communione,præcipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate eis communicent. Si hominum conuersatio tam potens est, vt hominum mores vertere possit ex bono in malum, & à virtute prosternere ad vitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquem legimus,tunc cum authore illius conuersamur,qui nobis per scripturam suos aperit conceptus,suos ostendit affectus, & sæpe magis mouet lectorem per scripturam (vt capite proxime superiori diximus) quàm auditorem per vocem. Præterea certissimum est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus præsertim iis,qui non tanta scientia, & doctrina pollent, vt possint venenum hæresis in illis sæpissime latens agnoscere,& ab illo cauere. Tales sæpe homines euadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sunt alij homines docti in theologia, & in illa satis instructi, qui optime intelligunt sacros doctores, quos legunt,& horum etiam est varia conditio. Sunt enim aliqui natura sua nouarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhæserunt persistere sciunt: sed omni vento mobiliores, modo hac, modo illac debili impulsu vertuntur. Nunc amant, & ad horam quæ prius amauerant,oderunt: viri quidem (vt dicitur) non multarum horarum:sed vix vnius horæ. De his idem prorsus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Quoniam isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hæresis,cum legunt libros hæreticorũ. Nam sicut is,qui se tam fragilem agnouit,vt

Psal.17

1.Reg.10

C

D

uit,vt

A uit, vt leuissima quaque occasione oblata, non possit seipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotiescunque alicui tali occasioni seipsum spontanee offert: ita simili ratione, qui se tam leuem, atque animo inconstantem expertus est, vt cuicunque, vel mediocri persuasioni facillime cedat, aut nouis quæcunque illa sint, semper delectetur, & illis applaudat oportet, vt mortaliter etiam peccet, si libros hæreticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit persuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquam legisset, non in tot, támque pestiferas hæreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aeneas Siluius lib. de Origine Bohemorum cap. xxxv. quòd erat nouarum rerum amator, atque ideo libros Ioannis Vuiclef tanquam rem nouam in Bohemiam delatam, legens facillime bibit incautus venenum omnium hæresum, quas Ioannes Vuiclef in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui legens libros eiusdem Ioannis Hus, omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursum alij viri docti scientes discernere inter bonum & malum, qui sunt constantes, & firmi B in fide: sed assiduis vrgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hæresum punctionibus non sine magno, & graui illorum mœrore stimulantur. Hi si aliqua iusta causa cogente, aut nimis vrgente libros hæreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognouerint, non est dicendum illos periculo hæresis se offerre, cum libros hæreticorum legunt: quia in Domino cõfidentes, & non de suis viribus præsumentes, vt occurrenti necessitati subueniant, id faciunt. Vt gratia exempli. Si quis vir doctus præsertim curam animarum tenens inter hæreticos, vel prope illos versaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorum legeret, vt eorum simulatas cautelas deprehenderet: eorum fallacibus argumentis responderet, & sic plebem sibi commissam ob omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur: non solum non peccabit: imo potius mereretur. Quia sic faciens non se offert periculo hæresis: sed necessitate vrgente diuinę se commendat misericordiæ, de qua cõfidit, quòd propter plebem sibi commissam, pro qua solum libros tales legit, nõ permittet

illum à libris hæreticorum decipi. Si vero nullo iusta causa vrgente:sed pro sola sua libidine libros hęreticorum legerit, non credo esse liberum à peccato mortali. Quia cum ipse sit aliàs plurimis infidelitatis tentationibus stimulatus, legens hæreticorum libros addet (vt dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atque vrgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, vt necessario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo huiusmodi homines admonet, sic inquiens: Qui stat, videat, ne cadat. Sunt denique alij viri docti abunde instructi in theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis aut debilissimis infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitione, posse citra omne peccatum libros hæreticorum legere. Etsi recta (vt decet) intentione id fecerint, vt puta: quia volunt illorum hæreses oppugnare, aut illorum fallacibus argumentis respondere, non solum non peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim facientes ponunt se pro muro domus Israël, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ suæ, quapropter iustum est, vt stipendium sui laboris à Deo, cui seruiunt, recipiant. Ideo concilium Carthaginense quartum concedit Episcopis, vt hæreticorum libros legere possint. Nam capi. xvj. suorum Decretorum præfatum concilium hæc ait: Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. Hęc ibi. Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros concessit, & merito: quia lectio librorum hæreticorum sæpe est necessaria, vt possint hæreticorum astutiæ agnosci, & ideo Episcopis conceditur: quia curã animarum illi habent, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide cõstantes. Nam ob similem causam beatus Thomas in Secunda Secundæ, q. x. art. ix. de communione cum Iudæis, & aliis infidelibus habenda loquens, hæc dicit. Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quod ex communione eorum cum infidelibus, conuersio infideliũ magis sperari possit, quàm fideliũ à fide auersio, non sunt prohibendi infidelibus excommunicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Iudæis, & maxime si necessitas vrgeat. Hęc ille. Si communicatio cum Iudęis licet his, qui firmi

1. Cor. 10

S. Tho.

A firmi ſunt fide,quando aliqua ex tali cõmunicatione ſperatur vtilitas:eadem etiam ratione licebit illis legere libros hæreticorũ quãdo neceſsitas vrget,& vtilitas,ſperatur prȩſertim ſi nulla adſit ſuperioris prohibitio,quȩ id facere vetet. Hȩc ſentẽtia etſi manifeſta ſit cuicunq;,vel mediocriter docto, ad illius tamen maiorẽ cõfirmationem exemplum quoddam grauiſsimum,dignum relatu hic inſerere decreui:quod narrat Euſebius Cæſarienſis. Is enim de Dionyſio Alexãdrino diſſerens,poſtquã miris laudibus illius doctrinam,ſanctitatem,& in tormentis pro Chriſto conſtantiam lib.vj.hiſtoriȩ eccleſiaſticæ ad cœlũ vſque extulerat,tãdem lib.vij.cap.v.& vj. hȩc,quȩ ſequuntur de illo Dionyſio Alexãdrino refert. Sed & in tertio libro de baptiſmate (inquit Euſebius)quem ſcribit ad Philemonẽ preſbyterũ vrbis Romæ,etiam hæc cõmemorat: Ego(inquit Dionyſius) & tractatus hȩreticorum lego,& traditiones eorum perſcrutor, etiam ſi videar ad horã verbis illorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipſum , quòd ex ipſorum verbis arguere eos poſſum. Denique cum aliquis ex fratribus, & compreſbyteris prohiberet me,ne hæretica lectione tanquã cœni alicuius fœtore pollueret,viſio mihi quædã à Deo oſtenditur,quæ me confirmaret,& ſermo ad me factus eſt,hȩc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunq; in manus tuas venerint:quia probare ſingula quæque , & diſcernere potes:quandoquidem ex initio hæc tibi cauſa fuit credendi. Amplexus ſum viſionem:quia & Apoſtolicæ ſententiæ concordabat,dicenti:Omnia probate,quæ bona ſunt tenete. Hæc Dionyſij Alexandrini verba citat Euſebius loco præfato. In quibus verbis admoneo lectorem , vt annotet cauſam,propter quam diuinum illud oraculum permiſit Dionyſio libros hæreticorum legere. Quia(inquit)probare ſingula quæque , & diſcernere potes. Ex quibus verbis apertiſsime conuincitur verum eſſe id,quod ſupra de idiotis,& ſciolis hominibus diximus, eos non poſſe abſq; peccato lectioni librorum hæreticorum inſiſtere:quia probare ſingula quȩque legerint & diſcernere non poſſunt. Si tamen fuerit ſemel data de hac re prohibitio,peccare cenſeo illum,qui hæreticorum libros legerit quãtumlibet doctus ille ſit,ſi abſque licentia id fecerit. Quiſquis igitur Lutheranæ hæreſis libros ſine licentia Sedis apoſtolicæ legerit,

Euſeb. Cæſa. Diony. Alexan.

B

1. Theſ. 5

peccabit mortaliter, eritq; eo ipso excommunicatus: quoniam in Bulla cœnæ Domini à Paulo III. emanata excommunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiusdem sectæ legerit sine licentia Sedis apostolicæ. Quæ tamen excommunicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint: quoniam hi soli in Bulla exprimuntur. C

De spiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ est priuatio sepulturæ. CAP. XVIII.

HActenus de corporalibus pœnis, quæ iura hæreticis decernunt, disputauimus, illásq; iuste, & merito decretas esse probauimus: superest, vt de spiritualibus pœnis differamus, & illas nihil minus, quàm corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide catholica sentiendo, & corpore, contra illam scribendo, aut prædicando, aut aliâs quomodolibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde iustum est vt corpore simul & anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc seculo puniri potest. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorum, est excommunicatio, per quam illi tanquam oues infectæ, ab ouili ecclesiæ abiguntur, ne reliquas cõuersatione sua inficiant oues, per quam etiam aliis catholicis interdicitur, habere cum illis conuersationem aliquam, ne forte cum illis conuersatæ inficiantur ab illis. Hæc pœna describitur in capi. Excommunicamus. primo, & secundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quicũq; hæreticus, eo ipso, quod hæreticus est etiam si nunquam fuerit de hæresi à iudice aliquo damnatus: siue sit relapsus, siue tunc prima vice sit hæreticus factus, dummodo suę hęresi assentiat, vt hęreticus id est, vt pertinax quamuis postea resipiscat. Si tamen aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiret, paratus suscipere, & tenere eam fidem, quam catholica tenet ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus: ita nec excomunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatæ non feriunt excommunicatio D

catio

A cationis ſententia omnes qui fuerint in aliquam hæreſim lapſi: ſed ſolos hæreticos. Quot etſi re ipſa ſit clariſsimum: tamen propter multos, qui trepidant timore vbi timor non eſt, non omittendum exiſtimaui. Neque omnes etiam hæretici ſententiæ excommunicationis ſubiacent: ſed ſoli illi, qui hæreſim, quam mente conceperunt, foris quomodolibet manifeſtant, vt ſi aliquis eſſet tunc pręſens, poſſet cognoſcere illum in talẽ hæreſim fuiſſe lapſum. Si quis (gratia exempli) apud ſemet ipſum aliquam pertractaret hæreſim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, verbis explicaret: ſicut facerere ſolent hi, qui populum publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (vt expeditiores poſtea ſint in pronunciatione) prius apud ſemet ipſos ſoli loquuntur, quæ publice coram populo poſtea dicturi ſunt: talis abſque vlla dubitatione cenſebitur excommunicatus. Quoniam hæreſis illius iam eſt ex natura ſua manifeſta, & iudicio hominum obiecta, quamuis ex defectu teſtiũ ſit per accidens occulta. Qui autẽ hęreſim mente concepit, & illam nunquam foris verbo, aut ſigno aliquo prodidit, talis non eſt excõmunicatus: imò nec vllum eccleſia poteſt excõmunicare. Quomodo

B do poteſt eccleſia excõmunicare illũ cuius peccatũ propter quod infligenda eſt excõmunicatio, agnoſcere non poteſt? Neceſſarium quippe eſt, vt qui alium iuſte punire debet, prius ſciat optime crimen, propter quod merito ſit puniendus. Qui quod nouit, loquitur (inquit Salomon) index iuſtitiæ eſt. At Papa nec tota eccleſia militans poteſt agnoſcere hæreſim in corde hæretici latẽtem, quia ſolus Deus eſt cordium ſcrutator. Deus enim (vt dicitur in lib. j. Regum) intuetur cor, homines autem vident, quæ foris patent. Eccleſia ergo, quæ nõ poteſt hęreſim in corde latentẽ agnoſcere, non poteſt etiã propter illã ſolam pœna excõmunicationis aliquẽ ferire. Et hãc ſententiã cõfirmat, quod dicitur in ca. cogitationis pœnã. de pœnitentia diſt. j. Cogitationis pœnã (inquit textus) nemo patiatur, & in ca. cogitatio. eadem diſtinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc eſt quod cõmunis Theologorum ſentẽtia dicit, eccleſiam non poſſe obligare ad actus interiores. Gloſſa tamẽ in clementina prima de hæreticis. §. Verum. docet oppoſitum, decepta ex quodam dicto illius Clementinę male ab ipſa Gloſ-

Pro. 12

1. Reg. 16

sa intellecto. Illa siquidem clementina ipso iure commu- C
nicat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint contra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, quod facere debuissent. Ex quo loco glossa illa deducit iam nullam esse causam dubitandi id, quod archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an videlicet hæreticus occultus sit ipso iure excommunicatus: quoniam ex textu istius Clementinæ (vt ait glossa) apertissime constat ecclesiam posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime conuincitur hæreticum quamlibet occultum esse ipso iure excommunicatum. Et vt suam corroboret sententiam multos hincinde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (vt ingenue loquar) nō bene illius Clementinæ literam intellexit, nec bene illius sensum considerauit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (vt diximus) ecclesia habet forensem iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excommunicat ibi Pontifex inquisitores, qui solū habent odium, aut amorem: quoniā propter solum odiū in corde latens non poterat aliquem excommunicare, etiā si odium esset ardentissi- D
mum: sed excommunicat ibi Pōtifex inquisitores, qui propter odiū, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rationem fecerint. Quibus verbis diligenter consideratis, constat apertissime, vbi nō puniri odium, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omissio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odiū, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedens. Prima illa duo sunt actus animæ inferiores: hoc autē est actus exterior. Prima illa ecclesia non punit, nec punire potest.
1. Cor. 4 Nam apostolus istorum iudicium prohibet, sic inquiens: Nolite ante tēpus iudicare quoadusq; veniat dominus, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem vltimū videlicet opus exterius ab odio, aut amore, ortum ecclesia iuste punire potest, etiam si ob defectum testium sit occultum: quoniam ex natura sua, mox vt ex latebris cordis prodierit, est manifestum, aut saltē manifestabile. Omnes igitur textus, quos glossa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullum n iure vnquam reperietur decretum, quod pœnā aliquam

deces

A decernat alicui propter solum actum animæ interiorem, vt puta odium, aut amorem. Ex ista pœna excommunicationis oritur alia, velut riuus ex fonte, priuatio videlicet ecclesiasticæ sepulturę. Nullus enim in excommunicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, vt constat ex Clementina j. de sepulturis. Sed ne quis forte parũ eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, vt speciale de hac re conderetur decretum, quod omnibus hæreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicunque. De hæreticis. lib. vj. Et merito quidem sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Non enim ob aliã causam corpora in locis sacris sepeliuntur (vt Augusti. ait) nisi, vt qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti Deum precentur. Et ob hanc causam (vt Augusti. in lib. de cura pro mortuis agẽda ait) sepulchra defunctorum dicuntur monumenta: quia monent viuorum mentes, vt defunctorum recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequens est, vt nec possit illis prodesse sepultura. Hanc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excommunicationis sententiam ipso iure

B hæreticis inflictam aliqui non infimæ sortis theologi tam iustam eam putant, vt nõ solum à iure humano: sed etiam à iure diuino illam hæreticis inflictam esse censeant. Nam Iodocus Clitoueus in assertione veritatum definitarum in concilio Senonensi hanc tenet sententiam. Iacobus Latomus in assertione determinationis datæ ab vniuersitate Louaniensi contra Lutherum, eidem sententiæ aperte subscribit. Ioannes Echius in Enchiridio locorum cõmunium contra Lutheranos, cap. de hæreticis comburendis, idem videtur sentire. Hi omnes tres illustres theologi concorditer sentiunt pœnam excõmunicationis esse ex diuino iure hæreticis inflictam: tantum abest, vt illam iniustã esse putent. Neq; absq; causa, & sine vlla ratione: sed multis sacræ scripturæ testimoniis moti id asserunt. Paulus siquidem ad Titum scribens ait: Hæreticũ hominẽ post vnã, & secundam correptionẽ deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Et beatus Ioã. in sua 2. Canonica epistola inquit: Si quis venit ad vos, & hãc doctrinam nõ affert, nolite recipere eum in domum *Titum 3* *2. Ioan.*

domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue: cõmu- C
nicat operibus eius malignis. Alij tamen theologi, & si fatentur iustã esse hanc excõmunicationis sententiã contra hæreticos à iure prolatã, negant tamen illã iuris diuini robur tenere: quoniam (vt aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliquid esse à Deo mandatum, sicut aliàs Paulus cum simile aliquid pertractat, dicere solet.
1. Cor. 7 Præcipio (inquit ille) nõ ego: sed dominus. Et iterum: Non dominus: sed ego præcipio. At Paulus non poterat (vt dicunt) sua ipsius authoritate talem excõmunicationis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsionem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere putabit per
2. The. 3 id, quod Paulus Thessalonicensibus scribens ait: Denunciamus autem vobis fratres (inquit Paulus) in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionẽ, quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdicit conuersationem cum illis, qui non ambulant secundum traditionem, quam ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo: sed nomine domini nostri Iesu Christi se id præcipere dicit. Quæ verba
Theop. declarans Theophilactus ait: Sæpe aliàs diximus denun- D
ciationem, austeram quandam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendam magis hanc faciens, inquit. Non enim nos id ipsum iniungimus, sed Christus ipse. Hic nanque profatur, quæ ipse ad vos loquor. Hæc Theophilactus. Quę istarum opinionum sit verior, ego nolo definire, cum satis pro præsenti disputatione mihi sit, quòd hi, qui negãt excommunicationis pœnam esse iure diuino inflictam, negare non poterunt esse iuri diuino admodum conforme, per-
Mat. 18 tinaces hæreticos excõmunicare. Nam illum, qui fratrum semel & iterum admonentem de peccato contemnit, & ecclesiam insuper non vult audire, Christus saluator noster præcepit habendum esse tãquam Ethnicum, & publicanũ. Quibus verbis concordi omnium catholicorum sentẽtia, Saluator noster prælatis ecclesiæ dedit potestatẽ excõmunicãdi illum, qui tertio admonitus negligit emẽdari. Idem enim est dicere, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ac si dixisset: nullam prorsus cum eo habeto cõmunionem. Sicut enim populo Israel fuit olim interdicta cum gentibus conuersatio: ita etiam nũc populo christiano interdicit Salua-

tor,

A tor, aut potestatem dedit prælatis interdicendi cõmunicationem cũ eo, qui ecclesiam audire contemnit, dicẽs: Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Nam beatus Chrysosto. hæc Matth. verba interpretans, ait: Vide qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, scilicet proiectione ab ecclesia. Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœlo. Hæc Chrysostomus. Vt autem sententiam prælati excommunicantis nullus contemnere auderet: sed firmam, & ratam esse omnes censerent, addidit: Amen dico vobis: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Quę verba declarans beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum ait: Quia dixerat, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio, si me despicis, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit apostolis, vt sciant, qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissime constat, quàm rata sit, & à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in illum, qui secundo admonitus, ecclesiam postea audire contemnit. Quis autem minus ecclesiam audit, quàm hæreticus, qui suam sententiam definitioni totius ecclesiæ præponit, & ab ea fide, quam scit totam ecclesiam tenere, proprio iudicio recedit? Nullus ergo iustius potest iuxta diuina decreta excõmunicari, quàm hæreticus, qui propriæ innitens prudentię ecclesiam docentem, atque admonentem audire contemnit. Et fortè hoc ipsum intellexerunt præfati illi tres doctissimi viri dicentes, excommunicationis pœnam iure diuino esse hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanũ, quod illam hæreticis inflixit. Rursum, iustum esse hanc hæreticorum excommunicationẽ, ostenditur per id, quod dominus Deus olim populo Israel præcipiens, vt deleret Iebusæũ, Chananæum, & reliquas quinq; generationes addidit: Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam

Chrysost.

Hierony.

B

Deute. 7

filiam ipsius sociabis filio tuo:quia seducet filium tuum,ne C
sequatur me:& vt magis seruiat diis alienis. Attende, obse
cro,causam, propter quam prohibuit cum gentibus illis
contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit) filiũ tuum,
ne sequatur me. Nónne simile periculum est in conuersa-
2.Tim.2 tione hæreticorũ,quorum sermo (iuxta Pauli sententiam)
vt cancer serpit? Propter eandem igitur causam iustum est,
vt sit omnibus Christianis interdicta hæreticorum conuer-
satio,ne fallaciis suis seducant corda eorum, cum quibus
2.Cor.6 conuersantur. Ideo Paulus ait: Quæ pars fideli cum infide-
li? Tam potens est hæc causa,vt propter illam solam cẽsue-
rit Paulus vxorem fidelem coniunctam viro infideli, qui
nõ permittit illã in fide sua manere: sed quotidie solicitat,
& vrget ad infidelitatem,posse à viro suo separari. Sic enim
1.Cor.7 ait Paulus: Quod si infidelis discedit,discedat: nõ est enim
seruituti subiectus frater,aut soror in huiusmodi. In pace
autem vocauit nos Deus. Quæ verba declarans Theophi
Theoph. lactus in cõmentariis super epistolas Pauli ita ait: Hoc est,
si vir infidelis vxori fideli iniungat,secum vt sentiat,& par-
ticeps suæ fiat infidelitatis, dirimat potius matrimonium
mulier,& à viro abscedat. Satius enim est connubiũ ipsum D
dissoluere,quàm pietatem,& Dei cultum amittere. Si tecũ
ille eo iurgatur,quòd suæ infidelitatis participare nil tole-
res,confestim secedito. Non enim es huiusmodi seruituti
subiecta,hoc est,nil cogeris virũ in rebus huiusmodi perpe
ti. Melius est enim secedere, quàm altercari. Neque enim
diuinæ illud est voluntatis,quippe qui nos in pace vocarit.
Itaque si litiget,& iurgiis vrgeat,præbuit ille diuortij cau
sam. Hactenus Theophil. Deinde id, quod Deus olim cum
leproso lege Mosayca fieri præcepit,manifestum est exem-
plar nobis propositum,vt illo bene inspecto discamus in-
de quid in lege Euangelica circa hæreticum fieri debeat.
1.Cor.10 Omnia enim (vt ait Paulus) in figura contingebant illis.
Inter multa alia, quæ in lege Mosayca circa leprosos ne-
cessario facienda præcipiebantur,hoc vnum erat,vt lepro-
Leu.13 sus extra castra eiiceretur. Omni tempore (inquit lex) quo
leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra.
Leprosus autem illic descriptus manifestam tenet hæreti-
Luc.17 corum figuram. Nam beatus Augustinus exponens Euan-
August. gelium illud de decem leprosis ait: Quærendum est igitur
quid

A quid ipsa lepra significet. Non enim sanati: sed mūdati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membrorum. Leprosi ergo non absurde intelligũtur, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permista in vna disputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, significant lepram, tanquam veris, falsisq; colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hæc Augustinus. Quibus verbis subscribit Beda super Lucam, & in homilia quadam super illud Euangelium, quod iuxta vsum Romanæ ecclesiæ legitur in missa Dominica xiij. post Pentecostem. Sunt adhuc multa alia in leproso consideranda, ex quibus apertius colligi potest illum veram hæretici figuram fuisse. Nam leprosus suo contactu alios inficiebat, & hæreticus sua conuersatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius veste contectum esse iubebatur. Et hæreticorum sermo, Paulo testante, velut cancer serpit, & ob *2. Tim. 2* hanc causam prædicatio est illi interdicta. Quoniam (vt *Prou. 26*
B ait Salomon) qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Cum ergo leprosus, ne sua conuersatione aliis nocere possit, extra castra, & omnium hominum conuersationẽ eiici, sit lege Mosayca præceptum, hoc exemplari, & sub huius figuræ velamine nobis ostẽsum est, iustum esse: imò necessarium, vt hæreticos excommunicetur, & sic extra ecclesiæ castra eiiciatur, ne catholicis cõmunicans eis sua cõmunicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quod hæretici semper sunt cõtentiosi, nec pacem, quam Deus viuẽs, & moriẽs tam obnixe nobis cõmendauit, vnquam amplecti volunt: sed nouorum dogmatum inuentores, aut fautores effecti, rixas & cõtentiones perquirunt, & iurgia, & dissidia intra ecclesiam suscitant. Ideo iustum, & necessariũ est hæreticos ab ecclesiæ cõmunione eiicere, vt vel sic pax reddatur ecclesiæ. Nam Salomon in prouerbiis ait: Eiice derisorẽ, & exibit cum eo iurgium. Quæ verba exponens Beda in commentariis super Prouerbia ait: Eiice hæreticum, quem corrigere non potes de ecclesia: & cum illi prædicandi libertatem abstuleris, catholicæ paci auxilium præstas. *Prou. 22* *Beda.*

Hæc

Hæc ille. Demum ſemper ab ipſis eccleſiæ primordiis veri catholici fugerunt cõſortia hæreticorum, & ab eorum conuerſatione procul receſſerunt, nec colloquium vllum: niſi forte cauſa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeo, vt domum, in qua hæreticus eſſet, intrare noluiſſent. In cuius rei certiſsimum, & irrefragabile teſtimonium, vnum ſolum exemplum afferam, quod refert beatus Irenæus. Is enim verus Chriſti martyr lib. iij. aduerſus hęreſes cap. iij. de Polycarpo Epiſcopo, & martyre Ioannis Apoſtoli diſcipulo loquens, hæc ait: Et ſunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipſo, quod Ioannes Apoſtolus diſcipulus Domini, apud Epheſum cum Balneas lauandi gratia fuiſſet ingreſſus, & vidiſſet ibi Cerinthum, exiluerit continuo, & diſceſſerit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipſæ corruant, in quibus Cerinthus lauatur veritatis inimicus. Idem etiam ipſe Polycarpus Marcioni aliquando cum occurriſſet, dicenti ſibi: Agnoſce nos. Reſpondit: Agnoſco primogenitum Sathanæ. Tanta tunc Apoſtoli, atque eorum diſcipuli in religione cautela vtebantur, vt ne verbi quidem communionem, cum aliquo eorum: qui à veritate deuiauerant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit. Hęreticum hominem poſt vnam correctionem deuita. Hæc Irenæus. Et eadem ferè verba citantur ſub nomine Bedæ, in cap. omnis. xxiiij. q. j. Cum igitur tam multis, vrgentiſsimíſque rationibus oſtenderimus iuſtam eſſe hæreticorum excommunicationẽ, opus eſt, vt quicunque ſe fidelem catholicum eſſe, & exiſtimari optat, vitet conſortia, & colloquia cuiuſcunque manifeſtè hæretici, ne contrarium faciens iuſtam aliis præbeat ſuſpicandi occaſionem, ſe etiam eodem crimine hæreſis eſſe infectum quo ille, cum quo conuerſatur.

Irenæus

Tim. 3

An hæreticus poſſit poſt mortem excommunicari. CAP. XIX.

HOminem mortuum non poſſe excommunicari, cuicunque theologo, vel mediocriter ſacram ſcripturam intelligenti eſt apertiſsimum, quoniam poteſtas iuriſdictionis, quæ ad excommunicandum aliquem eſt à Chriſto ſaluatore noſtro prælatis eccleſiæ conceſſa, ad ſolos viuos, & ſuper terrã exiſtentes conceſſa eſt, non autẽ mortuos, qui aut ſupra terrã, aut ſubtus terrã locati ſunt. Nã poteſtatem hanc

A hanc excommunicandi incorrigibilem, aut contumacem (vt proxime præcedenti cap. sacrorum doctorum testimonio docuimus) Christus saluator noster concessit per hæc verba, sic dicens: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa autem verba, vt ex ipsius Euangelij litera facillime constat, ad eos solos referuntur, qui semel, & iterum à fratre, & tertio à prælato correpti, emendari recusant tanquam cõtumaces, & rebelles. Ex quo Euangelij processu, theologi omnes concordi sententia colligũt, non pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sententiam excommunicationis: sed oportet esse annexam contumaciam, sine qua sententia excommunicationis ferri non posset. At mortuus cum non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab ecclesia nunquã post mortem poterit dici contumax, aut rebellis, quo fit, vt nec excõmunicari possit post mortem. Forte quis dicet mortuum non excommunicari propter contumaciam, quam post mortem habuerit: quia huiusmodi talis illi contingere non potest: sed propter contumaciam, quam habuit ante mortem, quæ quia ipso viuente non innotuit: sed post mortem, ideo mortuus excommunicatur. Sed hoc fieri non posse, verba, quæ Christus saluator noster statim post præcedentia, ad excommunicationis confirmationem dixit, apertissime conuincunt. Nam post illa verba, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, statim subdidit: Quodcũq; solueris super terram, erit solutum & in cœlo, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo. Per quæ verba (vt proxime præcedenti capitulo ex Hieronymi testimonio ostendimus) Saluator noster ipsam excommunicandi potestatem ecclesiæ concessam, amplius declarauit, & ratam, & firmam esse ostendit. Si quis tamen in hac re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimonium afferre. Ne tamen nimia prolixitate in re tam clara grauem Lectorem, solos duos alios probatissimos testes, omnique (vt dicitur) exceptione maiores proferam, qui per prefata Saluatoris nostri verba conuincere nituntur potestatem excommunicandi datam esse ecclesiæ. Primus est Vrbanus Papa & martyr in epistola de communi vita, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne ecclesiæ facultates caperentur in alios vsus conuertendæ, &

Matt. 18

B

cuicunque diripienti illas excommunicationẽ minatus est, C
ne talẽ excõmunicationẽ aliquis cõtemnere auderet, ipsam excõmunicãdi potestatem, per illa Saluatoris verba probat, quibus ait: Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatũ & in cœlo. Gelasius Papa in c. legatur. & in ca. Nec quisq;. per illa eadẽ verba probat potestatẽ excõmunicandi datam esse ecclesiæ. Illa autem Saluatoris nostri verba, de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, nõ autẽ de mortuis qui aut supra terrã, aut subtus terram sunt. Solos ergo viuos ecclesia ligare, aut soluere potest, non autẽ mortuos. Et hanc sententiã tuentur nõ solum theologi omnes: sed etiam iuris canonici periti. Aliqui tamen canonistę ab hac lege excipiunt hæreticũ hominem, qui licet defunctus huic seculo sit, propter criminis tamen grauitatẽ dicunt illũ posse etiam post mortem excõmunicari. Nam Glossator Decretalium in c. si quis Episcopus. de hæret. in verbo, post mortẽ, postquã ad suæ sententiæ confirmationẽ citauit c. sane. xxiiij. q. ij. deinde sibi ipsi obiicit, & respõdet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguũtur. xxiij. dist.. quorundã. xxiiij. q. ij. c j. & crimẽ cũ pœna sit extinctũ. C. si reus, vel accu. mor. fue. l. ij. Hoc tamẽ speciale est in crimine hæresis in criminis detestationem, vt post mortẽ possit accusari, & excõmunicari. Hæc glossator Decretaliũ. Abbas in expositione præfati c. si quis Episcopus. eidem subscribit sententiæ, dicens etiã hoc esse speciale heretico, vt post mortẽ possit excõmunicari. Sed re vera (vt ingenue loquar) misere errauit vterq;, quoniã nec Põtificũ in hac re potestatẽ intellexit, nec virtutẽ excõmunicationis considerauit, nec verba Gratiani, & quæ ille ex aliis authoribus ibidẽ citat, interius penetrauit. Post mortẽ quidẽ dãnari potest aliquis de hæresi, hoc est, dari sententia, per quã declaretur illũ fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc seculo decessisse: quia nulla pœnitentiæ signa ante mortem ostẽdit. Non tamen cũ damnatur hæreticus defunctus, tunc excommunicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excommunicatum, cum primo factus est hæreticus. Nam (vt pręcedenti c. diximus) hereticus etiã ante iudicis declarationẽ, est ipso iure excõmunicatus. Quoniã & si quis adeo occultus fuerit hæreticus, vt nũquã ad notitiã iudicis peruenerit, si tamẽ hæresim suã exterius vtcũq; prodiderit, & nõ in solo D
corde

A corde celauerit, nõ tamen propter hoc ab excõmunicatione liberabitur, cũ talis excõmunicatio nõ ab homine pendeat, vt vim suã habere possit: sed sit ab ipso iure inflicta. Qui ergo post mortẽ de hæresi dãnatur, non tunc excõmunicatur: sed declaratur fuisse ante mortẽ excõmunicatus, & in excõmunicatione defunctus, vt deinceps iã non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & omnes intelligant illum, qui pro hæretico damnatus est, non habere partem in orationibus, quas ecclesia facit pro defunctis. Neq; aliud dici posse, authoritate, & ratione vrgentissima id conuincere volo. Leo Papa in epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopũ, quæ est. lx. in ordine epistolarum suarum, sic ait: De communione priuatis, & ita defunctis horũ causa iudicio Dei referuanda est, in cuius manibus fuit, vt talium obitus non vsque ad cõmunionis remediũ differretur. Nos autem quibus viuentibus nõ cõmunicamus, mortuis cõmunicare nõ possumus. Hæc Leo Papa, & habentur in volum. Decret. xxiiij. q. ij. De communione. Ex quibus verbis constat Leonis Papę sententiam esse, neminẽ post mortem ab excõmunicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, vt *Leo Papa primus.*

B eodem modo nemo, qui sine excõmunicatione decessit, possit post mortẽ excõmunicari. Hæc autẽ collectio probatur esse bona testimonio Vrbani Papæ in epistola ad Guillimundum Episcopũ, qui ex illis beati Leonis verbis eandem format consequentiam, sic inquiens: Inter cæteros quippe nostræ fidei patres beatus Leo Papa doctor egregius. Quibus viuis (inquit) non cõmunicamus, nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quibus viuis (vt ex opposito loquamur) cõmunicamus, mortuis quoq; cõmunicare possumus. Hæc Vrbanus Papa, & habentur in cap. Sanè quod super. xxiiij. q. ij. Gelasius Papa in cap. legatur. eadẽ causa & quæstione, dicit apertissime nullum post mortem posse ab excõmunicatione in qua decessit, absolui, & in suæ sententiæ confirmationem adducit illa sæpe iam repetita verba, quæ Saluator noster dixit beato Petro. Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Quæ verba doctissime annotans Gelasius ait: Super terram (inquit) nam in ligatione defunctum, nunquam dixit esse absoluendum. Hæc Gelasius. Ex quibus verbis apertissime *Vrb. Pa.* *Matt. 16* *Gel. Pap.*

constat Gelasium Papam hac ratione moueri, vt dicat defunctum non posse ligari, aut absolui: quia videlicet non est super terram. Hæc autem ratio æque vrget circa hæreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: quoniam hæreticus defunctus non magis est super terram, quàm cæteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quæ circa alios mortuos, oportet, vt eadem lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excommunicationem alij defuncti iudicantur. Quoniam aut ratio illa à Gelasio data nõ bene de aliis defunctis probat, quod solui, aut ligari non possunt, aut etiam de hæretico sicut de aliis concludit. Præterea Salomon ait: si ceciderit lignũ ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dicitur (vt Hieronym. ibidem interpretatur) quando homo moritur. Sed in quocunque loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita post modum reperietur. Ex qua Salomonis sententia conuincitur, vt qui non est in morte excommunicatus, nec possit etiam post mortem excommunicari. Hanc nostram argumentationem confirmat id, quod Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquam. xxiiij. q. ij. vbi differens de mortuo an possit ab excommunicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterum de eo, qui in diuino iudicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus inuenit. Hæc Gelasius. Quæ verba cum illis, quæ ex Salomone citauimus, manifestissime consonant. Rursum eodem modo potest Papa aut quiuis alius Episcopus hæreticum defunctum excommunicare, sicut potest iniuste de hæresi damnatum absoluere, prout definitum est in actione prima quintæ synodi, quam Gratianus citat in cap. sane quod fertur. xxiiij. q. ij. At cum absoluit illum, qui iniuste de hæresi damnatus fuerat, non absoluit ab excommunicatione: quia constat nullam fuisse, neque in illam incidisse: sed solum declarat illum non fuisse excommunicatum: ergo cum post mortem damnat hæreticum, aut excommunicat, solum declarat illum fuisse hæreticum, & propter hæresim fuisse excommunicatum, ac proinde non esse pro illo deinceps orandum. Deinde quod dicunt hoc esse speciale hæreticis, vt propter criminis grauitatem possint post mortem excommunicari, ap

Eccl. 11 (margin note)

C … D (margin letters)

ri, apertiſsime oſtendit eos ignorare, ad quos ſe extendit poteſtas excommunicandi eccleſię conceſſa. Nam ſi hoc bene introſpexiſſent, nunquam hoc dixiſſent. Quis vnquam diceret prætorē alicuius ciuitatis poſſe punire maleficos in alia ciuitate commorantes, in qua nullam prorſus habet iuriſdictionem, etiam ſi illi grauiſsime peccarent? Aperta quidem eſt regula iuris in vj. quæ talem ſententiam, & punitionem damnat & irritat. Sententia (inquit regula) non à ſuo iudice lata, nulla eſt. Si tamen Rex propter criminis grauitatem, quod in alia committitur ciuitate, nouam quādam prætori alterius ciuitatis concederet poteſtatem, vt maleficos, ſceleratiſsimóſq; homines, quos in ciuitate ſuæ iuriſdictioni aliâs non ſubiecta, nouerit, punire poſsit, tunc noua illi conceſſa poteſtate poterit in illos ſententiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorſus efficere valebat. Poteſtas excommunicandi, quam ex Euangelio didicimus eccleſiæ datam eſſe ad ſolos viuos ſe extendit, vt clariſsime conſtat ex verbis Euangelij, & ex interpretationibus ſacrorum doctorum, quos ſupra citauimus. Si ergo aliquis Epiſcopus mortuum excommunicare tentauerit, in eum, qui ſibi ſubditus non eſt, ſententiam dicet, fiétq; neceſſario, vt ſententia illa: quia non à ſuo iudice lata, iuxta regulam iuris, ſit nulla cenſenda. Si Deus vltra illam generalem poteſtatem ſupra viuos datam, ſpecialem aliquam aliam conceſsit eccleſiæ poteſtatem, vt hereticos propter grauiſsimū hęreſis vitium, poſsit etiam poſt mortem excōmunicare, tunc cedam. Cum tamen nullam poſsint ſpecialem aliam, & latiorem poteſtatem oſtendere ſupra hæreticos fuiſſe à Deo conceſſam, neſcio qua fronte dicere audent, hoc eſſe ſpeciale in hæretico, vt propter criminis grauitatem poſsit poſt mortem excommunicari. Eſt enim ſpeciale aliquid in crimine illo, per quod reliqua vitia ſuperat in malitia: ſed nō eſt ſpeciale aliquid in poteſtate excōmunicādi à Chriſto eccleſiæ conceſſa, ita vt latiorē ſupra hæreticos, quā ſupra alios illi cōceſſerit poteſtatem. Hāc autem poteſtatem oportebat illos magis, quàm criminis grauitatē inſpicere, vt recte de hac quæſtione definire potuiſſent: qm̄ excōmunicatio ipſa, vt firma ſit, magis ex ptāte ſibi collata, quā ex criminis grauitate pēdet. His igitur vrgentiſsimis rōnibus motus, dico hæreticū hominē poſſe dānari poſt mortē, hoc eſt, per ſentētiā declara-

ri fuisse hæreticum, & in hæresi vsq; ad mortem perseuerasse,& per consequens fuisse in excommunicatione defunctum,nego tamen illum post mortem posse tunc primo excommunicari, cum per mortem sit iam extra hominum iudicium constitutus. Neq; aliud dicit Gratianus in xxiiij. quæst.ij.parte ij.quoniam illic dicit hominem posse de crimine hæreseos accusari, & damnari post mortem,quod & nos fatemur,nunquam autẽ dicit illum,aut aliquem alium post mortem posse excommunicari, si quæras cur posśit quis post mortem de hæresi damnari, non autẽ excommunicari,respondeo hanc esse causam, quòd sentẽtia damnans hæreticum mortuum, est velut declaratoria operum præteritorum,declarãs illum hanc aut illam hęresim pertinaci animo fuisse amplexatum, & per consequens fuisse eo ipso excommunicatum: quod (vt clarisśima constat)etiam post mortem fieri potest. Excõmunicatio vero non tam est sententia,quàm sententiæ executio.Sicut enim aliud est furem suspendio dignum censere,& aliud furem suspendere, ita etiam aliud est decernere aliquem esse excommunicatione dignum,aut illum iam fuisse excommunicatum, & longe aliud est illum actu excõmunicare. Primus quidem dicitur sententia:secundus vero non est sentẽtia: sed executio sententiæ iampridem latæ. Esto, excõmunicatio sententia dicenda sit: non tamen solũ illa erit pręteriti operis declaratoria,sed pręsentis pœnę inflictiua.Per excõmunicationem si quidem non solũ declaratur illum cui infertur excommunicatio, aliquod lethale crimẽ cõmisisse,propter quod solũ inferenda est excõmunicatio:sed vltra hoc infligitur pœna, qua excluditur excõmunicatus à participatione,& excõmunicatione fideliũ. Hæc autẽ pœna non potest infligi defunctis,cum sint iam extra humanum iudiciũ constituti. Cum autem quis de hæresi damnatur,& hęreticus iudicatur,nulla illi spiritualis infligitur pœna: sed solum de opere iam olim dum viueret,facto,declaratoria quędam profertur sententia,quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum.Quæ sententia nõ parui est momenti,nec frustra & inutiliter datur:sed ad multa,quę inde iure facienda occurrunt,valde conducit: ad omnes,scilicet pœnas corporales,quæ corpus hæretici contingere possunt: quoniam hoc,& quę illud contingunt,in terra sunt,& hominum potestati

A testati subiecta. Primo quidem valet ad confiscationem bonorum ipsius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui viuens in hæresi latuit, si post mortem constat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt confiscata, vt decernitur in capit. Accusatus. §. in eo. De hæreticis. libro vj. Valet etiam talis sententia, ad filiorum infamiã aliis innotescendam. Erant quidem filij parentis hæretici (vt supra docuimus) ipso iure infames: sed quia paternum crimen vnde ad filios infamia deriuatur, latebat: ideo aliis erat ignota filiorum infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem sciẽtibus filiorum infamia innotescit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifestare videlicet aliis corpus illius indignum esse ecclesiastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (vt præcedenti cap. ostendimus) hæreticus à iure priuatur ecclesiastica sepultura. Quo fit, vt postquam de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab aliis fidelium corporibus possit discerni, sit ab ipsa sepultura tanquam à re iniuste possessa separandum, & extra ecclesiam eiiciendum. Sic enim concilium Constantiense de corpore Ioannis B Vuiclef hæretici iam tunc defuncti, censuit esse faciendum. Nam sess. viij. postquam idem concilium declarauit illum fuisse hæreticum, nec vnquam de illius pœnitentia constitisse, hæc addit verba: Decernitque, & ordinat hæc sancta synodus, corpus eius, & ossa (si ab aliis fidelium corporibus discerni possunt) exhumari, & procul ab ecclesię sepultura iactari, secundum canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum valet hæc sententia, qua aliquis post mortem de hæresi damnatur, vt omnes, vel ex eo intelligant nefas esse, & impium pro illo, tanquam pro homine excommunicato, & in excommunicatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia valet sententia, qua aliquis post mortem damnatur de hæresi: non tamen valet ad excommunicationem illi inferendam.

Cõcilium Constant.

Respondetur obiectionibus, quæ pro Abbatis, & Glossæ opinione afferri possunt.

CAP. XX.

HIc tamen fortasse aliquis Abbatis, aut Glossæ in hac parte patronus mihi obiiciet, hæreticos multos post

mortem fuisse ab ecclesia anathematizatos. Nam cõcilium C
Constantiense sess. viij. anathematizauit Ioannem Vuiclef iam tunc defunctum. Et in quinta synodo actione prima, anathematizati sunt Dioscorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iamdiu ante annos multos fuerant mortui. In sexta synodo actione vltima, anathematizati sunt Theodorus Faranita, Sergius, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui. Et in cap. si quis Episcopus, extra de hæreticis, præcipitur, vt anathema dicatur post mortem Episcopo, qui hæredes instituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem post mortem posse aliquem anathematizari, non tamẽ excommunicari. Non sunt enim idem prorsus anathematizare, & excõmunicare, aut anathema, & excommunicatio. Hoc autem ita esse, vel ex eo constare potest quòd multi sunt, qui hæreses & hæreticos anathematizant, qui nullam prorsus habent excõmunicandi potestatẽ. Nam omnis, qui hæresim, quam prius tenebat, deserit, cum ad ecclesiæ communionem recipitur (vt supra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hæresim, qua maculatus fuerat: sicut patet in cap. Ego Berengarius, quod habetur, de consecr. dist. ij. Non ta- D
men omnis talis hęreticus resipiscens, potestatem excõmunicandi habet. Præterea sæpe ecclesia in suis sententiis, post verbum excommunicationis addit verbũ anathematis, dicens: Excõmunicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excõmunicamus. primo, & secundo, extra de hæreticis. Et in cap. cum non ab homine. extra de Iudiciis. Primo pręcipi, vt clericus incorrigibilis excõmunicetur, ac deinde, vt anathematis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime constat non esse idem prorsus excommunicatio, & anathema: sed aliquid addere anathema supra excõmunicationem, præsertim quòd perpetuo, vbi ista duo coniunguntur, verbũ anathematis semper ponitur post verbũ excommunicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rursum
Mat. 14 cum Petrus in atrio Principis sacerdotum se calefaceret, & tertio negaret se Christi discipulũ esse, dicit Marcus Euangelista de illo, quòd cœpit anathematizare, & iurare: quia nescio hominem istum. Certum autẽ est, Petrum tunc nullum excommunicasse, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius constat, aliquod esse discrimen inter has

C A has duas voces, anathematizare, & excommunicare. Oportet igitur harum vocum significationes explicare: quoniam inde tota huius quæstionis summa pendet, & ex illarum ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandem prorsus vtriusq; vocis significationem, cum tamen sit valde diuersa. Anathema Græca vox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam vocis significationem, sæpissime in sacris literis præsertim in veteri testamento reperitur. Nam (vt alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, vbi hæc habentur: Cúmq; septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israël. Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: sitque ciuitas hæc anathema: & omnia, quæ in ea sunt Domino. Ciuitatem, & omnia quæ in illa erant, præcepit esse anathema Domino: quia omnia, quæ in illa erant, volebat Domino seruari, & illi in sacrificium offerri: ita vt ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum autem de spoliis ciuitatis tulisset ac sibi seruasset *Iosue. 6*

D B Acham filius Charmi, iratus est Dominus, & dixit filiis Israël: Anathema in medio tui Israël: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere. Anathema vocauit hoc loco spolia, quæ sibi seruauerat Acham filius Charmi: quoniam illa ad hoc destinata erant, vt Deo dicarentur. Sicut autem nefas est contingere ea, quę Deo sunt oblata, ita etiam nefas est conuersari cum his, qui ab ecclesia per excommunicationem sunt præcisi. Et ob hanc causam similitudine per contrarium ducta is, qui excommunicatus est, vocatur anathema. Sic accepit Paulus, cùm in epistola ad Galatas ait: Si quis vobis Euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit, hoc est, excommunicatus, & à Deo separatus. Hæc omnia testimonio beati Chrysostomi comprobantur, qui homilia sextadecima super epistolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodum anathema, donúmq; id quod Deo oblatum dedicatur, nemo est, qui temere manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: sic & eum, qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tanquam longissime abducens, hoc nomine à contrario, scilicet ap- *Gal. 1* *Chrysost.*

E 5

pellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo, vt separentur, ac pedem referant. Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab ecclesia abscissus erat, ex opposito omnes sententia separabantur. Quapropter separatio quidem tum hæc, tum illa: ex æquo à vulgo alienatio erat. Separationis vero modus non vnus: sed illi contrarius. Ab illo enim abstinebant, tanquam Deo dicato: ab hoc autem decedebant, tanquam à Deo alienato, & ab ecclesia absciſſo. Hactenus Chrysostomus. Et eadem post illum dicit Theophilactus
Rom.9 interpretans illud Pauli ex epistola ad Romanos. Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et hoc idem asserit quinta synodus, cuius testimonium citatur à Gratiano in cap. Certum.xxiiij, quæstione iij. in quo hæc habentur verba. Nihil enim aliud significat anathema, nisi à Deo separationem. Quod intelligendum est, secundum illam significationem, secundum quam anathema applicatur excommunicationi, & de illa sola loquebatur quinta synodus, vt patet ex literæ circunstantiis, quæ semper solent verum, & germanum literæ sensum aperire. Alias quidem, iuxta plenariam illius vocis significationem, multo plura significat quàm separationem à Deo, prout aperte constat ex testimoniis sacræ scripturæ & sanctorum virorum, quæ supra citauimus. Iuxta hunc modum accipitur anathema, quoties in conciliorum definitionibus aut Pontificum decretis dicitur. Si quis hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema sit: hoc est maledictus, & ab ecclesiæ consortio alienus. Nam anathematis vox, vt per similitudinem ad excommunicationem applicatur, non solam minorem excommunicationem exprimit, sed etiam maiorem, per quã excommunicatus ab ecclesia abscinditur atq; separatur. Sic enim docetur expresse in capite, Engertudã, iij.q.iiij. Ab hoc nomine anathema, deriuatur verbum anathematizo, quod significat maledicere, detestari, deuouere. In cuius rei testimoniũ (vt prophanos omittam authores)
Augusti. solum beatum August. profero, qui in quæstionibus super librum Numerorum quæstio.xliij. hæc ait: Hinc dictum est anathema, quod detestabile aliquid, & abominabile videatur. Vt enim nihil inde victor in vsus suos auferret, sed totum in pœnam luendam voueret, hoc erat anathemare,

A mare, quod vulgo dicitur deuotare. Origo autē huius verbi est in Græca lingua, ab his rebus, quæ votæ & persolutæ, hoc est, promissæ & redditæ, sursum ponebantur in templis: à vocibus Græcis, ἀνατίθεσθαι: hoc est, sursum ponere, vel fingendo vel suspendendo. Hæc Augustin. Anathema ergo iuxta Augustinum, est idem quod abominabile & detestabile. Anathematizare autem, vel (vt ille ait) anathemare, est abominari, maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem capitur hæc vox, anathema, apud Marcū euangelistam loco superius citato, cum dixit, quòd Petrus cœpit anathematizare & iurare: quia non noui hominem istum. Iurauit enim tunc Petrus iuramento per execrationē, quod (vt August. super Psal. vij. docet) est omnium grauissimum iuramentum. Iurans Petrus maledicebat sibi ipsi, & maledictiones imprecabatur, vt maior suo iuramento adhiberetur fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim à Deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me veniat, si noui hominem istum. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendū est Petrum negantem dixisse, propter quod dictus est anathematizare Mar. 14
B & iurare. Nam iurans non alium, sed se ipsum anathematizauit. Ex quibus omnibus iam apertissime constat, aliquam esse differentiā inter anathematizare, & excommunicare, eam scilicet quæ est inter maledicere aut detestari, & excommunicare. Habent enim illa duo talem ordinē inter se ipsa, quòd nec semper ab inuicem separātur, nec semper se necessario consequuntur, vt eidē semper conueniant. Nam quāuis idem posit excōmunicari & anathematizari, non tamen consequens est, vt omnis quem anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excōmunicatus: neq; econtrario consequens est, vt omnis excōmunicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et propter hanc causam ecclesia postquam aliquem publice & nominatim excommunicauit, anathematizare cōsueuit. Tunc anathematizat, quando maledictionis verba & imprecationes quasdā contra excommunicatum profert, vt puta dicendo Psalmum cviij. maledictionibus plenum, qui in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliis ecclesiis quædam ceremoniæ horroris plenæ, post datam excommunicationem, fieri solent. Candelæ accensæ, aqua desuper infusa, coram populo à

sacerdote extinguuntur, qui tunc hæc dicit verba. Sicut hæc C candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excõmunicati pereat in inferno. Deinde in signum tristitię pro anima sic pereunte, signum crucis eleuatũ velamine nigro tegitur. Cum hęc aut alia similia ecclesia contra excõmunicatum facit, tunc illum anathematizat. Et hoc aut aliud simile quidquam fieri præcipit Pontifex cum clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudiciis, supra citato postquam excõmunicatus fuerit, præcipit si emendari noluerit anathematis mucrone feriri. Ex quibus omnibus apertissime constat, in conciliorum aut Pontificum decretis non frustra & sine causa post verbum excommunicationis, additum esse verbum anathematis. Nam post excommunicationem ad maiorem horrorem & metum aliis incutiendum, placuit superaddere maledictionẽ, quæ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Syluestrum de Prierio, qui in sua summa, titulo excommunicatio, primo, quæstione vltima, dicit idẽ prorsus esse anathema, & maiorem excommunicationem, & diem anathematizare & excõmunicare maiori excommunicatione. Ad cuius sententiæ persuasionem profert illud capit. Engeltrudam. iij. quæst. iiij. Sed re vera (vt ingenue loquar) ille non intellexit textũ: quoniã si bene intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sentẽtiæ. Nam textus ille dicit quòd anathema maiorem explicat excõmunicationem: D quod intelligendum est, quando iuxta illã significationem capitur, iuxta quam applicatur excõmunicationi. Nũquam tamen textus ille dicit quòd anathema non significet aliud quàm excõmunicationem, aut quod anathematizare non significet aliud, quàm excommunicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excommunicationem maiorem, sic intelligendum est, quòd maledictio quæ anathematis voce significatur, non datur nisi maiore excõmunicatione pręcedente. Itaq; anathema maiorẽ significat excommunicationem, quia cũ anathema dicitur, datur intelligi maiorẽ iam præcessisse excõmunicationem, postquam solam dici solet anathema, id est, maledictio. Omitto quàm bellam illius vocis anathema, Syluester reddat etymologiam. Non quidem miror quòd hæc ille ignorauerit, sed miror valde quòd tanta cum authoritate docere non sit veritus

A ritus quæ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illũ non dixissem, si ille cum aliis fuisset vel parum modestus. Nam Angelum de Clauasio authorem summæ angelicæ, virum quidem, præter doctrinã quam habuit non modicam, multis miraculis clarissimum, sæpe iniuriose tractat: cum tamen multa frequenter nec vno mutato verbo, ab illo furatus sit: prout facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quisquis illius summã cum angelica summa conferre voluerit, quamuis ille ad hoc laborasse videtur, vt furta occultaret, quia quæ Angelus sub vna dictione posuerat, ille in aliam dictionem transferre curauit, ne forte qui vtranq; summam in eadem materia legeret, furtum deprehendere posset. Fieri igitur oportuit cum Syluestro, vt cum ille toties male locutus fuerit, male etiam aliquando audiret. Fatemur itaque defunctos non solum hæreticos sed etiam catholicos posse à viuentibus anathematizari, non tamen excommunicari. Nam sæpenumero videmus, vt filij viuentes parentibus suis defunctis maledicant, & illos detestentur, & abominentur, male illis imprecantes, quia forte parentes dum viuerent, fuerunt suarum rerum prodigi, aut

B quia male cum illis hæreditatem diuiserunt, aut propter aliam similem causam. Quo sic eueniente, filij parentes suos defunctos anathematizant, non tamen perinde eos excommunicant, quia non omnes id facere possunt, cum excommunicare sit actus potestatis & iurisdictionis, quam non omnes habere, apertissime constat. Ecclesia tamẽ non consueuit anathematizare, hoc est, maledicere, nisi illum qui prius excommunicatus fuisset. Quamuis igitur anathematis voce (vt diximus) ecclesia aliquando vtatur pro excommunicatione, non tamen hoc semper facit. Concilium ergo Constantiense anathematizauit Ioannem Vuiclef defunctum: quinta synodus plurimos hæresiarchas iam mortuos anathematizauit: sexta synodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc est, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tamen illos excommunicauit. Neq; vnquam Concilium in suis definitionibus, aut Pontifex in suis decretis, vsus est verbo excommunicationis contra illos hæreticos, sed solo verbo anathematis. Intelligebant siquidem optime tam concilia quàm Summi Pontifices, se iam super illos potestatẽ aut iurisdictionẽ non habere: & sciebant

sciebant non paruum esse discrimen inter anathema & excommunicationem. Illud etiam quod ex concilio Africano citatur in cap. Si quis Episcopus, extra de hæreticis, ad eundem modum est interpretandum, ita vt ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excommunicatione. Nam si pro excommunicatione poneretur, dixisset, sit anathema hoc est sit excommunicatus, & non dixisset, dicatur illi anathema: Quoniam tale genus locutionis inusitatum est in ecclesia, vt pro eo quod est excommunicare, ponatur dicere alicui excõmunicationem. Iubet igitur conciliũ, vt Episcopo qui hæredes instituerit hæreticos aut paganos, dicatur anathema, hoc est, maledicatur ab omnibus, omnes illi imprecentur, omnésque illum maledictum appellent. Esto etiam, illic anathema pro excõmunicatione ponatur, nihil tamen nostræ obuiabit sententiæ: quoniam (vt ex ipso verborum contextu conuincitur) sententia illa quæ illic cõtra talem Episcopum profertur, est solum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & nõ executio nouæ excommunicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, videretur sensisse tunc primum post mortem, excommunicationem esse inferendam, quia præcipiens esse anathema aperte innuere videretur, ante non fuisse anathema. Cum vero concilium præcipiat vt dicatur anathema, satis clare ostenditur sententiam esse declaratoriã. Quia quod ait, dicatur anathema, tantum valet, ac si dixisset, appelletur excõmunicatus, vocetur maledictus. Et hunc esse verum literæ sensum, verba quæ sequuntur apertissime declarãt. Nam postquam dixerat concilium, dicatur ei anathema, statim subdidit: atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim consuetudo vt catalogus haberetur in ecclesia omnium Episcoporum defunctorum, qui illius fuerãt pastores, & talis catalogus publice ante altare legebatur coram populo, vt populus illos domino cõmendaret. Præcipit igitur concilium Africanum vt Episcopus qui hæredes instituit hæreticos aut paganos, non scribatur in catalogo Episcoporum, nec nomen illius recitetur inter nomina aliorum Episcoporum. Hanc fuisse olim ecclesiæ consuetudinem, & hanc esse concilij Africani sententiam apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epistola ad Anatholium Constantinopolitanum Episcopum,

A pum, quæ est xxxviij. in ordine epistolarum suarum. In illa enim epistola idem beatus Papa respondet ad quasdam quæstiones à præfato Anatholio propositas, & ad tertiam quæstionem respondens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis & Eustachij, ad sacrum altare non recitandis, dilectionem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti, faciendum esse dixerint: quódque honorandæ sancti Flauiani memoriæ non repugnet, & à gratia tua christianæ plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum, eos qui innocentes & catholicos sua persecutione vexarunt, sanctorum nominibus sine discretione misceri. Hæc Leo Papa huius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius huius nominis Papa, in epistola pro confirmatione sextæ synodi generalis ad Constantinum Imperatorem missa, quæ habetur in vltima actione eiusdem synodi, eandem ostendit consuetudinem, & textum illius capituli, si quis Episcopus, aperte declarat, cum ait. Anathematizamus præterea (inquit Leo tertius) proinde atque execramur omnes hæreses, omnésque earum authores, atque fautores, qui

Leo papa primus.

Leo papa tertius.

B aduersus apostolicam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallaciis falsitatis errores in ecclesiam conati sunt introducere, id est Arrium, Sabellium, Macedonium. Et multis hæreticorũ nominibus recensitis, tandem subdit. Quos sancta catholica atque Apostolica ecclesia de catalogo fidelium patrum, vtpote zizania de area Dominicæ ecclesiæ gehennæ supplicio abdicanda per ventilabrum diuinæ discretionis abiecit. Hæc Leo tertius. Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte constat verus atque germanus sensus illius capituli, si quis Episcopus, præcipit nanque concilium, vt ille talis Episcopus qui hæreticos aut paganos hæredes instituit, post mortem non appelletur Episcopus aut Dei sacerdos, sed dicatur anathema, hoc est, maledictus, detestabilis, abominabilis, & nomen eius in catalogo Episcoporum defunctorum non recitetur. Secundo potest mihi aliquis obiicere, illud secundum capitul, quod incipit, à nobis, extra de sententia excommunicationis, vbi Papa Innocentius definit, post mortẽ posse dari absolutionẽ defuncto in excommunicatione decedenti, & deinde dicit ecclesiam in certis casibus

casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus in superficie sola inspectus, nostram videtur prorsus destruere sententiã, sed bene consideratus & acutius examinatus pro nobis sententiã dicet, tantum abest vt vel ex longinquo nos oppugnare velit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectorem, vt consideret, quòd excõmunicatio quæ in vnam aliquam personam fertur ad plures personas suos extendit effectus. Nam excommunicatio nõ solum pertingit ad excommunicatum, sed etiam ad alios: quoniam cum ecclesia aliquem excõmunicat, eo ipso alios obligat, ne pro illo publicas & solẽnes apud Deum effundere preces, aut eleemosynas publicas dare, aut sacrificia offerre, aut denique comercium vllum cũ illis habere audeant. Ipsummet excommunicatum non vno tantum verbere percutit, sed multis: quorum aliqua ad corpus, aliqua ad animam pertinẽt. Excommunicatus siquidem tanquam membrũ putridum est, à corpore ecclesiæ abscissus & procul separatus: ob quã causam communes Ecclesiæ orationes, & alia illius bona opera, quæ sibi inuicem communicant reliqua membra viua & capiti coniuncta, nullo modo prosunt excommunicato. Et hoc est vulnus aut flagellum quod animæ per excommunicationem infligitur. Et circa hoc nihil prorsus potest ecclesia circa defunctum efficere, quoniam anima quæ hoc flagello percuti debet, iam post separationem à corpore, est omnino à iudicio ecclesiæ separata. Præter hoc animæ flagellum, sunt alia quæ ad corpus pertinent, videlicet priuatio ecclesiasticæ sepulturæ: non posse legitimam & validam in iudicio sententiam dicere, & alia multa à iure contra excõmunicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin ecclesia illas posśit inferre defuncto, quoniam corpus defuncti, & quæ illud contingere possunt, adhuc sunt ecclesiæ potestati subiecta. Potest igitur ecclesia propter aliquam iustam causam, nõ solum hæreticũ, sed etiam quemlibet alium sceleratum hominem defunctum, ad hũc finem excõmunicare, vt corpus illius extra ecclesiam iactetur tanquam ecclesiastica sepultura indignum. Potest etiam iusta causa vrgẽte, aliũ in excõmunicatione defunctũ ad hũc finẽ absoluere, vt ecclesiastica illi concedatur sepultura, qua ob excommunicationem priuatus fuerant. Deindè, quia ecclesia (vt diximus) cum aliquem excõmunicat, alios ligat, ne

pro

A pro illo Deum publice orare valeant,aut alia quæ diximus pietatis opera pro illo facere. Quo facto quasi indirecte etiam illum lædit,dum illum priuat suffragiis tam corporis quàm animæ quæ illi ab aliis prouenire possint. Et hoc etiam facere posse circa defunctum ego non dubito, quia licet defunctus ille sit extra ecclesiæ iudicium constitutus,tamẽ alij viuentes, ad quos tale dirigitur ecclesiæ mandatum, ecclesiæ potestati subduntur. Sed quia ex tali mandato nocumentum quoddam infertur defuncto , ideo tunc ecclesia defunctum excommunicare dicitur:cum tamen re vera non defunctus sed viuentes tali excommunicatione ligentur. Et isto modo etiam fatendum est ecclesiam posse absoluere ab excommunicatione defunctũ , qui in illa decesserat. Qua absolutione si res bene aduertatur, non tam defunctus,quàm alij viuentes absoluuntur. Viuentes siquidem ligati erant,ne pro illo,qui fuerat in excommunicatione defunctus,possent orare. At cõcesso post modum absolutionis beneficio, absoluũtur viuentes, vt libere possint orare pro defuncto,& alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tamẽ talis libertas viuentibus concessa,in vtilitatem

B cedit defuncti,ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum censeo secundum c.quod incipit,à nobis.extra de sententia excommunicationis. vbi Papa decernit ecclesiam posse soluere & ligare defunctos. Nam (vt ex ipsius literæ contextu apertissime cõstat) Papa ibidem de solo illo absolutionis beneficio loquitur , quod dat viuentibus libertatem vt possint impune pro defuncto Deum orare,& alia pietatis opera pro illo exercere. Et hoc ipsum apertius declarauit , cum dixit , aliquem esse apud Deum qui non fallitur absolutum , qui tamen apud ecclesiam est excommunicatus. Quomodo posset esse apud ecclesiam ligatus,qui apud Deum est absolutus, nisi quia ille ob hoc solũ ligatus dicitur, quia alij ab ecclesia ligati sunt ne pro illo orare possint,& ob hoc dicitur ille ligatus,quia in illius vertitur damnũ talis aliorum ligatio. Nam aliàs illum defunctum qui apud Deum absolutus est,& per consequens illi coniunctus,nõ potest ecclesia illum excommunicare,vt à Deo separet & abscindat. Tam longam traxi de hac re disputationem,quia noui optime esse summe necessaria ea omnia quæ dixi, vt hunc errorem radicitus euelle-

re possem, & loco illius firmam plantare veritatem. C

An episcopus aut quiuis alius sacerdos factus haereticus amittat illam ecclesiasticam potestatem quae à Theologis dicitur potestas ordinis. CA. XXI.

DVas esse ecclesiasticas potestates, vnam quae dicitur potestas ordinis siue sacramentalis, alteram quae dicitur potestas iurisdictionis, vniuersa Theologorū schola docet, & multa sanctorum patrū testimonia confirmant. Potestatem ordinis, siue potestatē sacramentalem, quod idem est, diffinit Sanctus Thomas secunda secundae.q.xxxix. art.iij. sic inquiens: Sacramentalis potestas est quae per aliquā consecrationem confertur. Dicitur autē sacramentalis à fine ad quē ordinatur: quia omnis talis potestas ordinatur ad concessionem & ordinationē sacramentorum. Posset etiam dici sacramentalis talis potestas, quia semper donatur alicui per collationem alicuius sacramenti, praesertim iuxta illorum opinionem, qui putant Episcopatū esse alium ordinē à sacerdotio distinctū. Nam qui contrariam tuentur sententiam, dicent Episcopū multas habere sacramentales potestates post consecrationem suam, quae tamen non sunt illi per collationem alicuius sacramenti collatae. Haec potestas dicitur etiam potestas ordinis, quia nemo potest illam habere, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Potestatem iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illā quae ex simplici iniunctione aut cōmissione hominis confertur, vt est potestas excōmunicandi aut absoluendi ab excōmunicatione, potestas definiendi in causis forensibus. Ioannes de Turrecremata lib.j. de summa ecclesiae.c.xcvj. dicit hāc iurisdictionis potestatē esse duplicem iuxta duplex forum, videlicet conscientiae & causarū. Potestas in foro conscientiae est illa quam habet omnis pastor animarum, per quam potest absoluere subditos à peccatis. Potestas in foro exteriori est potestas per quam aliquis in negotiis & causis quę versantur inter homines habet ius definiendi, & sentētiam etiam contra inuitū dicendi. Potestates ordinis variae sunt, sicut etiam varij sunt ordines quibus competunt. Quędam enim potestates ordinis siue sacramentales solis Episcopis conueniunt, vt sunt: posse ordines conferre, cōfirmare, con-

S. Tho.

D

secrare

A ſecrare eccleſias, aut altaria, aut calices, benedicere ſacramentalia reliqua, vt ſunt veſtes ſacerdotales, quæ omnia ſolus Epiſcopus poteſt facere. Aliæ ſunt poteſtates ordinis, quæ omnibus ſacerdotibus conueniunt. Poteſtas ſiquidem conſecrandi Corpus Chriſti, & poteſtas abſoluendi à peccatis, ſunt poteſtates ordinis, quarũ quælibet traditur ſacerdoti, in conſecratione illius, quando illum ordinat epiſcopus. Poteſtatem cõſecrandi confert epiſcopus quãdo tradito calice dicit. Accipe poteſtatẽ offerendi ſacrificium Deo, miſſáſq; celebrandi tam pro viuis quàm pro defunctis in nomine domini. Poteſtatem abſoluendi tradit epiſcopus his verbis. Accipe ſpiritum ſanctũ, quorum remiſeris peccata remittuntur eis: quorũ retinueris retenta ſunt. Sed quia per hanc poteſtatẽ abſoluendi, ſacerdos non poteſt operari, niſi aliquam habeat iuriſdictionẽ, ideo iuxta beati Thomæ ſententiam neceſſario conſequens eſt, vt duæ ſimul poteſtates ordinis & iuriſdictionis in peccatoris abſolutione concurrant, quarũ ſi aliqua deſit, nihil prorſus effici valet. Alij tamen has duas eccleſiaſticas poteſtates aliter diuidunt, alitérq; diffiniunt. Nam Alfonſus Abulenſis in illo lib. quem
B appellauit defenſorium, parte ij. c. lxij. diſtinguit has duas poteſtates, non per hoc, quòd vna conferatur per conſecrationem, & alia ſine conſecratione: neque per hoc, quòd vna donetur à Deo immediate, alia ab homine: ſed per diuerſitatem rerum, circa quas exercentur, quæ ſunt duę, videlicet corpus Chriſti verum, & corpus Chriſti myſticũ. Poteſtatẽ ordinis dicit eſſe illam, quæ eſt ſupra corpus Chriſti verum directe, aut indirecte. Ordinem ſacerdotalem dicit directe reſpicere corpus Chriſti verum: quia primum, ad quod dirigitur talis ordo, eſt Euchariſtiæ conſecratio. Ordo diaconatus, & ſubdiaconatus, & cæteri ordines minores etiam ordinantur ad Euchariſtiam: quia omnes in aliqua re ſubminiſtrant, vel deſeruiunt ſacerdoti conficienti, vt manifeſtum eſſe poteſt cuilibet conſideranti ſingulorũ ordinum actus, quos deſcribit Iſidorus, vt habetur in cap. cleros, & clericos. diſt. xxj. Quæ poteſtas à Chriſto conceditur ſacerdoti per miniſteriũ epiſcopi ordinãtis. Poteſtas iuriſdictionis ſecundum Abulenſis ſententiam reſpicit corpus Chriſti myſticũ, quod iuxta Pauli doctrinã, eſt Catholica fidelium eccleſia. Et hanc poteſtatem Abulenſis etiam duplicem eſſe

docet, alteram in foro contentiosa, alterā in foro conscientiæ, prout nunc proxime ex sententia Ioannis de Turre Cremata, eas diuisimus, atque diffiniuimus. Hoc tamen est inter illos discriminis, quòd Ioannes de Turre Cremata dicit potestatem iurisdictionis in foro conscientiæ non conferri sacerdoti per virtutem ordinationis, quando ille ordinatur ab Episcopo: sed conferri postea ab homine, quando Papa, aut episcopus dat illi curam animarum. Ex quo ille deducit simplices sacerdotes, qui nullam prorsus curā animarū tenent, non habere vllam iurisdictionis potestatē. Contrariam huic sententiam tuetur Abulensis, qui docet potestatē iurisdictionis in foro conscientiæ conferri cuilibet sacerdoti in ordinatione sua, quando ordinatus fuit ab Episcopo. Tunc enim dicit, quòd ex conditione ordinis, & institutione Christi, competit cuilibet sacerdoti potestas iurisdictionis in foro conscientiæ super omnes fideles totius orbis: ecclesia tamen, ob iustam causam, ad tollendum schismata & confusiones, quæ inde oriri poterant, arctauit iurisdictionē istam, distinguendo subditos. Quapropter de simplici sacerdote, qui nullam habet animarum curā, dicit illum habere potestatem iurisdictionis super omnes fideles: esse tamen per ecclesiam talem potestatem, non quidem ablatā, sed ligatam. Quando igitur ordinator, vel ecclesia, aut quicunq; prælatus, dat alicui ordinato iurisdictionem in foro conscientiæ, aut in foro cōtentioso, dicit nihil tunc nouum illi concedi: sed tantum remouere ecclesiam impedimentum, aut tollere ligaturā, qua potestatem illius ligauerat. Sed re vera ego hanc Abulensis sententiam nequaquā probare possum: imò aliquibus vrgentissimis rationibus cogor ab illa discedere. Prima est: quia potestas iurisdictionis est quoddam correlatiuum nomen, quod non ad se solum: sed ad alterum respicit, ad illos, videlicet, super quos est talis potestas. Sunt ergo correlatiua ista duo, potestas iurisdictionis, & subditus, sicut superior & inferior. At correlatiuorum natura, iuxta Arist. doctrinam, talis est vt altero ex illis deficiente, alterum necessario intereat. Vt gratia exempli, mortuo filio necessarium est, vt qui illius ante pater erat, iam tūc pater non sit, quia non est ad quem iam possit referri. Ex quo apertissime conuincitur, vt simplex sacerdos, qui nullam habet animarum curā, nullam etiam

habeat

A habeat potestatem iurisdictionis:quia non habet subditum aliquem, in quem illam exercere posit. Secunda ratio est, quòd ista potestas absoluendi à peccatis, non cõfertur sacerdoti ab homine:sed à Deo principaliter,quáuis in tali collatione potestatis Episcopus sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam potestatem sacerdoti. Et hoc ipsum fatetur Abulensis in cap.63. Ex quo aperte sequitur ecclesiã non posse tollere à sacerdote hanc potestatem iurisdictionis in foro conscientiæ,nec arctare,nec minuere, nec ligare. Quia quod à superiore concessum est, inferior non potest tollere,aut minuere. Ex quo vltra sequeretur simplicẽ sacerdotem vere posse absoluere quemlibet. Qui licet peccaret absoluẽdo:alius tamen vere absolutus maneret. Hoc autem fateri,est contra omnium theologorum doctrinam. Quod auté inde sequatur,probatur manifeste ex illius doctrina. Quia in cap.lxij. simili arguméto probat ecclesiam non posse tollere à sacerdote potestatẽ conficiendi Eucharistiam: quia videlicet talis potestas non est data sacerdoti ab ecclesia:sed à Deo,qui maior est ecclesia. At beatus Thomas,& qui illius sententiam sequuntur,facile ab his incon B uenientibus liberantur. Nam simplex sacerdos,qui curam animarũ non habet,etsi habeat potestatem illam absoluendi,quæ iuxta illorũ sentẽtiam,dicitur potestas ordinis:non tamen habet potestatẽ iurisdictionis, atque ideo neminem absoluere valet. Tertia ratio,quæ me nimiũ vrget, est quia si cuilibet sacerdoti (vt Abulensis ait) ex institutione Christi cõpetit potestas iurisdictionis in foro conscientiæ,& potestas iurisdictionis in foro cõtentioso super omnes fideles totius orbis, sequuntur inde duo maxima, & prorsus intolerabilia inconuenientia. Primũ est,quòd ex institutione diuina omnes sacerdotes erunt pares in potestate iurisdictionis, & ita Papa non esset cæteris omnibus ex iure diuino: sed solum iure humano superior. Hæc autem sentẽtia tanquam erronea, & hæretica est multorum conciliorum authoritate damnata. Alterum & non minus inconueniens est:quia si ita res se haberet, cõuinceretur inde apertisime Christũ male, atq; pesime ordinasse rẽpubl. Christianam, cum in illa tot iudices,ex æquo potẽtes reliquisset,quorum quilibet æquã super omnes fideles potestatẽ haberet. Nam tanta iudicum sine vllo ordine multitudo plus posset (vt re

ipsa manifestissimũ est) ecclesiæ obesse, quàm ꝓdesse. Hoc C
autẽ fateri esset hæresis manifesta: quia scriptura sacra adeo ecclesiæ ordinẽ commẽdat, vt propter illius ordinẽ eximiũ dicat illã esse hostibus formidabilẽ. Terribilis (inquit de illa) vt castrorũ acies ordinata. Quarta ratio est. Omnis potestas, quæ datur sacerdoti in sua ordinatione, est character sacerdotalis, aut illi characteri sic necessario cõnexa, vt separari ab illo non possit: sed character sacerdotalis non est potestas iurisdictionis, sed potestas ordinis: ergo sacerdoti in sua ordinatione nõ cõfertur vlla potestas iurisdictionis: sed solũ potestas ordinis. Maiorẽ, & consequentiã nõ oportet probare: quoniã notæ sunt, minorẽ tamẽ ex qua tota argumentationis vis pẽdet, sic probo. Potestas iurisdictionis est limitabilis, quæ põt augeri, & minui, & ꝓrsus tolli. Character autẽ nihil horũ habere potest: vt manifestum est ex ipsa ratione characteris: ergo character non est potestas iurisdictionis. Quinta ratio cõtra Abulensem est ista: Omnis potestas, quæ per aliquã ordinationẽ sacramentalẽ confertur, est potestas ordinis: sed potestas absoluẽdi data sacerdoti in sua ordinatione est huiusmodi: ergo illa est potestas ordinis & nõ iurisdictionis. Cõsequentia, & minor sunt per se D
notæ, maior autẽ probatur: quia nõ ob aliud dicitur potestas ordinis: nisi quia per ordinis collationẽ cõfertur. Præterea talis potestas absoluẽdi à peccatis, quæ traditur sacerdoti in sua consecratione, ordinatur ad sacramenti administrationẽ: ergo potius dicẽda est potestas sacramẽtalis, quã ptãs iurisdictionis. Vltima ratio, quæ (mea quidẽ sñia) vehementer Abulẽsem cõstringit, est ꝙ omniũ theologorũ consensu receptũ est, ad absolutionẽ sacramentalẽ faciendam requiri potestatẽ ordinis ita ꝙ sola potestas iurisdictionis sine ptãte ordinis nõ sufficeret ad hoc, vt quis posset aliũ à peccatis absoluere: sicut manifestũ est in illo, qui habet curã animarũ, & nõ est sacerdos. Ille enim etsi habeat potestatẽ iurisdictionis: quia tñ caret ptãte ordinis neminẽ absoluere põt. Nulla aũt alia ptãs ordinis requiritur: nisi potestas absoluendi: ergo illa nõ est dicẽda potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis. Et (vt hominẽ fortius constringamus) statuamus id euenisse, qđ facillime euenire põt, vt videlicet eps ordinans in sacerdotẽ talem curatũ, aut episcopũ, postquam illi dedit potestatẽ supra corpus Christi verũ, statim
moria

A moriatur, antequam tradat eidem sacerdoti potestatem super corpus Christi mysticum. In hoc euentu, nullus sanæ mentis dicet talem sacerdotem posse à peccatis absoluere. Quid igitur deest? Non quidem potestas iurisdictionis: quia illam habet ratione curæ sibi commissæ: deest ergo potestas ordinis: sed non deest potestas ordinis supra corpus Christi verum: quia illa iam data fuit ab Episcopo, antequam ille interiret: ergo deest potestas ordinis supra corpus Christi mysticum, quæ non est alia nisi potestas absoluendi à peccatis. Ex quo apertissime colligitur talem potestatem nō esse potestatem iurisdictionis: sed ordinis: & inde per consequens sequitur non omnem potestatem, quæ est supra corpus Christi mysticum, esse censendam potestatem iurisdictionis. Propter has rationes, quę mihi vrgētissimæ videntur, censeo has duas ecclesiæ potestates, ordinis videlicet, & iurisdictionis, non esse eo modo distinguēdas, neque diffiniendas, sicut Alfonsum Abulensem illas distinxisse diximus. Beatū igitur Thomā in hac parte imitatus, dico has duas potestates distingui per hoc quod potestas ordinis, siue vt (sanctus Tho. ait) sacramētalis cōfertur per col-
B lationē alicuius ordinis ecclesiastici, siue illa sit supra corpus Christi verū, siue supra corpus mysticū. Potestas iurisdictionis est illa, quę supra alios datur per iniunctionē, aut commissionē alicuius hominis. De his igitur potestatibus differere oportet, an qui illas habet: si fiat hæreticus, statim eas amittat. In hoc ca. de sola potestate ordinis differimus: & proximo c. de potestate iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordinū varietatē, varias esse diximus: quarū aliquæ omnibus cōpetunt sacerdotibus, aliquæ solis episcopis cōueniunt. Primo igitur de potestate sacerdotali, mox vero de episcopali ordinis potestate disputabimus. De sacerdotali ordinis potestate Petrus Lōbardus, qui magister sententiarū dicitur, li. iiij. dist. xiij. docet illā potestatē, quę est supra corpus christi verū, nō manere in eo, qui factus est hęreticus, neq; in eo, qui est excōmunicatus. Et, vt illius mentē quisq; facilius agnoscat, verba illius citabo, quæ loco pręfato de hac re ait. Illi vero (inquit ille) qui excōmunicati sunt, vel de hæresi manifeste notati, non vidētur hoc sacramentū posse conficere, licet sacerdotes sint: quia nemo dicit in ipsa consecratione, offero, sed, offerimus, quasi ex *Petrus Lombar.*

persona ecclesiæ. Et ideo cum alia sacramenta extra ecclesiam possint celebrari, de hoc nō videtur. Hęc magister sententiarum. Idem etiā mihi videtur sensisse Gratianus. Nam xxiiij.q.j. secūda parte quæstionis, quæ post c. Audiuimus, incip. ibi. Si autē ex corde suo nouū hęresim &c. Hæc verba dicit Gratianus. Quicunq; ergo ab vnitate ecclesię, quæ per Petrum intelligitur, fuerit alienus, execrare potest, consecrare non valet: excommunicationis, vel reconciliationis potestatem non habet. Hæc ille. Cuius errorem Glossa ibi aperte agnoscens illū corrigere decreuit. Nam in verbo illo, non valet. Hæc ait in glossa. cōficit tamen etiā extra ecclesiam si formam obseruet: quia hoc ordinis est, quem retinet recedens ab vnitate ecclesię j.q.j. quod quidā. Sed non potest excōmunicare: quia hoc iurisdictionis est quā amittit, qui recedit, vt j.q.j. remissionē. Hæc in glossa. Sed idem Glossator in ca. Accedens. dist. 50. de sacerdote degradato, sentit oppositum dicens, quod non credit illum conficere: quia (vt ait) perdit omnem potestatē. Et certe miror, quod viri tam docti, & tam boni in tam manifestum inciderint errorem. Sed cōmuni prouerbio dicitur, quādoque bonus dormitat Homerus. Falsitas huius doctrinę inde apertissime conuincitur, quod potestas consecrandi nō est aliud: nisi character sacerdotalis, qui imprimitur sacerdoti à Deo, cum illū ordinat episcopus, & dicit: Accipe potestatē offerre sacrificiū Deo: Missāsque celebrādi tam pro viuis, quàm pro defunctis &c. Quibus verbis finitis, Deus in anima sacerdotis imprimit characterem, & sacerdos per illum characterem accipit à Deo potestatē cōsecrādi Eucharistiam: Quo fit, vt tandiu duret in sacerdote potestas conficiendi Eucharistiā, quandiu durauerat in eo sacerdotalis character. At talis character cum à solo Deo imprimatur, solus Deum illum ab anima delere potest. Consequens igitur est, vt etiam potestas consecrandi, non possit per quoduis crimen quantumlibet graue, tolli à sacerdote, etiam si ille sit degradatus. Nam per talem degradationem, licet ecclesia auferat à sacerdote ordinis executionem, ita vt non possit sine peccato Eucharistiam conficere, non tamen ab illo aufertur, nec auferre potest ordinis potestatem, vt etiam attentans cōficere non possit. Præterea ecclesia non dat sacerdoti potestatem consecrandi: sed solus Deus: quoniam

pote

A poteſtas illa cum ſit tã magna, & tam excellẽs vt omnium angelorum nedum hominum poteſtatem exuperet, nõ poteſt niſi à Deo conferri, quamuis ad illius ordinis collationem epiſcopus ſe habeat, vt miniſter, aliqua circa ſacerdotem exercens, ſine quibus Deus nunquam talem ſacerdoti cõcedit poteſtatem. Neceſſarium igitur eſt, vt eccleſia non poſsit auferre à ſacerdote poteſtatem conſecrandi, quam conſtat ſolum Deum illi dediſſe. Inferior ſiquidem nõ poteſt ſuperioris donationem reuocare, aut irritum facere, quidquid ſuperior fecerit. Rurſum ſi doctrina magiſtri ſententiarum vera eſſet, ſequeretur inde ſacerdotẽ, qui ab hæreſi, in quam lapſus fuerat reſipiſcit, eſſe iterũ ordinandum vt corpus chriſti in Euchariſtia cõficere poſsit. Hoc autem fateri eſſet nimis erroneum, & contra vniuerſalis eccleſiæ definitionem. Nam conciliũ Florentinum, tradens Armenis certiſsimam fidei regulam, quam tenere deberent, de ſacramentis eccleſiæ diſſerens, hæc ait: Inter hęc ſacramenta tria ſunt baptiſmus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id eſt, ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctiuum, imprimũt in anima indelebile. Vnde in eadem per- *Cõcilium Florent.*
B ſona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Flor. In quibus verbis duo maxime aduertere oportet. Quæ duo proxime adducta argumenta fortiſsime confirmant. Primum eſt, quod ait: Characterem eſſe indelebilem, & hoc deſeruit ſuperiori argumento. Alterũ eſt, cum ait: Sacramentum ordinis eſſe connumerandum inter illa ſacramenta, quæ reiterationẽ non admittunt. Dicimus ergo iuxta totius catholicæ eccleſiæ ſententiam, ſacerdotem omnem recte ordinatũ, etiam ſi hæreticus fiat, & degradatus ſit, poſſe Euchariſtiam cõficere, quãuis hoc faciẽdo peccet. Vnde Au. lib. ij. contra Parmenianum ait: Illi qui intra *Augu.* eccleſiam conſtituti, receperunt poteſtatem conſecrãdi euchariſtiam in ordinatione ſacerdotis, recte quidem habent poteſtatem: ſed non recte ea vtuntur, ſi poſtmodum per hæreſim, aut ſchiſma, vel excõmunicationẽ ab eccleſia ſeparentur. Hæc Aug. Forte cõtra iſta, quis nobis obiiciet illud cap. Degradatio. quod habetur in ti. de pœnis. lib. vj. In illo enim capi. decernitur, vt epiſcopus ſacerdotem degradans, vtatur hac forma: Authoritate Dei omnipotentis pa-

tris,ac filij,& spiritus sancti,ac nostra,tibi auferimus habi C
tũ clericalẽ,& deponimus,degradamus;spoliamus,& exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Ex quibus verbis videtur colligi,degradatũ nullam habere ordinis potestatẽ,& per cõsequens priuatũ esse charactere sacerdotali. Alioqui forma degradationis falsitatẽ cõtineret, cum dicat: Exuimus te omni ordine. Et glossa in illo ca. dicit. inde sumi argumentũ cõtra eos,qui dicunt degradatum posse conficere. Sed re vera Glossator ille deceptus est, nec vim illorũ verborum plene intellexit. Nam per illa verba intelligit Papa degradatũ esse priuatũ,& spoliatum executione ordinis,non autem potestate ordinis. Quoniam hac priuari non posset,cũ sit character indelebilis. Et huic nostrę expositioni fauet Cardinalis,qui in cap. Accedens. dist. 50. dicit,quod vbicũq; in iure habetur, quod depositus, seu degradatus amittit,vel nõ habet ordinẽ, intelligẽdũ est de executione & priuilegio ordinis. Eandẽ sententiã docet dominus Adrianus Papa in iiij. sen. in quęstione de confirmatione arg. iij. Et sic est necessario dicendũ,ne dicamus Papã definiẽdo errasse. De potestate autem absoluẽdi à peccatis, non potest certa aliqua sine distinctione dari sententia: sed D
iuxta varietatẽ potestatis, varia etiã dabitur definitio. Nã (vt in principio huius c. diximus) duplex est potestas absoluẽdi à peccatis. Vna dicitur potestas ordinis,& hæc est character sacerdotalis,siue alius à priori,siue ille idẽ maior effectus,parũ refert ad pręsentẽ disputationẽ. Et hęc potestas traditur à Deo sacerdoti,quãdo episcopus cõferans illũ,dicit: Accipe spiritum sanctũ,quorũ remiseris peccata,remittũtur eis,quorum retinueris retẽta sunt. Altera est potestas absoluendi à peccatis,quę dicitur potestas iurisdictionis in foro cõscientię. Hęc nõ traditur in cõsecratione sacerdotis: sed postea quãdo illi datur cura animarum, neq; traditur à Deo immediate: sed ab homine, qui illi cõmittit animarũ curã. Harũ duarũ nulla sine altera potest (vt ante diximus) exercere actũ absolutionis peccatorum: sed ambæ sunt necessario requisitæ. Nã sacerdos qui nullã habet animarum curam,neq; ordinariã,neq; legatam (extremæ necessitatis casu excepto) neminem absoluere potest. Ecõtrario qui curam animarũ habet,& sacerdos non est,neminẽ etiã absoluere potest. Sacerdos igitur, qui hęreticus effectus est: potestatem

A ſtatẽ iuridictionis amittere poteſt:quoniã,cum illã(vt dixi mus)ab homine accipiat,etiã homo,qui dedit,aut alius ſuperior illã tollere poterit.Ad poteſtatẽ abſoluẽdi,quæ dicitur ordinis,aut ſacramẽtalis,ſicut nõ dedit ſacerdoti homo ita nec poteſt ab illo tollere aliquis homo.Eſt enim hęc poteſtas etiã indelebilis ab anima,quemadmodũ poteſtas cõficiẽdi Euchariſtiam:quia vtraq; illarũ nihil aliud eſſe cenſetur,quàm character ſacerdotalis à Deo in anima ſacerdotis impreſſus.Ex quo apertiſsime colligitur ſacerdotem hæreticũ,ſi curã animarũ,quam ante habebat, eccleſia illi non ſubtraheret,poſſe ſubditos ſuos à peccatis eorũ abſoluere:quia ad id faciendũ,vtrãque retineret poteſtatẽ ordinis,& iuriſdictionis. Nunc autẽ quia eccleſia hæreticos omni beneficio priuat:ideo licet illi habeãt poteſtatẽ ordinis,poſtquã tamẽ ſunt priuati, abſoluere non poſſunt:quia carẽt poteſtate iuriſdictionis.Tota igitur hæc noſtra diſputatio duabus certiſsimis regulis poteſt comprehẽdi.Prima regula.Sacerdos hęretic⁹ effectus nõ amittit neq; amittere poteſt vllã ordinis poteſtatẽ: quia illa eſt indelebilis, & à ſolo Deo datur.Secũda regula. Sacerdos hęreticus effectus B amittere poteſt iuriſdictionis poteſtatẽ:quia illã non accepit in cõſecratione:ſed poſtea ex hominis commiſsione.Et quia iſtarum duarũ poteſtatũ differentiã, non bene conſyderarũt magiſter ſententiarũ & Gratianus,decepti ſunt putantes idẽ prorſus de vtraq; illarum eſſe dicendũ, quod tamen non ita dicendũ eſſe facillime agnoſcerẽt:ſi bene conſyderaſſent, latũ eſſe inter illas duas poteſtates diſcrimen, variáſq; eſſe illarũ duarũ poteſtatum cõditiones. Sed opus eſt iam,vt videamus quid magiſter ſententiarum pro ſuæ ſentẽtiæ cõfirmatione afferat. Non enim gratis,& ſine vlla ratione, quamuis fallaci:id tantus vir vnquã dixiſſe putandus eſt.Sacerdos cõſecrans(inquit ille)in perſona eccleſiæ hoc agit,& non ſua:quia cum hoſtiam offert non dicit, offero:ſed dicit,offerimus. At qui extra eccleſiam eſt, non poteſt aliquid nomine eccleſię facere.Hęreticus igitur,aut excommunicatus cum ſit ab eccleſia ſeparatus,non poterit nomine eccleſiæ conſecrare. Hæc ratio certe debiliſſima eſt, & quàm facillime quiuis homo vel mediocriter doctus,nedum magiſter ſententiarũ reiicere poſſet,ſi bene conſyderaſſet latam eſſe differentiã inter conſecrationem

Eucha

Eucharistiæ,& orationes, quæ illam in canone missæ præcedunt,aut sequuntur.Orationes illas sacerdos dicit in nomine ecclesiæ,in cuius vnitate consistit, tanquã membrum illius.In consecratione autem, quando conficit Eucharistiam,nõ in persona ecclesiæ:sed in persona Christi loquitur:Cuius vicem gerit per ordinis potestaté. Quod autem in persona Christi loquatur ipse verborum contextus, qui proxime verba consecrationis præcedit apertissimè ostendit. Nam sacerdos iam consecrare paratus, de Christo saluatore nostro loquens hæc,quæ sequuntur,ait: Qui pridie quàm pateretur accipiens panem in sanctas,ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem omnipotentem tibi gratias agens, benedixit, fregit, deditque discipulis suis dicens:Accipite, & comedite ex eo omnes. Hoc est enim corpus meum. Ex quo verborum contextu apertissime constat,sacerdotem in sola Christi persona verba consecrationis proferre,& nõ in persona propria. Sacerdos igitur excommunicatus, aut hæreticus, aut aliàs quomodolibet ab ecclesiæ vnitate præcisus,si Missam celebret:quia potestatem ordinis indelebilem tenet, vere conficit corpus, & sanguinem domini: quia tamen est ab ecclesiæ vnitate separatus, orationes eius, quas nomine ecclesiæ offert,nullam prorsus habent virtutem, nullúmque meritum, ita vt nec ipsi hæretico, nec illis, pro quibus dicuntur,proficere posint.

An episcopus factus hæreticus,eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis.

CAP. XXII.

DIximus in præcedenti c.varias esse ordinis potestates, quarum aliquæ omnibus cõpetunt sacerdotibus:& de istis tunc disseruimus, an propter hæresim amitterentur. Aliæ solis Episcopis cõueniunt,& de istis nunc inquirendũ est,an Episcopus effectus hæreticus, eo ipso omnes illas amittat,vel amittere posit.Vt autẽ huius quæstionis difficultatẽ plene absoluamus,opus est primo aliã quæstionem discutere,ex qua(vt opinor)tota huius quæstionis difficultas pendet.Quærendũ igitur est:an Papa,aut generale conciliũ posit ab Episcopo auferre eã ordinis potestatem,quę illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc facere

A re poteſt,credendum eſt illam,iam talem poteſtatem hæreticis abſtuliſſe; quia cum illos ſummo, & iuſtiſsimo perſequatur odio,pie credendum eſt abſtuliſſe ab illis quidquid potuit auferre. Si autem eccleſia nõ poteſt hãc ordinis poteſtatem auferre ab Epiſcopo, inde luce clarius cõſtare poterit, Epiſcopum nõ amittere talem poteſtatẽ, etiam ſi hæreticus fiat,præſertim cum conſtet illam non eſſe iure diuino propter hæreſim ab Epiſcopo ablatam. Dominus Innocentius in c. Quanto,de conſuetudine, dicit fuiſſe quorundam opinionẽ dicentium Papam poſſe hoc Epiſcopis prohibere,vt non adminiſtrent ſacramentum ordinis,aut cõfirmationis:qua prohibitione facta,ſi Epiſcopus talia ſacramẽta conficere tentaret,nihil illum facere dicunt. Quia licet Papa nõ poſsit tollere ſacramentũ baptiſmi, vel alia neceſſaria,poteſt tamẽ(vt iſti dicũt)circa illa diſponere, vel dando formam,vel diſponẽdo de perſonis,à quibus,& quibus ſint cõferenda,vt notatur in c,j.de baptiſmo. Nam Papæ ſecundum iſtos eſt obediẽdum in omnibus ſpiritualibus,in concernentibus periculum animæ:niſi illa reperiãtur expreſſe interdicta,vel ſint contra fidem. Poſtquam iſtorum opinio-
B nem retulit Innocentius, neq; illam abſolutè probat, neq; etiam in vniuerſum reprehendit: ſed quadam diſtinctione prius data,dicit quòd aut Papa facit legem,per quam tollit hanc poteſtatem Epiſcopis, & tunc dicit Epiſcopum nihil prorſus agere cõferendo tale ſacramentũ cõtra prohibitionem:aut ſimpliciter Papa prohibet Epiſcopis ne faciant,& talis ſimplex prohibitio(vt ait)non impediret impreſsionẽ characteris. Panormit.in eodem c.quanto.refert hanc Innocentij opinionem,& dicit optimam eſſe illius ſententiam, tantum abeſt,vt illã reprehendat. Alexãder de Ales in quarta parte,q,xxxv,membro vj.dicit etiam hanc fuiſſe aliquorum ſentẽtiam,illam tamen alia longè diuerſiſsima nota ſignauit,aſſerens illam eſſe falſam,& erroneam. Nec ſolus Alexander Alenſis:ſed omnes ſcholaſtici theologi, qui de hac re tractant,illam apertiſsime damnant. Quorũ ſententiæ ego ſubſcribens illam Innocentij,& Panormit.opinionem non ſolum falſam:ſed hæreticam eſſe cenſeo. Nec tamen ob hoc exiſtimo illos eſſe hæreticos dicendos; quia non puto eos tam pertinaci animoſitate ita ſenſiſſe,vt contra catholicæ eccleſiæ doctrinam,ſuam opinionẽ tueri voluiſſent

luissent: Imò cōtra firmissime credo illos, si fuissent de hac re (vt decebat) admoniti, statim suam sentētiam reuocasse. Deinde res ipsa non est de illis primis fidei principiis, in quibus fas non est Christiano viro aliquid ignorare: neque res est per se tam aperta, vt non possit per ignorantiam excusari, præsertim cum illa magis ad theologorum, quàm ad canonistarum examen pertineat. Vt autem nos certam, & indubitatam de hac re ostendamus sententiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad rei claritatem ostendendam multum iuuare possunt. Primum quidem considerare oportet, quòd (vt Augustinus lib. secundo contra Parmenianum ait) aliud est aliquid omnino nō habere: aliud autem non recte habere: & similiter etiam aliud est nō dare, & aliud non recte dare. Considerare etiā oportet varias esse in Episcopo sui ordinis potestates, quę omnes nō sunt ęqua lance pensandæ. Habet siquidem Episcopus potestatē circa aliquorum sacramentorū collationē, vt sunt ordo, & confirmatio, quæ à solis Episcopis cōferri possunt. Habet etiā potestatem ex ordine suo ad benedicendū, & consecrandum alia, quæ nō sacramenta: sed sacramētalia dicuntur, vt sunt, ecclesiæ, calices, vestimēta, & cætera, quæ à solis Episcopis cōsecrantur, & benedicuntur. Hæc omnia, & alia similia dicuntur sacrumētalia: quia omnia illa ordinātur ad alicuius sacramenti consecrationē, vel illius administrationē. Nam consecratio, aut benedictio ecclesiæ, consecratio calicis, benedictio vestimentorum, aliáq; id genus multa, ad consecrationem Eucharistiæ cum debita deuotione, & reuerentiam faciendam ordinantur. Chrismatis cōsecratio, ad sacramentorum baptismi, & confirmationis, & extremæ vnctionis collationem diriguntur. Possunt etiā hæc omnia, & alia huiusmodi ob aliā rationē dici sacramentalia: quia videlicet aliquam habent cum sacramentis similitudinem. Nam sacramentis omnibus Deus hanc cōtulit potestatem, vt gratiā digne recipientibus conferant. Et omnia illa, quæ sacramētalia dicuntur, & si nō tanta sint potestate à Deo donata, vt sumētibus illam gratiā conferre valeant, est tamen omnibus illis postquā sunt ab ecclesia cōsecrata, aut benedicta, particularis quædā à Deo virtus concessa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendū, quod seclusa benedictione nō effecissent: vt aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut

cand

A candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorum omnium benedictio non est (vt impij Valdenses censuerunt) inanis putanda, & velut talis ridenda: sed iuxta totius catholicæ ecclesiæ doctrinam, aliquam rebus illis omnibus Deus propter ecclesiæ benedictiones, particularē concedit virtutem, quam illæ seclusa benedictione non haberent. De qua re olim me dixisse recolo in opere illo quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo, aqua, hæresi secunda, & in titulo, Exorcismus. His igitur habitis considerationibus, aliquas suo ordine proponam conclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillime intelligi potest. Prima conclusio, Papa nō potest tollere ab Episcopo potestatē cōferendi illa sacramenta, quæ sunt Episcopis reseruata, vt sunt confirmatio & ordo, ita vt illorū sacramentorum collationem irritam & inanem Papa facere possit. Hanc conclusionem plurimis euidentissimisq; rationibus probare oportet, vt inde apertissimè constet falsam & hæreticam esse Innocentij & Panormitani opinionem. Primo quidem hæc nostra conclusio inde conuincitur esse vera, quod potestas quam circa confirmationis & ordinis sacramentorum collatio-

B nem Episcopus habet, est illi iure diuino, & à Deo concessa: ex quo euidentissime colligitur, Papam non posse illam ab Episcopo auferre: quoniam inferior non potest ab aliquo tollere, quod illi fuerit à superiore concessum. Assumptum huius argumentationis, ex quo tota illius vis pendet, multiplici ratione probare volo. Nam si semel ostenderim potestatem illam esse à Deo Episcopo concessam, non est quod quis deinceps putare possit Papam posse illam ab Episcopo auferre. Hæc enim vna est ex præcipuis rationibus, quibus Theologi conuincunt potestatem consecrandi non posse à sacerdote quamuis degradato, auferri: quia cum illam à Deo & non ab hominibus acceperit, consequens est, vt nullus homo illam à sacerdote tollere possit. Quod autem talis potestas præsertim circa ordinis collationem sit à solo Deo Episcopis concessa, inde primo probatur, quod potestas conficiendi Eucharistiam etiam ministerialiter superat totius Ecclesiæ propriam atque natiuam virtutem, quia nisi Deus hanc dedisset sacerdotibus potestatem, vt tanquam ministri possent Eucharistiam conficere, tota Ecclesia non posset

illam alicui tradere ſacerdoti. Ex quo apertè conuincitur, C
vt poteſtas quam habet Epiſcopus ad conferendum ſacerdotibus hanc in illorum ordinationibus poteſtatem, ſuperet etiam totam eccleſiæ virtutem & poteſtatem. Vnde neceſſario conſequitur, vt talem poteſtatem Epiſcopus non ab homine, qui dare non potuit, ſed à ſolo Deo acceperit. Nam alioqui ſi poteſtas conſecrandi ſacerdotem poſſet ab homine iure diuino ſecluſo, alicui dari, inde apertiſsime ſequeretur, vt poteſtas conficiendi Euchariſtiam, quæ per illam priorem poteſtatem ſacerdoti confertur, poſſet etiam ſecluſo iure diuino alicui dari. Certum enim eſt, quòd ſi ego virtute humana (non ſecludo generalem Dei concurſum) poſſum Petrum in aliquo ordine & dignitate conſtituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana virtute factibile. Vulgata ſiquidem eſt philoſophorum regula, quæ ait. Quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Si vero Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana virtute effici non poteſt, euidentiſſime inde ſequitur, vt nullus humana virtute poſsit Petrum in tali ordine & dignitate conſtituere. Cum ergo poteſtas ſacerdotis ſuperet omnem humanam virtutem, neceſſario conſequens eſt, vt poteſtas efficiendi ſacerdotes quam habet Epiſcopus, ſuperet etiam omnem humanam virtutem. Quod ergo homo non poteſt Epiſcopo dare non poteſt etiam ab Epiſcopo auferre. Et ſicut Papa non poteſt à ſacerdote tollere poteſtatem conſecrandi, ita nec ab Epiſcopo poteſtatẽ ordinandi: quia vtrunq; humanam ſuperat virtutem. Secundo probatur illud ſuperius aſſumptũ, videlicet, quòd poteſtas ordinis circa collationẽ ſacramentorum, quæ eſt in Epiſcopis, cõpetat illis iure diuino. Quoniam niſi hoc ita eſſet, ſequeretur inde Epiſcopos ſolo iure humano eſſe aliis ſacerdotibus ſuperiores, quo fieret, vt ex diuina ſola inſtitutione, Epiſcopi nullã maiorẽ poteſtatem haberẽt quàm alij ſacerdotes. Nihil enim aliud habet Epiſcopus quod nõ poſsit habere alius ſacerdos, niſi ordinis & cõfirmationis ſacramentorũ collationẽ. Sed ſi hæc poteſtas ſolo iure humano & nõ diuino cõpetit Epiſcopis, euidẽtiſſime ſequitur inde, nihil cõpetere ex iure diuino Epiſcopis, quod aliis ſacerdotibus non conueniat. Hoc autẽ fateri eſt
hæreſis

A hæresis Aerij, quam Augustinus in libro de hæresibus, cap. liij. nomine hæresis condemnat. Et beatus Epiphanius in libro octoginta hæresum, hære si septuagesimaquinta de Aerio, disserens hanc inter illius hæreses cõnumerat. Et nos in illo opere quod aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. Episcopus, multis, euidentissimisq; rationibus probauimus talem sententiã esse hæreticã. Tertio adhuc probatur antecedens illud superius in prima argumentatione assumptũ. Si potestas quam Episcopus habet circa ordinis & confirmationis collationem, non est ex iure diuino, sed ex solo iure humano illi concessa, sequitur quod etiam Papa poterit talem potestatem aliis sacerdotibus conferre. Quoniam si solo iure humano illi concessum est, sicut de Episcopis statuit ecclesia, ita de sacerdotibus statuere posset, vt illi etiam alios in sacerdotes ordinare possent. Verum hoc fateri Panormitanus nullum putat esse inconueniens, quoniam in in loco præfato sponte & nullo argumento coactus, dicit Papam posse delegare hanc potestatem cuilibet sacerdoti, vt ordines conferat. Si de minoribus ordinibus qui sacri non censentur, ille loqueretur, ego illi non contradicerem,
B vt postea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine absolute loquitur, ideo non possum ab illo non discedere cum illius sententia sit manifeste erronea. Nam si hoc ecclesia potest, sequitur inde Ecclesiam posse sacerdotes omnes pares facere Episcopis, quia poterit sacerdotibus dare ordinandi, & per consequens confirmãdi potestatem, qua data erunt per omnia pares. Nam beatus Hieronymus in epistola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc solo Episcopus reliquos sacerdotes excedit, consequens est, vt data sacerdotibus illa potestate, sint illi Episcopis pares. At sicut nunc proxime diximus, ex catholica fide docemur, Episcopos ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ergo ex catholica fide credere tenemur Papam non posse sacerdotibus delegare potestatem, ordines, præsertim sacerdotium conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad Hebræos est epistola, ait: Sine vlla contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur. Maior ergo est episcopus qui sacerdotem benedicit & consecrat, quàm sacerdos qui ab illo consecratur. Quo fit vt sacerdos à solo sacerdote effici nõ posit, quia illi sunt

Hier.

Hebr. 7

inter se pares. Rursum concilium Florentinum reddens Armenis certissimam fidei regulam, quam illos sequi oportebat, cum de sacramento ordinis differit, dicit verum illius ministrum esse episcopum, ergo ecclesia non potest alium ministrum instituere, & per consequens non poterit Papa hoc alij sacerdoti delegare. Quia sicut non potest aliam materiam aut formá ab illa quam Christus instituit in sacramentis instituere, ita nec potest alium ministrum instituere quam Christus instituit. Potestas ergo quam episcopus circa sacramentorum collationem habet, est illi & non alteri iure diuino concessa, & ita nec ab illo per ecclesiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta responsio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo, quæsitum, videlicet, an episcopus hæreticus effectus amittat potestatem ordinis episcopalis. Cui quęstioni nos respondemus, episcopum, quamuis hæreticus sit, aut degradatus, nunquam talem amittere potestatem. Quoniam talis potestas datur illi à Deo & non ab homine: datur etiam per suam consecrationem, quando ille consecratur. Omnis autem potestas ordinis siue sacramẽtalis (vt supra ex beato Thoma docuimus) quoniam datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa consecratio est indelebilis. Præterea ecclesia non consueuit episcopos hæreticos si resipiscant iterum consecrare: sed semper illos in sua dignitate recepit, vt patet ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna, in qua multi episcopi, qui ab ecclesia propter hæresim decesserát, postquam resipuerunt, misericordiam petentes fuerunt in suis gradibus & honoribus sine noua ordinatione recepti, sicut habetur in cap. cõuenientibus. j. quæst. vij. Si tamen episcopalem ordinem per hæresim amitterent, oporteret eos cum ad ecclesiam redirent, iterum consecrare. Rursum, ordinatos ab episcopis hæreticis qui veram ecclesiæ formam in ordinatione seruauerant, ecclesia præcipit vt non iterum ordinarentur, sed in suis persisterent gradibus: vt clarissime habetur in cap. ordinationes. ix. q. j. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio habetur in cap. conuenientibus. j. q. vij. Non enim hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset episcopũ quamuis obstinatissimus fiat hęreticus, suam semper retinere ordinis potestatẽ. Quia licet ritus ille consecrationis quo episcopus consecratur, sit

iure

A iure humano institutus, tamen potestas quę episcopo in illa consecratione datur, à Deo solo & non ab homine illi donatur. Demũ, hoc probatur testimonio beati August. qui lib. ij. contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte venientes, etiam præpositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorum errore, suscepti sunt, etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ agebant, non sunt tamen rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mãsit integra: quia in pręcisione fuerat vitiũ, quod vnitate pacis est correctum: non in sacramentis quæ vbicunque sunt, vera sunt: & cum ipsi expedire videtur ecclesiæ, vt præpositi earum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahũtur, sed manent etiam super eos: Ideóq; non eis in populo manus imponitur, ne nõ homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. Quod quiddam. j. q. j. Forte contra ista quis mihi obiiciet capitulum illud, Daibertum, quod habetur. j. q. vij. in quo Vrbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone hæretico episcopo ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterum B ordinatum. Et rationem reddens idem Papa ait. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Hæc Vrbanus. Vnde aperte sequitur quod episcopus ille Nezelo factus hæreticus, amiserat episcopalis ordinis potestatem. Huic argumento respondet ibi glossa in principio capituli, hoc ideo Papam decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiæ baptizatus, & ideo merito censuit illum nihil recepisse, esséq; iterum ordinandum. Per hanc responsionem licet glossa satisfacere videatur pro reiteratione ordinationis, non tamen satisfacit verbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquiens. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Ex quibus verbis cõstat Papam sentire Nezelonem episcopum hæreticum non habere potestatẽ conferendi ordines. Quapropter dico Nezelonem illum hæreticum nunquam fuisse episcopum, quia ab alio episcopo hæretico extra formam ecclesiæ fuerat cõsecratus. Et ita rẽ cõtigisse, narrat quisquis ille fuit, qui casum illius capituli ante verba glossatoris descripsit. Quo euentu, cõstat Nezelonem illum nihil ab alio episcopo recepisse: ac proinde nihil habere quod Daiberto

August.

conferre potuisset. Secunda conclusio. Papa potest prohibere episcopis executionem ordinis episcopalis circa sacramẽta: siue hoc faciat particulari prohibitione, siue generali lege omnibus episcopis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacramentum administrent. Qua facta prohibitione episcopus contra illam prohibitionem ordinans aut confirmans, peccaret sic faciendo, quamuis ea quæ fecerit, sint pro ratis habenda, nec oporteat illa iterum facere. Ad huius cõclusionis probationẽ valere potest ratio illa, quam supra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro suæ opinionis confirmatione, quæ huic proposito valde seruire potest, cum tamen pro alio nihil efficiat. Papę obediendum est in omnibus quæ non sunt contra fidem & legem Dei: episcopo esse interdictam executionem ordinis episcopalis, non est contra fidem, neque contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (vt diximus) quod episcopus recte ordinatus, habeat semper illam ordinis episcopalis potestatem, non tamen est de iure diuino quod illam potestatem semper exerceat. Quo fit vt possit illi per superiorem prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest hæc argumentatio vllo modo iuuare. Quia episcopum conseruare potestatem ordinis semel acceptam, est fide catholica tenendum, cum sit illi à Deo concessum: quapropter præceptum Papæ nihil in ea re efficere valet. Exercere autem semper potestatem illam, non est diuino iure mandatum, & ideo circa illud, quidquid voluerit Papa efficere poterit. Deinde, non est in potestate episcopi situm, habere vel non habere potestatem ordinis episcopalis: quia hoc à voluntate Dei pendet, qui sicut ille solus hanc potestatem dedit ita solus auferre potest. Nihil ergo agit ad hanc rem episcopi obedientia: quia sicut Papa non potest episcopo præcipere quod non est in illius arbitrio situm, ita nec episcopus tenetur obedire in his quæ suæ voluntatis Imperio nõ subsunt. At episcopalem ordinis potestatem exercere vel non exercere in voluntate episcopi situm est: quia cũ vult potest exercere, & cũ vult potest omittere. Et inde consequens est, vt Papa possit hoc prohibere episcopo, & episcopus teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tamen laudandus est Innocentius quod (vt de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non D

esse

A esse tolerandam talem prohibitionem, si Papa sine magna causa legem vniuersalem facere vellet, qua omnibus episcopis prohiberet sacramentorum ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incommoda toti Christianæ reipublicæ, & totum illius statũ turbaret; & in talibus quæ vniuersalem ecclesiæ statum perturbãt, dicit Innocentius Papam non esse audiendũ, sed resistendum esse illi per vniuersalem ecclesiã. Ex hac secunda conclusione deducitur hæreticum episcopum non posse recte exequi episcopalis ordinis potestatem circa administrationẽ ordinis aut cõfirmationis, quia est illi per ecclesiã interdictum, vt patet in c. Dicimus, & c. Pudenda. xiiij. quæst. j. Si autem contra ecclesiæ prohibitionem, seruata tamẽ debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut confirmaret, aut sacerdotio consecraret, quãuis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tamen peccaret & quidẽ grauissime talia sacramenta ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest tollere ab episcopis eam potestatem ordinis quam habent circa sacramentalia, vt puta, consecrationes altarium consecrationes calicum, benedictiones

B vestimentorum necessariorum ad missæ celebrationem. Hæc omnia facere quamuis omnibus & solis episcopis sit concessum, non tamen hoc illis iure diuino competit, sed humano. Nihil enim horum Christus instituit, sed successu temporis sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autem solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ipsum condiderunt, aut ab illis qui in illorum locũ & potestatem successerunt, poterit tolli. Constat autem Papam, qui nunc est, non minorem in ecclesia habere potestatem, quàm alij summi Pontifices qui illum præcesserunt. Ergo sicut Pontifices prædecessores, illa omnia ab episcopis facienda esse decreuerunt, ita posteriores Pontifices poterunt decernere vt nihil illorum episcopi facere possint. Præterea, sicut ecclesia illas omnes consecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiam nunc illas omnes posset in vniuersum abrogare, ita vt sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, constat simul esse episcoporum potestatem hàc in re prorsus abrogatam. Quoniam tunc nihil magis efficeret episcopus, quàm quiuis alius sacerdos, si vterque eadem super altare, aut calicem faceret & diceret.

Nam episcopus nunc consecrando aut benedicendo illa, hoc solum efficit circa illa, quod facit illa esse apta instar ad aliquod opus efficiendum per illa, sine qua consecratione aut benedictione illa non essent apta ad illud. Sed abrogatis illis consecrationibus & benedictionibus per ecclesiam, illa instrumenta seclusis omnibus illis, essent ad illud opus efficiendũ apta. Non plus ergo tunc faceret episcopus illa consecrando aut benedicendo quàm quis alius sacerdos. Ex hac eadem ratione conuincitur Papam posse hanc potestatẽ circa sacramentalia quæ nunc solis episcopis reseruatur, omnibus aliis sacerdotibus concedere: ita vt ex concessione Papæ posint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas & reliqua huiusmodi quæ sunt solis episcopis reseruata. Quia cum omnia illa ex solo iure humano pendeant, Papa qui supra totum ecclesiæ ius plenam habet potestatem, poterit illud pro libito cui placuerit dispensare, quamuis male ageret, si tam inueteratam ecclesiæ consuetudinem prorsus tollere vellet. Ex eadẽ ratione etiam deducitur, vt (iuxta opinionem eorum qui dicunt minores ordines non esse sacramenta nec diuino iure instituta) Papa posit illorũ ordinum collationẽ & ab episcopis auferre, & aliis sacerdotibus concedere. De hæreticis episcopis quid sit in hac parte sentiendum ex dictis facillime constare potest. Certum quidem est ecclesiam posse ab illis hanc potestatem auferre: & iuxta potestatem quam habet, illam fecisse constat ex cap. Ecclesiis, & duobus sequentibus capitulis, de consec. dist. j. Ibi enim præcipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iterum consecrari. Attamen glossa ibi in cap. Ecclesias, dicit hoc esse intelligendum, si formam ecclesiæ non seruassent, quoniam si illam seruassent, dicit non esse iterum consecrandas. Sed re vera fallitur glossa, quia in c. ecclesiis, aperte dicit textus esse iterum consecrandam ecclesiam, quæ consecrata esset ab eo qui non habet fidem Trinitatis. Credo certe glossam inde fuisse deceptam, quod putauit idem prorsus cẽsendum esse de sacramẽtalibus, quod de sacramentis, cum tamẽ lata sit inter illa differentia. Quia consecrationes sacramentorũ pendent ex iure diuino: & inde euenit vt potestas quam sacerdotes aut episcopi super illas habẽt, nõ posit ab illis auferri. Potestas autẽ super sacramẽtalia ex solo pẽdet humano iure: & ideo ecclesia quę hoc ius statuit, poterit illam potestatem

A testatem ab episcopis auferre ita vt consecrantes nihil efficiant: præsertim ob tam graue crimen quale est hæresis. Et idem mihi videtur de aliis consecrationibus & benedictionibus aliorum sacramentalium esse dicendum, vt sunt consecratio calicis, benedictiones ornamentorum & vestimentorum. Nam de similibus idem est iudicium. Neque huic sententiæ obstat quod dicitur in cap. A nobis, de sacramentis non iterandis. Illic enim Papa ideo decernit altaria non esse iterum consecranda, aut vestimenta iterum benedicenda, in quibus aut cum quibus presbyteri degradati celebrarunt, quia omnia illa verè consecrata aut benedicta erant, & ideo noluit vt iterum consecrarentur aut benedicerentur. At quod ab hæreticis circa illa sacramentalia factum est, ecclesia censet nullius esse roboris & momenti: & ideo necessarium est vt fiant ab eo, qui illa omnia exercere valeat. Sed tunc merito inquirere quis posset quo nomine sit censenda hæc episcoporum potestas, quā episcopi habent circa sacramentalium consecrationem aut benedictionem. Non est certe dicenda potestas iurisdictionis: quia per illam nec aliquem punire, nec sententiā aliquam dicere
B potest. Si potestas ordinis dicitur, erit necessario fatendum, esse aliquam ordinis potestatē, quæ sit auferibilis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in secunda secundæ, quæst. xxxix. art. iij. Potestatem ordinis esse indelebilem, est interpretandum de sola potestate ordinis quæ est circa sacramenta, de qua solum in illa quæstione tractabat.

An episcopus effectus hæreticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa.

CAP. XXIII.

DE potestate ecclesiastica inquirere & disputare cœpimus, an omnis talis sit per hæresim eo ipso ab hæretico ablata, & de potestate ordinis iā satis per duo capitula disseruimus. Nunc superest de potestate iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amittat episcopus aut Papa si fuerit hæreticus. Quæ quidem quæstio, vnū præsupponit & aliud quærit. Præsupponit quidē episcopum & Papam posse effici hæreticū. De episcopo nullus vnquam dubitauit, quoniam multa & certissima experientia cōpertum est, pluri-

mos episcopos fuisse hæresiarchas, nedum hæreticos. De C
Papa vero an posit esse hæreticus, quæstio est inter theologos controuersa, & pars quæq; catholicos & doctissimos habet patronos. Quam quæstionem ego nunc pertractare nolo, neq; volo, de illa aliquid definire, præter id quod supra lib. j. cap. vj. dixi Papam videlicet vt publica & cõmunis est persona in dandis toti populo christiano fidei decretis non posse errare, vt tamen singularis & priuata est persona, posse in fide errare & effici hæreticum. Nam (vt cæteros omittamus) de Honorio huius nominis primo non potest ambigi illum fuisse hæreticũ, cum fauerit in sexta generali synodo de hæresi manifesta damnatus, & hæreticus proclamatus. Ob quã causam eadem sexta synodus in qua legati Summi Pontificis aderant Theodorus & Georgius presbyteri, Ioannes Diaconus, pluries dixit illi anathema, vt constat ex vltima actione eiusdem sextæ synodi. Quam quidem sententiam Leo tertius huius nominis Pontifex ratam habuit, vt apertissime constat per epistolam eius quam de hac re rescripsit ad Constantinum Imperatorẽ, in qua non semel appellat eum hæreticum. Hanc qui legere volet, reperiet in secundo Tomo conciliorũ generalium, statim post D
vltimam sextæ synodi actionem. Scio tamen esse aliquos, qui Honorij causam suscipientes illum excusare nituntur. Inter quos vnus, & præcipuus est Albertus Piglius Campensis, in suo illo magno prolixissimóq; opere, de ecclesiastica Hierarchia, & in quadam disputatione quam fecit de actis sextæ synodi. Doctus certe vir, non hoc solum nostro, sed omni seculo venerandus: verum (vt ingenue loquar) nihil aliud in defensionem Honorij agit, quàm littus arare, aut laterem lauare. Supponamus igitur Papam posse in hæresim labi & hæreticum esse. Tunc iam merito quæstio se offert diligenti examinatione digna, An Papa aut quiuis alius episcopus effectus hæreticus, amittat omnem potestatem iurisdictionis, ita vt iam nõ sit Papa nec episcopus censendus. Quæ quidem quæstio aliter definienda est secundum ius diuinum & aliter secundum ius humanũ. Si iuxta humanum ius, quæstio hæc est pertractanda, aliter de Papa, & aliter de aliis episcopis respondendum erit. Nam Papa non est eadem lege & mensura, quæ cæteri episcopi, metiendus. Quoniam cæteri omnes episcopi iuri humano

subd

A subduntur, & pœnas ab humano iure ob crimina aliqua decretas, si in illa inciderint crimina, perferre coguntur. Ex quo apertissime colligitur, omnem episcopum postquam effectus fuerit hæreticus, esse excommunicatum. Et inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo episcopatu, si ecclesia hanc pœnam hæretico episcopo, decreto perpetuo irrogasset. Hoc tamen decretum nunquam (quod sciam) ecclesia hucusque statuit. Nam licet multi sint sancti viri, quorum testimonia inferius citabo, qui dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere, hoc tamen non dixerunt, tanquam legem statuentes. Quoniam cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum est eos non potuisset leges præfigere, quæ vniuersos ligarent episcopos. At Papa cum sit totius ecclesiæ caput, quod in reliqua omnia membra influit, illis omnibus sensum ministrans, sicut omnes iudicare potest, ita à nemine iudicari valet, vt habetur in cap. Si Papa, distin. xl. & in cap. Nemo. ix. quæst. iij. & in cap. Oues. ij. quæst. vij. Ex qua ratione deducitur Papam non esse præceptis aliquibus humanis ligatum, quia non habet superiorem in terris à quo ligari pos-
B sit. Ab inferiori autem aut à pari certum est neminem ligari posse: quia (vt commune est iuris peritorum prouerbium) par in parem non habet imperium. Et hinc nostri theologi colligunt Papam non esse obligatum ad suorum peccatorum auricularem confessionē annuatim faciendam. Quoniam cum talis confessio annua solo sit iure humano præcepta, per illud videlicet cap. Omnis vtriusq; sexus, de pœnit. & remissi. Conuincitur apertissime Papá qui supra omne ius canonicum habet plenam potestatem, non esse ad illam obligatum. Ex eadem radice oritur, vt Papa non possit incidere in alicuius ecclesiastici canonis censuram, aut pœnam: vt sunt excommunicatio, interdictum, suspensio, irregularitas. Nam omnes istæ censuræ, cum sint solo humano iure decretę, non possunt Papam ligare, quem certum est vel parem esse his à quibus fuerunt illi canones statuti. Ex quibus omnibus necessario sequitur vt Papa effectus hęreticus non sit ipso iure excommunicatus, ea excommunicationis specie quæ dicitur censura ecclesiastica. Dixi ex industria, de excommunicatione quæ est ecclesiastica censura, quoniam est quædam alia latior & benignior ex-

communicatio contra hæreticos, quæ iuxta multorum opinionem (vt supra cap. xviij. Huius secũdi libri diximus) est iure diuino inflicta. Verum hæc non est nisi quædam separatio ab exteriori fidelium conuersatione: ita vt fidelibus omnibus sit diuino iure interdictũ: ne cum hæreticis conuersentur, iuxta illud Pauli. Hæreticum hominẽ post vnam & secundam correptionem deuita. Cui consonat Ioannes in sua secunda canonica epistola, sic inquiens. Si quis venit ad vos & hanc doctrinã non affert, nolite recipere eum in domum, nec, Aue, ei dixeritis. Et hac excommunicatione Papa sicut quilibet alius christianus, si hæreticus fiat erit statim eo ipso excommunicatus. Quia postquam de illius hæresi constiterit, omnes christiani tenebuntur ab illius conuersatione abstinere. Est tamẽ alia multo acerbior excõmunicatio, quæ non solum ab exteriore separat conuersatione, sed etiam à spiritualium bonorũ participatione sequestrat, & multa alia incommoda infert, quæ nunc non est animus recensere. De hac igitur excommunicatione, quæ est ecclesiastica censura, & ab ecclesia inflicta, censeo Summum Pontificem, etiam si fiat hereticus, non esse hac excõmunicatione ipso iure excõmunicatum, nisi aliunde quã ex iure humano constaret illum eo ipso quòd factus est hereticus, esse dignitate Papali depositum. Quoniam talis excõmunicatio cum sit à iure humano inflicta, nõ potest ligare Papam qui citra omnem controuersiam est supra omne ius humanum. Quę quidem sententia vsq; adeo videtur vera Sancto Thomę, vt in iiij. senten. dist. xix. ar. iij. dicat, Papam non posse hanc potestatem alicui delegare, vt ipsum Papam possit excõmunicare. Et idem docent Sanctus Bonauẽtura, & Albertus magnus, vt de illis refert Ioannes de Turre cremata, qui istorum omnium sententiã comprobat. Male ergo opinantur illi qui docent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernunt, etiam Papam ligare si ille fiat hæreticus. Nam dum Papa est, subiicitur depositioni, vt videlicet propter hęresim deponi possit, non tamen alicui alteri iuris censuræ. Postquam vero depositus fuerit, tunc iam erit omnibus ecclesiasticis pœnis, sicut reliqui omnes, subiectus. Et hinc est quòd Papa effectus hæreticus, nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequam deponatur, omnem suam dignitatem & iurisdictionem conseruare poterit. Quia cum ille ligatus excommu

Tit. 4 C D

A communicatione nō sit, nullum aliud ius humanum obstat quominus ille alios ligare & soluere possit. Contra ea quæ diximus forte quis mihi obiiciet, quandam glossam super cap. Acharius.xxiiij.quæst.j.quę talia refert. Hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit. Neque huic obuiat regula: per parem soluere, vel ligare non potest: quia si Papa hæreticus est, in eo, quòd hæreticus est, minor est quolibet catholico. Hæc in illo capite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reiicio, ingenue dicens non esse tantæ authoritatis Glossatorem illum, vt me sua authoritate premere valeat, pręsertim cum aliàs tam multa doceat euidentissime falsa, & erronea: vt omnem merito propter illa amiserit authoritatem. Deinde verba ipsa, quæ nunc refert, si diligenter discutiamus, apertissime ostendent, quàm parum solidæ doctrinæ in se contineant. Dicit enim quod si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Si Papa hęreticus minor est quolibet catholico: ergo quilibet catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista ex eo redditur manifesta, quod maior, & minor sunt correlatiua. Videamus ergo quomodo
B hic maior, & ille minor censendi sunt. Et certum est eodem modo alterum dicendum esse maiorem, quo alter dicetur minor: quia aliàs non erunt comparatiua, nec relatiue opposita. Si de maioritate, & minoritate iurisdictionis loquatur Glossa, constat verba illius esse falsa. Nam apertissime constat esse falsum, omnem catholicum esse maiorem in iurisdictione Papa hæretico. Quia multi sunt catholici, qui nullam prorsus iurisdictionem habent supra Papam hæreticum, prout sunt omnes ferè laici, ad quos non spectat Papæ hæresim examinare, neque de illa censere, neque illum ob hoc punire. Si vero de maioritate, & minoritate in meritis, aut in gratia, aut charitate loquatur, etsi ita, vt ille ait, sit, nihil tamen inde colligere valebit, quod suo proposito fauere possit. Nam iuxta illum sensum minoris, & maioris, etiam dicetur. Papam peccatorem in peccato mortali existentem esse minorem quolibet viro catholico, & iusto. Sed nunquid ideo sequitur, vt propterea par parē ligare, aut soluere possit, aut quòd Papa in canonem latæ sentētiæ incidere debeat? Quia vt quis ligare, aut soluere possit, non maioritas sanctitatis requiritur:

sed

sed iurisdictionis. Male ergo respondetur ad obiectionem regulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest, dicendo, quòd Papa hæreticus minor est quodlibet catholico. Dico ergo quòd omni iure diuino de hac re secluso, si secundum solum ius humanum hęc quæstio definienda est, Papa effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponēdus, non tamen est eo ipso depositus, nec eo ipso excommunicatus. Quia quamdiu est Papa, excōmunicari non potest, neq; alia quauis censura ecclesiastica ligari: cum sit supra omne ius humanum, à quo censuræ illæ suam habent firmitatem suúmq; vigorem. Erit autem ille (ex solo iure humano loquendo) tamdiu Papa, quādiu fuerit ab ecclesia toleratus. Ecclesia vero haud dubie illum tolerabit, quousq; sibi constet illum iure diuino esse depositum, aut merito deponendum. Quoniam Paulus tertius, qui nunc est, licet ab hominum electione habeat, quòd sit Papa, postquam tamen electus est, non ab hominibus: sed à Deo habet plenam supra totam ecclesiam potestatem. Et inde euidentissime colligitur illum non posse ob qualecunq; crimen ab ecclesia deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiam propter tale crimen Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, à quo nihil certū in hac quæstione discere possumus, ad ius diuinum, tanquam ad totius veritatis fontem recurramus, vt inde vbertim doceri valeamus. Perscrutemur igitur diuinas scripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facile intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certissima ratione philosophica scimus, tunc aliquid necessario perire, quando illi desunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si autem omnia, quæ ad alicuius rei existentiam sunt necessaria, adsunt, si res naturaliter, & non libere causatur, illam deesse non est possibile. Quia enim sanguis est necessarius ad hominis vitam: ideo sanguine deficiente homo viuere nō potest. Alioqui si sanguine secluso viueret homo, hoc vno argumēto euidentissime probaretur sanguinē ad illius vitam non esse necessarium. Calor est necessarius ad esse ignem, & inde consequens est, vt calore prorsus destructo, pereat etiam ignis. Hoc igitur semel præfixo fundamento, opus est, vt ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt

necessa

A necessaria. Omitto hic alia quæ extra ipsum papam sunt, vt puta, voluntaria electio ipsorum electorum, & habilitas in ipsis eligentibus, vt videlicet illi habiles sint ad eligẽdum. Istis & aliis huiusmodi omissis: si de illis, quæ in ipso eligendo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Quoniam quædam sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sunt necessaria solum ad bene esse. Quæ solum ad bene esse exiguntur, talia sunt, vt illis seclusis papa esse possit: sed non bonus papa: & hæc sunt scientia rerum diuinarum, prudentia rerum gerendarũ, charitas feruentissima, & alia id genus aliqua, sine quibus, & si aliquis papa esse possit, non tamen bonus erit papa. Quæ autem sunt necessaria ad simpliciter esse papam, sunt duo: Quorum alterũ est solum necessariũ ad fieri, & non post factum esse: & hoc est voluntas ipsius electi, per qua consentit electioni de se factæ. Hæc enim est necessaria ad hoc, vt quis fiat papa: quia ipso inuito non potest fieri papa. Postquam tamẽ iam semel consentit electioni, & factus est Papa, iam illius voluntas non est necessaria ad esse papam: quia & si illum pœniteat voluntatis præteritæ, & nolit esse papa, & renũciet papatui, nihilo-

B minus adhuc est papa, quousque ab his, quibus competit, sit eius renunciatio acceptata, vt patet in capit. j. De renunciatione, libro sexto. Rationem horum si quis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis est. Quilibet potest renunciare iuri suo, non tamen iuri alterius. Ecclesia eligens Paulum in papam, nullum adhuc ius propter hoc habet in Paulo quousque consentiat. Postquam autem consensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius supra ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius supra ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio papali tenetur tribuere ecclesiæ. Est enim mutuus quidam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo se inuicem obligarunt. Electus quidem ad reddendum ecclesiæ debitum pastoris officium ad quod solum ecclesia illum elegit. Ecclesia vero, quæ illum in prælatum elegit, hoc ipso se ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit. Et hinc euenit, vt cum primo electus est possit renunciare electioni de se factæ: quia tunc solum renunciaret iuri suo. Cum autem iam semel consensit electioni, & effectus est papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesiæ renunc

renunciare papatui: quia si hoc faceret, non solum iuri suo: C
sed iuri ecclesiæ renunciaret, quod facere nō potest. Ex quibus apertissime constat, quòd voluntas electi in papam licet sit necessaria ad fieri papam, non tamen est necessaria ad conseruationē papatus: quia (vt dixi) inuitus potest esse papa. Alterum est necessarium adesse papam in fieri, & in facto esse, & hoc est fides. Neque hic loquor de fide formata, de qua dicit Paulus, quòd per dilectionē operatur. Quoniam hæc non est necessaria adesse papam, cum possit papa in peccato mortali existēs, in papam eligi, & in papatu perseuerare. Alioqui esset incidere in errorem Valdensium, & Ioannis Hus dicentium omnem ecclesiasticam dignitatem amitti per quodlibet peccatū mortale. Qui error damnatus est in concilio Constantiensi, sess. xv. Fides ergo, quam dico esse necessariā adesse papam, est fides habitualis à spe, & charitate distincta, quæ datur in baptismo, & de qua Paulus dicit, quòd sine illa impossibile est placere Deo. Hæc, inquam, fides est necessaria adesse papam, ita quòd sine illa non potest fieri papa, nec in papatu conseruari. Et quia hoc est præcipuum fundamentū, super quod ferè tota huius nostræ doctrinæ fabrica consistit, ideo pro illius firma stabilitate elaborandū est, & multis rationibus illud probandum. D
Pro qua re maxime conducit diligenter, perscrutari totum processum, quo Christus peruenit ad dandum papatum Petro. Non enim statim, & sine vllis mediis illi hanc concessit potestatem: sed primo illam promisit, ad aliud tempus hanc differens donationē. Deinde, antequam daret, monuit de dignitate sibi promissa, vt intelligeret, quid sibi per illā iniungebatur. Demum cum promissam potestatem Christus Petro concessit, tunc vim dignitatis, & quæ ad illam necessario exigebātur apertius expressit. Quæ omnia si quis diligenter consyderare velit, vel eo clarissime discet, quam necessariam ad papatū voluit esse fidem Christus saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primo quidē Christus saluator noster promisit hāc potestatem Petro, sic dicens: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Christum his verbis maiorem Petro promisisse ligandi, & soluendi potestatem,

Galat. 5 — *Matt. 16*

A ſtatem, quam poſtea reliquis apoſtolis, aut dedit, aut promiſerit. Nam cum aliis omnibus apoſtolis ligandi, & ſoluendi poteſtatem tribuit, in cœlo tantum ſingulari numero explicans, dixit fore ſoluta, aut ligata, quæ illi ſoluerent, aut ligarent. Sit enim dixit: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terrã, erunt ſoluta & in cœlo. At cum Petro claues commiſit, nõ vſus eſt ſingulari numero cœli: ſed plurali numero ſignificauit in cœlis fore ſoluta, aut ligata, quæ ille in terris ſolueret, aut ligaret, vt vel hoc verborum diſcrimine nos doceret, aliquid maius Petro, quàm reliquis apoſtolis fore concedendum. Sed iam videamus quid illam promiſſionem præcederet. Antequam Chriſtus hoc Petro promitteret, interrogauit omnes apoſtolos, quid de illo ſentirent, & quam de illo haberent exiſtimationẽ. Cui interrogationi (vt Matth. refert) Petrus ſolus reſpondens, dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Quo loco Theoph. annotat verba illa ad maiorem Petri fidem exprimendam, cum articulo emphaſim quandam ſignificante, eſſe pronũcianda, ſic enim ait Theoph. Non dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viuentis, Theoph.
Matt. 18

B abſq; articulo: ſed cum articulo, ille filius, hoc eſt, ille ipſe, qui ſolus, & vnicus, non gratia filius: ſed qui ex ipſa patris ſubſtantia genitus. Quia & multi Chriſti erant ſacerdotes, & Reges omnes: ſed Chriſtus cum articulo, vnus eſt. Hæc Theophilactus. Hac confeſsione fidei per Petrum facta, ſtatim Chriſtus dixit illi: Beatus es Simõ Bariona: quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi: ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum &c. Quæ verba remunerationem quandam Petro pro ſuæ fidei confeſsione exhibitam, aperte oſtendunt. Quod clariſsime docet Theophilactus ſic inquiens: Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quòd ſuper eum ædificabit eccleſiam. Quia enim cõfeſſus erat eum Dei filium Petrus dixit, quòd hæc cõfeſsio, quam confeſſus eſt, fundamentum erit futurum credentium, ita vt omnis homo extructurus fidei domum hoc iacturus ſit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confeſsionem, inutiliter Theoph.

liter ædificamus. Hæc ille. In quibus verbis multa sunt notanda. Primum est, quòd per verba Christi, & non ex suo cerebro, nos docet, fidem esse fundamentũ totius ecclesiasticæ structuræ. At vbi fundamentum deest, nihil superædificari potest, & si quid ædificatum super illud fuerat, necesse est, vt illo fundamento sublato, ruat. Consequens igitur est, vt deficiente in aliquo fide catholica, quæ est totius ecclesiasticæ structuræ fundamentum, non possit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post fidem. Imò nulla alia ecclesiastica dignitas à Christo instituta, qualis est Episcopalis potestas poterit in illo, qui fidẽ catholicã non habet fundari. Quoniam hæc cum sit à Christo instituta, & in structura ecclesiæ ab eodẽ collocata, non poterit aliud fundamentũ habere, quàm illud, quod ab ipso Christo positum est, videlicet fides. Et inde etiam sequitur, vt hoc fidei fundamento sublato, ab eo, qui Papa, aut Episcopus erat, eo ipso Papalis, aut Episcopalis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumentationis potentiam effugere volens, dicet characterem baptismalem, qui dicitur sacramentũ fidei, satis esse, vt in aliquo, qui fidem non tenet, possit Papalis dignitas collocari, & conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, vt facile patere potest, vel mediocriter rem consyderanti. Nam Theoph. verba Christi declarans, non dicit characterem baptismalem esse fundamentum: sed solam fidei confessionem. Quod etsi Theoph. non interpretaretur, ex ipsis Christi verbis, & illorum circunstantiis apertissime constare poterat. Nulla enim ibi erat mentio de baptismate, nec de baptismali charactere, nec in illo poterat esse meritum, vt propter illud tanta mercede Petrum Christus donaret. At in confessione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atque ideo illa digna habita est à Christo, cui tantam promitteret mercedem, quantam nulli alteri, nisi Petro, quem totius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod fides sit fundamentum totius religionis, & totius ecclesiasticæ structuræ, ex aliis adhuc sacræ scripturæ locis, aperte conuinci potest. Nam Paulus Corinthiis scribens, ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Quæ verba interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus, cap.

C
D
1. Cor. 3
Augusti.

A cap.xvj. ait: Si Christus est fundamentum, proculdubio & fides Christi. Per fidem quippe habitat in cordibus nostris sicut idem Paulus dicit. Hæc August. Et ad Colossenses Paulus scribens, iterum ait: Reconciliauit vos Christus in corpore carnis suæ per mortem, vt exhiberet vos sanctos, & immaculatos, & irreprehẽsibiles coram ipso, si tamen permanetis in fide fundati. In quibus verbis Paulus apertissime dixit fidem esse fundamentum, & inde colligitur, vt fide sublata reliquum totum corruat ædificium. Et certe (vt aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta est, me multum vrget, vt existimem Papam, si hæreticus fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione membrorum, quę inuicem per fidem connectuntur, non est adeo efficax, vt per illam rationem quis conuincere posit Papã, si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesiæ caput: quia videlicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide. Hanc enim argumentationem facile soluit Thomas de Vio Caietanus Cardinalis in opusculo de authoritate Papæ, & concilij, capitu. xxij. dicens quòd Papa etiam si hæ- Coloss. 1

B reticus fiat, adhuc est membrum ecclesiæ. Quia licet careat fide, habeat tamen characterem baptismalem, per quem etiam sicut per fidem, quisque effici potest membrum Christi, vt expresse docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc sunt verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiam sacramenti quis efficitur proculdubio membrum Christi. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex verbis eiusdem capituli respondebit, dicens in eodem capitulo, baptismum etiam dici fundamentum. Fateor quidem in illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligenter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum respectu aliorum sacramentorum. Nam quæstio illius cap. erat de presbytero nõ baptizato, an suscepisset ordinem sacerdotij, & vt persuaderet illum non suscepisse sacerdotium, dicit quòd deficiente baptismo, qui est fundamentum, aliorum vtique sacramentorum nullum aliud sacramentum superædificari poterat. Quanquam hæc non definiendo: sed disputando Pontifex dixit, vt literam inspicienti facile constare potest. At

quòd baptiſmus ſit fundamentum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc ſermo. Eſto etiam hoc dixiſſet, non tamen diceret baptiſmum eſſe ſufficiens fundamentum, ita vt fides non eſſet etiam fundamentum neceſſarium. Quia hoc eſſet aperte repugnare Chriſto, qui dixit ſe ſuper fidei confeſsionem fundaturum eccleſiam ſuam, & qui propter illam fidei confeſsionem promiſit ſe daturum Petro in præmium claues regni cœlorum. Et hoc eſt alterum, quod in verbis Theophilacti vltimo citatis annotandum erat, cum dixit, Chriſtum remuneraſſe confeſſionem Petri, quando promiſit illi ſe ſuper illam confeſsionem ædificaturum eccleſiam ſuam, & propter illam eandem daturum illi claues regni cœlorum. Nam quia aliis omnibus apoſtolis tacentibus ſolus Petrus confeſſus eſt Chriſtum eſſe filium Dei, ideo illi ſoli claues regni cœlorum, & ligandi, atq; ſoluendi poteſtatem ſupra omnes promiſit. Si propter fidei confeſsionem tãquam propter quoddam meritum, Chriſtus Pontificiam ſuper omnes dignitatem Petro promiſit, hoc ipſo declarauit eum, qui fidem nõ haberet, indignum eſſe, qui cæteris præemineret. Quis ergo tam demens erit, vt alicui ſine fidei merito papatum tribuere velit, quem Chriſtus Petro ſine fidei confeſsione nec promittere voluit, ac proinde multo minus daret? Nec placet mihi illorum ſententia, qui dicunt Petrum tunc pro omnibus reſpondiſſe, & ſic ſuam, aliorúmque fidem expreſſiſſe. Non enim alij Apoſtoli Petro hanc prouinciam delegauerunt, vt pro omnibus reſponderet. Neque Petrus tam arrogans erat, vt pro omnibus, non mandatus reſponderet, præſertim quòd tunc non ſolum data non erat ſuper cæteros Apoſtolos poteſtas: ſed nec erat adhuc promiſſa. Si quis autem dicat hoc Petrum facere potuiſſe: quia cæteris Apoſtolis ſenior erat, is attendat, obſecro, Andræam in apoſtolatu ſeniorem eſſe Petro, quod multo magis æſtimandum erat, quàm quilibet ætatis exceſſus. Deinde ſuis ipſe verbis Petrus teſtatur ſe non pro omnibus: ſed pro ſe ſolo reſpondere. Non enim plurali numero (vt oportebat) ſed ſingulari numero locutus eſt, ſic inquiẽs: Ego dico, quia tu es Chriſtus &c. Si pro omnibus loqui voluiſſet, plurali numero loqui debuiſſet his verbis: Nos dicimus &c. Nam aliâs poſtquam iam ſupra omnes illum Chriſtus inſtituerat prælatum,

A tum, cum in die pentecostes omnes Apostoli, eo quod recepto iam cœlitus spiritu omnibus loquerentur linguis, de ebrietate falsò apud populum accusarentur. Petrus se omnium curam habere intelligens, ac proinde omnium causam suscipere volens, non singulari: sed plurali numero loquutus est, sic dicens: Viri Iudæi, & qui habitatis Hierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo respondere voluisset, dixisset: Ego ebrius non sum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus respondere decreuit, dicens: Hi ebrij non sunt. Non ergo pro omnibus: sed pro se solo respondit, cum dixit: Ego dico, quia tu es Christus filius Dei viui. Ille solus respondit quamuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior, quàm in corde retinebat fides, non potuit se intra cordis latebras retinere, quemadmodum cæterorum Apostolorum fides, quę quoniam tepidior erat non prorupit in publicam confessionem. Sed de hoc, quia forte iam plus satis diximus, opus est, vt ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus. Christus saluator noster iam passioni proximus, præuidēs Apostolorum animos post suum discessum fore turbandos, Petro iniungit, vt illos in fide confirmet, sic dicens: Simon, ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ecce primum papæ officiū, quod Deus tunc Petro commisit, hoc est, confirmare reliquos omnes in fide, non est possibile, vt reliquos in eadem fide confirmet. Quo fit, vt papa si hæreticus fiat, papa amplius esse non possit: quia ad id, quod sibi primo ex officio suo competit, videlicet reliquos in fide confirmare, est prorsus ineptus. Demum, quando Christus dignitatē papalem iam ante promissam, Petro concessit, sic dixit: Pasce oues meas. Quibus verbis cōcordi omnium catholicorum doctorum sententia, omnes Christianos oues, & Petrum illarum omnium dixit esse pastorem, vt ipso officij nomine apertissime declararet, quid Petro, & cuilibet summo pontifici Petri successori facere ex officio incumbit, nempe pascere gregem sibi cōmissum spirituali quodam pabulo, doctrina videlicet catholicæ fidei. Qui fidem catholicam tenet, si est

Act.2 *Matt.16* B *Luc.22* *Ioan.21*

idiota, aut malis moribus vitiatus quamuis non suum bene exerceat officium, adhuc tamen papa est: quia nihil habet papatui repugnans, At qui hæreticus est, habet hæresim, quæ prorsus papatui repugnat. Non enim potest, qui hæreticus est, veram alijs præstare fidei doctrinam:& inde consequens est,vt qui hæreticus est,ecclesiæ pastor esse non possit.In cuius confirmationem est,quod August.ait in sermone de pastoribus, vbi exponit illud Canticorum. Pasce hœdos tuos, sic inquiens:Iam non oues:Manenti Petro dicitur;Pasce oues meas,exeunti hæretico dicitur: Pasce hœdos tuos. Et iterum in epistola ad Vincentium Donatistá, pertractans eadem verba ait: Pasce hœdos tuos, non sicut Petrus,cui dicitur: Pasce oues meas in tabernaculis pastorum,non in tabernaculis pastoris,vbi est vnus grex,& vnus pastor,Hæc August. In quibus verbis apertissime docet August,eum,qui pastor est ouium Christi,si fiat hereticus,iam non esse pastorem ouium Christi, sed suorum hœdorum. Sunt adhuc aliæ multæ argumentationes procedentes ab his conditionibus & qualitatibus, quæ necessario competunt hæreticis,ex quibus non minus euidenter conuincitur papam, si hæreticus fiat, esse statim iure diuino priuatum dignitate papali,Nam omnis hæreticus est ab ecclesiæ corpore separatus,atque præcissus;quoniam à fide,quam tota tenet ecclesia se diuidit,mallens suæ inniti prudẽtiæ,quàm totius catholicæ ecclesiæ subesse iudicio. Qui autem à fide ecclesiæ separatur,consequens est, vt etiam à corpore ipsius ecclesiæ sit separatus, quoniam sicut iuxta dictum Pauli, vna est fides;ita vna est ecclesia, & vnitas ecclesiæ ex vnitate fidei pendet, dicente Hugone de sancto Victore, Per fidem accipimus vnionem, per charitatem viuificationem. At quicunque est ab ecclesiæ corpore separatus iam non est caput eiusdẽ corporis, quia repugnat, vt quod à corpore separatum est, sit caput illius, Ex quibus necessario infertur, vt Papa si fiat hæreticus,iam non sit Papa:cum per hæresim sit à corpore ecclesiæ iure diuino separatus, Alia quæcunque peccata quãtumlibet grauia inficiunt papam, & illum tanquam caput languidum reddunt. Solum autem peccatum hæresis caput à corpore abscindit, & per consequens solum illud papam iure diuino sua papali dignitate priuat, Præterea hæretici vocantur lupi à Saluatore nostro, qui

Cantic. 1. August. Ephes. 4 Hugo.

A qui monens nos, vt ab hæreticis caueremus, dicit illos tanquam lupos esse fugiendos; sic inquiens: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ecce vides hæreticos, qui falsi sunt prophetæ, non à quouis alio: sed à Christo ipso veritatis magistro, appellari lupos. Ne igitur lupus sit ouium pastor necesse est, vt papa, & quiuis alius episcopus factus hæreticus, statim desinat esse pastor: vnde necessario sequitur, vt nec sit papa, nec episcopus. Nec credibile est, vt Christus hæreticum hominem, quem certius certo sciebat esse lupum, suarum ouium voluerit esse pastorem, ne oues lupo (quod extremæ dementiæ reputatur indicium) commisisse dicatur. Prælatus igitur si ex pastore fiat lupus, necessario est etiam, vt eo ipso desinat esse prælatus, & pastor ne vel in paruo temporis momento, oues lupo commissas esse dicatur. Rursum, Omnis hæreticus, iure diuino est ab hominibus vitandus, prout iam supra, cum de excommunicatione disseruimus, multis sacræ scripturæ testimoniis probauimus. Non est autem possibile, vt quis sit prælatus illorum, qui iure diuino tenentur se B ab illo separare, illum fugere, cum illo minime conuersari, illum in domum suam non recipere; neque illum salutare. Quoniam vero prælato etiam alioqui malo omnia istorum contraria tenentur subditi etiam cum reuerentia impendere. Nam Paulus docet obedientiam esse exhibendam præpositis, non tantum modestis: sed etiam discholis. Demum plurima sunt sanctorum doctorum testimonia, quæ asserunt hominem hæreticum nullam prorsus habere in ecclesia potestatem iurisdictionis. Primum quidem beatum Thomam offero, tanquam recentiorem, qui in sua secunda secundæ quæstione xxxix. articu. iij. dicit potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis, & inde deducit, quòd non possunt à peccatis absoluere; nec alios excommunicare, nec indulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic astipulatur sententiæ, qui xxiiij. quæstione prima parte ij. quæ incipit in §. Sin autem ex corde suo, & ponitur statim post cap. Audiuimus. sic in fine capit. ait: Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui benedicitur: ita qui ex officio maledicit maior est eo, cui maledicitur. Liquido constat eum, qui ab integritate catholicæ fidei re-

Matt.7 *Heb.11* *Gratia.*

cedit, maledicendi, vel benedicẽdi poteſtatẽ minime habe- C
re. Catholicum nanq;, vtpote ſe ſuperiorẽ maledicere non
valet, in alienum à fide, tanquam in ſibi æqualem, ſenten-
Beda. tiam dare non poteſt. Hæc Gratianus. Et Beda ſuper Mat-
thæum ait: Quicunque ab vnitate fidei, vel ſocietatis Petri
apoſtoli quomodolibet ſe ipſos ſegregant, tales nec à vin-
culis peccatorũ abſoluũt, nec ianuã poſſunt regni cœleſtis
Ambro. ingredi Beatus Ambroſius ait: Dominus par ius, & ſoluen-
di eſſe voluit, & ligandi, qui vtrũque pari conditione per-
miſit: ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Et
infra. Certum eſt, quod eccleſię vtrunq; licet, hereſis vtrun-
que non habet. Hæc Amb. & habentur in ca. Verbum Dei.
Auguſti. de pœnit. diſt. j. Et beatus Au. ſuper Ioan. dicit quod claues
ligandi, atque ſoluendi ſunt datæ eccleſiæ in Petro, ſic di-
cens. Petrus quando claues accepit, eccleſiã ſignificauit. Ex
quibus apertiſsime colligitur eum qui extra eccleſiam eſt,
Cypria. nullam habere ligandi, aut ſoluẽdi poteſtatem. Cyprianus
in quadam epiſtola ait: Qui nec vnitatẽ ſpiritus, nec con-
iunctionem pacis obſeruat, & ſe ab eccleſiæ vinculo, & ſa-
cerdotum collegio ſeparat, epiſcopi nec poteſtatẽ poteſt ha
bere, nec honorem, qui epiſcopatus, nec vnitatẽ voluit ha- D
bere, nec pacẽ. Hæc ille. Et habẽtur in ca. Nouatianus. ſex-
ta q. j. Et in alia epiſtola, quę eſt ad Magnũ iterũ ſic ait, Di-
cimus omnes omnino hæreticos, & ſchiſmaticos nil habe-
re poteſtatis, & iuris. Hæc ille. Et habẽtur in capite, Didici-
mus. xxiiij. q. j. Accedit ad hęc omnia, quod nullũ hucuſque
eccleſia condidit decretum, per quod expreſſe ſtatuerit pa-
pam hæreticum eſſe ipſo iure depoſitũ, aut per quod præ-
ceperit eſſe deponendum. Quod certe non eueniſſet: niſi
quia papam, qui hęreticus fieret, iure diuino priuatum eſſe
intellexit: & ideo noluit actum agere. Non eſt certe creden
dum eccleſiam, quæ tam ſolicita ſemper fuit de ſeparatio-
ne hæreticorum facienda, ne ſua communione aliis noce-
re poſsit, nihil hucuſque de papa hæretico faciendum de-
creuiſſe: cum ille tanto plus quàm cæteri omnes hæretici
eccleſiæ nocere poteſt, quanto ille maiorem haberet poten
tiam ad nocendum, & quanto cęteri catholici minus illum
reformidarẽt quippe quem debẽt habere fidei magiſtrum.
Si quis mihi obiiciat capit. illud. Si papa, diſt. xl. facillime
reſpondebo, quod textus illius capituli & ſi ſit ſancti viri
&

A & martyris, non est tamen hominis, qui leges toti ecclesiæ præscribere potuisset. Quo fit, vt verba illius licet sint velut quoddam hominis sancti consilium accipienda, non sunt tamen pro decreto obligatorio tenenda. Nec verba illa obligationem aliquam habere putandum est, quia sunt in corpore decreti inserta: nisi forte quis ostendat totũ Gratiani decretum esse per sedem apostolicã approbatum, & omnia quæ in illo continentur, sint obseruari mandata. Quod tamen nũquam factum est. Cum ergo ex his omnibus tam euidentissimis rationibus cõstet papam effectum hæreticum esse iure diuino priuatum dignitate papali, inde etiam constat illum, qui depositus est, esse subiectum omni ecclesiasticæ censuræ quæ contra hæreticos est à iure lata, sicut quilibet alius hæreticus. Non tamen ob hoc fallit regula iuris quæ dicit, Par parem ligare nõ potest. Non quidem propterea quòd papa hæreticus sit minor quolibet catholico, vt supra retulimus glos. dicere, in cap. Achatius. xxiiij. q. j. Sed inde hoc euenit quia effectus hæreticus iam desinit esse papa, ac proinde excommunicari potest, & alias pœnas subire cogetur, quæ sunt à iure hæreticis decretę. Si B tamen papa maneret, illis nõ esset subiectus. Propter quod merito supra diximus huius causæ definitionem esse à iure diuino, & non ab humano petendam.

Respondetur rationibus quæ obijciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem.

CAP. XXIIII.

QVamuis euidentibus (vt existimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, papam si hæreticus fiat, eo ipso esse dignitate papali iure diuino priuatum, necessarium tamen existimaui respondere argumentis eorum qui contrariam tuentur sententiam, vt illorum debilitate clarissime ostensa, vel inde nostræ sententiæ veritas firmius roboretur, clariúsque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, velut totius aciei Antesignanum proponam, illud quod aduersarij putant esse tam validum atq; forte, vt nemo illi obsistere valeat. Sic enim argumentantur. Episcopus si hæreticus fiat, non est eo ipso ex iure diuino sua dignitate priuatus, ergo papa quamuis hæreticus sit, non est eo ipso ex iure diuino dignitate papali

priuatus. Consequentiam dicunt esse notam, quia (vt dicunt) papa non est peioris conditionis quàm quiuis alius episcopus. Antecedens probant de episcopo qui in mente sua habet hæresim cui pertinaciter adhæret, & nunquam illam exterius manifestauit. Hic enim (vt asserunt) vere & proprie est hæreticus, & tamen non est eo ipso priuatus episcopatu. Quia illam episcopalem potestatem (vt inquiunt) episcopus habet ex sola humana aut ecclesiastica commissione. Et hoc dicunt esse certissimum ex consensu omnium catholicorum doctorum, iuxta illud beatissimi Leonis papæ, in capitulo. Ita dominus, decima nona distinctione. Ita Dominus huius muneris sacramentum, ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro omnium Apostolorũ summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi à quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet. Hęc ille. Et inde quasi ex certissimo quodam assumpto colligunt Episcopum qui in hæresim mentalem pertinaciter lapsu est, non esse priuatum Episcopatu: quia ecclesia non potest actibus animæ interioribus pœnam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in suo illo opusculo de authoritate Papæ & concilij capit. xix. multis prolixísque verbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, vt dicat intellectũ suum per illam fuisse victum ad censendum papam si labatur pertinaciter in hæresim non esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali. Sed miror certe quod homo tantus, & qui multo fortioribus argumentis alioquin cedere non soleat, nunc à tam debili argumento cuius multa refellere posset, fateatur se victum. Crederem ego potius intellectum suum ab affectu magis quàm ab hac argumentatione fuisse deuictũ. Nam consequentia illa est mala qua probat papam hæreticum non esse iure diuino priuatum dignitate papali, per hoc quòd Episcopus hæreticus non est iure diuino priuatus Episcopatu. Potuit quidem fieri vt Deus de papa hoc statueret, & non de cæteris Episcopis, præsertim quòd causa tanti discriminis est notissima: quia videlicet papa plus toti reipublicę christianæ nocere poterat, quàm quiuis alius Episcopus, si vterque illorum esset hęreticus. Ob quam causam recte potuisset Deus papam hæreticum priuare, alio quouis Episcopo

Leo papa primus

C

D

hær

A hæretico non priuato. Neque ob hoc censenda esset papalis dignitas peioris conditionis, imò multo melioris: quoniam nõ permitteret secum hæresim sicut dignitas episcopalis. Deinde assumptũ in illa cõsequẽtia falsum est, videlicet quòd Episcopus hęreticus nõ sit iure diuino priuatus dignitate Episcopali: quoniã idẽ de Episcopo cẽseo dicendũ esse quòd de papa. Vt autẽ hoc suum assumptũ probet, aliud assumit, quod certum esse putat, & ex omnium sacrorum doctorũ sentẽtia procedere dicit Episcopalẽ, videlicet potestatẽ aut iurisdictionẽ esse ex hominis aut ecclesiæ cõmissione, & non à Deo: sed hoc antecedens ab illo assumptũ falsum est, & ipsamet falsitate falsius, & cõtra omnium doctorum sacrorum sententiam, & cõtra verba illa Leonis quæ ex distinc. xix. citat. Quoniam & si ritus cõsecrationis Episcopi sit ab ecclesia statutus, potestas tamẽ Episcopalis iurisdictionis nõ ab homine sed à Deo est illis cõcessa. Omnes enim sacri doctores docẽt Episcopos succedere apostolis, pro qua re plurima potuissem afferre testimonia, quę prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Si quis tamẽ ea videre desiderat, reperiet in opere illo quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo, Episcopus,
B quo loco multa pro hac re sanctorũ doctorum testimonia coarceruaui, & ideo nolui hic repetere, ne actũ agerẽ. Vnũ tamen ex cõcilio Florentino hic citare non pretermittam, quod illic nescio quo casu fuit à me relictũ. Concilium Florentinum certam fidei regulã Armenis describens, cum de sacramento confirmationis differit, hæc verba ait. Ordinarius minister est Episcopus. Et cum cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre: quia de solis apostolis legitur (quorum vicem tenent Episcopi) quod per manus impositionẽ spiritũ sanctum dabant. Hæc conciliũ Florentinum. Apostoli autem (vt apertissimum est) à Deo & nõ ab homine vllo, fuerunt ordinati apostoli & episcopi, vt ex multis scripturę sacrę locis cõstat. Sicut misit me pater (inquit Christus) & ego mitto vos. Et Matt. 10. & Marc. iij. & Luc. vj. Expresse docetur Christũ illis tribuisse apostolatus officium. Et hoc ipsum post mortẽ iterum cõfirmauit, quando illis precepit vt euntes in mundũ vniuersum prædicarẽt euangeliũ omni creaturę. Deinde potestatẽ iurisdictionis omnibus apostolis cõ-

Cõcilium Florenti.

Ioan. 20

Mat.18 cessit, quando omnibus illis simul iunctis dixit. Quæcunq; C
alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlis, & quæcunq; solueritis super terram, erũt soluta & in cœlis. Nam per illa verba (vt omnes sacri doctores fatentur) Christus cõcessit apostolis potestatẽ excõmunicandi, quę sine aliqua iurisdictione esse nõ potest. Si Christus apostolis dedit potestatẽ prædicãdi Euangeliũ, & potestatẽ ligandi & soluendi, & Episcopi successerũt in locũ apostolorum, consequens est vt Episcopi etiam habeant à Deo & nõ ab homine has omnes potestates. Nam hac sola, & efficacissima ratione probamus cõtra hęreticos episcopũ Romanum esse cæteris omnibus episcopis superiorẽ, quia Petrus apostolus fuit reliquis Apostolis superior, cuius Romanus episcopus successor esse comprobatur. Quo fit, vt necessariũ sit Romanũm Põtificem eadem authoritate super cæteros episcopos pollere, qua Petrus supra reliquos polluit apostolos. Eadẽ igitur consequentia colligere oportet eandem potestatem, quamuis non tam latam, ex iure diuino competere episcopis quæ fuit apostolis data: quia illi sunt istorũ successores. Præterea episcopis iure diuino competit ecclesię regimen. Nam Paulus Mileti existens, conuocatis ad se ex epheso D
Act.20 episcopis, dixit. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ecce vides Episcopos ad regimen ecclesiæ datos, non ab homine sed à spiritu sancto. At regere nõ valet qui nullam habet potestatẽ iurisdictionis. Ergo episcopi qui à Deo ad regimẽ ecclesię sunt instituti, ab illo etiam habent iurisdictionis potestatẽ. Fateor quidem hãc Episcopatuum diuisionẽ, qua quisq; episcopus suos habet peculiares subditos, iure humano introductam esse: & merito ad euitandam confusionem, & euitandas etiam dissensiones, quæ facile oriri poterant nisi talis diuisio facta fuisset, quas suas quisque posset agnoscere oues, & ab alienis abstinere. At quòd Episcopus potestatem iurisdictionis habeat, ex solo diuino pendet iure, non humano. Ex iure diuino hanc habet potestatem factus Episcopus: sed iure humano fit illi hæc potestas determinata circa has aut illas oues sibi commissas, quæ aliquando est latior aliquando breuior, penes hoc solũ quod plures aut pauciores subditi illi tribuuntur. Et si contingat ob aliquod crimen episcopum

A ſcopum à papa priuari epiſcopatu ſuo, quod ille ob multa crimina recte facere poſſet, tūc epiſcopus erit priuatus ſubditis, in quos iuriſdictionis poteſtatem exercere poſsit, ſed non erit priuatus ea iuriſdictionis poteſtate quam in ſua conſecratione accepit. Quemadmodum diceremus de ſacerdote habente beneficium, ſi priuetur beneficio, qui abſoluere non poteſt, non propter defectū poteſtatis, ſed quia non habet ſubditum, ſupra quē illam exerceat. Accedit ad hæc omnia, quòd quando Epiſcopi eliguntur & confirmantur, nulla ſit illis ab ecclaſia cōmiſsio iuriſdictionis: quod quidem nō omiſiſſet eccleſia facere, ſi hanc ab illa iuriſdictionem epiſcopos habere putaret. Verum quia pro conſtante habet eccleſia Epiſcopos poſtquam electi & confirmati fuerint, ex iure diuino habere iuriſdictionem ſuper populum illis comiſſum, ideo nunquam hoc illis committere curauit. Demum, verba Leonis papæ quæ pro ſe Caietanus citauit, diſcutiamus, & ex illis patebit clare, beatum Leonem noſtram confirmare ſententiam, tantū abeſt vt Caietano illius verba fauere poſsint. Sed vt clarius verus illorum verborū ſenſus pateat, capituli illius initium repetere oportet, cuius hæc ſunt verba. Ita dominus noſter Ieſus Chriſtus humani generis ſaluator inſtituit, vt veritas quæ antea legis & prophetarum præconio continebatur, per apoſtolicam tubam in ſalutem vniuerſitatis exiret, ſicut ſriptum eſt. In omnē terram exiuit ſonus eorum, *Pſal. 18*
B & in fines orbis terrę verba eorū. Sed huius muneris ſacramentū, ita dominus ad omnium apoſtolorū officium, pertinere voluit, vt in beatiſsimo Petro omniū apoſtolorum ſummo principaliter collocaret, vt ab ipſo quaſi à quodam capite dona ſua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem intelligeret ſe diuini miniſterij eſſe, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. Hæc Leo papa. In quibus verbis id potiſsimum annotandum eſt, quod ait dominum voluiſſe, vt illa dona ad omnium apoſtolorū officiū pertinerent. Si ex domini volūtate habens, non ergo ex ſola Petri commiſsione. Deinde ait dominum Ieſum Chriſtum, & non Petrum, hæc miniſterij dona in totum eccleſiæ corpus diffundere: ſed ordine quodam, ita vt ab ipſo Petro quaſi à quodam capite faceret initium. Quod ideo beatus Leo dixit, quia prius Chriſtus ſaluator noſter hæc dona

dona Petro,& postea aliis Apostolis concessit. Nam Petro facta concessio describitur, Matt.xvj. capite: quæ autem aliis Apostolis data est,ab eodē Euangelista refertur xviij. cap. Ex quo ordine colligere vult beatus Leo aliorum Apostolorum authoritatem quamuis datam à Christo, esse tamen subiectam Petro,& tandiu illos habere authoritatem illam, quandiu vniuntur illi capiti suo,& quandiu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, à quo si separentur,sicut non pertinent ad Christi ecclesiam quæ super illud fundamentum ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quam habebant ecclesiasticam iurisdictionem. Ioannes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscum sentiat dicens papam effectum hæreticum esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali,tamen in hac disputatione præsenti nobis repugnat dicens Apostolos non à Christo, sed à Petro esse Episcopos ordinatos. Pro qua re in lib.ij.suæ summæ de ecclesia, cap. xxxij.multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suam possunt confirmare sententiam, ideo prolixitatem vitare cupiens illos omittere decreui, præsertim quòd res hæc non est hic à nobis primo intenta,sed obiter oblata. Sed opus est iam vt alias partes illius primæ & præcipuæ argumētationis à Caietano factæ,discutiamus & examinemus quid veritatis illæ contineant. Dicit eum qui hæresim mente cōcepit, & illi pertinaciter adhæsit,quam nullo actu exteriori manifestauit, esse verum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib.vj. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap.xvj. Iniuste tamen id facit,quoniā & si hæresis ab electione voluntatis(vt ille dicit) procedat, non est ideo necessario consequens vt exterior oris prolatio requiratur ad perfectum hæreticum efficiendum. Nam in aliis peccatis quæ magis à voluntate pendent quàm hæresis, quæ in intellectu collocatur,sola voluntatis electio sine vlla exteriori operatione sufficit ad perfectam peccati rationem efficiendam. Quo fit,vt idem prorsus de hæresi & hæretico sit necessario dicendū:quia non cōstat quòd hoc potius ad hæresim quàm ad alia peccata requiratur. Propter quod illi qui dicunt papā si in hæresim labatur,esse iure diuino priuatū dignitate papali,hoc idem dicendū putāt,si in hæresim mentalē labatur,quia illum nō minus hæreticum

esse

A esse putant quàm aliũ. Nec ideo nos dubios futuros esse dicunt & incertos circa ea quæ à Papa fiunt, quoniam & si illius fides interior non sit nobis nota, tamen quandiu illius infidelitas nobis nõ patet, semper illum tenemur reputare fidelem. Quia (vt ait regula iuris) quilibet præsumẽdus est bonus donec probetur cõtrariũ. Negant etiá confusionem totius ecclesiæ inde gigni turbando totum ordinem ecclesiasticũ, reputando episcopos aut presbyteros qui nõ essent: quoniam Deus qui ecclesiæ velut sponsæ suæ curam habet, illi prouideret de remedio. Sicut si aliquis non baptizatus ordinaretur presbyter, sicut aliquãdo contigisse cõstat ex titulo, qui de hac re inscribitur in decretalibus, & ille postea efficeretur episcopus, & tandem papa, & multos consecraret episcopos, & ordinaret sacerdotes, tunc ille sicut non esset sacerdos, ita nec episcopus, nec papa, quamuis vt talis reputaretur. Quo euentu necessaria esset confusio ordinum ecclesiasticorum. Credendum tamen est (vt beatus Thomas in iiij. sen. d. xxiiij. docet) Deum tunc subuenturum ecclesię, datuiúmq; illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier sexum mẽtita masculinum, in papam electa & pro

B tali per aliquot annos reputata est. Ita etiam nihil obstare putant, vt papa in hæresim mentalem lapsus, sit dignitate papali priuatus, quamuis oporteret illum tunc velut papam venerari, Quoniam ne ecclesia in huiusmodi Labyrynthos incideret, Deus illi de remedio prouideret, Ita respondet Turre cremata libro iiij. suæ summæ, parte ij. capite xx. Posset tamen dici, & forte melius fatendo illum, qui in hæresim mentalem lapsus est, esse hæreticum, sed non talem, vt propterea iure diuino sit eo ipso priuatus dignitate papali. Dicetur enim fidem interiorem non esse necessario requisitam ad dignitatem papalem, sed satis esse exteriorem fidei confessionem: quam qui habuerit, quamuis fide interiori careat, poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conseruare. Et huic sententiæ fauere videtur Glossa super illa verba, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quæ illam vocem, petram, exponit non per fidem, sed per fidei confessionem. Quibus verbis innuere videtur pontificiam Petri & successorum eius dignitatem, super solam fidei confessionem fundatam esse. Et si res ita se habet, oportebit necessario dice-

re, solum hæreticum exteriorem siue manifestum esse ex C iure diuino priuatum pontificia dignitate, & non hæreticum occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suam recludit. Et huius discriminis posset dari causa: quia hanc pontificiam dignitatem, non ad ipsorum pontificum honorem, sed ad plebis vtilitatem Deus instituit. Et inde euenire necesse est, vt quanto quisque magis reipublicæ Christianæ nocere potest, tanto magis sit ille censendus indignus: & eo magis econtrario sit tolerandus, quo minus poterit ecclesiæ incommodare. Cum igitur ille qui hæresim in corde suo retinet, & nullo exteriori signo manifestauit, nihil per illam solam possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate nō priuat. Illum vero qui publice suam hæresim loquitur, quia per illam multum catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus voluit vt eo ipso esset sua dignitate priuatus, ne sermo illius, qui, teste Paulo vt cancer serpit, à dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergamus adhuc vltra, & aliam partem illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim quòd propter actum purę interiorem animæ, nunquam homo potest humanæ iurisdictioni subesse: quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autem ea sola quæ foris patent, atque ideo de solis illis iudicare illi possunt, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionem assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet, & pro constanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano. Ego tamen Alberti aut Adriani opinionem amplecti nolo, sed hoc mihi cum Caietano conuenit, vt supra cum de excommunicatione differentem, aperte expresi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plenè discussis, pessimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam etsi omnes illas propositiones, quarum aliquas negauimus, illi gratis donemus, solum ex eis colligere licet cæteros episcopos propter solam mentalem hæresim, non esse eo ipso priuatos iurisdictionis potestate. Sed inde non sequitur Romanum Pōtificem etiam non esse eo ipso priuatum sua dignitate papali. Nam de cæteris episcopis, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur, nihil probatum esset, nisi quòd illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem nō sunt priuati digni-

2. Tim. 2

D

tate

A tate sua. Vt autem inde colligere valeret, Romanum Pontificem etiam propter solam hæresim mentalem non esse priuatum potestate papali, oporteret probare, Romanum pontificem etiam habere suam potestatem ex commissione humana & non à Deo. Tunc enim bene colligeretur, vt idem de illo esset cēsendum quod de aliis, quia illius actus interior etiam non subiiceretur iudicio humano, à quo potestatem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanum Pontificem non esse subiectum iudicio diuino secundum actus interiores, quemadmodum alij Episcopi non subduntur iudicio humano penes eosdem. Tunc etiam collectio illa esset bona. Quia sicut cæteri episcopi per solam hæresim mentalem iure humano non priuantur iurisdictionis potestate eo quòd per illam non subduntur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum pontificem per solam hæresim mentalem non esse iure diuino priuatum potestate papali, si ille per talem hæresim non esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtrahantur ex illa argumentatione, sicut necessario sunt subtrahenda: quoniam fide credere tenemur Romani pontificis potestatem esse non ab hominibus, sed à Deo, & illum per actus B interiores diuino iudicio subditum esse, argumentatio illa nullus prorsus erit roboris aut momēti. Nam ex hoc quòd cæteri episcopi ob solam hæresim mentalem non sunt priuati ex iure humano cui subesse non possunt, inferre quòd Romanus Pontifex ob solam etiam hæresim mentalē non sit priuatus ex iure diuino, cui est vere subiectus, tam mala est collectio, vt nemo sit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, vt planè ostenderem quàm debilis fuerit argumentatio, à qua intellectum suum deuictum fuisse fatetur. Hac igitur argumentatione, quam aduersarij præ omnibus æstimant, prorsus eneruata, reliquas quoniam debiliores sunt facile prosternemus. Secundo sic argumentantur, Rex aut Imperator 4 si fiat hæreticus non est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Imperio: quia constat multos in lege veteri fuisse Reges idololatras, & multos etiam fidelibus imperasse Reges infideles, de quibus ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt & non ex me. Et iterum, dabo tibi Regem in furore meo: ergo eodem modo papa aut quiuis alius episco- *Osea* 8.13 pus,

pus,quãuis hæreticus fiat,poterit fidelibus catholicis præ C
esse. Respondeo,nõ esse eandem omnium illorũ rationem,
neque Imperatores aut Reges aut alios dominos seculares
esse eadem lege qua prælati ecclesiastici regendos. Quoniã
temporale dominiũ aut secularis potestas nõ habet pro fun
damento suo cui innititur fidem:& ob hanc causam etiã si
fides desit,possunt illorũ dominia & potestates subsistere,
siue fidelibus siue infidelibus dominentur. Nihil enim ob-
stat,vt infidelis homo in rebus pure secularibus possit fide-
libus præesse & illis dominari. Et idem dicendum puto de
sacerdotio veteris legis,quod licet circa spiritualia versa-
retur,quia tamẽ nõ erat illi data fides pro fundamento,illa
seclusa cõsistere illud valebat,ita vt quãuis hęreticus fieret,
nõ esse eo ipso sacerdotio priuatus. At longè aliter se habet
potestas ecclesiastica in lege Euangelica: quoniã hæc fun-
data est super firmam petram, hoc est, catholicam fidem,
Hac igitur euersa, necesse est vt tota ecclesiastica potestas,
quæ illi innitebatur,corruat. Quo fit,vt licet in temporali-
bus & corporalibus infidelis fidelibus præesse possit & do-
minari,in spiritualibus tamen infidelis supra fidelem nul-
lam potest habere iurisdictionis potestatẽ. Tertio cõtra nos D
argumentantur ex facto Marcellini, qui in horribili illa
sub Diocletiano feruente persecutione, carnificum violen
tia ad impia sacrificia pertractatus succubuit,& Thura ido
lis adoleuit,arísque iniecit:nec tamen ob hoc à papatu de-
iectus est sed in eo vsque ad mortem perseuerauerit. Huic
argumentationi facillime respondetur,negando Marcelli-
num papam fuisse hæreticum,quia licet in cõfessione fidei
aduersus parata & iam intentata tormenta satis constans
non fuit,tamen fidem quam mente tenebat,non amisit. At
opus exterius (vt supra cap.j. huius operis diximus) non est
hæresis,sed solus mentis assensus vel dissensus, quamuis ex
ipso opere vehemens aliquando oriatur hæresis suspicio,vt
ita illum mente credidisse merito putetur, sicut suum opus
exterius demonstrat. Verum hæ suspiciones hominũ sunt,
qui de occultis certam nõ possunt dicere sententiam. Quod
vero Marcellinus veram nõ amiserit fidem,satis apertè cõ
uincitur per id quod habetur in cap. Nunc autem, dist. xxj.
Ibi enim dicitur,quòd cõpulsus à paganis grana thuris su-
per prunas imposuit. Si compulsus, ergo nõ ex libera hoc
fecit

A fecit voluntate, sed vt tormenta vitaret. Tormenta autem satis vitabat per solum opus exterius, sine errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, non interiorem mentis fidem, sed opus exterius cernere poterant. Deinde, etsi gratis daremus illum tunc perdidisse fidem, non tamen ideo censendus est hæreticus: quoniam defuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, vt quis merito dicatur hęreticus, vt habetur ex c. Dixit Apostolus. xxiiij. q. iij. Marcellinus siquidem ad cor reuersus, & sui delicti acerbissime pœnitens, in publico episcoporum concilio suã inconstantiam confessus est, & libens iudicio se subdidit sacerdotum, qui humilem illius aspiciẽtes cõfessionem, nullam in illum ausi sunt dicere sententiam. Quarto loco contra nostram sententiam argumentantur aduersarij, per illud quod dicitur in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad quem pertinet institutio alicuius, ad eundem spectat destitutio eiusdem. Ex quibus verbis colligere volunt Papam, si fiat hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & non esse ex iure diuino depositum: quia cum ab hominibus eligatur, oportet vt etiam ab illis deponatur. Hoc argumentum est tam debile, vt indignum sit cui debeat dari vlla responsio.

B Nam regulam illam, quæ ad coërcendos temerarios hominum ausus à iure statuta est, ad diuinam potentiam accommodare volunt, tanquam si illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio statutis, esset cohibenda. Quis quæso homo catholicus est, qui hanc non irrideat consequentiã? Papa eligitur ab homine, ergo non potest deponi à Deo. Et multo magis ridendus erit qui illam probare pergat per illam regulam iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet destitutio. Deinde, etsi gratis illis demus regulam esse vbique veram, non tamen eo sensu quo ab illis accipitur. Nam regula illa (vt ex decursu illius capituli facile constare potest) in hunc sensum data est, quod nullus inferior potest destituere illum qui à superiore institutus est: & inde argumentatur Papa quod presbyter si malus fuerit, non est à plebe quæ supra illum nihil penitus habet potestatis, sed ab episcopo qui illum instituit deponendus. Et ita concederem ego Papam, qui à Cardinalibus electus est, non posse ab alia potestate ipsis Cardinalibus inferiore deponi. Sed nunquid ex illa regula

colligere licet, vt institutus ab aliquo non possit à superiore destitui? Minime. Nam sacerdos ab episcopo ad curam animarum institutus, potest per papam ab eadem cura deponi: imò etiam ab Archiepiscopo Metropolitano, si causa propter quam merito deponēdus est, sit ad Archiepiscopum deuoluta. Cum igitur regula illa concedat institutori alicuius, potestatem deponendi illum, eo ipso eandem potestatem concessisse videtur cuicunq; habenti plenam super institutorem potestatem. Et inde sequitur (volo quidem iuxta præfatam regulam loqui) vt Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit voluntate sua & iure à se edito destituere papam qui à Cardinalibus fuerit electus. Destituit autem ille hæreticum à papatu, quando firmissimo decreto statuit ecclesiam suam fundari supra fidem, aut supra apertam fidei confessionem. Quinto argumentantur aduersarij cōtra nos, per hoc quod episcopi in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituuntur dignitates: signum est ergo quod non fuerāt illis priuati, alioqui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probant per ca. Maximum.j,q.vij. Et inde arguunt vt idem de papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æstimet Caietanus, quæ tamen (vt verum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hæreticos episcopos quando ad ecclesiæ vnitatem redeunt, solere recipi ad sedes suas: quanquam hoc male probat Caietanus per illud ca. Maximum.j.q.vij. Quoniam Maximus ille, de quo ibi est sermo, postquam ab hæresi Donatistarum ad ecclesiam redierat, ordinatus fuit episcopus: in quo gradu existens non fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico sine vllo temporis interuallo in minoribus ordinibus seruato, ordinatus fuerat episcopus: ideo dubium erat, an in Episcopali dignitate manere deberet. Cui quæstioni papa Leo respondet, quod licet reprehensibiliter ordinatus, ab episcopali tamē dignitate non repellatur, dummodo libellum ad papam mittat, quo catholicum se esse testetur. Itaq; cap. illud. nullo pacto nostro seruit proposito. Quod facile constare poterit legenti epistolam Leonis lxxxv. ex cuius cap.iij. sumptum est illud ca. Maximum, & cap. Donatum. Multum certe interest, an

ipsas

A ipsas origines legas, an centones illarum male dilaceratos. Hoc quod Caietanus probare vult, multo melius probasset per cap. conuenientibus. j. q. vij. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna, sumptum est. Illic enim decretum est, vt episcopi, qui à fide catholica defecerant, resipiscentes in suis sedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex quadam misericordiæ dispensatione factum est, vt apertissime constat per cap. si quis hæreticæ. j. quæst. j. Nam & si episcopi heretici sint iure diuino sua episcopali dignitate priuati, ecclesia tamen ex rationabili causa dispensat aliquando, vt reuersis ad fidem dignitates pristinæ restituantur. Et talis restitutio pro noua electione, aut noua prouisione habenda est. Nec mirari quisquam de hoc debet: quoniam idem in aliis multis necessario dicendum est. Clericus enim homicida eo ipso, quod commisit homicidium, incurrit irregularitatem, & est priuatus beneficio, quod habebat, si tamen ex quadam misericordia per papam cum illo dispensetur, & beneficium illi restituatur, talis restitutio pro noua collatione æstimanda est. Sexto nobis obiiciunt c. audiuimus. xxiiij. q. j. vbi de episcopo

B hæc dicuntur. Si autem in corde nouam hæresim confinxit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit. Ex quibus verbis inferre volunt, quod antequam episcopus hæreticus prædicet, aut doceat, excommunicare, & damnare potest, & inde euidentissime colligitur, vt non eo ipso quo factus est hæreticus, sit sua dignitate priuatus. Hic argumentandi modus est debilissimus: quia per hoc, quod vnum negatur, non est necessarium, vt dicamus aliud concedi. Deinde verba illa modo citata non sunt Alexandri secundi, cuius est illius cap. initium. Nam ab illo loco: Sin autem ex corde suo, &c. verba sunt Gratiani, & inde exorditur secundam partem illius quæstionis. Authoritas Gratiani non est tanti ponderis, vt me premere valeat, & à sententia mea discedere me cogat: præsertim cum tam multa ille alibi doceat, in quibus est ille ab omnibus necessario deserendus. Si tamen præfata Gratiani verba gratis recipere volumus, superiori illi sententiæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non esse iure diuino depositum: quia (vt in responsione primæ argumentationis probabile esse diximus) fundamentum su-

per quod ecclesiastica potestas fundatur, non est sola fides C interior: sed exterior fidei confessio. Sed quia per hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei confessione caret, esse ipso iure priuatum, quod nos aperte negauimus cum de facto Marcellini Papę disseruimus. Ideo melior mihi videtur sententia, mentalem hæreticum esse etiam ipso iure priuatum. Si cui tamen magis probetur alia sententia, dicere poterit Marcellinum quamuis fidem mente retinuerit, propter exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatum: cum tamen à toto concilio, coram quo suam culpam confessus est, toleratus fuit, eo ipso tacitis suffragiis fuit iterum in Pontificem summum electus. Hæc sunt omnia, quæ ab aduersariis contra præfatam nostram opinionem obiici solent: sunt tamen quædam alia per me excogitata, quæ paulo magis vrgere mihi videntur: quibus respondere etiam decreui, vt inde nostræ sententiæ veritas clarius omnibus innotescat. Prima, quæ mihi se offert argumentatio, oritur ab æstimatione duarũ potestatum ordinis, & iurisdictionis inter se comparatarum. Multo enim præstantior, atque nobilior est potestas ordinis, quàm potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis non habet fidem pro fun D damento, nec illam exigit ad sui consistentiam: ergo potestas iurisdictionis, quæ minor est, non habet etiam fidẽ pro fundamento, neq; illam ad sui consistentiam necessario requirit. Et inde euidenter colligitur illam per hæresim minime perdi. Ex quo aperte sequitur nec papam, nec episcopum, eo ipso, quod factus sit hæreticus, suam amittere dignitatem. Consequentia huius argumentationis videtur nota per locum à maiori ad minus negatiue. Minor etiam est manifesta ex his, quæ supra diximus, cap. xxj. huius lib. quia potestas ordinis non fundatur: nisi in charactere sacerdotali, & inde deducitur, quod sacerdos etiam si fiat hæreticus, nunquam potest illam amittere. Maiorem istius argumentationis, quæ forte alicui magis neganda videbitur, probo: quia potestas ordinis est supra corpus Christi verum, potestas autem iurisdictionis non est nisi supra corpus Christi mysticum. Præterea potestas ordinis: quia tanta est, non nisi à Deo dari potest, cum tamen potestas iurisdictionis sæpe ex hominum pendeat voluntate. Et hinc alia oritur excellentia in potestate ordinis supra potestatem iurisdictionis:

A ctionis: quia potestas ordinis est indelebilis, & minime amissibilis, potestas vero iurisdictionis sæpe deperditur. Accedit ad hæc, quod si quis non sacerdos habeat beneficium, cui est annexa animarum cura, eo ipso habet potestatem iurisdictionis, qua tamen non obstante, ille dignitate minor censendus est, quã quiuis alius sacerdos curã animarum non habens. Quod nõ aliunde euenire potest: nisi quia ordinis potestas præstãtior est, quàm iurisdictionis. Respondeo fatendo potestatẽ ordinis absolute nobiliorẽ, & dignio rem esse potestate iurisdictionis: quia circa multo præstantius obiectũ versatur, quàm illa: quia (vt recte dictum est in argumentatione) hæc circa corpus Christi verum: illa vero circa solum corpus Christi mysticum versatur. Si tamẽ duæ illæ potestates ad populũ, propter quẽ solũ à Deo institutæ sunt referantur, multo maior cognoscetur esse potestas iurisdictionis, quã ordinis: quia per illã multis de causis magis prouidetur populo, quã per aliã. Nã per illã docetur populus in fide, & moribus. Ab illa, qui ignorans est doctrinã petere debet: prout dominus per Malachiã prophetã testatur, sic inquiens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirẽt de ore eius: quia angelus domini exercituũ *Mal. 2*

B est. Per potestatem iurisdictionis cõseruatur pax in populo; iustitia retinetur, suum cuiq; ius datur, vitia coërcentur, mali populi mores corriguntur: quidquid deniq; boni in ecclesiastica rep. est sine hac potestate facile laberetur, & si quid mali est, sine illa facilius augeretur. Nihil horum ad ordinis potestatem spectat. Quo fit, vt per potestatem iurisdictionis magis prodesse possit, qui illam habet, si sit bonus: & magis obesse si sit malus. Ob hanc igitur causam Christus saluator noster potestatem iurisdictionis statuit supra fundamẽtum fidei, ne fide careret, cui ex officio incumbere debet, alios fidem docere, & errantes ad fidem reuocare. Potestatem verò ordinis: quia nulla illi ex necessitate iniungitur populi doctrina, aut disciplina, noluit idem saluator noster supra fidem fundare, neque fidem ad illius consistentiam exigere. Quia quod per istam faciendum est, etiã fidẽ seclusa, citra vllũ aliorum incommodũ fieri potest. Secunda argumẽtatio, quæ mihi (vt ingenue loquar) non paruum fa cessit negotium est, quia hæreticus, & si per hæresim perdat fidem, non tamen eo ipso est prorsus ab ecclesia separa

tus: ſed adhuc eſt pars illius corporis, & membrum eius: C ergo adhuc ſtante hæreſi poterit in ſe dignitatem papalem conſeruare. Quia cum non ſit eo ipſo ab eccleſia præciſſus, videtur quòd non ſit etiam eo ipſo poteſtate iuriſdictionis priuatus, ſiue epiſcopalis illa ſit, ſiue papalis. Quod autem hæreticus non ſit eo ipſo prorſus ab eccleſia præciſſus: ſed ſit adhuc pars, & membrum illius, inde apertiſsime conuincitur, quòd adhuc ſubeſt iudicio eccleſiæ: quia ab illa punitur, & variis ab illa affligitur pœnis. Hoc autem eccleſia non faceret: niſi intelligeret hæreticum eſſe intra illius gremium, eſſéq; aliquam illius quamuis putridam partem. Nam Paulus ait: Quid mihi de his, quæ foris ſunt iudicare? Et iterum alibi: Tu quis es, qui iudicas ſeruum alienum? Fateor quidem, & (meo quidem iudicio) negari non poteſt hæreticum eſſe partem eccleſiæ, & membrum illius, & non eſſe omnino ab illa ſeparatum: quia & ſi fidem non habeat, habet tamen characterem baptiſmalem per quem primo factus eſt membrum eccleſiæ, quo durante ſemper erit membrum illius, vt habetur in cap. veniens. De preſbytero non baptizato. Sed licet ſit membrum eccleſiæ, non tamen poteſt eſſe caput: quia cum caput ſit principalius totius corporis membrum, multo plura ad caput, quàm ad cætera membra requiruntur. Papa igitur ſi hæreticus fiat, iam (vt ante) caput erit: ſed pes, aut ſi quod eſt aliud inferius, aut vilius membrum. Cæterum de punitione, qua eccleſia hæreticum punit, paululum diſcernere oportet, & cauſam illius inueſtigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra eccleſiam eſſe, ne dicamus illam de his, qui foris ſunt, iudicare. Nec tamen ob id ſolum illam hæreticos punire dicendum eſt: quia illi characterem baptiſmalem retinent. Nam hac ratione oporteret dicere hæreticum non poſſe, vita durante, eſſe extra iudicium eccleſiæ, cum ſemper habeat in ſe characterem baptiſmalem. Quo conceſſo, neceſſario etiam fatendum erit, vt poſtquam eccleſia hominem hæreticum tradidit ſeculari poteſtati ab illa puniendum, ſi poteſtas ſecularis illum punire nolit, & illum liberum dimittat, eccleſia nihilominus adhuc illum hæreticum punire poſsit, & idem eſſe dicendum de presbytero degradato. Hoc tamen non eſt dicendum: quia eccleſia per talem hæretici traditionem, & per degradationem, videtur iuri

1. Cor. 5
Rom. 2
D

A iuri suo renunciare, vt ex verbis ipsius degradationis colligi potest, quæ habentur in capite, Degradatio. de pœnis. libro sexto. Vt autem causam huius punitionis ego aperte explicem, admoneo lectorem, vt consideret, quod cum aliquis baptizatur tunc intrat ecclesiam, sicut nouus aliquis colonus, qui recipitur in ciuitate. Quando autem aliquis sic in aliqua republica admittitur, ex ipsa natura receptionis initur quidam contractus inter ipsum colonum admissum, & rempublicam, ita vt colonus obligetur seruare leges, & statuta reipublicæ, illi obedire, illi periclitanti subuenire, illius iudicio stare, & respublica tenetur illum in ea illæsum seruare; & à calumniatoribus protegere. Vt autem hic contractus rescindatur, non satis est alterius illorum voluntas: sed vtraque requiritur: quia licet quilibet possit iuri suo renunciare, non tamen iuri alterius, præsertim iuri iam acquisito. Si tamen respub. & colonus concordi voluntate postea conuenirent, posset colonus intra ciuitatem manere sine aliqua mutua inter illos obligatione, ita vt nec colonus obligaretur reipub. nec respub. colono. Inter baptizatum, & ecclesiam, à die baptismi est

B initus talis contractus: quia baptizatus ab illo die tenetur mores, leges, & statuta ecclesiæ seruare, illi obedire, illius si deliquerit subire iudicium: & ecclesia tenetur illum docere, sacramentis pascere, illum pro sua potentia protegere. Hæreticus se ab ecclesiæ vnione segregans, licet hoc ipso visus sit iuri suo renunciare: non tamen potest ecclesiam, cui in baptismo se subdidit, iure suo priuare. Et ob hanc causam illum punire potest: quia obtinet ius quod super illum per illius baptismum suscepit. Cum ecclesia aliquem degradat, aut hæreticum potestati seculari tradit, tunc iuri suo renunciat. Quo fit, vt si potestas secularis illum non puniret, ecclesia iam illum amplius punire non possit, quamuis sit intra ecclesiam & membrum illius ratione baptismalis characteris: Et si ille auxilium ecclesiæ post hoc imploraret, ecclesia hoc illi dare non teneretur: quia ille suo iuri renunciauit, & quis non renunciasset, potest ecclesia illum propter peccatum suo iure priuare.

An testis qui nouit aliquem esse in hæresim lapsum teneatur, quamuis non sit requisitus, illum iudici manifestare, etiam ante fraternam illius correptionem. C

CAP. XXV.

DE pœnis, quæ contra hęreticos iure canonico, & ciuili decretæ sunt, per multa ca. hucusque disseruimus. Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet, non potest hæretico infligere, propterea quòd illum esse hæreticum nescit: ideo opus est, vt testis, qui hæretici crimen nouit, illud iudici prodat, vt ille de crimine certior factus, possit malum de medio tollere: & sic totam rempub. seruare illæsam. Alioqui peccatum semper maneret impunitum: nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per se ipsum optime sciat alterius delictum, vt puta, quia ipso vidente ille commisit, non potest tamen iuste illum punire: nisi testis adsit, cuius testimonio illius peccatum constare possit. Quoniam iudex ipse non potest duarum diuersarum personarum officio fungi, ita vt simul sit iudex, & testis. Verum licet iudex peccatum, quod solus vidit, punire non possit, potest tamen inquirere an alius forte hoc idem sciat, quod ipse vidit: vt si alios esse, qui illud optime sciant inuenerit, tunc illorum testimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarij. Nam de ordine iudicij Deus loquens ait: Non stabit testis vnus contra aliquem quidquid illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum. Quam legem Saluator noster apud Ioan. approbasse videtur. Ex quibus verbis aperte colligitur verbum illud firmum in iudicio stare non posse, quod & si verissimum sit: duorum tamen testimonio caret. Cum igitur testes ad iudicium recte ferendum sint nõ minus necessarij, quàm iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimonium præbendum, vt iudices ad iudicium ferendum: peccaret quidem iudex si requisitus in aliqua causa iudicium, & iustitiam facere cõtemneret, & peccaret etiã testis qui requisitus, aut à iudice, aut à quouis alio, cui suo testimonio prodesse posset, testimoniũ dicere recusaret: præ- D

Deut. 19

Ioan. 8

sert

A sertim de re minime occulta,& quam non ille solus nouit. Nec solum peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenetur ad recompensationem damni, quod suo silentio intulit proximo faciendam. Nam eum, qui per taciturnitatem latronẽ occultat, Salomon in Prouerbiis reum furti esse censet, sic inquiens, Qui cum fure participat, odit animam suam, adiurantem audit, & non indicat. Quæ verba interpretans beatus Hier. in commentariis super prouerbia ait: Non fur solum: sed ille reus furti tenetur, qui furti conscius quęrente possessore non indicat. Hæc ille. Sed dubium est an testis non requisitus ab aliquo teneatur peccatum alterius, quod nouit iudici reuelare, aut testificãdo, aut denunciando? De hac re non potest certa aliqua,& vniuersalis dari sententia: sed considerãda prius est criminis qualitas. Nam si crimen tale est, quòd reipub. facile nocere potest, tenetur illud vel per se, vel per alium iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue in secreto fuerit illi commissum: bonum enim commune præferendum est bono particulari,& inde euenit, vt potius quisq; prospicere debeat populi incolumitati, quàm vnius hominis famæ. Et de huiusmodi crimine intelligendum est, id quod Aug. ait: Qui veritatem occultat,& qui prodit mendacium, vterq; reus est: ille quia prodesse non vult, iste quia nocere desiderat. Hæc ille. Et hanc meam sententiam confirmo testimonio beati Tho. qui in Secunda Secundæ, quæst. lxx. art. j. in responsione ad secundum principale arg. sic ait: Circa ea, quæ aliter quàm per confessionem homini sub secreto committuntur, distinguendum est. Quandoq; enim sunt talia, quòd statim cum ad notitiam venerint, homo ea manifestare tenetur, puta, si pertinent ad correptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in graue damnũ alicuius personæ, vel si quid aliud est huiusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando,& cõtra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum. Hæc sanctus Tho. Alia autem crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incommodum particulari personæ inferunt, non tenetur aliquis reuelare præsertim, si illa in secreto fuerant illi commissa. Ex his omnibus apertissime colligitur eum, qui nouit aliquem esse hæreticum, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam si de hoc non sit

Prou. 29

Hiero.

B

Augusti.

S. Tho.

specialiter requisitus, & quamuis in secreto fuerit sibi alterius hæresis reuelata. Nam hæresis pestilentissimum est venenum, quod citò, & facile maximam quanque potest
2.Tim.2 inficere multitudinem. Propter hanc enim causam Paulus de hæreticis loquens dixit: Sermo illorum, vt cancer serpit. Potest etiam ad huius sententiæ confirmationem non incongrue adduci id quod Dominus olim de homine seductore, & ad idololatriam persuadente fieri præcepit sic in-
Deut. 13 quiens: Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta, vel procul sunt ab initio vsque ad finem terræ, non acquiescas ei, neq; audias, neque parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum. In quibus verbis id maxime annotandum est, quòd & si talia seductionis verba clam, & secreto dicerentur à seductore, Dominus tamen præcepit non esse illi seruandum secretum: sed illius crimen esse reuelandum, vt postea à populo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta necessitate, & obligatione constringatur testis ad reuelandum hæreticum, quamuis in secreto sibi notum: si illum quis magis silentio suo tegere, quàm reuelare voluerit, præsertim si de testimonio dicendo fuerat, aut per singulare mandatum, aut per generale edictum requisitus, merito erit ob hoc solum de hæresi adeo suspectus, vt iure illi possit canonica purgatio indici, in qua & si bene se gerat, punietur quidem, non vt hæreticus: sed vt negligens in reuelando id, quod reuelare tenebatur. Si vero in purgatione defecerit: ego censerem illum tanquam hæreticum puniendũ, quemadmodum si ob aliquã aliam causam fuisset violenta suspicione de hæresi notatus, & in purgatione illi à iudice, & iure indicta defecisse. Nã si is, qui latronem silentio occultat censetur furti reus, multo iustius est, vt qui hæreticum silentio tegit, censeatur de hæresi violenter suspectus. Error enim (vt beatus Leo papa ait) cui non contra-
Rom. 1 dicitur, approbatur. Et beatus Paulus ait, non solum eos dignos esse morte, qui malum faciunt: sed qui faciẽtibus consentiunt. Quem locum Glossa, quæ dicitur ordinaria, interpretans dicit. Consentire est tacere, cum possis arguere. Et

super

A super illa verba Leuit. 20. Succidam omnes qui consense-runt ei, vt fornicaretur, ait Glossa consentientes, qui possunt accusare, arguere, vel monere, & non faciunt, non effugiunt iudicium. Hæc Glos. Vna tamen non parui momenti quæstio de hac re superest discutienda, quæ talis est. An testis, qui nouit aliquem hæreticum teneatur illum fraterna, & secreta correptione admonere, antequam illius crimen iudici manifestet. Aliqua enim sunt, quæ vrgere videntur, vt dicamus testem sub præcepto obligari ad hæreticum admonendum, antequam illis crimen iudici denunciet. Primo quidem: quia Saluator noster talem ordinem circa omnes sine vllo discrimine seruandum esse præcepit, dicēs: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Præterea Paul. iubet hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem esse deuitandum. Quibus verbis aperte docuit hæreticum hominem esse bis admonēdum, & inde colligitur, Mat. 18 Tit. 3

B vt ante talem admonitionem nemini liceat illum iudici reuelare. Rursum, talis admonitio hæretici est opus charitatis, & misericordiæ: ergo testis cognoscens miseriam hæretici errantis tenetur illius miseriæ per suam correptionem subuenire. Collectio ista inde constat esse bona, quia (vt ait Sapiens) cuilibet mandauit Deus de proximo suo. Et certe, qui contrarium licere putat, præsertim in casu magnæ necessitatis, similis est Caim, qui interrogatus à Domino vbi esset frater eius Abel, respondit: Nunquid custos ego sum fratris mei? Antecedens autem illius consequentiæ probatur testimonio beati Iacobi dicentis: Fratres mei si quis errauerit à veritate, & conuerterit, & quis eum scire debet, quòd qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam suam à morte, & operit multitudinem peccatorum. Et inter tria eleemosynarū genera, quæ numerantur in cap. Tria. xlv. dist. vnum est delinquentes corrigere, & errantes in viā veritatis reducere. Sunt etiā ex opposito rationes aliquot non minus vrgentes, quæ contrariæ fauent sentētiæ. Et primo quidem probatur non esse necessarium testi, qui optime nouit aliquem esse hæreticum, Eccl. 17 Gene. 4 Iacob. 5

ticum, illum secretò ante denunciationem admonere. Quia inter alia, quæ sacri doctores docent esse necessaria, vt quis teneatur fratrem peccantem corripere, vnum est spes emendæ ipsius peccatoris. Nam ad hunc finẽ dirigitur totus ille ordo correctionis fraternæ à Christo saluatore nostro in Euangelio assignatus, vt scilicet per illum ordinẽ fratrem per peccatũ perditum lucrari possim. Si te audierit (inquit ille) lucratus eris fratrem tuum. Ob hãc igitur causam ille corripi præcipitur, vt per correptionem ille emendetur. Et inde sequitur, vt cum aliquis merito desperat de emendatione peccatoris non teneatur illum secretò corripere, aut fraterne admonere. Vana enim & inutilis est correptio, & admonitio, de qua nullus merito potest sperari fructus. Ad vana autem, & inutilia nullus obligatur: quoniam qui arat
1. Corin. 9 (vt ait Paul.) debet in spe arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi. De nullius autem peccatoris hominis emendatione, iustius desperare licet, quàm de emendatione hæretici: quoniã hęreticus habet pertinaciam crimini adiunctam, sine qua nullus dici potest hæreticus. Qui autem pertinax est, non est corrigi paratus: imò potius est paratus contradicere arguenti, & corripienti. Eum igitur, quem aperte quis noscit esse hæreticum, nõ tenetur secretò corripere, aut fra-
Tit. 3 terne admonere: quia hic talis (vt ait Paul.) subuersus est, & suo ipsius iudicio damnatus. Tanta siquidem est multorum hæreticorum pertinacia, vt quo magis corripiuntur, eo peiores fiant: & quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suum errorem tueri procurent. Quo fit, vt propter ipsius hæretici commodum, etiã si nulla esset alia ratio, sit ab illius correptione, & admonitione cessandum, ne videlicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hanc sentẽtiam confirmo testimonio August. qui lib. j. de ciuit. Dei, cap. ix. sic ait: Si propterea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcit: quia eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, consilium est charitatis. Hæc ille. Et iuxta
Prouer. 9 hunc sensum intelligenda sunt verba illa Salomonis cum ait: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Nam Glossa, quæ dicitur ordinaria verba illa exponens ait: Non est timendum, ne tibi derisor cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Glossa. Præterea, Ordo ille correctionis, aut fraternæ

A ternæ admonitionis à ſaluatore noſtro præfixus (vt omnes theologi ſimul & canoniſtæ concorditer docent) non eſt ſeruandus circa peccatores illos, qui in perniciem reipubl. peccant. Quorum omnium ſententia inde aperte conſtabit eſſe vera, ſi conſyderetur cauſa propter quam ille correptionis ordo ſeruari præcipitur. Cauſa enim propter quã illum correptionis ordinẽ ſeruare oportet, eſt vt primo fama proximi, ſi poſsibile eſt, ſeruetur. Deinde ſi illa ſeruata, illius conſcientia ſanari non poteſt, præſtat illius famam minui, quàm conſcientiam illius manere læſam, aut ægram: quia bonum ſpirituale præferendum eſt bono corporali. Sed tũc quando illius famam propter illius conſcientiã minuere eſt neceſſe, paulatim procedere oportet, & tentare, vt ſi fieri poſsit, cum parua famæ diminutione illius conſciẽtiæ conſulatur. Et ideo in ſecundo gradu vnũ, vel duo iubentur teſtes adhiberi, vt coram illis, qui peccatũ ignorabãt peccator corripiatur, & ſic illorũ præſentia confuſus, forte ad reſipiſcentiam redeat. Si vero nec ſic emendetur, tunc iam nulla eſt famæ habenda ratio, vt cõſcientiæ ſuccurratur, quæ multo præſtantior eſt, quàm fama. Et ob hanc cauſam in tertio B gradu, fama proximi poſt habita, peccatũ illius iubetur eccleſiæ, hoc eſt prælate reuelari. Cum igitur bonum reipu. ſit maius, & præſtantius, quàm fama vnius hominis particularis, ſequitur inde famã proximi eſſe poſtponendam propter bonum commune ſeruandum, & inde cõuincitur peccatorem, qui in reipubl. perniciem peccat non eſſe ante denunciationem corripiendum, aut fraterne admonendum. Nam (vt ſupra diximus) etiam ſi illud eſſet alicui ſub obliligatione ſecreti cõmiſſum, teneretur illud iudici reuelare, vt ſic damnum reipubl. euitaret. Nullum autem eſt crimen, quod grauius, & citius reipub. nocere poſsit, quàm hæreſis: quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus eſt multo prę̈ſtantior. Et quia operationes animæ multo velocius, & citius fiunt, quàm quæuis corporis actiones: ideo celerius etiã hoc crimen, quàm quoduis aliud corporale malum nocere poteſt. Ex quibus omnibus apertiſsime conſtat eum, qui ſecretò nouit aliquem hæreticum, non teneri ad ſeruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Chriſto ſaluatore noſtro præfixum. De hac quæſtione, vt certã proferamus ſententiam oportet prius conſyderare latum eſſe

discrimen inter hæc duo, videlicet, hominem labi in hæresim, & hominẽ esse hæreticũ. Non enim omnis, qui labitur in hæresim eo ipso est hæreticus: sed oportet, vt habeat adiunctam pertinaciã, quæ si desit (vt supra lib. j. capit. vij. docuimus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur discrimine bene consyderato, iuxta illorum duorum diuersitatẽ, duas ponam diuersas, certas tamẽ conclusiones, per quas integre respondetur ad quæstionẽ propositã. Prima cõclusio. Testis, qui nouit secretò aliquẽ esse perfecte hæreticũ, vt puta quia scit illius pertinaciã, & scit illum non ex ignorantia catholicæ fidei: sed ex propria malitia errare: quia videlicet scit illum suam sententiã præferre totius ecclesiæ sentẽtiæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illum corripiat, aut fraterne admoneat. Hæc cõclusio probatur per illa duo argumẽta, quæ nunc proxime proposuimus, quorũ primum est de spe emendationis necessario requisita, vt quis sit necessario admonendus. Alterũ est de bono cõmuni, quod est necessario præferendum bono particulari. Hoc tamẽ, quod diximus de damno cõmuni vitando per denunciationẽ criminis particularis, beatus Thom. temperat in secunda secundæ, quæst. xxxvij. artic. vij. per hæc verba sic dicens: Nisi forte quis firmiter æstimaret, quòd statim per secretam admonitionẽ posset huiusmodi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentissime est addita, & oportet vt lector ne ex illa decipiatur, singulas illius partes diligenter circunspiciat. Nam quia rarissime contingere potest, vt priuatus homo possit huiusmodi malis mederi: ideo non assertiue: sed sub conditione dixit: Nisi forte. Et quia non sufficit leuis æstimatio, quòd illũ corrigere possit: ideo dixit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstimatio, quòd longo temporis progressu illum ad resipiscentiam adducet: quia in illa longa expectatione posset respubl. damnũ pati: ideo prudenter dixit S. Thom. quòd statim per secretam admonitionem possit illum à malo auertere. Et ideo nullus debet soli correptioni fraternæ secretæ, & priuatæ fidere, vt propter illam desinat hæreticũ reuelare: nisi forte certo sciret se tantæ authoritatis, & potentiæ esse apud hæreticum illum, vt per solam suam monitionẽ possit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rarissime hæreticis contingunt, ideo securius esse censeo, vt in crimine hæresis statim

sine

A sine vlla admonitione procedatur ad denunciationem, præsertim si hæreticus non est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, quæ sentit, alios docere procurat. Nam is nisi statim per publicam denunciationẽ reprimatur, citissime hæresis suæ veneno multos clanculo, & latenter inficiet. Sunt enim multi, qui quoniã reprehendi, & de sua doctrina accusari timent, in publicum prodire non audent, & quoniam male agunt, lucem oderunt, & nolunt super tecta iuxta præceptum saluatoris: sed in angulis prædicare. Ne igitur tam potentes in tenebris sint, opus est, vt statim illorum crimẽ publice denuncietur, & sic respublica illæsa seruetur. Potest adhuc hæc nostra prima conclusio aliter probari ex ipsis verbis Saluatoris nostri, quibus nobis ordinẽ correptionis fraternæ præfixit. Nam fratrem peccantem, qui ecclesiam non audierit, Saluator noster nõ iubet amplius corripi, aut admoneri: sed haberi illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem ecclesiam non audit: quia illius sententiã recipere contemnit, & suo tantum vult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum hominem non esse necessario secrete admonendum antequam
B publice denuncietur. Nam cum primum ille factus est hæreticus, transiliit totum ordinem correptionis fraternæ à Christo saluatore nostro institutum, & constituit se in vltimo illius ordinis gradu quando tam pertinaciter suam vult hæresim tueri, vt propter illam totius catholicæ ecclesiæ sententiam reiicere non vereatur. Præterea ille ordo correptionis à Christo saluatore nostro institutus, circa solos fratres seruari præcipitur, ob quam causam ordo correptionis fraternæ ab omnibus appellari solet. Si peccauerit in te frater tuus (inquit Saluator noster) corripe eum inter te & ipsum solum. Quibus verbis (vt apertissimum est) non omnem peccantem in nos sed solum fratrem corripere nobis præcepit. Hæretici autem non censentur fidelibus Christianis fratres sed extranei, quia suo arbitrio à domo Dei quæ est ecclesia recedentes iam non filij Dei, quemadmodum Christiani, dicuntur & sunt: sed filij diaboli, qui pater mendacij ab ipsa summa veritate appellatur. Et certe qui bene Euangelia & apostolorum epistolas circunspexerit, aperte intelliget solos Christianos vocari

Matt. 18

Ioann. 8

inter

inter se fratres, quippe qui eundem patrē habent, videlicet Deum quem colunt, & eandem matrē, hoc est sanctā ecclesiam in qua per baptismū renati sunt. Et (vt alia multa testimonia omittam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios epistola Paulus ait. Si quis frater nominatur, inquit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax cū huiusmodi nec cibum sumere. Post quæ verba statim subiunxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus verbis omnes non Christianos expressit: quia omnes illi foris sunt extra ecclesiam. Et inde ex opposito sequitur illum solos Christianos dixisse fratres: quoniā ad distinctionem fratrum quos prius nominauerat, vt diceret eos qui Christiani non sunt, non esse inter Christianos recensendos, addidit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli verba interpretans ait. Recte autem dixit. Qui frater vocatur: Quippe cui fratris duntaxat nomen sit reliquum, nec in veritate est frater qui hisce sit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Qui foris sunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui vero interius Christianos, perinde ac si dicat. Neminem equidem nunc eorum qui exteriores sunt alloquor: id enim leges meas excederet. Superuacaneum igitur Christi præcepta illis iniungere qui extra Christi aulam diuagantur. Quæcunque enim lex disserit, his qui sub lege sunt disserit. Hæc ille. Cum igitur soli Christiani sint ipsis Christianis fratres, conuincitur inde vt ordo ille correptionis fraternæ quem circa fratrem in nos peccantem Saluator noster seruari præcepit, non sit necessario circa hæreticum hominem seruandus. Quoniam cum ille non sit Christiani hominis frater, non est necesse Christianū hominem illi hanc impendere misericordiam, quam saluator noster fratribus peccantibus exhiberi præcepit. Nolo equidem dicere Christianū hominē non teneri ad correptionē vllam Iudæo aut gentili, aut hæretico præstandam. Quoniā correptio peccatoris absolute & sine vlla circunstantia sumpta, est de lege naturæ, & inde necesse est vt omnes obliget, & circa omnes siue Christianos siue infideles. Nam sicut Christianus tenetur si potest infidelē à periculo corporalis mortis eripere, ita etiā tenetur illū si potest à periculo mortis spiritualis liberare. Omnes enim siue Christ

1. Cor. 5

Theoph.

A Christiani siue gentiles simus (vt ex parabola Samaritani coniicitur) proximi inuicem censemur: & inde sequitur vt omnes se inuicem iuuare teneantur: quia vnicuique mandauit Deus de proximo suo. Verum etsi ista correptio absolute sumpta omnes obliget, quando magna vrget necessitas & spes profectus habetur: illum tamen correptionis ordinem quem saluator noster in Euangelio expressit, non obligatur Christianus homo erga infideles seruare, quoniam illi fratres non sunt. Sed ne hæc ex meo tantum cerebro me dixisse quis putet, testimonia aliquorum sacrorum doctorum non contemnendæ authoritatis proferam, qui hanc sententiam docuerunt. Theophilactus enim verba illa Christi saluatoris nostri quibus apud Matth. ordinem illum fraternæ correptionis expressit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes valde extenderat, nūc & eos qui offenduntur corrigit. Vt enim tu qui offenderis non omnino cadas, quia offendentem vę, habiturum dixit, volo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiūt, si fuerint Christiani. Etenim si quis non baptizatus iniuria afficiat, tūc ab eo te subducas. Si autem frater, argue eum. *Luc.10* *Theophil.*

B Hæc Theophilactus: Quibus verbis aperte dixit infideles non esse Christianorum fratres, ac proinde non esse illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum ait. Fides nostra obsequium apostolo debet, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeo interdixit disputationem, correptionem designans causa hæretici conueniendi. Et hoc vnam, scilicet, quia non est Christianus. Ne more Christiani semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur, cùm ob hoc sit castigandus, propter quòd non sit cum illo disputandū. Hæc Tertullianus. Et Augustinus sermone xvj. de verbis Domini, interpretans illa verba Saluatoris, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus ait. Noli illum deputare iam in numero fratrum tuorum, nec ideo tamen salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos, id est gentiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, sed tamen eorum salutem inquirimus. Hæc Augusti. Si ethnici (vt Augustinus censet) non computantur inter *Tertull.*

fratres, opus est vt nec hæretici inter fratres deputentur: C quia hi etiam sunt extra ecclesiam sicut illi. Et inde necessario sequitur, vt ille correptionis ordo non sit circa hæreticos seruandus, quē circa solos fratres Christus seruari præcepit. Secunda conclusio. Testis qui secretò nouit aliquem lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, vt puta quia nescit an ex ignorantia an ex malitia errauerit, nescit etiam an sit in errore suo pertinax aut forte si admoneatur errorem suum deseret, tenetur illum secretò corripere antequam illum iudici denunciet. Hæc conclusio probatur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex malitia errasse, teneretur illum secretò corripere & admonere antequam denunciaret: quia nullus debet iudici denunciare illum ratione aut nomine criminis quem certo scit in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo, nisi forte suspicio esset violenta, & ex taciturnitate posset imminere aliquod reipub. damnum. Tūc enim posset iudici denunciare suspicionem suam, & causas illius, vt ille re bene circunspecta posit reipubl. vtilitati prospicere. Si tamen talis timor non est, iniuste ageret qui illum quem certo scit, in opere non peccasse aut de cuius peccato dubitat, coram iudice velut reum manifestaret. D Oportet enim esse certum de crimine illius qui accusandus

Eccl. 13 aut denunciandus est. Nam sapiens ait. Priusquam interroges ne vituperes quenquam. Ex quo aperte colligitur iniuste agere qui denunciat iudici lapsum in hæresim, si certo scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed tenetur illum docere, vt ab errore illum auertat. Et inde vlterius sequitur vt idem prorsus facere teneatur testis quando prorsus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Nam regula christiana & regula iuris docet nos, vt de quolibet proximo bonum semper & non malum præsumamus, donec nobis constet contrarium. Ille igitur qui lapsus est in hæresim presertim si homo est idiota aut parum doctus, præsumendus est per ignorantiam errasse, & ideò secretò corripiendus & fraterne admonendus. Si correptionem admiserit, & se palam correxerit & errorem statim reuocauerit fatens priorem suam ignorantiam, lucratus erit testis animā illius quem ab errore auertit. Si vero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtemperare,

A rare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & malitia, præsertim si hæresis est manifesta & admonitio fuit sufficiens, iuxta ea quæ superius lib.j.c.x.diximus, vbi de legitima admonitione tractauimus. Cùm igitur post admonitionem suam testis talem illum esse intellexerit, non opus est vt testis ad secũdum gradum fraternæ correptionis procedat, adhibens vnum aut duos testes, sed statim illum iudici denunciabit. Quia cum pertinacem esse constet, simul etiam constare debet illum non esse paratum ecclesiæ obedire & inde sequitur vt deinceps non iam tanquã fratrem, sed tanquam ethnicum, & publicanum illum habere debeat. Probatur adhuc prædicta secunda conclusio. Omnia quæ ex communi theologorum sententia sunt ex parte corripientis requisita, vt correptio fraterna sit illi obligatoria, conueniunt huiusmodi testi, ergo testis ille tenetur secretò corripere illum quem scit lapsum esse in hæresim, nesciẽs an ex malitia errauerit. Tria sunt quæ omnes theologi docent esse requisita ex parte corripientis, vt correptio fraterna sit illi obligatoria, videlicet cognitio peccati, spes emendæ, & temporis opportunitas. Hæc omnia conueniunt illi B testi. Primum patet, quia cognitio peccati quæ requiritur & sufficit, est vt sciat illum esse in peccato aut in periculo peccati, & aliqui dicunt satis esse vt dubitet de peccato illius. Qualitercunque se res habeat, talem cognitionem habet testis qui scit fratrem lapsum esse in hæresim. Alterum quod est spes emẽdationis, certum est inesse testi: quia cum ille alterius pertinaciam ignoret, non est cur de illius emendatione desperet. Tertium denique quod est opportunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse corripere optat, facile poterit corripiendi opportunitatem captare. Ex quibus omnibus aperte conuincitur, vt testis ille qui secretò nouit aliquem lapsum esse in hæresim nesciens an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illum secretò corripere & admonere ante quàm illum iudici denunciet. Sed hæc correptio & admonitio non est diu proroganda, sed quàm citius commode potuerit facienda, ne si diu prorogetur damnum forte inde eueniat reipubl. vt puta si ille de quo testis ignorat verus esset hæreticus & occulte & latenter (vt sæpe illi facere solent) suas in populo effunderet hæreses.

An filius accusans aliquem parentum suorum de hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis hæresim sunt illi à iure inflictæ. CAP. XXVI. C

POstquam totum hoc opus, de iusta hæreticorum punitione, absolueram, iuuenem quendam in sacramentali confessione peccata sua mihi referentem audire contigit, quem cum de rebus ad fidem & christianam religionē spectantibus interrogarem, inueniſſémque rectam illum & catholicam fidem tenere: quæsiui deinde ab illo an hæreticum aliquem latentem agnosceret, & an cum aliquo huiusmodi conuersationem aliquam habuisset. Cui quæstioni respondens, aperte dixit se scire patrem suum esse hæreticum, propterea quòd illum in fide adeo pertinaciter errare viderat, vt sæpe ab eo admonitus, nunquam ille voluerit errorem suum deserere: imò potius contra pater nitebatur eundem filium in errorem suum trahere. Hoc ego audiens, hortabar filium, vt patris crimen quamlibet occultum, inquisitoribus reuelaret, & quamuis id necessario esse faciendum multis euidentibus rationibus conuincerem, nun- D quam tamen vt id facere vellet, illi persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, quòd non erat decens neque ratio naturalis patiebatur, vt filius patrem ad mortem duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat si patris crimen reuelasset, quia non poterat (vt dicebat) patris crimen reuelare quin sibi ipsi iniuriam inferret, & sic suo se gladio transfoderet. Omnia siquidem patris bona à fisco apprehendenda, & sic paterna hæreditate se priuandum fore censebat. Infamiam quæ ex paterno crimine contrahenda erat, non in solo patre constituendam, sed vsque ad se ipsum & filios & nepotes suos deducendam metuebat. Dicebat itaque libenti animo se patris hæresim reuelaturum, nisi hac via tam graue incommodum sibi ipsi pararet. Ob hanc igitur causam, patris hæresim silentio suo tegere, se velle dicebat, vt suo honori prospiceret. Ego tamen contra nitebar, dicens, non esse vero simile, vt filius qui zelo fidei christianæ accensus patrem de crimine hæresis coram iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis, quibus si nullum

suæ

A suæ fidei testimoniom dedisset, plecteretur. Verum ille dictis meis minime fidens, in sua perstitit sententia dicens, se nūquam patris hæresim reuelaturum, nisi prius sibi constaret, se ob hanc causam ab omni infamia & ab omni incommodo liberandum. Occasione igitur accepta, ex tunc apud memetipsum statui, speciale huic operi addere capitulum, in quo de hac re, iuxta id quod possum, dissererem. Nam & si res hæc à iurisperitis, quibus plusquam theologis conuenit, discutienda foret, nil tamen obstat, vt ego homo theologus experiar quid in hac parte ex illorum lectione præstare posim. Circa quam rem, duo (vt censeo) dubia discutienda videntur. Primum est, an talis pater sic à filio iudici oblatus, sit eadem pœna puniendus, qua, si à quolibet alio fuisset accusatus, puniretur. Alterum est, an filius hic patrem de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absoluendus ab omnibus pœnis, quæ filiis hæreticorum sunt à iure inflictæ. Circa primi dubij responsionem, hoc ante omnia iaciendum est fundamentum, lege sancitum esse, vt filius qui ad mortem damnandus esset, si à patre offeratur iudici, non sit morte sed alia mitiori pœna puniendus. Nam hoc colligunt iurisperiti, ex illo quod
B Martianus imperator ait, in l. Milites agrum. §. desertorem. ff. de re milita. sic inquiens: Desertorem qui à patre suo fuerit oblatus, in deteriorem militiam diuus Pius dari iussit, ne videatur (inquit) pater ad supplicium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dicitur in l. Qui cum vno. §. Qui filium. ff. eodem titulo. Constat autem eum qui militiam tempore belli deserit, esse capitali sententia puniendum: vt sancitum est in l. Non omnes. §. Desertor. eod. titu. Ex quibus omnibus colligunt iurisperiti, vt quoties filius ob crimen aliquod esset morte plectendus, si à patre iudici offeratur, non sit morte, sed alia mitiori pœna puniendus, etiam si crimen quod filius commisisset, fuisset crimen læsę maiestatis. Ita enim docet Salic. in l. Propter insidias. C. qui accusare non possunt. Et Felinus in cap. accusasti. extra de accusatio. dicit quòd si pater accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Quod Felini dictum est modeste interpretādum ita vt princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligendo pœnam: non autē vniuersam ab illo pœnam auferendo. Ideo cautius (vt ego censeo)

Salicetus locutus est, dicens filium mitius esse puniendum. C
Eandem sententiam confirmat Bartholomæus Cæpola in suis cautelis, cautela j. Eidem sententiæ subscribit Hippolytus de Marsiliis, in l.j. §. Ad quæst. ff. de quæstion. Et hi duo vltimi citant Raimundum de Forliuio, & Paul. de Castr. in dicta l. Propter insidias, eandem sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consuluisse. Eandem sententiam docet Alciatus in tractatu de præsumptionibus, præsumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, ex eo (vt ego sentio) colligere oportet, vt idem etiam sit faciendum cum patre læsæ maiestatis reo, quem filius iudici offerret, ita vt pater sic à filio oblatus, non sit morte plectendus, sed alia mitiori pœna puniendus. Hæc autem consequentia inde est manifesta, quod eadem est ratio hic & ibi. Causa enim quæ redditur in illo §. Desertorem, vt sit filio parcendum, est ista: ne videatur pater ad supplicium filium obtulisse. At æque iusta imò iustior ratio est, vt filius non videatur patrem ad supplicium obtulisse. Nam multo grauius est & durius vt filius patrem ad supplicium offerat, quàm pater filium. Filius quidem à patre recepit esse, & ob hanc causam tenetur patrem tanquam principium suæ existentiæ diligere: D & illi cum indiguerit subuenire. Pater autem nihil quod ad sui consistentiam pertineat, à filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater autē nō tenetur obedire filio. Fateor quidem parētes ex quadam naturali inclinatione, quæ à sensualitate & nō à naturali ratione procedit, magis diligre filios suos, quàm parentes proprios, imò magis quàm se ipsos: quia inclinatio naturalis cuiuscunq; rei, est magis ad cōseruationem speciei quàm ad conseruationem alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species humana per vitam filiorum, qui sunt magis apti ad generationem & lōgius viuere & generare possunt: quàm per vitam parentū, qui iuxta cōmunem vitæ decursum breuiorem sunt habituri vitam. Et hinc euenit, vt semper parentes longiorem optent vitam filiis quàm parentibus suis, imò sæpe quā sibi ipsis. Et hoc est quod dici solet, amorem magis descendere, quàm ascendere. Et ob hanc causam pa-

2. Cor. 12 ter (vt Paulus ait) thesaurizat filiis, quia diutius illi viuere præsumuntur, & vt si forte illis paruulis existētibus patrem mori

A mori contingat, relinquat illis vnde alimenta habere possint. Filius autẽ non thesaurizat patri, quia non præsumitur illum longiorem vitã quàm filius habiturũ, cui viuenti semper filius subuenire tenebitur. Quamuis autem quisque magis inclinetur ad filij quàm ad parẽtis dilectionem, hoc tamen non obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatẽ patiẽti, quàm filio proprio qui eandem pateretur necessitatem. Nam et si maior sit inclinatio ad filium: maior tamen est obligatio ad patrem. Quia obligationes præceptorum non mensurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiuntur, ita vt ad rem illam sit quisque magis obligatus ad quam magis à natura inclinatur, presertim si est inclinatio à sensualitate & non à ratione procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & non per peccatum vitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imo multo melius & beatius erit illa omittere. Nam (vt alia omittam) natura integra & non vitiata inclinat ad coitum propter conseruationem speciei humanæ, quæ naturaliter conseruari non potest, nisi mares cum fœminis coeuntes generẽt
B alios homines. Ad hunc tamen coitum nõ omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc actum fidem dederunt. Inclinatio etiam naturalis est, vt quisque suo proximo patienti compatiatur, & egenti subueniat. Nã (vt sapiens Ecclesiasticus ait) omne animal diligit sibi simile. Nullus tamen tenetur cuicunq; patienti compati, aut cuicunque egenti subuenire, nisi extremam aut saltem grauem proximus patiatur miseriam, quę alios merito cogat, vt, si possint illi subueniant, et si non possint, saltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in secunda secundæ, q. xxvj, art. ix. Et si dicat patrem ob aliquas iustas causas magis diligere filium, quàm patrẽ proprium, tamen ob aliam multo maiorem causam censet quenque magis teneri ad dilectionem patris quàm ad dilectionem filij, & magis obligari propter beneficia à patre recepta ad subuentionem eiusdem patris, quàm ad subuentionem filij, si vterque necessitatem patiatur. Propter quod non possum non mirari, quod Bartolus vt alioqui vtriusque iuris peritissimus, in tam grauem fuerit lapsus errorem, vt dixerit filium non teneri ex iure naturali ad educationem pa-

Eccle. 13

rentum. Nam quia in l. Si quis à liberis. §. Parens. ff. de lib. C
agnos. Vlpianus iurisconsultus censuit, filium ratione natu
Bartol. rali debere alere parentem, Bartolus hanc iurisconsulti sententiam explicans, distinguit rationem naturalē à iure naturali, & dicit filium non teneri ex iure naturali ad præstandum alimenta parēti, sed solū ex ratione naturali, hoc est, ex iure gentium: vt ille interpretatur. Ad hoc autem dicendum inde mouetur, quod ratio (vt ille ait) nō est in aliis animalibus. Per quæ verba aperte innuit illum sentire ius naturale nō esse naturalem rationem quę solis hominibus competit, sed ius cōmune, quod cæteris etiam animalibus conueniat, quasi possit aliquod esse sine ratione ius, aut penes bruta animalia possit aliquod esse ius sicut penes homines. Ius enim ideo dicitur naturale, quia ex instinctu naturalis rationis procedit. Et in l. Non quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem sententiam repetit, & confirmat, addens quod si quis egens habuerit patrem & filium diuites, potius à patre quàm à filio alimēta petere debet. Quia (vt ait) quod pater alat filium est de iure naturali, non autem vt filius præstet alimēta patri. Quàm longe à veritate hæc omnia distent, facile quisque intelliget, si diligenter attendat quartum decalogi præceptum, quod est de honore pa- D
rentum: cuius vim & obligationem de subuentione parentum, potissimum intelligendam esse, beatus Hieronymus super decimum quintum Matthæi capi. docet. Cu-
Mat. 15 ius subuentionis obligationem, Christus saluator noster contra Pharisæos contrarium docentes, tantam esse declarauit, vt cum necessitas patris vrgeret, pro illius subuentione sit omnis oblatio, quam filius Deo libere offerre voluisset, necessario prætermittenda. Præcepta autem decalogi, & si non omnia sint velut principia iuris naturalis notissima, omnia tamen sunt (vt concorditer omnes theologi docēt) de iure naturali, quorum aliquæ sunt tanquam conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principiis deriuatæ. Et inde aperte deducitur, vt filius qui ex præcepto decalogi tenetur subuenire patri egenti, sit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumētum autem quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius est roboris. Nam ex eo quod in illa prędicta l. Si quis à lib. §. parens. ff. de lib. agnosc. dicitur ex naturali æquitate descen

A descendere, vt filij parentes alere teneantur, arguit, vt ex eo non teneantur ex iure naturali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate procedere, forte argumẽtatio illius aliquid valeret ad probandum illud non esse ex iure naturali. Cum tamen dicat ex æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat argumentum illius non valere. Quia ęquitas & ius non adeo distinguuntur, vt genere differantur, sicut disparata quæ eidem competere non possunt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantam esse inter ius & æquitatem differentiam, vt ex altero oppositum alterius inferre liceret. De qua re, quoniam longiore discussione indiget, & à nostro themate est valde aliena, nihil imprępsentiarum differere volo. Lectorem tamen admoneo, vt legat de hac re annotationes Gulielmi Budæi in Pandectas capite primo, vbi hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hominem ad subuentionem filij, quàm ad subuentionẽ patris, si nulla alia ratione intelligeret esse falsum, vel ex ea aperte cognoscere potuisset, quod pater ad vitæ sustẽtationem cõsequendam, potest vendere filium suum, vt habetur in l.ij.C.de pat.qui fil.suos distra. Filio autẽ, quacun-
B que etiam necssitate vrgente, nullatenus licet vendere patrem suum. Quæ diuersitas non aliunde oriri constat, nisi quod maiore obligatione tenetur filius alere patrẽ, quàm pater filiũ. Et hinc aperte cõuincitur, falsum esse etiã illud quod in prædicta l. Non quemadmodum Bartolus dixit, hominem egenũ potius à parente diuite quàm à filio diuite alimenta petere posse. Nam quisq; ab eo potius alimenta petere debet, qui magis tenetur illi subuenire. Omnis autem homo (vt diximus) magis tenetur patrẽ egentem alere quàm filium æque egentẽ. Omnis ergo homo egens plus à filio quàm à patre alimẽta petere debet, si vterque illorum habeat vnde illi subuenire posit. Hæc omnia per occasionem obiter diximus, vt inde constaret multo iustius esse, vt filius non videatur patrem ad suppliciũ tradidisse, quàm vt pater non videatur filium ad idem supplicium obtulisse. Quia magis tenetur filius patrem, à quo id quod est receperat: quàm pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, à quo potius quàm ab inclinatione naturali sumenda est vis obligationis, magis filium quàm patrem obli-

gat. Quod vel ex eo facile constare potest, quod grauius punitur à Deo filius, qui ab obediētia aut pietate patri debita defecerit: quàm pater qui nimium durus aut seuerus fuerit erga filium. Qui maledixerit patri suo aut matri (inquit dominus) morte moriatur. Quæ maledictio non solum in verbis, sed etiā in operibus (vt Hieronymus ait) consyderanda est. Filius etiam proteruus & contumax, qui monita patris audire contempsisset, lapidibus obrui lege Mosayca iubebatur. Pater autem, & si filio maledixisset, aut nimium seuere & austere illum tractasset, nō tam acriter ob hoc à Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quàm pater filiū. Et inde aperte consequitur, vt si remittēda sit pœna mortis filio lęsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne videatur pater filium ad supplicium obtulisse vt dicitur in præfato §. Desertorem: eadem ratione sit etiam remittenda pœna mortis patri læsæ maiestatis reo, quem filius iudici obtulerit. Quoniam (vt diximus) multo iustius est, vt filius non videatur obtulisse patrem quàm pater filium ad supplicium. Occurrit mihi alia ratio præter istam quæ assignatur in illo §. Desertorem, quę me multo fortius mouet, vt credā iustum esse, vt tam filio quàm patri lęsæ maiestatis reo, pœna mortis remittatur, si alter alterum iudici offerat. Iustum quippe est, vt egregium cuiusque hominis meritum, non solum illi qui bonū operatus est, sed etiā alteri pro quo illud obtulerit, opituletur. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons & origo, sæpe propter vnius meritum multis nedum vni parcit mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam propter decem viros qui fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, vt nō prorsus deleret eam. Deinde cum subuerteret dominus ciuitatis regionis illius recordatus est Abrahę, & liberauit Lot de subuersione vrbium, in quibus habitauerat. Rursum ad preces Moysi pepercit Deus populo Israël, vt non perderet illum, aut mortem quam propter Idololatrię peccatum meritus erat, illi inferret. Paulus apostolus refert ducentas septuaginta sex animas fuisse à Deo sibi in naui condonatas, quę omnes à sæua maris tempestate absorptæ fuissent, & propter meritum Pauli saluatæ sunt. Nec ad solam corporis vitam, sed ad vitam etiam animæ, quæ multo maioris est pretij, alteri impetrandam alterius hominis

meri

Margin notes: *Exo. 21*; *Deut. 21*; *Gene. 18*; *Gene. 19*; *Exod. 32*; *Act. 27*; C; D

A meritũ apud Deũ valet. Nam illi qui nõ ex malitia ſed ex infirmitate quadam in peccato permanſit, præſertim ſi ab illo diſcedere optat, & pro fragilitate ſua ſe ad virtutem diſponit, Deus ſæpe ob alterius preces & merita parcit, & gratiá qua vitá poſsit aſſequi ſempiterná præſtat. Quòd apertè probatur, per id quod de quodam paralytico quem alij Christo ſaluatori noſtro obtulerunt, Matthæus ait. *Matt.9* Videns autem Ieſus fidem illorum dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce vides paralytici peccata remiſſa propter offerentium fidem. An autem ſola offerentium fides, an etiam ipſius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc diſcutere nolo, quoniam ſatis eſt, ad id quod intendo comprobandum, quod propter offerentium fidem Deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde, Auguſtinus refert, Paulum Apoſtolum fuiſſe ad fidem conuerſum propter preces, & merita beati Stephani pro illo Deum orantis. *Ser.1. & 4. de ſan. Stepha.* Et de beato Auguſtino tunc hæretico Manichæo, pro quo, vt ad fidem catholicam conuerteretur, mater eius aſsiduas faciebat orationes, & innumerabiles fundebat lachrymas, beatus

B Ambroſius dixiſſe fertur. Impoſsibile eſt, vt filius tantarum lachrymarum pereat. *Matt.15* Ad preces Chananææ Deus filiam illius à dæmonio, à quo male vexabatur, liberauit, & perfectæ ſanitati reddidit. *Matt.8* Centurionis ſeruum, qui in domo iacebat paralyticus & male torquebatur, ob domini preces & meritum, Chriſtus Saluator noſter priſtinæ incolumitati reſtituit. Qui omnes (vt ſacri doctores ſentiunt) nõ ſolum corpore ſed anima à Chriſto ſanati ſunt ipſomet Saluatore teſtante qui dixit. *Ioan.7* Totum hominem ſanum feci in ſabato. Si vnius hominis meritum valet apud Deum ad impetrandum veniam pro alio, iuſtum eſt vt etiam valeat apud homines, præſertim apud eos qui loco Dei populis præſunt. Et ſi cuiuſque hominis meritum pro alio qui culpam ſuam agnoſcit valere poteſt, æquum eſt vt meritum patris filio, & meritum filij patri prodeſſe poſsit ad veniam, cum illorum alter crimen læſæ maieſtatis commiſerit. Nam Deus ipſe cuius exemplo nunc agimus, ſæpe ob parentum merita, non ſolum mercedes plurimas filiis confert: ſed mortem & alias plurimas quas merebantur pœnas remittit. *Exod.20* Quod vel inde apertiſsime probatur

batur, quod Deus qui dicit se visitaturum, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationẽ, ipsemet ait, propter parentum merita, se misericordiam facturum in mille his qui diligunt eum. At nullus merito inficiari poterit, præclarum esse patris in principem meritũ, cum proprium filium qui ob eiusdem principis maiestatem læsam morte dignus erat, eidem principi offert vt pro arbitrio suo & illius merito si voluerit puniat. Talis enim pater re ipsa ostẽdit se magis erga principem quàm erga proprium filium esse affectum, & tanto zelo iustitiæ feruere, vt maluerit proprium filium ad punitionem tradere, quàm vt iustitia, quæ sceleratos homines puniendos esse censet, aliqua ex parte pereat. Pater enim qui hoc agere audet, parum abest, vt Bruto libertatis Romanæ conditori æquetur, qui filios suos Tarquini dominationem à se expulsam reducere tentantes comprehensos, ac pro tribunali virgis cæsos, & ad palum religatos, summum Imperium obtinens securi percuti iussit. Qua in re (vt eleganter de illo Valerius Maximus ait) exuit patrem vt consulem ageret, orbúsque viuere quàm publicæ vindictæ deesse maluit. Qui tã præclarum facinus pro rege aut republica est aggressus, vt patris pietate postposita filium læsæ maiestatis reum iudici offerre non dubitauerit, ab illo pro suo arbitrio puniendum, dignus certe est, vt pro filio intercedens exaudiatur, & vitam saltem impetret filio, qui pro suo crimine mortem meritus erat. Et si iustum est, vt pater filium offerens, vitam filio impetret: multo iustius est vt filius ob eandem causam patrem offerens, vitam patris mereatur. Quoniam (vt ex dictis constat) multo præclarius est facinus multóque maioris meriti, si filius zelo iustitiæ, aut regalis maiestatis affectu motus, patrem offerat, quàm si pater filium. Hanc autem sententiã de filio offerente patrem docet Angel. in l. adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adulteriis. sed illam solum probat per rationem datam in illo sæpe dicto §. Desertorem. Albericus tamen in præfacto §. Desertorem, dicit quod licet hæc sit communis opinio omnium doctorum, ipse tamen dubius est an sic iudicaret. Quid igitur de necessitate & iuris ciuilis rigore agẽdum sit, ego homo theologus diffinire non audeo nec volo, sed ipsis iurisperitis diffiniendum relinquo. Hoc tamen constan

Valerius Maxi. libr. 5. c. 7

A constanter assero, æquum & rationi consentaneum esse, vt filio quem pater, aut patri quem filius ob crimen læsæ maiestatis offert, sit indulgentia mortis concedenda, & vita misericorditer condonanda. Posset circa hoc moueri quæstio, an idem esset dicendum, si maritus vxorem aut vxor maritum, ob idem læsæ maiestatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis causa inde oritur, quòd maritus & vxor pro vna carne cẽsentur, ac proinde dubium est, an vterque eorum alterum magis diligere debeat, quàm patrem aut filium. Si quis dixerit, maritum magis teneri ad vxoris quã ad patris aut filij dilectionem, oportet, vt etiam fateatur grauius esse peccatum, si quis vxorem, quàm si patrem aut filium occidat. Et inde apertè sequeretur, vt vxori quam maritus ob crimen læsæ maiestatis iudici obtulerit, sit mors quam illa merebatur remittenda. Quia iustius esset, iuxta hanc sententiam, ne maritus videatur vxorem ad supplicium obtulisse, quàm pater filium aut filius patrem. De qua quæstione ego nihil in præsentiarum diffinio, sed aliis disputandam relinquo.

Ad id igitur quod primo inquirebam, nostram disputa-B tionem reducens, dico æquum esse & iustum, vt pater hæreticus quem filius ob crimen hæresis, in quod ille relapsus fuerat iudici obtulit, sit mitius puniendus, quàm si ab alio fuisset accusatus: & sit per consequens indulgentia mortis illi concedenda, si ille veræ contritionis signa dederit. Quidam iurisperitus vir certe doctus, cum quo rem hanc conferebam mihi obiecit, dicens nimiam esse iustitiæ remissionem, vt sententia illius prædicti §. Desertorem, extendatur etiam ad crimen hæresis, sicut ad crimen læsæ maiestatis. Quia multo grauius est diuinam quàm humanam lædere maiestatem, vt dicitur in cap. Vergentis, extra de hæreticis. & in cap. Sicut qui ecclesiam. xvij. q. iiij. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile mutuo se iuuent, & sæpe vnum alteri suffragetur, vt dicitur in c. j. extra, de noui operis nunciatione, tamen ecclesia nõ acceptauit leges Imperatorum, vt per illas causæ ecclesiasticæ definire debeãt, & inde sequitur, vt crimen hæresis quod ecclesiasticum esse constat, per ecclesiasticas sanctiones & non per leges Imperatorum decerni debeat. Respondeo concedens multo grauius esse diuinam, quàm humanam lędere maiestatem,

iura tamen non grauius,imò sæpe leuius puniunt eos qui C
diuinam,quàm qui humanam lædunt maiestatem: neque grauius puniunt hæreticos,quàm eos qui humanam maiestatem læserunt. Quod autem obiicitur, crimen hæresis quia est ecclesiasticum,nō esse per leges Imperatorum, sed per ecclesiasticas sanctiones decernendum,ex praua rerum intelligentia procedit. Constat enim in crimine hæresis, duo esse consideranda. Primum est ipsum crimen hæresis, alterum est pœna quæ illi crimini debetur. De primo non est dubium, rem esse omnino ecclesiasticam, ac proinde (vt decernitur in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. vj.) nullus nisi iudex ecclesiasticus potest de illo crimine censere. Nullus iudex præter ecclesiasticum potest aliquam assertionem diffinitiua sententia pronunciare hæreticam, & pertinacem illius defensorem iudicare hæreticum. De altero, hoc est, de pœna crimini imponenda, varios constat esse iudices, iuxta varietatem pœnarum, quæ hæreticis infliguntur. Sunt enim (vt supra per multa huius libri capitula ostendimus) quædam spirituales pœnæ hæreticis decretæ, vt puta excommunicatio, priuatio ecclesiasticæ sepulturę: indignitas ad ecclesiastica beneficia. Et de his aut aliis D
similibus, quoniam per solas ecclesiasticas sanctiones sunt decretæ, solus ecclesiasticus iudex censere potest. Sunt aliæ pœnæ corporales, è quibus aliquæ, tam à potestate laica quàm ecclesiastica infligi possunt, vt sunt, infamia, bonorū temporalium confiscatio. De talibus enim vtraq; potestas tam laica, quàm ecclesiastica potest lege statuere: & illas contra hæreticos: postquam de illorum pertinacia constiterit, executioni mandare. In his & similibus pœnis infligendis, ius canonicum & ciuile mutuo se iuuant, & alterū alteri suffragatur, & supplet quod alteri deesse contingit. Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus ecclesia hucusq; statuit, quia per ecclesiasticas sanctiones illam statui non conueniebat. Talis est mors, quæ nunquam per ecclesiasticas sanctiones alicui inferre mandatur, propterea quòd viros sanguinum Deus ab altari suo repellit. Nam Dauidem virum alioqui sanctissimum, quia sanguinem humanum fuderat, prohibuit, ne templum sibi ædificaret. Et ob hanc causam viri ecclesiastici, non solum à sententia mortis pronuncianda, vel scribenda, sed etiam ne illius execu-

1. Par. 17

tioni

A tioni intersint prohibentur, vt dicitur in cap. sentētiam, extra ne clerici vel monachi. Et si fortè alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in cap. j. de homicid. dicit illam esse intelligendam de morte spirituali, hoc est de excommunicatione, aut de morte ciuili, aut depositione. Ex quibus omnibus constat, mortem quæ hæretico ob crimen hæresis infertur, rem esse prorsus ciuilem & laicam & nullo modo esse dicendam rem ecclesiasticam: quamuis ipsum crimen hæresis pro quo mors infertur, res ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices opere, quod dicimus fatentur. Quia postquam aliquem hæreticum pertinacem esse censuerunt, tradunt eum curiæ seculari, tanquam qui nihil amplius habent, quod de illo iudicare possint, & rogāt iudicem, vt misericorditer illum tractet, & sententiam mortis contra illum non pronūciet. Et inde apertissimè conuincitur, vt in sentētia mortis contra hæreticos dicenda, inspiciendus sit etiam ille prædictus §. Desertorem, sicut iuxta iurisperitorum sententiam inspicitur in criminibus læsæ maiestatis. Quia sententia mortis quæ contra hæreticum dicitur, non à iudice ecclesiastico B sed à laico pronunciatur. Præterea etsi in illa sentētia mortis res esset mista, vt pote quæ tam ad ecclesiasticā quàm ad laicā spectaret potestatem, necessario inspiciendus esset ille §. Desertorem, & iuxta illius decretū esset sententia ferenda. Quia vbi ad causam aliquā definiendam, ecclesiastici canones deficiunt, legibus Imperialibus vti licet, & aliquando oportet, vt expressè decernitur in illo cap. j extra de noui operis nuncia. Et hæc de j. ar. dixisse sufficiat.

Superest, vt de secundo articulo, hoc est de filio accusante patrem an sit eximendus ab omnibus pœnis, quæ aduersus filios hæreticorum iura decernunt, & an sint etiam bona paterna illi reddenda. De qua re, quid ego sentiam, duabus conclusionibus explicabo.

Prima conclusio sit hæc. Filius qui patrem ob crimē læsæ maiestatis aut hæresis, coram iudice accusauit, liberandus est ab infamia & aliis pœnis contentis in l. quisquis. §. filij. C. ad l. Iuliam maiest. & in cap. Si quis cum militibus. vj. q. j. Quoniam cessante ratione legis, necesse est vt mandatum & dispositio ipsius legis etiam cesset. Nam (vt dicit Abbas in cap. fi. de rescriptis) nihil aliud est lex, quàm

ratio

ratio legis quæ est velut mens illius. Et citat Abb. ad huius sententiæ confirmationem, Baldum in l. non dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionem esse extendendam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequens est, vt legis ratione cessante, cesset etiam legis dispositio, præsertim cum lex ipsa exprimit rationem cui ipsa innititur. Nam vbi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationem exprimit, etsi ea quam nos putamus esse legis rationem, in aliquo casu deficiat, non statim censere debemus legis dispositionem non valere. Quia fortè alia, quàm non putamus ratione fuit motus legislator, vt talem conderet legem. Aut vbi ea quam legislator exprimit, ratio deest, ibi etiam illius legis dispositionem deesse censendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eam sicut aliam in ipsa lege expresśisset: Ratio propter quam Imperatores Honorius & Archadius, in illa prędicta l. quisquis, censet filios eorum qui regiam maiestatem læserunt, dignos esse infamia & aliis pœnis quæ ibi numerantur, est ista. Quia in illis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. At in filio qui patrem propter crimen læsæ maiestatis, aut propter crimen hæresis, coram iudice accusat, nō est cur paterni criminis exempla metuantur: quia ille patrē accusans, apertisśimo testimonio, & argumento euidentisśimo probat & conuincit, se à paterno crimine longisśime distare. Et inde apertisśime consequitur, vt in tali filio dispositio illius l. quisquis, non sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Forte hic aliquis respondebit, verum esse quòd cessante ratione legis cesset etiam eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solum ita fieri oportere dicet, quando effectus legis non est iam consummatus. Nam aliàs, si lex iam suum obtinuit effectū, etiam si ratio legis cesset, legis tamen dispositio cessare non debet, vt notat Philippus Decius in c. cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrem de crimine accuset, iam illa prædicta l. quisquis, suum obtinuit effectum. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, sola morte excepta, vt ex discursu literæ constat, sunt ipso iure inflictę, & inde sequitur, vt à die quo pater crimen commisit, antequam filius illum accusaret, pœnæ illæ suum fuerint sor-

titæ

A citæ effectum. Et inde vlterius sequitur, vt quamuis per filij accusationem ratio illius legis. Quisquis cessare videatur, illius tamen legis dispositio cessare nõ debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc responsio non valet, quia id quod dicitur quòd effectu legis consummato, non debet cessare legis dispositio etiam si ratio legis cesset, tunc solum verum erit, quando lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionem: non autem quando ex sola suspicione procedit. Tunc enim si constaret suspicionem esse falsam, & ex falsa suspicione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit præceptum legis reuocandum, & sic cessante ratione necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatem, etiam si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatem probaret, nunquam ob hoc erit liber ab infamia & aliis pœnis, quas ipso iure iam incurrerat. Quia & si tunc ratio legis cesset, ipsa tamen lex cessare non debet: propterea quòd per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At, non sic in filio, qui, etsi à die quo pater crimen commisit, incidit in pœnas illas,
B non tamen ob manifestam sui criminis cognitionem, sed ob solam iuris suspicionem omnes illas passus est. Oportet igitur vt postquam ille patrem suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspicione fuisse deceptum, declaretur esse ab illis pœnis immunis in quas propter solam suspicionem fuerat damnatus.

De hac tamen re volui in hac parte admonere lectorem, vt non putet, idem prorsus vbique dicendum esse de infamia & aliis pœnis quæ filio propter crimen patris infliguntur. Nam in filiis illius qui regiam læsit maiestatem, est hoc discrimen, quòd is qui ante delictum patris commissum natus est, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud à iure suscipit pœnam: sed omnes illæ pœnæ à iure decretæ eos solum filios concernunt, qui post delictum commissum nati sunt, vt notatur in L.ij. C. de libertis & eorum filiis. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, vt delictum patris nunquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (vt ille ait) contrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autem non, sed à radice

sana. Eadem sententia apertius (vt ego censeo colligi potest, ex l.emancipato. §.fin. ff.de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno Castellæ lex specialis. Nam in libro septem partitionum, qui vulgo dicitur, *libro delas siete partidas*, in secunda partitione, tit.xxvij.l.vj. circa finem, dicitur. *Pero no se entiende.* &c, Quæ litera (vt ego existimo) aut ex vitio scriptorum, aut errore impressorum, est aperte corrupta, quia prout illic habetur, nullum protinus verum sensum reddit. Sed apertus & verus illius sensus colligitur ex gloss. Montalui, illic in lingua Latina adiuncta, quæ postquam de pœnis regis proditori infligendis, dixerat, continuo post de illius filiis loquens ait. Et eius descendentes ex filiis postea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc vel aliud paternum delictum non puniuntur. Hæc Montaluus. Ex qua glossa ego coniicio literam illius legis supra citatæ, quam corruptam esse constat, esse ad hunc modum corrigendam.

Montaluus.

Lex regni castella.

Pero no se entiende delos fijos que ouiessem fecho ante que errassen. Mas de los que despues fiziessen, siendo ellos tan de mala ventura que viuos fincassen. Ca los de rechos que fallaron los antiguos de España en todas las cosas alli do pusieron pena alos fijos por razon de sus padres, siempre guardaron esto que no ouiessen pena los que sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fiziessen. Et quòd sic corrigenda sit litera, aperte conuinci potest per alteram legem quæ habetur in eodem libro, partitione vij.titul.xxxj. l.vltima, vbi postquam lex præcepit mulierem prægnantem, & si pœnam mortis mereatur, non occidi quousque pepererit, rationem reddens, hæc verba subiungit. *Casi el fijo que es nacido no deue recebir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el que esta enel vientre por el yerro dela madre.*

Hæc ibi. Ex quibus omnibus constat latum esse discrimen inter filios eorum qui crimine læsæ maiestatis sunt maculati: ita vt illi soli qui post crimen commissum geniti sunt, infamiam & alias iuris pœnas incurrant, aliis, qui ante geniti fuerant, ab his omnibus pœnis exemptis. An autem idem etiam in filiis hæreticorum sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consiliis suis, titulo de hæreticis consilio iij. mouet hanc quæstionem & post multa hinc inde allegata, tandem dicit, catholicos filios hæreticorum, qui ante

Calderin.

quam

A quàm pater laberetur in hæresim, nati sunt, non esse puniendos illis pœnis quæ à iure contra filios hæreticorum statutæ sunt. Sed non obstantibus omnibus illis, quæ pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hanc sententiam propensus sum, vt credam nullum inter filios hæreticorum habendum esse discrimen, per hoc quòd ante hæresim patris, aut postea geniti sunt. Quia ius canonicum, quod filiis hæreticorum infamiam & alias irrogat pœnas, nullum prorsus inter eos ponit discrimen, vt aperte constat per cap. Statutum.§.Hoc sanè.& per cap. Filij, de hæretic. lib.vj.Nam in illis duobus locis,papa de filiis hęreticorum loquens nullam ponit inter illos distinctionē, per hoc quòd ante aut post nati sunt: sed solum per hoc quòd patres illorum fuerunt vsq; ad mortem in sua hæresi pertinaces, aut ante mortem de suo errore correcti sunt,& vnitati ecclesiæ incorporati.Sed ad hoc argumentum respondet Calderinus dicens, quòd licet ius canonicum indistincte loquatur de filiis hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particularium contentorū sub illa vniuersali sententia, distinguendi sunt filij ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rationē
B autē diuersitatis ille dicit esse hāc. Quia qui postea nascuntur,descendunt à sanguine reprobato: & ideo merito suspicandum est,tales illos fore,quales parentes eorum fuere. Filij vero qui ante nati sunt,quia non descendunt à sanguine infecto,ideo non est iustum vt in illis paterni,hoc est,hæreditarij criminis exempla metuantur. Sed hæc responsio nullius prorsus est roboris. Primo,quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt dicitur in c. Quod si dormierit.xxxj.q.j. & in c.Solitæ.§.nobis autem.extra de maiorit.& obed.& in l,Imperator. ff.de postul. & in l.iij. ff.de offic.præsidis. Et ideo licet in crimine læsæ maiesta. sit ponendū illud discrimen,non tamen in crimine hæresis.Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo censere, aliquod ponunt discrimen inter filios patris qui regiam aut Imperialem læsit maiestatem. Ius autem canonicum circa pœnas quas filiis hæreticorum irrogandas esse censuit,nullum posuit inter ipsos filios hæreticorum discrimē,per hoc quod ante, aut post crimen à patre commissum nati fuissent.Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, quas pro suæ sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil

illi suffragari posse. Quoniam etsi in aliis criminibus, ita G faciendum esse ius ciuile aperte decernat, in crimine tamen hæresis, ius canonicum, ad quod res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuersitatis, quam inter filios hæreticorum, qui ante, aut post crimen à patre commissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si sanguis patris infectus possit vtcunque filiis nocere, vt inde ad aliqua peccata committenda illi inclinationem & quandam pronitatem habeant, hoc tamen verum non est in peccatis illis quæ pure spiritualia censentur, & nullum habent cum carne commercium, neq; vllam à carne originem trahunt, vt sunt omnes inuidiæ, multæ superbiæ species, videlicet de suis meritis confidentia, suæ tantum prudentiæ inniti, alios omnes ad sui comparationem despicere. Hæ omnes superbiæ species, inter peccata spiritualia censentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæresis autem etsi à carnalibus vitiis aliquando oriatur, præcipua tamen illius causa (vt libro sequenti dicemus) est superbia. Quoniam hæc est vera omnium hæresum parens, à qua potissimum omnes hæreses generantur. Quo fit, vt licet aliquæ sint hæreses, quæ à carnis concupiscentia quodammodo oriantur, D multæ tamen sint aliæ quæ nihil commune cum carne habent, nec ad illas carnis concupiscentias solicitat, sed omnis illarum error à sola voluntatis malitia procedit. Circa has igitur hæreses sanguis patris quamlibet infectus, nihil potest nocere filio, vt in illo paternæ hæreseos exempla metuantur: cum tales non à carnis concupiscentia (vt cætera crimina) sed ab ipsius animæ superbia oriantur. Et inde apertissime conuincitur, nullum posse dari certum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc solum quod ante aut post crimen à patre commissum, nati sunt. Sed forte quis mihi obiiciet per ea quæ supra cap. ix. huius libri, cum de infamia loqueremur, diximus. Eo enim loco de infamia hæreticorum, quæ ad filios etiam catholicos deriuatur tractantes probauimus, iuste illam infamiam ad filios deduci, quia complexionem corporis, & inclinationes corporales sæpe filij à parentibus trahunt: & inde suspicio oritur, vt filij in eosdem labantur errores: in quos patres eorum lapsi fuerunt. Fateor in multis hæresibus, videlicet in illis quæ à carnis concupiscentia ortum habent, hanc esse iustam

suspi

A suspicionis causam, quamuis non solam, aut præcipuam. Si pater hæreticus credit, non esse ieiunandum certis diebus, vt Aerius docuit, aut ieiunia nullius esse virtutis, vt censet Lutherus, aut virginitatem non esse præstantiorem matrimonio, vt Iouinianus dixit, aut in aliam similem hæresim de carnis deliciis tractantem lapsus est, filius illius iuste ob hoc metuitur in similes errores qui à carne oriuntur, aliquando fore lapsurum. Si tamen pater in hæresim Arrij, aut Sabellij, aut Nestorij, aut Dioscori & Eutychetis lapsus est, propter solam hanc causam, quòd patris complexionem suscepit, non iuste metuitur, quod filius in eandem labatur hæresim, in quam lapsus est pater. Quia hæreses istæ, non à carnis concupiscentia, vt aliæ, sed à sola mentis superbia ortæ sunt. Filij autem, non animam rationalem, sed solam carnem à parentibus suscipiunt. Et ob hanc causam ego capite nono huius libri, cum de infamia hæreticorum, quæ vsque ad filios eorum deriuatur, tractarem, non dixi hanc solam esse causam quòd illa vsque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem, ac proinde inclinationes ad vitia à parentibus trahunt, sed aliam

B addidi rationem, quæ mihi potior videtur. Quia videlicet ex amore quo erga parentes suos afficiuntur, ferè semper procurant esse parentum suorum imitatores: & sæpe ad eorum imitationem nituntur vitam suam componere. Et ob hanc causam, cap. viij. huius libri probaui patriam potestatem, quam parentes in filiis suis habent, iuste ab hæreticis parentibus ablatam esse, ne filij ex amore quo erga parentes afficiuntur, & ex longa conuersatione cum parentibus habita criminis paterni fiant imitatores. Hæc autem parentum imitatio, non distinguitur in filiis per hoc quòd ante aut post nati sunt, & inde conuincitur, vt in crimine hæresis quod non semper à carne oritur, non sit ponendum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc quòd ante aut post crimen à patre commissum nati sunt, præsertim cum ius canonicum ad quod hæc res spectat, nullum inter filios hæreticorum posuerit discrimen, sicut ius ciuile posuerat inter filios eorum qui regiam aut Imperialem læserunt maiestatem. Deinde constat, vltionem parentum sæpe in filios deriuari, propter solam sceleris grauitatem, ad incutiendum aliis terrorem,

vt in filio bastardo, qui absq; culpa sua, non tamen sine causa à ministerio altaris prohibetur. Et hanc puto esse potiorem causam propter quam filiis hæreticorum quamuis catholicis, tot pœnæ sunt à iure inflictæ: ad sceleris videlicet grauitatem denotandam, & aliis per hoc timorem incutiendum. Quæ ratio cum in omnibus hæreticorum filiis æque militet, conuincitur inde etiam nullum esse inter illos ponendum discrimen. Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudici reuelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est vt bona quæ ex patre iure hæreditario illi competere poterant, nõ auferantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ virtutis illi reddantur. An autem ex iuris scripti rigore & necessitate ita, vt hæc conclusio dicit, faciendum sit, mihi non constat, & ideo de sola congruentia & quadam naturali æquitate loquor: vt æquum sit & rationi naturali congruum, sic fieri quemadmodum in nostra conclusione dicitur. Aliquos iuris peritos legi qui ita faciendum esse docent, nullus tamen illorum quos videre licuit, citat textum per quem illa conclusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ruuios in repetitione capit. Per vestras, extra de donatio. inter virum & vxo. dicit bona patris esse reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam si pater damnetur per l. Quisquis. C. ad l. Iul. Maiest. Pro huius tamen sententiæ probatione, neque vllam legem ex iure ciuili, neque canonem ex iure canonico citat: sed solam quandam constitutionem Federici Imperatoris. Repertorium inquisitionis eandem sententiam docet, in verbo Filij. §. Sed circa supradicta. Et ad suæ sententiæ confirmationem, solum etiam citat illam Federici constitutionem: In qua, postquam varias contra hæreticos & eorum filios pœnas statuit, hæc tandem quæ sequuntur, adiungit. Nec quidem à misericordiæ finibus duximus excludendum, vt si qui paternæ hæresis non sequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunque reatus illorum animaduersione plectantur, prædictæ punitioni non subiaceat innocentia filiorum. Hæc sunt verba constitutionis Federici. Quæ constitutio, si aliquid vigoris habet, in illis tantum terris quæ Imperatori subduntur, vim suam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici constitutionem confirmatam esse per ecclesiam in capit.

Vt

A Vt inquisitionis, de hæreticis. libro vj. fallitur. Quoniam etsi constitutio illa ibidem laudetur, & confirmetur, non tamen absolute & vniuersaliter, sed cum limitatione confirmatur per hæc verba. Quatenus (inquit Papa Bonifacius) Dei & ecclesiæ sanctæ suæ honorem promouent, & hæreticorum exterminium prosequuntur, & statutis canonicis non obsistunt. Ecce vides quâ limitatione summus Pontifex illas Federici constitutiones confirmauit. Igitur vbi ea in constitutione Federici decernuntur, quæ aliis sacris canonibus sunt contraria, conuincitur ea non esse per Papam ibidem approbata. Filij autem hæreticorum, etiam si ipsi sint catholici, absque vllo discrimine sunt iure canonico ab hæreditate paternorum bonorum exclusi: vt patet in cap. Vergentis, extra de hæreticis. Quo fit, vt constitutio Federici pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hæresim patris latenter reuelauit, non sit per Papam confirmata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergentis, vbi sine vlla limitatione, filij hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaque ex iuris rigore & necessitate, non constet bona patris hæretici esse reddenda filio

B catholico, qui patris hæresim latentem reuelauit, ego solam huius rei æquitatem volo ostēdere, & probare æquum & rationi congruum esse vt ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, vt bene studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioqui, pauci essent, qui ad virtutis opera mouerentur, si omnis spes præmij ab operibus bonis tolleretur. Quoniam & si multo melius sit, solo virtutis amore, quàm per spem præmij, opera studiosa exercere, multo tamen plures sunt, qui per spem præmij, quàm qui solo virtutis amore, mouentur ad bonum. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoscens, vt rarissimi sint, qui omni præmio secluso moueantur ad virtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit. Hoc ideo Paulum dixisse constat: quia nisi homines crederent Deum præstare mercedem his, qui seruiunt illi, nulli, aut quàm rarissimi essent, qui gratis vellent illi seruire. Nam Dauid ille prophetarum eximius, inclinauit cor suum ad faciendas iustificationes Dei, propter retributionem. Et Moyses ille,

Hebr. 11

Psal. 118

quem ob eximias illius virtutes Deus Israëlitici populi du- C
ctorem, & legislatorem instituit, & cum quo Deus quasi amicus cum amico loquebatur, aspiciebat (vt Paulus de illo refert) in remunerationem, vt magis eligeret affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatem. Si isti tales, ac tanti viri Deo seruientes aspiciebant in retributionē, quam suis meritis dandam sperabant, quis iam tantus erit, vt omni spe remunerationis seclusa, Deo seruire, & illi per omnia obedire velit? Et inde apertissime conuincitur nullum Principem, nullámque rempublicam, hoc sibi iuste arrogare posse, vt velit subditos suos sine vlla præmij spe de se bene meritos esse: sed oportet eos iuxta meritorum diuersitatem, bene merentibus diuersa polliceri præmia, vt quisque ad tanto maius seruitium Principi exhibendum anhelet, quanto maius inde sperat præmium. Vnde beatus Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano scribens, ait: Iustum nanq; est, vt illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commendare reperiuntur obsequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in capit. Charitatē. xij. q. ij. Et hoc ipsum agnouerunt Honorius, & Archadius Imperatores in illa l. Quisquis. §. Sane. C. ad l. Iul. maie. vbi illum, qui initam factionem prodiderit, præmio ab illis, & honore decorandum esse promittunt. Si is, qui alium hominem, nullo sanguinis vinculo sibi coniunctum accusat, probans eum læsæ maiestatis reum, dignus est, vt præmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio & honore, qui zelo virtutis accensus proprium patrem de eodem crimine accusare non reformidat. Is enim desiit esse filius, vt fidelem subditum ageret, & orphanus viueret, quàm Principis incolumitati deesse maluit. Præterea si is, qui studio veræ laudis accensus (vt illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, vt Regiam maiestatem seruet illæsam, præmio, & honore dignus est, multo iustius est, vt qui studio fidei catholicæ accensus, hæreticum prodit: præmio, & honore decoretur, propterea quòd ecclesiam catholicam, quæ cunctis Imperatoribus est maior, & melior, vult seruare illæsam, vt exclusa ab ea omni hæreticorum veneno, nullum ex his membris, quæ sibi per fidem vniuntur, ab ea per hæresim abscindatur. Sicut enim multo grauius est di-
uinam,

Hebr. 11

Grego.

D

A uinam, quàm humanam lædere maiestatem, vt dicitur in capit. Vergentis. extra de hæretic. Ita è contrario, multo melius est diuinæ, quàm humanæ seruire maiestati, & diuinæ, quàm humanæ maiestatis honorem zelare. Rursum is, qui reuelat coniurationem contra Romanum Pontificem initam, etiam si sit particeps criminis, non solum purgatus à culpa: sed etiam remuneratione, quæ non sit indigna subleuari præcipitur in capit. Si quis Papa.lxxvij. distinctione. Et hinc apertissime colligitur multo iustius esse, vt filius catholicus patris hæresim reuelans præmio donetur, cum hic non sit particeps criminis paterni, sicut ille. Si quis forte dicat maius, & grauius esse hæresis crimen, quàm coniuratio contra papam: ac proinde non esse æque iustum, vt hic præmio donetur, sicut ille: is certe sic dicens potius ex suo dicto nostram colliget sententiam, quàm suam. Nam sicut grauius peccatum est hæresis, quàm coniuratio, aut quoduis aliud crimen læsæ maiestatis: ita ex opposito maius bonum facit, qui resistit hæresi, quàm qui resistit coniurationi: & ita maiori præmio est dignus. Forte quis dicet, fatendo dignum esse, vt
B talis filius præmio donetur: sed satis magno præmio illum donatum esse dicet, per hoc quòd à pœnis, quæ illi ob patris delictum erant à iure inflictæ, sit liberatus, nec opus esse, vt bona paterna illi pro præmio reddantur. Sed qui sic dixerit, nimium à veritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differentia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt enim hæc duo valde diuersa, & à se inuicem separabilia, quibus alia duo etiam valde diuersa respondent: quæ sunt liberari à pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod est declinare à malo, respondet alterum, quod est, liberari à pœna. Non enim per hoc solum, quis liberatur à pœna, quòd bene agit: sed per hoc, quòd declinat à malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit: sicut est dormiens, non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi respondet præmium. Et inde constat aperte filium, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari à pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, quòd constat eum non esse paterni criminis imitatorem, nec iuste in illa paternæ iniquitatis exempla esse

metuenda. Sed quia non solum est liber à culpa paterna, verum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæresim reuelando: ideo opus est, vt non solum liber à pœna: sed præmio dignus censeatur. Et sic dignus esse conuincitur, vt illi bona paterna reddantur. Accedit ad hæc omnia, id quod concordi sententia omnes theologi docent, iustum omnē in quouis bono opere, quod pro altero egerit, prius sibi, quàm alteri mereri, nec alteri mereri posse, qui sibi ipsi non meretur. Et inde theologi colligunt eum, qui in peccato mortali, & cum voluntate peccandi persistit, quamuis instantissime, & feruentissime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ salutem mereri, propterea quòd sic existens: nihil sibi ipsi mereri potest. Filius, qui patris crimen reuelauit (vt supra in j. artic. huius quæstionis ostendimus) meretur, vt pater ab eo oblatus mitius puniatur, quàm si ab alio proderetur: ergo iustum est, vt sibi ipsi aliquid mereatur: cum multo facilius sit sibi ipsi, quàm alteri mereri, & certum sit, vt prius sibi quisque, quàm alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis dici posse mihi videntur: quamuis illa (vt dixi) nullo modo ex iuris rigore, & necessitate probari possit. Et inde infero, vt filius quantumlibet sit catholicus, & quamuis patrem de hæresi conuicerit, non sit tutus in conscientia, bona patris, quæ illi iure hæreditario competere poterant sibi ipsi capiendo, & retinendo. Quia cum hoc non sit illi à iure concessum, oportet illum iudicis sententiam expectare à quo hæreditas patris, aut similis alia res, pro suæ virtutis præmio concedatur, prout in alio casu fieri decernitur. in l. prim. C. quibus ex causis serui præmio libertatem accipiunt. Ante iudicis ergo concessionem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bona patris retinendo.

Multa alia ad hæreticorum pœnas pertinentia potuissem in hoc secundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermisi. Nam eorum aliqua adeo sunt aperta, vt vel mediocriter doctum latere non possent. Deinde si quæ forte difficilia, & recondita sunt, de quibus nihil in hoc secundo libro disserui, ea non ad pœnas (vt ego

A ego arbitror) ſpectant: ſed ad ſolos proceſſus per quos iudex ad ſententiam dicendam progreditur, ſpectare puto. Quæ cum ſint ab eo, quod à principio operis dicere ſtatui, longe diuerſa neceſſario ſunt à me omiſſa, ne longe ab ſcopo me diuertiſſe à multis accuſaret. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas, & conditio. Nam ea, quæ omiſimus talia ſunt, vt melius de illis iuriſpertiti, quàm theologi diſſerere poſsint, & ob eam potiſsimam cauſam illis neceſſario relinquenda eſſe cenſui.

F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE, LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

VISQVIS *populi regẽdi curam habet, si iuste & sancte suum cupit exequi ministerium, id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinquere debet, vt nulla perpetrentur scelera, quæ nisi remissus, & prorsus negligens haberi velit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire valeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex: sed tyrannus, non pastor: sed lupus, non iudex, sed carnifex merito censendus erit. Nec satis est Regi, aut Episcopo, aut cuiuis alteri regiminis curam habenti, quòd crimina, aut scelera nulla committi optet: sed opus est, vt diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, vt hoc ipsum, quod optat, eueniat. Nam si ob illius negligentiam aliquod horum contigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationem exactissimam reddere oportebit. Oportet enim vt omnes mundi rectores quocunque nomine illi censeantur, intelligant se non in hoc seculum à Deo positos esse,* D

A *vt crimina puniant: sed potius, vt id primum procurent, ne vlla scelera perpetrentur. Rector enim & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui si tuendæ alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nititur illum postquàm ægrotauerit, pristinæ restituere saluti: sed ne in morbum aliquem incidat omnem adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Episcopi, aut quiuis alij orbis rectores, vel Deum ipsum, qui totius mundi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: et si rectè, quæ illis commissa sunt administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, quod illis sacra ostendit scriptura. Deus siquidem (vt sacræ nos docent literæ) neminem perire cu-*
B *pit: sed vult omnes nos saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Neminem certe perire voluit, aut à recta iustitiæ linea, vel latum pilum discedere: qui ne vllus vnquàm (nisi vltroneus & lubens) errare posset, certissimam omnibus, qua vitam possent assequi sempiternam viam ostendit, paratus præterea semper iuuare omnes, qui suo destituti auxilio frustra illam assequi conarentur. Docet Deus bonum,* 1. Tit. 2
hortatur ad illud, promissis allicit, flagellis prementibus vrget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus sæpissime admonet. Si nos peccato proximos videt, acerbissimis pœnarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabentes conspicit, supponit manum suam, vt non collidamur. Quia hostes nos circunstant,

cunctant, qui nos ad peccatum semper impellere C
conantur, amicos, ne dicam pædagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hostes iuuarent, & qua possent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem denique voluntatem conseruandi nos in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, vt pro hac re nihil illum prætermisisse videatur. Fateamur ergo omnes cum propheta, atque vt acceptum Deo feramus, necesse est: quòd nisi Dominus adiuuisset nos, paulominus in omne peccatum lapsi fuissemus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & vigilãtissimam, quam nostri perpetuam ille curam habeat, vel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco præsunt, quos ille ad sui populi gubernationem varios instituit ministros, vt quemadmodum illum in prælatione imitantur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, vt omnes, quas potuerint exerceant D
vires, vt subditos suos in virtute custodiant, & à vitijs auertant. Quod si tam exactam circa reliqua omnia scelera oportet rectores adhibere diligentiam, vt illis ne oriantur, occurrant: tanto iustius est, vt eam ipsam diligentiam ne hæreses nouæ oriantur, aut veteres reuocentur, adhibeant: quanto hæresis reliquis omnibus peccatis noscitur esse peior, atque pestilentior. Si diligenter vigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliáque id genus crimina in populo fiant, multò iustius est, vt diligenter attendant, ne hæreses in populo oriantur, quæ multò plus nocumenti possunt toti populo inferre. Hæresis enim sola est quæ totius Christianæ religionis fundamentum, quod fides est, impetit, atque prorsus euertit,

A *tit, quo ſublato reliqua omnia, ſi quæ aderant bona, ſtatim corruere eſt neceſſe. Cum igitur tanta neceſſitate Chriſtiani orbis rectores non ſolum hæreſes extinguere, ſed illas ne inſurgant impedire cogantur, ne ſolam nudam monitionem eiſdem rectoribus præbuiſſe videar, decreui in hoc tertio libro viam certam illis oſtendere, qua, ſi volunt, facile poſſunt hæreſibus, ne oriantur, occurrere.*

Multas eſſe vias docetur, quibus commode poſſunt hæreſes impediri, ne oriantur, & de vna illarum ſpecialiter diſſeritur in hoc.

CAPVT I.

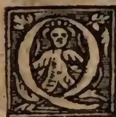

VONIAM neceſſarium eſt principibus, & aliis omnibus totius reipublicæ Chriſtianæ rectoribus quocunq; nomine illi cenſeantur, vt diligenter omnes iuxta ſuæ prælationis obli-
B gationẽ, & potentiá inuigilent, atq; laborent, vt nullæ vnquam oriantur hereſes: ideo operæpretiũ me facturum exiſtimaui, ſi vias aliquas, quibus hoc cõmode fieri poſsit, illis oſtendero. Vias autem ad id faciẽdum, etſi multas alij forte poſſent docere: ego tamẽ vnam latiſsimam, & certiſsimá viam oſtendá, quæ tamẽ poſtea in varias diuiditur vias. Oportet enim omnes auferre occaſiones, quæ poſſunt anſam hæreſibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perſpicuum eſt hæreſes facile poſſe naſci. Hæc mihi re vera viſa eſt certiſsima, & rectiſsima via, qua commode poſſunt hæreſes, ne oriantur, impediri. Nam ſublata cauſa neceſſe eſt etiá tolli effectus, qui ab illa prodire debuiſſent. Nec melius res aliqua impediri poteſt, ne oriatur, quàm ſi cauſas omnes, quæ illá gignere poſſent ſuſtuleris. Hoc igitur cum ſit adeo notiſsimũ, vt nemo poſsit inficiari, ſupereſt hæreſum radices oſtendere, vt illis aperte oſtenſis, ad illas euellendas principes omnes accingãtur, & ſic ne hereſes naſcantur, efficiant. Radices, & cauſæ hæreſum variæ ſunt, & duplici nomine cenſentur. Quaſdá dicere poſſumus intrinſecas eas videlicet, quæ latent, & fixæ ſunt in animabus

eorum,

eorum, qui hæreses tenent. Aliæ causæ, & radices dicentur C extrinsecæ, aut si mauis externæ, & sunt illæ, quæ foris sunt, & extra personam illam, quæ est in hæresim lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. differemus: quoniã istarum ablatio magis ad singulas quasque personas, quàm ad principes, aut rectores spectat. De aliis vero extrinsecis causis, quæ multæ, & variæ sunt, & facilius à principibus possunt auferri, per multa cap. pertractabimus. A' causis igitur intrinsecis incipiens, dico certissimam, & indubitatã, atque præcipuam hæresum causam esse propriũ hominis peccatum. Et hoc aperte declarauit Salomon, qui de puero ante tempus ex hac vita sublato loquens, ait: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Quibus verbis nos do-
Sapien. 4 cet malitiam esse tam potentem, vt intellectum hominis ex vno iudicio vero in aliud falsum, atque peruersum mutare valeat. Nam voluntas (vt experientia nos docet) sæpe trahit ad se iudicium rationis, ita vt intellectus ea iudicet bona, quæ videt voluntatem amare, & illa dicat esse mala, quæ scit voluntatem odisse. Propterea Aristoteles in Ethicor. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est, quòd existimauerit D omnem malitiam voluntatis ab ignorantia oriri: sed potius econtrario: quia ex omni voluntatis malitia aliqua oritur ignorantia, quæ iuxta mensuram affectionis ipsius voluntatis crescit, aut minuitur. Licet voluntas (vt Augustinus ait) non possit velle, aut nolle, nisi id, quod est ab intellectu præcognitum, non tamen opus est, vt antequam voluntas velit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet esse bonum, aut malum: sed satis est, vt simplici cognitione illud præcognouerit, nulla prorsus bonitatis, aut malitiæ habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur, non considerantes, an bonum sit an malum id, quod facere decernunt. Post hanc voluntatis electionem, in intellectus sæpe iudicat iuxta voluntatis imperium, & inde oritur, vt homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non possit esse peccatum, propterea quòd ille non libere operatur: est tamen peccatum in voluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, vt hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem, & effrænata affectio voluntatis pror-

C ſus euertit iudicium rationis. Et hoc eſt, quod ait Iob: Animæ eſurienti etiam amara dulcia eſſe videntur. Et hæc eſt *Iob 6* illa cæcitas animæ, quę à malitia voluntatis cauſatur. Nam de Iudæis, qui odio, & inuidia moti Chriſtum ſaluatorem noſtrum occiderunt, Salomon loquens ait: Malitia eorum *Sapien. 2* excæcauit eos. In principio quidem ex ſcripturis ſacris, & temporum coniecturis, & ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Chriſtum ſaluatorem noſtrum eſſe verum Meſsiam in lege promiſſum, cum videlicet (iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum. *Matt. 21* Sed poſtea quia illorum malos mores arguebat & increpabat, irreconciliabili odio illum perſequebantur: & quia populum illi nimium affectum, atque credulum videbant inuidia in illum exarſerunt. Quæ adeo illorum mentes occupauit, vt illos prorſus excæcauerit, ne vera de illo iudicare poſſent, aut bene aliquid de illo ſentire. Et iuxta hoc tempus accipiendum eſt, quod Paulus ait: Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ cru- *1. Cor. 2* cifixiſſent. Cognouerunt enim illum (vt dixi) ſed quando crucifixerunt, iam non cognoſcebant: quia malitia illo-
D rum (vt dixit Sapiens) excæcauit eos. Et hoc mihi ſignificaſſe videntur philoſophi, & poëtæ: cùm amorem pingere volentes cæcum illum pinxerunt. Qua pictura nos docere voluerunt affectus noſtros cauſam eſſe apertiſsimam, quòd ſæpe in iudiciis noſtris erramus, & cæcutimus. Ex qua mentis cæcitate facillime hæreſes oriuntur. Ideo Anſelmus exponens illud Pauli ex epiſtola ad Ephe- *Ephe. 5* ſios: Vt non circunferamur omni vento doctrinæ in ne- *Anſel.* quitia hominum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæreſis non eſt, niſi in anima ſubdita peccatis: quia peccata commiſſa ſunt cauſæ, vt Deus permittat eos errare in barathrum hæreſis. Hæc ille. Ob hanc cauſam dæmones generi humani acerbiſsimi hoſtes volentes in varios errores, & hæreſes homines protendere, prius illorum voluntates ad peccata ſolicitant, vt illæ ardenter affectæ, intellectus ſuos poſtea in eandem ſententiam venire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, cùm dæmo- *Pſal. 118* nes ipſos alloquens dicebat: declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in ſcrutinio mandatorum Dei errare, ſi malignorum ſpirituum

tentationes voluntatem ſuam in peccatum impuliſſent. C
Quod etiam in Palæſtinis illis figura tum eſſe cognoſci-
Geneſ. 29 mus, qui (vt ſacra refert hiſtoria) puteos, quos Iſaac fode-
rat, terræ congerie replebant, ne vllam ex illis Iſaac cla-
ram poſſet haurire aquam. Putei illi profunda ſecreta ſa-
cræ ſcripturæ, aut myſteriorum diuinorum mihi figu-
Prou.18 raſſe videntur, propterea quòd Salomon ait: Aqua pro-
funda, ſapientia in corde viri. Ille ergo cùm Iſaac puteos
fodit, qui reconditos ſacræ ſcripturæ ſenſus, & Dei pro-
funda myſteria inquirit. Sed hos puteos occulte terra re-
plent Palæſtini: quia nobis diuina myſteria inquirentibus
dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad
peccata, ſi poſsint, aut allicere, aut impellere valeant, vt
amore terrenarum rerum repleti veræ doctrinæ aquam
haurire non poſsimus. Cum igitur ex ſupradictis iam ma-
nifeſtum euadat, errorem intellectus ex peccato, & ex
malitia voluntatis oriri: fit inde, vt quemadmodum va-
ria ſunt in hominibus vitia & peccata, ita etiam variæ
ſint in eiſdem radices variáque ſemina, ex quibus variæ
etiam poſſunt hæreſes oriri. Aliquando hæreſes oriuntur
ex ſuperbia, & ambitione, aliquando ab auaritia, aliquan- D
do à carnis illecebris. De ſuperbia non oportebat longam
protendere diſputationem, vt illam oſtendamus eſſe hæ-
reſum radicem, cùm aperte dixerit Sapiens illam eſſe o-
Eccl.10 mnis peccati initium. Sed licet ſuperbia ſit omnium pec-
catorum parens, & origo: ſpeciali tamen quadam ratio-
ne dici poteſt magis eſſe hæreſum mater quàm cætero-
rum omnium pecatorum, propterea quòd hæreſes omnes
proximius oriuntur à ſuperbia, quàm reliqua omnia vi-
tia. Nam ſuperbia efficit, vt plura, quàm par eſt homo
de ſe ſentiat, plura ſe ſcire putet, quàm re vera ſcit, plu-
ra ſe poſſe exiſtimet, quàm poteſt; & inde euenit, vt ſuis
viribus, ſuæque prudentiæ nimium fidens facillime er-
ret, putans ſe ſuis viribus difficillima quæque poſſe in-
telligere, & occulta ſacræ ſcripturæ myſteria propria vir-
tute poſſe penetrare. Contra tamen Dauid ſentiebat, qui
Pſal. 118 ait: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam. Et
iterum: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia
Gene.11 de lege tua. Ideo viri illi, qui turrim Babel ædificantes
cœlum conſcendere voluerunt aliquibus ſacris doctori-
bus

A bus hæreticos significasse sunt visi: qui cœlum etiam vt illi conscendere nituntur, quando proprio ingenio freti secreta cœlestia se posse rimari contendunt. Eucherius enim libro secundo super Genesim, capite septimo, iuxta hunc sensum illam historiam interpretatur. Magna quidem superbia est ambulare in magnis, & in mirabilibus super se: aliorum omnium iudicia, & sententias contemnere, suo iudicio tantum tribuere, vt illi soli plus quàm cæteris omnibus fidat. In pœnam tantæ superbiæ Deus illos ignorantiæ cæcitate percutit, vt non intelligant multa: sed pessime errent in illis, quæ si humiliter de se sentirent, facillime intelligere valerent. Nam de huiusmodi superbis, qui multa de se opinantur Paulus ait: Obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Et Salomon in Prouerbiis ait: Vbi humilitas, ibi erit & sapientia. Quibus verbis ignorantiam, & errorem videtur ex opposito tribuisse superbiæ. Et beatus Gregorius ait: Lumen veritatis elatis mentibus absconditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium suum totius ecclesiæ iudicio præponere non verentur, Deus per

Rom. 1 *Prou. 11* *Gregor.* *Ezec 13*

B Ezechielem prophetam minatur sic inquiens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quòd spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, vt nihil videant. Nam beatus Hieronymus in commentariis super Ezechielem, præfata verba Ezechielis censet de hæreticis esse intelligenda sic inquiẽs: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt: quod boni prophetæ dicuntur esse sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequuntur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissimè constat, inde hæreticorum omnium hæreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi volunt. Nàm si spiritum ecclesiæ qui vtique est spiritus Dei, sequi voluissent, nunquam aberrassent à recta fidei catholicæ regula. Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapro-

Hierony.

pter de quadam illius ſpecie, quæ ambitio, ſeu immode- C ratus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, vt in ſpecie oſtendamus illam eſſe apertam hæreſum cauſam. Omnes fermè hæretici præſertim hiereſiarchæ honores huius mundi appetunt, volunt ab omnibus æſtimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia via ſe aſſequi non ſperent, hæreſes nouas confingere procurant, vt per illas magiſtri dicantur, & populi duces. Præterea notiſsimum eſt ambitionem fuiſſe plurimorum ſchiſmatum cauſam: quia volentes multi præeſſe aliis, & nolentes ſubiici, diſceſſerunt ab obedientia illorum, quibus ſubeſſe debebant, & ſic ſchiſma fecerunt. At nullum eſt ſchiſma (vt Hieronymi verbis vtar) quod non ſibi aliquam hæreſim confingat, vt recte ab eccleſia receſsiſſe videatur. Hæc Hieronymus ſuper epiſtolam ad Titum. Ex primo igitur ad vltimum gradatim progredientes euidenter colligemus ex ambitione ſæpe hæreſes naſci, quoniam ex ambitione oritur ſchiſma, & ex ſchiſmate hæreſis. Primam quæ poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem, orta eſt hæreſis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cu-

Act.8 ius in actibus apoſtolorum Lucas meminit, fuit (vt Euſe- D bius Cæſarienſis refert) primæ hæreſis inuentor, tam furioſa ambitione vexatus, vt conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & vt talis adorari, quod poſtea dæmone ſolicitante, & Deo permittente aſſecutus eſt. Nam Iuſtinus

Iuſtinus martyr in Apologetico quem pro fide noſtra ad Imperatorem Antoninum ſcripſit, refert illum ſub Claudio Cæſare fuiſſe Romæ declaratum Deum, & velut talem ſimulacri honore donatum. Quod ſimulacrum (vt Iuſtinus ait) fuit in flumine Tyberis inter duos pontes collocatum habens titulum latinis literis ſcriptum. Simoni Deo Sancto. Quem omnes Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam ſummum Deum adoraſſe idem Iuſtinus refert. Ex hac tam effrænata atque Luciferina Simonis ambitione orta eſt voluntas illa emendi (vt Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex voluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri poſſe. Ob hoc ſolum, poteſtatem communicandi ſpiritum ſanctum Simon hic emere voluit, vt vel hac occaſione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & ſic viſa

tantæ

A tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum venerarentur, quod ardentissime affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerij dicentis simplicem sacerdotem esse prorsus æqualem episcopo, nec aliquod esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aerio disserens, ait: quòd videns Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatum peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere episcopum, non esse simplici sacerdoti superiorem, vt vel hac via parem se episcopis faceret. Idem contigit Ioanni Vuiclef, qui (vt de illo refert Thomas Vualdeñ.) ambiuit in Anglia episcopatum Virgoniensem, quem quia obtinere non potuit, in eundem Aerij errorem lapsus est, dicens nullum prorsus esse discrimen inter episcopum & quenque alium sacerdotem. Idem prorsus credo euenisse hoc nostro seculo Luthero, & aliis multis qui post illum surrexerunt hieresiarchis, qui licet in aliis multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullúmque episcopum imò nec papam B agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellent quidem omnes illi se esse episcopos imò & summos Pontifices, quod si assequerentur non contemnerent, nec se adeo submitterent, vt inferioris ordinis sacerdotes sibiipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne illis quos irreconciliabilis odio prosequuntur, subiici videantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt, dicentes nec papam cæteris episcopis, nec episcopos aliis sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi videntur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quod illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moysen & Aaron eleuati sunt, & schisma in populo fecerunt. Ad hunc modum Lutherani & alij recentes hæretici, sanctæ ecclesiæ corpus disiungere nituntur, dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est, Summum Pontificem lacerare, dedecorare impiis maledictis non cessant, & (quod omnium pessimum est) à corpore tollere conantur. Neque aliud ab istis hæreticis in papam nunc fit quàm à Dathan & Abiron, tunc in Moysen tentatum est. Iustus tamen Deus, qui sicut illos tunc horren-

Num.16

da & insueta morte puniuit, ita etiam istos omnes miserrima morte de hac vita tollet, apertáque terra in infernum coniiciet, perpetua obliuione sepeliendos. Altera hæresum radix est auaritia, prout apertissime docuit Paulus in priore ad Timotheum epistola, sic dicens: Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. In medio illius amphoræ, quam Zacharias propheta vidit egredientem, mulier sedebat, quæ dicebatur impietas. Quod amphora illa auaritiam significet, Angelus, qui loquebatur prophetæ ex nomine, quo amphoram appellauit, apertissime demonstrauit. Hic est (inquit Angelus ad Zachariam) oculus eorum in vniuersa terra. Nihil autem est, quod magis homines aspiciant, quàm auaritiam. A maximo vsque ad minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritiæ student. In medio igitur amphoræ sedere impietatem, idem nobis significat, ac si apertius dixisset, quòd in ipsis auaritiæ visceribus sedet defectus religionis & fidei. Nam sicut pietas ad religionem pertinet, ita ex opposito impietas defectum religionis significat. Ex hac pessima radice videlicet auaritia nata est illa pharisæorum hæresis, qua docebant iudæos, melius esse aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pestilente radice orta est etiam hæresis Græcorum, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) dixerunt vsuras esse licitas. Inde oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse licitam. Neque hoc solo contenta est auaritia quòd hæreses generat: sed tanquam bona mater illas nutrit & fouet, ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur. Nam beatus Iob inter multa quæ subtiliter, figuratiua quadam (vt solet) locutione de hæreticis differit, hoc vnum admiscet, quòd radix iuniperorum sit cibus eorum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, ait: Quid per radicem iuniperi nisi auaritia designatur, ex qua peccatorum omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum dicitur. Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa quippe latéter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium

auaritia. *1. Tim. 6* *Zacha. 5* *Hier. 5* *Matt. 15* *Iob 30* *Gregor.* *1. Tim. 6*

C D

A omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, cum subdit. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerũt se doloribus multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice vero iuniperorum, quid aliud quàm auaritiam, id est, materiam intelligimus peccatorum? Quia igitur plerunque hæretici sola in verbis suis exteriora lucra sectantur, nec ignorant, quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dum sumptus percipere quasi doctorum volunt, bene de eis sancti viri nunc voce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur de quo nasci proculdubio peccatorum sequentium punctiones solent. Qui si quando in sacro eloquio quædam quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, pro suis esse assertionibus suspicantur, mox miseris auditoribus suis quorum non animas: sed substantias appetunt, hæc vociferantes aspergunt. Hactenus Gregorius. Et certe vt ex B multis coiecturis suspicari licet, ego opinor multo ex istis recentibus hæresiarchis, qui modo in Germania versantur, à sola auaritia detineri ne resipiscant. Nam (vt audio) omnibus illis sunt stipendia publica, & non parua in ciuitatibus variis assignata. Et de aliquibus eorum legi hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamen antea nec ad victus sufficientiam habebant. Ne igitur has, quas nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæresibus discedere nolunt, quamuis se errasse intus agnoscant. Et de hac radice non est mihi mens plura nunc dicere: quoniam supra cum de pœnis hæreticorum disserui, longiorem de hac re sermonem feci.

Tertia demum hæresum parens & origo est carnis voluptas, quæ leni quadam, & suaui violentia intellectum ad affectum voluntatis trahit, quamuis ante ille vehementer repugnauerit voluntati. Solent enim esse multo potentiores in hac re carnis illecebræ, quàm honores & diuitiæ. Quod carnis voluptas attenuet intellectus aciem, & illum sæpe obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis homo intelligere valeat, aperte docet Esaias propheta, sic

Esa.28 inquiens, Quem intelligere faciet auditum? Huic autẽ quęstioni ipsemet propheta respõdens, ait: Ablactatos à lacte, C
auulsos ab vberibus, hoc est, à carnis deliciis separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei, quæ illis dicuntur, necessario consequens est, vt qui nõ sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipsę illecebræ hebetant intellectum, & aliquando illum prorsus obscurant. Fascinatio nugacitatis (inquit Salomon) obscurat bona: & incõstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Hinc igitur euenit vt qui carnis delicias nimium diligit, & post illas effrænatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo autem vos fratres vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo domino non seruiunt, sed suo ventri. Quæ verba Theophilactus interpretans in commentariis super epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur vẽtris ingluuie & vitiorum seruitute, omnes eruperunt hæreses. Hæc ille. Et iterum in epistola ad Ephesios hoc ipsum iam non rogat Paulus sed pręcipit, sic inquiens: Hoc igitur dico & testificor in domino: vt iam nõ ambuletis sicut & gẽtes ambulãt, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectũ, alienati à vita Dei per ignorantiã quę est in illis propter cæcitatẽ cordis ipsorũ, qui desperantes semetipsos tradiderũt impudicitiæ, in operationem immũditię omnis. Ecce vides Paulũ dicẽtem ab impudicitia & immũditia euenisse gẽtibus ignorãtiam, obscuritatẽ, tenebras, denique cæcitatẽ cordis. Ob quam causam Ephesios admonet & contestatur in domino, vt ab illis vitiis abstineant, ne in similes tenebras & cordis cæcitatẽ incidant. Præterea, inter plurimas luxuriæ species quas enumerat beatus Gregorius libro vigesimo primo moraliũ, vna est cæcitas mentis. Quod non fecisset nisi certo sciuisset mẽtis cæcitatem à carnis libidine tanquam ex certissima matre generari. Scelestissimi illi senes qui exarserunt in concupiscentiam Susannę (vt sacra docet historia) euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum istorum. Samson ille omnium hominum fortissimus nũquam fuisset à Philisthæis

Sap.4 · Rom.16 · Theophil. · Ephe.4 · D · [Da]n.13 · Iud.16

A listhæis excæcatus, nisi prius in brachiis Dalilæ suam amisisset fortitudinem. Sic etiam anima nostra, quę per voluntatis arbitrium tam fortis à Deo effecta est, vt à nullo cogi posit, & nulli rei nisi volens succumbat, quia prius ad carnis delicias declinans, mollescit, & vires suas natiuas non exerit, ideo excæcatur ne vera à falsis discernere posit: sed illas carnis delicias non solum licitas: sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exempla, opus est aliqua in medium proferre, vt vel inde lectori persuademus verũ esse quod dicimus. Ex hac nempe radice prodiit Basilides, qui obscœnas quasque libidines licitas esse docuit. Erat enim (vt de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinẽ amans. Inde etiam nata est Cherinthi hæresis, qui docuit carnis delicias in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiam Anabaptistæ hoc nostro seculo, qui cum aliis vetustioribus hæreticis promiscuum vagúmque concubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hæresis ieiuniorum obligationem, virtutem & meritum prorsus reiiciens. Ab eadem radice prodiit Iouinianus matrimonium æquans virginitati. Ex eadem nata

B est Begardorum & Beguinarum hæresis docens omnem coitum vrente carnis libidine esse licitum. Inde etiam, vt omnibus notum esse potest, orta est maior pars hæresum, quæ hodie extant in Garmania. Est enim ferè tota illa prouincia compotationibus, voracitatibus, cæterísque carnis voluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falsus illorum propheta, ab antiquo generis humani hoste suasus, illa prædicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideo libentius ab illis suscipiẽda. Ecce iam ostendimus tres radices, à quibus sicut reliqua omnia peccata (vt ait Ioannes) ita etiam hæreses oriuntur. *1. Ioan. 2* Hæ sunt honores, diuitiæ, & deliciæ. Adde quod hæc peccata non solum sunt causæ, quod ipsi peccatores illorum perpetratores errent: sed etiam vt errent doctores alioqui boni à quibus illi edoceri debẽt. Nam sicut propter peccata populi Deus malos rectores: ita etiam falsos doctores permittit. De malis rectoribus dicitur in lib. Iob, Regnare facit hominẽ hypocritã propter peccata populi. *Iob 34* Quem locum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait. *Gregor.*

Pro qualitatibus ſubditorum diſponũtur acta regentium, C
vt ſæpe pro malo gregis, etiã vere boni delinquat vita Paſtoris. Ille enim Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſciũs Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus populum numerando peccauit: & tamen vindictam populus Dauid peccãte, ſuſcepit. Cur hoc? Quia videlicet ſecundum meritum plebeium diſponuntur corda rectorũ. Iuſtus vero iudex peccantis vitium ex ipſorum animaduerſione corripuit, ex quorum cauſa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falſis prophetis, quod propter peccata populi illi mittãtur à Deo, aperte ſatis docet Paulus in poſteriore ad Theſſalonicenſes epiſtola ſic dicens. Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt vt ſalui fierent: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Nec ſolos malos doctores Deus populo propter illius peccata mittit, ſed quod magis mirandum eſt, doctores alioqui bonos & veros propter iniquitatem populi aut particularis hominis doctrinam quærentis, errare permittit. De qua re ipſemet Deus teſtimonium præbet per Ezechielem prophetam, ſic dicens: Qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarũ ſuarum. Et poſt pauca addit. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam illum. Ex extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum de medio populi mei Iſraël, & portabit iniquitatem ſuam. Iuxta iniquitatem interrrogantis, iniquitas prophetæ erit. Hæc ſunt verba Dei per Ezechielem prophetam. Et ſicut voce comminatus eſt Deus, ita etiam re ipſa illum comprobaſſe ſacræ teſtantur literæ. Nam cum Achab Rex Iſraël periit à quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde conſuluit Michæam prophetam Domini de eadem re, qui dixit Regi: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cœli aſsiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Iſraël, vt aſcendat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, & alius aliter. Egreſſus eſt autem ſpiritus & ſtetit coram

Marginal notes: 2. Re. 24 (beside "men vindictam populus"); 2. Theſ. 2 (beside "tis docet Paulus"); Eze. 14 (beside "nium præbet"); D (right margin beside "poſuerit immunditias"); 3. Reg. 22 (beside "Regi: Vidi Dominum").

A coram Domino & ait: Ego decipiam illum: cui locutus est dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & fac ita. Hactenus sacræ Regum historia. Non potuit apertius & certius testimonium pro confirmatione eorum quæ dixmus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem similes illi prophetas qui illũ deciperent Deus dedit. Quapropter ego censeo, Deum propter multa Germaniæ peccata siue publica siue occulta, quę omnia ille optime nouit, tam multos hieresiarchas illi prouinciæ dedisse, qui illam tam peruerse docerent & in tam execrãdos errores perducerent. Neque mihi aliud persuadere possum nisi quòd iuxta iniquitatem illius (vt per Ezechielem prophetã minatus fuerat iniquos & fallaces doctores dedit. Ex omnibus istis tam apertis scripturæ sacræ testimoniis euidentissimum esse constat præcipuam & certissimam omnium hæresum causam esse peccatum. Hanc tmen hæresum causam Christiani orbis rectores siue ecclesiastici illi sint siue seculares, prorsus tollere non possunt. Quoniam pecca-

B tum cuiusque hominis cum à voluntate illius pendeat vt peccatum dici possit, non potest princeps aliquis quisquis ille sit & quamlibet potens, illud prorsus impedire, ne ab alio committatur: quia non potest alterius voluntatem cógere vt bonum prosequatur aut à malo discedat. Potest quidem ad bonum vocibus, & præmiis hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & nimis ab illo auocare: ad nihil tamen horum voluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines, vt tamen illa exercere interius non appetunt, id nullus princeps quamlibet potens efficere valet. Ipsi ergo homines omnes, quoniã sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in seipsis cum Dei adiutorio tollere possunt. Quisquis igitur ab hęresibus se illęsum seruare cupit, à vitiis primum cauere conetur, ne peccatis excæcatus per deuios quosque vagetur errores, & pedibus offendens in hæresum foueam prolabatur. Quod si semel iam excæcatus est, & in heresim lapsus, nulla illi alia patet ad visum recuperãdam via, nisi vt cum cæco secus viam sedẽte, clamet ad dominum & dicat. Iesu fili Dauid miserere *Luc.18*

mei

mei. Illum autem sic clamantem non deerunt hæretici qui C increpent vt taceat, & dicant non esse illi opus oratione, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere persistere. Sed illis sic increpantibus, ille multo magis (vt cæcus ille secus viam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & misericordiam illius supplex & importunus implorare. Vt autem ille à Deo exaudiatur, opus est vt vitia omnia præterita deserat, ambitionem fugiat, auariciam deuitet, carnis voluptates tanquam præsentaneum quoddam venenum procul à se abiiciat. Pro peccatis præteritis defleat, & per singulas noctes, regium prophetam imitatus, lectum suum lauet, & lachrymis suis stratum riget. Deinde, vitam pristinam in meliorem aliam committet, vt deinceps diuina mandata ad vnum vsque custodire nitatur. Quod si fecerit, benignus est Deus qui illum in cæcitate nō dimittet, sed illuminabit oculos eius, vt agnoscat suum pristinum errorem, & illo deserto, ad fidem catholicam à

Ephes. 5 qua ante discesserat, velocissime recurrat. Hoc enim Paulus docet, sic inquiens. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Prius vt surgat, à peccatore D exigit: & deinde illuminationem promittit. Hinc est quòd data lege filiis Israel, illísque non intelligentibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit Moyses. Custodite verba pacti huius, & implete ea, vt intelligatis vniuersa quæ facitis. Quibus verbis satis apertè do-

Deut. 29 cuit Moyses transgressionem mandatorum Dei potissimam esse causam quòd Iudæi non intelligerent, nec viderent quanta fecisset illis Deus. Propter quod à transgressione ad impletionem mandatorum Dei illos reuocat, vt remota cæcitatis & ignorantię causa, ea quæ oportebat, in-

Tren. 1 telligere possent. Hieremias propheta eruditum se dicit, non proprio ingenio, sed igne de super à Deo misso in ossibus eius. Igne inquam illo, quem dominus Iesus

1. Ioan. 2 Christus venit in terram mittere. Et Ioannes Euangelista testatur vnctionem spiritus esse, quæ de omnibus ad salutem necessariis nos edocet. Et Christus saluator noster, vt duobus illis discipulis in Emaus oppidum contendentibus scripturas aperiret, prius illorum corda inflammauit. De qua re ipsimet testimonium perhibebant, cum dicebāt.

Luc. 24 Nónne cor nostrum ardens erat, cum aperiret nobis scripturas

A pturas? Ardētem certe oportet esse & diuino amore inflammatum, qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui fit igitur vt peccatores multis vitiis irretiti, qui frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam, possint sine vlla diuini amoris scintilla, profunda sacræ scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo Baptista quo inter natos mulierum nullus vnquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, quòd erat lucerna ardens & lucens. Prius ardens, postea lucens. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra se ardebat: aliis & sibi lucebat. Nisi intra se arderet, neque sibi neque aliis lucere potuisset. Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & aliis eiusdem classis hominibus nomina dedistis, & in illorum verba iurastis, in visceribus charitatis exhortor, & per vulnera Christi saluatoris nostri adiuro, vt, si aliquam salutis vestrę rationem habetis, pœnitētiam agatis ab omnibus iniquitatibus vestris, & rogetis Deū si fortè remittatur vobis hæc cogitatio cordium vestrorum. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video vos esse. Nam & hoc ipsum nos pro vobis Deum supplices oramus, vt vos tanquam oues errantes Iran.1

B dignetur ad ouile suum reducere. Sed nisi vos ipsi vestræ salutis curam habeatis, & pro illa impetranda laboretis, nos soli vestram salutem à Deo impetrare diffidimus. Nam de aliis vobis simillimis Deus per Esaiam prophetam dixit: Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Si vos igitur verā fidem à Deo scire vultis, prius vos iustitiam facere oportet, & Dei mandata seruare, & Deo per bonorum operum gressus appropinquare oportet, alioqui subsannabit vos Deus & dicet. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo nolunt. Esa.58

De prima extrinseca hæresum causa quæ est defectus prædicationis verbi Dei, qua si tollatur, multis hæresibus ne oriantur occurretur.

CAP. II.

MVltæ sunt aliæ, præter cuiusque peccatum, hæresum causæ, quas nos extrinsecas, aut, si mauis, externas dicere

cere possumus, propterea quòd nō eisdem personis quibus C
insunt, sed aliis hæresis occasionem præbent. Quibus quia principes & pōtifices facilius & commodius occurrere possunt, ideo de illis sigillatim differere, & longiorem de vnaquaque tractatum facere decreui. Prima ex istis externis hæresum causa, est defectus prædicationis verbi Dei. Est enim summe necessaria verbi Dei prædicatio, sine qua nullus quamuis baptizatus poterit veram fidem catholicam assequi, & in illa sine errore perseuerare. Ea enim ad quæ credenda Deus nos cogit, tam alta sunt, vt omnem superent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens, hoc illi quasi proprium tribuit, vt ab intellectu propria eius virtute comprehendi non possint,
Hebr.11 quæ illa nobis crededa proponit. Sic enim ait: Fides est sperandarum rerum substantia, argumentum non apperentiū.
Theoph. Quæ verba interpretans Theophilactus in commentariis super Epistolas Pauli, ait: Argumentum, id est, demonstratio & manifestatio quædam incertarum rerum, nec apparentium; hoc est, in conspectum non venientium, sed fides facit vt res eiusmodi mente spectemus tanquam præsentes. Si hanc igitur habet vim fides, quid ipsi hæc vultis re D
ipsa perspicere, quæ sunt omnino ventura vt excidatis à fi-
1.Cor.2 de? Hæc ille. Præterea, idem Apostolus in priore ad Corinthios epistola hoc ipsum aliis verbis docet, sic inquiens: Sermo meus & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum: sed in virtute Dei. Si ea, quæ fide credimus, propria & sola intellectus virtute assequi possemus, certe fides nostra in sapientia hominum esset. Cum ergo Paulus dicat fidem nostram non esse in sapientia hominum, hoc ipso aperte nos docuit, mysteria nostræ fidei superare omnem intelle-
Exod.7 ctus humani virtutem. Virga Moysi deuorauit virgas magorum Aegyptiorum. Qua in re, hoc nobis per mysterium datur intelligi, quòd fides & doctrina Euangelica superat omnium philosophorum scientias. Et hoc est quòd Deus
Abd.1 per Abdiam prophetā prædixit, sic dicens. Perdam sapientes de Idumea. Ex quibus euidentissime colligitur, vt quisquis sola naturali intellectus virtute ferens, secreta fidei
Eccl.43 mysteria penetrare voluerit, necessario erret. Sol enim refulgens

A fulgens radiis suis (vt ait sapiens) excæcat oculos. Hinc est quod lege Mosayca cautum erat, vt nullus leuaret cultrum super altare, super quo offerenda erant holocausta Deo. Qua rerum figura (vt sacri doctores interpretantur) significatum est, nos non debere solo ingenij acumine velle penetrare mysteria fidei catholicæ, quæ nomine altaris significata est, vt Gregorius docet, sic dicens. Altare de terra Deo facere est incarnationem Christi sperare. Tunc enim à Deo nostrum munus accipitur, cum in hoc altari nostra humilitas, id est, super dominicæ incarnationis fidem posuerit quidquid operatur. Hæc ille. Super hoc altare nō est leuandum cultrum, alioqui polluetur altare, quia fides Catholica non est solo naturali intellectus acumine perscrutanda, alioqui contaminabitur fides illius qui illam sui ingenij acumine penetrare voluerit. Si tamen fide fuerit adiutus intellectus, facile omnia quamlibet occulta mysteria penetrabit, quia fides subleuat in sublime intellectum, & lucem illi tribuit qua illa videre & intelligere possit. Vnde beatus Basilius interpretans psal. 115. ait. Fides supra omnium rationem scientiarum disciplinarum've animam sublimem trahit. Fides denique non geometricis aut necessariis vtitur probationibus. In nomine domini Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Hanc enim vocem continuo per spiritum sanctum subsecutus est statim effectus. Ex prodigio nanque diuinitatis vnigeniti, manifestatio necessaria videntibus est orta. Dic quæso quid ad fidem faciendam, veritatémque persuadendam vehementius? An dialecticæ propositiones secum symperasmata consequentia trahentes, an potius tale tantúmque ostentum ab omnibus clarissime visum, omnémque virtutem excedens? Et aliquibus interpositis, ait. Theologiæ mysterium ex fide minime rationibus probata ædificium quærit. Hæc Basilius. Et beatus Augustinus in libro 55. homiliarum, homilia 32. apertius eandem docet sententiam, sic dicens. Arcana & secreta regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes. Fides enim gradus est intelligendi, intellectus autem meritum fidei. Aperte hoc propheta dicit omnibus præpropere & præpostere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus. Ait enim. Nisi credideritis non intelligetis. Habet ergo & fides ipsa quoddam lumē suum in

Exo. 2

Greg.

B

Basili.

Act. 3

Augu.

Esa. 7. iux. 70

A uerit. Nec ſolum eſt neceſſaria prædicatio verbi Dei ad fidem primo ſuſcipiendam: ſed etiam ad illam poſtquam ſemel ſuſcepta fuerit, nutriendam, & conſeruandam, præſertim in illis, qui ſunt rudis ingenij, & nimium obliuioſi. Hi enim aſsidua prædicatione verbi Dei, aut alia frequenti doctrina indigent, vt bene poſsint myſteria fidei diſcere, & quæ ſemel didicerūt retinere. Alioqui nec perfecte diſcent, nec plene retinebūt, & ſic fides ſemel cœpta ob ſolum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quiſque ſibi perſuadebit: ſi verbi Dei proprietates, & conditiones intellexerit. Eſt enim verbum Dei quidam animæ cibus, qui illam in fide, & cæteris virtutibus nutrit, & auget, & perficit. Nam quòd verbum Dei ſit ſpiritualis quidam animæ cibus, ipſamet veritas nos docuit, quando Sathanæ tentationem reiiciens dixit: Non in ſolo pane viuit homo: *Matt. 4* ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. In quibus verbis Saluator cibos hominis varios eſſe oſtendit iuxta varietatem partium, ex quibus idem homo componitur. Conſtat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus eſt panis materialis, & corporeus: animæ vero cibus eſt verbum Dei. Ob hanc cauſam plurimi ex ſacris doctoribus, verbum *Sapien. 16*
B Dei figuratum eſſe cenſent in manna, quod Deus filiis Iſrael in deſerto eſurientibus dedit. Illius enim cibi natura talis, & tantæ virtutis erat, vt omnem ſuppleret indigentiam, vt omnium ſatisfaceret appetitui, præbens vnicuique talem, qualem optaſſet ſaporem, ſiue carnes, ſiue piſces, ſiue oua, ſiue fructus concupiuiſſet. Sic & iam verbum Dei omnium virtutum ſaporem habet, & omnium ſubuenit indigentiæ. Nam ſuperbis, elatis, iracundis, voracibus, epulonibus, libidinoſis, auaris, & omnibus aliis peccatoribus quocunque nomine cenſeantur, verbum Dei neceſſaria præbet remedia, quibus animas ſuas illi ſaluare poſſint. Erat etiam manna illud ſuaue, & dulce, & verbum Dei his, qui recte ſapiunt dulciſsimum videtur. Propheta *Psal. 118* ſiquidem Regius qui rectum tenebat gūſtum, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Aliam inſuper inter hæc duo ſimilitudinem aſsignat Origenes homilia tertia ſuper librum Numerorum ſic inquiens: Scriptum eſt de manna: quia ſecundum tempus *Origen.* illud ſi quis id ita ſumpſiſſet, nutriretur ex eo: ſi quis vero

contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum voluisset assumere, non frueretur eo, vt vitali cibo: sed vermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, vt vna, atque eadem species mannæ aliis vermes, & putredines generaret: aliis vero salubrem cibum conferret, & vitæ necessarium. Igitur & nostrum manna verbum Dei est, & apud nos: ergo sermo Dei aliis efficitur ad salutem, aliis ad pœnam. Hæc Origenes. Plures adhuc alias similitudines inter verbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius libro octauo epistolarum suarum, epistola lxij. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis vitandæ, satis me fecisse existimans, quòd locum indicauerim lectori: vnde illas si velit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scriptura appellat verbum Dei: sed etiam nomine potus, vt vel his duobus nominibus ostenderet illud esse completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quàm cibus sit ad nutritionem necessarius. Nam quod verbum Dei sit potus, apertissime ostendit Christus saluator noster cum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam vocans, clamauit dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluatoris doctrinæ cupidi essent, & hos ad potum inuitat, hoc est ad auditionem verbi, quod ipse prædicabat: vnde abunde doceri quisque poterat. Deindè qui Christum audierant prædicantem, postea (vt idem Saluator refert) dicturi sunt illi. Manducauimus, & bibimus coram te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus verbis aperte declarant, verbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potum. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximam causam verbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nempe, vt inde intelligamus verbi Dei prædicationem esse ad salutem animæ adeo necessariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis vitam seruandam. Hanc enim causam beatus Chrysostomus expressit, qui homilia xij. super priorem epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita fidei, pietatisque doctrinam semper accipimus, eáque iugiter enutrimur. Hæc Chrysostomus. Si cibus, & potus animæ censetur esse verbum Dei,

Ioann. 7 *Luc. 13* *Chrysosto.*

A Dei, consequens est, vt illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non possunt, deficiente: deficiat etiam illis fides catholica, quam (vt Paulus supra dixit) sine verbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse verbi Dei consideratio, ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse certissimam hæresum causam. Est enim verbum Dei, lumen quo mediante quisque, quæ agere, & quo gressus dirigere velit, facile videre possit. Lucerna pedibus meis (inquit Regius propheta) verbum tuum, & lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernam, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, vt ambulans tertio quoque gressu offendat: quemadmodum Aristoteles dicit, absentiam nautæ causam esse, quod nauis patiatur naufragium, quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integram seruare. Ad eundem modum dicendum est de verbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audientes, ne offenderent pedibus, aut errarent à via. Ex quo necessario sequitur, quod prædicatione illius sublata, *Psal.* 118

B facile viatores omnes, qui sunt in hoc mundo à via salutis declinabunt. Ideo Paulus hanc necessitatem prædicationis verbi Dei optime intelligens, Timotheo episcopo, & discipulo suo scribit, adhortans, & vrgens ad frequentem Dei prædicationem, sic inquiens: Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica verbum. Insta opportune, importune. Cur autem in prædicatione verbi Dei instare, & importune agere præceperit, paucis interpositis expressit, sic inquiens: Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse, qui in fide errarent: ideo monet Timotheum, vt à prædicatione non cessaret: sed frequentissime Euangelium prædicet, quo melius possent hæreses impediti, ne excitarentur. Idem etiam præcepit Deus *2. Tim.* 4

olim Esaiæ prophetæ, sic dicens: Clama, ne cesses: quasi tu- C
Esa.58 ba exalta vocem tuam, annũcia populo meo scelera eorum. Sunt enim prædicatores velut quidam Dei canes, qui latratu suo gregem Dei, qui est ecclesia, custodire debent. Si canes vehemẽter latrant, lupi reformidant inuadere gregem: si vero canes dormiunt, aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt, & gregem tanto maiori cum fiducia inuadunt, quanto securius se nocere posse estistimant. Idem prorsus dicendum censeo de prædicatoribus verbi Dei, qui si iugiter, & ex affectu (vt decet) contra hæreses, & alia vitia clamarent, suo latratu non solum hæreticos, & hæreses: sed reliqua omnia vitia, quæ gregem Dominicum deuastant, facile propellerent: si tamen tacuerint, & prædicare noluerint, sua taciturnitate Dominicis ouibus nocebunt. Nam tunc dæmones, & hæretici illorum ministri audacius illas aggrediũtur, & illi tanto facilius nocere possunt, quanto magis deest, qui illos exterreat, aut illas de fuga moneat, vt vel ipsæ sibi ipsis prouideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimam malorum synagogæ causam ipse Deus
Esa.56 apertissime expressit per Esaiam prophetam, sic dicens.
Hieron. Vniuersi canes muti non valentes latrare. Quæ verba inter- D
pretans Hieronymus in commentariis super Esaiam, sic ait: Isti, de quibus propheta nunc loquitur, non solum speculatores cæci: sed & canes muti appellantur, non valentes latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Domino, diligunt somnia, & dæmoniacis visionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimam, non videtur mihi esse opus multa exempla proferre: quoniam & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset, tam multa suppetere possent, vt nullum sit regnum, quod pro hac re non possit exempla præstare. Nam ego, qui multas, & varias Christiani orbis prouincias peragraui, & longam in aliquibus illarum traxi moram, hoc experientia docente cognoui eos homines, qui montana, & deserta loca incolunt, & rarissime prædicationem verbi Dei audiunt, pluribus erroribus, & superstitionibus infectos esse, quàm alios, quibus frequenter Dei verbum prædicatur. Ex quo euidentissime colligitur, prædicationis verbi Dei defectum, illis potissimam esse causam, quod in tales errores labantur: quia si edocerentur, vt alij,
etiam

A etiam illis erroribus carerent, quemadmodum carent hi, qui frequentes audiunt verbi Dei conciones. Huic tam manifestæ hæresum causæ, iustum esset, vt Principes vtriusq; ordinis, hoc est, ecclesiastici, & seculares diligentissime subuenirent. Verum hoc magis prælatis ecclesiasticis incumbit, quibus animarum cura est à Deo data: Hi enim sunt, qui populum Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinam iure petere potest, dicente Domino per Malachiam prophetam: Labia sacerdotis custodiunt sciētiam, & legem requirunt de ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Et ideo nullus (vt postea in alio huius tertij libri cap. dicam) deberet institui animarum pastor: nisi qui vel mediocri esset literarum notitia instructus, vt populum posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verum tanta est huius seculi infelicitas, vt pastores docti ad alios indoctos, & prorsus idiotas relati, sint velut gemmæ ad aliorum vilium lapidum numerum comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, qui bene possent gregem sibi commissum in fide, & moribus instituere, magna tamen eorum pars tanta, & tam cæca superbia ducuntur, vt id facere dedignentur, tanquam si prædicationis officium esset vile aliquid, & ignominiosum. Non est quidem altius, & honestius in ecclesia Dei officium, quàm officium prædicationis, per quod prædicator: si recte illud munus exercet, magis Deum repræsentat. Est enim illud verum Apostolorum officium, quibus Christus saluator noster ex hoc mundo ad patrem ascendens nihil aliud æque mandauit, ac Euangelij prædicationem. Euntes (inquit ille) in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quod in hac parte ego faciendum censeo, vt tam late grassanti morbo, vel aliqua ex parte occurratur, breuibus exponam. Episcopi cogant animarum pastores si qui docti sunt, vt ipsi per se ipsos gregem sibi commissum pascant, illum de agendis, & credendis doceant, & ad illa semper hortentur, & moneant. Si pastores animarum indocti fuerint, cogant illos, vt ex redditibus suis conducant prædicatores, qui illorum suppleant defectum. Si episcopi in hoc (prout plurimi illorum facere solent) negligentes fuerint, tunc Principes seculares huic tam crassæ episcoporum negligentiæ succurrere debent. Debent enim episcopos

Mala. 2

B

Mar. vlt.

hortari, vt bonos instituant pastores, qui gregem sibi commissum pascere posśint, vt prædicatores distribuant, & cuique populo iuxta necesśitatem prouideant: si episcopi hoc facere neglexerint, non vltra progrediēdum esse cēserem, ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, vt illis carere forte melius esset, quàm illos habere. Non enim quærerent (prout aliis in rebus plurimos eorum facere videmus) doctiores, & meliores, & qui plus populo possent prodesse: sed eos, quos minori mercede conducere possent. Nec tamen propter episcoporum, & aliorum pastorum negligentiam, rem hanc prorsus desperatam esse censeo, & velut talem relinquendam. Tunc enim (vt ego existimo) Principes, & alij Domini seculares huius rei curam sumere deberent, ne hi, quibus imperant, à fide catholica, & Christianis moribus deficiant. Manus enim manum alteram iuuat, & brachium alterum alteri subuenire oportet. Mutuo se iuuare debent membra, cum eorum alterum altero indiget. Si brachium dextrum non posset, aut forte nollet, pro corporis vita seruanda ori cibum porrigere, nonne brachium sinistrum deberet nunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus, & simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi enim duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates, altera ecclesiastica, altera secularis, & laica. Si igitur ecclesiastica potestas, prout illi ex officio facere incumbit, cibum verbi Dei populo porrigere neglexerit, tunc seculares Principes, & alij Domini, & populorum rectores tantæ indigentiæ ea, qua poterunt parte subuenire debent, ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos viros, & si posśibile foret, qui gratiam verbi habeant, perquirere faciant, quibus ex publico ciuitatis, aut oppidi ærario, iuxta personæ, & laboris meritum, stipendia statuant, vt illi populum statutis aliquot anni diebus in fide, & moribus erudiant. Et quod maxime procurandum esse censeo, est vt pueris pædagogi communes ex publico ærario conducti asśignentur, qui illos in fide & moribus recte instituant. Nam (vt ait Salomon) adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedat ab ea. Et egregius poëta dixit: *Prou. 22*

Quo

A *Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu.* *Horat.*

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ prophetæ ecclesiasticæ potestati merito dicere poterit. Erubesce Sidon, ait mare. Erubescendum certe est ecclesiasticæ potestati, si ob illius negligentiam, eam animarum curam seculares Domini suscipiant, quam illa ex iure diuino habere tenebatur. De prælatorum tamen negligentia: quia alio integro capit. differere decreui, vbi ostendam illam esse potissimam hæresum causam: ideo nolo nunc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicationis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa. In quos autem sit huius defectus culpa reiicienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorem admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, vt existimem illum esse primam hæresum causam, aut quod tantam, tamque potentem illam esse censeam, vt ipsimet, *Esa.24*
B qui prædicationis verbi Dei indigentiam patiuntur, non possint impedire, ne in seipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione verbi Dei (vt diximus) non possint veram fidem catholicam adipisci, si tamen ipsi à vitiis omnibus abstinerent, vt vnum Deum (prout naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæresim aliquam labi: sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos in fide catholica, & aliis omnibus ad vitam æternam assequendam necessariis instituerent. Pro cuius rei confirmatione satis esse potest Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gentilis homo esset: quia tamen à vitiis gentium alienus, ob illius eleemosynas & orationes exauditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis variis immersi, non est mirum, quod Deus illis non det prædicatores, cum sæpe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, à populis subtrahat. Nam Ezechieli prophetæ ad populum in transmigratione Babylonica positum misso, Dominus verbum prædicationis pro- *Act.10.*

pter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc C
enim verba (vt ipsemet propheta testatur) Deus dixit ad
Ezec.3 eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula,
& ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum,
& linguam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec
quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ezechielem prophetam, ait: Quod lingua prophetæ palato,
Hiero. vel gutturi cohæret, & mutus effectus authoritatem non habet increpantis, causa perspicua est: quia inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, vt obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccatores, qui à Domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis constat peccatum non solum (vt proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, quod Deus falsos doctores, & peruersos prædicatores populo permittat: sed etiam, quòd bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione verbi Dei carent, si illam esuriunt, & edoceri desiderant, à vitiis abstinere, & Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui neminem vnquam ad eum confugientem contempsit, non deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: Non vidi iustum derelictum (inquit propheta Regius)
Psal.36 nec semen eius quærens panem. Quæ verba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spiritali pane, qui est verbum Dei, intelligenda esse. Cassiodorus in commentariis super psalmos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse
Cassiod. prouinciias. Vnde dubium non est eguisse pane, quod propter penuriam loci constat exteras expetisse regiones. Sed redeamus ad interiorem hominem &, vera nobis sententia salutariter apparebit. Semen vniuscuiusque hominis operam esse diximus, quam seminat & metit, siue bonam siue malam. Ergo opera iusti pane non indiget, hoc est verbi Dei, quo saciatur, quo reficitur, quo intus re vera viuit, & pascitur. Hæc Cassiodorus. Et sapiens ecclesiasticus veram sapientiam promittit illi, qui Deum timuerit,

A rit, & iustitiam sectatus fuerit. Qui timet Deum (inquit illle) faciet bona: & qui continens est iustitiæ apprehendet illam: & obuiabit ei quasi mater honorificata: & quasi mulier à virginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Ex quibus verbis euidentissime colligitur eos, qui verbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent carent, nec iustos esse, nec Deum timentes: quoniam si Deum timerent: tamdiu illos in tenebris, & sine vllo doctoris lumine permanere Deus non permitteret: sed cibaret illos (vt dixit Sapiens) pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tamen ista in excusationem Episcoporum, & aliorum pastorum dicimus: quoniam illos nihilominus peccare censeo, propterea quòd verbo Dei non pascunt oues suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionem à Deo haberent, quẽadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostendimus. Deus enim licet, peccatis populi exigentibus permittat, vt pastores animarum non pascant verbo Dei oues suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, vt à prædicatione verbi Dei abstineant. Eccl. 15

B

De secunda causa, ex qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicatio verbi Dei per quoscunque sinè vllo discrimine, & sine vlla examinatione.

CAP. III.

MVlta certe est in toto orbe Christiano prædicationis verbi Dei penuria: quoniam (vt Saluator noster prædixit) messis quidem multa, operarij autem pauci. Messis multa, vt beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: Operarij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eorum, hoc est, prædicatores, qui mittuntur ad messem. Ex quorum paucitate euenit, vt aliqua pars messis pereat: quia tam multæ messi tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non paruam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem habent. Sed id maxime dolendum, vt istorum paucorum prædicatorum maior pars tam indigna sit ad prædicationis officium exer- Mat. 9

cendum, vt ipsum officium, quod est mire honorificum, C
indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nam cum duo sint, omnium sanctorum testimonio, ad munus prædicationis recte obeundum, maxime necessaria: bonitas videlicet, & doctrina. Multi tamen sunt verbi Dei prædicatores, quibus horum alterū deest, multi etiam, quibus deest vtrunq;. Est enim maxime necessaria in prædicatore doctrina, quoniā primus scopus ad quem tendere debet ipsa prædicatio, est auditores docere. At qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret, alios potare non valet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necesse igitur est, vt prędicator sit doctus, qui aliorum docendorum suscipit curam. Nec satis est prædicatori, vt recte suum exequatur officium, ipsum esse doctum: nisi etiam sit bonus, & virtutis amator, vt non solum verbo: sed etiam exemplo prodesse auditoribus possit. Sæpe enim potentiora sunt exempla, quàm verba. Plato & Aristoteles, & omnis in diuersum abiens philosophorum turba, plus ex moribus, quàm ex verbis Socratis accepit. Plus etiam apostoli, cęteriq; Christi saluatoris nostri discipuli, ex illius exemplis, quàm ex illius verbis ad virtutem capessendam D
profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suorum discipulorum profectum summe
Act. 1 cupiebat, primum (vt Lucas refert) studuit, vt faceret, deinde, vt doceret. Ad Christi igitur exemplum, cuius locum in prædicatione tenent, oporteret prædicatores vitam suam optime componere, vt opere simul, & verbo prædicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, vt prius ipse sit mundus. Qui alios ardentes, & Dei amore feruentes efficere optat, necesse est, vt ignem cœlestem in se habeat, quo auditores inflammare possit. Fieri enim non potest, vt qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbones extinctos quis alios eiusdem conditionis carbones iunxerit, nunquam accendentur: si tamen aliis ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic etiam, qui prædicatorem, quem nouit esse vitiis infectum audit: nisi Deus adsit, qui illum intus ardentem faciat, nunquam ab illo prædicatore accendetur.
7 Hinc est, quòd de Christo summo prædicatore omniúmq; prædicatorum magistro, propheta Regius dixit: Ignis à facie

A cie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo. Esaias propheta quoniam labia habebat immunda (vt ipsemet dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad prædicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam missus est angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgauit eam, qua purgata statim missus est ad prædicandum. Quandiu labia immunda habuit, non est iniunctum Esaiæ prædicationis opus, vt autem mundata fuerunt labia, è vestigio dignus habitus est, cui merito posset prædicatio demandari. Ascendens Christus saluator noster ad cœlos: vnde pro nobis descenderat: Apostolos in mundum vniuersum mittit, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tamen eos statim abire, & mandatum adimplere permisit: sed præcepit eis (vt Lucas ait) ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, vt priusquam abirent induerentur virtute ex alto, & inflammarentur igne spiritus sancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere possent. Hinc est, quòd Dauid, vt vias Dei alios recte docere posset, triplicem prius
B postulauit sibi dari spiritum, videlicet rectum, & sanctum, & principalem. Spiritum rectum (inquit ille) innoua in visceribus meis. Et iterum. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et postea: Spiritu principali, siue (vt Hieronymus transtulit) potenti, confirma me. Et postquam hunc triplicem petiit spiritum, statim subdidit: Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionum ordine ostendit triplicem illum spiritum necessarium esse, vt quis vias Dei recte docere posit. Est quidem necessarius spiritus rectus, vt auditores recta via ad cœlestem patriam ire doceat: spiritus sanctus, vt auditores sanctos, & Dei amore feruentes efficere valeat. Spiritus principalis siue potens, vt aduersus omnes tentationum incursus constantem, & infractum semper habeat animum: ita vt nec minis terreatur, nec muneribus flectatur, nec deiiciatur aduersis, nec prosperis erigatur, & insolescat. Sunt enim hæ duæ validissimæ machinæ: quibus semper oppugnantur prædicatores, & expugnantur sæpe blanditiæ, scilicet & terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ spe inuadunt. Hi dolorum grauitate mentem absorb

Esa. 6

Mar. vlt.

Act. 1

Psal. 50

absorbent, & in desperationis barathrum sæpe iniiciunt, C illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Aduersus vtranque machinam spiritum potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens, sic illum in bono confirmet, & constantem reddat: vt nec minis terreatur: nec blanditiis seducatur: sed semper officium prędicationis sibi commissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista bonitas, scilicet & doctrina (vt satis ex his, quæ diximus constat) summe necessaria sunt omni prędicatori, vt ille recte suum exequatur officium. Quę duo in cœlesti illo igne qui in die pentecostes super apostolos descendit, aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus & calidus, & ideo in figura ignis spiritui sancto super apostolos venire placuit, vt hoc ipso nos doceret, illis suo aduentu & lumen doctrinę & amoris Dei ardorem dedisse. Rari tamen sunt (vt ingenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit vt rari sint prædicatores qui prædicationis officium pro illius dignitate & merito tractent. Nam aliqui sunt male morigerati, qui etsi docti sint, suis tamen moribus prædicationis vires impediunt. Alij sunt, saltem in his quæ foris videntur, vere studiosi & virtutis cultores, D sunt tamen adeo indoctis vt potius illos doceri, quàm docere oporteret. Ob quam rem non paruam præbent ambitionis suspicionem, propterea quòd onus suscipere non verentur, quod notissimum est vires suas longe superare. Quę res non paruum, vt ostendemus, fidei catholicę dispendium efficere solet. Sunt rursum alij tam imprudentes, vt cum nec docti nec boni sint, quadam tamen effronti temeritate prædicare non dubitant. Horum omnium nõ est opus paucula quædam exempla proferre; quia plura quàm vellemus quotidie & passim omnes videmus. Sunt enim aliqui prædicatores tam rudes, vt vix Grammaticam degustauerint, Latini sermonis prorsus nescij, qui nec Euangelij quod in missa legitur solam superficiem intelligere valent. Tales quidem multos, testor Deum, ego noui, qui habentes aliquos sermones in linguam vulgarem ab aliis translatos, eos tanta cum audacia & maiestate populo referebant, vt qui illos nõ cognouisset, putasset eos doctissimos viros esse. Quia tamen aliena lingua more psitacorum loquuntur, statim se produnt, quia eandem sæpe repetunt catilenam, &

si de

A ſi de his quæ dixerunt,interroges, non magis quàm pſitaci reſpondebunt,Si vero vt de re alia diſſerant,petieris,obmuteſcent tanquàm prorſus ignari, aut forte ne coram populo apud quem ſapiẽtes videri volunt,ſe neſcire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et ſic impudenti audacia loquentes ſuam produnt inſcitiam,qui tacentes potuiſſent docti exiſtimari. Ad hoc genus hominũ pertinent ferè omnes quæſtuarij indulgentiarum prædicatores,ex quibus vix vnum aut alterum inuenies virum doctum, qui ſciat de re,quam prædicat vel mediocrem reddere rationem. Nunquam aut fidem aut mores ſua prædicatione docere intendunt,ſed is ſolus prædicationis ſuæ ſcopus eſt,plures ab auditoribus nõ ſolum haurire ſed extorquere pecunias. Quod vt aſſequantur,indulgentias quas populo prædicãt, plus debito exaggerant, quaqua verſum ſe vertunt, plangunt, lamentantur,minantur, rident, nihil deniq; pro pecuniis extorquendis intentatũ relinquunt, etiã ſi cum fidei periculo id faciant.Nam ſæpe indulgentias quas prędicant adeo extollere cupiunt,vt pro illarum laude execrandas ex ore ſuo hęreſes effundant.Quantum autem nocumentũ ex hoc ge-
B nere hominum fuerit Chriſtianæ reipublicæ illatum, tota Germania poteſt eſſe teſtis. Quoniã hæc prima radix fuit, vnde tota hæc Lutheranorum peſtis orta fuit.Nam cum tabulas quoſdam indulgentiarum prædicatores Lutherus audiſſet,qui plura quã par erat,de indulgentiis dixerunt,adeo horrenda illi ſunt viſa, vt impium, iniquúmq; exiſtimauerit tacere,& illis non obuiare,neque impedire. Zelo igitur & non ſecũdum diſcretionem motus in publicum prodiit, & contra hos omnes prædicauit nõ veram indulgentiarum intelligentiã (vt oportebat) edocens, ſed eas prorſus euertens, & dicens eas nullius prorſus eſſe vtilitatis. Cui cum aliqui viri docti repugnarent, ſuaderéntque vt palinodiam cantaret,tantum abfuit vt id facere vellet, vt multo peiora quàm prius effundere non dubitauerit.Ab iſtis igitur quæſtuariis indulgentiarum prædicatoribus primã anſam hæreſis ſuæ Lutherus accepit. Quod nomen in tantam iam abiit infamiam apud probos & cordatos viros, vt nullus, aut rarus ſit vir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur,non propter ipſas indulgentias,ſed propter illarum prædicatores qui officium prædicationis illarum

dehoneſt

dehoneſtarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, ſi recte diſpenſentur, ſanctas & valde æſtimandas eſſe cenſeo, illarum tamen prædicatores, vt quædam Chriſtianæ reipublicæ monſtra abominor. Conſulerem quidem principibus, vt eas non niſi per probos & doctos viros prædicari permitterent, & ſic primum religioni, deinde quæſtui bene proſpicerent. Nam plus (vt exiſtimo) & libentius bonis & doctis viris tribueret populus, quàm his blateronibus, quibus raro aliquis niſi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippe quia ſemper putat eos eſſe mendaces. Sunt alij prædicatores non tam ignorantes vt iſti, de quibus nunc diximus, ſed mediocriter docti, qui ſi ſua ſorte vellent eſſe contenti, poſſent pro ſua mediocritate populo ſatisfacere, & illum in fide & moribus inſtituere. Sed quia ſupra meritum ſuum æſtimari à populo appetunt, ideo altiores & grauiores ſententias, quàm ipſi interterpretari valeant populo prædicare contendunt: Quorum prædicatio ſæpe nocere populo magis quàm prodeſſe poteſt. Nam cum ipſi prædicant quæ non bene intelligunt, neceſſe eſt vt peruerſe interpretentur, aut obſcura ſine vlla interpretatione relinquant. Quod cum euenerit, & ſi multi ex auditoribus propter myſterij reuerentiam ab illius ſcrutinio intellectum ſuum auertant, multi tamen qui audaciores ſunt, & minus myſteria reuerentur, pro ſuo arbitratu interpretabuntur & errabunt. Et hunc prædicatorum defectũ Hieremias propheta deplorat, dicens: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit paruulos petiiſſe lac: ſed panem: Quia non ſolis apertiſsimis legis præceptis erant contenti: ſed velut iam grandiores effecti panem, hoc eſt, occulta aliqua myſteria illis reuelari petebant. Non dicit, non eſſe qui panem daret: ſed qui frangeret eis. Erant enim qui panem, hoc eſt, ſententias graues porrigerent, ſed non erat qui frangeret, hoc eſt, qui interpretaretur & bene illas declararet. Vnde Hierony. in cõmentariis ſuper lamentationes Hieremiæ, præfata verba interpretans ait: Iuxta allegoriã ſignificat, quòd hi qui infirmi adhuc ſunt intellectu, & minus validi ad percipiendum fortiorem cibum, qualibus ait apoſtolus: Lac vobis potum dedi, propter inertiam & deſidiam doctorum, ſpiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit, petierunt

Tre. 4. *Hierony.* *1. Corin. 3*

A petierunt panem & non erat qui frangeret eis : id est, infirmi quique scripturæ sacræ fortiores sententias petierunt sibi exponendo comminui : sed qui exponere studeat, non valet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, viri quidem eruditi & vere docti, qui ea quæ populo prædicant quamuis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretantur & exponunt, carent tamen discretione & prudentia, qua iuxta capacitatē auditorum sciant temperare sermones, sed semper etiam coram rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici posset id, quod poëta Satyricus ait. *Persius Sat. 1*

Dicere res grandes nostro dat musa poëtæ.

Qua intentione id faciant ego diuinare non possum, quia illorum corda intueri non valeo. Si tamen aliquis hic conceditur suspicioni locus, suspicarer ego eos, res tam sublimes coram populo rudi prædicare, vt à populo pro doctis habeantur, & in magna sint apud illum admiratione. Non Dei gloriam aut populi vtilitatem, sed suam tantum existimationem quærunt, & ideo non vt populum doceant, sed vt ab illo existimentur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiusmodi prædicatoribus sentio : sed credo aliquos esse, qui ideo semper de rebus sublimibus prædicantes tractare volunt : quia ingenia sua talis sunt conditionis, vt minima quæque & aperta illis vilescant, & ideo de illis differere dedignantur. Quacunque illi moueantur causa ego non curo, nec nostra aliquid interesse puto : hoc tamen certò scio, & ideo constanter asseuerare nō erubescam, eos omnes longe à scopo prædicationis aberrare, & quamuis docti illi sint, officio prædicationis esse indignos, qui iuxta capacitatem audientium nesciunt temperare sermonem. Quis enim non censeat insanum esse eum qui in paruum aliquod vas immensam aquæ aut vini mensuram infundere conaretur? Sic mea quidem sententia indiscretus saltem aut imprudens censendus est prædicator, qui sublimia & occulta fidei mysteria prædicat populo rudi, & tantorum mysteriorum prorsus incapaci. Natura enim ipsa aliter agendum esse docet quæ cuique animali proprium & sibi connaturalem & commensuratum creauit cibum. Aliis cibis vescitur Leo, aliis vrsus, aliis vulpes, aliis denique aues vescuntur. Et homines ipsi non eundem omnes appetunt

appetunt cibum: ſed pro ſua quiſque complexione & corporis ætate & habitudine aptum ſibi & competentem viribus ſuis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiã ſpiritualium ſumamus. Omnis natura rationalis propriis & competentibus debet nutriri cibis. Verus autem animæ cibus (vt præcedenti cap. oſtendimus) verbum Dei eſt. Sed ſicut in nutrimentis corporis multæ ſunt differentiæ: ita & homo cuius anima verbo Dei paſcitur, non omnis vno atque eodem verbo nutritur. Nam aliqui ſolo verbi Dei lacte potantur, hoc eſt, doctrina ſimpliciore & clariore, vt de moribus eſſe ſolet, quæ præberi conſueuit his qui prima rudimenta in diuinis ſtudiis ſuſpiciunt. Alij vero qui fortiores ſunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo veſcantur, hoc eſt, declaratione ſublimium aliquorum noſtræ fidei myſteriorum. Si quis autem prædicator ordinem hunc peruerterit, ita vt paruulis quibus ſolum lac ſatis eſſe debuiſſet, fortiorem porrigat cibum, hoc eſt, myſteria ſublimia propoſuerit, non ſolum non poterit eum enutrire: ſed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipſo non paruam erroris anſam illi præbebit. Ne igitur prædicator ſua prædicatione noceat, oportet vt iuxta auditorum capacitatem diſpenſet verbum Dei. Et hoc eſt quod beatus Iob myſtica quadam (vt ſolet) elocutione de Deo loquens, dixit: Qui ligat aquas (inquit) in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, multa præclara noſtro huic propoſito conducentia dicit, è quibus aliqua nunc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione ſcientiæ ſed moderata prędicationis diſtillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorſum: quia doctorum prædicationem temperat, vt auditorum infirmitas doctorum rore nutrita conualeſcat. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Aqua itaque ligatur in nubibus, quia prædicatorum ſcientia infirmorum mentibus loquens, quantum ſentire valet, docere prohibetur. Nam plerunque ſi auditorum cor verbi immẽſitate corrumpitur, lingua docentium indiſcretionis pœna mulctatur. Vnde ſcriptum eſt: Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & non operuit eam, cecideritque bos vel aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet

Iob 26 · *Gregor.* · *Exod. 21*

C D

A det precium iumentorum. Quid est enim aperire cisternam, nisi intellectu valido scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & asinum, mundum scilicet & immundum animal, nisi fidelis quisque & infidelis accipitur? Qui ergo cisternam fodit, cooperiat, ne illuc bos vel asinus ruat, id est, qui in sacro eloquio iam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum mentis aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim iumentorum debet precium: quia illud, scilicet admisisse conuincitur, vnde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quisquis namque ad alta scientiæ fluenta perueniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, si per verba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operienda est itaque cisterna, quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne vnde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, sed hæc citasse sat est. Diximus hucusque de nocumentis B quæ prædicatores inferunt reipublicæ Christianæ ob defectum doctrinæ, aut propter indiscretam verbi Dei dispensationem, nunc superest differere de nocumentis quæ inferunt ratione malæ suæ vitæ quam populo venditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui siue vera prædicent siue falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala enim vita eorum oriri potest (vt supra diximus) vt intellectus eorum excæcentur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominantur. Et quemadmodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est euenire quod saluator noster ait: Si cæcus cęco ducatum præstet, ambo in foueam cadũt. Si prædicator qui aliorum est dux excæcatur, mirum erit si populus qui illum audit, non erret: præsertim si populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æstimatione. Tunc enim omnia illius dicta velut oracula quædam recipit populus, nec est qui ab illius doctrina vel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, vt superuacaneũ sit illam velle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (vt Aristoteles ait) vbi viget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est

Matt. 15

paucula quædam exempla proferre, cum tam multa nunc C
ſint toti orbi notiſsima. Quanta hæreſum colluuies ſit ex
prædicatione Lutheri, Zuinglij, Corolſtadij, Martini Butzeri, cæterorúmq; eiuſdem claſsis per totum orbem Christianum effuſa, nemo eſt qui ignoret. Quæ omnes hæreſes fuiſſent prorſus ſublatę, ſi vt primum illi inſanire cœperũt, fuiſſet illis prorſus inhibita prædicatio. Principum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cum poſſent, illi tantam nocendi audaciam dedit, vt certatim inter ſe conſenſiſſe videantur, quis eorum plus eccleſiæ noceret, & qui plus nocuit illuſtrior apud eos eſt habitus. Omnis igitur princeps qui rempublicam ſuam ab hæreſibus ſaluam eſſe optat, neminem qui vel minimam dederit hęreſis ſuſpicionem, in illa prædicare permittat. De fide prædicatoris conſtare oportet, antequã ille populo prædicare permittatur.

Dama. Damaſus papa in vita Euariſti papæ & martyris refert illum ſtatuiſſe, vt ſeptem diacones cuſtodirent epiſcopum prædicantem propter ſtylum veritatis. O ſanctum & tali martyre dignum ſtatutum. Si hæc diligẽtia in perſcrutandis verbis prædicatoris, in hunc vſq; diem apud omnes ſeruata fuiſſet, facile itum eſſet obuiam tãtæ hæreſum turbæ, D
quantã nunc (proh dolor) videmus. Et certe timeo ne hæc facilis permiſsio prædicatorum, niſi illi citiſsime occurratur, cauſa ſit, vt tota ferè Chriſtiana reſpublica cito ruat. Nec abs re, ſed maxima motus cauſa & quidem notiſsima, hoc timeo, quippe quòd ſciam, multos in variis prouinciis prædicatores, qui ſemel & iterum in prædicationibus ſuis ſcandalum hæreſis non paruum populo dederunt, & tamen modica & leui excuſatione per eos data, permiſsi ſunt iterum atque iterum prædicare, & ſic aliquos ſeduxerunt, & omnibus quos potuerunt, ſcandalum dederunt. Quales tamen illi ante fuiſſent, cum ſe excuſauerunt, ipſe rei exitus docuit, quoniam tandem ſe publicos oſtendere hæreticos non dubitarunt. Nec mirarer ſi apud ſolos Principes hæreticos hæc permitterentur: ſed hoc valde miror quòd apud eos Principes, cæteráſque poteſtates quæ Chriſtiano nomine cenſentur, tam facilis ſit prædicatorum ſuſpectorũ permiſsio. Obſecro igitur eos omnes, & per Chriſti vulnera obteſtor, vt nullum qui vel leuem dedit hæreſis ſuſpicionem, populo prædicare permittant, donec plenam fecerit

apud

A apud populum quē scandalizauerat, suspicionis purgationem. Præter hos autem tam reprobos & noxios prędicatores sunt alij, qui etsi mali sunt, eorum tamen non tanta est malitia, vt affectus corrumpat intellectum. Et hi quidem bifariam adhuc contingere solent. Nam sunt aliqui corū, qui optime credunt, & bene de rebus agendis sentiunt, aliter tamen quàm sentiunt docēt, aut spe præmij allecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunque enim horum solet prædicatores & alios doctores à veritatis prædicatione deflectere: præsertim in curiis & aulis principum, qui præmiis allicere, & cruciatibus deterrere possunt. Nam quod pœnæ timore multi dicant contra quam sentiunt, testis est Petrus apostolus qui in domo principis sacerdotum ad vocem ancillæ requisitus, negauit se esse Christi saluatoris nostri discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quàm qui posterioris illius vitæ exempla sequantur, audacter dicentes regibus. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Spe præmij quod vehementer optant, alliciuntur alij, vt aliter quàm sentiunt doceant & prædicent. Bene quidem sentiunt: sed vt regibus, aut principibus, aut deniq; populo placeant, ea docent & prædicant, quæ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerunt illi quadringenti falsi prophetæ, qui consuluerunt Regi Achab, vt iret ad oppugnandum ciuitatem Ramot Galaat. Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tamen nec vnum nec alterum plene sciebant. Qua in re licet ipsi prædicatores falsa annunciantes grauiter peccent, maior tamen culpa (vt ego sentio) in ipsos reges & principes reiicienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & si quis bonus & fidelis verbi Dei prædicator vera docuerit, illum odio habēt, & audire recusant. De qua re idem Rex Achab plenum poterit nobis prębere testimonium, qui rogatus à Iosaphat Rege Iuda, vt dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquem verum domini prophetam de bello faciendo consuleret, respondit. Remansit vir vnius per quem possumus interrogare dominum, sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonum sed malum. Micheas filius Iemla. Hi adulatores, in fide & moribus vehementer nocere solent: quoniam dicentibus illis malum bonū, & tenebras esse lucem,

Mat. 26 *Actu. 5* B *3. Reg. 22* *Ibidem*

alij credunt,& ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor,& appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatum est. Et si opere fecerit malum illud, tanto minus ab illo recedet,quanto magis credit esse bonum quod facit. Quo fit, vt nunquam ille ad veram animæ salutem peruenire possit. Quoniam (vt beatus Gregorius ait)curari vulnus negligitur,quod dignum laudis præmio inuenitur. Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrum. Difficillime enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ægrotare nescit:quia nec medicum ad se vocabit:nec si ille sponte se offerat,medicinas ab eo oblatas accipiet:quippe quòd firmiter credat se illis minime indigere. Prædicator dicens principi aut cuiuis alteri malum quod fecit bonum esse,hoc agit sua adulatione,vt princeps se male fecisse nunquam pœniteat, & inde consequens est vt nunquam ad salutem perueniat. Et hæc adulatorum prædicatorum pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in synagoga multorum errorum causam Hieremias propheta deplorat, sic dicens. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta,nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti promittit impunitatis securitatem, propheticæ maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blandis prædicatoribus,quòd valde populo suo nocuerint, conqueritur per eundem Hieremiam prophetam sic inquiens:Curabant contritionẽ filiæ populi mei cum ignominia dicentes: Pax,pax:& non erat pax. Contritionem curat prædicator,qui peccanti & non pœnitenti cito securitatem promittit. Et per Ezechielem prophetam iterũ Deus ait:Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem,& ad perdendas animas, & auare sectando lucra. Prophetæ autem eius liniebant eos absque temperamento,videntes vana,& diuinantes ei mendacium,dicentes: Hæc dicit dominus Deus, cum dominus non sit locutus. Et quæ tunc contigerunt populo Israël, eadem etiam nunc in populo Christiano contingere videmus. Isti enim falsi prophetæ, hoc est, adulatores,prædicatores & doctores, sunt causæ potissimæ vt Reges & Principes

Marginalia: Grego. — Tren.2 — Hierony. — Hiere.6 — Ezec.22 — C — D

A cipes intolerabilia tributa ſuis ſubditis imponant, & alia multa mala faciant, quæ niſi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudant enim illis, & dicunt omnia licere quæ velint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optime de moribus ſentiunt, & vt ſentiunt docent: ſed moribus diſcrepant ab eo quod docent, quia bene docentes male coram populo viuunt. Et horum doctrina etſi vera ſit, non ſolum non prodeſt populo, ſed valde nocet. Nam (vt ait Gregorius) cuius vita deſpicitur, reſtat vt eius prædicatio contemnatur. Sua enim mala vita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quam prædicat. Eadem enim agit quæ damnat:& ſic anſam ſuſpicionis non paruam auditoribus præbet, vera non eſſe quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod credendum, hoc argumento perſuadebuntur, quod videlicet non eſt veriſimile aliquem eſſe ſuæ ſalutis adeo immemorem, vt ſibiipſi male conſulat, aliis autem bene. Si bona ſunt quæ docet, cur non ea facit? Si bona ſunt quæ facit, cur non ea docet? Itaque quocũque ſe vertat, malus eſſe conuincitur, aut male docens, aut male viuens. *Grego.*

B Sed quia magis ſemper homines oculis quàm auribus credunt, hinc eſt quòd male viuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iuſtum eſt vt credatur quemlibet hominem maiorem ſuæ ſalutis quàm aliorum curam habere, & inde neceſſe eſt euenire vt quiſque magis exemplis, quàm verbis credat. Quàm magnum malum ſit, cum vita prædicatoris doctrinæ ſuæ non conſentit, beatus Iob myſticis verbis nos docuit cùm ad confirmationem eorum quæ dicebat, execrationis iuramento vtens, hoc malum ſibiipſi tanquam maximum imprecatur, niſi vera ſint quæ dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhæſit macula: ſeram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ verba interpretans Gregorius in moralibus ait: More ſacri eloquij ſerere dicimus, verba vitæ prædicare. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Comedere autem eſt bonis operibus ſatiari. Vnde per ſemetipſam veritas dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me: Si ergo ea quæ protulit, facere prætermiſit, ait: Seram & alius comedat. Ac ſi aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego ſed alter operetur. Prædicator quippe qui à ſuis vocibus *Iob 31* *Gregor.* *Ioan. 3*

moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet, G quia suo semine ipse non pascitur, quando à verbi sui rectitudine praua actione vacuatur. Et quia plerunque discipuli incassum bona audiunt, cum ex magistri vita operum exemplo destruuntur, recte subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per verbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Hucusque Gregorius. Nec solis viris est docendi & prædicandi munus permissum: sed ipsis etiam fœminis, quod est omnium absurdissimum. Multas ego in variis Christiani orbis prouinciis vidi & audiui fœminas, quæ etsi in ecclesia super cathedram non prędicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot venire & audire volebant docere non verebantur. Ex his tamen prædicationibus multi sunt orti errores, vt exitus docuit. Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quæ ego vidi punita & correcta fuere ab his quibus incumbebat, ideo nolo nunc ea impræsentiarum prodere.

2.Tit.2 Ego quidem à Paulo edoctus censeo nulli mulieri permittendum esse vt doceat, sed præcipiendum vt discat. D Quoniam postquam Eua fuit à serpēte seducta, merito suspecta esse debet omnis doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est enim ne mulier sit à dæmone decepta, quia illa est vas ad deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere solet. Cum igitur prædicatio verbi Dei per viros tanto officio indignos ministrata, multorum errorū multarúmque hæresum (vt ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret vt nullus populo prædicare permitteretur, nisi prius fuisset de fide & moribus plene à suo superiore examinatus & approbatus. Nō enim negocium hoc, quod tanti est momenti, omnibus sine discrimine committi de-

2.Tit.2 bet, sed solis dignis. Nam Paulus Timotheo scribens, de hac re, admonet illum, sic dicens: Quæ audiuisti à me per multos testes, hęc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt alios docere. Et beatus Franciscus omniū fratrum minorum primus institutor & pater, apostoli Pauli vestigia secutus hoc idem in sua regula omnibus fratribus

S.Fran. præcepit, sic dicens: Nullus fratrum populo penitus audeat

A deat prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officiũ sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus, sub cuius instituto ego quamuis indignus milito. Et concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re statuit decretum, quo vniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratribus suis prohibuit. Nam in capit.iij. decretorum eiusdem concilij hæc habentur verba. Quia vero nonnulli sub specie pietatis, virtutem eius (iuxta quod apostolus ait) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicandi: cum idem apostolus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Omnes qui prohibiti vel non missi præter authoritatem ab apostolica sede vel catholico Episcopo loci susceptam, publice vel priuatim prędicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodẽtur: & nisi quàm citius resipuerint, alia competenti pœna plectantur. Hæc concilium Lateranense. Quæ verba habentur in cap. Excommunicamus. §. Quia vero, De hæreticis. Et in alio generali concilio Lateranensi, quod sub Leone X. celebra-

Conci. lateranen.

2. Ti. 3

Rom. 10

B tum est, idem statutum est renouatum, & multo copiosius factum. Nam in sess. xj. eiusdem concilij sequens continetur decretum. Leo Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cœlestia simul & terrena diriguntur. &c. Et post multa quæ in procemio illius decreti referuntur, hæc tandem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, vt nullus tam clericus secularis quàm cuiuscunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quiuis alius ad quem facultas prædicandi tam de iure quàm de consuetudine, vel priuilegio aut aliâs pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus: in qua re consciẽtiam ipsius superioris oneramus, ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & vitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur. Et hic quocunque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authenticas seu alias sui examinatoris approbatorisque, Episcopis &

Leo 10

aliis locorum ordinariis fidem legitime faciat. Hæc concilium Lateranense sub Leone X. O vere sanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc rem poterat censeri necessarium, fuit prætermissum. Præcepit enim vt prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari statuit, vt nullus se approbatum esse possit impune mentiri. Vnum tamen solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est tam sancti decreti executio. Non enim scio illud, vel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliquando fieri vidisset. Sed hoc episcoporum negligentiæ imputandum est, sicut & multa alia illorum desidiæ tribuuntur, de qua sequenti capitulo disseremus, & ibidem ostendemus eorum pessimã negligentiam esse multorum malorum causam. C

De tertia hæresum causa, quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum ecclesiæ pastorum.
CAP. IIII.

TErtiam aggredimur explicare hæresum causam, cuius vim, & potentiam si plene (vt decet) perscrutari fuerimus, dicemus illam esse præcipuam, & omnium primam, ex qua alias omnes oriri constat. Hęc est nimia prælatorum negligentia, quorum multi non magis de suis subditis curant, quàm de rebus nihil ad eos spectantibus, & ita oues sibi commissas deserunt, ac si nullam de illis essent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quæ supra per duo cap. digessimus, de penuria verbi Dei, & de malitia prædicatorum, in prælatos reiicienda sunt, ad quos spectat illis omnibus prouidere. Sunt aliqui Episcopi, qui possent optime, si vellent, suo respondere officio: sed aliis multis à suo statu, & ordine alienis nimium intẽti, id quod debent reddere nolunt. De istorum igitur negligentia dicamus, & postea ostendemus quot, quantásque hæreses illorum negligentia pepererit, & vsque in hodiernum diem pariat. Sed prius necessarium erit ostendere, quæ sint illa, quæ ab Episcopis, & aliis animarum pastoribus diuina exigit lex, & sic lapidem (vt dicitur) ad filium referẽtes, palam omnibus faciemus multos ex illis esse, qui nũc minimam D

A nimam partem eorum, quæ iuxta ſuum officium tenentur, prꝗſtant. Quæ autẽ ſint illa, quæ Epiſcopi præſtare tenẽtur ſi quis ſcire deſyderat, à nomine officij, quod illiscommiſſum eſt, facile diſcet: ſi illius virtutem, & proprietatẽ exactè conſyderauerit. Epiſcopi enim & cæteri, quibus eſt animarum cura commiſſa, paſtores animarũ dicuntur, & ſunt. Nam cum Chriſtus ſaluator noſter Petrũ cæteris omnibus præfecit Chriſtianis, paſtorem ouium ſuarum illum inſtituit, dicens illi: Paſce oues meas. Quibus verbis Chriſtianos omnes ſuas eſſe oues declarauit, & Petrum illarum omnium paſtorem conſtituit, cum paſcẽdarum illarum curam illi dedit. Et ipſemet Chriſtus redemptor noſter, vt nobis oſtenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cum ſolicitudine omnium noſtrum gerebat curam, paſtorem ſe appellauit dicens: Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Videamus igitur, quæ ſunt illa, quæ paſtores ouium circa oues ſibi commiſſas agere tenentur: quoniam Epiſcopi, & alij curã animarum habentes eadem animabus ſibi commiſsis præſtare debebunt, cum ſint illarum paſtores. Tenentur primo

Ioan.21

Ioan.10

B paſtores ouibus ſuis paſtũ præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Epiſcopi, & cæteri omnes, qui animarum curam ſuſceperunt, tenentur paſcere animas eorum, quibus præſunt. Quo autem paſtu animas paſcere debeant, ipſemet Deus, qui illos inſtituit paſtores, aperte expreſsit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia, & doctrina. Tenentur igitur Epiſcopi, & cæteri animarum paſtores docere eos omnes, quorum retinent curam. Hinc eſt, quod Chriſtus ſaluator noſter mittens apoſtolos ſuos in mundum vniuerſum dixit illis: Docete omnes gentes. Apoſtoli ſiquidem fuerunt paſtores illi, quos Deus ante ſe daturum promiſerat, iuxta cor ſuum, & ideo vt promiſsioni ſuæ ſatisfaceret, præcepit illis, vt omnes gentes paſcerent ſcientia, & doctrina. Vt autem tanto eſſent muneri idonei, ſpiritus ſanctus in linguis igneis ſuper eos de cœlo deſcendit. Non in manibus, quibus mundum debellare poſſent, neque in pedibus, quorum agilitate tyrannorum perſecutiones effugerent: ſed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, vt illis multa-

Hiere.3

Mat.vl.

Actu.1

rum rerum,quas ignorabamus cognitionem ab ipsis rebus haurire posimus. Lingua tamen nostra nullius rei cognitionem nobis præbet: sed quæ nos ante cognoscebamus, aliis per linguam manifestamus. Itaque lingua non ad discendum: sed potius ad docendum nobis donata est. Et ob hanc causam spiritus sanctus super apostolos descendens, non in oculis, aut auribus, quæ sunt organa ad discendum apta: sed in linguis igneis descendit, vt eos ad docendum idoneos efficeret,qui iam totius mundi erant instituti magistri,& pastores. Ex his igitur discãt Episcopi quanta obligatione populos sibi subditos docere teneantur,& apostolorum imitentur exempla, quorum ob solam dignitatem Episcopalem merito gloriantur se esse successores. Alioqui rei apud Deum habebuntur debiti male soluti, & suæ taciturnitatis dignas substinebunt pœnas. Et hoc mihi significasse videntur tintinnabula illa, quæ mista malis punicis olim Deus prçcepit poni in veste sacerdotis,quibus sub pœna mortis sonitum facere tenebatur sacerdos ingrediens. C

Exod.28 Et vestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio ministerij,vt audiatur sonitus, quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini,& nõ moriatur. In D quibus verbis non solam literæ superficiem, vt Iudæi faciunt,inspicere debemus:quoniam(vt Paulus ait)litera occidit: spiritus est, qui viuificat. Opus est igitur vt mysterium sub illo duro literæ cortice latens inquiramus, præsertim cum dicat Paulus omnia in figura contigisse Iudæis, & legem habuisse vmbram futurorum. Vestis illa sacerdotalis perfectam sacerdotis vitam significabat, propheta Regio id nobis interpretante,qui ait:Sacerdotes tui induantur iustitia. Tintinnabula vesti inserta significant prædicationis vocem cum operatione coniunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, quando ingreditur,& egreditur sanctuarium,vt non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Episcopus, si absque vllo prædicationis sonitu incedit. Vnde Beda locum illum exponens ait:Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur,si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille. Qualis autem debeat esse sacerdotis prædicatio, innuitur per hoc, quod tintinnabulis mala punica misceri præcipiun

2.Cor.3 *Heb.10* *Psal.131* *Beda*

A piũtur, in quibus fidei vnitas designatur. Nam sicut in malo punico, multa interius grana sub vno exterius cortice continentur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos vnitas fidei contegit quos intus diuersitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iungi mandantur, vt in omnibus, quæ sacerdos prædicat, & docet: vnitatem fidei causa obseruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelligens prædicationem verbi Dei esse Episcopo summe necessariam Timotheo, quem Episcopum, & pastorem animarum instituerat, scribit adhortans, & vehementer vrgens illum ad frequentem verbi Dei prædicationem, his verbis. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos, & mortuos per aduentum ipsius, & regnum eius: Prædica verbum, insta opportune. Illa terribilia adiurationis verba, quibus Paulus Timotheum adiurauit, indicant ardẽtissimum illius affectum, quo voluit exprimere Episcopum maxima obligatione teneri ad prædicandum verbum Dei, non vno, aut altero die tantum: sed sæpe. Ideo dixit: Prædica verbum, insta opportune. Quę verba exponens Theophilactus ait: Quod ipse testificor, vt verbum prædices, ne gratiam in occulto teneas. Quid vero nobiscum agetur, qui nihil prædicamus? Insta opportune, & importune. Hoc est, instando, & iubendo eloquere. Nec intercissa, sed perpetua vtere oratione, & continenti, ita vt nullum tibi ad prædicandum, præfinitum sit tempus: sed opportune insta, id est in pace, & otio, cum in ecclesia pacifice nullo turbãte versaris. Et importune id est cum in discrimine fueris, vel extra ecclesiam loquere, & Euangelium ipsum edissere. Opportunitatem vero, & importunitatem ad multorum dixit opinionem, existimantium opportunitatem quietem esse, importunitatem tempora periculosa, & intempestiua. Hæc Theophilactus. Qui quia Bulgariæ Episcopus erat, nomine suo omnium Episcoporum deplorauerit negligentiam dicens. Qui nobiscum agetur, qui nihil prædicamus? Demum vt in intelligant Episcopi quantum sit illis necessaria verbi Dei prędicatio, aspiciant illum omnium animarum pastorem Christum saluatorem nostrũ, quãta diligẽtia oues, ad quas solas se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Ille enim in exemplum omnibus propositus est, vt quisque ex factis

[Margin notes: 2. Ti. 4 — Theop. (beside "B") — Matt. 15]

factis illius id, quod ad se attinet, discere posit. Nam (vt C
Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instructio.
De ipso autem Saluatore nostro refert Matthæus, quòd
Mat. 4. circuibant totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem
Matt. 9 Matthæus ait: Et circuibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. Hoc attendant episcopi & exemplo Christi circumeant omnia oppida, & castella, siue diœceses docentes in templis eorum, & prædicantes euangelium regni, & procurent curare animarum languores, & infirmitates, quibus populus vbique laborat. Et certe nisi episcopi, & alij animarum pastores populum docere teneantur, cum nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per consequens necessario dicendum, male Christum redemptorem nostrum ecclesiæ suæ prospexisse, si illi de re omnium maxime necessaria qualis est fidei, & morum doctrina minime prouidit. Absit tamen à fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarum, qui ita D
sentirent, dum culpas à se reiicere vellent, Deum iniustum facerent, dicentes illum familiæ suæ de cibo minime prouidisse, & oues suas sine vllo pastu reliquisse. Ipse enim per
Esai. 5 Esaiam prophetam dicit, se nihil potuisse facere vineæ suæ, quod non fecerit. Vnde consequens est, vt dicatur illum de pastu ouibus suis prouidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agendum instituit, quàm sacerdotes, quos animarum pastores instituit, quibus hoc solo nomine præcepisse videtur, vt pascerent oues suas scientia, & doctrina. Pauci tamen sunt episcopi, aut cæteri animarum pastores: qui oues suas pascant scientia, & doctrina. Nolo dicere nullos esse, cum ego aliquos nouerim, tum ex episcopis, tum ex aliis inferioribus sacerdotibus, qui populos sibi subditos frequenti prædicatione docebant. Verum hi omnes tam rari sunt, vt ad aliam innumeram multitudinem relati sint velut sol, & luna aliis omnibus stellis comparati. Fateor etiam esse alios animarum pastores, qui etsi ipsi non prædicent, curam tamen diligenter suum defectum per alios idoneos prædicatores supplere,

A re,ne oues suæ fame verbi Dei pereant. Et certe si episcopi, aut alij curam animarum habentes prædicare nesciunt, integre (vt ego existimo) suo satisfaciunt officio, si id per alios idoneos prædicatores fieri diligenter procurent. Sed re vera (vt ingenue loquar) paucissimi sunt, qui hæc faciant. Et ideo nisi per monachos hæc pastorum fuisset suppleta negligentia, ob solam verbi Dei penuriam ferè tota iam periisset respub. Christiana. Verum etsi isti pro viribus episcopos, & alios animarum pastores iuuare conentur, non tamen poterunt eorum omnem supplere defectum: quia messis multa est (vt saluator noster ait) operarij autem pauci. Quo fit, vt multa oppida & castella, quibus monachi prædicationibus suis subuenire non possunt, perpetuo careant prædicatione verbi Dei, aut necesse sit illis, propriis expensis conducere prædicatores, à quibus verbum Dei audire possint. Bis itaque pastum doctrinæ oues soluere coguntur. Primum quidem cum decimas suorum fructuum sacerdotibus dederunt, ob quas iure diuino pastum doctrinæ illis debebant. Deinde iterum soluunt, cum aliorum prædicatorum operas suis conducunt expensis. Et (quod pe- *Matt. 9*

B ius est) nolũt sæpe episcopi, aut alij pastores permittere aliquos quãuis à populo cõductos prædicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc episcopi facerent, vt vel sic melius populo consuleretur indignos reiiciendo, & dignos acceptando, non possem hac in parte eorum non laudare diligentiam. Sæpe tamen id non faciunt, vt populo bene consulant: sed vt prædicatori alicui faueant. Ob quam causam sæpe contigisse scio, vt populus indigniorem fuerit coactus propriis expensis conductum suscipere prædicatorem. Hi tales & si verè episcopi sint, indigni tamen sunt, qui hoc nomine censeantur, cum illos non à Deo: sed ab omnibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem dominus super familam suam constituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiæ cibum in tempore. Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi episcopi, & cibum verbi Dei familiæ non reddunt, à Domino non sunt super illam constituti. Et quia tam aperta erat pastorum omnium præsertim episcoporum, huius rei negligentia, ideo concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio venerabiliter celebratum, speciale de hac re condidit decretum decimo capi- *Mat. 24* *Conci. lateranen.*

te

te collocatum, quo præcepit omnibus episcopis, vt viros C idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum assumat, potentes in opere, & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, cum per se idem nequeunt, verbo ædificent, & exemplo. Habetur autem hoc decretum in capit. inter cætera. de offi. iudi. ordi. Sed huiusmodi decreta multis huius temporis episcopis proferre, est surdo canere fabulam. Quanta autem errorum, & hæresum multitudo oriatur ex hac verbi Dei penuria, quæ propter episcoporum negligentiam contingit, iam proxime præcedenti capit. demonstrauimus. Alterum pastoris officium est custodire oues à lupis, qui sæpe illas inuadunt, & nisi esset pastor qui eos deterreret, & coerceret, omnes oues occiderent, & deuorarent, neque vnam relinquerent saluam. Ne igitur lupi nocere ouibus possint, illarum tutela est pastoribus commissa. Lupi sunt tyranni, qui subditos suos supra debitum spoliant, & plura quàm possint portare, ab illis exigunt tributa, & illis non cum mansuetudine & lenitate: sed austere nimis, & crudeliter imperant. Ideo

Eze. 22 de malis Iudææ principibus Deus loquens per Ezechielem prophetam ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam: ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectāda lucra. Lupi etiam sunt omnes, qui iustos viros persequuntur, quamuis nec Reges, nec Principes illi sint. Hi sunt lupi illi, de quibus Saluator apostolis loquens ait: Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio D

Mat. 10 luporum. Non enim inter solos principes, aut Reges suos apostolos misit, nec à solis illis apostoli sustinuerunt persecutiones: sed à multis aliis, quos omnes luporum nomine saluator appellauit. His omnibus crudeliores lupi sunt hæretici: quoniam sub specie pietatis, & religionis, aliorum animas sæpissime occidunt. Isti sunt lupi illi, à quibus, vt

Matt. 7 caueamus Saluator noster nos omnes admonet, dicens: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ab his omnibus lupis debent episcopi suas oues tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & aliis persecutoribus debent illas defendere, non permittentes illis, vt subditos suos iniuste vexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quascunque iniustas inferant molestias.

A ſtias. Et ſi Reges, aut Principes, aut alij quicunque Domini, horum aliquid facere tentauerint, epiſcopi illis reſiſtere tenentur, eorum audaciam reprimere, & duris illorum conatibus obſiſtere debent, arguendo, obſecrando, increpando (vt ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hæreticis etiam defendere debent oues ſibi commiſſas, ne ab illis ſeductæ in errores, & hæreſes varias ducantur. Ob hanc enim cauſam Paulus docet oportere epiſcopum eſſe doctum, vt potens ſit exhortari in ſana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet vt populum exhortetur in veritate fidei manere, & hæreticos contradicentes apertis rationibus conuincat. Quotus tamen nunc eſt epiſcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus eſt quiſquis talis eſt epiſcopus, vt merito de illo poſſet illud Satyrici poëtæ dici. 2. Ti. 4 Titi. 1.

Rara auis in terris, nigróque ſimillima cygno.

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aut negligunt, aut timent, dici poteſt id, quod dominus malis ſacerdotibus exprobrauit olim per Ezechielem prophetam dicens: Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die Domini. Quæ verba Eze. 13

B interpretans beatus Gregorius libro ſecundo Paſtoralis, capitulo quarto ait. Ex aduerſo quippe aſcendere, eſt pro defenſione gregis voce libera huius mundi poteſtatibus contraire. Et in die Domini in prælio ſtare, eſt prauis decertantibus ex iuſtitiæ amore reſiſtere. Paſtori enim recta timuiſſe dicere, quid eſt aliud, quàm tacendo terga præbuiſſe? Qui nimirum ſi pro grege ſe obiicit, murum pro domo Iſrael hoſtibus opponit. Hæc ille. Huius temporis prælati non aſcendunt ex aduerſo, nec ſe opponunt pro muro domus Iſrael: quia pro gregis defenſione non audent mundi huius poteſtatibus contradicere. Non audeo dicere nullum eſſe nunc Epiſcopum, qui Principes redarguere, & eorũ malis conatibus publice reſiſtere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, cum res erãt nimium deſperatæ, Heliæ prophetæ dixit: Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem milia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal. Hoc tamen intrepidus dicam, rarum nunc eſſe Epiſcopum ſimilem beato Ambroſio, qui cum eſſet Mediolanenſis Epiſcopus Theodoſium potentiſsimum Orientis, & Occidentis Imperatorem non eſt veritus ex- Grego. 3. Reg. 19 Ambr. Theod.

com

communicare propter ſtragem Theſſalonicæ factam. Nec C
breuis temporis excommunicatione illum ligauit: ſed octo menſium ſpatio (vt hiſtoria Caſsiodori tripartita refert) illum in excommunicatione continuit. Quo tempore tranſacto cum Imperator ſe excommunicatum vehementer doleret, & ingemiſceret, Adiit Ambroſium Ruffinus vir Imperatori gratiſsimus, & rogat illum, vt Imperatorem ab excommunicatione abſoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingreſſum permittat. Hoc tamen Ambroſius facere nolens ipſum Ruffinum acriter reprehendit quòd talia ab eo petere auderet. Cúmque Ruffinus ſupplicaret, & Imperatorem diceret eſſe venturum, ſuperno zelo accenſus Ambroſius dixit illi: Ego vero Ruffine prædico tibi, quòd eum ingredi ſacra limina prohibebo: Si vero Imperium in tyrannidem mutare voluerit, necem ego libenter ſuſcipiam. Poſt Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambroſium pro foribus templi reſidentem, expectantémque Imperatorem. Qui poſt quam acceſsit, ſupplicauit Ambroſium, vt excommunicationis vinculum ſoluere vellet. Multis igitur verbis vltro, citróque dictis, nunquam tamen illum ſoluere voluit, quouſque plenam ſui delicti dediſſet D emendationem. Quæ Ambroſij tam ſeuera increpatio adeo Theodoſio Imperatori profuit, vt poſtea Conſtantinopoli exiſtens Imperator Ambroſium ob hæc, & alia impenſe laudauerit dicens: Vix inueni veritatis magiſtrum. Ambroſium nanque ſolum noui digne vocari Pontificem. Certe ſi multi nunc eſſent Ambroſio ſimiles Epiſcopi, non tanta, támque frequentia eſſent inter Principes Chriſtianos bella, non tot fierent Chriſtianorum ſtrages, non tantis tota reſpublica Chriſtiana agitaretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragœdiæ, nec tot in ea ortæ fuiſſent hæreſes, quod nunc videmus. Earum enim maxima pars ab Epiſcoporum negligentia, & timiditate orta eſt, qui hæreſum tempeſtate oborta non ſe oppoſuerunt pro muro domus Iſrael, vt Regibus, & Principibus aliíſque Dominis, qui huíus temporis hiereſiarchis fauent, libera voce contradicere auderent. Imò quod peſsimum eſt, in aliquibus regnis omnes Epiſcopi præter vnum, aut alterum, hæreticæ ſuorum Regum ſubſcripſere ſententiæ. Quod autem omnes illius regni Epiſcopi in eandem venerint

Lib. 9 cap. 30

A nerint sententiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, quod vnus, qui Regi contradixit, publice decollatus est, & verus Dei martyr effectus. Si alij omnes episcopi hunc vere martyrem episcopum imitari voluisset, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide catholica continuissent. Non enim est verosimile Regem alioqui bonum omnibus episcopis sua prudentia sola contradicere voluisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus episcopis primo ad hæreses excitatus est, & deinde aliis episcopis tacentibus & permittentibus, hæresis adeo in Rege confirmata est, vt inde ad totum ferè regnum processerit. Cuius tanti mali constat episcoporum negligentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio esse in Germania superiori regnum, quod cum totum ferè sit Lutheri hæresi infectum, nullum tamen episcopum pro fide catholica hucusque mortuum esse intellexi, quod omnes Regiæ iussioni magis, quàm Deo obtemperare voluerunt. Et idem aliis Germaniæ Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & hucusque tuentur, contigisse constat. Quoniam si illis episcopi (vt tenebantur) restitissent, & libera voce pro fide catholica clamassent, verisimile est illos non tam faciles Lutheri hæresibus subscri- *Roffe. episcopus.* *Regnum Goth.*

B psisse, & post illum præcipites iuisse. De Hussitarum hæresi olim apud Bohemos orta, Pragensis cuiusdam Archiepiscopi negligentiam fuisse causam, quod illa nō cito perierit, testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. xxxv. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragensis Archiepiscopus diligentissime contra Ioannem Hus pro negotio fidei egit. Sed illo intempestiue mortuo, Albicus illi sufficitur, vnicum extremę auaritię barathrum, de quo inter alia idem Aeneas Syluius hæc refert. Interrogatus aliquando, sonorum omnium, quæ molestus audiret, maxillarum (inquit) ossa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiscopi, & desidiam, ignauiámque successoris, Hussitarum hæresim perstitisse. Quæ ab Episcopis exacta esse hactenus diximus, ex sola pastoris ratione collegimus. Est aliud insuper illis inditum in sacris literis nomen, ex cuius ratione alium illis incumbere laborem apertissime constat. Vocantur enim episcopi à Paulo dispensatores. Nam Tito describens

virtutes, quibus oportet Episcopum prædituum esse ait: Oportet episcopum irreprehensibilem esse sicut Dei dispen
Tit.1 satorem. Et in priore ad Corinthios de se, & aliis apostolis, qui omnes episcopi erant, ait: Sic nos existimet homo, vt
1. Cor.4 ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Mysteria Dei sunt non solum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent; sed sacramenta omnia: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris videmus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiam, merito dicuntur mysteria. Nam matrimonium quod vnum est ex illis septem sacramentis, quæ catholica celebrat ecclesia, cum illud laudare vellet Paulus,
Ephes.5 illud mysterium esse dixit. Nam illo loco vbi nos Latine legimus sacramentum hoc magnum est, litera Græca loco illius vocis sacramentum, habet mysterium, sic dicens: τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν. Latinus autem interpres optime intelligens sacramenta omnia interius aliquid multo maioris momenti continere, quàm sint ea, quæ foris ostendūt, mysteria illa esse merito censuit, ac proinde pro mysterio transtulit sacramentum. Horum omnium mysteriorum solus episcopus est dispensator. Quoniam & si alij inferiores D sacerdotes possint aliqua ex sacramentis ministrare, vt sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimonium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per episcopos ministrari possunt, Confirmatio videlicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor episcopis, vt sacramenta illa quæ non nisi per episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusque merito dispensent. Hic tamen quæritur (vt
1. Cor.4 Paulus ait) inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Multi enim ex illis sunt, qui etsi multo tempore fuerunt episcopi, nunquam tamen aliquod horum sacramentorum suis subditis dispensauerunt, nec per alios episcopos (quod multo peius est) dispensare curarunt. Ob quam causam plurimos prouectæ ætatis viros, & mulieres in multis diœcesibus esse scio, qui nunquam confirmationis sacramentum susceperunt, plurimos etiam, qui sine illo in prouecta ætate ex hac vita decesserunt. Et re vera, cum certum sit ex sanctorum testimonio, sacramentum hoc fortitudinem quandam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandum multos ob impotentiam, & fragilitatem

in vitia

A in vitia multa,insuper & hæreses fuisse lapsos,qui si confirmationis sacramento fuissent roborati,viriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quorum omnium culpam & interitum quisquis bene senserit,in episcoporum negligentiam reiiciet,qui si fideles dispensatores fuissent, eos omnes à morte perpetuo liberassent. De sacramento ordinis, quàm fideliter multi episcopi illud dispensent, non est opus longum facere sermonem,cum ex opposito illud profusissime distribuant. Confirmationis igitur sunt auari,& ordinis prodigi. Nam omnes sine vllo discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec vidi vnquam, aut audiui vllum tam rudem,& indoctum,pessimisque moribus infectum,qui si sacerdotium ambiret,nõ assequeretur. Quoniã si ab episcopo suo ob indignitatem repellitur,non deest illi (vt est in prouerbio,dignum patella operculum)alius videlicet episcopus,qui illum ex Papæ dispensatione ad sacerdotium promoueat. Quanta sit hæresum occasio,hæc multorum sacerdotum indignitas,proxime sequenti cap. Deo adiutore ostendemus.Quibus autem sint hæc mala imputanda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina

B apertissime constet, ea omnia episcopis, qui indignos promouerunt, esse tribuenda. Nam Timotheum discipulum, & episcopum admonens, vt ecclesiasticos ordines non leuiter conferat, dicit. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quæ verba exponens Theophilactus in commentariis super Paulum ait: Haud quaquam cito, id est temere, vel cum primum quempiam fueris secundóue, aut tertio periclitatus: sed sæpe, vt diligenter omnibus inuestigatis, manus cuiquam imposueris. Neque enim expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neque communicaueris peccatis alienis. Es nanq; (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet,quæ ille in futurum commiserit,cui manus imposuisti. Quo fit, vt virtutum illius particeps sis futurus,si recte vixeris:sic peccatorum non immunis si praue. Eiusdem & prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilactus. Ex cuius verbis apertissime constat, peccata indignorum sacerdotum, iuxta Pauli sententiam, in episcopos esse reiicienda, qui illos temere ad

1.Tim.5
Theophil.

sacerdotium promouerunt. Ex his omnibus præfatis constat tria esse omnibus episcopis summe necessaria, vt recte suum peragant ministerium, quæ omnia suis subditis ministrare tenentur. Hæc sunt, doctrinæ pastus, ouium diligens tutela, dispensatio sacramentorum. Vt autem hæc omnia integre episcopus perficere valeat: opus est, vt ipsas oues cognoscat, & perpetuam cum illis habeat conuersationem, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, quæ illis præstare tenetur. Oportet primum vt eas cognoscat, vt sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri non potest, vt illas opportune pascere, & viriliter tueri possit. Ideo sapiens ait: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, & greges tuos consydera. Quæ verba interpretans Hieronym. in commentarijs super Prouerbia ait: Pastori dicitur ecclesiæ. Diligenter adhibe curam eis quibus te præesse contigerit, agnosce animos, actúsque singulorum, & si quid in eis vitij sordidantis inueneris citius castigare memento. Non enim tu semper oues Dominicas pascendi potestatem habebis, sed æterna est corona, quam percipies si commissum tibi gradum tuo tempore bene ministraueris. Hæc Hierony. Est etiam necessarium vt oues suum agnoscant pastorem, vt illæ sciant, quem sequi debeant, & à quo pastum secure suscipere possint. Hæc duo vno contextu Saluator noster expresit, qui cum dixisset se esse pastorem bonum, ad hoc comprobandum statim boni pastoris qualitates adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Quibus verbis aperte nos docuit illum non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiam episcopi super gregem sibi commissum vigilare, & illius insistere curæ, ne aliquid ad salutem necessarium illi desit. Nam hoc ipsum significat hæc vox episcopus, quæ Græca vox est, & Latine versa, idem dicit, ac superintendens. Ipsum ergo nomen, quo se appellari gaudent, docet illos super subditorum custodiam intendere, & vigilare debere. Ob quam causam Paulus censet subditos teneri ad obedientiam suis præpositis præstandam. Obedite (inquit) præpositis vestris, ipsi enim vigilant pro vobis reddituri rationem. Et hinc est, quod Christo vero, & optimo omnium pastore nascente, pastores erant (vt Lucas refert)

Prou. 27

Hierony.

Ioann. 10

Hebr. 13

Luc. 2

A fert) vigilantes, & custodiētes vigilias noctis super gregem suum. Tunc enim nascens pastores ecclesiæ instruxit, vt vigilarent, & custodirent vigilias noctis super gregem sibi commissum. Et Sapiens Ecclesiasticus hanc diligentiam commendat omni rectori, tanquam rem illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic consydera, & omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos. Non statim post modicam adhibitam curam: sed omni explicita cura recumbere, & lætari permittit. Et re vera si tam diligentem curam ab omni rectore sapiens exegit, multo maiorem certe credendum est episcopis esse necessariam, qui multo plura, quàm alij rectores pro suorum salute populorum facere tenentur. Multi tamen sunt episcopi, qui sui nominis prorsus obliti, ouium sibi commissarum non maiorem curam habere, quasi de illis non essent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis sugant, & lanam euellant, diligentissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnunt. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, vt curam ouium habeant: sed vt fructus *Eccl.32*

B ex illis colligere possint. Et ideo hoc diligentissime faciūt, ad illud vero mirum, quàm sint negligentes, & ignaui. Cum per decem, & per viginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscūt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in curiis Principum versantes, & multis, quæ à suo instituto longissime absunt intendentes, oues suas visitare, & quæ illis debent præstare contemnunt. Huiusmodi Episcopi indigni sunt, qui episcopi dici debeant: quoniam hos tales Christus saluator noster non pastores: sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius (inquit ille) & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem & dimittet oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hîc à Christo saluatore nostro assignatis conuincuntur episcopi, & alij animarum rectores, qui extra ouile ouium suarum resident, & perpetuo, aut diu extra suas diœceses morantur, non esse pastores: sed mercenarios dicendos. Dimittunt enim oues, quandiu illarum conuersationem non habent. Fugiunt, quando à cura, & *Ioann.10*

officio, quod præstare tenentur recedunt. Denique putant C
Iob 39 nihil ad eos pertinere de ouibus. Ideo hi mihi videntur similes esse struthionibus, quorum teste Iob, talis est natura, vt derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durentur ad filios quasi non sint sui. Quid autem ex hac pastoris absentia, & crassissima negligentia sequatur, saluator in verbis supra-
Ioan. 10 dictis expressit dicens: Lupus rapit, & dispergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere velis, quisq; illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto securius eas occidet, quanto viderit pastorem longius abesse, qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi videtur literæ sensus, si hoc loco per lupum, hæreticum intellexerimus, ob id solum, quod dixit illum dispergere oues. Nullus enim est alius, qui æque oues dispergat, ac hæreticus, qui sua falsa doctrina eas decipiens, ab vnico illo ecclesiæ ouili separat, & per errorum deuia vagari cogit. Ex quibus apertissime constat, sæpe Episcoporũ & aliorum rectorum absentiam, & nimiam negligentiam, potissimam causam esse, quòd aliquæ in populo versentur hæreses, & populus ab hæreticis seducatur. Nam illis absentibus, facile est inde D euenire, vt quisq; pro suo libito sentiat, & quæ senserit impune doceat. Simile enim ob solum rectoris defectum olim contigisse in lib. Iudicum legimus, vbi hęc habentur verba:
Iud. vl. In diebus illis non erat Rex in Israël: sed vnusquisq; quod
Mat. 13 rectum videbatur, hoc faciebat. Huc enim tendit parabola illa hominis seminantis bonum semen in agro suo in quo inimicus homo, occasione accepta, quòd homines agri custodes dormirent, super seminauit zizania. Dæmon enim qui totius humani generis apertus est hostis, videns rectorum negligentiam talem, vt dormire videatur, superseminat sæpe hæresum zizania in ecclesia Dei, quæ ager est eius, in quo ille prius semẽ bonum, hoc est, veram fidei do-
1. Cor. 10 ctrinam seminauerat. Et cum Paulus dicat omnia patribus in figura contigisse, non erit absurdũ, si dicamus, hoc ipsum
3. Reg. 3 nobis significasse mulierem illam, de qua in 3. Reg. lib. legitur, quod filium suum, quẽ vigilans lactabat, nocte dormiens oppressit, & interemit. Nam dum pastores animarum vigilant, & curam illarum qua tenentur, habent: tunc subditos suos, quos vt filios diligere debent, vera doctrina
lactant,

A iactant,& bonis exemplis nutriunt. Si tamen somno negligentiæ, & torporis dormiunt, sua ignauia & desidia eosdem occidunt. Verum ne quis mihi obiiciat, ex sensu parabolico, aut mystico non esse sumendum argumentum ad doctrinam aliquam probandam,& stabiliendam. apertum volo pro hac re scripturæ sacræ testimonium proferre. Vbi non est gubernator (inquit Salomon) populus corruet. Et ipse Deus per Ezechielem prophetam de pastoribus loquens, hoc apertius expressit, sic dicens: Væ pastoribus Israël, qui pascebāt semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis; gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis,& quod ægrotum non sanastis. Quod confractum est non alligastis,& quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quòd non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. Cum ergo ouium dispersio, quæ discessionem à fide significat, ex pastorum negligentia oriatur, constat illarum omnium culpam non solum ipsis ouibus, quæ dispersæ sunt, & errauerunt: sed earum pastoribus ob eorum negligētiam esse imputandam. Nam vtrorunq;, populorum scilicet & rectorum damnum, vno verborum contextu, Hieremias propheta deplorat, sic inquiens: Egressus est à filia Sion omnis decor eius: facti sunt Principes eius velut arietes non inuenientes pascua, & abierunt absq; fortitudine in faciem subsequētis. Dicens omnem decorem à filia Sion recessisse, peccata populi indicauit. Dicens vero Principes abiisse absque fortitudine, prælatorum negligentiam, à qua totius populi malum est ortum, expressit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremię verba in commentariis super Lamentationes exponens ait: Hac sententia arguuntur negligentes rectores ecclesię Dei, ob quorum incuriam perit omnis decor populi Christiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neque in sacrarum virtutum exercitio laborare conantur: sed in luxu voluptatum per varia scelera, iuxta suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maxime respicit, qui in loco regiminis con-

Prou. 11

Ezec. 34

B

Tren. 1

Hierony.

stituti, potius secularia desideria, quàm mandatorum Dei sequi vestigia, elegerunt. Vnde cœlestis regni gloriam cum sanctis doctoribus non merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, pœnam gehennæ cogentur recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem prophetam dixerat oues suas dispersas esse, & in deuorationem bestiarum venisse, pœnam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimam sic per eundem prophetam in-
Ezec. 34 quiens: Viuo ego dicit Dominus Deus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quòd non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite verbum Domini. Hæc dixit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meum de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic omnes visitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius contra pastores Deus dicere potuit, quàm quòd requisiturus erat oues perditas, de manibus eorum, vt pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non valeant, necesse erit, vt pro illorum peccato puniantur. Et hoc ipsum non solum verbo: sed etiam opere nos docere voluit Dominus, vt intelligerent pastores, & rectores non inanem esse comminationem, quam iam vel semel executioni mandatã esse scirent. Nam cum olim populus Israël fornicatus fuisset cum filiabus Moab, & illarum deos adorasset, iratus Dominus dixit ad Moysen: Tolle cunctos
Num. 25 Principes populi, & suspende eos contra solẽ in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israël. Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum Numero-
Origen. rum ait: Hæc si cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, sufficit mihi pro memetipso, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? & ostentari contra solem, ante quem nihil potest abscondi, nihil obscu

A obscurari? Hæc Origenes. Quisquis igitur curam animarum suscepit, si Deum non vult habere contra se iratum, oportet, vt semper illarum regimini intendat, semper cum illis conuersetur, diligenter consideret, quæ sunt illis necessaria, nunquam nisi magna coactus necessitate, à conspectu, & conuersatione ouium suarum discedat: sed cum Esaia propheta dicat: Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Ex his omnibus præfatis, euidentissime constat prælatorum, & aliorum rectorum negligentiam & absentiam, multorum malorum insuper, & hæresum esse causam. Quæ omnia in ipsos rectores reiicienda sunt ex quorum negligentia processerunt. Sunt tamen multi, quorum ora declinauerunt in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nam quidam eorum hac excusatione suas absentias ab Episcopatibus, vel parochiis defendere volunt, quòd personas alias bonas, & tanto officio idoneas pro se substituunt, per quos omnia, quæ tenentur, faciunt: & hoc satis esse dicunt: quia (vt aiunt) dominus ouium non per se ipsum semper pascit oues: imò

B aliorum pastorum vtitur opera, quibus illas commendat. Et inde colligunt se optime suo officio satisfecisse, cum bonos pro se vicarios substituunt. Sed hæc illorum excusatio nihil illis prodesse potest: imò potius in maius illis cedit peccatum, cum plura, quàm oportet, per illam sibi arrogare videantur. Putant enim se ouium dominos esse, cum tamen non sint. Deus enim illarum est Dominus, qui ait: Omnes animæ meæ sunt. Et ipsæmet oues hoc ipsum fatentur dicentes: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Episcopi autem, & alij animarum rectores, pastores sunt, quibus Deus eas commisit, vt illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioqui si Deus dominos illos esse censeret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neq; de manu prælatorum oues perditas requireret, prout ipsemet se facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Nullus est autem ouium dominus, qui oues suas alicui pastori commēdet, vt pro se alium substituere possit, nisi forte hac conditione, vt ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oues suas Episcopis, aut aliis pastoribus commisit, vt illi pro se vicarios subro-

Esa. 21
Ezec. 18
Psal. 94
Ezec. 34

garent, quibus oues commendarent. Et si contra Dei voluntatem oues Dei alteri commiserit, nihilominus eas, quæ ob vicarij negligentiam perierint, Deus à pastore cui ipse eas commisit, requiret. Neque suam poterit ille hac ratione defendere culpam, quòd ipso nesciente oues perierint: quoniam (vt habetur in capit. Quamuis de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Deinde & si gratis daremus pastores animarum esse censendos velut ouium dominos: non tamen sic, vt contra voluntatem Dei, qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis disponere posint. Deus autem non vult, vt rectores animarum illas aliis committant, propterea quòd alij non æque illarum curam gerunt, ac si illarũ essent Domini. Nam mercenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est Manlij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua dixit, nunquam prospere succedere, quæ oculis quiuis egerit alienis. Et ita censeo ego vix vnquam bene ouium succedere posse curam, quæ per vicarios exercetur: quoniam illi sæpe non sunt tales, quales oportebat: sed qui plus inuigilent (vt Bernardi verbis vtar) subditorum euacuandis marsupiis, quàm extirpandis vitiis. Tales sæpe sunt, vt de illorum quolibet dici posit id, quod Virg. Opilio alteri pastori exprobrans dixit:

Ioan. 10 (margin)

Virgil. eglo. 3. (margin)

Hic alienus oueis custos bis mulget in hora,
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Deinde ipsi subditi minus reuerentur vicarios, & minus timent illos, quàm episcopos: vnde consequens est, vt minus posint vicarij illos in virtute cõtinere, & à vitiis deterrere. Moyses primus synagogæ prælatus, coactus populum relinquere satis paruã moram cum Domino facturus, ne populus Acephalus ipso absente maneret, vicariũ pro se substituit virum quidẽ probum, Aaron videlicet fratrem eius. Hic tamen non potuit populum deterrere, quin faceret vitulum aureum, & adoraret: quod tamen nunquam Moyse præsente facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyse præsente fidelis fuerat, illo absente ad idololatriam defecit. Præterea quamuis optimus vir sit is, quẽ suo loco vicarium istituit episcopus, multo tamen melius & diligentius mini-

Exo. 32 (margin)

sterium

A ſterium ſuũ exequetur epiſcopo pręſente, quàm illo abſente. Et ideo indignũ puto, vt res tanti momẽti, qualis eſt animarum cura per ſolos Vicarios peragatur, quoniam in magnum hoc cederet animarũ periculum, cum (vt diximus) vix vnquã bene ſuccedunt, quę alienis oculis fiunt. Samaritanus ille (apud Lucam) qui hominẽ à latronibus vulneratum imposuit in iumentũ ſuum, & duxit ad ſtabulum, ipſe curam illius egit, quamdiu manſit in ſtabulo. Cum autem illum recedere fuit neceſſe, commendauit ſtabulario, quòd ipſe adeſſe non poſſet. Et (vt aliquid apertius dicamus) ipſe ſaluator, & magiſter noſter, nunquam dum ſuper terram vixit, oues ſuas Petro, aut alteri alicui cõmendauit, ne alicui paſtori exemplo ſuo anſam præberet, vt per alios ouium curam gereret, quam ipſe habere tenebatur. Poſtquam à mortuis reſurrexit, & nõ ante dixit Petro: Paſce oues meas. Quamuis ante mortem promiſit ſe daturum claues Petro: eas tamen non niſi poſt mortem dedit, quando iam propè erat, vt corporali, & viſibili forma à nobis ad patrem receſſurus eſſet. Matrem ſuam nunquam viuens, aut Ioanni, aut alteri commendauit: ſed ſolum propinquus morti, quando B illi miniſtrare, aut ſuppetias aliquas ferre non poterat. Alioqui dum vixit; & potuit, alteri eam commendare noluit. Suo igitur exemplo Chriſtus ſaluator noſter docuit epiſcopos, vt non prorſus vicariis fiderent: ſed quod per ſe præſtare poſſent, aliis non committerent. Sunt adhuc alij animarum rectores, qui hac ratione excuſatos ſe eſſe putant, quòd in ſuis parochiis non trahant moram, nec cum ouibus ſuis conuerſentur: quia (vt dicunt) diſpenſationem à ſummo pontifice obtinuerunt, qua liberam illis concedit pontifex facultatem, vt à ſuis parochiis quamdiu voluerint, abeſſe poſsint, & vbicunque libuerit morari. Sed hæc excuſatio adeo futilis eſt, & inanis, vt non ſolum à gehennæ incendio: ſed nec à tenuiſsimo flatu, aut leui calore defendere valeat. Nam cum reſidentia paſtorum inter oues ſuas ſit iure diuino paſtoribus præcepta, non poteſt Papa ſine vrgente neceſsitate, hoc eſt, alicuius maioris boni cauſa, in illa diſpenſare. Alioqui ſi abſque ſimili cauſa id fecerit, non diſpenſatio: ſed diſsipatio dicenda erit. Nam etſi ille ſupremus ſit eccleſiæ paſtor, eſt tamen data illi poteſtas (vt Paulus ait) in ædificationem, non in deſtructionem.

Luc. 10
Ioan. 21
Mat. 16
Ioan. 19

1.co.10. ctionem. Cum igitur apertissimam iam hanc sententiam relinquamus, multa mala insuper, & hæreses ex pastorum negligentia oriri, necessarium esset hanc causam tollere,& hanc tantorum malorum radicem protinus euellere,ne rami pestilentes ex illa oriantur. Cogantur Episcopi in suis diœcesibus perpetuo morari,ita vt ab illis, nisi magna vrgente necessitate discedere non possint. Alij animarum rectores idem facere arctissime constringantur,quod si facere neglexerint, suis beneficiis oportebit illos priuare,vt saltem pœnæ metus cogat, quos virtutis amor non allicit ad bonum. Quæ omnia si recte sine vlla dispēsatione peragantur, spero,vt Deo adiutore multa mala insuper & hæreses vitentur, quæ istis remediis subtractis iam alias sæpe orta esse conspicimus. C

De quarta hæresum causa,quæ est multorum episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitas.

CAPVT V.

Episcopi,& alij animarum rectores non solum sunt negligentes ad pascendum, & tuendum oues sibi commissas,& alia præstanda quæ illis iure debentur: sed multi ex illis tam desides sunt, & ignaui, vt nec suarum animarum curam habere videantur. Quo fit, vt indigni censendi sint, quibus tam sublime munus merito debuisset conferri. Nam (vt ecclesiasticus ait) qui sibi nequam est, cui vnquam bonus erit? Non hoc dixit: quia illud impossibile esse censuerit: sed quia difficile esse, & raro contingens existimauit, vt qui sibi est nequā,aliis bonus sit. Sunt enim hæc duo,videlicet sibi,& aliis bonum esse inter se sic diuersa,vt eorum alterum ab altero separari possit, & ambo eidem conuenire non repugnet, imo aliquando sit necessarium. Ab episcopis enim & aliis inferioris ordinis sacerdotibus,duo illa exiguntur: quorum si alterum, quod libuerit eis desit, multorum malorum causa esse potest. De negligentia pastorum, & aliorum rectorum proxime præcedenti cap.disseruimus, vbi apertissime multis rationibus ostendimus illam multarum hæresum fuisse causam. Nunc superest,vt etiam ostendamus episcoporum,& aliorum sacerdotum D

Ecc.14.

cerdotum

A cerdotum indignitatem, etiam si alias illi circa oues sibi commissas debitam adhibeant curam, apertissimam esse causam, quæ multas hucusque produxerit hæreses, & multo plures, nisi illi tempestiue occurratur, producere possit. Vt autem hoc melius efficere valeamus, necessarium est prius ex sacris literis ostendere, quales oporteat esse episcopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, vt digni merito censeri debeant, qui tale munus recte possit obire. De qua re non est opus alium, quàm Paulum consulere, qui episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse, Timotheo, & Tito scribens, optime deliniauit. Oportet, inquit ille, episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui eadem fere scripsit ad Timotheum. Singulas illius oportet breuiter perscrutari partes, & postea inde constabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus illarum aliquæ, multos etiam, quibus omnes desunt. Primam episcopi partem, quæ reliquas fere omnes in se complectitur, Paulus dicit esse, vt episcopus sit ab omni crimine liber. Non exigit, vt sit sine peccato: quia hoc esset fere homini impossibile, prout Ioannes euangelista docet. Si diximus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Dicit igitur Paulus oportere, vt episcopus sit sine crimine quod non qualecunque: sed graue, & mortale est peccatum. Hoc quod nunc Paulus dicit esse episcopo necessarium, olim in figura, & sub velamine quodam Deus mandauit in veteri lege, Aaron sacerdoti dicens: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Quæ verba interpretans Glossa, quæ dicitur ordinaria, sic ait: Hæc secundum literam accipere, nimis videtur absurdum esse. Tales maculæ non sunt in hominum potestate, vel voluntate. Per maculas ergo corporum vitia animorum describit. Cum enim causam populi præsul suscipit quasi ad ægrum

Tit.1. *2.Tit.3.* *1.Ioan.1.* *Leu.21.* *Glo.or.*

ægrum medicus accedit. Qui si æger est, qua præsumptio- C
ne vult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter viuit, cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatem, nec valde per contumeliam refragatur. Hactenus Glossa ord. Ex cuius verbis constat causa vna, propter quam oportet sacerdotem sine crimine, & sine macula esse: quia videlicet ille est in exemplum propositus populo. Ne igitur populus illum imitari cõtendens in vitia post illum labatur, oportet vt ille sit totus mundus, & crimine carens. Sed alia potest esse illius præcepti nõ minor causa, ne videlicet Episcopus minus valeat peccantem subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribens dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligẽdum, vt Paulus censeat oportere Episcopum talem esse, vt nihil prorsus habeat reprehensibile. Sed vt non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab aliis reprehendi, ne dicatur illi. Hypocrita eiice primo trabem de oculo tuo, & deinde festucam de oculo alieno eiiciens. Indignum quippe est, vt quis in alio reprehen- D
dat, quod ipse aliis scientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum teipsum condemnas. Et iterum: Qui ergo alium doces: teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Ob hanc causam Saluator noster Iudæis adulteram mulierem accusantibus dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus verbis innuere voluit, eum, qui peccatis esset obnoxius, indignum esse, qui alios aut punire aut reprehendere possit. Lapides enim contra peccantem mittit, qui illum pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est à crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in vniuersali Episcopi perfectione, opus est, vt in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nam postquam Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædam deinde explicat crimina, à quibus potissimum illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbiæ vitium,

Rom. 2

Ioan. 8

etsi

A etsi omnibus sit vetitum, multo tamen magis rectori ecclesiastico est interdictum, à quo omnis superbiæ fastus, & omnis imperandi libido longissime debet abesse. Primos enim ecclesiæ Episcopos Christus saluator noster instruens dixit illis: Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis nō venit ministrari: sed ministrare. Et beatus Petrus alios Episcopos iuxta id, quod à Christo totius veritatis magistro didicerat, docet idem sic dicens: Pascite, qui in nobis est Gregem Dei, prouidentes non coacte: sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia: sed voluntarie: neque dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Deinde addit Paulus: Non iracundum. Iracundus est, non qui semel, aut iterum irascitur: sed qui frequenter ira agitatur, & qui leuissima data occasione semper in iram concitatur. Quo vitio nullum peius potest contingere Episcopo, qui alios docere, & regere debet. Nam per iram adeo turba- *Mat. 20* *1. Pet. 5*

B tur aliquando iudicium rationis, vt prorsus nesciat, quid tunc agat, ne postea (vt ebriis contingere solet) eorum, quæ tunc fecerat, recordetur. Turbatus est, inquit Dauid, à furore oculus meus. Et quidam Sapiens dixit: *Psalm. 6*

Impedit ira animum, ne possit cernere verum. *Cato.*

Præterea viri iracundi conuersationem omnes refugiunt. Quod & Salomon omnibus ita faciendum esse consulit sic dicens: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Non est autem iustum, vt Episcopus id vitium habeat, propter quod sit merito ab omnibus fugiendus. Dicit postea Paulus: Non vinolentum. Vinolentus est (vt de iracundo diximus) non qui modico vino vtitur: sed qui nimio indulget vino. Et hoc etiam malum aciem ingenij destruit, & carnis ardores irritat, qui sæpe homines in multa pertrahunt vitia. Vinum, & mulieres (inquit Ecclesiasticus) apostatare faciunt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli verbis. Non percussorem, hoc est, ne in obiurgando, & reprehēdendo sit tam sæuus, & asper, vt obiurgatio transeat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem posita, *Prov. 22* *Eccl. 19*

μὴ πλήκτην, (vt Hieronymus annotauit) nõ significat per- C
cussorem manuum: sed linguæ, est igitur idem, ac si dixisset. Non contumeliosum, aut non mordacem. Aut, si ad manus percusiionẽ vocem illam extendere velis, prout Theophilactus extendere videtur, non percusioñẽ, id est, qui nec verbis nec verberibus grauiter percutiat, sed cum mansuetudine & lenitate subditos puniat. Non turpis lucri cupidum, oportere episcopum esse dicit Paulus. Quo nomine non solum lucrum illud quod est omnibus illicitum, sed omnem prorsus negociationem intellexit Paulus, vt illam etiam ab Episcopo abesse velit, quæ aliis est secularibus permissa. Fœda enim est sacerdoti omnis lucri temporalis negociatio. Enarratis criminibus, quibus oportet Episcopum carere, deinde enarrat virtutes quibus illum præditum esse oportet: quoniam (vt Gregorius ait) minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat bonis operibus insudare. Ait ergo Paulus. Sed hospitalem, hoc est non solum aliena non appetere, quod faciunt hi qui lucris inhiant, sed etiam propria indigentibus elargiri oportet. Ob quam causam doctores sacri dixerũt Episcoporum & aliorũ sacerdotum bona, esse bona peregrinorum cæterorúmque paupe- D
rum, quibus illi necessario subuenire tenentur. Postea dicit benignum, hoc est, non inuidum, sed (vt Theophilactus ait) modestia præditum: vel (vt Hieronymus interpretatur) bonorum operũ amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipse veritatis magister dixit: Fidelis seruus & pru-
Mat. 24 dens quem cõstituit dominus super familiam suam. Et Sa-
Prou. 28 lomon ait: Dux indigens prudẽtia multos opprimet per calumniam. Postea subdit Paulus, cõtinentem, quæ vox (iuxta Hieronymi sententiam) non ad solam refertur libidinem, sed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiam, timorem, vt hos omnes vincat Episcopus. Denique ait: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui cõtradicunt arguere. In quibus verbis, proprium Episcopi munus expresit. Nam quæ hactenus recensuit, etiam à subditis exiguntur, vt ab Episcopis. Oportet enim Episcopum & quemlibet alium animarum rectorem esse doctum, vt sciat optime ea quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent. Et istarũ rerum eloquutio est fidelis sermo quem

A Episcopus amplecti debet. Alioqui si hæc necessaria ignorauerit, eueniet necessario quod Salomon ait: Rex insipiẽs perdet populum suum. Ideo beatus Gregorius libro primo pastoralis capite primo ait: Ab imperitis pastoribus magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate, quoniam ars est artium regimen animarum. Quis autem cogitationum vulnera occultiora esse negat vulneribus viscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritualia præcepta cognouerũt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Hæc Gregorius. Hinc est quòd dominus in veteri lege eum qui cæcus esset, aut lippus, aut albuginem in oculo habens, non permittebat, vt ad sacerdotale accederet ministerium. Ex hac enim vmbra & rerum imagine veritatem perscrutantes edocemur, nullum prorsus ignorantem aut infime doctum dignum esse, qui episcopale munus suscipiat. Doctrinam autem qua pollere debet episcopus, non dubiam, aut vacillantem, sed firmam & constantem oportet esse, præsertim in rebus fidei in quibus nihil hæsitare licet: sed omnia pro certissimis habere. Et hoc insinuauit

Eccle. 10

Gregor.

Leuit. 21

B Paulus, cum dixit: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Non enim omnia quæ vel leuiter apprehendimus, amplecti dicimur: sed ea solum quæ vtraque vlna comprehendimus & fortiter constringimus. Ideo beatus Ambrosius quo maiorem doctrinæ firmitatem & constantiam exprimeret, non transtulit apprehendentem sed tenacem, vt doctrinam fidei firmissime teneat, & nullo pacto ab illa se sinat auelli. Nec satis est Paulo, vt episcopus fidei doctrinam constantissime retineat, nisi talis illa sit ac tanta vt per illam potens sit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Non enim ad hoc solum requiritur ab episcopo doctrina, vt suæ soli personæ consulat, sed vt subditis suis prospiciat, non solum ignorantes docendo: sed etiam afflictos consolando. Et hoc ipsum Græca vox magis significare videtur, vt ex Hieronymi testimonio constare potest, qui pro eo quod nos habemus exhortari, vertit consolari. Nec satis est hoc: sed insuper oportet tantam esse episcopi doctrinam, vt per illam eos qui contradicunt possit arguere. Hoc est, possit hæreticos testimoniis scripturæ sacræ & aliis rationibus

ad hanc rem pertinentibus conuincere, & illorum argutiis resistere. Hi enim ex his qui Christo nomina in baptismo dederunt, soli sunt qui fideli sermoni & sanæ doctrinæ contradicere solent. Et quod de hæreticis intellexerit Paulus, ipse verborum ordo apertissime docet. Nam postquam dixit, oportere vt episcopus potens sit arguere eos qui contradicunt, statim rationem dictorum verborum reddens, subiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores maxime qui de circuncisione sunt, quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab episcopis requirit, quæ omnia aliis etiam inferioris ordinis sacerdotibus esse necessaria, præsertim his qui animarum curam susceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit

Chrysosto. Chrysostomus, qui homilia vndecima super priore Pauli ad Timotheum epistola sic ait: Postquam de episcopis dixit, eósque formauit, quidnam illos habere conueniat, à quo item abstinere necesse sit dictans omisso interim presbyterorum ordine, ad diaconos transit. Cur id quæso? Quia scilicet inter episcopum atque presbyterum interest fermè nihil. Quippe & presbyteris ecclesiæ cura permissa est: & quæ de episcopis dixit, ea etiam presbyteris congruunt. Hæc Chrysostomus. Sed iam opus est vt videamus an omnes episcopi & sacerdotes tales sint, quales Paulus censuit oportere illos esse. De hac re cupiebam nihil dicere, ne in maledictionem Cham incurrisse videar, propterea quòd verenda patrum omnibus palàm facere velim. Sed quia multorum episcoporum & sacerdotum indignitas est tam aperta, vt quamuis ego tacerem, silentio meo illam tegere non possem, ideo necessarium mihi fuit, aliqua ex nimium publicis proferre vt postea clare ostendere possim, id quod à principio huius capitis dicere statui, illorum indignitatem multarum hæresum fuisse causam. Multi sunt episcopi & alij rectores animarum iuuenes, & multi tam modicæ ætatis, vt vix pueritiam excesserint. Quæ res tam aperte est mala, vt non solum sanctorum virorum: sed gentilium philosophorum testimonio damnetur.

Aristot. Nam Aristoteles dicit: Nemo eligit iuuenes duces, quia non constat eos esse prudentes. Est enim prudentia

summe

A ſumme neceſſaria illi qui alios regere & corrigere debet. Iuuenes autem nedum adoleſcentes & pueri (vt Ariſtoteles dixit) prudentes eſſe non poſſunt, quia nullam prorſus aut minimam habent rerum experientiam, ſine qua vix vlla poteſt haberi prudentia: Qui non eſt tentatus (inquit Eccleſiaſticus) quid ſcit? Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit enarrabit intellectum. Qui non eſt expertus pauca recognoſcit. Cum igitur conſtet, adoleſcentes & pueros minimam rerum experientiam habere, conſtare etiam oportet illos non eſſe prudentes. In antiquis (inquit Iob) eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. Ex quo aperte colligitur, vt in modico puerorum & adoleſcentum tempore, prudentia eſſe non poſſit. Hinc eſt quòd cum Deus decreuit conferre Moyſi adiutores, qui illum ad immenſum regiminis onus portandum iuuarent, non pueros, nec adoleſcentes, neque iuuenes: ſed ſenes illos præcepit eſſe, ſic dicens: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël, quos tu noſti quòd ſenes populi ſunt ac magiſtri, Dicens, quos tu noſti quia ſenes populi ſunt, expreſsit non ſolum ætatis ſenectutem eſſe neceſſariam: ſed oportere, vt ſenectus mentis ſit illa coniuncta. Si enim ſola corporis ſenectus in illis quæreretur, tot illam noſcere poterant, quot poterant illos videre. Dum vero dicitur, quos tu noſti quòd ſenes populi ſunt, profecto liquet quòd non ſolum corporis ſenectus, ſed ſimul cum ea ſenectus mentis eligenda nunciatur. Et certe monſtruoſa quædam res eſt & nimium deploranda, vt is qui ad regimen aliorum cõſtitutus eſt, alio rectore vel (vt apertius loquar) pædagogo indigeat. Nam qui ſeipſum regere neſcit, qui fit vt alios regere valeat? Ideo ſapiens comparitur terræ, quæ puerum regem habet, ſic dicens: Væ tibi terra cuius Rex eſt puer. Quàm magnum malum ſit, pueros in regimine conſtituere, vel ex eo facile intelligi poteſt, quòd dominus hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Eſaiam prophetam dicens: Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Verum etſi res apertiſsima ſit, valde malum & nimis pernicioſum eſſe, pueros aut adoleſcentes in regimine animarum cõſtituere, qui tamen illos conſtituerunt, aut illos conſtitui procurarunt, hac excuſatione illam defendere nitũtur, quòd bona de illis pue-

Eccle. 34 · *Iob 12* · *Nume. 11* · B · *Eccleſ. 10* · *Eſa. 3*

ris aut adolescentibus habetur spes, illos in optimos & perfectos viros euasuros. Ridenda quippe excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse vana. Nam huiusmodi spes nihil certum promittere potest, cum tam multos quotidie videamus iuuenes & senes multis, & variis criminibus irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igitur viri erit, non fidere pueris quos sæpe fefellisse constat. Deinde etsi spes certa esset, illos bonæ indoli suæ postea responsuros, non tamen ideo tam graue onus esset illis committendum, quando sola habetur spes: sed expectandi sunt quousque tales illos, quales sperabantur, euasisse intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut asino duorum mensium grauissimam aliquam sarcinā nimium vires illius excedentem, propterea quòd optima de illo habetur spes, optimum aliquando futurum iumentum quod multo grauiori sarcinæ portandæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut asino cōmittere propter solam spem futuri, cur audes regimen animarū, quod mille sarcinis est multo grauius, puero propter solam futurorum spem committere? Nunquid pluris facis iumentum tuum quàm animam pueri, cui tam immensum pondus imponere non reformidas? Quamuis nouitius aliquis sartor aut sutor optimam de se præbeat spem optimum aliquando artificem futurum, non tamen illi committes vt vestes aut calceos tibi conficiat, quousque talem qualem sperabas illum euasisse scias: & vis puero propter solam bonā, quam de illo habes spem, tot animarum millia cōmittere? O infelices animæ quæ in tantam deuenistis miseriam, vt vobis vestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tanti fecit, vt pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nunc infra vestes & calceos à multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excusationē, dicentes, ex Papæ dispensatione puerum institutum esse episcopum, aut alicuius beneficij curati rectorem, ac proinde omnem scrupuli occasionem esse sublatam. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixero mihi non credent, propterea quòd talis non sum vt virgam in colubrum verterim, aut colubrum in virgam reformauerim, aut aliquid aliud simile doctrinæ meæ signum dederim. Audiant
Bernar. igitur beatum Bernardum, virum & miraculis clarum, &
doctr

A doctrina refertum, qui lib. iij. de consideratione, ad Eugenium Papam scribens, ait: Non sum tam rudis, vt ignorem vos positos dispensatores: sed in ædificationẽ non in destructionem. Deniq; quæritur inter dispẽsatores vt fidelis quis inueniatur. Vbi necessitas vrget, pxcusabilis dispensatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Vtilitas dico cõmunis, non propria. Nam cum nihil horum est, non planè fidelis dispẽsatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus. Et in epistola ad Theobaldum Comitẽ, quæ est in ordine cclxxj. iterũ ait: Offendo proculdubio si facio quod requiritis. Nam honores & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his qui eas digne aut secundum Deũ administrare & velint & possint. Porrò eos acquiri paruulo filio vestro precibus meis vel vestris, nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autem si quis ab episcopis & aliis sacerdotibus requirat, pauci sunt qui possint debito & obligationi respõdere. Nam etsi aliqui sint episcopi docti, multo tamen plures sunt adeo indocti, vt vix Latine sciant loqui, & (quod multo peius est) eorũ aliqui nec bene Latine legere nouerunt. Cuius rei nullum B (vt vera loquar) in Hispania, vbi natus sum, exemplũ vidi: sed in aliis prouinciis, præsertim in illa quæ se Latinæ elocutionis parentem gloriatur. Nam in Hispania, procurãte id catholico illius Rege & Christianissimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat episcopus qui non sit vel mediocriter doctus, & multi sunt vere doctissimi. De aliorum sacerdotum ignorantia non est opus longum facere sermonem cùm tam frequentes vbique sint sacerdotes indocti & prorsus ignorantes, etiam ex his qui animarum susceperunt curam, vt rarus sit & velut gemma quædam existimetur sacerdos doctus, qui animarũ curæ inseruiat. Tam multus est indoctorum sacerdotum numerus, vt iam possit ecclesiæ exprobrari, quod dominus olim per Esaiam prophetam exprobrauit synagogæ dicens. Speculatores eius cæci omnes. Hi qui animarum curam tenent, speculatores populi sunt, qui pro illo (vt ait Paulus) vigilare debent, tanquam pro re de qua sunt Deo reddituri rationem. Hos tamen omnes dicit fuisse cæcos, hoc est, ignorãtes. Quoniam etsi aliqui fuissent tunc docti apud Iudæos, hi tamen rarissimi erant. Quotus est nunc episcopus aut sacerdos alius

2.Cor. 10
1.Cor. 4
Esa. 56
Hebr. 13

animarum rector, qui iuxta Pauli preceptum potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere? Quantum autem malum ex hac sacerdotum ignorantia
Matt.15 oriatur, vel ex eo constare potest quod Christus saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Et beatus Gregorius in primo capite pastoralis ex-
Psal.68 ponens illud psalmistæ. Obscurentur oculi eorum ne vi-
Grego. deant: & dorsum eorum semper incurua, ait: Oculi quippe sunt qui in ipsa honoris summi facie positi, prouidendi itineris curam suscipiunt, quibus hi nimirum qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum flectitur: quia cum lumen scientiæ perdunt qui preeunt, profecto cuncti ad portanda peccatorum onera curuantur qui sequuntur. Hæc Gregorius. Si ad sacerdotũ mores examinandos accedere volumus, plus in eis quod dãnemus, quàm quod probare possimus, inueniemus. Vix enim aliquid in eis reperietur, quod non longissime distet ab his, quæ illis sunt à iure præcepta. Scio aliquos esse Episcopos & sacerdotes optimis moribus imbutos, qui iuxta humanam fragilitatem ea que tenentur, præstare conãtur. Sed hi rarissimi sunt, & digito à populo monstrati, de quibus præsentem non facimus disputationem: sed de aliis impræsentiarum loquimur, qui ab his moribus qui sacerdotali dignitati conueniebant, longissime recesserunt: & horum maximus numerus. Quales illi interius sint, Deus nouit qui intuetur eorum corda: nos exteriora iudicamus, quæ tam mala sunt, vt nulli homini prudenti, & bene de Christiana religione sentienti, placere possint. Si ex vestibus quibus induuntur, illos iudicare oportet, multos illorum non sacerdotes neque clericos: sed prophanos seculares & milites existimabimus. Illorum iumenta tanto excessu ornantur, & tanta curiositate componuntur, vt de illis merito iam dici possit quod propheta regius de filiabus
Psal.143 gentilium dixit: Filie illorum composite: & circumornatæ velut similitudo templi. Vtinam tanta illis cura esset componendi & ornandi templa, quanta illos vexat solicitudo ornandi mulas quibus insidere debent. Tantus est à multis annis eorum in hac re luxus, vt beatus Bernardus exa-
Bernard. speratus dixerit illis: Dicite Pontifices in fræno quid facit aurum? Adparatus mense illorum opulentissimus, conuiuia

A uiuia nimium excessiua, cum tamen multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant. Venationibus & aucupiis multi eorum inseruiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt, quæ omnia multi seculares domini ob solum Dei timordm facere reformidant, cum tamen non laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure prohibita. Ludos multi sacerdotes publice exercent, & aleæ frequentius quàm orationi aut lectioni student. Istorum aliqui tam viles sibi sunt, & tam paruam de sua sacerdotali dignitate æstimationem habent, vt non vereãtur multi de inferioris ordinis sacerdotibus domibus propriis desertis, tabernas publicas ad cõpotationes exercendas ingredi, & ibidem cum aliis de maiori vini haustu contendere, & victoriam maiorem potum ambire. De castitate illorum non est quod loquamur, cum tam aperta sit omnibus illorum incontinentia, vt si nos velimus tacere, illorum filij clament. Publicas multi ex illis in magnum Christianæ religionis dedecus retinent concubinas, a quorum amplexibus sæpe ad eucharistiæ susceptionẽ, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, vt nihil malitiæ aliquibus illorum desit, ad publica prostibula accedere non
B verentur. Tam frequens est iam sacerdotum incontinentia, & tam publica, vt si quis illorum castus esse sciatur, quamuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solum sanctus à populo censeatur. Hæc autem omnia vitia arguunt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiam monachi qui multo arctiori obligatione ad virtutem tenenrur, à suo instituto longissime absunt. Multi enim illorum adeo à patribus à quibus instituti sunt degenerarunt, vt ferè nihil quod suę respondeat professioni habeant, præter exteriores vestes, quibus à cæteris discernuntur. In his autem necessarium est euenire, quod Augustinus ait, nullos videlicet peiores esse quàm qui in religione defecerunt. Et re vera (vt ingenue loquar) quamuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti regulam quam promiserunt, obseruent, rari tamen ex illis sunt qui non declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorum fuere. Ex hac omnium sacerdotum indignitate, tanquam ex potentissima malorum causa multa mala insuper & hæreses, olim orta

& nunc, proh dolor, quotidie oriuntur & nutriuntur. C
Hie.10 Nam hoc aperte nos docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia stulte egerunt pastores, & dominum non quæsierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Super quem locum Hieronymus hæc quæ sequuntur, ait: Per translationem pastorum atque ouium, Principum culpa & dispersio populi describitur. Quia enim principes stulte egerunt, nec quæsierunt dominum, quem toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala venientia non viderunt, siue non intellexerunt dominum, & omnis multitudo Hierusalem huc illúcque dispersa est. Hæc Hieronymus. Et iterum eandẽ sentẽtiam apertius per Ezechielem prophetam Deus docet sic dicens: Facti sunt domui Israël in offendiculum iniquitatis. Quæ verba exponens beatus Gregorius lib.j.pastoralis ca.ij. sic ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo radarguere præsumit, & id exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregorius. Nec illorum duntaxat peccatorum quæ ad mores perti nent: sed etiam hæresum multarum fuit causa, malitia & indignitas sacerdotum. Nam Hussitarum hæresis initia, enarrans Aeneas Syluius libr. de origine Bohemorum capit. xxxv. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nonnulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in ecclesia consequi dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuum his committi, qui quamuis nobilitate præirent, scientia tamen viderentur inferiores. Et capi.xxxvj. referens ea quæ cum Ioanne Hus & Hieronymo de Praga Bohemis, in Constantiensi concilio acta sunt, ait: Stetere in proposito pertinaces Bohemorum animi, neq; victi rationibus, vinci voluere. Se veraces, se sancti euangelij æmulatores, se Christi discipulos esse, Romanam ecclesiam, cęteràsque per orbem dispersas, longe à traditionibus apostolorum abiisse, quæ opes ac delicias sectarẽtur, dominatum in populos, & primos in conuiuiis accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarum

(Margin notes: Hiero. — Ezec.44 — Gregor. — Aene. Sylui.; D)

A rum bona quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiam luxúmque consummerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut sciẽtes contemnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad ignem vsque perseuerasse refert Aeneas Syluius. Ex quibus satis aperte constat, malos sacerdotum mores Hussitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani pontificis decesserũt. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quorum hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotum vita tanquam prima mater genuit, & nunc tanquam nutrix eas alit, fouet & nutrit. Videntes enim nimiam sacerdotum multitudinem, illorũ indignitatem, sceleratámque illorum vitam, in sacerdotes, & episcopos, & in Romanum, hoc est, supremum totius ecclesię Pontificem, debacchari cœperunt, & quod in personas iuste forte dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, & in Hierarchios illius ordines retorserunt. Tanquam si personæ indignitas & vita quamlibet scelerata vel tantillũ posset detrahere sacerdotali dignitati, aut cuiuis alteri potestati. Si illi recte sapuissent, pro personarum emendatione, & morum reformatione laboráre debuissent, non in B vniuersum pontificiam tollere dignitatã. Male quidem medetur qui iugulat. Alioqui si hæc illis sana videntur remedia, tollant eadẽ ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij non seruant. Tollant omnes rerum publicarum ministros & rectores, quia multi ex illis ministerium suum iniuste exercent. Tolant deniq; sartores, sutores, metallarios, auri fabros, latomos, & reliquos omnes artifices, propterea quòd multi ex illis mille faciunt fraudes, millé-que confingunt sæpe mendacia. Si has artes prorsus tollere nõ licet, quamuis illarum artifices iniuste eas exerceant, multo minus decebat propter sacerdotum aut Pontificum indignitatem & quamlibet sceleratam illorum vitam, dignitatẽ pontificiam prorsus abrogare, præsertim cum non ab hominibus: sed à Deo illa instituta sit, ac proinde nõ ex hominum arbitrio: sed ex Dei volũtate pendeat. Sed re vera odio & inuidia episcoporum, prçsertim Romani Pontificis ducti, excæcati sunt vt rem non intelligerent: nec modo, etiam si veritas illis apertissime ostẽdatur, intelligant. Nã si quid illis pro summi Põtificis aut aliorũ episcoporũ authoritate obiicitur, cum nesciãt quid vere respõdere pos-

sint, statim clamant: Videte pontificis exactiones, cõsidera- C
te episcoporum mores. Expertus quidẽ loquor, & non quæ ex aliorum relatu didici: sed quę propriis oculis vidi & auribus meis audiui refero. Et certe difficile est., nisi Deus ipse custodiat, tanta sacerdotum indignitate, & tam scelerata illorum vita existente, christianam religionem esse vbique integram. Nam diuina lex, & religio, verúsque Dei cultus, habent quandam cum sacerdotio connexionem, quæ ex Pauli testimonio facile conuinci potest, qui ait:
Hebr. 7 Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Si sacerdotium & lex non essent sibi inuicem connexa, quæ obsecro esset hæc Pauli collectio, ex translatione sacerdotij legis translationem inferre? Sed quia Paulus censuit, non posse sacerdotium esse sine lege, nec legem sine sacerdotio, ita vt cuique sacerdotio sua respondeat lex, & religio, & cuique legi siue religioni suum conueniat sacerdotium, ideo visum est illi ex translatione sacerdotij, optime posse colligi translationem legis. Si hæc duo tam connexa & à se inuicem dependentia sunt, eadem ratione & consequentia, ex contemptu & vili pensione sacerdotij, necessario sequetur legis & religionis cõtemptus. Nam apud D
omnes orbis terrarum nationes, apud quas aliqua aut vera, aut falsa vnquam religio viguit, tanta fuit semper sacerdotij dignitas, tantáque apud populum sacerdotũ æstimatio & reuerentia, quanta ipsius religionis fuit dignitas, æstimatio atque reuerentia: & econtrario. Non est igitur mirum, si his seculis in quibus Cristianæ religionis sacerdotium est neglectum, & tam parum æstimatum, vt omnibus passim sine vllis iustis meritis cõferatur, etiam diuina lex diuinúsq; cultus, ipsa deniq; tota christiana religio contemnatur, pessúmq; eat. Cum igitur hanc omniũ præsentis seculi hæresum potissimam esse radicem constet, quisquis hæresibus occurrere & illas prorsus tollere optat, summe pro viribus suis laborare debet, vt hęc pessima radix euellatur, & sacerdotium suæ dignitati restituatur. Hoc autẽ facile fiet, si primũ tollãtur causę, à quibus totus hic sacerdotum contemptus est ortus. Notissimũ est sacerdotum contemptum ex nimia illorum multitudine primũ: deinde ex ignorantia, postremo ex scelerata illorum vita, esse ortum. Nimia siquidem cuiuslibet rei multitudo contemptum vilipen

A lipensionémque parit:quemadmodum econtrario, cuiuslibet rei raritas pretium æstimationémque gignit. Deinde sacerdotum contemptum auxit magna illorum indignitas multis nominibus manifesta. Quoniam multi propter ætatis defectum, alij ob imprudentiam, alij ob ignorantiam, alij ob sceleratam illorum vitam omnibus manifestam, indigni sunt, qui ad tam sublimem dignitatem fuissent promoti,& inde illorum oritur contemptus. Hac igitur via sacerdotium quod iam in magnam vilitatem, magnúmque contemptum abierat,facile suo pristino restituetur pretio & honori, si nullus ad illum nisi dignus promoueatur. Nullus nisi prouecta iam ætate instituatur episcopus aut sacerdos, & qui prudens sit ad tale munus obeundum, & vir doctus qui alios docere valeat, & bonus virtutísque studiosus, qui alios suo exemplo ad virtutem capessendam hortetur. Si tales sint episcopi & sacerdotes, non dubito quin reliquus populus breui ad veram christianæ religionis obseruantiam redibit. Si hæc sacerdotij reformatio fieri negligitur, necesse est vt hi quibus hoc facere incumbit, patienter ferant eiusdem sacerdotij contem-
B ptum, & per consequens legis diuinæ & christianæ religionis iacturam.

De sexta hæresum causa quæ est sacræ scripturæ translatio in linguam vulgarem. CAP. VI.

TRanslationem sacræ scripturæ in linguam vulgarem multarum hæresum posse esse causam multis rationibus multísque irrefragabilibus testimoniis persuadetur,& res ipsa aperte demonstrat. Vt autem hoc apertius probare valeamus, illud ante omnia statuere oportet: primam & potentissimam omnium hæresum radicem esse prauam scripturæ sacræ intelligentiam. Nam quia in sacris literis contenta non iuxta catholicam fidei doctrinam: sed iuxta sensum à catholica fide longissime distantem intelligendam esse aliqui putant, ideo suas sententias quamuis catholicæ fidei repugnantes, ac si diuina essent oracula firmissime tuentur. Quia ea quæ sentiunt testimoniis sacræ scripturæ munita, & roborata esse putant, & ideo tam constanti,& firmo animo ea tenent,ac reliqua, quæ vere in sacris literis continentur. Vnde Hilarius in lib.de Trinitate *Hilar.*

te ait: Extiterunt plures, qui cœlestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem susceperunt aliter interpretantes: quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est, & sensus nō sermo, fit crimen. Hec Hilar. Et beatus Augustinus in lib. 83. quæstionum quæstione 69. ait: Non potest error oriri palliatus nomine christiano: nisi de scripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex praua sacræ scripturæ intelligentia hæreses oriuntur, consequens est inde, vt vulgus indoctum sacras scripturas legens magnam inde sumat occasionem in varias incidendi hæreses: quoniam legit id, quod minime intelligere potest. Quod autem multa sint in sacris literis, quæ à vulgo minime intelligi possunt: adeo est manifestum, vt nulla egeret probatione, nisi Lutherus & alij eiusdem farinæ homines qui notissima alia negare solent, hoc etiam negassent dicentes sacram scripturam præsertim nouum testamentum, esse intellectu facillimam, ita vt ab omnibus intelligi posit, & ob eam causam in eam linguam esse vertendam, in qua posit ab omnibus legi. Lutherum tamen, & quotquot illi in hac parte fauent, pessime errare inde aperte conuincitur: quòd multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiam maxime necessaria quibus omnibus constat vulgus indoctum carere. Omnes enim scientiæ naturales, teste Augustino sunt valde necessariæ ad veram, & exactam sacræ scripturæ intelligentiam. Nam (vt ille ait lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 40.) sicut olim tabernaculum Dei constructum est, Deo præcipiente, ex auro, & argento, quod filij Israel ab Aegyptiis acceperant: sic modo theologiæ structura, ex gentilium scientiis, quæ velut quoddam illorum argentum & aurum sunt, consurgit. Historiarum variarum cognitionem esse ad verum sacræ scripturæ intellectum consequendum, testatur idem August. qui lib. 2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solam historiæ ignorantiam circa scripturam sacram errasse. Neque ad solas res leues, & parui momenti, sed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamenta stabilienda, est historiæ cognitio necessaria. Primum enim totius Euangelicæ doctrinæ fundamentum est Iesum filium Mariæ virginis fuisse Messiam in lege promissum, & à prophetis prædictum. Pro cuius fidei confirmatione multa ex præci-

Augu. (margin, beside "mo, fit crimen")

Ex. 35 (margin, beside "tabernaculum Dei")

C D (margin letters)

A puis, quæ possunt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaquam possunt sine historiæ cognitione intelligi. Primum est ex lib. Geneseos, vbi Iacob benedicens filium suum Iudam hæc ait: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat, qui mittendus est. & ipse erit expectatio gentium. Vt autem hæc aduentui Christi in carnem adaptentur, necessarium est scire ex historiis quando fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturam virgam de Israel, quæ percuteret Duces Moab, vt tempus, quo hæc prophetia implenda esset, designaret. Hæc dixit: Heu quis victurus est quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabúntque Hebræos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo saluatore nostro impletam esse, probare voluerit, oportet vt sciat quando Romani Assyrios superauerint, vastauerintque Hebræos. Multo maior historiæ cognitio exigitur pro vera intelligentia prophetiæ Danielis de septuaginta hebdomadis abbreuiatis, post quas mox

Ge.49. *Nu.24* *Dan.9*

B vngendus erat sanctus sanctorum. Qui historiarum est prorsus ignarus, vt multi ex vulgo esse solent, nequaquam poterit has, quas diximus prophetias, Christo, de quo illæ prædictæ sunt adaptare. Deinde Augustinus lib.2. eiusdem operis de doctrina Christiana, cap.29. docet troporum, & figurarum cognitionem esse prorsus ad scripturarum cognitionem necessariam, quæ à grammaticis & rhetoricis petenda est. Ex huius rei ignorantia constat multas posse hæreses oriri, propterea quòd figurata loquutio non agnoscitur, & creditur esse non figurata. Ex hac enim radice orta est olim in Aegypto Anthropomorphitarum hæresis, putantium Deum esse corporeum, propterea quòd sæpe sacræ literæ Deo membra tribuunt humana. Si enim metaphoræ vim intellexissent, non fuissent illi in talem hæresim lapsi. Et eadem ignorantia prodiit hæresis Cherinti, & aliorum docentium delicias carnis futuras esse in cœlesti beatitudine. Decepti enim sunt hi ex eo, quod Saluator apud Lucam ait: Ego dispono vobis mensam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Sunt & alia id genus multa in sacris literis,

Luc.22

de

de quibus omnibus non est possibile hoc loco differere. C Certum est plebem indoctam nescire discernere figuratas loquutiones, à non figuratis, & inde necesse est, vt in plurimos labatur errores, si eas sine vlla figura, & sine vllo tropo intelligere velit. Multa sunt in Euangeliis à Christo saluatore nostro, & deinde ab Apostolis in epistolis suis per hyperbolem dicta. Sæpe vtuntur Apostoli, & Euangelistæ synecdoche figura, quam qui non intellexerit, necesse est vt erret. Nam qui hanc ignorauerit necesse est, vt in tempore

Mat.12 mortis, & resurrectionis Christi erret, putans Christum non vere dixisse se futurum in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Eadem ratione deridebit literam Exodi, vbi dicitur, virgam Moysi Deuorasse virgas Magorum. Dicet enim apud se: Qui fit, vt virga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec ventrem, nec denique sensum habet aliquid

Rom.8 deuorare possit? Paulum etiam necessario dicet mendacem, qui ait spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si spiritus sanctus gemere nequit, quomodo poterit gemitibus inenarrabilibus postulare? Vulgaris itaque homo illud legens, & minime intelli- D gens, aut Paulum errasse dicet, aut male de spiritu sancto censebit, putans illum gemere, aut quomodolibet tristari. Sunt aliæ multæ, & frequentissimæ figuræ in sacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inscribitur de schematibus, & tropis sacræ scripturæ. Sunt præterea multa in sacris codicibus, quæ minime iuxta solam literæ superficiem sunt capienda: sed iuxta mysticum sensum sub ea latentem sunt interpretanda. De his dicit Paulus:

2.Cor.3 Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ: sed spiritûs: Litera enim occidit, spiritus est, qui viuificat. Si hæc omnia quis velit, iuxta literam, & non iuxta mysterium reconditum interpretari, non est dubium illum in multas hæreses labi. Talia sunt multa, quæ de Christo prophetæ prædixerunt. Tale est illud, quod Iacob Patriarcha de Christi passione prophetico spiritu prædixit: Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Et il

Ge.49 lud apud Esaiam. Multiplicabitur eius imperium, & pacis

Esai.9 non erit finis: Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & vsque in sempiternum, & regni eius non erit finis.

A finis. Cum domus Iacob æterna non ſit: ſed temporalis, dubitare quis merito poterit, quomodo Christus in illa ſit regnaturus in æternum, præſertim cum ipſe Chriſtus poſtea dixerit regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo. Sunt alia multa eiuſdem notæ, quæ ſi iuxta ſolam literam intelligantur, non eſt dubium multas inde naſci hæreſes, vt puta de regno Chriſti in hoc mundo, de huius regni perpetuitate. Et non eſt etiam dubium, quin vulgus indoctum propterea quod myſteria penetrare neſcit, omnia hæc putet eſſe iuxta nudam literam intelligenda, ob quam cauſam neceſſe eſt, vt in multos incidat inextricabiles errores. Rurſum ſæpiſsime contingit in ſacris literis ſubdita, ſine vlla expreſsione, vnius perſonæ in aliam perſonam mutatio, ita vt modo de Chriſto, qui caput eſt corporis myſtici, loquatur ſcriptura, & ſtatim ſine vlla perſonæ expreſsione loquatur de corpore eius, quod eſt eccleſia, aut de particularibus illius membris, quę ſunt omnes fideles. Quæ omnia ſi quis eidem tribuere velit, vt puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accommodare, ſæpe ſine manifeſta hæreſi id facere non poteſt. Quia ſæpe ea, quæ capiti conue-
B niunt, repugnant corpori, & membris eius, & quæ cæterorum membrorum ſunt propria ſæpe non poſſunt capiti conuenire. Talia ſunt, quæ Oſeas propheta de Chriſto loquens ait: Puer Iſrael, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum. Vocauerunt eos, ſicut abierunt à facie eorum *Oſeas.* Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabant. Primam horum verborum partem de Chriſto eſſe intelligendam, *Matt. 2* teſtatur Matthæus, qui illam exponit de Chriſto ab Aegypto in Iudæam reuertente. Reliqua tamen quamuis ſub nomine eiuſdem populi Iſraelitici dicta ſint, non poſſunt Chriſto conuenire: ſed ſoli corpori illius, ſiue vero, ſiue ficto, hoc eſt, eccleſiæ permiſtæ quæ bonos. malóſque intra ſe continet. Certum eſt vulgarem hominem non poſſe diſcernere diuerſitatem perſonarum, de quibus quaſi de vna illæ literæ contextus loquitur: ſed omnia eidem perſonæ accommodabit, præſertim in Pſalmo 21. qui totus eſt Chriſto tribuendus, & ferè nulla eſt in illo pars, quæ poſſedit eidem Pſalmiſtæ competere. Et Eſaias propheta de Chriſto *Eſa. 61* loquens ſub nomine ſuo. Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me. Ad annunciandum manſuetis miſit me,

vt

vt mederer contritis corde. Et alia multa ibi Esaias nomi C
ne suo dicit, quæ tamen non sibi: sed Christo cõuenire pos-
Luc.4 sunt. Nã (vt Lucas refert) Christus saluator noster illa Esaię verba in se ipso adimpleta esse docuit. Vulgaris tamen homo, & idiota hæc legens, putabit illa non de Christo: sed de eodem propheta, qui nomine suo illa dixit, esse intelligenda, & sic in perniciosissimas incidet hæreses. Omitto alia multa necessaria ad sacræ scripturæ intelligentiam, de quibus beatus August. in libris de doctrina Christiana lõgam facit disputationem, & ea omnia non possent in hoc cap. comprehendi. Quæ omnia cum populus ignoret, necessariũ est, vt in mille locis erret, perperam scripturam sacrã intelligens. Sunt præter hæc omnia parabolę frequẽtissimę in sacris literis, quarum intelligẽtia (vt beatus Thomas, & alij doctores theologi docent) nõ ex prima vocum significatione petenda est: sed ex significatiõe rerum per voces illas signatarum, hoc est, per similitudinem vnius rei ad alteram. Certum est populum has nõ posse adaptare similitudines, & ignorare alteram præter primam vocum significationẽ. Vnde necessarium est euenire, vt nesciat parabolas intelligere, imò vt nesciat inter parabolas, & apertas eloquutiões D
distinguere. Quo fiet necessario, vt quæ parabolicæ dicta sint, simpliciter, & iuxta primam vocum significationẽ putet esse intelligenda. Quæ res quot, quantásque hæreses gignere possit, prudenti lectori consyderandum committo. Quid dicam de multis scripturæ locis, qui sibi inuicem repugnare vidẽtur, in quibus conciliandis doctissimo, atque diligente, & peracuto est opus interprete? Horum facialem contrapugnantiam cum vulgaris, & idiota legerit nesciens illa in concordiam redigere, cogetur aut mẽdacium ad sacras literas admittere, aut alterum illorum locorũ à sacris codicibus relegare, dicens illa verba non pertinere ad sacrã scripturam. Quorum neutrũ potest quis sine manifesta hæ-
Hieron. resis nota efficere. Denique quia beatus Hiero. tam multas intellexit esse difficultates circa intelligentiam sacrarum scripturarum: ideo in epistola quadam ad Paulinum quæ est de omnibus sacræ scripturæ libris post multa, quæ illic de hac re dixerat, tandem propositum concludens, sic ait: Hæc à me perstricta sunt breuiter (neque enim epistolaris angustia euagari longius patiebatur) vt intelligeres te in

scrip

A scripturis sacris sine preuio,& monstrante semitã non posse ingredi. Hęc ille. Et certe ex ipsamet scriptura sacra constat fuisse olim speciales aliquos eiusdem scripturę interpretes, quorum munus erat sacras literas interpretari. Nam Paulus *Act.22* dicit se legem didicisse ad pedes Gamalielis, & Timotheũ *2. Tim. 3* laudat, quòd ab infantia literas sacras didicisset. Ex his omnibus apertissime constat, longissime Lutherum aberrasse à veritate dicentem scripturam sacram esse facillimam intellectu, vt à quouis vulgari homine possit intelligi. Non potest enim vere aliquid facile dici, ad quod assequendum multa difficilia sunt necessaria. Præterea ipsemet Lutherus velit, nolit, fateri debet se pluries deceptum fuisse interpretatione sacrarum literarum: quoniam sæpe circa fidei, & morum dogmata mutauit sententiam, nunc aliquam probans sententiã nunc eandem reiiciens,& illius contradictoriam admittens. Idem etiã Erasmo Roterodamo contigisse constat, qui tamen etiam cum Luthero sentit sacras literas esse in linguã vulgarẽ vertẽdas. Hic enim sæpe sententiam suam mutauit in annotationibus super nouum Testamentum, in posterioribus editionibus recantatas, quæ in priori B docuerat. Consequens igitur est, vt toties vterq; istorum fateatur se fuisse deceptum, quoties ab vna aliqua in oppositum,& illi repugnãtem transiit sententiam. Si scriptura sacra facillima erat intellectu (vt Lutherus,& Erasmus dicũt) interrogare illos oportet, quo pacto in re facillima errauerunt. Non credo aliud ab eis responderi posse, quàm quod sic excæcati tunc erant, vt res apertissimas videre non possent. Et sic etiam credo illos tunc excæcatos fuisse quando dixerunt scripturam sacram esse adeo facilem, vt à nullo nõ posset intelligi. Rursum doctissimi viri sæpe circa scripturæ sacræ interpretationem errarunt, vt illorum tam multæ inter se dissonantiæ apertissimé conuincunt. Nam cum illi circa sacræ scripturæ intelligentiam pugnantes sæpe, & irreconciliabiles ferant sententias, eorum alterum errare est necesse. Si illi doctissimi viri, quos Deus introduxit in cellaria sua post longam, & diuturnam examinationem, post feruentem, & prolixam orationem errauerunt in multis, qui fieri potest, vt vulgus indoctum carni, & sanguini deditum, multisque sæpe vitiis mancipatum sine vlla examinatione passim non erret in mille? Si tam facile potest vulga-

ris homo,& idiota errare in interpretatione ſacrę ſcripturę, C
& ex falſa illius intelligentia (vt ex teſtimoniis Hilarij & Auguſtini ſupra citatis conſtat) hæreſes oriuntur, apertiſsime conuincitur, translationem ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæreſum occaſionem. Nam illi legẽtes,quæ minime intelligere poſſunt,pro ſuo arbitratu, & non iuxta regulas ſanctorum doctorum,quos nunquam legerunt, ſcripturam ſacram interpretabuntur, & ſic in mille incident errores. Et pro hac re plura,quàm vellemus,habemus exempla multarũ videlicet hæreſum,quæ ab hominibus idiotis ſuſcitatę ſunt propterea quòd ſacras literas in linguam vulgarem legerunt,& nõ intellexerunt. E quibus aliquas in medium proferam, quarum teſtimonia ſatis erunt ad rem hanc comprobandam. Albigenſes hæretici ſurrexerunt olim tempore Innocentij Papæ huius nominis tertij,multis & nefandis impliciti erroribus. Sunt autẽ ſic appellati:quia ex comitatu Albigenſi prope Toloſam in Gallia orti ſunt, qui has hæreſes ſuſcitarunt.Hi omnes fuerunt idiotæ,& quia legebant,quæ nõ intelligebant:ideo in plurimos execrandos errores lapſi ſunt. Poſt iſtos paucis aliquot tranſactis annis ſurrexerunt etiam
in Gallia pauperes de Lugduno,à quibus maior harum hæ- D
reſum pars, quæ nunc eccleſiam oppugnant, originem traxit. Nam Valdo illorum Princeps , à quo nomen ſortiti, Valdenſes etiam dicti ſunt , omnibus ſuis bonis diſtractis paupertatem plus iuſto dilexit , & quia idiota erat aliquot libros tum ſacros,tum etiam ex aliis in linguam vulgarem ſibi fecit transferri,quos legens, & non intelligens in peſtilentiſsimos lapſus eſt errores : quos poſtea Vuicleſitæ , & deinde Huſsitæ tutati ſunt , & nunc tandem Lutherani tutantur.Poſt iſtos eodem ferè ſeculo Begardi,& Beguinæ homines omnes idiotæ orti ſunt,quorum octo hæreſes in concilio Vienenſi ſub Clemente quinto damnatæ ſunt.Deinde ſucceſſere in Bohemia Thaboritarum , & Orebitarum , & Adamirarum hæreſes pernicioſiſsimæ,quarum omnium hiſtoriam enarrat Aeneas Syluius in lib.de origine Bohemorum,dicitq; illarũ authores, & tutores fuiſſe homines idiotas, quanquam non dicit illos habuiſſe literas ſacras in linguam vulgarem translatas , tamen veriſimile eſt illas habuiſſe: quoniã alias nõ patet via quomodo homines idiotæ

illas

A illas suscitare potuissent, aut quomodo illas iam ortas, tot homines suscepissent. Tandem Lutheranorum hæresis, etsi non fuerit ab hac causa orta, constat tamen per illam fuisse dilatatam & vires maiores, vt populum perderet inde sumpsisset. Nam populus legens in sacris codicibus Germanicæ linguæ redditis, ea testimonia, quibus Lutherus suas hæreses probare contendit, facile persuasus est, vt Luthero consentiret. Deinde ex consona omnium sacrorum doctorum sententia docemur, non esse populo rudi tradenda ea mysteria alta, & profunda, quæ ille intelligere non potest, ne hac occasione labatur in errorem: sed iuxta capacitatem audientium temperādum esse sermonem. Nam Paulus Corinthiis scribens ait: Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo lac vobis in potum dedi non escam: Nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super epistolas Pauli ait: Non enim audientium animi sunt vltra vires tradendi: sed alta quæque, & eminentia debent multis auditoribus contegi, & vix paucis aperiri, & B inchoantibus quidem, vel infirmis non alta, & mystica: sed quædam quæ capere possint, prædicanda sunt, perfectis vero profunda, & mystica sunt dicenda. Hæc Anselmus. Et beatus Chrysostomus homilia 51. super Matth. ait: Sicut infantibus esca mutatur secundum ætatem, sic in populo secundum virtutem doctrina temperatur. Hæc ille: Et Origenes homilia vigesimaseptima super lib. Numer. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulò ante dedimus differentias, ita & natura rationabilis, quæ ratione, & verbo Dei (vt diximus) pascitur, non omnis vno, atque eodem nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus in verbo Dei cibus lactis apertior scilicet & simplicior doctrina, vt de moralibus esse solet, quæ præberi consueuit iis, qui initia habent in diuinis studiis, & prima eruditionis rationabilis rudimenta suscipiunt. Hæc Origen. Idem etiam docet multo apertius, atq; vberius beatus Gregor. in moralibus exponens illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Quæ Gregorij verba: quia superius cap. iij. huius lib. à nobis citata sunt: ideo nunc repetere nō fuit opus.

1. Corin. 3

Ansel.

Chrysost.

Iob 26

Ex his omnibus testimoniis colligimus populo rudi non esse alta, & profunda mysteria prædicanda, quæ ille intelligere non potest. Et inde apertissime conuincitur sacram scripturam non esse populo rudi, vt ab eo legatur tradēdam. Nihil enim refert verbo, an scripto aliquid tradatur: si neutro modo illud intelligere vellet. Si populo rudi nō est tradēdum verbum id, quod auditū intelligere non poterit: consequens est, vt eidem populo non sit scriptura illa sacra tradenda, quam certum est illum intelligere non posse. Et certe hæc collectio, & argumentatio adeo (mea sententia) vrget, vt non sit, quod vere illi respōderi posit. Nullum enim potest inter verbum, & scripturam dari verum, & euidēns discrimen, per quod innotescat, malum esse, vt verbum obscurum, & difficile intellectu populo prædicetur, & econtrario bonum esse, vt scriptura obscura, & intellectu difficillima eidem populo legenda tradatur. Et hæc ratio ipsosmet lectores coget, vt si idiotæ sunt, abstineant à lectione illorum lib. sacræ scripturę, quos intelligere non possunt. Nam hoc ipsum si recte illi intelligere volunt, illis præcipit beatus Petrus dicens, vt rebus intellectu facillimis sint contenti. Sicut modo geniti infantes (inquit ille) rationales, & sine dolo lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem. Nomine lactis claram, & intellectu facilem doctrinam siue illa verbo, siue per scripturam tradatur, significauit, & hanc solam concupiscere, rudibus, & incipientibus præcepit Petrus, vt per illam crescere posint ad salutem. Vt enim doctrina aliqua nomine lactis significetur, nihil refert, an illa scripta sit, an prolata: sed hoc solum consyderandum est, an illa sit facilis, an difficilis intellectu. Sacra igitur scriptura in illis locis, vbi difficulter intelligitur, non lac: sed solidus cibus censeri debet, & inde sequitur, vt idiotæ, qui illam legere contendunt, contra præceptū beati Petri agant, qui præcipit illis, vt sint lacte contenti, & fortiores non appetant cibos. Nam dicens illis, vt lac concupiscant, hoc ipso videtur illis præcipere, vt ab aliis solidis cibis abstineant, quoniam (vt Paulus ait) Omnis, qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus eorum: qui pro habitu, & consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni, & mali. Quæ Pauli verba de lectione librorum sacræ

Margin notes: 1. Pet. 2 — Hebr. 5 — C — D

script

A ſcripturæ eſſe intelligenda, docet Theophilactus, qui illa in commentariis ſuper Paulum exponens hæc ait: Vt enim eſt moribus quiſque & habitu ſtabilitus, ſic & animi ſenſus habet in ſacris literis exercitatos, ita, vt dogmatum celſitudinem queat, & humilitatem diſcernere, & ſana à corruptis diiudicare. Non enim de vita hoc loco diſſerit. Nam bona diſcernere quiſque valet, nouítque malum eſſe nequitiam, probam vero virtutem. Aduerte autem quemadmodum exercitatione, & experientia ſcripturarum ſit opus, ſi nobis, quæ hæreſim ſapiant & quæ minus, ſunt diſſerenda. Neque enim omnibus adhibendæ ſunt aures, guttur enim cibos deguſtat: anima vero probat ſermones. Hæc Theophilactus. Eſt adhuc aliud in verbis Petri conſyderatione dignum, vbi cauſam reddens propter quam imperfecti, & infirmi debent ſicut modo geniti infantes lac concupiſcere. Vt in eo creſcatis (inquit ille) in ſalutem. Quibus verbis aperte innuit, ſolidum cibum non in ſalutem: ſed in ægritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincitur, eos, qui ſacram ſcripturam in linguam vulgarem translatam populo rudi legendam tradunt, non proſpicere ſaluti animarum populi: ſed illarum potius ęgri-
B tudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat vires. Accedit ad hæc omnia, quædam eccleſiæ prohibitio qua laicis hominibus interdicitur, ne de fide catholica quomodolibet diſputare audeant. Nam in capit. Quicunque. §. inhibemus. de hæreticis. libro vj. Alexander Papa ſub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis perſonis ne publice, aut priuatim de fide catholica diſputare audeant. Et merito quidem hoc inhibuit ſummus Pontifex: quia perpendit quanti periculi res ſit talem diſputationem laicis perſonis ſine vllo diſcrimine permittere. Nam licet ſint aliqui laici viri docti, qui bene, & ſine fidei periculo poſsint cum hæreticis diſputare, iura tamen, & decreta nunquam de his, quæ raro contingunt: ſed ſemper de his quæ frequentius eueniunt, diſponunt. Raro autem contingit, vt vtri laici ſint de altioribus fidei myſteriis plene edocti, & ad diſputandum de illis diſerti, & ideo ne laici indocti in diſputatione ſuccumbentes ſibi ruinæ occaſionem aſſumerent, aut aliis audientibus præberent: merito illis omnibus fuit talis diſputatio

Theophil.

A omnibus legenda tradatur nemo eſt, qui dubitet. Nihil enim eſt, quod magis alicuius rei precium, & æſtimationem augeat, quàm illius raritas, & occultatio, & nihil econtrario magis illa omnia minuit, quàm eiuſdem rei multitudo & nimia illius manifeſtatio. Et hęc eſt cauſa (vt omnes ſacri doctores docent) propter quas Deus veteris legis cerimonialia myſteria occulta populo eſſe voluit, & non paſſim omnibus manifeſtari, ne ex facili eorum conſpectu omnibus vileſcerent. Nam ea, quæ in tabernaculo fœderis erant, cum caſtra mouebantur ab Aaron, & ab his, qui in tabernaculo ſeruiebant, inuoluebantur, nec videbantur à populo, nec ab his etiam, qui in propriis humeris deferebant. Obuelandi neceſsitas tunc erat non modica, metus videlicet mortis. Si tanta reuerentia tunc eſt adhibita vmbrę, multo magis eam decet exhibere corpori, vt ſacra ſcriptura, in qua multo apertius, quàm illis cerimoniis noſtræ fidei ſecretiora myſteria continentur, non paſsim toti populo legenda tradatur. Alioqui ipſa ſcriptura quæ eſſet in maximo pretio ab omnibus habenda, cito erit in contemptum, & vilipendium. Propter hanc cauſam Greg. ſeptimus Grego.7
B huius nominis pontifex ſcribens Vratislao Bohemorum duci (tunc enim Bohemia non Regem, vt nunc: ſed Ducem habebat) in quadam epiſtola, quæ eſt in lib. vj. epiſtolarum ſuarum, noluit illi cõcedere, vt diuinum officium poſſet in lingua ſclauonica celebrari. Sic enim poſt aliqua præfatus Grego. in illa epiſtola ait: Quia vero nobilitas tua poſtulauit, quo ſecundum ſclauonicam linguã apud vos diuinum celebrare annueremus officium, ſcias nos huic petitioni tuę nequaquam poſſe fauere. Ex hoc nempe ſæpe voluentibus liquet, non immerito ſacrã ſcripturam omnipotenti Deo placuiſſe quibuſdam locis eſſe occultam, ne ſi ad liquidum cunctis pateret, forte vileſceret, & ſubiaceret deſpectui, aut praue intellecta à mediocribus in errorem induceret. Neq; enim ad excuſationẽ iuuat, quòd quidam religioſi viri hoc, quod ſimpliciter populus quærit, patienter tulerunt, ſeu incorrectum dimiſerunt, cum primitiua eccleſia multa diſsimulauerit, quæ à ſanctis patribus poſt modũ firmata charitate, & religione creſcente ſubtili examinatione correcta ſunt. Vnde ne id fiat, quòd à veſtris imprudenter expoſcitur authoritate beati Petri inhibemus, téq; ad honorem omni-

Num. 4 (margin, beside "Nam ea, quæ in tabernaculo fœderis")

potentis Dei huic vanę temeritati viribus omnibus resistere C
pręcipimus. Hactenus Grego.vij. Qui etsi de officio diuino tantummodo loquatur expresse, idem tamen de aliis scripturis diuinis esse dicendum, satis innuit aperte. Et certe necessarium est, vt idem sit de vtroq; dicendum: quoniam maior pars eorum, quæ in diuino officio dicuntur, ex sacris codicibus sumpta est, reliqua autem, quæ inde non sumuntur,& si sancta sint,& debite reuerenda,nō sunt tamen maiori reuerentia habenda, quā illa, quæ à sacra scriptura assumpta sunt. Et inde apertissime conuincitur, vt si sacra scriptura in linguam vulgarē sit transferenda,eadem etiam ratione officium diuinū sit in lingua vulgari celebrandum. Et si hoc de officio diuino denegatur:prout Greg.vij.denegat:consequens est vt idem etiam sit de sacra scriptura denegandum.Quoniā non minoris æstimationis & precij est sacra scriptura quàm ea omnia quæ in officio diuino dicuntur,& ideo non minor sacræ scripturæ quàm officio diuino est reuerentia exhibenda vt nō in ea lingua tradatur in qua passim possit ab omnibus sine vllo discrimine legi.Et certe valde timendum est,ne si sacra scriptura in linguam vulgarem translata populo rudi tradatur legenda, populus inde D
insolentior factus petat missam & reliqua officia diuina in lingua vulgari celebrari, prout nunc apud Lutheranos in Germania fieri scimus. Quod si eis concederetur in magnum cederet,haud dubie,totius christianæ religionis contemptum. Præterea Innocentius pontifex huius nominis tertius in quadam epistola quam scripsit vniuersis Christi fidelibus tam in vrbe Metensi quàm eius diœcesi constitutis, qui scripturam sacram in Gallicum sermonem sibi transferri fecerant,& ob hanc causam conuenticula occulta faciebant, in quibus homines vulgares eam interpretabantur & docebant, postquam illos de præfatis occultis conuenticulis reprehendit, & aliqua scripturæ sacræ aperta
Innocen. tertius. & clara illis permittit, hæc quæ sequuntur ait: Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantum qui ea fideli possunt cōcipere intellectu. Propter quod simplicioribus inquit apostolus: Quasi paruulis in Christo
1.Cor.3 lac potum dedi vobis non escam. Maiorum enim est soli-
1.Cor.2 dus cibus, sicut alius ipse dicebat. Sapientiam loquimur
inter

A inter perfectos: inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinę scripturæ profunditas, vt non solum simplices & illiterati sed etiam prudentes & docti non plene sufficiant ad ipsius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit scriptura. Quia multi defecerunt scrutantes scrutinium. Vnde recte *Psal.63* fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quæ montem tetigisset, lapidaretur, ne videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad sublimitatem sacræ scripturæ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum est enim. Altiora te ne quæsieris. Propter quod dicit apostolus: Non plus sapere *Eccl.3* quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus *Rom.12* Innocentius tertius. Qui apertissime docet non esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradendum quàm illi possint intelligere. Denique cum Erasm. Rotherodamus contrarium huic sententiæ sæpe docuisset, facultas theologiæ vniuersitatis Parisiensis illum in hac parte errasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siquidem in quadam præfatione super Matthæum dicit hæc verba: Sacras literas cuipiam in omnes verti linguas. De qua assertione B vniuersitas Parisiensis suam dedit censuram per hæc verba. Quamuis in quamcunq; linguam vertantur sacræ literæ suapte natura sanctæ sint & bonæ, quanti tamen sit periculi permittere passim lectionem earum in linguam vulgarem traductarum absq; vlla explicatione idiotis & simplicibus eis abutentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicarunt Valdenses, Albigenses, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerunt. Quare hac tempestate perfecta hominum malitia, periculosa, ac perniciosa existit huiusmodi traductio, loquendo de omnibus scripturæ libris indifferenter. Nec sicubi paucis esset vtilis, propterea temere esset omnibus permittenda. In re nanque ad salutem non necessaria, potius consulendum est multorum profectui ipsam interdicendo, quàm paucorum vtilitati eam permittendo cum graui multitudinis incómodo. Vnde & iure damnata est huiusmodi tráslatio. Hactenus censura Parisiensis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propositioné Erasmus. Exclamant indignum facinus si mulier vel coriarius loquatur de sacris literis.

De hac etiam propositione suam dedit censuram vniuersitas Parisiensis, sic dicens: Recte perpensa multorum huius temporis impudenti temeritate, indignum facinus existimandum est, quod idiotæ & simplices suo iudicio sacras literas legant in suam linguam conuersas, & de illis disserant, aut disceptantes de earum facultatibus tractent. Nec tamen prohibetur per hoc eis conferre inter se de iis quæ in cōcionibus publicis audierunt ad morum correctionem, & ad compunctionis & deuotionis excitationem: vt magis ac magis in ipsis charitas accrescat, humilitas solidetur, atq; opera carnis mortificentur. Hactenus censura vniuersitatis Parisiensis: Scio tamen nonnullos esse qui sibi plus iusto arrogantes, has Parisienses censuras subsannent dicentes, articuli Parisienses nō transeūnt montes. Quibus verbis hoc dicere volunt se non esse addictos censuræ Parisiensi, quin liberum sit illis aliter quàm illi censuerunt sentire. Fateor quidem nos non iurasse in verba vniuersitatis Parisiensis atq; sub gehennæ pœna ad suscipienda illius decreta minime esse obligatos: hoc tamen non diffiteor, quod etiam nullus sanæ mentis negare poterit, multo pluris æstimandam esse illius vniuersitatis sententiam ad quā ferè centum cōuenere sacræ theologiæ doctores, qui rem plene (vt decebat) longa & exacta discussione examinarūt, quàm alterius cuiusuis doctissimi hominis de eadē re iudicium. Et ob hanc causam prudentius quenq; facturum censeo, illorum in hac parte amplecti sententiam quàm tot viris doctissimis spretis, suæ tantum velle inniti prudentiæ.

Respondetur obiectionibus quæ sunt ab ijs qui contendunt sacram scripturam esse in linguam vulgarem transferendam.

CAP. VII.

QVi sententiam aliquam tutari, & illam firmo veritatis robore constantem esse, aliis palàm facere cupit, non satis est illi rationes aliquot quibus illam persuadeat proferre: sed opus est vt etiam his quæ contra illam obiiciuntur respondeat. Quod si recte (vt oportet) fecerit, tanto fortius veritatem sententiæ quā tuetur confirmabit, quanto ea quæ contra illam obiiciuntur nullius prorsus roboris esse apertius ostenderit. Vix enim est aliqua tam certa & aperta

A aperta veritas de his quæ ad fidem aut mores ſpectant, cui hoſtes deſint qui illam multis variiſque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mendacij, qui (vt ſaluator noſter ait) in veritate non ſtetit: ſed ab humanæ conditionis initio mendax fuit, tam exoſam habuit veritatem, & bello irreconciliabili adeo illam inſectatur, vt ſemper milites contra illam perquirat & variis illos argumentationibus armet, quibus illi veritatem oppugnare poſsint. Hoc enim, & aliis in rebus & in hac de qua in præcedenti capitulo diſſeruimus, ipſa experientia docente verum eſſe cognoſcimus. Nam etſi re ipſa compertum ſit malum eſſe ſacram ſcripturam in linguam vulgarem transferri, vt à populo rudi poſsit ſine vllo diſcrimine legi, nō deſunt tamen etiam Chriſtiani & catholici viri qui hoc bonum eſſe contendant & varias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Eraſmiq; in hac parte ſententiā perſuadere conentur. Quibus omnibus ſigillatim reſpondere decreui vt oſtenſa illarum omnium debilitate, vel inde noſtræ ſentētiæ veritas clarior & firmior appareat. Primo quidam obiiciūt nobis defectum pabuli ſpiritualis, hoc eſt verbi Dei quem to-

Ioan. 8

B tus populus Chriſtianus non ſine magno ſuo incommodo patitur. Nam paſtores animarum quibus Deus præcepit vt oues ſuas ſcientia & doctrina paſcant, aut docere neſciunt, aut id facere negligunt. Cum igitur paſtores tam deſides ſint vt oues, hoc eſt, animas, ſuæ curæ commiſſas verbo Dei paſcere contemnant, neceſſarium aut ſaltem expediens eſſe videtur aliquibus, ſacram ſcripturam in linguam vulgarem traductam populo præberi, vt in ea populus legens cibum animæ ſuæ capiat ne ille inedia pereat, aut ſumme periclitetur. Huic obiectioni nos reſpondemus fatentes peſsimam eſſe paſtorum in hac parte negligentiam qui oues, hoc eſt, animas illis commiſſas tam ſegniter curant, vt balantes & pabulum verbi Dei petentes negligant: & quamuis illas fame perire intelligant, nequaquam illarum miſeræ neceſsitati compatiantur. Nam & hanc paſtorum deſidiam ſupra cap. ij. huius libri oſtendimus: & quantum in nobis fuit ſuper illarum miſeria doluimus. Huic igitur tantæ verbi Dei penuriæ ſubuenire oportet, non tamen ideo dandus eſt omnibus omnis cibus: ſed ille ſolus qui eſt cuiq; neceſſarius, & qui nullum poterit ſumenti damnum inferre: ſed potius

contra poterit illum ad vitam spiritualem nutriendam & fouendam iuuare. Nam (vt ex his, quæ proxime præce.cap. ex Origene & Chrysostomo & Anselmo citauimus, constat) iuxta qualitatem eorum qui sunt docendi temperanda est doctrina, siue vlla verbo siue scripto tradatur. Sicut enim infanti quantumlibet esurienti non est tradendus cibus durus quem ille cõminuere non possit, aut fortis quem virtute sua digerere non valeat, ita non sunt auditores aut lectores supra vires instruendi: sed illa tantum sunt illis tradenda quæ capere & intelligere possunt. Ob quam causam ego bonam esse existimo vt in qualibet orbis Christiani prouincia aliquis haberetur in lingua vulgari illius prouinciæ cathecismus, qui breui quadã & aperta methodo optime explicaret omnia quæ ad fidem catholicã & mores Christianos pertinent, vt inde populus vel lectione sua disceret ea quæ sunt illi ad vitam æternã assequendam necessaria. Nec indignum facinus esse censerem, si etiam populo in lingua vulgari traderẽtur illæ Euangeliorum partes quæ per anni circulum dominicis diebus & aliis festis sancta mater ecclesia in missarũ sacrificiis dicenda proponit. Hac tamen conditione, hoc licitum esse puto, vt Euangeliorum illorum in linguam vulgarẽ translatio sit prius per viros doctos & catholicos recte (vt decet) ad vltimũ vsque verbum examinata, ne ex praua traductione aliquis possit legentibus subrepere error. Nam multos scio in variis prouinciis seminatos errores ex literis sacris perperam & infideliter in linguam vulgarem versis. Deinde hæc ipsa Euangelia nõ sunt illis nuda tradenda: sed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expositionẽ quę nodos Euangeliorum si qui occurrerint dissoluat, & locos obscuros fideliter & apertissime explicet, vt omnis dubitatio quæ idiotæ lectori ex litera suboriri possit per illam expositionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores cõducere possunt prout libuerit, spatietur & excurrat: in rebus vero difficilibus & minime necessariis breuiter & succincte agat. Et hæc satis erunt, vt populus inde pasci possit, & scire ea, quæ ad vitam æternam assequendam sunt necessaria. De epistolis vero Pauli apostoli non idem mihi licere videtur: quoniam (vt beatus
2. Petr. 3 Petrus ait) multa sunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypsi vero Ioannis apostoli, non video quo pacto possit in linguam

A linguam vulgarem tranſlata populo tradi,cum viri doctiſſimi circa illius intelligentiam ſæpe ob illius occulta myſteria hallucinentur.Teſtamentum autem vetus conſtantiſſime aſſero non eſſe in linguã vulgarem transferendum vt populo rudi legẽdum tradatur:quia hæc ipſa traditio nulli populi neceſsitati:ſed ſoli illius curioſitati deſeruire poteſt. Nam ea quæ ad fidem & mores ſpectant, & ad beatitudinem adipiſcendam ſunt neceſſaria, multo apertius & vberius ſunt in nouo teſtamento expreſſa quàm in veteri, reliqua vero quæ ad iudicia & ceremonias in illa veteri lege pertinebãt,omnia ſunt per Chriſti mortem abrogata.Quo fit vt veteris teſtamẽti lectio populo rudi & idiotæ ad nullam poſsit ſeruire neceſsitatem:ſed ad ſolam curioſitatem. Ex qua lectione cum multarum poſsit populus hæreſum occaſionem ſumere,legens id quod minime intelligere valet,merito dicimus hanc ipſam veteris teſtamẽti lectionem non eſſe populo rudi permittendam,preſertim cum non ſit illi ad vitam æternam aſſequendam neceſſaria.

Secundo ſic argumentantur, vt probent ſacras literas in linguã vulgarem eſſe tradendas. Sacra ſcriptura toti populo prædicatur,pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. B Nam parũ refert an verbo an ſcripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime reſpondere quiſq; poterit per ea quæ in reſponſione ad proxime precedentẽ obiectionem diximus.Et vt clarius pateat quàm parũ hæc argumentatio vrgeat,in eos ipſos,qui illam cõtra nos mouent,retorquere illam decreui.Scriptura ſacra pro ea tantum parte licite poteſt in linguã vulgarem transferri,vt populo legenda tradatur,quæ licite poſſet eidem populo verbo prædicari. Non ſunt autem omnia quæ in ſacra ſcriptura cõtinentur,populo rudi predicanda vt teſtimoniis Origenis,Chryſoſtomi, Gregorij, Anſelmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentiſsime colligitur nõ omnia quæ in ſacra ſcriptura continentur eſſe in linguã vulgarem transferenda,vt populo rudi ſine vllo diſcrimine legẽda tradantur.

Tertio nobis obiiciunt ſacrarum literarum bonitatem, quæ (vt illi ſentiunt) aperte conuincit literas ipſas non eſſe populo denegandas.Iniuſtum enim eſt(vt illi aiunt)ea quæ bona ſunt in vniuerſum populo denegare. Huic obiectioni nos reſpondemus multa eſſe quæ abſolute & in ſe conſiderata

rata

rata bona & vtilia sunt, quæ tamen ad vnum aliquem particularem relata, illi non bona: sed mala, nō commoda: sed incommoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, sicarios, adulteros, fures, maleficos, & reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladij potestatem non habet, non est bonum huiusmodi homines quamuis sceleratissimos punire. Homo enim priuatus non est Dei minister vindex in iram ei, qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi potestatē habet. Omnis enim potestas (vt ait Paulus) à Deo est, vnde sequitur vt potestas quæ à Deo non est tyrannis potius quàm potestas dicenda sit. Priuato igitur homini & hac potestate carenti qui sceleratum hominē puniret, merito dici posset id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas seruum alienum? Multi etiam sunt cibi optimi & corporis naturæ maxime conuenientes, vt sunt capones, perdices, vituli, hœdi, arietes, qui tamen infantibus nondum ablactatis boni non sunt, propterea quòd virtus puerorum tenuis illos concoquere non valet. Bonus quidem est gladius propter multas bonas operationes suas quibus humanæ seruit naturæ, præsertim in diuisione earum rerum quibus homo vesci solet, quæ sine gladio vix diuidi possunt, vt sint esui apta. Est etiā gladius ad punitionem malorum bonus. Nam ob hanc causam dicit Paulus non sine causa gladium portat. Non tamen est huiusmodi gladius pueris bonus, propterea quòd illi nescientes illo vti sibi ipsis facile nocere possunt, nec est etiam dementibus & furiosis bonus, quia illi furia agitati multis per gladium mortem inferre possunt. Ad hunc modum de sacris literis dicendum esse censeo. Nam & si illæ in quancunque linguam vertantur, bonæ & sanctæ sint, hominibus tamē idiotis, & rudibus & qui malis moribus sunt imbuti bonæ non sunt, quia cum multa in illis sint intellectu difficillima, certum est illas non posse à talibus hominibus intelligi: sed quisque illorum iuxta id quod diligit intellectu obediente voluntati, sacras interpretabitur scripturas, & iuxta illum sensum intelligendas esse pertinacissime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furiosi, ita sacræ literæ in manibus hominis idiotæ præsertim male morigerati mihi esse videntur.

[Margin: Rom. 13 (beside "enim potestas…"); Rom. 14 (beside "Paulus ait…"); Rom. 13 (beside "sam dicit Paulus…"); C and D (right margin)]

Quarto loco nobis obiiciunt multorum bonorum hominum

A miuum profectum, qui sacras literas in linguam vulgarem versas legentes, non modicam inde vtilitatem hauserunt, quotidie in melius per illas ad salutem animæ proficientes. Quod cum re ipsa compertum sit, vnde colligere volunt, vt propter illos qui scripturis sacris abutuntur, bonis & humilibus qui ex illis proficere possent, non sint illæ prorsus denegandæ: sed potius econtrario ne tollatur bonorum profectus, expediret eas omnibus cõcedere. Hæc argumentatio nullius prorsus est roboris, & ex mera procedit ignorantia. Nam vt argumentatio illa alicuius esset momenti, hoc oportebat prius assumere, quod in omnibus rebus sine vllo prorsus illarum discrimine semper aliquorum paucorum profectus sit potius inspiciẽdus, quàm vt euitetur aliorum multorum incõmodum. Alioqui enim si hæc vniuersalis propositio ab illa argumentatione tollatur, nihil per illam colligi poterit. Hęc autẽ vniuersalis propositio quantum à veritate absit, nemo est qui non videat. Quoniam etsi res ad salutem animæ necessarias nullus omittere debeat, vt euitet per hoc aliorum multorũ damnum, tamen ex concordi omnium theologorum sententia, res quæ ad salutem
B animæ non sunt necessariæ, quisq; tenetur omittere vt per hoc euitet damnũ spirituale quod illæ aliis inferre possent. Nam Alexander de Ales in ij. parte suæ summæ theologicæ quæst. clxxxix. membro vj. dicit omnem hominem esse obligatum ad dimittendum quancunq; rem quantumlibet bonam si nõ est ad salutem animæ suæ necessaria, vt euitet scandalum quod proueniet in proximo ex illius infirmitate, aut ignorantia. Idem docet beatus Thomas secunda secundæ quæstione quadragesima tertia, articulo vij. Eidem sentẽtiæ subscribit Richardus de media villa in quarto sententiarum distinct. xxxviij. articu. x. Videamus igitur an sit cuicunq; vulgari & priuato homini res ad salutem animæ eius necessaria legere sacras literas. Nullum puto esse adeo insipientem, vt hãc necessitatem omnibus imponere velit. Nam sic sentiẽs omnes rusticos & omnes qui prorsus literas ignorãt damnaret. Si res hæc nõ est sic omnibus necessaria: ergo quilibet homo bonus, ex plebe quãuis magnũ ex traductione sacrarũ literarũ in linguam vulgarẽ profectum hauriret, tenetur velle vt sacræ literæ in linguam vulgarem non transferantur, & ab illarum lectione abstinere, si con-

spicit

ſpicit alios multos ex illarum translatione & lectione ſcandalum animarum ſuarum ſumere. Si quiſq; in re hac ſalutem animæ ſuæ non neceſſaria tenetur ſuum poſtponere profectum, vt per hoc euitet ſpirituale proximi nocumentum, aperte colligitur inde, vt is cui totius populi moderatio incumbit, poſsit iuſte imò teneatur impedire particularem aliquorum profectum talem traductionem in linguam vulgarem prohibendo, vt per talem prohibitionem euitet ſpirituale nocumentum quod multis aliis ex tali tranſlatione prouenire poſſet. Deinde conſiderandum eſt etiam quod multorum commodum ſemper eſt præferendum paucorum vtilitati. Conſtat autem multo plures eſſe illos quibus tranſlatio ſacræ ſcripturæ in linguã vulgarem nocere poteſt, quàm ſint illi qui ex ea proficiunt. Stultorum ſiquidem multo maior eſt numerus quàm prudentium, & peccatorum etiã maior numerus quàm iuſtorum. Conſequens igitur eſt vt potius conſulendum ſit multorũ commodis huiuſmodi traductionẽ ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem prohibẽdo, quàm paucorũ profectui eam omnibus ſine vllo diſcrimine cum multorum incommodo permittendo. Quinto loco obiiciunt hæreticorum multitudinem intra eccleſiam nunc exiſtentiũ qui viros catholicos & fideles quotidie variis rationibus oppugnant, & viros ſimplices & idiotas diuerſis argumẽtationibus fallaciſsimíſq; ſuaſionibus ad ſe trahere nituntur. Ex quo loco hi qui partem oppoſitã tuentur, colligere volunt, vt ſaltem hoc miſero tempore in quo tanta eſt hæreticorũ inundatio, bonum ſit imò neceſſarium ſacram ſcripturam in linguam vulgarem vertere, vt populus ipſas literas legens inde diſcat quid hæreticis reſpondere poſsit. Hæc argumentatio tam parum nos vrget, vt fortius nos contra eos illam retorquere poſsimus his verbis. Non eſt bonum vt populus habeat ſcripturam ſacram in linguam vulgarem tranſlatam ne in illa legens arma inde ſumat quibus poſsit cum hæreticis de fide certare. Nam (vt proxime præcedenti cap. diximus) huiuſmodi diſputatio eſt laicis & vulgaribus hominibus à iure interdicta in cap. Quicunque. §. Inhib. de hæretic. libro ſexto. Si illis diſputatio de fide interdicitur, iuſtum eſt vt non permittatur illis id quod maximam poterit diſputationis occaſionem præbere. Ne igitur totus ſine diſcrimine

populus

A populus cum hæreticis poſsit de fide certare, neceſſarium eſt vt ſacra ſcriptura ex qua diſputationis arma ſumenda ſunt, ab illo prorſus tollatur. Sexto & vltimo loco contra nos ſic argumentantur. Scriptura ſacra olim fuit tradita in lingua vulgari. Nam linguam hebræam in qua teſtamentum vetus conditum eſt, omnis populus Hebræus cui ſoli lex illa data eſt, optime intelligebat: quoniam lingua illa erat qua totus ille populus tunc vtebatur. Lingua etiã Græca, in qua totum teſtamentum nouum, præter Euangelium Matthæi & epiſtolam ad Hebræos ſcriptum eſt, vulgaris tunc erat, quippe quam omnes ex vulgo intelligebant. Si tunc in eis linguis ſacræ literæ traditæ ſunt, in quibus ab omni populo poſſent legi & intelligi, videtur iis qui oppoſitam partem tuentur, inde euidenter colligi, iuſtũ eſſe imò neceſſarium vt cuique populo in ea lingua ſacræ literæ tradantur in qua poſsit illas legere & intelligere. Hanc argumentationem tanti faciunt noſtri aduerſarij, vt per illam ſolam de nobis ſe triumphare putent. Sed nos Deo adiutore oſtendemus illam nihilo plus roboris habere quàm reliquæ omnes illorum argumentationes. Si hæc argumentatio aliquam vim haberet, eodem argumentationis modo probaretur non eſſe lege naturæ prohibitum vt aliquis ſororem ſuam ſibi matrimonio copularet. Nam cum genus humanum à Deo conditum eſt, tale ab illo factum eſt, vt viri ſorores ſuas in coniuges acciperent. Cain enim ſororem ſuam in coniugem accepit. Si in tali ſtatu à Deo conditum eſt genus humanum, in quo illi hoc non ſolum licebat, ſed facere fuit neceſſarium: ergo idem etiam nunc hominibus licebit, præſertim his qui non ſunt ad leges eccleſię adſtricti, vt ſunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim omnia illa matrimonia ſunt licita quæ lege naturæ non ſunt prohibita. Si quis autem concedat talę matrimonium fratris cum ſorore eſſe legitimum inter Paganos, oportebit illum fateri, vt ſi aliquis Paganus qui cum ſorore ſua matrimonium contraxerat, ad fidem catholicam conuerteretur non ſit ab eadem ſorore per matrimonij diſſolutionem poſtea ſeparandus. Quoniam matrimonium quod ſemel legitimo fœdere fuit contractum, non poteſt ab eccleſia diſſolui. Nam ipſe Deus hoc illi prohibuit dicens: Quos Deus coniungit, homo non ſeparet. Eccleſia tamen *Matt.19*

B

huiusmodi matrimonia ante baptismum contracta, postea C baptismo suscepto dissoluenda esse censet, vt patet in cap. Gaudemus. de diuortiis. In illo enim cap. Pontifex decernit vt infideles ad fidem catholicam conuersi in solis illis matrimoniis manere permittatur, quæ in secundo aut tertio gradu ante conuersionem suam illi contraxerant. Si quis autem quærat quare matrimonium fratris cum sorore sit nunc, omni lege humana seclusa detestabile, quod tamen olim quando Deus genus humanum instituit, fuit licitum: huic quæstioni respondet beatus Augustinus, libr.
August. xv. de ciuitate Dei, cap. xvj. sic inquiens: Cum genus humanum post primam copulam viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere, marium fœminarúmq; coniunctione opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec essent vlli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Et paucis interiectis per quæ docet, alias à sororibus accipiendas esse vxores, postea subdit. Sed vnde hoc fieret tunc non erat, quando nisi fratres & sorores ex illis duobus primis, nulli homines D erant. Fieri ergo debuit quando potuit, vt existente copia vnde ducerent vxores quæ non erant iam sorores, & non solum illud vt fieret nulla necessitas esset, verum etiam si fieret nefas esset. Hæc August. Ad eundem modum nos etiam respondemus superiori argumentationi nobis obiectæ, pro trãslatione sacræ scripturæ in linguam vulgarem. Quando sacra scriptura condita fuit, in lingua vulgari fuit tradita: quia non erat tunc alia lingua in populo illo in qua tradi posset. Nam etsi post constructionem turris Babylonis, linguæ fuerint iuxta diuersitatem prouinciarum diuisæ, non tamen fuit in eodem populo diuersitas linguarum, ita vt altera esset vulgaris quam totus populus intelligeret, & qua totus populus vteretur, altera esset quam soli viri docti intelligerent. Hæc enim lingua Latina, quæ nunc arte à paucis discitur (vt doctorum virorum concors tenet sententia) olim toti populo Romano erat communis, nec alia tunc populus ille vtebatur. Sed quia populus ille variis imperauit prouinciis, quibus omnibus suam curauit tradere linguam, & variæ etiam nationes Italiam postea occuparunt:

A runt:ex harum miſtione linguarum, illa Romanæ linguæ puritas & proprietas paulatim corrumpi cœpit, & ex tali corruptione diuerſæ emerſerunt apud Latinos populos linguæ: quæ omnes ab illa antiqua lingua Latina quæ olim erat populo communis,& nunc arte diſcitur,longiſsime diſtant. Idem etiam contigit populis Græcis, quibus omnibus olim notus erat ille Græcanicus ſermo, qui nunc arte à paucis diſcitur, à quo longe diſtat ſermo ille quo nunc Græcorum populi vtuntur. Tunc igitur datum fuit teſtamentum nouum in lingua vulgari, quia nulla erat tunc in eodem populo linguarum diſtinctio,ita vt altera toti populo eſſet communis, altera ſolis viris doctis eſſet nota. Sacram ergo ſcripturam tradi in lingua vulgari (vt Auguſtinus de matrimonio inter fratres contracto dicit) quanto eſt antiquius neceſsitate compellente,tanto poſtea factum eſt damnabilius, experientia ipſa docente. Si quis autem obiiciat Deum potuiſſe tunc aliam condere linguam, quæ ſolis viris doctis eſſet nota,in qua ſacram traderet ſcripturam,vt non eſſet toti populo communis, fateor Deum hoc potuiſſe: ſed cur non fecerit, non eſt noſtrum inquirere.

B Nam alias idem etiam poſſet obiici contra Auguſtini ſententiam de matrimonio fratris cum ſorore,quod ille olim neceſsitate cogente licitum eſſe dixit:cum tamen illud modo dicat eſſe damnatum. Poterat enim Deus à principio alium marem & aliam fœminam procreare præter Adam & Euam,qui filios generarent quos filiæ Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperent vxores. Quo facto nulla fratres compelleret neceſsitas vt ſorores ſuas acciperent vxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illum interrogare cur ita fecerit? Iuſtius quidem eſt vt humiliter & reuerenter quiſq; fateatur ignorantiam ſuam,& dicat cum propheta, iudicia Dei eſſe abyſſum multam. *Pſal.35* Sed hac dimiſſa præfatæ argumentationis principalis reſponſione,aliter adhuc eidem argumentationi reſpondere decreui: vt vel inde palam omnibus fiat debiliſsimam eſſe argumentationem illam per quam aduerſarij noſtri de nobis triumphare ſe putant. Fateor ſcripturam ſacram in ea lingua primum conditam eſſe quæ tunc erat vulgaris & materna. Ipſa tamen ſcriptura non omnibus patebat,vt ab omnibus ſine vllo diſcrimine legi poſſet:

sed soli sacerdotes & legisperiti eam apud se tenebāt. Nam C
(vt habetur in Deuteronomio) postquam scripsit Moyses
verba legis in volumine atque compleuit, præcepit leuitis
Deute.31 qui portabant arcam fœderis domini dicens: Tollite librū
fœderis & ponite eum in latere arcæ fœderis domini Dei
vestri: vt sit ibi contra te in testimonium. Et certe non est
credendum literas sacras esse tunc omnibus tam communes
vt modo sunt, quod vel ex eo facile cōuinci potest quod
in quarto libro Regum, tempore Iosiæ Regis contigisse sacra
narrat historia. Nam vigesimosecundo illius libri capite
refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis
in domo Domini, quē per Saphan Scribam idem sacerdos
misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum legisset
Saphan coram Rege, & audisset Rex verba libri legis
Domini, scidit vestimenta sua: quia videlicet libro legis
audito apertissime conspexit nihil eorum, quæ Deus in lege
sua præceperat obseruari. Hoc autem Rex non bene intelligebat
antequam liber legis inueniretur ab Helchia sacerdote:
propterea quòd non erat liber alius, per quem Rex
fidelissimus & sanctissimus de lege Domini doceri potuisset.
Si liber legis, hoc est, Pentateuchus tunc esset toti populo D
communis: ita vt quilibet vulgaris homo illum penes se
habere posset, vix contingere potuisset, vt liber legis apud
omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illum
haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli
sacerdotes Leuitici generis, & scribę totam Domini legem
penes se habebant, inde factum est, vt sacerdotibus, & scribis
à vero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & legem
Domini contemnentibus liber legis nullibi inueniretur:
nisi in templo Domini, in eo forte loco vbi Moyses
illum reponi mandauerat. Epistolas Pauli, quas ad ciuitates
ille scripsit, credendum est illos non toti populo: sed episcopo
soli, & clero illius ciuitatis datas esse, vt illi postea populo
manifestarent ea, quæ Paulus illis per epistolas suggesserat.
Hoc autem vel ex eo facile coniici potest, quod
ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite
1.Thess.5 vltimo ait: Adiuro vos (inquit ille) per Dominum, vt epistola
hæc legatur coram omnibus fratribus. Si epistola toti
populo dabatur, quos ergo Paulus adiurat? Episcopum
certe, & clerum, cui illa debatur, adiurat, vt illam coram
omnibus

A omnibus fratribus, hoc eſt coram omnibus Chriſtianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc ſpeciale fuit in hac epiſtola, vt coram omnibus illam legi præceperit: quoniam quæ in illa ſcripſit Paulus clariſsima erant, & quę ab omnibus intelligi poterant. De epiſtolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, vt coram omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia erant, quæ non niſi à viris doctis intelligi poterant. Si pro certo, & indubitato habuiſſet Paulus epiſtolas ſuas, quas ad ciuitates mittebat, eſſe coram toto populo legendas, non erat opus, vt ſpeciale de hac re daret Theſſalonicenſibus mandatum. Sed quia optime ille nouerat epiſtolas illas, quæ ad ciuitates mittuntur, ſolis ciuitatum Principatibus ſolitas eſſe dari: ideo ſpeciale de illa voluit facere mandatum, vt coram omnibus legeretur. Deinde & ſi ſcriptura ſacra tunc per omnium manus, vt nunc volitaret: non tamen adeo populus de illius intelligentia tunc præſumebat, vt nunc: neque tam temere, & procaciter de illa populus diſputare audebat: ſed plebs à ſacerdotibus docebatur iuxta id, quod dominus per Malachiam prophetam ait: Labia *Malac.2*
B ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de manu eius: quia angelus domini exercituum eſt. Si dubitatio aliqua oriebatur, ſacerdotes interrogare oportebat quorum reſponſis omnes obedire tenebantur, iuxta pręceptum domini quod de hac re per Moyſen in Deuteronomio dederat. Nunc vero procaci temeritate populus ſacræ ſcripturæ intelligentiam ſibi vendicat, & de illa cum doctiſsimis viris contendere non veretur. *Deut.17* Et ob hanc cauſam, & ſi olim ſacras literas toti populo traditas eſſe conſtaret, vt à quolibet vulgari homine ſine vllo diſcrimine legi poſſent, quod ergo conſtantiſsime nego, nunc tamen aliter fieri expediret, propter impudentem populi temeritatem, atque arrogantiam. Multa enim ſcimus olim fuiſſe licita, quæ nunc minime expediunt, & ſi quis ea nunc facere tentaret, non ſolum, vtcunque malus, ſed impius, & infidelis cenſeretur. Olim enim corpus domini dabatur cuique petenti in manus, quod quiſque ſecum domum portabat, vt cum ei libuiſſet domi ſuæ accipere poſſet. Quæ res ex lib.6. hiſt. eccleſiaſticæ Euſebij, cap.xxxiij. facillime colligi poteſt. Quod tamen olim licuit, hoc ſeculo facere non expediret: quia

experientia docente merito timetur, vt aliqui sint, qui tra- C
ctent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuisse constat, nunc licere, aut expedire est necesse. Non est igitur consequens, vt literæ sacræ in linguam vulgarem translatæ nunc populo legendæ tradantur, quamuis illas olim in lingua vulgari toti populo traditas esse constaret. Hæc sunt quæ contra nostram sententiam ab aliquibus obiici intelligo, quibus omnibus abunde satis respondisse me puto. Cætera vero si quæ sunt, indigna esse opinor, vt in illarum responsione tempus teramus, & cartas impleamus.

De vltima hæresum causa, quæ est assidua, & incauta in libris gentilium hominum lectio.

CAP. VIII.

Vltima se mihi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere possunt) hæresum causa: quæ est assidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorum hominum gentilium, præsertim si à teneris annis quis illorum lectioni studuit, & totam in illis expendit operam. Nam quòd hæc D
res sit potens ad hæreses varias procreandas, inde constare potest, quòd quidquid ad christianam spectat religionem, siue ad mores, siue ad credendorum fidem referatur, id totum apud gentiles authores reiicitur, & deridetur. Quoniam & si eorum aliquis virtutes doceant, hi tamen, qui rarissimi apud illos sunt, ea firmissime sentiunt, & totis viribus persuadere conantur, quæ cum fide catholica velut ex diametro pugnant. Et circa ipsarum virtutum, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstandam his, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapientiæ fontes veneratur, miserrime errarunt, ea docentes, quæ iuxta veritatem euangelicam ab assecutione felicitatis æternæ, quam illi cæcutientes quærebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis virtutem, & hominis vltimam felicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse virtutem, & felicitatem, quod ardentissime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari volens, bonorum omnium finem dixit esse voluptatem, hac sola ratione ductus, quod illam solam (vt ille ait) appetant belluæ. Alij diuitias, alij honores

A honores, summum bonun esse dixerunt. Aristoteles, quem tota recentium philosophorum schola tanquam magistrum recepit: etsi multo melius, quàm illi sapuit, non parum tamen hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in præsenti vita dicit habendam, nihil alteri vitæ relinquens, in qua nullam putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, vt Paulus censeat nos miserabiliores omnibus hominibus, 1. Cor. 15 si in hac tantum vita felicitatem assequi speramus. Quis enim non videt neminem sine miseria aliqua, aut indigētia, aut infelicitate in hac vita vnquam vixisse, aut viuere posse? Ad eum, qui miseriam patitur, aut aliquo indigere bono, Aristoteles pluribus in locis fatetur nō esse felicem. Et inde argumentationem colligentes facile Aristo. suo ipsius gladio configemus, probantes neminem in hac vita posse esse felicem, ac proinde supremam felicitatem non in hac vita: sed in alia esse expectādam. Sic enim argumentari possumus. Felicitatē omnes appetunt: est ergo naturalis hic appetitus, & inde sequitur talem appetitum non esse inanem, & frustra. Nulli autem (vt res ipsa docet) in hac vi-
B ta, quam constat esse mille miseriis, plenā felicitatem assequuntur: in alia igitur vita est illa speranda. Deinde multa ad felicitatem pertinere dixit, quæ ad illam minime spectant, vt sunt nobilitas, diuitię boni liberi, senectus, cōmoda, & corporis bona, vt sanitas, pulchritudo, vires, proceritas, robur ad certandū, gloria, honor, prosperitas, potentia, & fortuna. Hæc autem omnia (vt sacrę nos docent literæ à vera illa, & plena, quam speramus) felicitate lōgissime absunt. Et si hic philosophorum omnium maximus tam misere circa felicitatem errauit, quid de aliis multo minoribus sperandum erit? Ideo merito Salomon de philosophis loquens ait: Labor stultorum affliget eos, qui nesciūt in vrbem pergere. Quæ verba interpretans Hieronymus in cōmentariis super ecclesiastem ait: Lege Platonem: Aristotelis reuolue versutias: Zenonem, & Carneadem diligentius intuere, & probabis verum esse, quod dicitur: Labor stultorum affliget eos. Veritatē quidē illi omni studio quęsierūt: sed quia non habuerūt ducem, & præuiū itineris, & humanis sensibus rati sunt se cōprahendere posse sapientiam, ad ciuitatem minime peruenerūt: de qua in psa. dicitur: domi- Eccle. 10 Hierony.

Psal.72 ne in ciuitate tua imaginem ipsorum dissipabis. Omnes C
enim vmbras, & diuersas imagines, atque personas, quas
sibi in variis dogmatibus induerunt: in vrbe sua dominus
Psal.45 dissipabit, de qua & alibi scribitur: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Hæc Hierony. Præter hunc communem illorum omniũ errorem, quo tam falso de felicitate disseruerunt, de virtutibus, & vitiis tractantes multos alios docuerunt érores. Nam fornicationem simplicem nullus illorum damnauit. Honores appetẽdos esse, & non fugiendos omnes illi docuerũt. Diuitias eorum aliqui adeo æstimarunt, vt in illis felicitatem constituerent, de quibus pro-
Psal. 143 pheta regius ait: Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Alij (ex quibus est Arist.) & si felicitatẽ in diuitiis non constituerunt, illas tamen pluris fecerunt, quàm paupertatem, & plus ad virtutem prodesse posse, quàm paupertatem dixerunt. Et credo certe, inde suam hæresim traxisse, Vigilantium, Ioannem Vuiclef, & Ioannẽ Hus dicentes paupertatem voluntariam nullius prorsus esse apud Deum meri-
Mat.19 ti: cum tamen ipse veritatis magister Saluator noster dixerit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & sequere me. Alij videlicet Stoici (è quorũ numero est noster Seneca, & quibus in hac parte se cõnumerari voluit in Paradoxis Ci.) docẽt omnia peccata esse paria, nec vnũ altero esse grauius. Sed philosophis dimissis, qui etsi in multis errauerũt, multa tamen alia vera, & honesta de virtutibus docuerũt: ad poëtas eorũ veniamus publicos omnium virtutũ hostes & omniũ vitiorũ acutissimos diligẽtissimósque subornatores. Vix enim vllũ est vitium, quod nõ fuerit summopere à poëtis laudatũ. Quoniã nulla maior potuit dari vitiis laus, quàm illa diis suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & omniũ virtutũ parentes, & alumnos. Nam cum gesta illorũ, quos populos pro diis colebat, narrant, illorũ describunt tyrannides, parricidia, adulteria, incestus, raptus, fraudes, mendacia, & scelera nefanda: adeo vt inter honores reputent puerum Ganymedem à Ioue Deorum maximo ad amplexus nefandos fuisse raptũ. Illa denique suis diis tribuunt vitia: quæ nullus homo sapiens pateretur de se dici. Cum autem hęc diis inesse dicunt, eo ipso hominibus persuadent, vt eandem faciant, quæ Deos fecisse audiũt. Nam exempla maiorum, multum ad persuasionem D

A nem valent,vt eleganter Claudianus docet sic inquiens:

Scilicet in vulgus maneant exempla regentum:
Vtq; ducum lituos,sic mores castra sequuntur.

Si exempla hominum mouere possunt aliorum animos ad vitia,aut virtutes, luce clarius est, id posse multo facilius præstare exempla deorum. Nec solis exemplis ad voluptates & lasciuias lectorũ animos prouocant poëtæ:sed etiam verbis,quæ tanto animo affectant esse obscœna, & turpia, vt poëta ab illis non censeatur,qui verba pudica habet. De qua re vnum ex illis, Catullum videlicet,qui hanc tulit de carminibus poëtarum legem profero.

Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum,versiculos nihil necesse est,
Qui tum denique habent salem,& leporem,
Si sunt molliculi,& parum pudici.

Ridenda quidem est hæc Catulli sententia, & ab omni viro prudente merito exibilanda, & explodenda. Quis non rideat castum dici poëtam, qui de libidine cogitat, obscœna meditatur, lasciuias,&impudicias scribit, loquitur,atque cantillat? Qualis quisque est, talia loquitur, & B scribit.Propter hæc malorum incitamenta,quæ poëtæ auditoribus, & lectoribus præbent, Plato grauissimus philosophus censuit illos esse procul à bona ciuitate abigendos,ne suo commercio totam prorsus inficerent ciuitatem. De moribus hactenus diximus illos apud gentiles scriptores esse vitiatos,sed opus est, vt pergamus dicere, quàm male de his, quæ credere oportet, illi sentiant, & quàm aperte fidem catholicam illi oppugnent. Omnia,quæ credere tenemur duas Christi naturas respiciunt,diuinam videlicet,& humanam: ea omnia gentes non solum oppugnant:sed rident,& subsannãt. Deum trinum,& vnum non agnoscunt: sed multos secúmq; pugnantes Deos adorant. Deum omnium creatorẽ non intelligũt:quia ex nihilo nil fieri posse credunt, & ita mundum sine principio fuisse, & sine fine futurũ esse docent Deum esse bonorũ remuneratorem,malorúmque punitorem, maior eorum pars ignorat, nihil post hãc vitã reliquum esse:sed animã simul cum corpore perire credit. Et si qui illorũ animã immortalem esse credũt,ea de prẽmiis bonorum, & malorum suppliciis dicunt,quæ lõgissime à Christiana pietate absunt. Huma-

Catul.

ni generis casum,& perditionem, illiúsque originem: neque vnquam cogitarunt, ac proinde illius reparationem per Christum saluatorem nostrum factam intelligere non valét. Deum pro nobis è cœlo descẽdisse, humanámq; sumpsisse naturam,& in illa pro nobis famen, sitim, dolores, variósq; corporis cruciatus mortem denique in ligno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solum non credunt: sed eos, qui talia docent, & prædicant, stultos esse putant:

1.Cor.1 Prædicamus (inquit Paulus) Christum cruxifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Ecce totam Christianæ religionis summam à gentilibus,& prophanis scriptoribus ignoratam,& à multis illorum oppugnatam,& irrisam. Et inde apertissime conuincitur, assiduam illorum lectionem valde nocere posse viris Christianis præsertim incautis,& infirmis. Ido Paulus optime cognoscens plurimũ veneni esse in his prophanis scriptoribus admonet, vt circa illorũ lectionẽ cauti simus:

Colos.2 Videte, inquit, ne quis vos seducat per philosophiá,& inanem fallaciam secundum traditionẽ hominum, secundum

Ambro. elementa mundi. Quæ verba interpretans Ambrosius in commentariis super epistola Pauli ait: Philosophiam dicit terrenam, per quam solent seduci, qui cupiũt prudentes iudicari in mundo. Et aliquibus interpositis subdit. Detinetur enim verisimilibus causis, & commentitiis rebus nihil tam verũ æstimans, quàm conspicitur & intelligitur in elementis. Et quia quę ad præsens sunt & cernuntur oculis, sua via & oblectabilia videntur, aliquãtos seducunt, qui spiritualem rationem despiciẽdam, & ridendã putant desperatione futuri, omnem vim astris assignãtes, carnali rationi obnoxij, ne grauia credẽda sint sustolli in cœlum posse, néue leuia venire ad terras, aut aliquid corporeũ sine rerũ admistione generari, repugnantes potentiæ, ac prouidentiæ Dei. Sciunt enim legi in diuinis veteribus Hæbreorum voluminibus, multa gesta per Moysen, quæ humana ratio non capit, simili modo, & in nouis libris facta à Domino, aut per apostolos, quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hanc ergo traditionẽ, vel philosophiam fallacẽ,& inanem appellat: quia nõ à potentia Dei ordinata est: sed ab imbecillitate ratiocinationis humanę, quæ potentiam Dei intra scientiam Dei coarctat, ne aliter credatur facere, quã carnalis

A lis se continet ratio:quia singulis elementis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam, vt obligent animos imperitorum ne se ad Deum verum extendat. Quam ob rem cauendam monet traditionem istam : quia mundi cultrix est,nõ Dei qui vnus est, nec ad Christum:sed à Christo abstrahit,in quo perfectio diuinitatis est. Hactenus Amb.

Est adhuc in libris gentilium,& aliorum prophanorum hominum aliquid aliud falsæ illorũ doctrinæ adiunctum, eloquẽtia scilicet quę illis magnas ad nocendum vires pręstat. Nam ea,de quibus differunt, non ruditer, & impolite tractant:sed magno artificio poliunt, magna verborũ elegantia exornant,adeo vt si res ipsæ, quas tractant, animos legentiũ forte deterreãt:ipse splendor orationis & verborum ornatus allicere valeat. Et inde euenit,vt doctrinę venenum tanta verborum dulcedine permistum, tanto facilius incautis nocere posſit quanto libentius ab illis bibetur, cum illi non quid intus lateat : sed solam exteriorem verborum dulcedinem consyderent. Quanta autem sit eloquẽtiæ vis & potestas:si quis forte ignorat,legat Vale. Maxim.lib.viij. cap.ix.vbi multis, variísque exemplis probat
B tantam esse illius potentiam, vt sæpe hominum animos quamlibet distantes ad se trahere, & duos flectere,& mollire posſit. Ideo Paulus hanc eloquentiæ vim, & potestatem optime agnoscens: admonet fideles, vt diligenter attendant, ne incauti ab illa decipiantur. Videte (inquit ille)ne quis vos seducat in sublimitate sermonis. Nouerat quippe Paulus illam sermonis sublimitatem esse potentisſimam ad quiuis persuadendum. Ne quis igitur causetur se per sublimitatem sermonis à Christo saluatore nostro,aut apostolis eius fuisse deceptum:ideo Christus saluator noster, noluit doctrinam Euangelicam in multo orationis ornatu cõstituere:sed thesaurum suum(vt alibi Paulus ait)in vasis fictilibus posuit,vt sublimitas sit virtus Dei. Hic est,quòd Christus ipse,qui est Dei sapientia,recens natus inter duo animalia positus est, & vilibus est pannis inuolutus. Ponitur Dei sapientia inter bouem & asinum:vt erudiret rudem,moneret tardum. Qui autem vilibus pannis inuolui permisit, idem etiam humilibus verbis à suis prædicari voluit. Et ideo non politos oratores, aut artificiosos rhetores, aut vehementes disputatores in apostolos

Colo.2

2.Cor.4

assum

1.Co.1 assumpsit: sed quæ stulta sunt mundi (vt idem Paulus ait) C
elegit, vt sapientes confunderet. Quantum possit gentilium scriptorum eloquentia, viro Christiano nocere occasione sumpta ex figura veteris Testamenti, aperte declarat Origenes homilia 2. super Hieremiam, vbi exponens illud
Hier.5 eiusdem Hieremiæ: Calix aureus Babylon in manu Domi-
Orige. ni inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili, quod parabat potari: sed neque in paulo meliore, & æreo vase, vel stagno, & quod ista præcellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperauit, vt quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie, non consideret quid intrinsecus latitet, & accipiens calicem bibat, nesciens calicem Nabuchodonosor. Intelliges autem calicem aureum in præsenti nominatum, si animaduertas pessimorum dogmatum verba mortifera qualem habeant compositionem, qualem decorem eloquentiæ, qualem rerum diuisionem, cognosces quomodo vnusquisque poetarum, qui putantur apud nos disertissimi calicem aureum temperauit, & in calicem aureum venenum D
iniecerit idololatriæ, & venenum turpiloquij, venenum eorum, quæ animam hominis interimunt dogmatum, venenum falsi nominis scientiæ. Et aliquibus interpositis postea subdit: Sæpe vidi aureum calicem in pulchro sermonis ornatu & dogmatum venena consyderans deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Origenes. Et beatus Hier. in commentariis super Ionam prophetam circa finem. 3. c. de
Hiero. eloquentia gentilium loquens hæc ait: Quid valeat apud homines seculi eloquentia & sapientia seculi, testes sunt Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristoteles, & cæteri oratores, ac philosophi, qui velut Reges habentur hominum, & præcepta eorum, non vt præcepta mortalium: sed quasi oracula accipiuntur deorum. Et multis interpositis postea subdit. Vnde & de Babylone in Hieremia dicitur: Calix aureus Babylon inebrians omnem terram. Quem non inebriabit eloquentia secularis: cuius non animos compositione verborum, & disertitudinis suæ fulgore perstrinxit? Hæc Hier. Ex his iam apertissime conuincitur, vnam ex potissimis causis vnde hæreses oriun

A oriuntur esse asiduam, & incautam gentilium scriptorum lectionem. Nam si quæ illi docent aperte fidem catholicam oppugnant, & ad persuadendum ea, quæ docent, magnam (vt diximus) habet vim eorum eloquentia: non est cur merito aliquis dubitare posit asiduam,& indiscretam illorum lectionem valde posse nocere Christianis, præsertim si à pueritia sine magna discretione illis incumbant. Tunc enim ętas illa tenera est velut cera ad facile recipiendum cuiuslibet rei impresionem:& quæ tūc recipit diutius retinet,& difficile omittit,Optime enim dixit Horatius,

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu. Horat.

Cui consonat, quod Salomon in prouerbiis ait: Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit,non recedet ab ea. Et certe reipsa compertum est multos ex illis, qui libris gentilium à teneris annis dediti sunt,in varias hæreses incidisse, aut magnam hæresis suspitionem dedisse. Et vt hanc meam sententiam certiorem,& firmiorem reddam,aliqua volo imprę sentiarum exempla tum antiqua tum noua referre, quibus aperte probatur asiduam gentilium scriptorum lectionem multarum hæresum fuisse parentem. Hæreticorum omnium primus,qui post euangelij prædicationem ortus est, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus apostolorum fit mentio. Hunc à Philistione quodam vetustisimo poeta comico suarum hæresum figmenta desumpsisse testatur Epiphanius in suo illo opere, quod fecit contra omnes hæreses. Idem etiam de gnosticis hæreticis refert, illos ad imitationem eiusdem Philistionis poetæ suarum hæresum fabulas composuisse. De Valentino idem Epiphanius refert illum fabulosa gentium poesi fuisse deceptum, vt ad Hesiodi imitationem triginta cœlos, totidémque deos esse diceret. Denique Tertu.in lib. de præscr. hæret. multos ex illis vetustisimis hæreticis refert, qui à gentilibus philosophis suas hæreses hauserunt sic inquiens: Ipsę hæreses à philosophia subornantur.Inde æones,& formæ nescio quæ & trinitas hominis apud Valentinum,Platonicus fuerat. Inde Martionis Deus de tranquillitate, à Stoicis venerat. Et vti anima interire dicatur,ab Epicureis obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur,de vna omnium philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cum Deo

Prou. 22 (margin) — B (margin) — Tertul. (margin)

æqua

æquatur, Zenonis disciplina est. Et vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eædem materiæ apud hæreticos,& philosophos volutantur:iidem tractatus implicantur. Hæc Tertull. Sed pergamus vltra, & aliorum hæreticorum,qui post Tertul.fluxere, exempla proferamus. Priscillianí hæresis docens homines esse fatalibus stellis aligatos, à philosophorum gentilium errore descendit.Nam (vt Greg.Nissenus in lib.de Fato refert) Chrysippus,& Philopator Stoici, & multi alij præclari philosophi, nihil aliud demonstrant, quàm omnia secundum Fatum fieri. Cum Iouinianus dicit omnia peccata esse paria,Stoicos philosophos, qui hæc docent,est imitatus. Cum autem ieiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio æquat,Epicurei discipulum (vt beatus Hier.illi exprobrat) aperte se esse demonstrat. Iulianus ille Cęsar qui ob fidem catholicam à se omnino reiectam, Apostatæ nomen vsque hodie sustinet,ex lectione, & conuersatione, quam habuit assiduam cum Paganis philosophis venenum hausit, quo infectus fuit,vt non solum hæreticus: sed apostata fieret,& Christianorum persecutor acerrimus. Plurimum nocuisse Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ peritia, & longa deinde conuersatio cum Epiphanio Sophista,constat ex lib.v. historiæ Ecclesia.tripartitæ c.44.Ioannes Vuiclef,& quotquot illum in hac parte sunt imitati dicentes nihil contingenter euenire:sed omnia ex absoluta necessitate procedere,ita vt quæ facta sunt,aliter fieri non possint,vnde quæso, hanc traxerunt hæresim? Nónne ex Aristotelis,& aliorum philosophorum doctrina? Nam hi omnes ignorantes Dei potentiam ex cuius arbitrio omnia pendent, & solum ordinem causarum naturalium consyderantes,nihil voluntati diuinæ: sed omnia necessitati tribuerunt. Qui autem apertius ostendit à philosophorum doctrina se fuisse deceptum fuit Petrus Abailardus, qui dixit nihil esse credendum, quod ratione naturali probari non possit. Et vnde hoc nisi à philosophis oritur? Nam hi omnem doctrinam ex sola sui intellectus capacitate metiri volunt, & quæ suo iudicio non conueniunt, statim reiiciunt: nil denique recipere volunt,quod intellectus ratione naturali comprehendere non possint. Et inde euenit tanta inter philosophos diuersitas: quia cum nullus alterius iudicio se subdere, neque

Marginalia: Priscil. (beside "ramus"); Iouin. (beside "fieri"); Iulian. Apost. (beside "aperte"/"catholicam"); Ioann. (beside "inde conuersatio"); Vuicl. (beside "historiæ"); Petrus Abail. (beside "ptum"/"dum"); C; D

A que aliquid admittere velit, quod suo iudicio non conueniat: fuit necesse euenire, vt tanta esset doctrinarum quanta iudiciorum varietas. Hæc autem censendi libertas, & inde deducta varietas aperte repugnant fidei catholicæ, quam oportet esse omnium vnam, & in qua (vt Paulus ait) oportet captiuare intellectum in obsequium Christi. De Martino Luthero, qui hac nostra ætate prodiit, non est, cur putemus eum à lectione gentilium scriptorum suæ hæreseos venenum hausisse. Nam cum primum ille suas hæreses, aut verbo, aut scripto effundere cœpit: nihil prorsus Græce nouerat, Latine parum, vt priora illius scripta indicant. Et suas hæreses non linguarum peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumentationibus tuebatur: cum tamen ipse omnibus scholasticis theologis hoc exprobret crimen, eos omnes sophistas appellans. Multi tamen alij se Lutheranæ familiæ inseruerunt, quos non dubito multum nocumenti ex lectione gentilium scriptorum sumpsisse ad hæreses facile suscipiendas. Certe Philippus Melancton vir est vtriusque linguæ Græcæ, & Latinæ callentissimus, & in literis, quas vocant humanas, valde eruditus, & longa gentilium B philosophorum lectione (vt scripta illius indicant) valde occupatus. Vnum tamen in illo valde admiror, quomodo potuit arbitrarij libertatem negare, cum tantam in se ipso experiatur dicendi libertatem, vt quidquid libuerit, nunquam reformidet docere, & quod semel placuit, adeo sibi postea displicere senserit, vt non fuerit veritus reuocare. Alij sunt apud Lutheranos paucissimi tamen, similes Philippo Melancton, qui ex lectione poetarum, & aliorum gentilium oratorum, & philosophorum plurimum veneni (vt ille) sumpserunt.

2. Co. 10

Luthe.

Ecce quàm multa protulimus exempla, quibus aperte probatur assiduam, & incautam prophanorum scriptorum lectionem multis occasionem multarum hæresum præbuisse. Sunt adhuc præter hos omnes, multi alij, qui etsi non sint tanquam hæretici declarati, & velut tales ab omnibus æstimati, non modicam tamen de se dederunt hæreseos suspicionem, propter multa, que iuxta doctrinam gentilium scriptorum, quibus nimium à pueritia dediti fuerunt, locuti sunt, & scripserunt. Pomponius Lætus, Domitius Calderinus, codrus Vrceus, & quidam alij eiusdem farinæ,

rinæ, qui nunc sunt superstites, à multis male audiunt eo C
quòd magnam dederint hæreseos suspicionem. Quantam dederit hoc nostro seculo hæreseos suspicionem Erasmus Roterodamus, vir quidem Græce, & Latine longe doctissimus, non est opus nunc referre, cum sit toti orbi notissimum. Nam etsi non sit hactenus ab aliquo idoneo iudice de hæresi damnatus, & velut hæreticus declaratus, multi tamen scriptores ipso viuente illum de hoc crimine notarunt. Et vniuersitas Parisiensis, multas illius assertiones per censuram publicam damnauit, quarum aliquas hæreticas, alias de hæresi suspectas, alias scandalosas esse censuit. Cuius censuræ Erasmus respondens, quamuis in multis ostendat se catholicum animum habuisse, in quibusdam tamen aliis suspicionem, quæ de illo habebatur, non plene (vt multi existimant) purgauit. Quod malum inde illi euenisse constat, quòd à teneris annis fuit circa poetas, & oratores Græcos, & Latinos diu versatus, à quibus tantam dicendi libertatem accepit, vt quicquid placeret statim in publicum effudisset. Quis non agnoscit in illo Luciani libertatem omnium irrisionẽ, & subsannationem? Adeo Luciani mentem, & stylum imbibit, vt à multis etiam suæ nationis D
hominibus atheos, hoc est sine Deo, quemadmodum Lucianus appellatus sit. Vir quidem fuit optimo ingenio à Deo donatus, ac proinde felix, si sua sorte contentus fuisset, & ea sola tentasset, quæ suis viribus erant paria. Sed post virilem ætatem, quam fermè totam poetis, & oratoribus dederat, ad sacras literas, quas sine magistro præuio didicerat, interpretandas accessit. Et in illarum interpretationibus, & annotationibus multa inseruit, que si præteriisset, multo consultius egisset. Denique in confirmationem eorum, quæ diximus, profero testimonium beati Hieron. qui in commentariis super Ionam prophetam, circa finem. iij.
Hie. 9 cap. de seculari eloquentia disserens hæc ait. Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur enim mens eorum diuitiis, & opibus, atque luxuria, & circundati vitiis non possunt videre virtutes: simplicitatémque scripturæ sanctæ non ex maiestate sensuum: sed ex verborum iudicant vilitate. Hæc Hieronymus.

De

A *De remedio contra præfatam hæresum causam.*

CAP. IX.

MVltis rationibus, multísque exemplis manifeste iam (vt existimo) probauimus, asiduam & incautam prophanorum scriptorum lectionem esse apertam multarum hæresum causam. Sed opus est, vt huic occurramus, & antidotum tam potenti veneno paremus: caute tamen, ne forte hanc causam prorsus tollere volentes aliam multo plurium malorum causam suscitemus. Nam sicut asidua, & indiscreta prophanorum lib. lectio, multarum potest esse hæresum causa: ita econtrario, omnino à libris gentilium abstinere, multas poterit hæreses generare. Quoniam scientiæ liberales, quæ vix ab aliis, quã à gentilibus scriptoribus disci possunt, sunt ad sacræ scripturæ intelligẽtiam adeo necessariæ, vt illarum ignorantia multas valeat hæreses procreare, sicut re ipsa comprobatum est plerasque hæreses ab illa procesisse. Est enim in primis necessaria grammaticæ cognitio, & non leuis, sed plena, & consummata, vt sciat plenam vocum significationem, & illorum compositionem, &
B structuram. Ex cuius rei ignorantia constat multos in varias hæreses fuisse lapsos. Et ne ob defectum exemplorum, verbis meis quis deroget fidem, volo aliqua impræsentiarum exempla proferre: vnde constet verum esse quod dico. *Eluid.*
Eluidius eo quod ignorauit, vim & potestatem harum vocum primogenitus, antequam, donec, aduersus puritatem sacratisimæ Virginis blatterauit dicens illam nõ fuisse perpetuo Virginem: sed post Christum natum fuisse à Ioseph sponso cognitam. Manichæi omnes ex ignorantia diuersitatis istarum præpositionum, ex, & de, dixerunt Deum de substantia sua produxisse animas nostras. Dialectica sæpe est in sacris literis necessaria. Quoniam illa est, quæ diffinitionum, diuisionum consequentiarum formam præscribit, sine quarum rerum notitia vix vlla potest grauis scriptura plene intelligi. Ex ignorantia aut forte inaduertentia huius disciplinæ multi magni nominis viri in vera sacræ scripturæ intelligentia errarũt. Origenes nõ bene aduertens quomodo sint intelligendæ multæ vniuersales elocutiones quæ sunt in sacra scriptura, dixit omnes homines tãdem fore saluos, motus ex aliquibus locis sacræ scripturæ, male ab eo intel-

lectis. Effundam (inquit Deus per Ioelem prophetam) de C
Ioelis 2. spiritu meo supra omnem carnem. Et Paul. ad Rom. Cōclu-
Rom. 2. sit Deus omnia in incredulitate, vt omniū misereatur. Quæ omnia etsi quæ sunt alia, non ideo sunt dicta, quòd Deus omnibus hominibus tandem parcet, & neminem perpetuo damnabit: sed per omnes intelligit omnis generis homines, vniuersæ ætatis, vniuersi gradus, & dignitatis, tam ex gentilibus, quàm ex Iudęis. In quibus locis illud nomē vniuersalitatis omnes (vt dialecticorum more loquamur) non distribuit pro singulis generum: sed pro generibus singulorum. Erasmus Roterod. non intelligens vim argumentationis, & discursum illius, per quā Christus saluator noster ad-
Ioann. 10 uersus Iudæos probare nititur, neminem posse rapere oues suas de manu sua, per hoc, quod nemo potest rapere de manu patris sui, & per hoc, quod ille, & pater vnum sunt: errauit dicens in illis Christi verbis illam vocem, vnum posse solam animorum vnitatem significare. Quæ vox si iusta illam significationem (vt Erasmus ait) illic caperetur, male Christus colligeret, & argumentatio nullius prorsus esset valoris, prout ego in illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo de Deo: hæresi vj. aduersus Erasmū aperte probaui. D Gentilium historiarum notitiam esse summe necessariam ad sacræ scripturæ intelligentiam testatur Augustin. lib. ij. de doctrina Christian. cap. xxviij. vbi ostendit aliquos ex illarum ignorantia circa sacras scripturas errasse. Rerum proprietates, & virtutes cognoscere oportet, vt inde mysticum sacræ scripturæ sensum qui per similitudines illarum inuestigandus est, capere possimus. Harum tamen rerum notitiam soli physici docent, prout sunt Aristo. Theophrastus, Plinius, Dioscorides. Habent ergo libri gentilium sicut multa noxia, ita etiam multa vtilia, & necessaria ad plenam sacrarum scripturarum intelligentiam. Non est igitur bonum, vt omnes gentilium libri ab omnibus Christianis reiiciantur, cum multis sint necessarij, & possint, quotquot velint, multum proficere ex illis. Deinde ille splendor orationis, & verborum ornatus, qui ab illis capi potest, etsi non sit viro Christiano necessarius: ad multa tamen vtilis est, his præsertim, qui verbo, aut scripto alios docent. Est enim eloquentia ex numero earum rerum, quæ ex se nec bonæ nec malæ sunt: sed ex bono, aut malo earum
vsu

A vſu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut enim eloquentia viro gentili, aut hæretico mala eſt, propterea quod per illam vterq; iſtorum facilius ſuos errores audientibus, aut legentibus perſuadebit: ita etiam catholico doctori, aut prædicatori bona eſt: quia per illam vterque potentior fit ad flectendos animos auditorum, aut lectorum: fiunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, vt omne, quod aſſequi non poſſunt, damnent: & inde euenit, vt eloquentiam, à qua longiſsime abſunt, & quam ſe aſſequi deſperant, abhorreant, & tanquam hoſtem inſectentur. Quid graculo cum fidibus, aut ſui cum ambra, vel muſco? Propter hos igitur, qui me forte arguere tentabunt, propterea quod eloquentiam non ſim (vt illi) execratus, Auguſtinus in meæ ſententię teſtimonium profero, qui libro primo contra Creſconium Grammaticum, cap.j. hæc ait. Eloquentia facultas dicendi eſt, congruenter explicans, quæ ſentimus, qua tunc vtẽdum eſt, cum recta ſentimus. Hoc modo ea non vſi ſunt hæretici. Nam vtique ſi recta ſenſiſſent, non ſolum nihil mali, verum & boni aliquid eſſet, quod eloquenter explicare potuiſſent. Fruſtra igitur iſtorum exemplorum commemoratione accuſaſti eloquentiam. Neque enim pro patria non B eſt miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma ſumpſerunt. Aut ideo vti non debent boni, doctique medici ferramentis medicinalibus ad ſalutem: quia his ad perniciem etiam indocti, peſsimiq; abutuntur. Quis enim neſcit ſicuti vtilia, vel inutilia fuerint ea, quæ quæruntur, ita eloquentiam, hoc eſt peritiam, facultatémque dicendi ſic eſſe vtilem, vel inutilem, vt fuerint vtilia, vel non vtilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitror ignorare. Hæc Auguſtinus. Et lib.ij. de doctrina Chriſtiana cap.xxxvij. idem docet. Ex cuius verbis ſatis aperte conuincitur, longiſsime à veritate diſtare eos, qui eloquentiam expreſſe accuſant, quam conſtat non ex ſe: ſed ex male vtentium vitio malam eſſe, quippe quæ ad multa vtilis eſſe poſsit, ſi quis ea bene vti velit. Poteſt adhuc ad aliam non contemnendam vtilitatẽ Chriſtianis viris præſertim doctis prodeſſe gentilium ſcriptorum lectio, vt videlicet eorum ſecreta rimantes facilius eos diſputatione vincere poſsimus. Et ſic ſuo ipſorum gladio illos configemus, prout Dauid fecit contra ſuperbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nam ita

Auguſti.

1. Reg. 71

fieri præcipit beatus Damascenus lib. iiij. de fide orthodo- C
Damasc. xa, cap. xviij. sic inquiens: Si autem ab iis, quis foris sunt decerpere quippiam vtile valuerimus, non aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ, legitimum, & purum aurum aceruantes, adulteratum autem refutantes. Sumamus sermones optimos, deos autem ridiculos, & fabulas alienas canibus proiiciamus. Nam plurimam ex ipsis contra se ipsos fortitudinem habere valebimus. Hæc Damascenus. Ex propriis enim gentilium sententiis, quas de diis suis asserunt, fortissima sumuntur contra ipsos argumenta ad conuincendum vanum illorum errorem. Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorum patrem, hominúmque Regem appellat, talia referunt stupra, adulteria, raptus, fraudes, mendacia, qualia quæuis respublica bene instituta abhorret, prohibet & punit, facile inde colligere possumus, illum non Deum: sed flagitiosissimum hominem fuisse. Deinde Mercurij furta, technæ, doli: Iunonis præterea iniqua in Troianos ira: Deorum insuper inter se pugnantium rixæ, quorum aliqui Troianis, alij Græcis fauisse dicuntur, aperte arguunt, nihil illos veri numinis habuisse, D cum huiusmodi mores, non modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes: sed quicunque alius homo prudens & virtutis amator respueret, & abominaretur. Cum autem vir Christianus & doctus contra gentiles philosophos & poëtas disputans, armis ab illis sumptis, eos deuicerit, magnam inde gloriam ad Dei honorem reportabit. Pulchra quidem victoria est, cõtrariam partem testimoniorum suorum vocibus confutare, & hostem suis armis vincere, & disputatoris argumenta probare tuę potius, quàm illius sententiæ fauere. His nanque armis aduersus gentiles pugnarunt, & de illis triumpharunt multi ex illustribus illis vetustissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & Christi martyr, librum pro fide catholica contra gentes scripsit, quem admonitorium appellauit, in quo ex dictis ipsorum gentilium conuincit falsum & vanum esse illorum errorem. Hoc idem fecit Tertul. in suo Apologetico contra gentes. Idem fecit Origenes contra Celsum. Eisdem armis pro fide catholica certat Eusebius Cæsariensis episcopus, in opere illo quod fecit de præparatione euangelica, & in alio cui titulus est, de demonstratione euangelica. Ad eundem modum

Virg. li. 1. Aeneid. — *Iusti.* — *Tertu.* — *Orige.* — *Euseb.*

pugnat

A pugnat Cyrillus Alexandrinus epiſcopus in decem libris, quibus Iuliani apoſtatæ blaſphemias quas contra Chriſti ſaluatoris noſtri euangelium ille effuderat, confutat & conuincit. Eodem modo cauſam agit pro fide catholica contra gentes Theodoritus Cyrenſis epiſcopus in opere illo cui titulum præfixit de curatione Græcarum affectionum. Denique Lactant. Firm. qui in libris diuinarum inſtitutionum huiuſmodi armis pro Chriſtiana religione contra gentes pugnauerat, tandem in lib. de opificio Dei cap. vlt. hæc ait: Statui enim quàm multa potero, literis tradere, quæ ad vitæ beatę ſtatum ſpectent: & quidem contra philoſophos, quoniam ſunt ad perturbandum veritatem pernitioſi & graues. Incredibilis enim eſt vis eloquentiæ, & argumentandi diſſerendique ſubtilitatis quemuis facile deceperit, quos partim noſtris armis, partim vero ex ipſorum inter ſe concertatione ſumptis reuincemus, vt appareat eos induxiſſe potius errorem quàm ſuſtuliſſe. Hæc Lactant. Ob hanc cauſam, Iulianus Cæſar apoſtata (vt Eutropius in vita illius refert) ſtudens paganitatem in omni ſua dictione dilatari, & Chriſtianitatem exterminari, primum quidem Chriſtianis præcepit, ne poëtarum, aut philoſophorum legerent diſciplinas.

Cyrill. *Theod.* *Lactant.* *Iulia. apoſtata.*

B Propriis (dicebat ille) pennis vulneramur, ſecundum prouerbium: ex noſtris enim armati conſcriptionibus, contra nos bella ſuſcipiunt. Ex his omnibus aperte conſtat, valde noxium eſſe poſſe, ſi omnes gentium ſcriptores ab eccleſia relegentur & omnes viri catholici, ab illorum lectione abſtineant, cum illi ſæpe (vt probauimus) ad ſacræ ſcripturę intelligentiam ſint neceſſarij. Verum, quia illos alia ex parte plurimum nocere poſſe diximus, præſertim incautis & infirmis opus eſt vt cautelam aliquam oſtendamus, quo citra omne nocumentum, ex lectione gētilium ſcriptorum proficere poſsimus. Hæc autem cautela in duplici conſideratione (vt ego exiſtimo) cōſiſtit, quarum altera eſt de ipſis libris qui legendi ſint, altera de rebus quæ in eiſdem libris continentur. Et quantum ad libros attinet, non puto eos omnes eſſe legendos, multóque minus pueris eſſe tradendos: ſed eorum aliquos cenſerem ex toto orbe Chriſtiano eſſe relegandos, ita vt à nemine legi poſſent, quoniam vix prodeſſe poſſunt, & ſæpe legentibus, tam facilè & cito obeſſe ſolent: vt præſentaneum videantur in ſe continere ve-

nenum. Tales sunt aliquorum poëtarum libri tam obscœni, tam lasciui, tam mollia verba in se continentes, vt legentium præsertim puerorum teneros animos, facile ad libidines & lasciuias flectant. Talis est Catullus ille cuius censuram de versibus componendis proxime præcedenti capite citauimus. Tales sunt per omnia Tibullus & Propertius. Talis est Ouidius in multis operibus suis, omnium poëtarum lasciuissimus. Nec ego illi iniuriam facio, talem illum existimans, cum ipse propria conscientia vrgente idem de se ipso censuerit, sic dicens: C

Ouid. lib. 1. de re. ama.

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas,
Submoueo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito, non est inimicus amori.
Et cum Callimacho tu quoque sæpe nocês:
Me certe Sappho meliorem fecit amori,
Nec rigidos mores Teia musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?
Vel tua cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonant.

Si hoc gentilis & lasciuissimus poëta sentit & suadet, erubescere deberent Christiani puerorum præceptores, qui tales libros pueris legendos tradunt, quorum mollibus verbis & obscœnis sententiis imbuti, facile ad lasciuias & turpitudines appetendas, eorum animi flectuntur. Neque aliud de Terentio, quem fermè omnes præceptores pueris tradũt, dicendum censeo; Nam apud hunc nil aliud inuenies nisi amatorias quasdam narrationes, & his admistas parentum obiurgationes, filiorum inobedientias, seruorum fraudes, meretricum blanditias. Quid autem aliud sunt cordi adolescentis amatoriæ narrationes, quàm flamma stupis proxima? Hæc sunt verè colloquia illa de quibus Menander versiculo illo à Paulo apostolo consecrato dixit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Res ipsæ sine verbis puerorum animos inuitassent, & attraxissent: verba sine rebus ad se pellexissent: eloquentia ergo istorũ talibus rebus accommodata, nihil aliud est, quã dulci veneno dulce additum condimentum. Inter multa Lacedæmonum instituta, quæ illi optima ad suam rem pub. bene regendam statuerunt, hoc vnum (vt Plut. refert) est, quo tragœdiarum, & comœdiarum D

1. Cor. 15

A diarum actiones districte prohibuerũt, vt nec serio nec ioco quidquã repugnans legibus eorũ ciues audirẽt. Leges enim prohibent stupra, incestus, adulteria, raptus: prohibent dolos, iniurias, publicas inimicitias, rupta fœdera, furta, quæ omnia poëtæ suis diis tribuere solẽt. Ob hãc causam Archilochum poëtã cũ in Lacedæmoniã venisset, eadẽ hora expulerunt, quia acceperant illũ in carminibus scripsisse, melius esse abiicere arma, quàm mori. Si tanta diligentia lacedæmoniæ Principes gentiles curarunt à sua repub. comœdias, & tragœdias abigere, ne suis prauis verbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iustius esset, vt Christiani Principes, quibus maior debet esse bonorũ morum cura, non solum comœdiarũ & tragœdiarum actiones: sed ipsarũ etiam lectiones prorsus inhiberent, potissimũ ne teneris puerorum animis traderentur. Forte aliquis illorũ poëtarum aduocatus, illos tueri cupiẽs, dicet propter linguæ Latinæ notitiam & vocũ proprietatẽ discendã tales libros pueris esse tradendos. Sed qui sic dicet, nimiũ falletur. Quoniã illa verborum proprietas, plus ab oratoribus & aliis qui soluta oratione scripserunt, sumenda est: quàm à poëtis, qui vt legibus carminũ plenè satisfaciant: sæpe ipsis vocibus, aliter quàm oportet, vtuntur. Et ita leges grãmaticæ prætereunt: ne leges carminũ dimittãt. Deinde, si poëtas pueris tradere necessariũ esset, alios multo meliores qui minus moribus & religioni obesse poterant, tradere oportebat. Habent illi Virgilium poëtarũ principẽ, qui etsi multa de diis nefanda referat, in reliquis tamen, non est adeo pestilens vt alij. Habent Lucanũ, potius oratoribus (vt Quintil. ait) quàm poëtis imitandus. Habent Horatium poëtarũ castissimũ. Habent Persium & Iuuenalẽ vitiorũ obiurgatores. Habemus & nos etiã Christianos poëtas, viros eloquẽtissimos, Iuuencum, Sedulium, Prudentiũ, Aratorem, Lactantium, Victorinum, Paulinum: qui multorũ virorum doctorũ iudicio, in multis rebus cũ gentilibus poëtis certant, & in aliquibus eos vincunt. Habemus etiam ex recentioribus Baptistam Mantuanum, Syncerũ Sannazarium, Antoniũ Flaminium, qui nuper plerosq; Dauidis psalmos carmine Heroico digessit. Hos Christianos poëtas pueris in primis tradendos censeo, à quibus illi linguæ Latinæ peritiam, pietati religioniq; coniunctam, discere poterunt. Reliquos vero gen-

B

tiles poëtas, si quando illi legendi sunt, ab illis solùm, qui C
iam in virtute & religione profecerunt, legendos esse puto.
Et quod de lasciuis poëtis dixi, de aliis qui soluta oratione
similes lasciuias & obscœnitates scripserunt, qualis est in
suo Asino aureo Apuleius, idem prorsus dicendū esse puto.
Neq; ab hac lege & censura excludo eos libros qui de mendaciis, & falsis amoribus in linguis vulgaribus scripti sunt,
qui adeo legentibus placent, vt illos multis rerum seriarum & veratum scriptoribus præferant. In quibus id nunc
euenisse videmus, quod Paulus longe ante futurū prædixerat.
2. Ti. 4 rat. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem
conuertentur. Parū quidē refert, quo idiomate sit liber scriptus, si in vno æquè vt in altero ea scribantur, quæ nec ad
mores nec ad religionem cōducere possunt. Circa reliquos
omnes gentilium scriptores, hanc censeo habendam esse
discretionem, vt illi potissimū eligantur, quos constat minus religioni Christianæ & bonis moribus repugnare.
Quapropter ex gentilibus omnibus Ciceronē potissimum
vellem, illis qui linguam Latinam discunt tradi. Quoniam
sicut est Romani eloquij maximus author: ita est ad animos
hominum in bonis moribus instituendos valde proficuus. D
Post Ciceronem secundū locum tribuo Plinio Iuniori. Sed
ante hos omnes vellem, vt pueris traderentur aliqua opuscula Christianorum virorum, qui in lingua Latina fuerūt
eloquentissimi, vt fuerunt, Cyprianus, Lactātius, Hieronymus, Ambrosius, Paulinus. Ab his enim pueri eruditi, ea quę
ad religionē Christianam & bonos mores spectant, simul
cum recta dicendi scribendique ratione, discere poterunt.
Cum iam pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, &
De Christianis moribus satis instructi, tunc expediret illis
liberam concedere per gētiles oratores & historiographos
spatiandi licentiā, vt ab illis vberius de lingua Latina doceantur. Quod ad philosophos attinet, bene actum esse puto, vt Aristotelem quē potissimū velut Principem imitaretur: tota recentium philosophorū schola susceperit. Is enim
pauciora continet quàm cæteri, quæ Christianæ religioni
repugnent, & melius quàm alij ea, quę ad mores & ciuilem
politiam pertinent, docet. Plato nanq; & si plus (vt Aug.
ait) Christianæ religioni approximet, ea tamen quæ tradit, non ita aperte & distincte (vt Aristoteles) sed per quasdam

A dam figuras & ænigmata quę vix intelligi possunt, differit. Deinde per dialogos disputat. Quæ res non paruæ difficultatis causam præbet: quia sæpe nescitur quã duorum disputantium partem tenere velit. Ob quam causam ego censeo illum non à pueris: sed à solis viris doctis esse legendum. De Mathematicis scriptoribus eos in vniuersum reiiciẽdos esse puto, qui de Astronomia pręsertim iudiciaria differunt. Nam eorum fermè omnia sunt plena mendaciis & multa docent, quæ à viro Christiano longissime abesse oportet. Alios Mathematicos qui Arithmeticam, aut Geometriam, aut perspectiuam, aut cosmographiam docent, legendos esse puto. Quoniam multa continent, valde humanis vsibus proficua, & nihil in illis docetur, quod cum fide catholica pugnet. Hoc remedium contra hæreses ne oriantur, facile Christiani principes præstare possunt, præcipiendo in terris sibi subiectis, vt puerorum præceptores, eos solum gentilium libros illis tradant, qui minus illis lædere & magis ad pietatem & mores prodesse possint. Habita iam circa libros gentilium necessaria discretione, ita vt illi eligantur qui minus nocere & magis prodesse possunt, altera superest B circa ipsos libros iam selectos habenda de rebus consideratio, ita vt falsis dogmatibus reiectis, ea solum probemus, & in nostrum vsum recipiamus, quæ Christianæ religioni magis seruire possunt, aut quæ illi non sunt contraria. Cui electioni, vt recte fiat duo genera personarum seruire possunt, videlicet præceptores qui alios docent, & ipsi qui à magistris audiunt, aut per se ipsos sine præceptore discunt. Primi qui fauere debent & possunt, sunt pręceptores & magistri, qui gentilium libros aliis interpretantur. Hi enim quoties aliquid fidei catholicæ repugnans inuenerint in libro quem interpretandum susceperunt, debent velut cæcorum ductores, diligẽter & docte discipulos suos admonere: vt ab illo tanquàm à periculosissimo lapsu abstineant. De qua re extat necessarium & vere Christianũ decretum editum in concilio Lateranensi sub Leone x. sessione viij. cuius *Concil. Later.* verba sunt hæc. Insuper omnibus & singulis philosophis in vniuersitatibus studiorum generalium & alibi publice legentibus districte præcipiendo mandamus, vt cum philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu expla-

nauerint, quale hoc de mortalitate animæ: aut vnitate, aut C
mundi æternitate, ac alia huiusmodi teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere: ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere, atq; resoluere. Hæc ex concilio Lateranensi. Deinde, post præceptoris diligentes admonitiones oportet vt ipsimet qui præceptores audiunt, aut qui per se ipsos sine magistro præuio gentilium libros legunt, sibi ipsis consulant aperta & diligenter attendant, vt errores deuitent, & sola ea quæ sunt aperta & religioni Christianæ conuenientia recipiant, à reliquis autem tanquàm à veneno abstineant.
Basili. Vnde Basilius nepotes suos edocens, quo pacto gentiliũ libri sint legendi, ait: Velut enim apes non omnibus floribus insidunt, neq; ex eis ad quos accedunt omnia auferre conantur: sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit comprendentes reliquũ dimittunt: Nos etiam vt sobrij sapientésq;, quantũ congruum nobis propinquúmq; veritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquum prætereamus. Et sicut in legendis rosis sentes vitamus: sic in talibus sermonibus quidquid est vtile capien- D
tes, noxium vitemus. Hæc Basilius. Vt autem hoc Basilij consilium lectores recte exequi possint: tria (vt ego existimo) illos facere oportet. Primum est: vt cum ad gentilium libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper præ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesiæ catholicæ credere proponant: quàm bis mille philosophis oppositam sententiam docentibus. Nam ob hoc solum animi propositum, sperandum est in Deo quod non permittet illos, à gentilium librorum lectione decipi. Si autẽ quis nutans, aut dubius ad illorum lectionem accesserit: facile ab eis ad suũ errorem trahetur. Alterum illis necessarium est humilitas, qua nolit, soli suæ prudentiæ inniti: sed agnoscat se hominem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidem catholicam pugnantia, quæ ipse forte soluere nescit, apud illos legerit, suam non vereatur ignorantiã fateri, potius quàm scripturam dicere mendacem, aut ecclesiã errare. Et sic scripturam sacram & ecclesiæ sententiã semper suo iudicio præferens, quamuis validissimis argumentis ex gentilium lectione

oppugna

A oppugnetur, nunquam ſuccumbet. Nam (vt Salomon ait) vbi humilitas ibi ſapientia. Tertium denique neceſſarium eſt, vt cum gentilium libros legerit, plus ſenſus quàm verba conſideret, plus quid, quàm quomodo dicatur, attendat. Nam qui ſolum verborum ornatum & non res ipſas conſiderauerit: facile à gentilibus, qui nimio verborum ſplendore fulgent, decipietur. Qui hæc omnia recte peregerit, facile Deo adiutore verũ à falſo diſcernet, ſpecioſum à vili, & ſanctum à prophano ſeparabit, & ſic tutus ad gentilium lectionem accedet, vt ex illa proficiat, erroribus illorũ reiectis veritatem fidei catholicæ conuenientẽ in ſuum vſum conuertẽs: quemadmodum olim vir Iſraëlita mulierem ex gentibus captã, quæ ſibi pulchra videretur, lege permittente matrimonio ſibi copulare poterat: Si egreſſus fuerit (inquit lex Moſaica) ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos dominus Deus tuus in manu tua, captiuóſque duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueriſq; habere vxorẽ, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæſariem, & circuncidet vngues, & deponet veſtem in qua capta eſt: ſedénſque

Prou. 11

Deut. 21

B in domo tua flebit patrem & matrem vno menſe: & poſtea intrabis ad eam: dormiéſque cum illa, & erit vxor tua. Ad hunc modum ego de gentiliũ doctrina, ſi eam vir Chriſtianus ſibi copulare voluerit, faciẽdum eſſe cenſeo. Nam beatus Hieron. in Epiſtola quã ſcripſit Magno oratori Romano: cuius initiũ eſt. Sebeſium noſtrũ: de eadem gentiliũ doctrina interpretatur ea quæ de muliere gentili capta lex Moyſi facere præcepit, antequam illa caperetur in vxorem. Nam cum argueretur, quòd libris eccleſiaſticis admiſceret literas Ethnicorũ, & ſacra prophanis cõtaminaret, oſtendere volens id ſibi licere, & multorũ ſanctorũ exemplo id feciſſe, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorũ poëtarum verſus ad ſuæ ſententiæ confirmationem citauit. Et tandem de eodem Paulo loquẽs, hæc ait: At ne parum hoc eſſet, ductor Chriſtiani exercitus & orator inuictus pro Chriſto cauſam agens etiã inſcriptionem fortuitam, arte torquet in argumentũ fidei. Didicerat enim à vero Dauid, extorquere de manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſuperbiſsimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio voce domini præceptum, mulie-tis

Hierony.

1, Reg. 17

Deut. 21

ris captiuæ radendum caput, supercilia, omnes pilos & vngues corporis amputandos, & sic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam secularem, propter eloquij venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Israëlitidem facere cupio? Et si quicquid in ea mortuum est, Idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum vel præcido vel rado, & mitos purissimo corpori vernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illā Deuteronomij legem de sapientia seculari, aut de veritate inter gentiles nata & nutrita, & à Christianis capta, non tam interpretatur, quàm innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operæprecium me facturum existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accommodarem, vt inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gentiliū libros legere. Ad pugnam contra inimicos suos egressi sunt doctores ecclesiastici, quando ad subuertenda mundanæ sapientiæ dogmata processerunt. Arma quibus instructi sunt ad pugnam, inter alia Paulus dicit esse gladium spiritus quod est verbū Dei. Huiusmodi gladiis armati erant sancti illi, de quibus regius propheta ait: Gladij ancipites in manibus eorū, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliquando capitur mulier pulchra: quia viri docti & fideles gentiliū libros perscrutantes, inter falsa illorum dogmata quę subuertere conantur, pulchram aliquā veritatem, & decoram sententiam reperiunt, quæ illis mirum in modū placet. Et hanc si quis in domum ecclesiæ catholicæ traiicere, & eam sibi velut vxorē marito copulare voluerit, nō prohibetur: hac tamen conditione vt prius puellæ cæsariem radat, vngues abscindat, vestémq; in qua capta fuerat deponat, & sedens apud nos, fleat patrē & matrē suam vno mense. Capilli & vngues, nō sunt necessarij ad corporis humani vitā, nec ad perfectā illius substantiā constituēdam: sed sunt illi omnino superflui. Radere ergo puellæ cæsariē, vnguésq; illius circuncidere, hoc significat, vt quidquid in illa pulchra veritate apud gentiles reperta superfluū fuerit, & nullius prorsus vtilitatis, resecetur. Et quia vestes sæpius ad iactantiam & vanam gloriam, quàm ad tegumentum seruiunt, hinc est quòd vestis depositio, in qua puella capta fuerat, significat vt veritas illa inter gentiles reperta, inflatione

(Margin notes: C; Ephes. 6; Psal. 149; D)

A tione nudetur, & tumoris ſuperficie qua apud gentiles veſtita inuenitur,qui dicentes ſe eſſe ſapientes & apud ſemetipſos prudentes, nunquam humiliter loqui nouerunt: ſed cum faſtu & gloriæ ambitione. Sub alia ergo veſte eſt nobis mulier iſta coniungenda: quia eam ipſam quam ab illis didicimus veritatem non cum ea pompa eóque faſtu, quo illi: ſed cum ſobria grauitate & ſine vllo ſupercilio ſcribere & proferre debemus. Illa tamen apud nos ſedens flere debet patrem & matrem ſuam, eos videlicet à quibus genita eſt. Flere illa dicitur, non quia ipſa fleat: ſed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat,vt tantorum virorum, qui talia ſcribere potuerunt, perditionem doleant. Hac enim locutionis figura in communi prouerbio vti ſolemus, lætam epiſtolam dicentes quæ lætos facit legentes & domum triſtem quæ habitatores illius prouocat ad triſtitiam. Eadem etiam figura ſæpe ſacræ vtuntur literæ. Nam Paulus ait: Spiritum ſanctum poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Poſtulare dicitur & gemere: quia quos ipſe ſua gratia repleuerit, poſtulare facit & gemere, Et beatus Petrus de Iuda Scarioth in actibus apo- *Rom.8*
B ſtolorum loquẽs inter alia dicit: Et poſſedit agrum de mercede iniquitatis. Poſſediſſe illum dicit: quia fuit cauſa vt *Act.1* poſsideretur ager ille,quando proiectis ab illo argenteis in templo, ſacerdotes præceperunt, vt illa pecunia emeretur ager figuli, in ſepulturam peregrinorum. Nam quòd ipſe Iudas non poſſederit,conſtat ex Matthæo,qui refert agrum *Mat.27* illum fuiſſe emptũ poſtquam Iudas ſe laqueo ſuſpenderat. Nihil igitur obſtat vt nos eadem locutionis figura vtentes, dicamus veritatem à Chriſtianis apud gentilem repertam, flere parentes ſuos: quia nos prouocat,vt pro illis qui illam ſcripſerunt dolentes ploremus. Nam ea prouocante ſæpe quorum miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc fletum menſe vno complendum eſſe pręcipit lex: quia ſcriptores illi gentiles, cum nihil boni in vita ſua egerint per quod iram Dei ſempiternam euadere poſſent: tota vita ſua illos fuiſſe bonorum operum ſteriles, dolere oportet. Quis non merito compatiatur Socrati, Platoni, Ariſtoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos omnes conſtat multa ad virtutem ſpectantia dixiſſe, plurimáſque ſententias grauiſsimas ſcripſiſſe? Dolendum certe eſt, eos qui

qui tanto ingenio valuerunt, & tam grauissimas sentẽtias C ad aliorum profectum scripserunt, nescisse viam inuenire, qua à gehenna declinantes: ad gloriam peruenirent sempiternam. Hanc rerum gerendarum imaginem & ambram in Deuteronomio scriptam, placuit tam late explicare, vt sub illo literæ cortice latentem veritatem manifestarem, quæ docet nos, quo pacto veras sententias in gentilium libris repertas nostris vsibus accommodare debemus. Iuxta hunc modum, multi doctissimi viri & sancti, tam Græci, quàm Latini, quorũ catalogum Hieronymus texit in epistola supra citata ad magnum oratorem, ex lectione gentilium scriptorum profecerunt: & multas inde grauissimas sentẽtias in vsum fidei catolicæ transtulerunt. Nec soli homines isti, qui etsi docti & sancti, vt homines tamẽ scripserunt: sed illi qui spiritu sancto inspirante loquuti sunt, quorum lingua fuit calamus scribæ velociter scribẽtis, ex gentilium libris aliqua tanquam male ab illis retenta, in suos vsus conuerterunt. Nam beatus Hieronymus testatur, quædam esse in prophetarum voluminibus de libris gentilium sumpta, & Salomonem philosophis Tyri nonnulla proposuisse & aliqua respondisse. Sed his dimissis, de quibus non D tam aperte, quod dicimus cõstat, ad Paulum veniamus mirificum Euangelij præconem, de quo negari non potest illum gentilium poëtarũ versibus fuisse vsum. Nam in priore ad Corinthios epistola, hunc Menandri versum adducit:
1. Cor. 17 Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et in epistola ad Titum, Epimenidis poëtæ, quem gentilium prophetam
Tit. 1 appellat, versiculum citat, sic dicentem: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Et apud Athenienses disputans, partem versiculi exametri ex Arato citat, his
Act. 17 verbis. Ipsius enim & genus sumus. Hos igitur viros sanctitate & doctrina clarissimos imitantes, à gentilium libris non omnino abstineamus: sed quod satis, & quandiu licet, illos legamus, non tamen omnes: sed eos solum qui nimium nocere non possunt, nec præsentaneum valent propinare venenum, & à quibus aliquam possumus capere vtilitatem. Quos si caute (vt oportet) legerimus, illorum auxilio facilius sacras intelligemus scripturas, & sic tanquam veri Israëlitæ, ex auro & argẽto ab Aegyptiis, tanquam ab iniustis possessoribus ablato, Theologiæ tabernaculũ construemus,

A struemus, in quo veri Dei notitiam assequuti, illum (vt tenemur) colamus, fide & spe & charitate in illum tendentes.

Adhortatio authoris ad Principes Christianos.

Hæc sunt antidota omnia, quæ contra hæresum venena, ego toti Christianæ reipublicæ consulere optans, magna cum solicitudine excogitare potui. Forte aliis maiori ingenij acumine præditis, plura occurrent remedia, his tamen, quæ per me nunc enarrata atque digesta sunt, non puto fore meliora. Ego hactenus quod potui præstiti, & vt talentum mihi creditum Deo à quo acceperam cum vsuris redderem, Ecclesiæ catholicæ ruinam minanti ea qua potui parte manum dare tentaui, omnes hæresum radices prodens, vt illis sublatis facile omnibus hæresibus eatur obuiam, ne amplius illæ oriantur. Reliquum est, vt vos omnes Christiani orbis rectores, quocunque dignitatis aut magistratus nomine censeamini, diligentissime curetis has quas nunc ostendimus hæresum radices prorsus euellere, & sic facile Deo adiutore poteritis populum vobis commissum ab omni hæreseos veneno illæsum seruare. Si B vero hoc onus in solos Episcopos & alios Ecclesiasticos rectores reiicere velitis, dicentes hanc curam illis solis fuisse iniunctam: audite quid de vobis & de sancta matre Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, Deus per Esaiam prophetam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Nutrix Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit, ablactatum cibo fortiori alit, blanditiis fouet, cãticis demulcet. Quæ tamen sunt necessaria alimenta, etsi nutrix porrigit atque ministrat, ea nutritius puero prouidet atque perquirit, perinde ac illius nutrici. Si quis puerum offendere, aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela est nutritio commissa, propterea quòd ille puerum fortius protegere valet atque defendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam habere neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obsecrare, increpare, vicariam denique puero operã impendere. Fateor quidem Episcoporum & aliorũ Ecclesiasticorum rectorum proprium munus esse, vt tanquam cõmunes populi Christiani nutrices illum lacte verbi Dei nutriant, & fortiori, cum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regibus, aliisq; omnibus seculi principibus incumbit: vt populum

Esa. 49

populum ſibi commiſſum à publicis fidei hoſtibus pro viribus defendere, & ipſos hoſtes, qui populo nocere tentant, punire conentur: vt pœnarum metu illi coerciti, ſibi & aliis ſapere diſcant. Agnoſcite igitur ſeculi Principes vos miniſtros Dei eſſe, in hoc ipſum (vt Paulus ait) illi ſeruientes, vt qui male egerit, poteſtatem timeat. Aliud præterea vos ô Reges & Principes agere oportet, vt vos veros eccleſiæ nutritios iuxta Dei præceptum exhibeatis. Hoc eſt, vt apertiſsimæ nutricum ſocordiæ & ignauiæ mature ſubueniatis, illas adhortando, obſecrando, in omni patientia, ſicut decet miniſtros Dei, increpando, vt ea quæ populo Chriſtiano debent, diligenter illæ pręſtare conentur. Id denique potiſsimum curare debetis, in quo huius rei puppis (vt dicitur) & prora conſtituta eſt, vt eos ſolos patiamini inſtitui animarum rectores, quos ſciueritis poſſe optime ſuo reſpondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus veſtris requiret, propterea quòd oues his, quos noueratis eſſe lupos, commiſiſtis, aut committi permiſiſtis.

C

Rom. 13

FINIS.

IN
RE
qu

tem
eſt o
iuri
458.
Admor
leni
dine
tur.
Admo
ter
vt
tin
hær
c.d
Adm
ra
re
23
Amb
re

INDEX OMNIVM

RERVM PRAECIPVARVM

quæ in his tribus libris, de iusta hæreticorum punitione, pertractantur, ordine alphabetico digestus: vbi aduertas A, B, primam pagellam, & C, D, secundam significare.

A

G

H

I

ſco

cede

R

S

Sedis

FINIS.

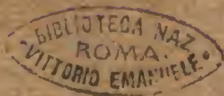

LVGDVNI,

Iacobus Faure

EXCVDEBAT.